

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

MİRÂT-I TÂRÎH-İ OSMÂNÎ

Venhar MAMUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Kemal ÖZCAN

KONYA-2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

MİRÂT-I TÂRÎH-İ OSMÂNÎ

Venhar MAMUR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Kemal ÖZCAN

KONYA-2023

Öğrencinin	Adı Soyadı	Venhar MAMUR		
	Numarası	18810501066		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Mirât-ı Târîh-i Osmânî		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

Öğrencinin	Adı Soyadı	Venhar MAMUR		
	Numarası	18810501066		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Mirât-ı Târîh-i Osmânî		

ÖZET

Rüştiye mekteplerine tarih dersleri konulmasının ardından sistemli bir tarih ders kitabı lüzumu görüldü. Bu ihtiyaç üzerine Aziz, Sami ve Şevki Beyler, Osman Gazi'den başlayıp II. Abdülhamid devrine kadar yaşamış olan bütün padişahları konu alan Mirât-ı Târîh-i Osmânî adlı ders kitabını kaleme almışlardır.

Bu çalışma giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde esere kısaca değinilmiştir. Birinci bölümde Mirât-ı Târîh-i Osmânî'nin transkripsiyonu, ikinci bölümde eserin değerlendirilmesi ve bazı konuların mukayesesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mirât-ı Târîh-i Osmânî, Sami, Aziz, Şevki, Osmanlı Devleti, Osmanlı Tarihi

Öğrencinin	Adı Soyadı	Venhar MAMUR		
	Numarası	18810501066		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Mirât-ı Târîh-i Osmânî		

ABSTRACT

After the introduction of history courses in the junior high schools, the need for a systematic history textbook became apparent. In response to this need, Mr. Aziz, Mr. Sami and Mr. Şevki wrote the textbook *Mirât-ı Târîh-i Osmânî*, which covers all the sultans who lived from Osman Gazi until the reign of Abdülhamid II.

This study consists of an introduction, two chapters and a conclusion. In the introduction part of the study, the work is briefly mentioned. In the first part, the transcription of *Mirât-ı Târîh-i Osmânî*, in the second part, the evaluation of the work and the comparison of some subjects were made. In the conclusion, a general evaluation is made.

Keywords: *Mirât-ı Târîh-i Osmânî*, Aziz, Sami, Şevki, Ottoman State, Ottoman History

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TRANSKRİPSİYON	vii
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU

MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ.....	6
(FİHRİST-İ MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ).....	8
MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ.....	17
(‘AHD-I OSMÂN GÂZÎ).....	17
(İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ORHÂN GÂZÎ HAZRETLERİDİR).....	29
(ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH HÜDÂVENDİĞÂR SULTÂN MURÂD-I EVVEL HAZRETLERİDİR)	38
(DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN BÂYEZÎD-İ YILDIRIM) (HAZRETLERİDİR).....	55
(SALTANAT-I OSMÂNİYYE’YE ON BİR SENE KADAR HÂSIL OLAN FÂSILAYI HÂVÎDİR.).....	69
(ÇELEBÎ SULTÂN MEHMED’İN SEKİZ SENE ON AYLIK MÜDDET-İ SALTANATI VUKÛ’ÂTI).....	73
(ALTINCI PÂDİŞÂH SULTÂN MURÂD HAN-I SÂNÎ’NİN 824 SENESİNDEN 855 TÂRİHİNE GELİNCEYE DEĞİN MÜDDET-İ SALTANATI OLAN OTUZ SENELİK VAKÂYÎ’İ)	84
(SELÂTİN OSMÂNİYYE’NİN YEDİNCİSİ FÂTİH DİMEKLE MÜŞTEHİR SULTÂN MEHMED SÂNÎ’NİN 855 TÂRİHİNDEN 886 TARİHİNE GELİNCEYE KADAR 31 SENELİK MÜDDET-İ SALTANATIN VUKÛ’ÂTINI BEYÂN İDER).....	109

(SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN BÂYEZÎD-I SÂNÎ HAZRETLERİNİN (886) SENESİNDEN (918) TÂRİHİNE KADAR MÜDDET-İ SALTANATI OLAN OTUZ İKİ SENELİK VUKÛ'ÂTIN BEYÂNINDADIR).....	125
(DOKUZUNCU PÂDİŞÂH YÂVUZ SULTÂN SELÎM HAN-I GÂZÎ'NİN 918 SENESİNDEN 926 SENESİNE KADAR SEKİZ SENE DOKUZ AY MÜDDET-İ SALTANATI VUKÛ'ÂTINI BEYÂN İDER).....	149
(ONUNCU PÂDİŞÂH KÂNÛNÎ SULTÂN SÜLEYMÂN HAN'IN (926) SENESİNDEN (974) TÂRİHİNE GELİNCEYE KADAR MÜDDET-İ SALTANATI OLAN KIRK SEKİZ SENELİK VUKÛ'ÂTI BEYÂN İDER)	171
(DEVLET-İ OSMÂNİYYE'NİN ON BİRİNCİSİ SARI SULTÂN SELÎM HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR).....	200
(ON İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN MURÂD-I SÂLİS HAZRETLERİDİR)..	217
(DEVLET-İ 'ALİYYE-İ OSMÂNİYYE'NİN ON ÜÇÜNCÜSÜ SULTÂN MEHMED HAN-I SÂLİS'DİR)	230
(ON DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN AHMED HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)	244
(DEVLET-İ 'ALİYYE'NİN ON BEŞİNCİSİ OLAN SULTÂN MUSTAFA VE ON ALTİNCİSİ OLAN SULTÂN OSMÂN HAN HAZERÂTI VUKÛ'ÂTI)258	
(DEVLET-İ OSMÂNİYYE'NİN ON YEDİNCİSİ FATİH-İ BAĞDAD SULTÂN MURÂD HAN-I RÂBÎ' HAZRETLERİ)	277
(DEVLET-İ OSMÂNİYYE'NİN ON SEKİZİNCİSİ SULTÂN İBRÂHÎM BİN AHMED HAN HAZRETLERİDİR).....	304
(ON DOKUZUNCU PÂDİŞÂH AVCI SULTÂN MEHMED HAN-I RÂBÎ' HAZRETLERİDİR)	317
(YİRMİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN SÜLEYMÂN HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR)	333
(YİRMİ BİRİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN AHMED HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR)	339
(YİRMİ İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN MUSTAFA HAN-ISÂNÎ HAZRETLERİDİR)	346
(DEVLET-İ OSMÂNİYYE'NİN YİRMİ ÜÇÜNCÜSÜ SULTÂN AHMED HAN-I SÂLİS HAZRETLERİDİR).....	356

(YİRMİ DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN MAHMÛD HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)	374
(YİRMİ BEŞİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN OSMÂN HAN-I SÂLİS HAZRETLERİDİR)	392
(YİRMİ ALTINCI PÂDİŞÂH SULTÂN MUSTAFA HAN-I SÂLİS HAZRETLERİ)	398
(YİRMİ YEDİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLHAMÎD HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)	411
(YİRMİ SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN SELÎM HAN-I SÂLİS).....	425
(YİRMİ DOKUZUNCU PÂDİŞÂH SULTÂN MUSTAFA-YI RÂBİ‘ HAZRETLERİDİR)	441
(OTUZUNCU PÂDİŞÂH ‘ADLÎ ŞÖHRETİYLE MÜŞTEHİR SULTÂN MAHMÛD HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR).....	443
(OTUZ BİRİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLMECİD HAN HAZRETLERİ)	463
(OTUZ İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLAZİZ HAN HAZRETLERİDİR)	477
(SÛRET-İ HATT-I HÜMÂYÛN).....	494

İKİNCİ BÖLÜM

MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNİ ADLI ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE

ESERDE GEÇEN BAZI TARİHİ MESELELERİN MUKAYESESİ

DEĞERLENDİRME	504
ESERDE GEÇEN BAZI TARİHİ MESELELERİN MUKAYESESİ	512
SONUÇ	540
KAYNAKÇA	542
EKLER	544

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
c.	Cilt
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
s.	Sayfa

TRANSKRİPSİYON

Eserde Türkçe kelimeler yazılırken “t”ler “d”ye ve bazı “d”ler de “t”ye, “p”ler “b”ye ve “ç”ler “c”ye çevrilmiştir. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerdeki uzun sesler “â,î,û” şeklinde şapkalı harflerle gösterilmiştir. Bu uzun sesler “ ق غ ظ ط ص خ ” harflerinden sonra geldiklerinde “ā,ī,ū” şeklinde düz çizgi kullanılmıştır. Ayn (ع) harfi ters apostrof (‘) ve hemzeler ise düz apostrof (') ile belirtilmiştir. Metinde kelime anlamları ve yanlış veya eksik yazılan kelimeler ise dipnotta belirtilmiştir.

ÖN SÖZ

Tarih bir toplumun geçmişini oluşturduğu gibi geleceğinin de şekillendirir. Geleceği şekillendirmek içinde tarihi bilmemiz gerekir. Günümüzde tarih öğrenimi çoğunlukla okullarda gerçekleşir ve meraklıları bunu okul dışına taşır.

Tarih dersleri Osmanlı Devleti'nde 1869 yılında rüştiye programına eklenmesiyle beraber nitelikli ders kitaplarına ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu eksikliği ortadan kaldırmak içinde yeni eserler hazırlanmaya başlanmıştır. Mirât-ı Târih-i Osmânî adlı eserde bu amaçla hazırlanmıştır.

Eserde Osmân Gazi'den II. Abdülhamid'e kadar olan padişahların dönemlerindeki olaylar kısa, sade ve anlaşılır cümlelerle kaleme alınmıştır. Ayrıca padişahların şehzadeleri ve muasırları bulunan hükümdarların listesinde verilmiştir.

Transkripsiyonunu yaptığımız bu çalışmanın birinci bölümünde eserin hem Osmanlı Türkçesi hem de günümüz Türkçesi beraber verilmiştir. İkinci bölümde de eser değerlendirilmiş olup, bazı tarihi meselelerin mukayesesi yapılmıştır.

Bu eserin seçilme nedeni bugüne kadar gördüğümüz Avrupa merkezli tarih yazımının dışında bir kitap görmektir. Ayrıca Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan bu eseri günümüz Türkçesine aktararak daha geniş bir kitlenin ulaşmasına imkan sağlamak ve Osmanlı'nın kuruluşundan eserin yazıldığı döneme kadar olan tarihi sürecin akıcı ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınması hasebiyle tarihe ilgi duyanların meraklarını gidermeye yönelik bir çalışma ortaya koymaktır.

Yüksek Lisans sürecim boyunca bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Kemal ÖZCAN'a saygılarımı sunar ve hayatım boyunca yanımda olan annem Meral MAMUR'a, babam Ali MAMUR'a, kardeşlerim Emine ve Kübra MAMUR'a son olarakda dedem ve babanneme çok ama çok teşekkür ederim.

Venhar MAMUR

Konya-2023

GİRİŞ

Çalışmanın konusu Mirât-ı Târîh-i Osmânî adlı eserin günümüz Türkçesine aktarılmasını ve değerlendirilmesini teşkil etmektedir. Eser Sami, Aziz ve Şevki Beyler tarafından Hicri 1293 (m. 1876) yılında İstanbul'da Mekteb-i Sanayi Matbaası'nda bastırılmıştır. Eserlerin yazarları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu eserin iç kapağında yer alan malumata göre Osmanlı Devleti'nde Rüştîye Mektepleri için ders kitabı olarak okutulduğu anlaşılmaktadır. Eser, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi bünyesinde 28603 kayıt numarası ve A.II/1150 yer numarası ile bulunmaktadır ve esere <https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=243676&dkymId=467> adlı internet sitesinden ulaşılmıştır.

Yazarların bu eseri kaleme almalarındaki amacı, kitabın mukaddime kısmında bizlere aktarılmıştır. Buna göre, o döneme kadar yazılan eserlerin çoğunda Osmanlı Tarihi genel tarih akışı içerisinde nakledilmiştir ve bu eserlerin bir kısmında yapılan gereksiz açıklamalar Rüştîye talebeleri için uygun görülmemiştir. Okutulan bazı kitaplar ise yetersiz kalmıştır. Bu nedenlerle sadece padişahların kendi dönemlerindeki olayların anlatıldığı ve muasırlarının belirtildiği kısa ve müfid bir kitap lüzum görmüştür.

Yazarlar eserde, Tarih-i Cevdet, Münecimbaşı Tarihi, Hayrullah Efendi Tarihi, Nişancı Tarihi, Haber-i Sahih, Fezleke-i Tarih-i Osmani, Vak'a-i Hamidiye, Üss-i Zafer, Naima Tarihi, Gülşen-i Maârif, Tarih-i Vasıf, Tacüt Tevarih, Asım Efendi Tarihi, Lütfi Tarihi ve Tarihçeleri, Takvim-i Vekâyî ve padişahların çağdaşı bilgisi için de bazı ecnebi tarihlerden faydalanmışlardır. Ecnebi tarihlerin isimleri verilme de kitabın ilerleyen bölümlerinde karşımıza Monte Kokoli ve Frenk Tarihi çıkmaktadır.

Mirât-ı Târîh-i Osmânî'de, Osmanlı klasik tarih yazıcılığının terkedildiği görülmekte olup ders kitabı niteliğindedir. Eser Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden oluşmakta ve dili sade, seciden arınmış ve Rüştîye talebelerinin anlayacağı şekilde kullanılmıştır.

Muhteva bakımından askeri ve siyasi olayların yanı sıra ekspozisyonun açılması gibi kültürel gelişmeler ve toplumu etkileyen deprem, yangın vb. olaylara da yer verilmiştir.

Eser; İç kapak, İçindekiler, Hata - Savab Cedveli, Mukaddime, Mirât-ı Târîh-i Osmânî ve Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn şeklinde 5 bölümden oluşmaktadır.

Hata - Savab cedveliyle eserde meydana gelen hataları, doğrularıyla beraber sayfa numarası verilerek gösterilmiştir. Mukaddime kısmında eserin yazılış amacı ve kullanılan kaynaklara yer verilmiştir. Mirât-ı Târîh-i Osmânî kısmı, Osmân Gazi'den başlayıp Sultan II. Abdülhamid döneminde bitmiştir. Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn kısmında ise Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu buhran halinin ve karışıklığın sebepleri ile bunların tespiti ve tedbirlerinden bahsedilmiştir.

Tezi hazırlarken öncelikle tez konusu olan Mirât-ı Târîh-i Osmânî¹ günümüz Türkçesine aktarıldı. Bilinmeyen kelimeler için Şemseddin Sâmî'nin Kamus-ı Türki² ve Muallim Naci'nin Lûgat-ı Naci³ ve internetteki Kubbealtı⁴ gibi sözlüklerden faydalanılmıştır. Şahıs ve yer adlarının doğru yazımı için yine Şemseddin Sâmî'nin Kamusu'l-alam⁵ adlı eserinden ve Tahir Sezen'in Osmanlı Yer Adları⁶ eserinden yararlanılmıştır.

Eserde yer alan olayların değerlendirilmesinde ve mukayese edilmesinde Osmanlı tarihinin önemli eserlerinden olan İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi I. ⁷ II.⁸ ve III.⁹ ciltlerinden ve J. Von Hammer'in Osmanlı İmparatorluğu

¹ Aziz, Sami, Şevki, Mirât-ı Târîh-i Osmânî, (<https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=243676&dkymId=467>) (04.05.2021), İstanbul 1886

² Şemseddin Sâmî, Kamus-ı Türki, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2015

³ Muallim Naci, Lûgat-ı Naci, 6. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012

⁴ Kubbealtı Lugatı (<http://lugatim.com>)

⁵ Şemseddin Sâmî, Kamusu'l-alam, (<https://alam.cagdasozluk.com>)

⁶ Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, Sistem Ofset Yayıncılık, (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/osmanli_yer_adlari.pdf), Ankara 2017

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar c.I, 13. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar c.II, 12. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Antlaşmasına Kadar c.III, I. Kısım, 7.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009

Tarihi¹⁰ adlı eserinden yararlanılmıştır. Ayrıca Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden de istifade edilmiştir.

¹⁰ J. Von Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi c.I, İlgi Kùltür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2014

BİRİNCİ BÖLÜM**MİRÂT-I TÂRÎH-İ OSMÂNÎ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU**

— مرآت تاریخ عثمانی —

هرقی مؤلفانینہ طأددر

مهریز اولنلر ساخته در

قبای
۱۶ غروش

معارف نطاسارت جایه سئک قبول , رخصتیه
مکاتب رشديه تدریس اولفق ایچون مکاتب
صنایع مطبعه سئده طبع و تمثیل اولتمشدن

استانبول
۱۲۹۳

MİRÂT-I TÂRÎH-İ OSMÂNÎ

Her hakkı mü'elliflerine 'aiddir.

Mühürsüz olanlar sahtedir.

Fiyatı

16 Guruş

Ma'ârif Nezâret Celîlesi'nin kabûl ruhsatıyla mekâtib-i rüştiyede tadrîs olunmak için Mekteb-i Sanâyi' matba'asında tab' ve temsîl olunmuştur.

İstanbul

1293

فهرست عزات تاریخ عثمانی

صفحه	
۱	مقدمه
۴	برنجی پادشاه سلطان عثمان خان من ۶۹۹ الی ۷۲۶
۱۶	ایکنجی پادشاه سلطان اورخان خان من ۷۲۶ الی ۷۶۱
۲۵	اوچنجی پادشاه سلطان مراد خان اول من ۷۶۱ الی ۷۹۱
۴۲	دردنجی پادشاه سلطان یازید یلدیرم خان من ۷۹۱ الی ۸۰۵
۵۶	اون برسته قدر فاصله (اولجه سلطان سلیمان جلوس ایتدی ایسمده مؤخرأ سلطنت کبرالک شهرادکان النده قاش اولدیغی ۶۰ یشنجی پادشاه چلبی سلطان محمد خان من ۸۱۶ الی ۸۲۴
۷۰	التنجی پادشاه سلطان مراد خان ثانی من ۸۲۴ الی ۸۵۵
۹۳	یدنجی پادشاه فاتح سلطان محمد خان ثانی من ۸۵۵ الی ۸۸۶

(FİHRİST-İ MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ)

Sayfa

1	Mukaddime
4	Birinci Pâdişâh Sultân Osmân Han
‘an 699 ila 726
16	İkinci Pâdişâh Sultân Orhân Han
‘an 726 ila 761
25	Üçüncü Pâdişâh Sultân Murâd Han-ı Evvel
‘an 761 ila 791
42	Dördüncü Pâdişâh Sultân Bâyezîd-ı Yıldırım Han
‘an 791 ila 805
56	On Bir Sene Kadar Fâsıla (Evvelce Sultân Süleymân cülûs itdi ise de muahharen Saltanat-ı Kübrâ’nın şehzâdegân elinde kalmış olduğu.)
60	Beşinci Pâdişâh Çelebi Sultân Mehmed Han
‘an 816 ila 824
70	Altıncı Pâdişâh Sultân Murâd Han-ı Sâni
‘an 824 ila 855
93	Yedinci Pâdişâh Fâtih Sultân Mehmed Han-ı Sâni
‘an 855 ila 886

صفحه فهرست

۱۰۹ سکرنجی پادشاه سلطان بایزید خان ثانی

من ۸۸۶ الی ۹۱۸

۱۳۳ طقوزنجی پادشاه یاوز سلطان سلیم خان اول

من ۹۱۸ الی ۹۲۶

۱۸۴ اونجی پادشاه قانونی سلطان سلیمان خان

من ۹۲۶ الی ۹۷۴

۱۸۴ اون برنجی پادشاه ساری سلطان سلیم خان ثانی

من ۹۷۴ الی ۹۸۴

۱۹۸ اون ایکنجی پادشاه سلطان مراد ثالث

من ۹۸۴ الی ۱۰۰۳

۲۱۱ اون اوچنجی پادشاه سلطان محمد خان ثالث

من ۱۰۰۳ الی ۱۰۱۲

۲۲۵ اون دردنجی پادشاه سلطان احمد خان اول

من ۱۰۱۲ الی ۱۰۴۶

۲۳۸ اون بشنجی پادشاه سلطان مصطفی خان اون التنجی

پادشاه سلطان عثمان خان

من ۱۰۴۶ الی ۱۰۳۲

۲۵۶ اون پدنجی پادشاه سلطان مراد خان رابع

من ۱۰۳۲ الی ۱۰۴۹

(Fihrist)**Sayfa**

- 109** Sekizinci Pâdişâh Sultân Bâyezîd Han-ı Sâni
‘an 886 ila 918
- 132** Dokuzuncu Pâdişâh Yâvuz Sultân Selîm Han-ı Evvel
‘an 918 ila 926
- 153** Onuncu Pâdişâh Kânûnî Sultân Süleymân Han
‘an 926 ila 974
- 182** On Birinci Pâdişâh Sarı Sultân Selîm Han-ı Sâni
‘an 974 ila 982
- 198** On İkinci Pâdişâh Sultân Murâd-ı Sâlis
‘an 982 ila 1003
- 211** On Üçüncü Pâdişâh Sultân Mehmed Han-ı Sâlis
‘an 1003 ila 1012
- 225** On Dördüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Evvel
‘an 1012 ila 1026
- 238** On Beşinci Pâdişâh Sultân Mustafa Han, On Altıncı Pâdişâh Sultân Osmân
Han
‘an 1026 ila 1032
- 256** On Yedinci Pâdişâh Sultân Murâd-ı Râbi‘
‘an 1032 ila 1049

صحیفہ فہرست

- ۲۸۱ اون سکرنجی پادشاہ سلطان ابراہیم خان اول
عن ۱۰۴۹ الی ۱۰۵۸
- ۲۹۴ اون طقوزنجی پادشاہ اوجی سلطان محمد خان رابع
عن ۱۰۵۸ الی ۱۰۹۹
- ۳۰۹ یکرمنجی پادشاہ سلطان سلیمان خان ثانی
عن ۱۰۹۹ الی ۱۱۰۲
- ۳۱۴ یکرمنجی پادشاہ سلطان احمد خان ثانی
عن ۱۱۰۲ الی ۱۱۰۶
- ۳۲۰ یکرمنجی پادشاہ سلطان مصطفی خان ثانی
عن ۱۱۰۶ الی ۱۱۱۵
- ۳۲۹ یکرمنجی پادشاہ سلطان احمد خان ثالث
عن ۱۱۱۵ الی ۱۱۴۳
- ۳۴۵ یکرمنجی پادشاہ سلطان محمود خان اول
عن ۱۱۴۳ الی ۱۱۶۸
- ۳۶۱ یکرمنجی پادشاہ سلطان خان ثالث
عن ۱۱۶۸ الی ۱۱۷۹
- ۳۶۶ یکرمنجی پادشاہ سلطان مصطفی خان ثالث
عن ۱۱۷۹ الی ۱۱۸۷
- ۳۷۹ یکرمنجی پادشاہ سلطان عبدالحمید خان اول
عن ۱۱۸۷ الی ۱۲۰۳

(Fihrist)**Sayfa**

- 281** On Sekizinci Pâdişâh Sultân İbrâhîm Han-ı Evvel
‘an 1049 ila 1058
- 294** On Dokuzuncu Pâdişâh Avcı Sultân Mehmed Han-ı Râbi‘
‘an 1058 ila 1099
- 309** Yirminci Pâdişâh Sultân Süleymân Han-ı Sâni
‘an 1099 ila 1102
- 314** Yirmi Birinci Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâni
‘an 1102 ila 1106
- 320** Yirmi İkinci Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Sâni
‘an 1106 ila 1115
- 329** Yirmi Üçüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâlis
‘an 1115 ila 1143
- 345** Yirmi Dördüncü Pâdişâh Sultân Mahmûd Han-ı Evvel
‘an 1143 ila 1168
- 361** Yirmi Beşinci Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâlis
‘an 1168 ila 1171
- 366** Yirmi Altıncı Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Sâlis
‘an 1171 ila 1187
- 379** Yirmi Yedinci Pâdişâh Sultân ‘Abdülhamîd Han-ı Evvel
‘an 1187 ila 1203

﴿ فہرست ﴾

صحیفہ

۳۹۱ یکرمی سکرنجی پادشاہ سلطان سلیم خان ثالث

من ۱۲۰۳ الی ۱۲۲۲

۴۰۵ یکرمی طہوزنجی پادشاہ سلطان مصطفیٰ خان رابع

من ۱۲۲۲ الی ۱۲۲۳

۴۰۷ اوتوزنجی پادشاہ سلطان محمود خان ثانی

من ۱۲۲۳ الی ۱۲۵۵

۴۲۰ اوتوز رنجی پادشاہ سلطان عبدالحمید خان

من ۱۲۵۵ الی ۱۲۷۷

۴۲۷ اوتوزابکنجی پادشاہ سلطان عبدالعزیز خان

من ۱۲۷۷ الی ۱۲۹۳

۴۴۶ اوتوزاوچنجی پادشاہ سلطان محمد مراد خان خامس

من ۱۲۹۳ الی ۱۲۹۳

۴۴۸ اوتوز دردنجی پادشاہ سلطان عبدالحمید خان ثانی

من ۱۲۹۳

﴿ خطا سواب جدول ﴾

سواب	خطا	صحیفہ
باسین	باتین	۵
غازی	غازی	۱۱
حکمدار	ایمپراطور	۱۴
اورخان	عثمان	۲۰

(Fihrist)

Sayfa

- 391** Yirmi Sekizinci Pâdişâh Sultân Selîm Han-ı Sâlis
‘an 1203 ila 1222
- 405** Yirmi Dokuzuncu Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Râbi‘
‘an 1222 ila 1223
- 407** Otuzuncu Pâdişâh Sultân Mahmûd Han-ı Sâni
‘an 1223 ila 1255
- 427** Otuz Birinci Pâdişâh Sultân Abdülmecîd Han
‘an 1255 ila 1277
- 440** Otuz İkinci Pâdişâh Sultân Abdül‘azîz Han
‘an 1277 ila 1293
- 446** Otuz Üçüncü Pâdişâh Sultân Mehmed Murâd Han-ı Hâmis
‘an 1293 ila 1293
- 448** Otuz Dördüncü Pâdişâh Sultân Abdülhamîd Han-ı Sâni
‘an 1293

(Hatâ Savâb Cedveli)

Sahife	Hatâ	Savâb
5	Patin	Pasin
11	Gâzîi	Gâzîyi
14	İmparator	Hükümdâr
20	Osman	Orhân

(S.2) MUKADDİME

Fenn-i celil-i târîh ta hilkat-ı benî âdemden şimdiye kadar hudûs ve zuhûr iden vukû'ât-ı kevnîyenin bir mirât-ı mücessemidir ki endâm-ı cemâlinden şu'ûnât-ı cihân 'asren ba'de 'asır cilveger-i sahâyif-i zemân olur.

Şu lüzûm üzerine şimdiye kadar erbâb-ı tahkîk ve târîhşinâsân ve ashâb-ı tahkîk ve vak'anüvisânın himmet ve gayretleriyle kütübhâne-i ehl-i irfâna bir hayli âsâr-ı yâdigâr terk idilmiştir. Fakat bunların ekserisi zemân-ı Selâtîn-i Âl-i Osmân'ın müddet-i saltanatları vukû'atını mu'âsırları bulunan düvel-i ecnebiye ahvâliyle berâber birer târîh-i 'umûmi içinde göstermişler ise de hasbe'l-lüzûm bir takım muhâkemât ve tafsîlâtı ve ba'zıları da lüzumsuz makâlat ve tavzîhâtı hâvî olmasıyla bunların mekâtib-i rüşdiye şâkirdânına tedris kabûl olamadığı gibi el-hâletü hâzihî tedrîs olanlar dahi pek muhtasar olmasından dolayı şâkirdân-ı mûmâileyhim matlûb olan derecede istifâde idemedikleri cihetle her pâdişâhın zamân-ı saltanatı vukû'âtıyla mu'âsırını ayrıca bildirmek üzere ikisi ortası muhtasar ve müfid olarak bir târîh-i husûsinin lüzûm ve vücûbu âşikârdır.

(S. 3) Binâenaleyh derkâr olan iktidârsızlığımızla berâber (Cevdet), (Müneccim Başı), (Hayrullah Efendi), (Nişancı), (Haber-i Sahîh) (Fezleke-i Târîh-i Osmânî) (Vak'a-i Hamîdiye) (Üss-i Zafer) (Naima) (Gülşen-i Ma'arif) (Vâsıf) (Tâcü't Tevârîh) (Âsım) (Lutfi) nâm tevârîh ve târîhçileri Takvîm-i Vakâyi' nüshaları me'haz ittihâz olunarak ve mu'âsırîn içün ecnebi târîhlerinden ba'zılarına da müraca'at idülerek Selâtin-i Osmâniyândan her birinin zamân-ı saltanatları vukû'atıyla mu'âsırları bulunan hükümdâran mücmelen zabt ve hıfz idilecek bir tarzda ve [Mirât-ı Târîh-i Osmânî] nâmıyla bir târîh-i husûsî bi't-tertîb Ma'ârif Nezâret-i Celîlesinin kabûl ve ruhsatıyla mekâtib-i rüştiyede tadrîs olunmak içün tab' ve temsîl idildi.

Nev'-i beşer içün bâ'is-i sa'âdet ü selâmet olan 'ilm ve ma'ârifin terakkîsi hakkında olan âmâl ve efkâr-ı hâlisiye delîl değil midir ki, işbu eser-i naçîz zamân-ı ma'ârifnişân veli ni'meti yani Pâdişâh-ı Ma'ârifperver Hazret-i [Abdülhamîd Han] mekârim-i menkabetîde mirât-ı teyessürde çehre-nümâ-yı zuhûr olmuştur. (Ve Billahil Müste'ân)

Sâmî

'Azîz

Şevkî

(S-4)

MİRÂT-I TÂRÎH-İ OSMÂNÎ**(‘AHD-I OSMÂN GÂZÎ)**

Cedd-i emced-i Osmâniyân Kayı Han deyü müştahir olduğundan kabîlesine de Kayı denilür. Bu kabîle Cengiziyân deyü meşhûr olan (Moğol) tâ’ifesinin tasallutlarından meskûn bulundukları Asya-yı Vustâ’da (Mahan = ماهان) şehrinde Ermeniye-i Kübrâ’da vâkı’ (Ahlat) şehrine hicret itdiler.

Tâ’ife-i merkûmenin oralara da tecâvüzünden nâşî hicret-i nebeviyenin yedinci ‘asrında Kayı Han kabîlesinin re’îsi bulunan (Süleymân) Şâh bin (Kayı Alb) (Alb, lisân-ı Çağatayîde kahramân demekdir) ‘umûm kabîlesi halkıyla Anadolu’da kâ’in (Erzincan’a) geçti. Burada bir müddet ikâmetden sonra vatan-ı asliyelerine ric’at kastıyla (Urfa) muzâfâtından (Ca’ber) kal’ası önünde (Fırat) Nehrini geçerler iken Süleymân Şâh nehre düşerek garik-i lücce-i gufrân olmağla kal’a altında defn olundu. Süleymân Şâh’ın dört oğullarından (Sungur Tekîn) ve (Gündoğdu) vatan-ı aslîlerine gidüb (Ertuğrul) ve (Dündar) Anadolu’da Erzurum

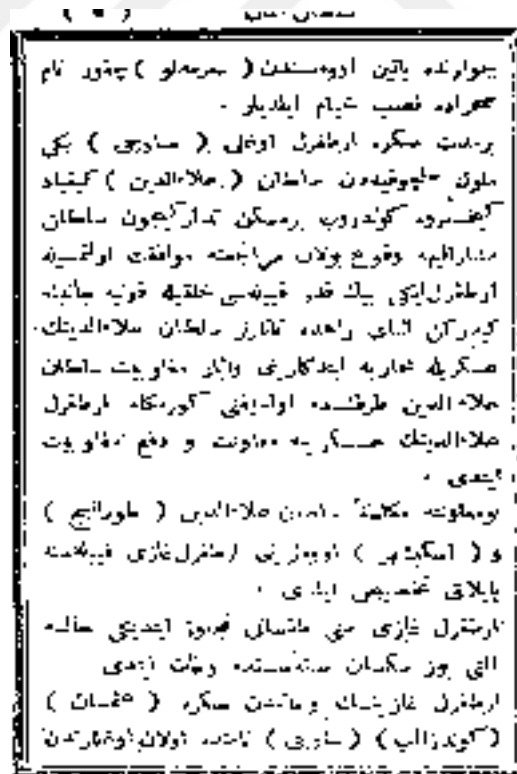

(S-5) civârında Pasin Ovası'ndan (Sürmeli) Çukur nâm sahrâda nasb-ı hayyam eylediler.

Bir müddet sonra Ertuğrul oğlu (Savcı) Beg'i Melik-i Selçûkiye'den Sultân ('Aleaddîn) Keykûbad Geyhüsrev'e gönderüb bir mesken tedârikiçün Sultân-ı müşârün-ileyhe vukû' bulan mürâca'ata muvâfakat olunmasıyla Ertuğrul iki bin kadar kabîlesi halkıyla Konya cânibine giderken esnâ-yı râhda Tatarlar Sultân 'Aleaddîn'in 'askerleriyle muhârebe itdiklerini ve âsâr-ı mağlûbiyet Sultân 'Aleaddîn tarafında olduğunu görmekle Ertuğrul 'Aleaddîn'in 'askerine mu'âvenet ve def'-i mağlûbiyet itdi.

Bu mu'âvenete mükâfât-ı Sultân 'Aleaddîn (Domaniç) ve (Eskişehir) ovalarını Ertuğrul Gâzî kabîlesine yaylak tahsîs eyledi.

Ertuğrul Gâzî sinni doksanı tecâvüz itdiği halde altı yüz seksen senesinde vefât itdi. Ertuğrul Gâzî'nin vefâtından sonra (Osmân), (Gündüz Alb), (Savcı) nâmında olan oğullarından

(S-7) (Çakır Pınar) nâm sahrâda tehiyye ve tertîb eylediği sûra Osmân Gâzî'yi da'vet zımnında (Harmankaya) hâkimi Köse Mihal'i gönderdi. Köse Mihal Osmân Gâzî'nin vefâkârlarından olmağla, Osmân Gâzî esâs da'vetin hîleye müstenid idüğünü Mihal'den anladıkda asla ser-rişte virmeksizin da'vete icâbet ideceği cevabıyla Mihal'i i'âde eyledi. Müte'akiben kendüsü de berâberinde bulunan bir hayli süvâri dilâverlerle düğün mahalline 'azîmet itdüğü gibi kırk kadar seçme Türk kahramanlarını dahi ihtiyâr kıyâfetine eşyasıyla berâber Bilecik Kal'asına gönderdi.

Bu kahramanlar bilâemân kal'a muhafızlarından rast gelüb mukâbele sadedinde bulunanları kılıçdan geçirerek kal'ayı zabt itdiler.

Bu beşâret Osmân Gâzî'ye vâsıl oldukda yanındaki atlılarla güya mahall-i ziyâfetden firâr ideyor gibi bir sûret gösterdi ve kendülerini bir mahall-i münâsibde pusuya aldı.

Tekfurlar bunları kaçıyor zannıyla kovalarlar iken

(S-8) Osmân Gâzî pusudan birben bire önlerine çıkub a'danın çoğu telef ve gelin ile tevâbîni esîr ve Bilecik Kal'asının muhâfazası esbâbını tedârikden sonra (İnegöl) Kal'asını feth ve zabt itdi. Gelinin ismi (Nülfir) tesmiye olunarak Osmân Gâzî'nin oğlu (Orhân)'a tezvîc idildi. Müşârünileyhâdan (Süleymân) ve (Murâd) dünyaya geldi ve Burusa Ovası'nda cereyân iden nehir üzerine bir köprü yaptırmasıyla elyevm Nilüfer Suyu deyü meşhûr oldu.

Müşârünileyhâ Burusa'da Sultân Orhân türbesinde medfûnedir.

Makarr-ı hükûmeti Konya olan Selçûkilerin hükûmet ve saltanatı 699 sene-i hicriye ve 1299 sene-i milâdiyesinde külliye munkarız olmasıyla ekser a'yân-ı Rum, Sultân Osmân Gâzî'nin cenâh-ı 'adâlet ve re'feti altına dehâletle anın hükûmet ve riyâsetini kabûl ve tasdîk itdiklerinden ibtidâ-yı Saltanat-ı Osmâniyye bu târîhden i'tibâr olundu ve makarr-ı saltanat Yenişehir oldu.

(S-9)

Bundan sonra Köbrü Hisârı birkaç def'a muhâsara ve nihâyetinde hükümdârı itâ'ate mecbûr ve müte'akiben İznik Kal'asını mahsûr ve emr-i muhâsaranın icrâsı zımnında kal'anın Yenişehir cihetindeki dağ üzerine Serdâr-ı Dardağan nâmına mensûb olmak üzere bir kal'a inşâ eyledi. Bu sürede Burusa Hükümdârı (Adranos) (Kestel) (Kite) Hâkimleriyle bi'l-ittifâk Yenişehir'e hücûm itmeleriyle Sultân Osmân Hazretleri bunları Koyun Hisâr civârında karşılayıp (Dimboz) nâm mahalle kadar savurdu. Dimboz'da vukû' bulan muhârebede Kestel Tekfuru, maktûl olub, Burusa ve Adranos Tekfurları dahî firâr ve Kite Tekfuru Uluabat Tekfuruna dehâlet itdikten sonra Sultân Osmân'ın ısrarı üzerine Osmâniyan Uluabat köprüsünden geçmemek şartıyla Kite Tekfuru ahâlisin, katl ve i'dâm iderek kendüleri Sultân Osmân'a teslim ve râm oldular. 717 târîhinde Sultân Osmân Hazretleri Burusa şehrine bir çaryek mesâfede yer altından çıkan

(٩) سلطان عثمان

یونان سکره کبری حصارى یرتاح دفعه محاصره
و نیاخته سکره دارى افسانه مجبور و متعاقبا
ازین قلعه سق حصار و امر محاصره ک اجرائی
شدند قلعه ک یک شهر بیست و یک سال اوزر
سردار طارطان تات مشوب اواق اوزر بر قلعه
افتاد ایلادی بر حصاره برونه سکره دارى
(طارطان) (کستل) (کستل) حاکم ک
بلاتاق یک شهره هیوم ایقار ک سلطان عثمان
حسرتلى یونان قیون حصار مجبور
تار و لوب (دیبوز) نام محله قدر سوردی -
دیپوز و وقوع یونان محاصره کستل تکفوری
مقتول اولوب برونه و طارطان تکفوری دخی
قرار و کت تکفوری اولو اباد تکفوری دخاله
ایده کدن سکره سلطان عثمان اسمرای اوزر
عثمان اولو اباد کوپرستدن کیمیک سرطیه
کستل تکفوری احالیق قتل و اعدام ایقار
کندوزی سلطان عثمان قیون ورام اولور
۷۱۷ تاریخده سلطان عثمان حسرتلى برونه
شهر یه بر چارک مافده رالتدن بیقان

(S-10) ve kabluca ta'bîr olunan sıcak sular mahallinde o şehir-i mezkûrun dağ cihetinde birer kal'a inşâ ile kabluca kal'asına birâderzâdesi (Ak Timur'u) diğer kal'aya kölelerinden (Balabancık) nâm kahramanı serdar ta'yîn ile Burusa'yı muhâsara itdikden ve Köse Mihal İslâmiyet'i kabûl eyledikden sonra m'ahdûm-ı şecâ'at mevsûmı Sultân Orhân'ı Köse Mihal ve Saltuk Alb nâm emekdârı ile muhâfaza-i memâlik için Kara Hisâr'a ta'yîn iderek kendüleri Leblebici Hisârı ve Lefke ve Çadırılık Hisârlarına 'azîmetle oralarını muhârebesizce ahz ve istilâ eyledi. Yenice Hisârı dahi bilâharb ve Ak Hisâr ve Tekfur Bekar'ı (بیکاری) muhâbere ile 'ilâve-i Memâlik-i Osmâniyân idildi. Orhân Gâzî ve Çavdar Tatar ve Gâzî Abdurrahman ve Akça Koca ve Konur Alb ve Köse Mihal'i (Karaçış) Kal'asına sevk itdi.

Karaçış Kal'ası taht-ı muhâsaraya alınarak bi'l-muhârebe kal'a hâkimi esîr ve kal'a zabt idilerek muhâfazasına ve ol civarda olan mahallerin istilâsına Akça

(S-11) Koca'yı ve Ak Ayaz bilâdının teshîrine Korkud Alb'i me'mûr idüb kendüsü Karatekye Hisârı hâkimiyle haberleşüb kal'ayı zabt ve hâkimi telef itdi. Korkud Alp Uzunca-bel nâm mahalde muhârebe ile Tuz Pazarı Kasabası'nı zabt itdi. Akça Koca dahi İzmid etrafında hayli mahalleri yed-i teshîre götürdü.

Bu eclden İzmid sancağı elhâleti hâzihi Koca-ili deyü yad olunur.

Bu arada İznik şehri dahi Gâzî Abdurrahman vâsıtasıyla ahz olundu.

Bursa'nun fethi için kal'a yapılarak muhâsaraya alındığı yukarıda beyân olunmuştı.

Osmân Gâzî 726 târîhinde Orhân Gâzî'yi me'mûr itmesiyle Orhân Gâzî, Yenişehir'den hareket iderek esnâ-yı râhda Atranos'a uğrayub hâkimi ta'kîb ile bir kayadan düşürderek Orhân Gâzî, Köse Mihal vâsıtasıyla gönderdiği haber üzerine gavgasız Bursa'nın zabtına muvaffak oldu. Bu fütûhâtı

(٦٦) سلطان عثمان

قوبچى و اق ايزلايك. تحذيريه قورقور الى
 امور اذوب كندوسى قورقور حصارى حاكميه
 عيراشوب قلعه فى حبة و حاكمى كنان ايدى
 قورقور الب اوزنيه ميل نام ملهده بحاربه اليه
 ملوزمازاري قصبه سى خط ايدى اقميه قوبه
 دق ازميد اطرافه سبى محاربه يدقه حيره
 كندوسى
 بولجك ازميد سبى اذله هند قوبه ابل
 ديوراد اولنور
 بولرام ازمى شيرى دق غوزى صيد ارحن واسطه سله
 اشق اولدى
 بروسه نك قصى ايجون ايكى قلمه ييلارق حاصره
 الديوچى يوقاريد يان اولغيدى
 عثمان غازى ٧٢٦ تاريخه اوردان غازى
 مامور ايسيله اورشان غازى يکشهر دن حرکت
 ايدون اناى راعده اطرافه اوزراچوب ساكى
 قشيب اليه يوقادن دوشورده رك اورشان غازى
 كومه ايجال واسطه سله كندوسى شير اولدو
 شوقاس بروسه نك خطه موق اولدى يوقوجان

(S-12)

müte'âkıb pederi Sultân Osmân'ın keyifsizliğini işitdikde pederi nezdine gitdü ve re'âya ve berâyanın hüsn muhâfazası emrinde pederinin son nefesinde vukû' bulan nasîhat ve vasiyeti kabûl ile müşârûnileyh na'ş mağfîret nakışlarını Burusa'ya vâki' hisâr derûnune nakl ve türbe-i mahsûsa tehiyyesiyle defn itdi.

Cennetmekân firdevs-i âşiyân Gâzî Sultân Osmân Hazretleri Yenişehir'de 656 sene-i hicriye Cemâziye'l-evvel'isinin dördüncü günü doğdu. 726 senesi Ramazan'ın birinci günü vefât itdi. Müddet-i saltanatları yirmi yedi senedir. (Rahmetullah-ı 'Aleyh Rahmeten Vası'a)

(Sultân Osmân Hazretlerinin Şehzâdeleri)

(Sultân Orhân) (Sultân 'Aleaddîn) hazerâtıdır.

Gâzî Sultân Osmân Hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında düvel ve hükümdâran-ı ecnebiyeden Osmânlular ile muhârib bulunan yalnız Bizantis İmparatorluğuna tâbi' olan tekfurlardan 'ibâretidir.

(S-13)

(Sultân Osmân Han Hazretlerinin Müddet-i Emâret-i Saltanatında Mu'âsırı Bulunan Hükümdâran)

(Avrupa Kıt'asında)

Bizantin ve Rum İmparatoru (Mihail Paleologos) fevtiyle (Androniko Paleologos) ba'de oğlu Dokuzuncu Mihail fevtiyle Andronikos Sâlis

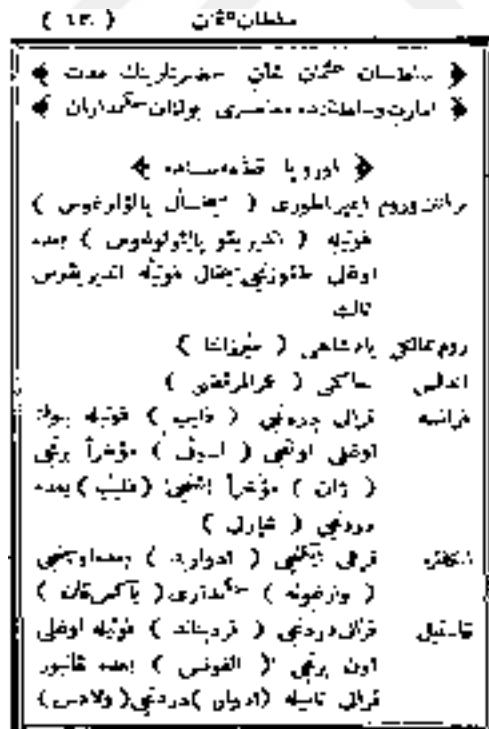
Rum memâliki Pâdişâhı (Mirzanta = میرزانتا)

Endülüs Hâkimi (Emir ül-Murtaza)

Fransa Kralı Dördüncü (Filib) fevtiyle büyük oğlu Onuncu (Luyi) muahharen Birinci (Jan) muahharen Beşinci (Filib) ba'de Dördüncü (Şarl)

İngiltere Kralı İkinci (Edward) ba'dehu Üçüncü (وارغونه) Hükümdarı (پاکسفاں)

Kastil Kralı Dördüncü (Ferdinand) fevtiyle oğlu On Birinci (Alfonso) ba'de Kambur Kralı nâmıyla (Edward) Dördüncü (Vladis)

(S-14)

Bohemya ve Lehistan Kralı Dördüncü (Vanslav) ba'de (Jan)

Macar Kralı (Şarl Robert)

Almanya İmparatoru (Frederik) Sani ba'de Dördüncü (Kozad-قوزاد) ba'de
(Rişardos) ba'de Birinci (Rudolf) ba'de (Henri)

Sardinya İmparatoru Birinci (Filib)

Napoli İmparatoru (Şarl)

(Asya Kıt'asında)

Rum Sultānı (Rukneddin) ba'de'l-fevt oğlu (Gıyaseddin ki Keyhüsrev) Salis

Bağdad Hâkimi (Baydu) Han fevtiyle Gencatu Han

Horasan Hâkimi (Argun) Han

Asya Pâdişâhı (Mahmûd Gazan) Han fevtiyle (Muhammed Hüdabende) Han
ba'de (Ebu Sa'îd Bahadır) Han

(۷۱) مرآت تاریخ جهانی

بوهمیا و لهستان قارال دیرنجی (وائسلای) بعد	عجلو
(وان)	
قارال (شارل روبرت)	الماتیا
ایمپراطوری (فردریک) نانی بعد	
دیرنجی (قوزاد) بعد (ریشار	
دوس) بعد دیرنجی (ریشار ولف)	
بعد (هنری)	
ایمپراطوری برنجی (خلیف)	ساردینیا
ایمپراطوری (شارل)	ناپولی
﴿ ایما قطعہ مستندہ ﴾	
سلطانی (رکن الدین) یسافنوت	روم
اوقشلی (دیات الدین کی خسرو)	
تاک	
سلطانی (بیدو) خان قوتیله کیمیاوتشان	پشداہ
سلطانی (ارغون) خان	خراسان
پادشاهی (محمود غازان) خان قوتیله	اسیا
(محمد غیاثی) خان بعد (ابوسمید	
پہادر) خان	

(S-15)

Irak 'Acem Hükümdârı (Emîr Muzaffer)

Çin (Pâdişâhı Kablakan Mengü) Han fevtiyle oğlu ve anın hal'ıyla (Taytu)

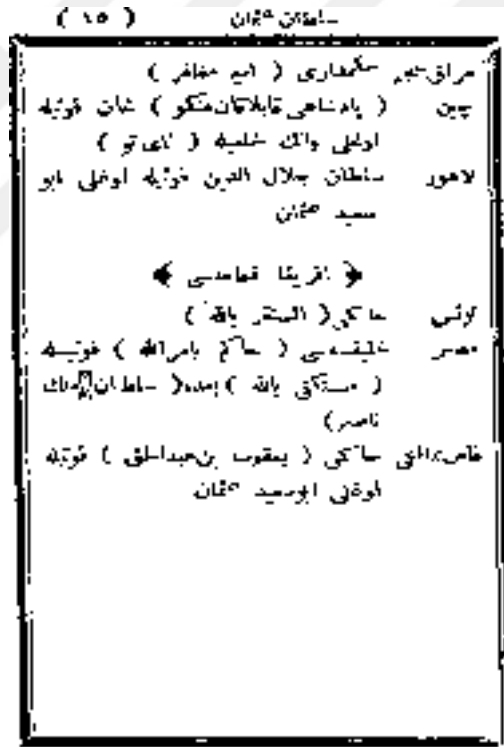
Lahor Sultân Celâleddîn fevtiyle oğlu Ebu Sa'id Osmân

(Afrika Kıt'asında)

Tunus Hâkimi (El-Mustakar Billah)

Mısır Halîfesi (Hâkim Biemrillah) fevtiyle (Müstekfi Billah) ba'de (Sultân Melik Nasır)

Fas Memâliği Hâkîmi (Ya'kub Bin Abdülhak) fevtiyle oğlu Ebu Sa'id Osmân

(S-16)

(İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ORHÂN GÂZÎ HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh 680 senesinde doğdu. 726 sene-i hicriye ve 1325 sene-i miladisi Ramazan-ı Şerif'inin on yedinci günü kırk altı yaşında sandalye-i saltanatına cülûs buyurdu.

Müddet-i saltanatları otuz beş senedir. Makarr-ı saltanatı Yenişehir iken sonra Burusa'yı pâyitaht ittihâz ve karındaşı 'Aleaddîn Pâşâ'yı Bilecik Kazâsına celb ile vezîr nasb ve dâhilî idâreyi ona tefvîz eyledi.

Devlette ilk def'a vezâret 'Aleaddîn Pâşâ'dan beden itdi.

Hicretin 727 ve miladın 1326 senesinde Rumlar 'aleyhine yeniden bir sefer açıldı. Koca-ili sancağının kürsî-i hükûmetin olan İzmid Kasabasının tekfurı bu sırada vefât iderek hükûmeti bi'l-verâse kızının taht-ı idâresine geçmiş ve İstanbul'dan dahî hayli i'âne idilmiş ise de Sultân Orhân'ın savlet

(S-17) ve şecâ'ati ve Osmânlu serkerdelerinin bahadırlarından (Akça Koca) nın ve Gâzî Abdurrahman'ın isr-i himmetiyle Kandıra Hisârı feth idildiği gibi (Korkud Alb) ile Gâzî Abdurrahman dahî Aydos kal'asının muhâsarasına gönderdi. Muhâsara esnâsında Aydos Kal'ası muhafızının kızı Abdurrahman Gâzî'ye mektûp gönderüb kal'anın zabt ve teshîrini teshîl eyledi.

Sâ'ir ganâim ile berâber bu kız Sultân Orhân Hazretlerine gönderildikde kızın şu hidmet ve mu'âvenetinin takdîriyle Abdurrahman Gâzî'ye 'akd ve tezvîc idildi.

Hicrinin 728 ve miladın 1327 senesinde Sultân Orhân bizzât İzmid'i muhâsara itdiği gibi Kara 'Alî ve Alyuz Alb nâm serdarlarıda bir fırka-i müfreze ile Koyun Hisârı'na gönderdi.

Koyun Hisârı Hâkimi Kalayon esnâ-ı muhârebede Burc Hisârda 'askerine kumanda iderken 'asâkir-i İslâmiyye cânibinden atılan okun isâbetiyle kal'a duvarından düşdüğü 'akâbinde kal'ada alındı.

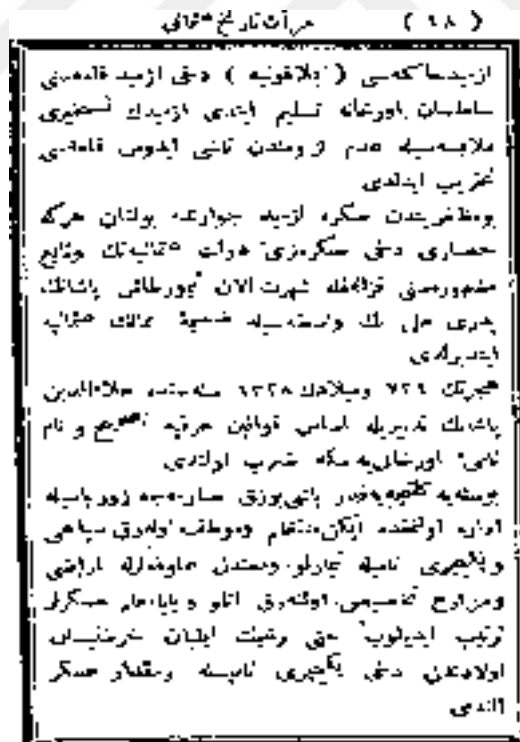
(S-18)

İzmid hâkimesi (Palakonya) dahî İzmid Kal'asını Sultân Orhân'a teslim itdi. İzmid'in teshîri mülâbesesiyle 'adem-i lüzûmundan nâşî Aydos Kal'ası tahrîb idildi.

Bu muzafferiyetten sonra İzmid civarında bulunan Hereke Hisârı dahî sonraları Devlet-i Osmâniyye'nin vakâyi' meşhûresini kazanmağla şöhret alan Timurtaş Pâşâ'nın pederi 'Alî Beg vâsıtasıyla zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye itdirildi.

Hicretin 729 ve miladın 1328 senesinde 'Aleaddîn Pâşâ'nın tedbîriyle esâs kavânîn 'örfiye tashîh ve nâm-ı nâmî-i Orhânîye sikke darb olundu.

Bu seneye gelinceye kadar başı bozuk Sarmaca zorbasıyla idare olunm'akda iken muntazam ve muvazzaf olarak sipâhi ve yeniçeri nâmıyla tîmârlu ve mu'tedil 'ulufelerle arâzi ve mezâri tahsîs olunarak atlu ve yaya muallim 'askerler tertîb idilüb hatta rağbet eyleyen Hristiyan evladından dahî yeniçeri nâmıyla bir mikdâr 'asker alındı.

(S-19)

Sultân Orhân Hazretleri 731 sene-i hicriyesinde İzniş şehrinin teshîr ile vâfîliğini ser'asker bulunan büyük şehzâdeleri Süleymân Pâşâ'ya tefvîz eyledi. Göynük civârında kalan ba'z-ı Rum memleketleri dahî kendülüklerinden Süleymân Pâşâ'ya teslim olub 732 de 'Aleaddîn Pâşâ terk-i dağdağa-i hayât itmesiyle yerine Süleymân Pâşâ vezîr oldu ve Mudurnu ve Gemlik kazâları isr-i sa'yeyle feth idildi.

Bu sırada Kayser-i Rum sulhe aşırı rağbet gösterib nice hediyeler takdîm etmesiyle 733 de barışık oldu.

Manyas ve Aydıncık ve Balıkesir'i ve Bergama ve Karesi ve Mihalic ve Kirmastı sahrâları Melik-i Osmâniyye'ye ilhâk kılındı.

On beş, yirmi sene kadar harb ve cidâlden vazgeçilüb tanzîmât-ı dâhiliye ile iştigâl olundu.

746 da Kayser-i Rum ile 'ahidnâmeler tecdîd olundu. İrtesi sene Orhân Gâzî bütün hânedânıyla berâber Üsküdar'a kadar gelerek Kayser ile mülâkât eyledi.

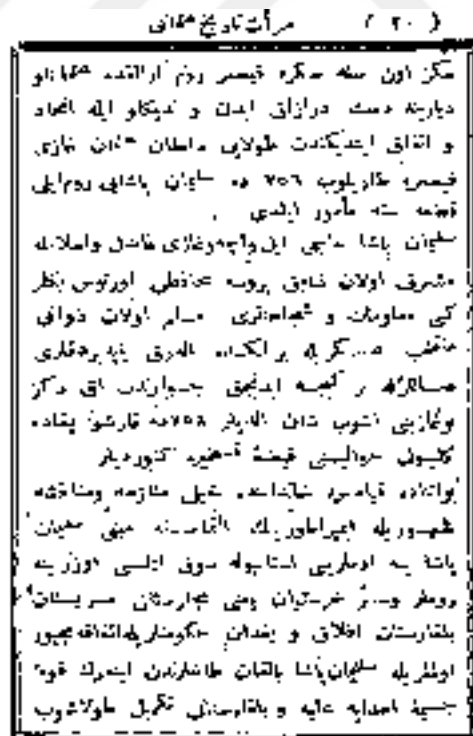

(S-20)

Sekiz on sene sonra Kayser-i Rum Aralıkta Osmânî diyârına dest dirâzlık iden Venediklü ile ittihâd ve ittifâk ittiğinden dolayı Sultân Osmân Gâzî, Kayseri darılub 756 da Süleymân Pâşâ'yı Rum-ili kıt'asına me'mur eyledi.

Süleymân Pâşâ Hacı İl ve Ece ve Gâzî Fâzıl ve İslâmla müşerref olan sâbık Burusa muhâfızı Evrenos Begler gibi ma'lûmât ve şecâ'atleri müsellemler olan zevâtı müntehab 'askeriyle birlikte alarak yaptırdıkları sallarla bir gice Aydıncık civârından 'Akdeniz Boğazı'nı aşub şân aldılar. 758 de karşı yakada Gelibolu havâlisini kabza-i teshîre getirdüler.

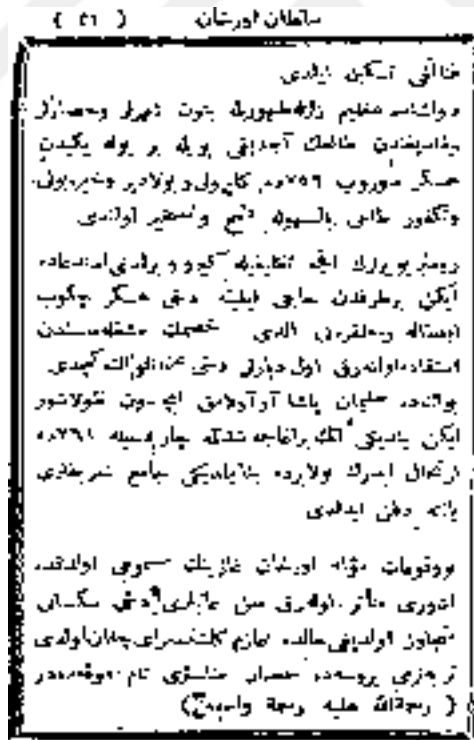
Bu esnâda Kayasire Hânedânından hayli münâza'a ve münâkaşa zuhûruyla imparatorunun iltimâsına mebnî Süleymân Pâşâ yine adamlarını İstanbul'a sevk eylemesi üzerine Rumlar vesâ'ir Hristiyan ya'ni Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan, Eflak ve Boğdan hükûmetleriyle ittifâka mecbûr olmalarıyla Süleymân Pâşâ Balkan Dağları'ndan inerek kuvve-i cesîme-i a'dâyâ galebe ve Bulgaristan tekmîl dolaşub

(S-21) fenâlığı teskîn eyledi.

Dönüşünde ‘azîm zelzele zuhûruyla bütün şehirler ve hisârlar yıkıldığından tâlî’n açtığı böyle bir yola yeniden ‘asker sürüb 759 da Gelibolu, Boladir ve Hayrabolu ve Tekfur Dağı bissühûle feth ve teshîr olundu. Rumlar bu yirlerin akçe teklîf iyle gerü virilmesini istid’âda iken bir taraftan Hacı İl’ine dahî ‘asker çeküb İbzala ve Malkara’yı aldı. Hasmın meşgalesinden istifâde olunarak evvel diyârlar dahî Osmânlu eline geçti. Bu esnâda Süleymân Pâşâ av avlamak için dolaşur iken bindiği atın bir ağaca şiddetle çarpmasıyla 761 de irtihâl iderek Bolayır’da biâ eylediği cami’-i şerifleri yanına defn idildi.

Bu vukû’ât mü’ellime Orhân Gâzî’nin mesmû’yı oldukda aşurı müteessir olarak sinn-i ‘âlîleri dahî sekseni mütecâviz olduğu hâlde ‘âzîm-i gülşensarây-ı cinân oldu. Türbeleri Burusa’da Hisâr Manastırı nâm mevki’dedir. (Rahmetullah-ı ‘Aleyhi Rahmeten Vası’a.)

(S-22)

(Sultân Orhân'ın Şehzâdeleri)

Sultân (Murâd), Sultân (Süleymân), Sultân (Kâsım). Sultân Kâsım çocuk iken vefât itmiştir.

(Sultân Orhân'ın Müddet-i Saltanât ve Emâretinde Mu'âsır Bulunan Hükümdârân)**(Avrupa Kıt'asında)**

Kastil Kralı On Birinci (Alfons) ba'de'l-vefât oğlu (Petro)

Portekiz Kralı (Danizi)

İngiltere Kralı Üçüncü (Edward) ba'de İkinci (Richard)

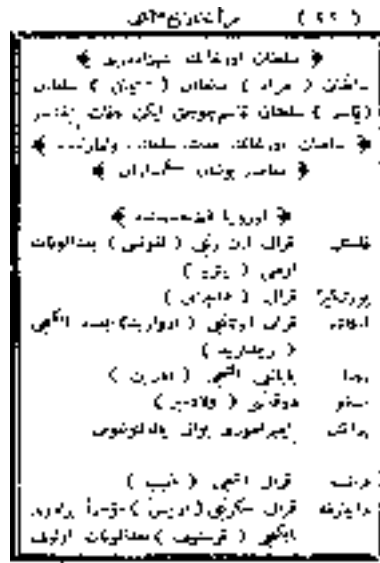
Roma Papalığı Altıncı (Adrin)

Moskov Dukası (Vladimir)

Bizantin İmparatoru İoannes Paleologos

Fransa Kralı Altıncı (Filib)

Danimarka Kralı Sekizinci (Eris) muahharen birâderi İkinci (Kristof) ba'de'l-vefât Olof

(S-23)Norveçya Danimarka Kralı İkinci Kristof'un oğlu (Oluf)

Gırnata Hâkimi (Yusuf Ebu el Haccac) ba'de'l-vefât oğlu Muhammed Rabi'

Cebelüttarik Hâkimi 'İsa Bin Hasan

Lehistan ve Macaristan Kralı (Luyi) ba'de'l-vefât Almanya İmparatorunun oğlu Dördüncü Şarl ba'de oğlu Nasıslanı

(Asya Kıt'asında)

Konya ve Larende Pâdişâhı Cengizyan'dan (Ebu Sa'îd) Han, Saruhan el-Selçûk'inin inkiyâzından sonra ve mülhakâtı Sultân Eredya

Trabzon Kralı (Manuil) sonra (Bazil) ba'de Mihail

Kıbrıs Kralı Dördüncü (August)

Bağdad Emîri (Miraz İlhani) ba'de oğlu Sultân (Üveys)

Hindistan'ın cihet-i şimâliyesi Sultân 'Aleaddîn'in velî'ahdı (Safer) Han

سلطان اورشان (۴۴)	
لورچیا دانمارك كرائى ايكنى قريتونك اوغن	(اولوف)
مرطاه حاكى (يوسف ابو الجاح) بيدالوخت	اوغلى محمد رابع
بيل الطارق حاكى هيس بن حسن	لهستان و مجارستان كرائى (لويى) بيدالوخت انايا
ايميراطوريتك اوتتى دروغى شارلى يمد	اولى لافلى
﴿ آيا قطعه سنده ﴾	
خونيه ولادته پادشاهى جنكزادى (ابوسعيد) شان	ساروخان آل سلجوقك اتقاعشان سكره
والمقاق سلطان ارتيا	طرزون كرائى (مانول) سكره (يازيلى)
قبرس يمد ميمال	قرائى وردغى (اوگوست)
بغداد ايمرى (ميرزا طاهى) يمد اولى	سلطان (اويس)
هندستانك بيمت شماليسى سلطان حلا الفيك	ولى همدى (سكر) شان

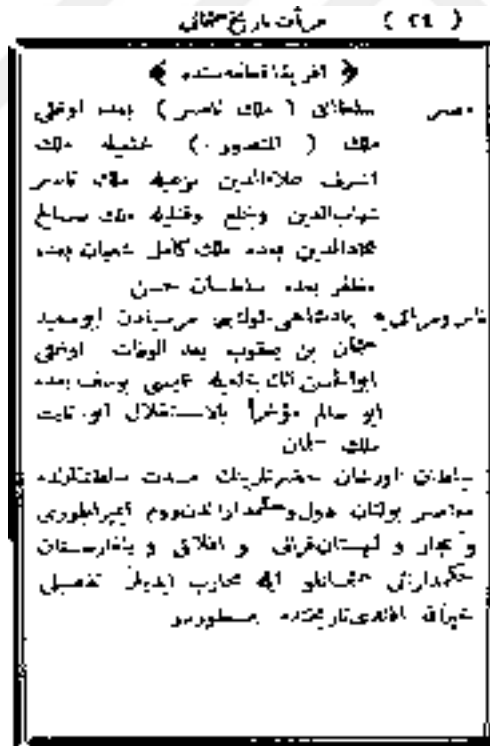
(S-24)

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Sultânı (Melik Nâsır) ba'de oğlu Melik (el-Mansûr) hal'ıyla Melik Eşref 'Aleaddîn nez'iyile Melik Nâsır Şahâbeddîn ve hal' ve katliyle Melik Sâlih 'Îmâdüddîn ba'de Melik Kâmil Şa'bân ba'de Muzaffer ba'de Sultân Hasan

Fas ve Marakiye Pâdişâhı Melûk-i Benî Merisî'nden Ebu Sa'îd Osmân bin Ya'kûb ba'de'l-vefât oğlu Ebü'l Hasan anın hal'ıyla 'Emmisi Yûsuf ba'de Ebu Sâlim muahharen bi'l-istiklâl Ebu Sâbit Melik Süleymân

Sultân Orhân Hazretlerinin müddet-i saltanatlarında mu'âsır bulunan düvel ve hükümdârândan Rum İmparatoru ve Macar ve Lehistan Kralı ve Eflak ve Bulgaristan Hükümdârânı, Osmânlu ile muhârib idiler. Tafsîli Hayrullah Efendi târîhinde mestûrdur.

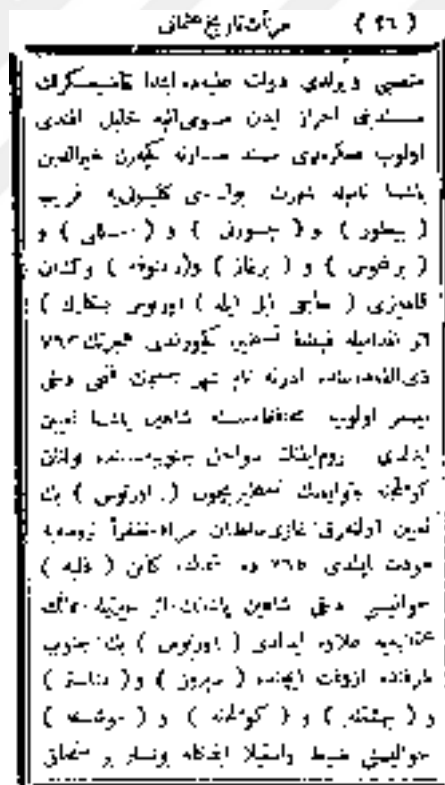
(S-25)

(ÜÇÜNCÜ PÂDİŞÂH HÜDÂVENDİĞÂR SULTÂN MURÂD-I EVVEL HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh hazretlerinin velâdet-i hümayûnları hicretin 726 ve miladın 1325 senesindedir. Otuz beş yaşında oldukları hâlde hicretin 761 ve miladın 1359 senesinde pâdişâh oldular. Müddet-i saltanatları otuz bir senedir. Sultân Murâd Hazretleri dâhilî umûrunu mihverine koymağla meşgûl iken Karaman oğulları fırsat 'âddıyla etrafda Hristiyan hükümdârânı bakiyesiyle birleşüb İznik ve Burusa üzerine kadar el uzatmalarıyla Sultân-ı müşârünileyh üzerlerine varub 762 sene-i hicriyesinde Kal'at üs-Selâsil dimekle meşhûr Ankara kal'asını feth ve teshîr ve 763 sâlında kuvve-i cesîme ile Rum-ili'ye 'azîmet ve avân-ı sabâvetinde lalalık hidmetinde bulunmuş olan (Şâhin) Beg'i ser'asker ma'nâsında olan emir-ül ümerâlık mansıbıyla 'askerin karşuya emrariçün me'mûr eyledi. Burusa kâdîsı Candarlu Halîl Efendiye de'âvî-i 'askeriyeyi dahî rü'yet itmek üzere kâdî'askerlik

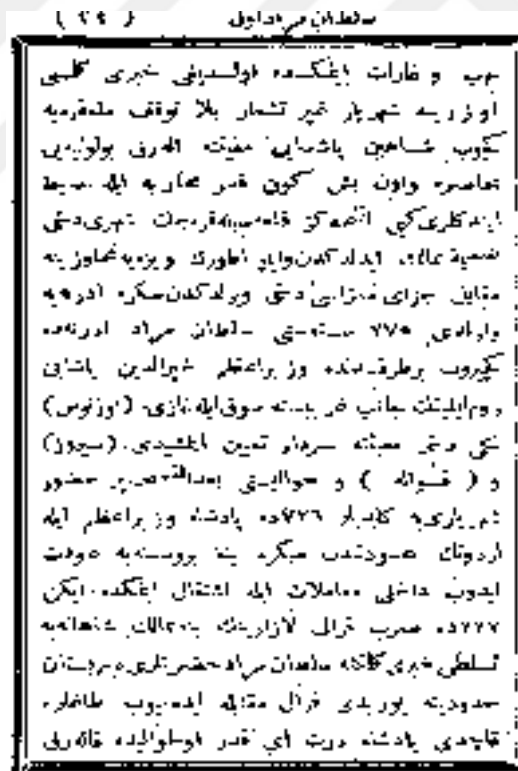
(S-26) mansıbı virildi. Devlet-i 'Aliye'de ibtidâ kâdî askerlik mesnedini ihrâz iden mumâileyh Halîl Efendi olub sonraları mesned-i sadârete geçerek Hayreddîn Pâşâ nâmıyla şöhret buldu. Gelibolı'ya karib (Bitur) ve (Çorlu) ve (Misilli) ve (Bergos) ve (Burgaz) ve (Dimetoka) ve Keşan kal'aları (Hacı İl ile) (Evrenos Beglerin) eser-i ikdâmıyla kabza-i teshîre geçirüldü. Hicretin 763 Zî'l-ka'desinde Edirne nâm şehr-i cesîmin fethi dahî müyesser olub muhâfazasına Şâhin Pâşâ ta'yîn idildi. Rum-ili'nin sevâhil cenûbiyesinde bulunan Gümülcine ve tevâbi'nin teshîriçün (Evrenos) Beg ta'yîn olunarak Gâzî Sultân Murâd Muzafferân Burusa'ya 'avdet eyledi. 765 de şimâlde kâ'in (Filibe) havâlisi dahî Şahin Pâşâ'nın gayretiyle Memâlik-i Osmâniyye'ye 'ilâve idildi. (Evrenos) Beg cenûb tarafında az vakit içinde (Siroz) ve (Manastır) ve (بهشتنه) ve (Gümülcine) ve (Muşne موشنه) havâlisini zabt ve istîlâ itmekle bunlar bir sancâk

(S-28) Pâdişâh Hazretleri yine Rum-ili cânibine ‘azîmetle (Cirmen) Kasabası’nı zabt ve istîlâ itdi. Edirne’de harâbesi mevcûd olan sarây yerine müceddeden bir pâyitaht inşâsına başlandı. 768 de (Yenice ve Yanbolu ve Aydos ve Kırk Kil’Îsa ve Bınar Hisârı, Vize) ve havâlisi dahî zabt idildi. 772 de Pâdişâh Hazretleri beş sene Rum-ili cânibinde çok muzafferiyet kazandıktan sonra İspanya cihetini nazar-ı dikkate alarak Burusa’ya ‘avdet eyledi. Şâhin Pâşâ bu sırada Sırbıye’nin büyük bir ordusuyla hayli cenkleşüb Samako ve Hetman ve havâlisini Memâlik-i Osmâniyye’ye ‘ilâveye muvaffak oldu. 773 baharında Sultân Murâd fütûhât-ı cedîde de alınan yerlerin esbâb-ı hıfz ve hırâsetini istikmâl için yine Edirne cihetinde Samako’a ‘azîmet ve esnâ-yı râhda (Köstendil) hâkimi (Kostantin) memleketin anahtarlarını alble teslim eylemesiyle vâlîliği mükâfâten yine kendüsine ihâle kılınarak oralarda bir müddet ârâmdan sonra Burusa’ya muâvedet buyuruldu. 774 de İstanbul İmparatoru Vize etrafında

پادشاه حضرت علی بن روم ایل جانبہ صریحہ (جروہ)
 قصہ سی ضبط واسطیلا ایسی ادرندہ خرابی
 موجود اولان سرای بریہ مجدداً بر پای تخت انشاء
 پادشاهی ۷۶۸ دە (تکلیف و زیون و ایدوس
 و قرق کلیا و یکارحصاری و زید) و سوالیسی
 دخی ضبط ایلدی ۷۶۲ دە پادشاه حضرت علی
 بن روم ایل جانبہ صریحہ مکتوب
 فرستاد. سکره امپراتور بیتی نظر دفته الارق
 رومیه حدود ایلدی شاهین پاشا یو سروده
 عدم بئک یوک برار و یله خیل جانتکوب معافو
 و همان و سوالیسی عاتک عثمانیه علاویه موافق
 اوردی. ۷۶۳ یه یازده سلطان مراد قوشاک
 یسیدده. التان یرک انیاب سق و سرتاقی
 استقرال انیون یه افوله یسیدده سقاوه صریح
 و شای داعده (کوستندیل) ساک (کوستندیل)
 مملکتک انجنتاریسی آله قلم ایلدی و الیسی
 کافه یسیدده احاله قلمه یی اورازده یسید
 ارامدن سکره رومیه معاودت یوراندی
 ۷۶۴ دە امپراتور امپراتور و زید امپراتور

(S-29) nehib ve gârât itmekte olduğu haberi gelmesi üzerine Şehriyâr gayretşi'âr bilâtevakkuf Malakara'ya geçüb Şâhin Pâşâ'yı ma'iiyetine alarak Bolonya'yı muhâsara ve on beş gün kadar muhârebe ile zabt ittikleri gibi Atıncakız kal'asıyla Karacık şehri dahî zamîme-i memâlik idildikten ve imparatorun Vize'ye tecâvüzüne mukâbil cezâ-yı sezâsı dahî virildikten sonra Edirne'ye varıldı. 775 senesini Sultân Murâd Edirne'de geçirüb bir taraftanda Vezîr-i â'zam Hayreddîn Pâşâ'yı Rum-ili'nin cânib-i garbisine sevk ile Gâzî (Evrenos) Beg'i dahî ma'iiyetine serdâr ta'yîn eylemişdi. (Siroz) ve (Kavala) ve havâlisini ba'det-teshîr huzûr-ı şehriyâriye geldiler. 776 da Pâdişâh, Vezîr-i â'zam ile ordunun 'avdetinden sonra yine Burusa'ya 'avdet idüb dâhilî mu'âmelât ile iştigâl itmekde iken 777 de Sırb Kralı Lazari'nin yine Memâlik-i Şahâneye tasallutu haberi gelmekle Sultân Murâd Hazretleri Sırbistan hudûduna yürüdü. Kral mukâbele idemeyüb dağlara kaçdı. Pâdişâh dört ay kadar olhavâlîde kalarak

(S-30) (Niş) kal'asını feth itmesi üzerine emân-ı pâdişâhiye dehâlet ve ba'd-ezîn virgü-yi mukannenini virmek üzere musâlahaya müsâra'at itmekle Sultân Murâd ordusunu yine Burusa'ya kaldırdı. 778 de Sultân Murâd Hazretleri Rum-ili kıt'asının tamamı teshîri emrinde olan muzmerini fi'ile götürmek için ordu-yı hümâyûnla kıt'a-i mezkûreye gitdi. (Silistre) vâlîsi bir-rıza memleketi Sultân Murâd'a teslim itmekle vâlîliği mükâfâten yine kendüsine virilüb Hazret-i Pâdişâh Edirne'ye geldi. 784 senesine kadar Pâdişâh ba'zen Edirne ve ba'zen Burusa'da tanzîm ve ıslâh-ı umûr-ı dâhiliye ile biraz istirâhati mu'tâd buyurdular. Gerek Sultân-ı Mûşârünileyh Hazretlerine ve gerek Burusa'ya Hüdâvendigâr tesmiye ol vakitten kaldı. Bu arada Anadolu kıt'asında bulunan tevâ'if-i mülûk-i İslâmiye dahî Sultân Mûşârünileyh birer târik ile rabt-ı münâsebet kalkıştılar. Hatta Germiyanzâde kerîmesini Şehzâde Yıldırım Bâyezîd Han'ın zevciyetine kabûlünü ve Germiyan vilayeti dâhilinde Kütahya ve Simav şehirleriyle Egri Göz

(نیش) قلعه سی قلع ایسی اوزریه امان
 پادشاهی به شکست و ایدازین ویرگویی مقنی
 ویرمک اوزره مسالیه به مسالیه ایتمه سلطان
 مراد اردوسنی به یرونده قالدیردی ۷۷۸ ده
 سلطان مراد حضرتلری رومانی قطعه
 عای نهضتی امرده اوتان شهرینی خله سکوردن
 ایچون اردوی هدایت قطعه مذکوریه کرتدی
 (ملیکه) والیسی قشاعلکی سلطان مراد ادایم
 قتلہ والیسی قتلہ به کاردوسنه ویراوب
 حضرت پادشاه اردوی قالدی ۷۸۱ سنه سنه قدر
 پادشاه چضا اردوی به یرونده تعلیم و اصلاح
 دور داخلیه ایله بران استراحتی معناه یوردیل
 کرک سلطان متوالیه حضرتلری به کرک برومه
 شد ویزکار نیسی اولوقندن قالسی
 بوداوه اناطولی قطعه سنه وشان شوائف ملک
 اسلامیه دخی سلطان مشارالیه بربردی ایله
 ویدمنانه قالدیلر حتی کرک پادشاه کریمیه
 شهزاده ولدیرم بایزید خان راویته قبولی وکرمان
 ولای داندکه کونایه وعا وشرقرله کرک کور

(S-31) ve Tavşanlı kal'alarının cihâz olmak üzere Memâlik-i Şahâneye ilhâkını 'arz ve istid'â itmekle karîn kabûl oldu. Karaman-oğullarının Konya cihetinde Devlet-i Osmâniyye 'aleyhine aralık aralık fesâd-âmîz hareketleri zuhûr itmesiyle Sultân Murâd sefir-i mahsûs gönderüb Hamîd-oğlu memâlikinden Isparta ve havâlisinin mübâya'a sûretiyle Memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâkını teklîf iderek kabûl ve muvâfakat olmasıyla ilhâk idildi. Bu sırada Rum-ili kazasınca dahî Timurtaş Pâşâ himmetiyle Pirlepe ve Manastır kal'alarının fethi haberi geldi. Bu senenin bahârında Timurtaş Pâşâ ma'iyyetiyle ordu-yı hümâyûn Bosna ve Hersek cânibine sevk idilmesiyle esnâ-yı râhda hayli mahaller zabt ve ol havâli ahvâline ittılâ' kesb idilerek Edirne'ye 'avdet olundu.787 senesine kadar Sultân Murâd Burusa'da ârâm ittiler ise de Bosna kıt'asının teshîri maksadıylâ tekrar Edirne cânibine gelmişidi. Bu sırada Vezîr-i â'zam Hayreddîn Pâşâ'nın Yenice'de vefâtı vukû'na mebnî mesned-i celîl-i vezâret m'ahdûmu Kādî'asker 'Alî Pâşâ'ya tevciye

(٣٦) مباحثات مراد اول
 و ما وشد الى قلعة ريتك جهاز اوقاي اوزره ٧٨٥
 شاهنجه الحاقى عرض واستدعا ٧٨٥- قرين قبول
 اولدى قرمان اوغلى ريتك خوتيه جهاتده دولت
 عتباته صليبه ارالى اوقاي فساد اير سرگولوى
 طهورا قتيبه سلطان مراد سير عتبه و صرگودروپ
 سيد اوغلو عاتل كنن اسارت و حوالينك مرامه
 صورتيه محالكت شاهنجه الحاقى تطبيق ايدرك
 قبول و موافقت اوليله الحاق ايدلى و صرعه
 روم ايل قشقه سكره دلى تيج حاش پاشا هتيله
 راپه و ناستر قلعه ريتك عتبه خبرى كادى يوسنهك
 جهاتده مير حاش پاشا عتبه ايدى همرون يوسنه
 و هريك جهاتده حوق ايديله حاش راهمه
 خيل شاهر خدو و وولوال احواله اطلاق كس
 ايدى ريتك ادرجه حودت اواندى ٧٨٧ ستمه
 قس سلطان مراد برومه و ارام ايدى اوسمه
 يوسنه قشقه ريتك عتبه عتبه ايدى تكرار ادره
 نياننه تليشيدى و صرعه و زير اعظم خبر ايدى
 پاشا حاش پاشا عتبه و قشقه عتبه عتبه حاش
 وزارت عتبه و عتبه عتبه عتبه عتبه عتبه

(S-32) buyuruldu.

(Garibe)

Pâdişâh Hazretleri Edirne'ye 'azîmeti sırada Şehzâde Savcı Beg'i Burusa'da muhafız bırakmışıdi. Müşârünileyh dimâğına saltanat lezzeti bulaşub bu aralık meydâna çıkardığı ve nâmına hutbe okutduğu istihbâr kılınmağla Sultân Murâd Hazretleri bilâ-tevakkuf Burusa'ya geldiğinde Savcı Beg kendüsüne uydurduğu 'askeriyle muhârebeye kalkışmasıyla (Kite) Ovası'nda baba ile oğul beyninde bir hayli cenk vukû' bularak nihâyet tutulub pederi huzûruna getirüldü. Pâdişâh-ı merâhim iktinah kemâl-i şefkatinden nâşi 'afv-ı mavaka'a niyet eylediyse de Savcı Beg münâsebetsiz ve muhâlif edepsüzler ile pâdişâhı â'zâb itmesiyle gözlerine mil çekilüb pederine 'isyân itmekleğin cezası gösterildi. Meğer İstanbul İmparatoru yani Paleolog'un Andronikos dahî Savcı Beg'in pederine olan 'isyânı gibi pederine muhâlefet itmekde Savcı Beg'le evvelce müttefik itmiş. Sultân Murâd'ın eser-i himmetiyle

(S-34) (Silistre) (İşkodra) Hâkimleri dahî Kralın ittifâkına dâhil imiş. Bunlar Şâhin Pâşâ ile birlikde Bosna ülkesine yürüdüklerinde mukâbele iden görünmemesiyle Şâhin Pâşâ yanındaki 'askerini yağmacılığa dağıdıub bin kadar mevcûduyla gâfilâne bir mevki'de durmuşıdi. (İşkodra) hâkiminin hafiyen ihbârıyla Kral Lazari, Bosna Kralıyla birleşüb Şâhin Pâşâ üzerine hücum itmekleriyle müteferrik bulunan 'asâkir-i Osmâniyye'nin her birini bir yirde bastırub on beş bin kadarını şehîd itdiler. Şâhin Pâşâ güç hâl ile tahlîs-i can idebildi. Bu arada İstanbul İmparatoru (Yani Paleolog) bekâ-yı hükûmet için Sultân Murâd ile rabt-ı karâbet ve münâsebet arzusuyula üç nefer kızlarından birinin harem-i sarây-ı şehriyâriye kabûlünü ve ikisinin şehzâdegândan Bâyezîd-ı Yıldırım ile Ya'kûb Çelebi'ye 'akd ve izdivâcını istid'â itmesiyle Sultân-ı müşârünileyhin Burusa Yenişehir sahrâsında icrâ-yı sûr itmekde iken Şâhin Pâşâ'nın hezîmeti haberi zuhûr itmesiyle 'ahz-ı intikâm kasdıyla Vezîr-i â'zam 'Alî Pâşâ'yı otuz

(S-35) bin 'askerle Bulgaristan tarafından sevk ile berâber arkalarından kendüleri dahî Edirne cânibine doğruldu. 'Alî Pâşâ (Pravadi), (Tirnova), (Şumnu) kal'alarını feth ve teshîr ile pâdişâhı istikbâle geldi.

790 da (Nigbolı) ve (Silistre) hâkimi (Suhmatu) nâm diğêr (Sirmati) dahî ordu-yı hümâyûna da'vet olundukda Şâhin Pâşâ'nın hezimet-i meşrûhasını Osmânî'nın za'fına haml iderek zamîrinde cay-gir olan muhâlefet ve 'isyânı izhâr itmesiyle bilâtevakkuf 'Alî Pâşâ Nigbolı muhâsarasına sevk idildiği gibi Sultân Murâd dahî ordu-yı hümâyûnla bizzât ol cânibe gitdiklerinden (Suhmatu), Ali Pâşâ'yı bit-tevsît 'afv ve emân diledi. Fîmâba'd dâ'ire-i itâ'atden çıkmamak ve Silistre kal'asını külliye terk itmek üzere mazhar-ı 'afv ve 'âtıfet olarak i'âde idildiyse de merkûm Silistre'nin terki 'ahdinde sebât itmemele 'ahz ve tenkîli hususî 'Alî Pâşâ'ya ihâle buyrulduğundan kuvve-i külliye ile (evvela Derinciye) ve (Hayırhırar) ve (Harvet) kal'alarına hücum iderek bunları zabt ve Kosova'yı târumâr itmekten sonra Tuna boyuna

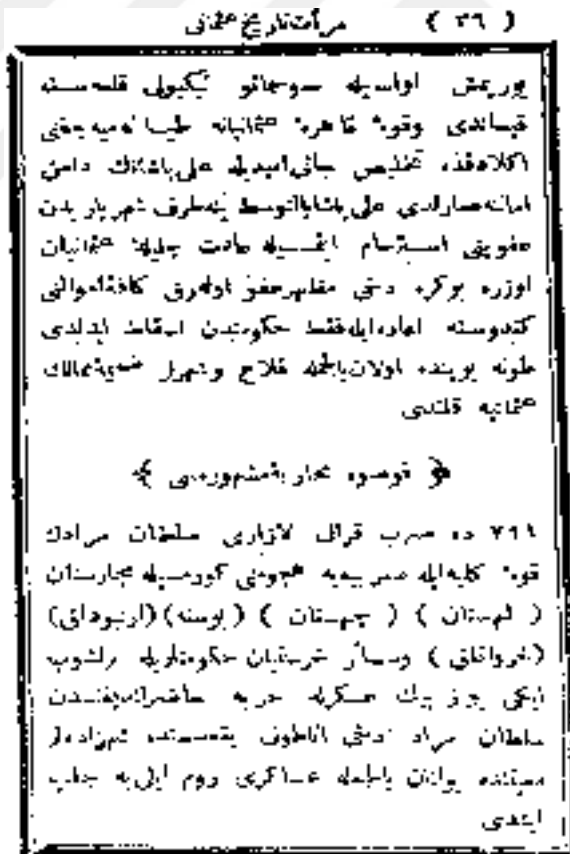
سلطان مراد اول (۳۵)

يك عسكره باقارستان طرقتہ سوق ایلہ واپر
 ارغملدن كندوليدى ادرته جانيه طوقلردى
 على پاشا (پراوادی) (طرویه) (شیمی) قاعه لاری
 قنچ ونصیر ایلہ پادشاهی استقباله کادی
 ۲۹۰ د، (یکپول) و (سلتره) (ساکلی) (سوجاتو)
 تام دیگر (سیرماتی) دخی اردوی همایونه
 دعوت اولدقد شاهین پاشاک هریت مشروطه سی
 عتانیات خدمته حل ایدرک معرکه جانیگر اولان
 مخالفت و عصیان نظام ایتلیه بلاتوقضا علی پاشا
 یکپولی محاصره سنه سوق ایدلریقی تکی سلطان
 مراد دخی اردوی همایوله بالایت اولجانیه کندکلرندن
 سوجاتو علی پاشایی پاتوق طاعن ومان دیادی
 قیامدداربه اطاعتدن تیرنماقی درملیکه قلعه سی
 کتیا ترک انک اوزره طاهره و حاشفت اوله ری
 اعاده ایدلبدیه سرقوم سلطانک ترکی عهدیه
 ثبات ایتامکله اخذ ونگیلی خصوصیه علی پاشایه
 اسله یوردلبدندن قوه کتیه ایلہ (اولادینجه)
 و(خبره رار) و(خروث) قاعلرینه هجوم ایدرک یوزری
 شیط و قومو بی تارما دایتدکن سکر طاعنه یوزیه

(S-36) yürümüş olmasıyla Suhmatu Nigbolı kal'asına kapandı ve kuvve-i kâhire-i Osmâniyân'a dayanâmayacağını anladıkda tahlîs-i canı ümidiyle 'Alî Pâşâ'nın dâmân-ı emânına sarıldı. 'Alî Pâşâ bi't-tavassut yine taraf-ı şehriyâriden 'afvını istirhâm itmesiyle 'âdet-i celîle-i Osmâniyân üzerine bu kere dahî mazhar-ı 'afv olarak kâffe-i emvâlini kendüsine i'âde ile fakat hükûmetden iskât idildi. Tuna boyunda olan bilcümle kılâ' ve şehirler zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye kılındı.

(Kosova Muhârebe-i Meşhûresi)

791 de Sırb Kralı Lazari, Sultân Murâd'ın kuvve-i külliyyen ile Sırbıyeye hücûmunu görmesiyle Macaristan, (Lehistan), (Çehistan), (Bosna), (Arnavudluk), (Hırvatlık) vesâ'ir Hristiyan hükûmetleriyle birleşüb iki yüz bin 'askerle harbe hazırlandığından Sultân Murâd dahî Anadolu Yakası'ndan şehzâdeler ma'ıyyetinde bulunan bilcümle 'asâkiri Rum-ili'ye celb itdi.

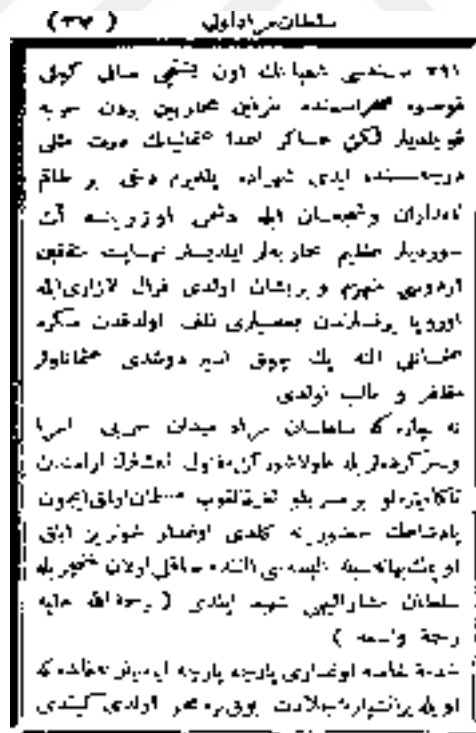

(S-37)

791 senesi Şa'bânının on beşinci Salı günü Kosova sahrâsında tarafeyn muharabeyn birden harbe koyuldular. Lakin 'asâkir-i a'dâ Osmâniyye'nin dört misli derecesinde idi. Şehzâde Yıldırım dahî bir takım namdârân ve şüce'an ile düşman üzerine at sürdüler. 'Azîm-i muhârebeler eylediler. Nihâyet müttefikin ordusu münhezim ve perîşân oldu. Kral Lazari ile Avrupa Prenslerinden ba'zıları telef olduktan sonra Osmânlı eline pek çok esîr düşdü. Osmânîlular muzaffer ve gâlib oldu.

Ne çâre ki Sultân Murâd meydân-ı harbi ümerâ ve serkerdeleriyle dolaşırken maktûl na'şların arasından nâgâh yaralı bir Sırblu nefer kalkub Müslüman olmak içün Pâdişâh'ın huzûruna geldi. O gaddar hünrîz ayak öpmek bahânesiyle elbisesi altında saklı olan hançeriyle Sultân-ı müşârunileyhi şehîd eyledi. (Rahmetullah-ı 'Aleyhi Rahmeten Vası'a)

Hademe-i hassa o gaddarı parça parça itdiler. Ne fâ'ide ki öyle bir âteşpâre-i celâdet yok yere mahv oldu gitti.

(S-38)

Ortasında ay yıldız kırmızı sancâk ve tuğrâ-yı hümâyûn Sultân Murâd Hazretleri zamânında icâd olundu.

(Şehîd ve Gâzî Sultân Murâd Hazretlerinin Şehzâdeleri)

(Bâyezîd-ı Yıldırım) (Savcı Beg) (Ya'kûb Çelebi)

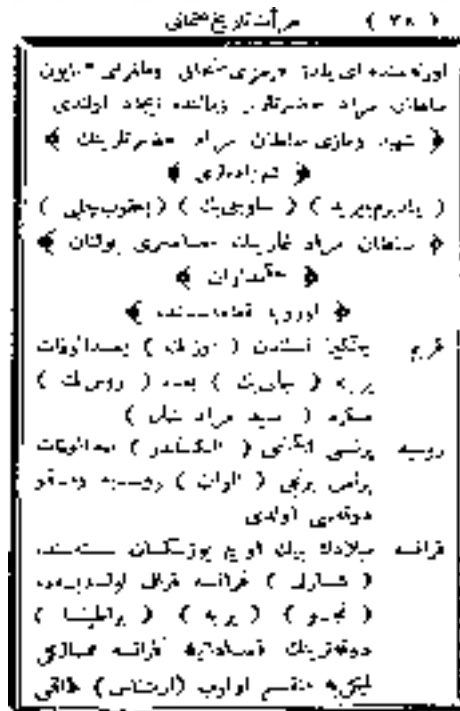
(Sultân Murâd Gâzî'nin Mu'âsırı Bulunan Hükümdârân)

(Avrupa Kıt'asında)

Kırım Cengiz neslinden (Uz Beg) ba'de'l-vefât yerine (Cani Beg) ba'de (Rus Beg) sonra (Seyid Murâd Han)

Rusya Prensi İkinci (Aleksandr) ba'de'l-vefât Prens Birinci (İvan) Rusya ve Moskov dukası oldular.

Fransa miladın bin üç yüz seksen senesinde (Şarl) Fransa kralı olduysa da (Nacu), (Berye), (Bratina) dukalarının fesâdâtıyla Fransa memâliki ikiye münkâsım olub (Armentas) takımı

(S-39) (Durliyan) tarafını (Burgur) takımını dahî Burgun Dukasını iltizâm itmişlerdi.

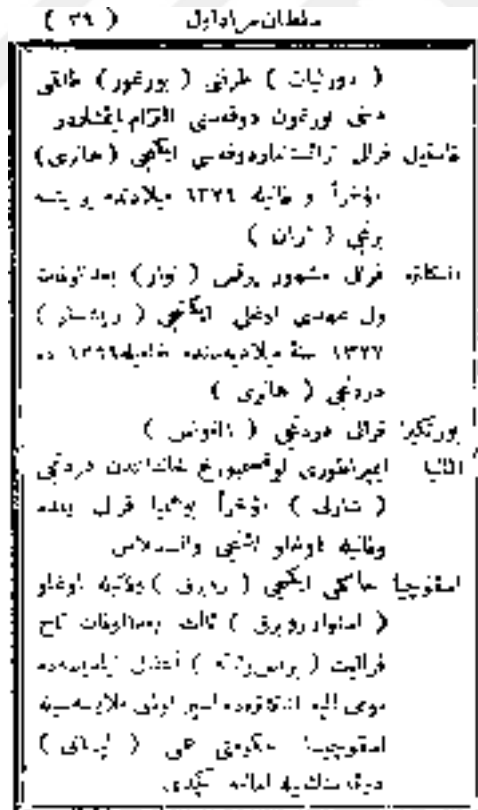
Kastil Kralı Tratstamar Dukası ikinci (Henry) muahharen vefatıyla 1379 miladında yerine Birinci (Jean)

İngiltere Kralı meşhûr Prens(Edward) ba'de'l-vefât velî'ahdı oğlu İkinci (Richard) 1377 sene-i miladisinde hal'ıyla 1399 da Dördüncü (Henry)

Portekiz Kralı Dördüncü (Alfons)

Almanya İmparatoru Lüksemburg hânedânından Dördüncü (Şarl) muahharen Bohemya Kralı ba'de'l-vefatıyla oğlu Beşinci Venseslas

İskoçya Hâkimi İkinci (Rubrik)¹¹ vefatıyla oğlu (Stuart Rubrik)¹² Sâlis ba'de'l-vefât tac-ı kraliyet (Prens Jake) intikâl eylediysede mumaileyh İngiltere'de esîr olmak mülâbesesiyle İskoçya Hükûmeti Ümmi (Alpani) dukasının bile emânına geçti.

¹¹ Aslen Robert.

¹² Stuart Robert

(S-40)

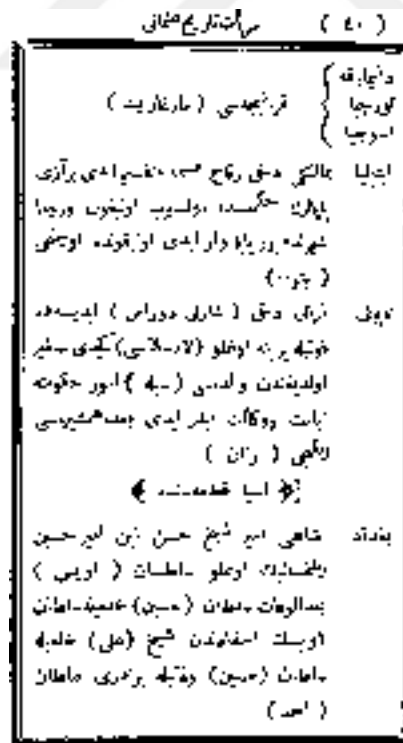
Danimarka }
 Norveçya } Kraliçesi (Margarit)¹³
 İsveçya }

İtalya Memâliki dahî birkaç kısma münkâsım idi. Birazı Papaların hükmünde olub Avignon ve Roma şehrinde birer papa var idi. Avignon'da Üçüncü (**بتوا**)

Napoli Kralı dahî (Şarl Duras) idiye de fevtiyle yerine oğlu (Ladislasi) geçti. Sağır olduğundan vâlidesi (Sile) umûr-ı hükûmete niyâbet ve vekâlet ider idi. Ba'de hemşiresi İkinci (Jan)

(Asya Kıt'asında)

Bağdat Şâhı Emîr Şeyh Hasan İbn Emîr Hüseyin İlhân'ın oğlu Sultân (Üveys) ba'de'l-vefât Sultân (Hüseyin) hal'ıyla Sultân Üveys'in ahfâdından Şeyh ('Alî) hal'ıyla Sultân (Hüseyin) vefâtıyla birâderi Sultân (Ahmed)

¹³ Margaret

(S-41)

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Meliki gulâman-ı etrâk-ı ebeveyeden Mısır, Kahire Melik Sefer'in fevtinden sonra Seyfeddîn (Salar) anın hal'ıyla yerine (El Mansûr Ebu Bekir) bin Muhammed bin gulâduna muahharen Sultân (Hasan) geçmiştir ki el yevm Mısır'da meşhûr olan cami' Sultân Hasan'ın binâsıdır.

(٤١) سلطان مراد اول

﴿ افریقا قطعه سندہ ﴾

مصر ملكي غلامان اتراك ابو يهدن مصر قاهره
ملك سقرن فوتدن سكره سيف الدين
(سalar) انك خليفه يربته (النصور ابو
بكر) بن محمد بن غلادونه مؤخرأ
سلطان (حسن) كچشيدركه اليوم مصرده
مشهور اولان جامع سلطان حسنك
بناسيدر

(S-42)

**(DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN BÂYEZİD-İ YILDIRIM)
(HAZRETLERİDİR)**

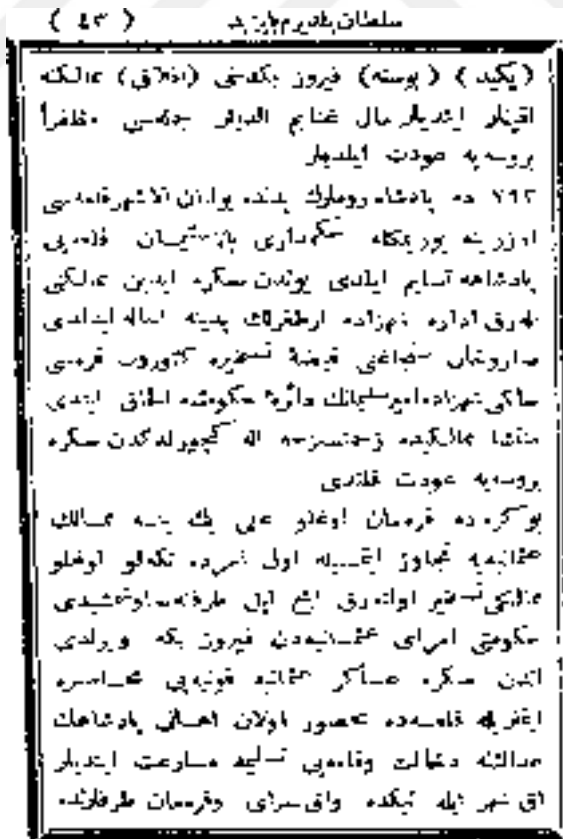
Müşarünileyh Hazretleri 861 târîhinde doğdu. Hicretin 791 ve miladın 1388 senesi Şa'banının on beşinci günü Kosova muhârebesi meydanında bîat-ı resmi icrâ kılınarak otuz yaşında taht-ı Osmâniyye'ye geçti. Müddet-i saltanatları on dört senedir. Ordu-yı hümayûnu Kosava'dan kaldırub makarr-ı saltanat olan Edirne tahtgâhını teşrîf ve o senenin evvel baharında Rum-ili Beylerbeyisi Timurtaş Pâşâ'yı Sırbıye hudûduna ve Pâşâ (Begini) Üsküb'e, (Firûz Begi) Vodin'e gönderdi. Kendüleride Burusa'ya 'avdet ve nâmlarına mensûb olan câmi'-i kebîrle sâ'ir ebniye-i hâyriye inşâsına himmet buyurdular. Ak Çağlayan nâm mâ-i lezizi Burusa şehrine akıtdılar. Timurtaş Pâşâ Sırbıye hudûdunda olan (Karatova) ma'deniyle havâlisini zabt itdi. Yeni Sırb Kralı İstefan taht-ı itâ'at-ı Osmâniyye'ye girüb güzellikde meşhûr olan hemşîresi (Milica) yı pâdişâhın haremsarây izdivâcına takdîm itdi. Timurtaş Pâşâ

(S-43) (Yigid) (Bosna) Firûz Beg dahî (Eflak) memâlikine akınlar itdiler. Mâl-ı ganâim aldılar. Cümlesi muzafferen Burusa'ya 'avdet eylediler.

792 de pâdişâh Rumların yedinde bulunan Alaşehir Kal'ası üzerine yürümekle hükümdârı bi'l-istimân kal'ayı pâdişâha teslim eyledi. Bundan sonra Aydın memâlikini alarak idâre Şehzâde Ertuğrul'un yedine ihâle idildi. Saruhan Sancağını kabza-i teshîre götürüb Karesi hâkimi Şehzâde Emîr Süleymân dâ'ire-i hükûmetine ilhâk idildi. Menteşe memâlikide zahmetsizce ele geçirildikten sonra Burusa'ya 'avdet kılındı.

Bu kere de Karaman-oğlu 'Alî Beg yine memâlik-i Osmâniyye'ye tecâvüz itmesiyle evvel emirde Tekelü-oğlu memâliki teshîr olunarak İç-il tarafına savaşıdı. Hükûmeti ümerâ-yı Osmâniyye'den Firûz Beg'e virildi. Andan sonra 'asâkir-i Osmâniyye Konya'yı muhâsara itmeleriyle kal'ada mahsûr olan ahâlî pâdişahin 'adâletine dehâlet ve kal'ayı teslîme müsâra'at itdiler. Ak-şehir ile Nigde ve Ak-sarây ve Karaman taraflarında

(S-44) olan sâ'ir bilâd-ı mu'azzama dahî Konyalulara bakarak sâye-i ma'delet-i pâdişâhiye dehâlet eylediklerinden gerek buraların gerek mülhakât sâ'irenin teshîri me'mûriyeti Timurtaş Pâşâ'ya ihâle idildi. Muahharen Karaman-oğlu 'Alî Beg istimân itmekle Larende ve İç-il ciheti hükûmeti kendüsüne ihsân buyurularak pâdişâh yine Burusa'ya 'avdet itdi.

793 de Kastamonu Hâkimi İsfendiyar-oğlu Kötürüm Bâyezîd, Anadolu cihetlerine Eflaklular dahî Rum-ili taraflarına bir takım ta'adiyâta başladıklarından pâdişâh evvel emirde Eflak üzerine yürümekle Eflak Hâkimi 'afv ve emân diledi.

Bu sırada Karaman-oğlu 'Alî Beg'in Timurtaş Pâşâ'yı 'ale-l-gafle basub esîr ve birçok nüfûs katl eylediği haberi gelmekle ordu-yı hümâyûn sūr'atle Karaman'da AkÇay sahrâsına yetişdi.

Sultân Bâyezîd-ı Yıldırım ta'bîri böyle berk misâli her konuda olsa düşmana yetişmesinden telkîb olunmuşıdi. 'Alî Beg kaçarken atı yuvarlanarak düşdüğünden

(S-45) tutulub i'dâm idildi.

Oğlu Mehmet Beg dahî Burusa'ya gönderilüb zindana konuldu. Bir taraftan kabâ'il-i Cengizan'dan Kayseriyye ve Sivas taraflarında hayme-nişin olan 'aşâirin re'îsi Burhâneddîn ol havâlîde kazandığı şöhret ve istiklâli melikince bilâhere mâzereti mûcib olacağı anlaşıldı. Pâdişâh-ı gayûr 794 senesinde Burhânedîn üzerine yürüdü. Burhâneddîn korkusundan Harput tarafına firâr eylediyse de Diyârbekir ve Armine Bilâdı hâkimi Kara Osmân Beg tarafından sevk olunan 'askerle muhârebe arasında yakayı ele verüb katl idildi. Bu sûretle (Kayseriyye) ve (Sivas) ve (Tokad) ile mülhakâtı zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye idilmekle pâdişâh tekrar Burusa'ya 'avdet buyurdu.

795 târihinde Kötürüm Bâyezîd'in te'dibiçün ordu-yı hümâyûn Kastamonu tarafına yürüdüysede Kötürüm'ün vefât itmesi ve mahdûmu İsfadiyar, Sinob kal'asına firâr eylemesi cihetle Kastamonu ve Samsun havâlisiyle Bakır Ma'denleri zabt idildi. Bu sırada Menteşe

(٤٥) سلطان محمد بایزید

ملوك يلوب اعداءه
اوله عود بك دقي بروديه كوندريلوب زكاه
قونلدى برمايدند قياتل جنگيزه دن قيسريه
وسيواس طرفلند سيمه نشين اولان عتايك رئيسي
برهان الدين اوله واليه قزاندين شهرت واستقلال
ملكجه پادشاه مغربي موجب اوله چتي آكلانلدى
پادشاه شير ٧٩٤ سنه سنه برهان الدين
اوزرته يوردي برهان الدين قورقوسلند
حريوت طرفه فرار ايلديده ديار بكر وارديه
لادى حاجي قرد عثمان بك طرفتن سوق اولان
سكرنه مار به ارانده بتاي الله يروب قتل ايدلى
بوسورله (قيصريه) و (سيواس) و (وقاد) ايله
محققان ضميمه ممالك عثمانيه ايدلكه پادشاه تكيار
بروديه عودت يوردي
٧٩٥ سنه كوتورم بايزيدك تادييجون اردوي
هم ايون قسماوي طرفه يورديده كوتورمك
وقت اجسي و مقدومي استبداد سلوب قلعه سنه
فرار ايدلى هم تقيطعوني و ساسون و حواليجك
بافر مدنلري طبع ايدلى بو صيرده منتشرا

(S-46) ve Aydın-oğullarıyla, İsfandiyyar Timur'un yanına kaçdılar. 796 da (Venedik), (Efrenç), (Ceneviz), (Bolya بوليا) hükûmdârları müttefikten donanmalarını Selanik'e sevk ve hudûd-ı Osmâniyye tecâvüz itdikleri işidilmekle derhâl pâdişâh Selanik üzerine giderek müttefikin donanması ric'ata mecbûr ve Selanik Kal'asıyla Yenişehir ve tevâbi'-yi zabt idilüb Burusa'ya 'avdet olundu. Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye 'aleyhine olarak İstanbul ya'nî Memâlik-i Şarkiye İmparatoru Paleologos (Macar) ve (Sırb) ve (Fransa) krallarıyla ittifâk eylemesiyle Pâdişâh, Edirne üzerinden geçüb ordu-yı hümâyûnu İstanbul muhâsarasına çevrildi.

İstanbul etrafına mancınıklar kurularak hisârlar dökülmeğe başlandı ve bu esnâda imparatorun istimdâdına mebnî Macar Kralının Tuna şehri üzerinden (Sofya) ve (Vodin) ve (Nigbolı) üzerine 'asker sevkı işidilmekle pâdişâh, ordu-yı hümâyûnu İstanbul'dan kaldırub üzerlerine gitti. Alaca Hisâr civârında tekâbül صفین vâka' olarak Macarlu ve Fransalular yâ'nî

(٤٦) مرآت تاریخ عثمانی

فایزین اوقالریک اسفندیار تیمورک پاتنه قاپدیئر
 ٧٩٦ هـ (قونیک) (افرنج) (جنوز)
 (بولیا) سکردارلری متفقاً دوقالرینی سسلانکه
 سوق و حدود عثمانیه تجاوز ایتدیکلری ایشیلاکله
 دوجال پادشاه سسلانک اوزرینه کیدریرک متفقین
 دوقالری رجهته مجبور و سسلانک غایه سیله یکتیم
 دوقالری ضبط ایتدیلوب روسیه عودت اولدی
 دولت حلیه عثمانیه علیه اولدوق اسنابول ایسی
 کیم شرقیه ایمپراطوری آله لوغوس (جنوز) و (سرب)
 و (فرانسه) قوالریک اتفاق ایتسیله پادشاه ادرنه
 اوزرندن کجوب اردوی همایونی اسنابول عزم برسته
 چوریدی
 اسنابول اطرافنه فتحیتلر قوریلدوق حصه ساز
 دوقالریک یاشاندی و یوللارده ایمپراطورن اسنادیه
 مینیمجار قوالریک طوته نهری اوزرندن (صوفیه)
 و (دین) و (نیکیول) اوزریه عسکر و قی
 ایشیدیلکله پادشاه اردوی همایونی اسنابولدن
 قالدیروب اوزرلیک کیتسی لاجه حصار یولانده
 تقابل سفین واقع اولدوق مجارلو و فرانسه قور

(S-47) fenâ bozuldu. Hatta Macar kralı bir kayığa atılıb canını güç ile kurtara bildi ve bu muhârebede seksen bin kadar can telef oldu.

798 de Yıldırım Bâyezîd Han Timurtaş Pâşâ'nın oğlu Tahsîn Beg'i talî'a olarak İstanbul üzerine gönderildi.

Tahsin Beg Bahr-ı Siyah sâhilinde İstanbul'a yakın Şile Hisârını aldığı gibi ordu-yı hümâyûn Koca-ili sancâğı içinden Karadeniz Boğazına kadar gelerek Anadolu Hisârı inşâ buyuruldu.

Pâdişâh'ın teşebbüsâtından İmparator korkub bir takım nukûd ve hedâyâ t'akdîmiyle berâber cizyeyi kabûl ve bir seneliğini ifâ eyledi. Sadrâ'zam 'Alî Pâşâ dahî imparatorudan aldığı hediyeler üzerine İstanbul'da ba'z-ı mahallerde ehl-i İslâm iskân olunacak mescidler yapılacak nâm-ı pâdişâhiye sikke kesilecek diyerek pâdişâhı kandırdığından, imparator ile o yolda bir mu'âhede 'akd idilmesi üzerine İstanbul'da bir mahalle-i mahsûsada bir takım ahali-i müslime iskân idildiği gibi ba'z-ı cevâmî

(۲۷) سلطان یزدنیرم پادشاه

هنا بوزلدها حتى حجار قرال برقايد اتيوب ساني
 سكوچ اله قورتاره ييلدى و يو عاربده سگان
 ريك قدر جان تاف اولدى
 ۷۱۸ د. ياشيرم بابو د خان تيور طاش پادشاه
 اوز او تامين يكي طاشه اوتورنى استابول اوزر يه
 سولردى
 تامين يك بحر مينه ساجده استابوله يقين ايله
 حصار ينى الدينى كى اردوى هاجون فوجيه ايل
 سنجلى ايجانت قيه دكان بوغازينه خور كچمرك
 اغلول حصارى اتا سوراهى
 پادشاهك تشبنت ايمراطور قورغوب برطاق نقود
 و خدایه خدایه برار جزيرى خول و برستلكنى
 ابد ايلدى صدر عظام على پاشا دنى ايمراطورون
 الداف هيدل وزر يه استابوله بعضى عمارده
 اهل اسلام اسكان اولمى سى سهرل يازلدى
 نام پادشاهيه سكه كيه چك دهره پادشاهيه
 قانردوندن ايمراطور ايله او پاد برصاهده احمق
 ايداسى اوزر يه استابوله برصاهده عمارده برطاق
 احداثه ساه اسكان ايدادى كى بعضى جوامع

(S-48) ve mesâcid yapıldı. Pâdişâh dahî 'avdet buyurdu. 800 târîhinde Emîr Buhârî Hazretleri Sultân Bâyezîd'a kılıç kuşatdı ve hulefâ-yı 'Abbâsiye'den Mısır Memâlikî tarafından Sultân-ı İklîm-i Rum 'ünvânı tahsîs kılındı. Sultân Bâyezîd bir müddet Karaferiye'de ikâmet idüb etrâf ve havâlisiyle Bulgaristan ve (Makedonya) taraflarına ve Mora nîm cezîresini ve Atina taraflarını ve Tırhala Kal'asını ve mülhakâtını zabt ve teshîr ve Macaristan o Fransa tarafına kadar akıncılar gönderüb savlet ve şecâ'atini her tarafa bildirdi.

Berü cânibdende Timurtaş Pâşâ Anadolu'da Kengiriyle bilâd-ı Türkmeniyye'den (Resni) ve (Malatya) ve (Kürdistan) ve (Siverek) ve (Kemah) vesâ'ir bilâdî Memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâka muvaffak oldu.

802 de (Azerbaycan) ve (Rum) üzerine kırk sene kadar ikâmet iden Emîr Çoban evlâdından Timurleng dimekle meşhûr Timur Kurgânin şer ü şûrundan Bağdad ve 'Irâk-ı 'Arab ve Tebriz Hükümdârı Sultân Ahmed Celayirî İbn Sultân Üveys ile Azerbaycan Hükümdârı Kara Yusuf evlâd

(S-49) ve 'iyâlleriyle berâber Yıldırım Hana dehâlet ve ilticâ itmişler idi.

Timur Han, Sultân Ahmed Celayirî ile Kara Yûsuf'un def'i ve belki katli için Yıldırım Bâyezîd'e gönderdiği sefiri, pâdişâh red itmekle Timur hiddetlenerek 803 de Sivas kal'asının altını üstüne getirdi. Şehzâde Ertuğrul Beg'i şehîd iderek Malatya'yı zabt ile Türkmeni Kara Osmân'a virdi.

Timur bundan sonra Mısır Sultânı Berkuk'un üzerine yürüyüb Haleb Kal'ası ve Humus ve Hama şehirleriyle Balebek Kal'asını teshîr idüb Dımaşk üzerine yürüyerek sultân Mısır'ın vekîli Ferh ile 'azîm-i cenk eyledi. Nihâyet Timur gâlib olarak Mardin havâlisi ve Alıncak Kal'asıyla Bağdad'ı harâb ve oradan Tebriz'e şitâb eyledi.

Timur, Şam ve 'Arab diyârıyla uğraşırken berü tarafındanda Sultân Bâyezîd-i Yıldırım Timur himâyesi altında olan Kürd Tehrin Beg'i (Tâhireddîn) den Erzincan'ı zabt ile Kara Yûsuf'a tevcih eylemişidi.

(٤٩) سلطان یلدرم بایزید

وصیالہ یواز یلدرم خانہ دشات والہا ایشار
ایندی
نیوز خانہ سلطان احمد جلایری الہ قرہ یوسفک
دقی و بلنگہ قتل ایچون یلدرم بایزید کوندودیکی
سغیری یادناہ رد ایتمکله تیورسد تلک رک ۳-۸۰۰
میواس قلعہستک الہی اوستہ کتوردی شہزادہ
اوطقرل بی شہید اپدرک سلاطینی شیط الہ
ترکانی قرہ ہمتانہ ویردی
تیور پوتدن سکرہ مصر سلطان یلدرم اوزرینہ
پور یوب حلب قلعہسی وحسن وعا شہرلہ بلیک
قلعہسی قسطنز ایدوب دمشق اوزرینہ یورینہ
سلطان مصرک وکیل فرج الہ عظیم چک ایادی
ہایت تیور غالب اولورق عارین سواپسی والہق
قلعہسیہ بغدادی خراب واورادن تیریرہ شتاپ
ایادی
تیور شام وصرپ دیار الہ اوغراشورمکی روطرئندن دہ
سلطان بایزید یلدرم تیور حبایہسی الہندہ اولان
کرد شہرین بی (طاهرالدین) دن ارزنجانی
شیط الہ فرہ پوتہ توجہ ایلدی

(S-50)

804 de Timur'un Memâlik-i Osmâniyye'ye hücum ve tasallutu günden güne artırmasıyla Sultân Bâyezîd Timur'u meydân-ı harbe çağırmağa mecbûr oldu.

Timur Selâtîn (Şirvan) ve (Geylan) ve Melûk (Diyârbekr) (ve Kürdistan) ve (Sistân) ve (Bedehşân) ve Han-ı (Türkistan) gibi yirmi kadar hükümdârân-ı ma'iyetinde bulunduğu hâlde Ankara'ya kadar gelüb Ankara Kal'asını muhâfızı Ya'kûb Beg'in andan almak tedârikinde iken Yıldırım Han Tokad'a yanaşarak ordusunu Timur'un karşısına kurmağla tarafeyn sene-i merkûme Zî'l-hiccesinin on dokuzuncu Cum'a günü harbe başlayub yüz yirmi bin Osmânlu ile Timur'un yedi yüz bini mütecâviz Tatar 'askeri birden cenge koyuldular. (Germiyan) ve (Aydın) ve (Menteşe) ve (Saruhan) tavâ'if-i 'askeriyesi ile 'asâkir-i Osmâniyye içinde bulunan elli bin kadar Tatar esnâ-yı harbde eski metbû'larını Timur'un ordusunda görmeleriyle ordu-yı hümâyûndan Timur tarafına geçtiklerinden Osmânlu 'askeri yeniçeri ve Rum-ili 'askerinden 'ibâret olarak yalnız kalmağla ordu-yı Osmâni birden bire perişân oldu.

(S-51)

Ümerâ ve erkân-ı saltanat şehzâdeleri kurtarmak gayretine düşüb her biri birer şehzâde ile birer cânibe savuşdular. Yıldırım Han ordunun bozulduğundan kat'ân ye's getürmeyüb havâs bendegânıyla bir tepenin başına çıkdı. Ortalık kararınca ya kadar o tepede durub gice oldukda tepeden inmek üzere iken Timur, Sultân Bâyezîd Hazretleri'nin ta'kîbine Cengiz neslinden Mahmûd Han'ı me'mur itmekle Mahmûd Han pâdişâha yetişmesi ve pâdişâhın kazâ'en atı yuvarlanmasıyla Timuryan, Sultân Bâyezîd-i Yıldırım'ı tutub Timur'un yanına götürdiler.

Bâyezîd-i Yıldırım Hazretleri şehzâdelerin hâlini sormağla Timur, şehzâdeleri bulub getürmek içün me'murlar gönderdi. Yalnız Mûsa Çelebi bulunub pâdişâhın yanına getirüldü. Timur, Pâdişâh Hazretlerini vefâtına kadar mu'azzezen yanında gezdirdi ve oğlu Sultân Mûsa'ya otağ kurdurdu.

Bu arada Moğol tâ'ifesi dahî Memâlik-i Şâhâneye el uzatmalarıyla bu haber pâdişâhı bir kât daha dâğdâr-ı teessüf

(۵۱) سلطان یلدریم بایزید

امرا و اولکان سلطنت شهرادہ لوی قوتلوق فیوتہ
دوشوب ہریری برشورمہ ایله روحانہ سوتدیلر
یندریم شان اردونک بوزاریتہ سدن قاعلا پاس
کنورہوب عواص بدکالہ برشورمہ کاشنہ بیقیدی
اورتاق قرارنجہ قسرتو زومہ ماوروب کیمہ
اولدقہ تہدن ایٹک اوزرہ ایکن تیور سلطان
بازید حضرتلرینک تہتہ جتکیز استانت
شعورہ شانی مامور ایقتا شعورہ شان پادشاه
بتشعی و پادشاهک قسرتو ای یو وارنہ یلہ
تیورین سلطان بازید رادیمہ ماوروب تیورک
یازہ کتورمہ یلہ
بازید رادیمہ حضرتلری شہرادلک حالی سورمہ
تیور شہرادلری یولوب کتورمہ تیورین مامور
کتورمہ یلہ یانکر موی چانی یوانوب پادشاهک
یانتہ کتورمہ تیور پادشاه حضرتلری یوانوب قسرتو
سوزا یانتہ کتورمہ یلہ و اوغلان سلطان موی یلہ
اورتاق تیورمہ یلہ
یوانوب مامور سلطان موی دلی مامور شہرادلری ال
اورتاق یلہ تیور پادشاه برتادہ داخدارنک

(S-52) itdi. Diğer taraftan evlâd ve asdikâsına hasret cânına kâr itdi.

‘Âkıbet-i âlâm kalbiye tehâcümüyle ‘illet-i sadriye-i hafakâniye ile hasta olub Şa‘ban’ın on dördüncü Penc-şenbe günü kırk dört yaşında öldüğü ve dört ay kadar Timur’un yanında kaldığı hâlde Ak Şehzâde ‘âzim dâr-ı bekâ oldu.

(Rahmetullah-ı ‘Aleyhi Rahmeten Vası‘a.)

Na‘ş mağfîret nakışları oğlu Mûsa Çelebi’ye tevdî‘ân kemâl-i i‘zâz ile Burusa’ya göndermeğe evvelce binâ buyurdıkları Câmi‘-i Kebîr cânibinde türbe-i mahsûsalarına defn idildi.

(Merhûm Müşârünileyh Şehzâdeleri)

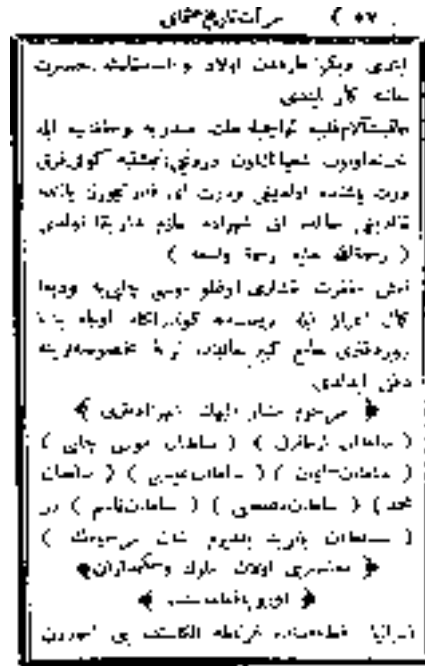
(Sultân Ertuğrul) (Sultân Mûsa Çelebi) (Sultân Süleymân) (Sultân ‘İsa) (Sultân Mehmed) (Sultân Mustafa) (Sultân Kâsım) dır.

(Sultân Bâyezîd-i Yıldırım Han Merhûm’un)

(Mu‘âsırı Olan Melûk ve Hükümdâran)

(Avrupa Kıt‘asında)

İspanya Kıt‘asında Gırnata Ülkesi’nde Benî Ahmed’den

(S-53) Melik Mehmed

Kastil Kralı Üçüncü (Henri)

Fas Pâdişâhı Benî Merin tabakasından (Vâsık Billah Mehmed)

İngiltere Kralı Beşinci (Hanri)

Almanya İmparatoru (Lüksemburg) hânedânından (Jui) ba'de'l-vefât (Sigismund)

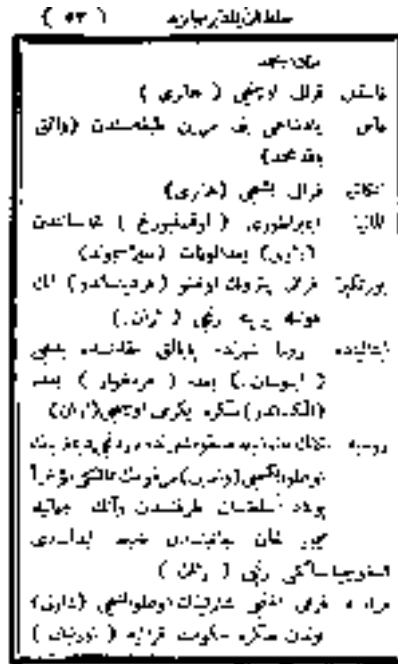
Portekiz Kralı Petro'nun oğlu (Ferdinando) anın fevtiyle yerine birinci (Jan)

İtalya Roma şehrinde papalık makâmında Yedinci (İnosan) ba'de (Greguvar) ba'de (Aleksandr) sonra Yirmi Üçüncü (Jan)

Rusya beglik 'unvânıyla Moskova şehrinde Dördüncü Dimitri'nin oğlu İkinci (Vasil) merkûmun memâliki muahharen Polad Sultân tarafından ve anın vefâtıyla Timur Han cânibinden zabt idildi.

İskoçya Hâkimi Birinci (Jan)

Fransa Kralı Beşinci Şarl'ının oğlu Altıncı (Şarl) bundan sonra hükûmet-i kraliye (Orlian)

(S-54) (ve Burgon) dukalarına geçti.

Napoli hükümdârı Sicilya kralı Birinci Alfonsan vefâtıyla oğlu Birinci (Ferdinando) ve Aragonlu (Jan) dahî Sicilya kralı oldu.

Rum imparatoru (Yuan Paleolog) kralı

Macar (Sigismund)

Lehistan kralı Beşinci (Oladislas)¹⁴

(Asya Kıt'asında)

Trabzon Prensi Üçüncü (Manuel) fevtiyle yerine Dördüncü (Aleksi)

Bağdad Hâkimi Sultân (Celâyirî) ve Kara Koyunlu (Kara Yûsuf)

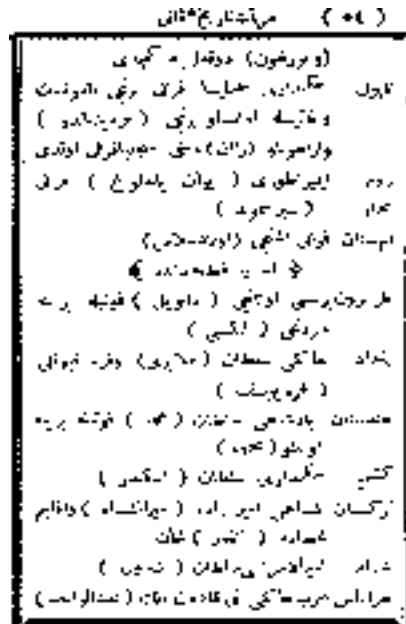
Hindistan Pâdişâhı Sultân (Muhammed) fevtiyle yerine oğlu (Mahmûd)

Keşmir Hükümdârı Sultân (İskender)

Türkistan Şâhı Emîrzâde (Mirânşâh) ve iklim-i Hıta'da (Tengur- تنغور) Han

Şam Emîrû'l-ümerâsı Sultân (Şedvan-شدون)

Trablusgarb Hâkimi Benî 'Îmâd'dan Melik (Abdü'l-vâhid)

¹⁴ Aslen V. Ladislas'dır.

(S-55)

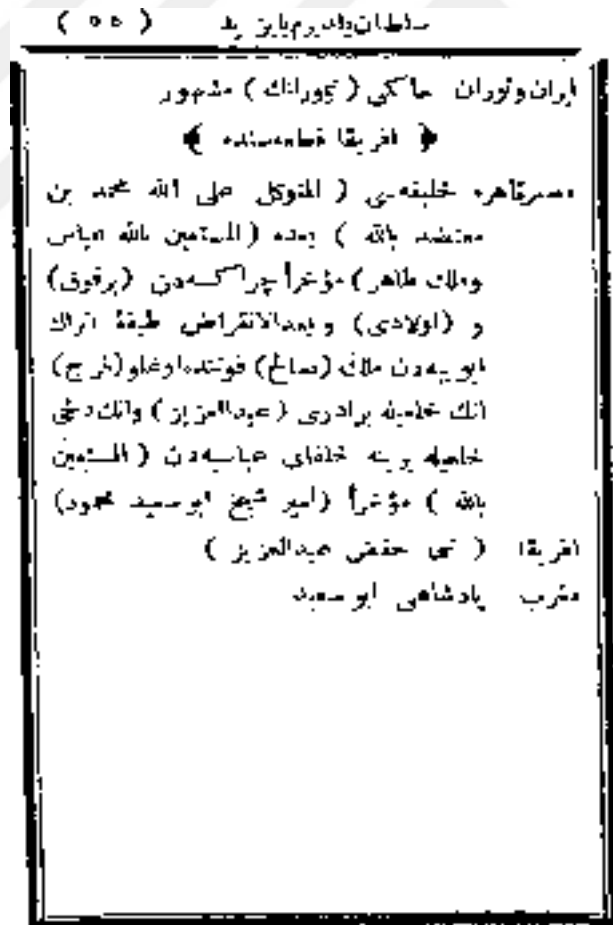
İran ve Turan Hâkimi (Timurlenk) meşhûr

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Kahire Halîfesi (El-Mütevekkil 'Alallah Muhammed bin Mu'tazadün Billah) ba'de (El-Müsta'yin Billah 'Abbâs ve Melik Tâhir) muahharen Çerâkese'den (Berkuk) ve (evlâdı) ve ba'de'l-înkirât tabaka-i Etrak Eyyübiye'den Melik (Sâlih) fevtinde oğlu (Farac) anan hal'ıyla birâderi (Abdül'azîz) ve anan dahî hal'ıyla yerine halîfe-i 'Abbâsiye'den (El-Müsta'yin Billah) muahharen (Emir Şeyh Ebu Sa'îd Mahmûd)

Afrika (Benî Hafz Abdül'azîz)

Mağrib Pâdişâhı Ebu Sa'îd

(S-56)

(SALTANAT-I OSMÂNİYYE'YE ON BİR SENE KADAR HÂSIL OLAN FÂSILAYI HÂVÎDİR.)

Timurleng Sultân Bâyezîd-i Yıldırım ile vukû' bulan muhârebeden mücerred Osmânlu'nun kuvvetini azaltmak için Anadolu sancaklarını yine eski beglerine i'âde itmesinden dolayı hâsıl olan tefrika üzerine şehzâdelerde birbirine düşüb 805 senesinde Bâyezîd'in oğlu Sultân Süleymân Bursa'ya bi'l-'azîme hazîneyi zabt ve oradan Edirne'ye giderek taht-ı saltanata cülûs itdi ise de Anadolu bekasında saltanata müşâreket idenler çoğalarak girüde kalan memleketler ihtilâl üzerine bulunduğundan saltanat-ı Osmâniyye'ye on bir sene kadar fâsıla-i târî oldu.

Bu arada Şehzâde Sultân (Mûsa) düşman eline düştü ve Sultân (İsa) Bursa havâlisinde bir köşeye gizlendi. Sultân (Mehmed) Amasya'ya çekildi.

806 senesinde Sultân Süleymân Timur'un korkusundan İstanbul'a geçüb imparatora ba'z-ı şehirler terkiyle dâ'ire-i ittifakına aldı. Lakin Çelebi Sultân Mehmed

(S-57) Han'ın Anadolu'da nusret ve zaferiyeti işitdikçe yerinde duramayub heman Bursa üzerine yürüdü. Berü taraftan Sultân (Mehmed Han) Sultân (Süleymân'ı) işgâl için Şehzâde Mûsa'yı Rum-ili tarafına göndermeyle Sultân (Süleymân) Edirne'ye dönüb Sultân (Mûsa'yı) Eflak'a kadar kaçırdı. 809 da karındaşına i'âne itmekde olan Sırb ve Bosna krallarıyla uraşub Macar hudûduna kadar yürüdü. Venedik cumhûruyla mu'âhede 'akd iderek Avrupa'ca işini yoluna koyduktan sonra İstanbul'a 'avdet üzere iken yolda birkaç sipâhi yediyle şehîd oldu. Sultân (Mûsa) birâderi Sultân (Mehmed Han'ın) ikdâmı ve İsfandiyar oğlu ve Eflak Voyvodası'nın yardımıyla 813 senesinde Edirne'yi zabt ve istîlâ itdi.

814 de Vezîr 'Alî Pâşâ'nın vefâtı vukû' bulmasıyla oğlu İbrâhîm Pâşâ makâm-ı vezârete geçti.

815 de Sultân (Mûsa) Osmânîlû'nun ekseri Sultân Mehmed Han'a müteveccih olduğunu ve bu hâl bilâhere düşman 'aleyhine sevke bir mukaddime bulunduğunu anlayub İstanbul'a

(S-58) hücûm gösterdiğinden İmparator Sultân Mehmed Han'ı imdâda da'vet itmesi ve Anadolu ihtilâl üzerine bulunması cihetiyle 'acele ric'at ve irtesi sene mu'âvedetle (Vize'de) ordu kuruldukda Evrenos Beg ve Mihal oğulları Sultân Mehmed'e bî'at itdiklerinden (Çamurlu) Ova'da Sultân Mûsa'ya karşı gelerek ordusu perişân ve Sultân Mûsa vâsıl-ı dâr-ı cinân oldu.

816 da Çelebi Sultân Mehmed Timur tarafından da'vet idilmekle yerine Hâce Sofî Bâyezîd'i gönderdi. Sultân 'Îsa, Sultân Mehmed'in meşgûl bulunduğu bir vakitte Timur Pâşâ mu'âvenetiyle evvelce Burusa'yı alub icrâ-yı hükûmete başlamışdı.

Çelebi Sultân Mehmed, Sultân 'Îsa'nın üzerine yürüyüb ordusunu târumâr ve rukabâsının müdâhalesini def' iderek bir zamân idâre-i memâlikte meşgûl oldu. 817 târîhide tekrar Rum-ili'ye geçüb pâdişâhlığını orada tebşîr ve i'lân iderek ve istîlâ-yı Timur ile Memâlik-i Osmâniyye'de on bir senedenberü 'ulüvv-gîr olan fitne ve fesâd ve nice ihtilâl ve izmihlâlanın önünü alarak bundan

(S-59) sonra mülk ve millete i'âde-i asâyiş veistirâhat eyledi. Müşârünileyh Çelebi Sultân Mehmed'in bi'l-istiklâl pâdişâhlığının ibtidâsı 816 târîhinden i'tibâr olunarak bervech-i zîr beşinci pâdişâh olarak vukû'âtı fasıl mahsûsunda gösterildi.

(۵۶) سلطان یلدرم بایزید

سکره ملک و ملته اعاده اسایش واستراحت ایلدی
 مشارالیه چلی سلطان محمدک بالاستقلال پادشاهلغتن
 ابتداسی ۸۱۶ تاریخندن اعتبار اولنه رق بروجه زیر
 بشنجی پادشاه اوله رق وقوعاتق فصل مخصوصنده
 کوسزلدی

(S-60)

(ÇELEBİ SULTÂN MEHMED'İN SEKİZ SENE ON AYLIK MÜDDET-İ SALTANATI VUKÛ'ÂTI)

Çelebi Sultân (Mehmed) 781 târîhinde dünyaya geldi. Hicretin 816 ve miladın 1413 senesi Rebî'ü'l-âhiresinde otuz beş yaşında Edirne'de taht-ı Osmâniyye'ye cülûs buyurdu. (Bizantin) imparatoru nezdine evvelce rehin bırakılmış olan Sultân Süleymân'ın oğlu Kâsım Çelebi'nin Eflak cânibinde barınmak için Karînâbâd'a gelüb yanına bir takım haşerât cem' ile (Yanbolu'ya) doğru yürümeye başlamasıyla Sultân Mehmed üzerine ''asâkir sevk idüb Sultân Kâsım'ın hempâları dağıttırıldı ve lalası Terzi (Zağanos), Pâdişâh'ın huzûruna getürdükde bir daha hükûmet sevdâsına düşmemesiçün gözlerine mil çekdirilerek hemşiresiyle berâber bir çiftlik temlîkiyle Burusa'ya gönderildi. Bu sırada Karamanlular Anadolu cânibinde yine baş kaldırub Burusa'yı muhâsara eylediler ise de Burusa muhâfızı ('İvaz) mukâbelede merdâne davranması ve o aralık Sultân Mûsa vefât idüb cenâzesi Burusa'ya

(S-61) götürülmesi cihetiyle Sultân Mehmed'in kuvvetine Karaman-oğlu karşı gelemeyeceğini his iderek Burusa şehrine ateş virüb mahal-i hükûmetine firâr eyledi. Pâdişâh dahî Rum-ili'den Burusa'ya gelüb Karaman-oğlu'nu ta'kîben ordu-yı hümâyûnu Konya üzerine sevk itdi.

Esnâ-yı râhda (Akşehir), (Beg Şehri), (Seydi Şehri), (Sa'îd-ili) kazâları Karamanlulardan zabt olunarak ordu-yı hümâyûn Konya sahrâsında (Orta Çayı) nâm mahale kondu.

Karaman-oğlu mukâbeleye kıyâm eylediyse de meydân muhârebede perîşân olarak yakayı ele virmemek için m'ahdûmu (Mustafa Beg'i) kal'ada bırakub kendüsi (İç-ili) tarafına kaçdı.

Konya kal'ası her tarafından muhâsara ve tazyîk altına alınmış ise de o aralık pâdişâh birden bire 'avârız-ı kalbiyeden 'illet-i hafakâna mübtelâ olarak tedâvisiyle uğraşılma'akda ve bir taraftan Karaman-oğlu Bâyezîd Pâşâ tadbîriyle sulhe da'vet olunma'akda idi.

(٦٤)

سلطان شهبازی

کثرتی جہتہ سلطان محمد قوتہ قرمان
اوتارو قارشو کلمہ بیہنگی من ابدیک بزوسہ
شہریہ اقلی و پروسیہ محل حکومتہ قرار ایابی
پادشاہ دخی روم ایڈن بروسیہ کلوب قرمان
اوضانی تمقی اردوی ہمایونی قوتیہ اوزریہ سوئی
ایندی
انہای راجدہ (اقلہر) (بک شہری) (سیدی
شہری) (سیدی) قضاہی قرمان اولور
خیز اولتورق اردوی ہمایونی قوتیہ صحراندہ
(اورتہ چای) لم نملہ قوندی
قرمان اولتورق عقالیہ قیام ایلبندہ میدان
نہاریدہ یڈان اولورق قوتیہ الہورماک ایچون
نڈوسیہ سلطان بکی قلمدہ راخوب کدوسی (ایچ
ای) طرقتہ قاپدی
قوتیہ قلمدہ ہر طرفدن محاصرہ و تفتیق الہ
المن ایسہدہ اواراق پادشاہ بردن برہ عراوتی
قاپدن حاکم حفرہ بیتلا اولورق ہمایونی
اوغر شہدہ ویر طرفدن قرمان اولتورق بارید
پادشاہ کدوسیہ قلمدہ صوت اولتورق ایدی

(S-62)

Karaman-oğlu Bâyezîd Pâşâ tarafından yazılan bir mektûb-ı hakîmâneye kapılarak ihtiyâtsizca ordu-yı hümâyûn üzerine yürüdüğünden Karaman oğlunun Pâşâ vürûdını haber alınca bir gice ale'l-gafle basub tutarak pâdişâhın huzûruna götürdüler.

Hâkipây-ı şâhâneye kapanub bir dahî 'ahd-şikenlik eylemeyeceğine yemin ittiğinden kabâhati 'afv ile yine hükûmetinde ibkâ idildi.

(EFLAK VE MACARİSTAN MUHÂREBESİ)

819 da Eflak hâkimi dâ'ire-i itâ'atden çıktığından Pâdişâh, ordu-yı hümâyûn ile Tuna Nehri'ni geçerek Eflak yakasında ve nehrin kenârında bulunan (Yerköy) kal'asını müceddeden inşâ ve (Îsakcı) ve (Yeni Sala) kal'alarını dahî ta'mîr eyleyüb Eflak memâliki üzerine yürüdü. Eflak hâkimi pâdişâhın satvetinden korktuğu cihetle merhûm Mûsa Çelebi'nin mukaddemâ Eflak'a firâr iden havâsından (İzzet) Beg vâsıtasıyla pâdişâha üç yıllık zahîre ve virgü verüb istirhâm-ı 'afv ve 'âtifet itmesine binâ'en bu kadar terbiye ile iktifâ

(S-63) olunarak ordu-yı hümâyûn Macar içine doğru sevk idildi ve (Severin) kal'ası alındı. Macar Kralı mukābeleye kudreti olmadığından pâdişâha ağır hediyeler ile asil-zâdegândan üç ilçi gönderüb 'akd-ı musâlahaya muvaffak olmasıyla pâdişâh-ı muzafferen Edirne tahtgâhına 'avdet buyurdu.

820 de Kastamonu hâkimi İsfendiyar Beg'in oğlu Kāsım Beg'in bu seferde mesbûk olan gayret ve hıdmetine mükâfât Kastamonu mülhakâtından (Tosya), (Kengari), (Kal'acık), (Kastamonu), (Bakır Küresi) kazâlarının hâsılâtı kendüsine terk olunması pederi İsfendiyar'a iş'âr buyuruldu ise de İsfendiyar Kastamonu ile Bakır Küresi asl kendüsünün medâr-ı ma'îşeti bulunduğundan kendüsine terk olunmasını niyâz ile vezîri (Vâ'iz Mehmed) ile Sultân Mehmed Hazretlerine kerân-ı kıymet hedâya gönderdi ve oğluna muğber olduğundan bir şey virilmemesini istirhâm eyledi.

Bunun üzerine pâdişâh dahî Tosya ve Kengari ve Kal'acık kazâlarının zabtıyla iktifâ idüb Kengari'yi tîmâr olarak

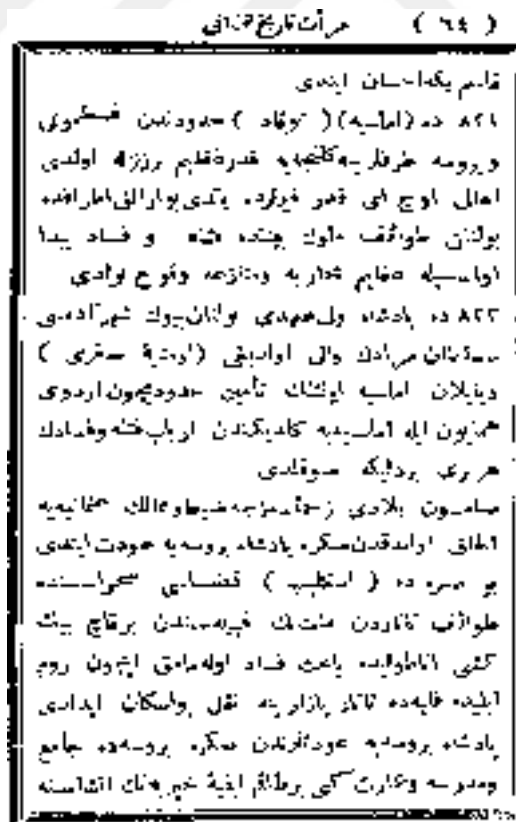

(S-64) Kāsım Beg'e ihsân itdi.

821 de (Amasya), (Tokad) hudûdunda Kastamonu ve Burusa taraflarına gelinceye kadar 'azîm bir zelzele oldu. Ahâli üç ay kadar kırlarda yatdı. Bu aralık etrâfda bulunan tavâ'if-i mülûk beyninde fitne ve fesâd peydâ olmasıyla 'azîm muhârebe ve münâza'a vukû' buldu.

822 de pâdişâh velî'ahdı bulunan büyük şehzâdesi Sultân Murâd'ın vâlî olduğu (Ermeniye-i Suğra) denilen Amasya eyâletinin te'mîn-ı hudûdiçün ordu-yı hümayûn ile Amasya'ya geldiğinden erbâb-ı fitne ve fesâd'ın her biri bir deliğe sokuldu.

Samsun bilâdı zahmetsizce zabt ve Memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk olunduktan sonra pâdişâh Burusa'ya 'avdet itdi. Bu sırada (İskilib) kazâsı sahrâsında tavâif-i Tatar'dan Minnet Beg kabilesinden birkaç bin kişi Anadolu'da bâ'is-i fesâd olamamak için Rum-ili'nde Filibe'de Tatar Pazarı'na nakl ve iskân idildi. Pâdişâh Burusa'ya 'avdetlerinden sonra Burusa'da câmi' ve medrese ve 'imâret gibi bir tâkım ebniye-i hayriyenin inşasına

(S-65) muvaffak oldular. Bu sırada Timurtaş Pâşâzâde (Umur Beg) 'asâkir kâfiye ile (Hereke), (Gökboza), (Darıca), (Kartal), (Pendik) vesâ'ir mahaller üzerine yürüyüb İstanbul İmparatoru'nun elinden bi-tekrar zabt itdi. Pâdişâh bir taraftan Selanik kal'asının teshîri için Rum-ili'ye geçmiş ise de atîdeki vak'anın zuhûrına mebnî ordu-yı hümayûn Siroz tarafına çekildi. 823 de Şehzâde Mûsa Çelebi zamânında Mevlana Şeyh Bedreddin'in kâdî'askerliği sırada kethüdâsı bulunan (Börklüce Mustafa) yanına sâde dilân ahâliden on bin kadar haşerât toplanub müşârünileyhın halîfesi sûretinde (Aydın) bilâdı taraflarında da'vâ-yı teferrüd ve istiklâle başladı.

Şeyh-i müşârünileyh kendüside iştirâk olunur ve bu sebepten belki mû'âheze kılınurum zannıyla mukaddemâ şehri bin akçe vazîfe ile ikâmete me'mûr olundığı İznik'den kalkub İsfendiyyar oğlu ma'rifetiyle Eflak hâkimi nezdine savaşmışıdı. Pâdişâh dahî Anadolu'da ihtilâl koparan merkûm (Börklüce Mustafa) ile Re'is-i eşkıyâ (Torlak

(٦٥) سلطان یلدریم یازید

موفق اولدیلمر بوسره ده یورطاش پاشا زادده (اوریک)
صنکر کافیه ایله (هرکه) (گکبوزه) (دارجه)
(قارتال) (پندیک) و سایر محلات اوچوریم یورجوب
استان بول ایبراطوریک الدن بتکارو شبط ایتمدی
پادشاه بر طرفدن سلاتیک قلعه سونک تهنیری
ایچون روم ایلی به کجشی ایسه ده ایلمدی و قلعه ک
ظهوری به بنی اردوی همایون سیوز طرفته بختلیدی
۸۲۳ ده شهزاده موسی بیلی زمانده مولانا شیخ
بدر الدینک قاضیه بکرانکی سمره ده کتله دیلی
بولان (یورکلیجه مصطفی) یانه ساره دکان
اهلیدن اون ییک قدر حشرات طوبیلا یوب مشار
الیهک خلیفه بی سورناده (بدین) بلادی طرفلرند
دعوائی شرد و استقلاله باشلادی
شیخ مشارالیه کتوسیده اشقل اولتور و بوسدن
بلکه موأخذ قنورم طنبله مدما شهری بینا فیه
و طبقه ایله اقامته . اورد اولدیخی اونیقندن قاقوب
استدبار اوغلی . هر قیلک اذلاق حاکمی رزیده
سارتمشیدی پادشاه دخی الزام و ایدم اختلال تور باران
مرحوم (یورکلیجه مصطفی) ایلدیمس اشقا (طورانی)

(S-66) Hud Kemâl'in) kahr ve tenkîlini Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Murâd'a havâle ile tedâbîr-i harbiyeye bakmak için dahî Bâyezîd Paşa'yı gönderdi.

Şehzâde-i müşârünileyh (Kara Birûn) da Mustafa'yı tutub cem'iyetini perîşân ve Bâyezîd Paşa dahî mezbûr Torlak Hud'ı derdest ile iklîm-i vücûdlarını virân eyledi ve bunların esînnesiyle berû taraftan müşârünileyh Şeyh Bedreddîn dahî Siroz'da 'Allâme-i Teftâzânî telâmizesinden Haydar Herevi'nin¹⁵ virdiği fetavî üzerine maslûben şehîd idildi.

Çelebi Sultân Mehmed bu vukû'âtdan sonra Edirne'ye 'avdet eylemişti. Üçüncü günü at üzerinde nüzûl isâbet iderek düşüb 824 senesi evâ'ilinde 'âzîm-i dâr-ı bekâ oldu. (Rahmetullah-ı 'Aleyh)

Medfunları Burusa'da Deveciler Mezarlığı dimekle müştehir mahale iki dakîka mesâfededir.

(Şehzâdeleri)

(Sultân Murâd), (Sultân Mustafa), (Sultân Ahmed), (Sultân Yûsuf), (Sultân Mahmûd) dur. Sultân Ahmed pederlerinin hâl-i hayâtında ve Sultân Yûsuf

¹⁵ Heratlı Haydar Herevi olarakta anılır.

سلطان بیدیرم بارید (۶۷)

ایله محمود مؤخرأ بروسه ده طاعوندن وفات ایلدیلر
سلطان مصطفی دخی حیلله ایله شهید اولشدر
﴿ چلی سلطان محمد خان مرچومک مدت ﴾
﴿ سلطنتیده معاصر بولغان ملوک و حکمداران ﴾
﴿ اورویا قطع سننده ﴾

روم یعنی استانبول ایمپراطوری مانویل
پاله لوغ

فرانسه یدنجی شارلی

انگلتره انجی هازی

دانیارقه ایکنجی قرستوف بده اوچنجی قرستوف

الماتیا ایمپراطوری دردنجی شارلی بده سیرتون

اسوج

ایکنجی مارکو

نوروج

پورتکیز زان کیز و بده ادوارید

ناپولی

بشنجی الفونس عادل فردیناندو

و-جلیاتین

ساردنیا یدنجی اده تورنیا سکرچی اده

(S-67) ile Mahmûd muahharen Burusa'da tâ'ûndan vefât eylediler. Sultan Mustafa dahî hîle ile şehîd olmuştur.

(Çelebi Sultân Mehmed Han Merhûmun Müddet-i)

(Saltanatında Mu'âsır Bulunan Melûk Ve Hükümdâran)

(Avrupa Kıt'asında)

Rum ya'ni İstanbul İmparatoru Manuel Paleolog

Fransa, Yedinci Şarl¹⁶

İngiltere, Altıncı Henri¹⁷

Danimarka İkinci Kristof ba'de Üçüncü Kristof

Almanya İmparatoru Dördüncü Şarl ba'de Sirtmun

İsveç	}	İkinci
Norveç		Marko

Portekiz Jan Kebîr ve ba'de Edward

Napoli	}	Beşinci Alfons
ve Sicilyateyn		âdil Ferdinand ve

Sardinya Yedinci Amade Tornea, Sekizinci Amade

¹⁶ Aslen VI.Şarl

¹⁷ Aslen 5. Hanri

(S-68)

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Şeyh Mahmûd ez-Zâhiri, Melik Muzaffer Ahmed, Emir Tatar, Melik Sâlih, Emir Barsbay

(Asya Kıt'asında)

Şam nâ'ib ül-mülk Emîr ün-Nûn Boğa, Emir Nevruz, Emir Kayıtbay Muzaffer Ahmed

Hicâz ve Yemen Benî Katäre silsilesinden Hasan bin 'Aclân Mişe bin Mehmed 'Aclânî 'Alî bin 'Înan

Bağdat, Sultân Ahmed

Azerbaycan, Kara Yûsuf

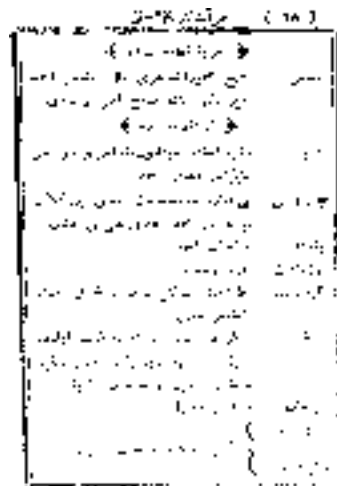
Kurdîstân Taşkend Hâkimi, Sultân Halîl Melik üz-Zâhir 'Îsa

Semer kand sekiz yüz yedi târîhinde fevt olub Semerkand'da medfûn olan Timurleng'den sonra Sultân Hüseyn ve Sultân Halîl

Horasan, Şâhruh Mirza

Gürcistan } Şeyh İbrâhîm

ve Şirvan } Sultân Halîl

(S-69)

Hānedân-ı Safevî bakiyesi 'Acem Şâhlarından Şeyh Hanifî Erdebili ve Şeyh Sadreddîn ve Hâce 'Alî ve İbrâhîm ve Sultân Cüneyd ve Sultân Haydar

Ermenistan Mirza 'Ömer

سلطان محمد یرم بایزید (۶۹)

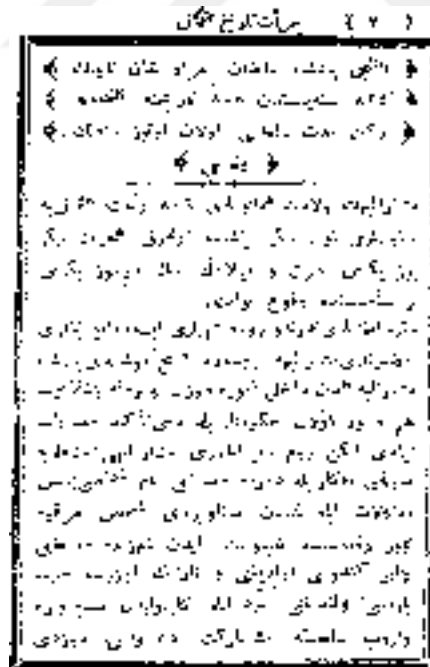
خاندان صفوی بقیدنی عجم شاهلرندن شیخ - منی
اردبیل و شیخ صدرالدین و خوانجده علی و ابراهیم
وسلطان جنید و سلطان حیدر
ارمنستان میرزا عمر

(S-70)

(ALTINCI PÂDİŞÂH SULTÂN MURÂD HAN-I SÂNİ’NİN 824 SENESİNDEN 855 TÂRİHİNE GELİNCEYE DEĞİN MÜDDET-İ SALTANATI OLAN OTUZ SENELİK VAKÂYİ’İ)

Müşârünileyhin velâdet-i hümâyûnları 806 ve taht-ı Osmâniyye’ye cülûsları on sekiz yaşında olarak hicretin sekiz yüz yirmi dört ve miladın bin dört yüz yirmi bir senesinde vukû’ buldu.

Makarr-ı saltanatları Edirne ve Burusa şehirleri ise de Emîr Buhârî Hazretleri müşârünileyhe Burusa’da kılıç kuşattı. Pâdişâh müşârünileyh heman dâhili umûra düzen virmeğe başlayub hem hudûd olan hükûmetler ile dahî te’kîd-i musâfât eyledi. Lakin Rum İmparatoru, müşârünileyhi meşgaleye sokmak efkârıyla Düzme Mustafa nâm şahsı baz-ı mukâvelât ile Limni’den salıverdi. Şahs-ı merkûm Timur vak’asında gaybûbet iden Şehzâde Mustafa Çelebi kendüsi olduğunu ve karnın üzerinde harb yarası bulunduğunu serd ile Gelibolu’dan Siroz’a varub saltanata müşâreket da’vâsı düzdü.

(S-71) ve Evrenos Beg gibi ol vakit Rum-ili a'yânı bulunanların evlâdları merkûme etbâ' idüb hayli tarafdâr peydâ iderek Sultân Murâd'ın Edirne'de bulunan ordusuyla cenkleşdi. Hatta Vezîr-i â'zam Bâyezîd Pâşâ'yı esîr ve kendüye vezîr nasb eylediysede bir müddet sonra Sazlı nâm derede katl eylemişidi. O sırada pâdişâh dahî Anadolu cânibinde Karaman ve Menteşe ve Aydın-oğullarının şer ve fesâdlarını teskîne uğraşur idi. Bu haber 'aks itdikde tedârikât-ı harbiye ile meşgûl iken beru taraftan Düzme Mustafa ordusunun yüzünü Burusa'ya doğrultub gelür iken Şehriyâr Hazretleriyle Ulubad şehrinde karşılaştılar. Düzme'nin ordusu elli bin atlu yirmi bin piyâde 'Arab'dan mürekkeb idi. Sultân Murâd'ın 'askeri ise bunun 'aşrı derecesinde bile değil iken 'avn-ı Bârî ile şahs-ı merkûm'un ordusuna vüzerâdan 'İvaz Pâşâ tedbîriyle tefrika düşerek Düzme firâra kadem basdı. Vezîr-i â'zamı Cüneyd'in kendüsinden ayrılması üzerine bütün ordusu dağılub şahs-ı merkûm nice

(٧١) سلطان مراد خان ثانی
 اولونوس بک کیم اولوقت روم ایلی ایلی
 بولانلرک اولادری مرقومه ایلی ایلی ایلی
 طرفدار پیدا ایلرک سلطان مراد ادرته بولان
 اردوسیه پادشادی حتی وزیر انتظام بایزید پاشای
 اسیر و کندوبه وزیر منصب ایلدیسهده بومدت سکره
 سازل نام دریده قتل ایشیدی اوسرمده پادشاه
 حتی اطاولی چاقتمه قره مان و منشا و ایلی
 اوغلرینک شروفساوری تکیه اوغراشور ایلی
 بوهر هکس ایچکده تدارکات حرییه ایله مشغول
 ایکن یروطرقدن دوزمه مدخلی اردوسنک یوزنق
 برومه طوغراکوب کلور ایکن شهریار حضرتلرله
 اولوباد شهرنده قارشولشیلر دوزمه تارک اردوسی
 الی بک اتلویکری بک پاده حربدن مرکب ایلی
 سلطان مراد سکره ایسه بونک حشری
 حرییه ایله دکل ایکن حون باری ایله شخص
 مرقومه اردوسه وزیران عوض پاشا تدبیرله
 نغره دولشیرک درزه فراره قدم یاسدی
 وزیر اعظمی بیدک کندوشدن ایرامی اوزرینه
 حون اردوسی طالعپاوب شخص مرقومه نیسه

(S-72) zahmetle Gelibolu'ya can ata bildiyse de Sultân Murâd ta'kîb iderek 826 târîhinde tutub Edirne'de salb itirdi. Bunun üstüne İstanbul imparatoru itdiğine nâdim olarak derhâl ilçiler gönderüb hulûs ve hukûk da'vasında bulunduysa da ilçiler huzûr-ı hümâyûndan red olunduktan başka İstanbul'a şiddetle hücum idilüb zabt olunmak derecesine götürülmüş iken Sultân Murâd'ın birâderi Hamîd-ili'nde bulunan Küçük Mustafa Çelebi imparatorun igvâsı ve Karaman-oğlunun imdâdıyla ol günlerde baş kaldırıub İznik'i zabt itdiğinin haberi geldi. Ordu derhâl İstanbul'dan İznik'e yürümekle biçâre tutulub i'dâm idilerek Burusa'da vâlid-i mâcidlerinin yanına defn olundu. 827'de pâdişâh Burusa'da ârâm üzere iken Sinop sancâğında İsfendiyyar Beg'in Bolu'ya ta'aruz ve müdâhalesi haberi gelmekle üzerine varilub taht-ı itâ'ate getirüldü ve Sinop havâlisinden mâ'adâ memâlik elinden alındı. Ol bâbda olan ricâsı üzerine kerîmesi Şehriyâr Hazreleri

(٧٢)
مرآت تاریخ عثمانی

و ستمه کلیون به جان آبه یلایه ده سلطان
مراد تمقیب ایدوک ٨٢٦ تاریخه طویوب ادرنه ده
صلب ایتدیردی بونک اوسته استانبول ایمپراطوری
ایتدیگنه نادم اولهرق درحال ایلچیلر کوتدروب
خاوص و حقوق ده واسسته بونک ایلچیلر
مخضور همایوندن رد اولدوقدن بشفه استانبوله
شدله هجوم ایدیلوب خط اولوق درجه سسته
کتوراش ایکن سلطان مرادک برادرین حیدایسته
بولان کوچک مصطفی چلی ایمپراطورک اقواسی
و قره مان اوغلینک اسدادیله اولکونلرده باش
قالدروب اونیقی خط ایتدیگنک خبری کلدی
اردو درحال استانبولدن اونیقه یوریمکله ایجاره
طویلوب اصدام ایدیلرک بروسه ده والعمایدرینک
یانه دفن اولندی ٨٢٧ ده پادشاه بروسه ده آرام
اوزره ایکن سینوپ سنجاغنده اسفندیاربکک یولییه
تمرض و دناخله بی خبری کلکله اوزرینه واریلوب
تحت الحاقه کتورلدی وسیتوب حوالایستندن
ماصدا عاتقی التدن التدی اولیایده اولان
رجاسی اوزرینه کریمه شهریار مضرملری

(S-73) tarafından haremsarây izdivâca kabûl kılındı. Bu arada Eflak hâkimi Drakula'nın Silistre tarafına geçüb Arnavutluk ve Morahılar ile birleşüb bir takım tecâvüzi harekette bulundukları işidilmekle derhâl Sultân Gâzî ol tarafa ordu sevkiyle Eflak ve Arnavutluk diyârını nehib ve gâret itdiler. Drakula ise itdiğine izhâr-ı nedâmetle berâber oğullarını rikâb-ı hümayûn'a rehin gönderüb dâ'ire-i itâ'atde bulunacağını te'mîn eyledi. 828 de pâdişâh hemşirelerini İsfendiyar-oğlu Kâsım Beg ve Anadolu beylerbeyisi Karaca Pâşâ ve Vezîr-i â'zam İbrâhîm Pâşâzâde Mahmûd Çelebi'ye tezvîc buyurdılar. 829 da pâdişâh Anadolu ahvâlinin ıslâhıyla uğraşub İzmir Hâkimi Kara Cüneyd'in vukû'-i 'isyânı üzerine Bâyezîd'in dâmadı Tahsîn Beg gönderilerek katl ve i'dâm idildi. 830 da Edirne'ye nakl iderek Sırb ve Macar krallarıyla te'yîd-i muvâlât ile berâber Selanik'i zabt iden Venediklûden başka hükûmetler ile yeniden 'ahd nâmeler yapıldı.

Bu arada Menteşe Hükümdârının vukû'-ı vefâtıyla mülki

(٧٣) سلطان محمد اول خان ثاني

طريقه من حرم سراي از دو اوج قبول قلندي يواراده
اخلاق حاكي دره قولاك سلسله طرفه كجوب
ارتوداق و موده لدر ايله پراشوب. ير طاقم تيجاوزي
حركته بولمدهلري ايتيملكه در سال سلطان
غازي اول طرفه اردو سوقيه اطلاق و ارناودلي
دياري تيم و غارت ايتدیلر دره قوله ايتدیلر
اطهار خدائيه برابر اوضالري كتاب هدايه و هن
كوتوزوب دائره اطاعتده بولمدهلري تأييد ايلدي
٨٢٨ هـ. يادشاه همشيرهلري ايتيملار اوضالو قاسم
بك و اناجولي و كركيكي قمرجه ياشاووز يرامظم
ابراهيم ياشا زاده محمود پچلي به نيز يورديار
٨٢٩ هـ. يادشاه اناجولي اسوانك احلاصيله اوضراشوب
ازير حاكي قمرجه بك وقوع عصيانى اوزرينه
بايزيدك دامادي تحيين بك كوتدريله وك قتل
و اعدام ايداندى ٨٣٠ هـ. ادرته به نقل ايمرد
سرب و حجار خارايله نايده والاك ايله برابر سلائيكي
خطايدن و نديكاردن بشقه حكومتلر ايله پيگدن
عهد نامه لر ياپلدى
يواراده منتشا حكمدار يك وقوع و غايه ملكي

(S-74) zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye kılındı ise de Teke oğlu Osmân Çelebi müttefiki Karaman-oğlu Mehmed Begle Antalya'yı muhâsara itmeleriyle muhafızı bulunan Firuz Beg-zade Hamza Beg hayli müdâfa'a iderek Mehmed Beg kal'aya yakın gelmekde iken bir yuvarlak altında kalub ezildiğinden Hamza Beg, Mehmed Beg'in oğullarıyla cümle eşyâsını iğtinâm eyledi. (Hâlâ mezkûr yuvarlak zincir ile kal'a üzerinde asılıdır. Hamza Beg'e mükâfâten Anadolu Beglerbegliği dahî ihsân kılındı.

Türkmen tâ'ifesinden Kızıl Koca ile üç nefer karındaşı başlarına vâfir eşkiyâ toplayub Amasya ve Tokad havâlisine müstevlî olmalarıyla Yörgüç Pâşâ bunları hâkimâne ele getürmek içün Canik vilâyeti üzerine birlikde gidilübde teshîr idilür ise kendülerine taraf-ı devletden ziyâdesiyle ikrâm olunacağı me'alinde bir mektûb göndermiş ve merkûmlarda bu vesîle ile pâşâyı katl ve memâligini zabt ideriz hülyâsıyla ruy-ı muvâfakat gösterüb pâşâ tarafına yürüdüklerinden Yörgüç Pâşâ merkûmların menvî-i zamîrini haber aldıkda kendüsi

(S-75) temâruz itdi ve oğlunu istikbâllerine gönderdi. Merkûmlar geldikde envâ' tekrîmât ile kendülerini bir sarâya ve agavât ve etbâ'ını başka başka hânelere misâfir virdi.

Yörgüç Pâşâ gice 'ale'l-gafle merkûmları basub cümlesini helâk ve ol havâliyi vücûd-ı eşkıyâdan pak ve Canik vilâyetini dahî zabt ile Memâlik-i Şâhâneye ilhâk itdi.

831 de Sultân-ı Gâzî, Ergene'ye cesîm bir köprü yaptırdı.

Bu sırada Germiyan-oğlu Ya'kub Beg me'zûnen şehriyâr hazretlerinin ziyâretine gelmişidi. Gördüğü envâ' lütuf ve iltifâta karşı Memâlik-i Saltanat-ı Seniyye'ye ilhâkını vasiyet ve irtesi sene bilâveled vefât itmekle zîr idâresinde bulunan Karahisâr ve Denizlû arâzîsi Devlet-i 'Osmâniyye'ye geçdi. Hazret-i Pâdişâh Rum-ili tarafına güzâr ile Edirne'de ikâmet üzere iken Macar kralının Gügercinlik kal'asına yürüdüğünü işitdikde Lâs memâliği hâkimi İshak Beg ma'iyetine Rum-ili

سلطان مراد خان باي (٢٥)

قارض ايجدى و اوغلنى اسـئـالـلـه كـوتـردى
مرقوملر كاتكده انواع تـكـرـيـاتـنـه كـنـدـوزـي
رسمرايه و اضول و اتباعى ايشه يشقه شاهلر مناظر
و ودى
بوركيچ پاشا كيصه على الله مرقوملى بابوب
جلهـنى علان و اولجوالى وجود افنديان ياك
وجانك و لاتنى دنى ضبط الله ملك شاهايه
الحاقى ايجدى
٨٦٩ هـ سلطان غازى ارگانه بـيـم بر كويرى
بايجردى
بوسردد كرمان اوغلى و متوب بك اذوا تم رار
حشترنرنيك زيارته كاتكدي كوردري انواع
لطف و الخافه عارشو محاللك سلطنت سـنـهـهـه
الحاقى و صيرت و ايرتقى سـنـهـهـه بلا و لد و غات ايقانه
زيراداره سـنـهـهـه بولنن قره صابر و دكرو اولغيدى
دوات حشترنرنيك كوردى حشترت يادده روم ايلي
طرفته ازار ايله ادولهده اقامت اووزر ايكن حصار
قرانك كوكرجلاق قلمه سـنـهـهـه بورديكنى ايشه رسكده
لاى محاللى سـنـهـهـه ايجدى بك سـنـهـهـه روم ايلي

(S-77) yukarı taraflarına mutasarrıf olan Kastriyota'nın mülkünü zabt ve oğullarını esîr itdikden sonra Macaristan'a gidüb pâyimâl itdi.

836'da Almanya casarlığı serîrine geçmiş olan Kral (Sigismund) mütâreke talebinde oldıysa da Sırbistan tekrar istilâ idilerek kralı masarrıf-ı mukâbili mübâlağ-ı külliye virmek kavliyle yakayı kurtardı. 838'de pâdişâhın Rum-ili tarafında meşgalesini fırsat bilerek Anadolu yakasında Karaman-oğlu İbrâhîm Beg yine silaha davranmış ve bir aralık Macar ve Sırb kralıyla dahî sözleşmiş olmasıyla şehriyâr gayretşi'âr Anadolu'ya geçüb üzerlerine vardı ve bilcümle memâliğini elinden alarak (Taş-ili'ne) kaçırdı ise de istid'â-yı 'afv ve aman da bulunmasıyla memleketi yine kendüsine virildi.

839'da Sırbludan ahz-ı intikâm kasdıyla pâdişâh Rum-ili'ye geçüb hücum göstermek üzere iken kral 'azîm cihâz ile kızını virüb kesb intisâb itmekle bu kere dahî canını kurtara bildi.

(۷۷) سلطان مراد خان قاجار

یوقاری طرفلرینه متصرف اولان قاجار پادشاه ملک
خبط اوغلاری ایچری ایتدگن سکره بجاوستانه
کیموب پادشاه ایتدی
۸۳۶ جمالیایا جاسارانی سرزیه کشش اولان
قرال (مجا سوت) متارکه طایفه اوایلده
سرزیه تکرار ایللا ایدیلرک قرال مصروف
مقابلی مبالغ کتیه ویریک قوتله بقوی قورتاردی
۸۳۸ ده پادشاهت روم ایلی طرفتیه مشغله سی
فرست یلرک انامولی بقا ایدر ترممان اوعلی
ابراهیم یک یه سلاحه شورانش ویرالاق مجار
وصرب قرایلده تی سوزاشمش اوایلده شهر یوغیرتشار
انامولی کیموب اوزرلرینه واردی و باطله مالکی
اندرن لهری (طاش ایانه) قاجاردی ایلده
استدماهی صفو اولانده یوقا بیلر ملکیتی یه کدر وسته
ویرلدی
۸۴۱ ده صربلردن اخذ انقام قصه بیلر پادشاه
روم ایلرینه کیموب هجوم کوسرولک اوزر ایلکی
قرال منظم جهازیه قریبی وروب کسپ اندماپ
ایغنه بکره دخی جاننی قوتاره یلادی

(S-78)

Pâdişâh Hazretleri, Karaman-oğluyla meşgûl iken berü taraftan eskiden El-Krus dinilen Macar Kralı, Alacahisâr havâlisini muhâsara altına almış olmasıyla Şehriyâr gâyetşi'âr bilâtevkif 840 da Evrenos Beg'i Macaristan'a gönderüb oralarda i'âde-i asâyiş husûle geldiği gibi 841'de Arnavudluk'a dahî hücum idilerek Bosna Kralı taht-ı inkıyâda getürüldü.

842'de pâdişâh hazretleri dahî bizzat Semender kal'asının teshîrine yürüdü. Eflak begi Drakula bu seferde berâber bulunmak üzere ordu-yı hümâyûna geldi. Drakula Beg her ne sebebe mebnî ise pâdişâhı gücendirmiş olduğundan kendüsi Gelibolu'da ve iki nefer oğlu Eğri Göz kal'alarında habs idildi.

Bu muhârebeye Sırb Kralı da'vet edilmişken Macarlu ile gizlü ittifâkı sebebiyle gelemeyüb Macar kralı nezdine firâr ittiğinden ordu-yı hümâyûn (Semendire) kal'asına hücum iderek feth olundu. Nigbolı ve daha sâ'ir memâlik-i Sırbıye zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye kılınarak Edirne'ye 'avdet buyuruldu.

(٧٨) مرآت تاريخ عثمانی
 پادشاه - حضرت علی قره مان اوغلی - دے قول ابکتی
 پروطوقدن اسکین الکروس دیپلان حجار قرال
 الاب - حصار - سوالیسی تدریسه انه الماش اول - یه
 شهر یاز غیرتدهار بلاتوقف - ۸۴۰ - اورتوس - یی
 تجارت - نه کوندروب اورالده اعاده اسایش - حصوله
 کتابی کی - ۸۴۱ - ارنالود لاه دخی هجوم ایدیلرک
 بوسته قرال نعت انقاده کتوراسی
 ۸۴۲ ده پادشاه - حضرت علی دخی پانڈاک سندر
 قلم - نیک اصغر - یه بورینی افلاق بکی دارتوله
 بومفرده برار یوقی اوزره اردوی - هاروتی کلدی
 دراقوله - نه سینه - یی - یه پادشاهی کوچندرش
 اولدیشدن کتوراسی - کتاب - اولده وایکی - مقر اوغلو
 نای - کوز قلمزده - حیس - ایدلی
 بوعداربه - سرب قرال دعوت ایداشکن حجارلو
 ایل کیرلو انقی سیپله کلرک حجار قرال - نودیه
 فرار ایدیکدن اردوی - مایون (سندر)
 قلمسته هجوم ایدرک قیغ اولدی ایکول وده - سار
 ملک سر - غیبه - نیک - علقه - قنرق - ادریه
 حوت - یولدی

(S-79)

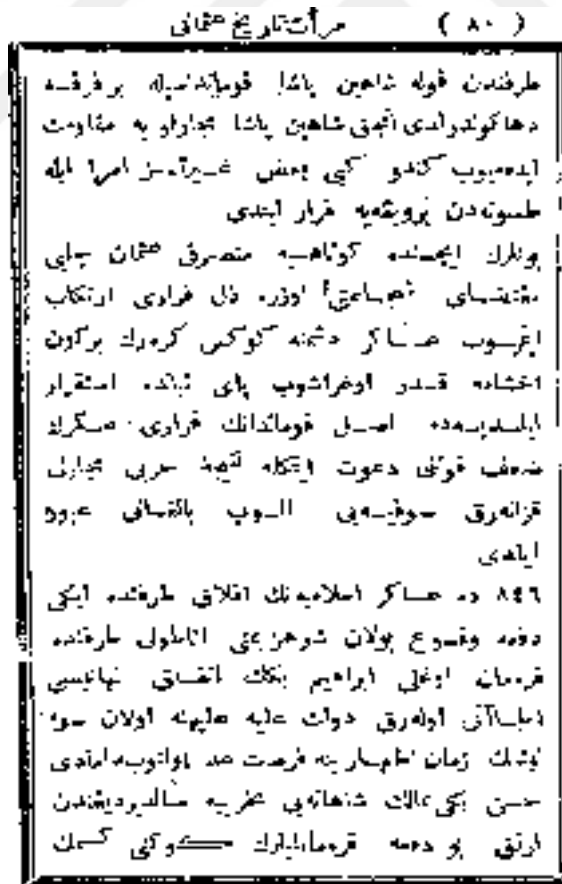
843'de Hazret-i Pâdişâh asl menvî zamîri olan Belgrad'ı feth için yine Sırbu üzerine hareket ve Belgrad'ı muhâsara itdiği gibi cünûd-ı İslâmiye'de (Sava) Nehri'nden geçirülüb Macaristan içine gönderildi ve esnâ-yı râhda bulunan (Novoberda) kal'ası ba'del- teshîr 844'de bilâde beyân kılındığı üzere Sırb ya'ni Eflak Begi'nin oğullarıyla berâber ahz ü girifti üzerine Macar Begi, Eflak diyarının hükümdârsız kalmasından ve pâdişâh harb ile meşgûl bulunmasından istifâde idebilmek için Eflak boyarlarından birini Eflak hükûmetine ik'âd ile Memâlik-i Şâhâne'ye tasalluta mütecâsir olduğundan 845'de Hazret-i Pâdişâh ümerâdan Mezîd Beg ma'iyetiyle Eflak canibine asker sevk idüb Mezîd Beg doğruca Eflak içine kadar yürüdüyse de 'asâkir-i merkûme akına dağıldığından Macarlu tarafından gitmiş olan asker ile Eflak askeri birleşerek Mezîd Beg ve İslâm-ı 'asâkirinin ekserisi şehîd ve esîr ve gerüde kalanlarını dahî münhezimen ric'ât itdirmeleri üzerine Pâdişâh Hazretleri

(٧٩) سلطان محمد شاه تقي
 ٨٤٣ هـ حضرت پادشاه اجل متوحي مصری اولان
 بلغرادى فتح ايجون بيه سر او اوزريه سرکت
 و لغرادى محاصره ايتله بکي کين چنود اسلامده
 (سه) تهرين کي يادوب چارستان ايجنه کوتورادى
 و اتاي راهده يولان (يوزده) قلعهسى ايد
 ايتير ٨٤٤ هـ يالاده بيان ايتيرين اوزره صرب
 يعنى افلاقى بکک افلاقىله برابر ايتله و کونى
 اوزريه بچار بکي افلاق ديارين حکمدار مزر
 قلعهدين و پادشاه صرب ايله مشغول بولمادان
 استفاده ايد ايتک ايجون افلاقى يولازدين برنج
 افلاقى سکو بيه افداد ايله ايتک شاه بيه قتلله
 مصلحاسر اولديقتن ٨٤٥ هـ حضرت پادشاه
 امرادن مزر بک معيتله افلاقى جانينه سکر سوقي
 ايدوب مزر بک طس و نريجه افلاقى ايجنه قدر
 يوريشده صباکر مرقومه اقيه طاغلهقتن
 بچار اوطارقتن کيتش اولان سکر ايله افلاقى
 صبرى برنده رک مزر بک و اسلام صباکرين
 اکثرى زهد و اسير و گيرده قلانلارنى دلى متهزما
 رجعت ايتيريلوي اوزريه پادشاه حضرت تقي

(S-80) tarafından Kula Şâhîn Pâşâ kumandasıyla bir fırka dahâ gönderildi. Ancak Şâhîn Pâşâ Macarluya mukâvemet idemeyüb kendü gibi baz-ı gayretsiz ümera ile Tuna'dan berü yakaya firâr itdi.

Bunların içinde Kütahya mutasarrıfı Osmân Çelebi muktezâ-yı şecâ'ati üzerine züll-i firâri irtikâb itmeyüb 'asâkir-i düşmana göğüs gererek bir gün ahşama kadar uğraşub pâ-yı sebâtta istikrâr eylediye de asl kumandanın firârı 'askerin za'f kuvvetini da'vet itmekle netîce-i harbi Macarlı kazanarak Sofya'yı alub Balkan'ı 'ubûr eyledi.

846'da 'asâkir-i İslâmiyye'nin Eflak tarafında iki def'a vukû' bulan şu hezîmeti Anadolu tarafında Karaman oğlu İbrâhîm Beg'in ittifâk-ı nihanisi ilcâatı olarak Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine olan sû-i niyetinin zamân-ı izhârına fırsat 'add olunub dâmadı Hasan Beg'i Memâlik-i Şâhâne'yi tahrîbe saldırdığından artık bu def'a Karamanlıların güvenini kesmek

(S-81) lâzım geldi.

Şehriyâr gayretşi'âr heman Edirne'den ordu-yı hümâyûn ile Konya kal'asına varub Karaman diyârının altını üstüne getirdi.

İbrâhîm Beg yine İç-il tarafına kaçub Pâdişâh'ın hemşîresi bulunan halîlesi Sultân Hazretlerini bi't-tevsît istid'â-yı 'afva müsarâ'at itmesi üzerine kemâl-i merhametleri iktizâsınca bu kere dahî cürmi 'afv idilerek Edirne'ye 'avdet buyuruldu.

Şu seferde berâber olubda 'avdet iden Amasya Vâlîsi Sultân ('Alaaddîn) makarr hükûmetine vardıkda irtihâl-i dâr-ı 'ukbâ eyledi.

Karaman Begi İbrâhîm'in Macarlu ile ittifâkının ledünnisi Osmânlu aradan kaldırılarak Rum-ili Macarlu'nun, Anadolu Karamanlunun olmak hayâl-i muhâlinden 'ibâret bulunmasıyla pâdişâhın Karaman seferiyle meşgûl bulunduğu bir vakitte Macarlu ba'z-ı Avrupa hükûmdârıyla bir ittifâk hâsıl iderek Sırblular ile birleşüb Belgrad tarafından Memâlik-i Osmâniyye'ye mükemmel bir ordu sevk itmiş ve İzladi'den

(S-82) geçüb payitaht Edirne'ye gelerek bütün Rum-ilini zabt itmek sevdasıyla Sofya tarîkinden önlerine geleni yıkarak İbzala'di derbendine kadar dayanmışıdi. Halbuki Pâdişâh, Karaman seferini öyle uzun külfete hâcet kalmaksızın bertaraf ile Edirne'ye 'avdet eylemiş olduğundan her ne kadar düşman ordusu kesret üzere idiyse de Pâdişâh sâhib-i tedbîr-i tedâfü'î hareketle yollarını kapadub İzladi'den berü tarafa geçmeğe bırakmadığından ve şiddet-i şitâ dahî tazyîk itdiğinden düşman 'askeri ric'ate mecbûr oldular. Lakin 'asâkir-i Osmâniyye bunları kendü hallerine bırakmayub ta'kîb itmekde düşman ise fenn-i harbe muvâffak olarak ric'at göstermekde olmasıyla Niş derbendinde düşman 'askeri Osmânîlunun etrafını aldılar ve hayli cenkleşdiler ve netîce-i muhârebeyi Macarlular kazanub 'asâkir-i Osmâniyye'yi münhezimen 'avdet itdirdiler. Bolu mutasarrıfı Mehmed Çelebi'yi¹⁸ esîr alarak Macaristan'a vardılar. Ordu-yı hümayûn dahî Edirne'ye 'avdet eyledi.

Pâdişâh bu hezîmet üzerine mevsim-i baharda tedârikât-ı külliye teşebbüsünde iken Sırb Kralı cürmünün 'afvı

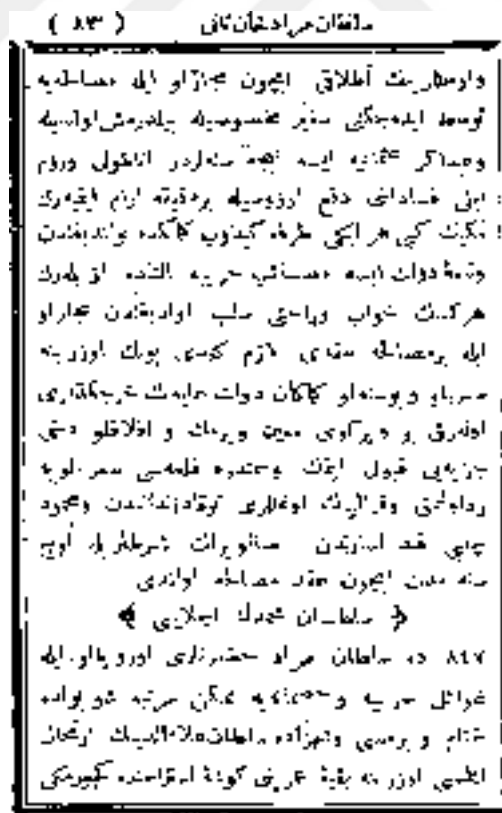

¹⁸ Aslen Mahmud Çelebi'dir. 83. Sayfada dahi Mahmud Çelebi olarak geçmektedir.

(S-83) ve oğullarının itlâkı için Macarlu ile musâlahaya tavassut ideceğini sefir-i mahsûsuyla bildirmiş olmasıyla ve 'asâkir-i Osmâniyye ise nice senelerdir Anadolu ve Rum-ili fesâdâtını def' arzûsuyla bir dakika ârâm itmeyerek mekîk gibi her iki tarafa gidüb gelmekde bulunduğundan ve teb'a-i devlet ise mesâ'ib-i harbiye altında ezilerek herkesin hâb ve rahatı selb olduğundan Macarlu ile bir musâlahâ 'akdî lâzım geldi. Bunun üzerine Sırbli ve Bosnalı kemâkân Devlet-i 'Aliyye'nin harac-güzârı olarak bir virgü-yi mu'ayyen vermek ve Eflaklu dahî cizyeyi kabûl itmek ve Semendire kal'ası Sırbliya red olunmak ve kralının oğulları Tokad zindanında ve Mahmûd Çelebi kayd-ı esâretten salıvirilmek şartıyla üç sene müddet için 'akd-ı musâlahâ olundu.

(Sultân Mehmed'in İclâsı)

847'de Sultân Murâd Hazretleri Avrupalu ile gavâ'il-i harbiye ve hasmâneye mümkün mertebe şu yolda hitâm virmesi ve Şehzâde Sultân 'Alaaddîn'in irtihâl eylemesi üzerine bakıyye-i ömrünü köşe-i istirâhatde geçirmeği

(S-84) niyet iderek şehzâdelerinden hüsn-i idâreye ehliyetini görmekte olduğu Magnisa Vâlisi Sultan (Mehmed) Han'ı Saltanat-ı Seniyye-i Osmâniyye'ye ik'âd ile kendüleri İshak Pâşâ vesâir havâsı alarak Magnisa'da 'uzlet ve rahata çıkıldı. 848'de musâlaha 'akid nâmesinin henüz imzası bile kurumaksızın pâdişâhın şu uzletini fırsat-ı ganîmet bilerek Almanya İmparatoruyla Papa'nın ve Re'isü'l-fesâd Karaman-oğlu'nun ilhâh ve teşvikiyle Macar kralı nakz-ı 'ahd iderek Bosna ve Hersek ve Boğdanlular ile bi'l-ittifâk seksen bin kadar 'asker ile Bulgaristan'a gelmekde oldukları haber alındıkda Sultân Mehmed han peder-i 'âlî-kadr Sultân Murâd Hazretlerini Edirne'ye da'vet itmekle imdâda yetişmek üzere hareket buyuruldu.

Düşman gemileri Sultân Murâd'ın yolunu kesmiş ve Gelibolu ma'berini sed itmiş olduklarından müşârünileyh Anadolu Hisârı'ndan geçmek üzere Karadeniz Boğazı'ndan geçerek ve Vezîr-i â'zam Halîl Pâşâ ile birleşerek Edirne'ye yetişdi. Müttefikin ordusunun Eflak'a kadar geçüb

(۸۴) مرآت ناوایح عثمانی

نوبت ایدرک شهر آذربایجان حسن اداره به اهلیتی
گورمکه اولدیغی قتیبا والیدی سلطان (محمد) خان
سلطنت حلیه عثمانیه اقامه ایلد کابولری احقر
پاشا و سار خولعی الهرق مقیاده عزلت و راحته
چکدی ۸۴۸ ده مضطر صدد ناممک هنوز
اضطرابی یله فور یقینین پادشاهک موحزلتی
فرست غنیمت یلدرک انا لیا ایپر ایلدیله پایانک
دریس القسام قره مان اوقایینک الخاص و ندوبیلد
مجار قرال تقاض عهد ایدرک بوسته و هرک
و یغدانلور ایلد بالانفاق سکان یلک قدر عسکر
ایلد الغار سنانه کلکده اولدولری خیر الزمه
سلطان محمد خان پدر هال بقولری سلطان مراد
حضر تارینی ادرته دهوت ایتکله امداد یاشد
اوزره سزکت ییولدی
دشمن کیلری سلطان مرادک یولای کسش و کابول
مهم یی مد ایقش اولدولرکن مشارالیه انا لیا
سناندن کچمک اوزره قره دکر یوغاندن کچمک
ووز بر اصظم خلیل پاشا ایلد بر اشته دکر ادرته
یتدی حلقین اوردیمسک اذلاقه قدر کوب

(S-85) Memâlik-i Şâhâne'yi çiğneyerek Varna'ya kadar dayanmış olmalarıyla ordu-yı hümâyûnu karşulayub birden bire cenge girişmeleri üzerine evvel emîrde 'asâkir-i İslâmiyye'de inhizâm sûreti göründü ve Karaca Pâşâ ile sâ'ir beglerin çoğu şehîd düşüb Sultân Murâd bir tepede zuhûr-ı nusret-i gaybiye temennisiyle turmakta iken Macar Kralı bu hâli fırsat bilerek bizzat üzerine at saldı. Sultân Murâd yakîn gelmedikçe mukâbele idilmemesini 'askerine emr iderek tamam aralarına girdikde yeniçeri dilâverlerinden (Koca Hızır) hızır gibi yetişüb bir hamlede kralın başını kopardı. Bunun üzerine emr-i pâdişâhı ile kralın 'ahd ü peymân ile imzâ itmiş olduğu musâlahası ser-i maktû'yla bir mızrak üzerinde gezdirilüb ordu içinde tabl-ı beşâret çalınmağa başlamasıyla hikmet 'aleyhiye birden bire düşman ordusuna bir vâhime ve perişânlık gelerek firâra başladıklarından 'asâkir-i İslâmiyye'ye öyle bir galebe çaldı ki iki gün kadar ardlarından koğub o derece külliyetlü düşmandan pek azı kurtula bildi.

(S-86)

İslâm zafer-i encâm hesâbsız emvâl ve ganâime mâlik olarak şehriyâr şecâ'at şî'âr ordu-yı hümâyûn ile Edirne'ye geldi ve kralın başı ile esîr idilen zırhlı Macar atlularından yirmişer otuzar neferi Burusa'ya kadar gönderilerek bütün İslâm pâdişâhlarına beşâretnâmeler tastîr kılındı.

Gâzî-i müşârünileyh cihâd-ı ekberinden sonra yine tahtına cülûsu oğlu tarafından istirhâm idildi ise de Sultân Mehmed Han ba'z-ı vesâyâ-yı mukteziye bi'l-icrâ Magnisa'ya 'avdet buyurdu. Lakin Sultân Murâd'ın yed kaviyül-iktidârına alışmış olan 'asker tâ'ifesi zorbalığa başladıklarından vüzerâ ve kübrânın niyâziyla Gâzî-i müşârünileyh 849 da yine Edirne'ye gelerek taht-ı 'Osmâniyye'ye cülûs eyledi.

850'de Şehriyâr Hazretleri umûr-ı dâhiliyesini dahî bir taht-ı intizâma aldıktan sonra İstanbul imparatorunun birâderi Kostantin'in zîr hükmünde bulunan ve bahr-ı sefidin kilidi mesâbesinde olan Mora cezâiresinin teshîrine gidüb Germe Hisâr ve Ballubadra'nın

(S-87) fethiyle berâber Arnavudların te'dîbine yürüdü. Hükümdârı bulunan İskender Beg müdâfa'ada sebât gösterdi. İki ay muhâsaradan sonra Arnavudluk memâlikinin kürsîsi mesâbesinde olan Akça Hisâr'ı teslîme mecbûr oldu. Arnavudluk'un işe yarar sâ'ir mahalleri dahî taht-ı inkıyâda getirüldükden sonra Edirne'ye 'avdet buyuruldu.

851'de Macar Kralı Vekili Yanko, pâdişâhın oralarda meşgûl bulunduğu bir vakitte bu kere bütün Avrupalılar dâ'ire-i ittifâkına da'vet iderek kuvve-i cisîme ile Rum-ili havâlisine bir hücûm gösterdiler ki Varna muhârebesinden birkaç kat tehlikelü idi.

Şehriyâr sâhib-i vakâr bilâtereddüd Sofya'ya giderek bütün Rum-ili ve Anadolu'da olan kuvve-i 'askeriyesini oraya celb eyledi.

Bu arada Eflak hâkimi, Nigbolı etrafını tahrîb itmeğe başlamasıyla Nigbolı Muhâfızı Firûz Beg-zâde Mehmed Beg hudûdda bulunan sâ'ir begler ile birleşerek Eflakluyu kılıçdan geçürdiler ve tutulan üserasıyla

(۸۷) سلطان سراج الدین

فکره بر ابراز اودلک تادیبه یوردی سکه‌داری
بولان اسکندریک مدافعه و ثبات کوسریدی
ایکی ای مجامع من سکر ارنادوقی هالکتک
کریسی مخابه سنده اولان افجه حصاری تسلیم
مجبور اولدی ارنادولک ایشه یار سائر مغاری
دخی تحت انقباض کتورالمدکن سکره ادریه
هومت یوردی
۸۵۶ هـ بخار قانی و کبلی یاتقو پادشاهک اورالده
مشغول بوتدیخی روشتدم بوکره بنون اوروپانیلری
دایره انتفاذه حضور ایدرک قوه جیسجه ایله روم
ایلی حوالیسته بر هجوم کوسریدی لکه وارنه عماریه سندن
برقاج قات نهنگه او ایلی
شهریار صاحب وقار بلاترده مسودیه ایدرک
بنون روم ایلی و اناطولیده اولان قوه سکره سی
اوریه چایب ایلی
یورالده اولان حاکمی نیکیولی اطرافخی تخریب
اچمکه باشلامیه نیکیولی شایلی فیروزیک زاده
محمدک حدودده بولان سائر بکتر ایله برلشیرک
اقلانوی قاضین سکره یلر و طوطیلان اسرانیله

(S-88) berâber rikâb-ı hümâyûna 'arz olunmasıyla Gâzî-i müşârûnileyh bunu muvaffakiyet atıye içün fâl-i bilhayr add idüb 852 Şa'bânın, dördüncü Cum'a günü (Kusov'da) ki Kosava Ovası'nda düşman ordusuna karşı gelerek 'ale'l-sabah öyle bir cenge giriştiler ki irtesi günü vakit 'asra değin uğraşub 'inâyet-i bârî ile teslîm-i zaferine 'asâkir-i Osmâniyan'a yâver olarak düşman külliye münhezim ve perîşân ve Leh ve Çeh hâkimlerinin iklim-i vücûdları virân idildi. Macar kralı ise olgün ahşama kadar dayandıysa da çâresiz kalarak girüde bulunan 'asâkiriyle firâra yüz tuttuklarından 'asâkir-i İslâmiyye ta'kîb ve bir haylisini daha kılıçdan geçürdiler. Şehriyâr zafer asâr meşgalenin arkasını aldıktan sonra Edirne'ye 'avdet idüb 853'de Sultân Mehmed Han Hazretlerine Zülkadriye-oğlu İsfendiyar Beg'in kerîmesi tezvîc ve mutandan bir sûr icrâ kılındı. Edirne'de olan Üç Şerefelü Câmi'-i Şerîf'in binâsına himmet idildi.

854'de Kayser-i Rum'un vefâtı haberi gelmekle

(۸۸)
مراثی تاریخ عثمانی

برای کتاب همایون عرض اولیله غازی مشارالیه
لوقی موفقیته آیه ایچون عال بطور مدادوب ۸۵۲
شعبانک دردیجی چنه کوی (کوساوده) که
قوسوه اووه سینه دشمن اردوسنه قاشو کاهرک
عی الصیاح اوله برستکه کتیشدیلرکه ایتسی کوی
وقت عصره دگین اوغراشوب مناسبت پاری الیه
نسیم ظفرینه عساکر عثمانیاه پاور اولهوق دشمن
کایا منوم و پریشان وله وجه ساسکرلیک اقلیم
وجودلی ویران ایددی عیارقان ایسه اولکون
الکشاه قهر طایندیسه چاره سز قاهره کیموده
یوقان ساسکرلیه فراره یوزطوتدقلبتن عساکر
اسلامیه تعقیب و برغیلینسی دها قلعیدن کچوردیلر
شهریار ظفر انار مششک اوقهسی الذقن سکره
ادرنه عودت ایدوب ۸۵۳ ده سلطان محمد خان
سضمترینه ذوالقدریه اوغلی اسفندیار بکان
کریه سی ترویج و سلطان رسور ایرا فکدی
ادرنه اولان اوج شرفه لو جامع شریعتک
بتابه همت ایددی
۸۵۴ ده قیصرروهک و عالی شیری کاهکاه

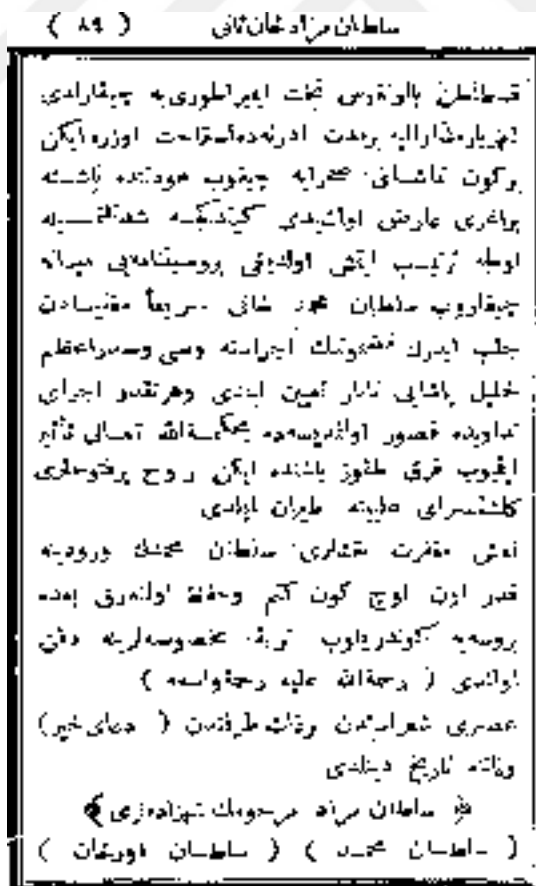
(S-89) Kostantin Paleologos taht-ı imparatoriye çıkarıldı. Şehriyâr müşârünileyh bir müddet Edirne'de istirâhat üzere iken bir gün temâşâ-yı sahrâya çıkub 'avdetinde başına bir ağrı 'ârız olmuşıdı. Gittikçe şiddetlenmesiyle evvelce tertîb itmiş olduğu bir vesâyetnâme-yi meydâna çıkarub Sultân Mehmed Hanı seri'an Magnisa'dan celb iderek mazmûnunun icrâsına vasî ve Sadrâ'zam Halîl Pâşâ'yı nâzır ta'yîn itdi ve her ne kadar icrâ-yı tedâvide kusûr olunmadıysa da bi-hikmetillah te'âli te'sîr itmeyüb kırk dokuz yaşında iken ruh-ı pir fütûhları gülşensarây 'illiyyîn tayerân eyledi.

Na'ş mağfîret nakışları Sultân Mehmed'in vürûduna kadar on üç gün ketm ve hıfz olunarak ba'de Burusa'ya gönderilüb türbe-i mahsûsalarına defn olundu. (Rahmetullah-ı 'Aleyhi Rahmeten Vası'a)

'Asrı şuarasından bir zât tarafından (duâ-yı hayr) vefâtına târîh dinildi.

(Sultân Murâd Merhûmun Şehzâdeleri)

(Sultân Mehmed), (Sultân Orhân)

(S-90) (Sultān 'Aleaddîn), (Sultān Hasan), (Sultān Ahmed) dir. (Sultān 'Aleaddîn) ve (Ahmed) pederleri hayatında Amasya'da vefât iderek 'amucaları yanına ve Sultān (Hasan) ve (Orhān) Edirne'de vefât idüb Tunca Nehri kenarında medfûndur.

(٩٠) مرآت تاریخ عثمانی

(سلطان علاءالدین) (سلطان حسن)
 (سلطان احمد) در (سلطان علاءالدین) و (احمد)
 پدری حیاتده اماسیه ده وفات ایدرک عوجیه لری
 یاتده و سلطان (حسن) و (اورخان) ادرته ده
 وفات ایدوب طغیه نهری کنارته ده مدفوندر

(۹۱)

سلطان مراد خان ثانی

﴿ سلطان مراد مرحومك زمان سلطنتكندہ ﴾
 ﴿ معاصرى بولتان ملوك اسلاميه و حکمداران ﴾
 ﴿ عيسويہ نك اسلاميہ ﴾

﴿ اور و پا قطعہ سی ﴾

فرانسہ بدیخی شارلی اون بریخی اوی سکرچی
 شارلی

انگلترہ بیاض کل طرفلوسی بورمن فاملیاستدن
 ادوارد بشیخی هاری
 پورتگیز بریخی ران بشیخی الفونس
 المانیا البرت

روسیہ اوچیخی واسلی اوچیخی یوان

مجار قرالی سیریموند

روم امپراطوری مانویل باله اوغ بعدہ اوغلی
 ران باله اوغ

افلاق ویودمی استفان

صرب دسپوتی استفان لازارویج جورچی برانقویج
 وقطنطاین

بابا وکیل زولیان سزارینه بعدہ قلمان بالاصالہ
 رئیس اولشیدی

(S-91)

(Sultân Murâd Merhûmun Zamân-ı Saltanatlarında)

(Mu'âsır Bulunan Melûk-i İslâmiyye ve Hükümdârân)

(İseviyye'nin Esâmîsi)

(Avrupa Kıt'ası)

Fransa Yedinci Şarl, On Birinci Luyi, Sekizinci Şarl

İngiltere Beyaz Gül taraflusu Burman familyasından Edward Beşinci Hanri

Portekiz Birinci Jan, Beşinci Alfons

Almanya Albert

Rusya Üçüncü Vasil, Üçüncü İvan

Macar Kralı Sigismund

Rum İmparatoru Manuel Paleolog ba'de oğlu Jan¹⁹ Paleolog

Eflak Voyvodası İstefan

Sırp Despotu İstefan Lazarevic²⁰, Curci Brankovic²¹ ve Kostantin

Papa Vekili Julyan Sezarina ba'de Cleman bilasale re'îs olmuşidi.

¹⁹ Ioannes olarak geçmektedir.

²⁰ Stefan Lazareviç

²¹ Bazı kaynaklarda Durad Brankoviç, Vilkoğlu Brankoviç ve Curac Brankoviç olarakta geçmektedir.

(۹۲) مرآت تاریخ عثمانی

بغدان و آردل بان

﴿ آسیا قطعه سنده ﴾

حجاز . المعتضد بالله

بریه الشام ابونصر

والی شام امیر اتبال

عراق و عجم اقی قیونلی طبقه سندن حسن بک قره

عثمان یاندیری و اوغلی حمزه بک و مرالدین

جهانگیر ابن علی بک امیر مرالدین سلطان

ملک محمد

شروان امیر خلیل الله

عجم شاهلی شاه رخ میرزا میرزا علام الدوله میرزا

الوغ میرزا عبداللطیف

میرزا عبدالله آرز باجمان جهانشاه

هند و تاتارستان کبیر و چین سلطان محمد

سلطان حسین و چین منغ قاملیاسندن

هیوان جوانغ ترکستان شرقی اولوی

قاملیاسندن ابوالخیر

﴿ افریقا قطعه سنده ﴾

مصر مستکنی بالله ابونصر یوسف عزیز

(S-92)

Boğdan ve Erdel Ban

(Asya Kıt'asında)

Hicaz ül-Mutazadün Billah

Beriyetüşşam Ebu Nasr

Vali-i Şam Emîr Anbal

Irak ve 'Acem Akkoyunlu tabakasından Hasan Beg Kara Osmân Bayındırı ve oğlu Hamza Beg, Muizzeddîn Cihângîr İbn 'Âlî Beg, Emîr 'İzzeddîn Sultân Melik Muhammed

Şirvan Emîr Halîlullah

'Acem şâhlığı Şahruh Mirza, Mirza 'Alaüddevle, Mirza Uluğ, Mirza Abdüllatîf

Semerikand Mirza Abdullah, Azerbaycan Cihânşâh

Hind ve Tataristân-ı Kebîr ve Çin Sultân Mehmed, Sultân Hüseyin ve Çin Ming familyasından Hivan Cong Türkistân-ı Şarki ulusu familyasından Ebul Hayr

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Müstekfî Billah, Ebu Nasr, Yûsuf 'Azîz

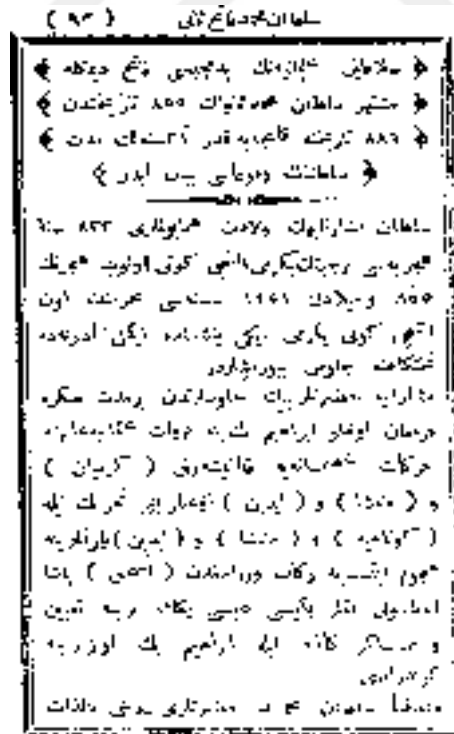
(S-93)

(SELÂTİN OSMÂNİYYE'NİN YEDİNCİSİ FÂTİH DİMEKLE MÜŞTEHİR SULTÂN MEHMED SÂNÎ'NİN 855 TÂRİHİNDEN 886 TARİHİNE GELİNCEYE KADAR 31 SENELİK MÜDDET-İ SALTANATIN VUKÛ'ÂTINI BEYÂN İDER)

Sultân Müşârünileyh vilâdet-i hümâyûnları 833 sene-i hicriyesi Recebinin yirmi altıncı günü olub hicretin 855 ve miladın 1451 senesi Muharrem'inin on altıncı günü yirmi iki yaşında iken Edirne'de tahtgâhına cülûs buyurmuşlardı.

Müşârünileyh hazretlerinin cülûslarından bir müddet sonra Karaman-oğlu İbrâhîm Beg yine Devlet-i Osmâniyye 'aleyhine harekât-ı hasmâneye kalkışarak (Germiyan) ve (Menteşe) ve (Aydın) oğullarını tahrîk ile (Kütahya) ve (Menteşe) ve (Aydın) taraflarına hücûm itmesiyle rikâb-ı vüzerâsından (İshak) Pâşâ, Anadolu Beglerbegisi 'Îsa Beg'in yerine ta'yîn ve 'asâkir-i kâfiye ile İbrâhîm Beg üzerine gönderildi.

Müte'âkiben Sultân Mehmed Hazretleri dahî bizzat

(S-94) ‘azîmet buyurdu.

İbrâhîm Beg korkusundan İç-il’e firâr ve muahharen ‘arz mutâva‘at itmesiyle ‘afv-ı ‘aliyyeye mazhar oldu. (Karaman) ve (Germiyan) ve Menteşe-oğullarının hudûd-ı Osmâniyye’ye tecâvüzâtına bir sedd hâ’il olmak üzere o zamâna kadar Konya da ikâmet iden Anadolu Beglerbegliği makarrı Kütahya’ya tahvîl olunarak İshak Pâşâ me’mûr idildi.

Seferden esnâ-yı mu‘âvedetde yeniçerilerin ba‘z-ı mertebe uygunsuz hareketlerine mebnî Yeniçeri Ağası (Tokat) Beg ‘azl idilerek yerine (Mustafa) Beg ta’yîn kılındı. Hâkân müşârünileyh Burusa’dan Edirne’ye geçmek üzere Gelibolu karşusuna vürûdlarında düşman sefâîni boğazı tutmuş olmasına mebnî bizzarûr Karadeniz Boğazı’ndan dolaşarak elân (Anadolu Hisârı) dinilen Güzelce Hisâr’dan Rum-ili sâhiline geçüb İstanbul İmparatoru (Kostantin Dragoze)’nın Yıldırım Han’ın evlâdlarından merhûm Emîr Süleymân hafidi olub yanında bulunan Orhân Çelebi için

(S-95) muhassasât talebiyle pâdişâhı iğzâb itmesinden ötürü Rum-ili Hisârî'nın inşâsına başlandı. Üç mâhda ve bir rivâyetde kırk günde ikmâl ve esbâb-ı muhâfaza istihsâl olunduktan sonra evvel baharda İstanbul muhâsara idilmek niyetiyle Pâdişâh Cemcâh Hazretleri Edirne tahtgâhına 'azîmet buyurdu. Edirne'de mühimmât-ı seferiye ve tedârikât-ı harbiye ikmâl ve bahri üçer yüz kantâr bakırdan iki dâne top i'mâl olundu.

857 senesinde Sultân Mehmed Hazretleri iki yüz bin 'askerden müretteb orduyu hümâyûnla Edirne'den hareket ve İstanbul hâricine müvâsaletle İstanbul Hisârî'nı muhâsaraya başladı.

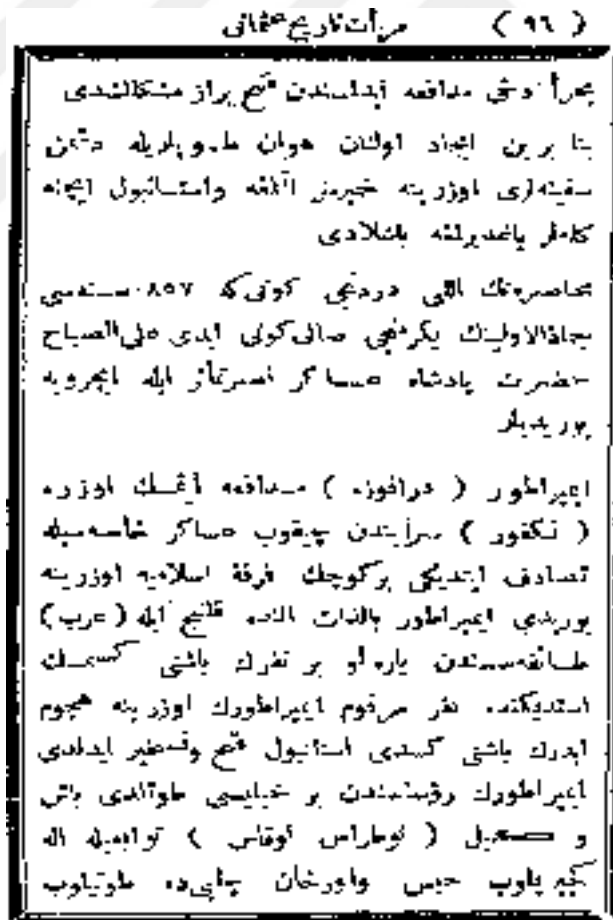
Esnâ-yı muhâsarada donanma-yı hümâyûn dahî irişdi. Hükûmet-i İmparatoriyye'ye Cenevizler tarafından sefineler ile yardımcı 'asker gelerek ve Galata'daki Frenkler, Saltanat-ı Osmâniyye ile musâlaha iken onlarda İstanbul'a mu'âvenet iderek bu sûretle berren mukâvemet ve İstanbul Limânı karşuluklu bir zincir ile sed olunmasından dolayı

(١٥)
 -امامان محمد تاج تاجی
 حضرتان طایفه پادشاهی افغانی ایستادن
 از برای روحانی - قاریک انشانه یا کلالندی
 اوچ ماهه ویرودینده قری کوهه اکل و کتاب
 محافظه استعدادی اولدوقدن - سکره اول یارده
 استادنول محاصره ایستادک نیشله یارده جرمیاه
 حضرتلری ادرنه تحککاتیه جزعت یی - وردی
 ادرنه ده - سکت سقریه وندارکات حریره اکل
 ویری اوچرور قنار باقردن ایکی دنه طوب
 اکل اولندی
 ۸۵۷ سنه ستمه سلطان محمد حضرتلری
 ایکی یوزیک صکردن مرتب اردوی همایوله
 ادرنه دن حرکت واستانبول شارجه مودانه
 استانبول محاصره محاصره یا کلالدی
 اذای محاصره دوتکی همایون دخی ایشدی
 حکومت ایتمه طوریه به چتوریز طرفتدن سفینه لایله
 یارده ای سکر کالهرک وعاطفه ده کی فرنگلر
 سلطان عثمانیه ایله معاضه ایکن ادرنه - استانبول
 معاونت ایدرک یی - ورتله برأ معاونت واستانبول
 ایمنی قارطوقلی برنجیر ایله معاونتندن ملولایی

(S-96) bahren dahî müdâfa'a idilmesinden feth biraz müşkilleşdi. Binâberîn icâd olunan havan toplarıyla düşman sefineleri üzerine humbaralar atılmağa ve İstanbul içine kelleler yağdırılmağa başladı.

Muhâsaranın elli dördüncü günü ki 857 senesi Cemâzie'l-evvelinin yirminci Salı günü idi. 'Ale's-sabah Hazret-i Pâdişâh 'asâkir-i nusret-i me'âsir ile içerüye yürüdiler.

İmparator (Dragoza) müdâfa'a itmek üzere (Tekfur) sarâyından çıkub 'asâkir-i hâssasıyla tesâdüf itdiği bir küçük fırka-i İslâmiyye üzerine yürüdi. İmparator bizzat elinde kılıç ile ('Arap) tâ'ifesinden yaralı bir neferin başını kesmek istediğinde nefer merkûm imparatorun üzerine hücum iderek başını kesdi. İstanbul feth ve teshîr idildi. İmparatorun rû'esâsında bir haylisi tutuldu. Baş Vekîl (Notaras Lukas) tevâbiyle ele geçirilüb habs ve Orhân Çelebi'de tutulub

(S-97) i'dâm olundu.

İmparator İstanbul'da Vefâ Meydânı'nda 'Atîk Menzîlhâne dinilen hânede medfûndur.

Silivri kal'ası ahâlisi bu sıra da istîmân iderek alındı. İstanbul nevâhîsinin zabtına me'mûr olan (Karaca) Beg, Rumlardan (Burgus) ve (Bugados)'u bilâmuharebe zabt eyledi. İşte bu sûretle bin beş yüz senelik (Bizantin) hükûmeti Hazret-i Fâtih'in himmetiyle munkarız oldu. Ayasofya 'ibâdethânesiyle ba'z-ı kilisalar câmi'-i şerîf şekline konuldu ve ba'zılarına mühimmât-ı harbiye dolduruldu. Bir hayli ebniye-i mîriye inşâ idildi. Galata müstakillen hükûmet iden Cenevizliler kabûl-i tâbiyetle pâdişâha 'arz-ı mutâva'at eylediklerinden oraları da zabt idildi. Bu esnâda Sadrâ'zam Halîl Pâşâ imparatora taraftarlık töhmetiyle 'azl olunarak i'dâm idildi. Makâm-ı sadârete Mahmûd Pâşâ geçti.

Süleymân Beg İstanbul muhafızlığına ta'yîn buyurulduktan sonra Edirne tahtgâhına 'avdet-i şâhâne vukû' buldu.

(S-98)

(Sırbistan) ve (İnos) ve (Semendire) ile (Belgrad) ve (Mora) ve (Amasra) ve (Sinob) ve memâlik-i sâ'irenin vukû'ât ve fütûhâtı Sırb kralı (Vılık oğlu)'nun tasallutâtından Üsküb tarîki kapandığı cihetle pâdişâh Sırb hudûduna yürüdü. Sırb kralı korkusundan Macaristan'a kaçdı. Pâdişâh Hazretleri (Ostrovica) kal'asını ve (Emola) hisârını zabt ile Edirne'ye 'avdet ve on kıt'a (Kadırğa) ya'nî bir nevi harb seffinesiyle hükûmeti munkarız olan İstanbul imparatoruna mensûb bir prensin idâresinde bulunan (İnos) üzerine 'azîmet buyurdu. Mevkib-i şâhâne berren, Yûnus Beg bahren İnos'u muhâsara iderek İnos kal'asıyla (Taşoz) Adası bi'l-istîmân zabt ve teshîrden sonra Şehriyâr şecâ'atşî'âr yine Edirne'ye geldi.

859'da Sırb kralının vefâtı cihetiyle oraların külliyyen zabt ve istîlâsı sühûletli olduğundan Fâtih Hazretleri Sırbistan üzerine yürüdü. (Nevabırda) kal'ası bi'l-muhâsara emân ile alındı. Muahharen (Sivrice)

(٩٨) سرائر تاریخ عثمانی

(صربستان) و (اینوس) و (سمندره) ایلہ
(بلغراد) و (مورہ) و (اماسرہ) و (سینوب)
وہذاک سائر ملک و قلعہ و قلعہ
صرب قرائ (ویلیق اوغلو) نیک تسلطتین
انکوب طریق قیادتین پادشاہ صرب حدودین
یوریدی صرب قرائ قورقوشدن مجارستانہ قاجری
پادشاہ حضرتری (اتروجہ) قلمہ سی و (امولہ)
صباری شہاد ایلہ ادرتہ صودت واون خطہ
(قمرقہ) یعنی برنوج حرب غیہ سیہ حکومتی
مقرض اولان استانیولی ایپراطوریہ حقوب
پریرتک ادارہ ستدہ بولان (اینوس) اوزریتہ
عنایت یوردی موکب شاہانہ برآ و یواسک صربا یوسکی
صاعسہ ایدرک اینوس قلمہ سیہ (طاشوز) طامسی
بالاستیان ضبط و قلعہ یدر صکرہ شہر پار تھویشعار
یہ ادرتہ کادری
۸۵۹ دە صرب قرائتک وفاق جمعیلہ اودالک
کایا ضبط و استیلاسی مہواتن اولدیندن فاتح
حضرتری صربستان اوزریتہ یوریدی (تومردہ)
قلمہ سیہ بالاماسرہ امان ایلہ اندی مؤخر (سربجہ)

(S-99) ve (Bihori) kal'aları ile ba'z-ı kasabât feth ve teshîr olunduktan sonra Hazret-i Pâdişâh cedd-i emcedleri Sultân Murâd-ı evvelin Kosova'daki şehâdetgâhlarını ziyâret ve Selanik üzerinden İstanbul'a 'avdet buyurdular. 860 senesinde Pâdişâh Hazretleri ma'îyetlerinde (Karaca) Pâşâ 'asâkir-i Osmâniyye kumandarı olduğu halde Belgrad üzerine gitdi ise de Macar Kralı (Hunyad)'ın Avrupa'nın her milletinden müretteb üç yüz binden ziyâde 'askerle düşmana mu'âveneti ve düşman 'askerinin kesreti ve İslâm 'askeri ancak yüz elli binden 'ibâret olub bunlara nisbetle killeli cihetle Belgrad kal'asının zabtı mümkün olamadı.

861'de şehzâdegân civân bâhtan Sultân (Bâyezîd) ile Sultân (Mustafa)'nın Edirne'de emr-i mesnûn hitânları içün gâyet tantanalı bir sûr-i server tertîb ve icrâ buyuruldu.

862'de Pâdişâh hazretleri ordu-yı hümâyûn ile Mora seferine 'azim ve niyet iderek (Siroz) ve (Yenişehir) tarîkleriyle Mora cânibine 'azîmet ve Lefka kal'asını

{ ٩٩ } طابع سلطان محمد

(مخبري) قلعه‌ری ایله-مضفیات فتح و تسخیر
اولئقدن سکره حضرت پادشاه بهر انجدری
سلطان مراد اولئق قوم-ده کی نهادنکاهلری
زیارت و سلاتیک اوزردن استانبول صورت یوزدیله
۸۶۰ سنه سنه پادشاه حضرت تلی مپلرله
(فرجه) پاشا-سکر صفیه قومانداری اولدای
سائده بلغراد اوزرینه کندی اسه-مجار قوال
(هویاد) لک اوروپا ک هرملشدن مرتب اوچوز
یکدن زیاده سکرله دشمنه-معاونی و دشمن
صکریلک کفری و اسلام سکرلی انجق یوز الی
یکدن عبارت اولوب یوزله تسخیر قلی جهته
پاشا قلعه-سکری شیطی بکن اولمادی
۸۶۱ ده شهرادکان جوان بختان سلطان (پایرید)
ایله سلطان (مبیطی) ک اداره امرستون
ستابوی انجمن غایت ملطه-نیرسود-سرور ترتیب
واجرا یوزدی
۸۶۲ ده پادشاه حضرت تلی اردوی همایون ایله
موره مغریه غزم ویت-ایدرک (سپوز) و (بکیشهر)
طریقارله دورا چا-نه غنیمت اولدیکه قلعه-سی

(S-100) harben zabt ve teshîr eylemeleriyle civârında bulunan ahâli pâdişâha dehâlet eylediler.

Bundan sonra (Bafova) Hisârı istîmânen ve (Mancılık) ve (Korfu) ve (Tokmak) ve (Balu Badra)²² kal'aları bi'l-muhâsara harben alındıktan ve Mora Nim cezîresinin ekser mahali Memâlik-i Mahrûsa'ya ilhâk buyurulduktan sonra ordu-yı hümâyûn Üsküb şehrine gelüb Hazret-i (Fâtih) o kış o orada geçürdi. Pâdişâh Hazretleri Üsküb'de iken Vezîr-i â'zam Mahmûd Pâşâ bu taraftan (Rasav), (Emola), (Sava), (Görüce), (Pranca) nâm mahalleri ve (Rudnik) ma'denini ve (Gügercinlik) kal'asını harben ve istîmânen zabt ve istîlâ itdikden sonra Macaristanca muzafferan Üsküb'e gelerek hâkipây şâhâneye yüz sürdü.

Bu sırada Macarlular üzerine Anadolu 'askeri talî'a olmak üzere gönderilüb bir hayli ganâ'im ile muzafferan 'avdet itdiklerinden 'asâkir-i İslâmiyye'nin vatanlarına 'azîmete i'tâ-yı ruhsat ve Hazret-i Pâdişâh dahî Edirne tahtgâhına 'avdet buyurdu.

²² Balyabadra yada Patyas

(S-101)

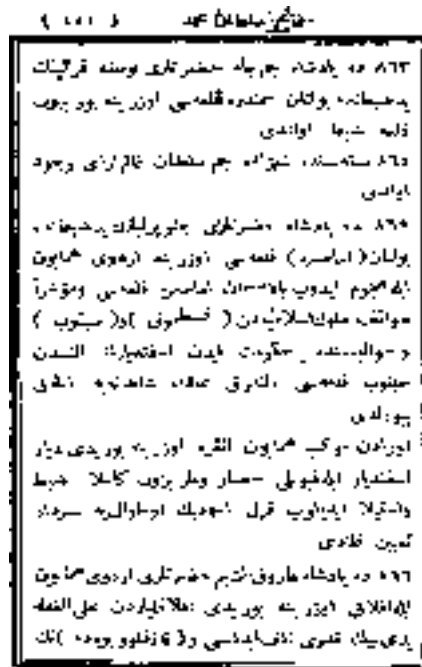
863'de Pâdişâh Cem-câh Hazretleri Bosna kralının yed zabtında bulunan Semendire kal'ası üzerine yürüyüb kal'a zabt olundu.

864 senesinde şehzâde Cem Sultân 'âlem arâ-yı vücûd oldu.

865'de Pâdişâh Hazretleri Cenevizlilerin yed zabtında bulunan (Amasra) kal'ası üzerine ordu-yı hümâyûn ile hücum idüb bi'l-istîmân Amasra kal'ası ve muahheran tavâ'if melûk-i İslâmiyye'den (Kastamonu) ve (Sinob) ve havâlisinde hükûmet iden İsfendiyyar'ın elinden Sinob kal'ası alınarak Memâlik-i Şâhâne'ye ilhâk buyuruldu.

Oradan mevkib-i hümâyûn Ankara üzerine yürüdü. Diyâr-ı İsfendiyyar ile Koyunlu hisâr ve Trabzon kâmilten zabt ve istîlâ idilüb Kızıl Ahmed Beg ol havalîye serdâr ta'yin kılındı.

866'da Pâdişâh Faruk üş-Şiyam Hazretleri ordu-yı hümâyûn ile Eflak üzerine yürüdü. Eflaklılardan 'ale'l-gafle yedi bin kadarı telef idilmesi ve (Kazıklı Voyvoda)'nın

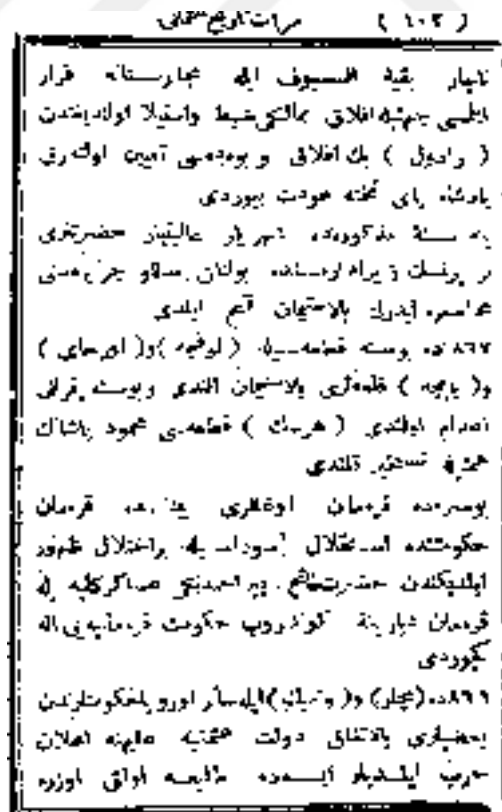
(S-102) nâcâr bakiyetü's-suyûf ile Macaristan'a firâr eylemesi cihetiyle Eflak memâlikî zabt ve istîlâ olunduğundan (Radul) Beg Eflak voyvodası ta'yîn olunarak Pâdişâh Pâyitaht'a 'avdet buyurdu.

Yine sene-i mezkûrede Şehriyar-ı 'Âlî-tebâr Hazretleri bir prensin zîr idâresinde bulunan Midüllü Cezîresi'ni muhâsara iderek bi'l-istîmân feth eyledi.

867'de Bosna kıt'asıyla (Lofca) ve (Urcay) ve (Yayça) kal'aları bi'l-istîmân alındı ve Bosna Kralı i'dâm olundu. (Hersek) kıt'ası Mahmûd Pâşâ'nın himmetiyle teshîr kılındı.

Bu sırada Karaman-oğulları beyninde Karaman hükûmetinde istiklâl sevdâsıyla bir ihtilâl zuhûr eylediğinden Hazret-i Fâtih, Pîr Ahmed Beg'i 'asâkir-i külliye ile Karaman diyârına gönderüb Hükûmet-i Karamaniye'yi ele geçürdü.

869'da (Macar) ve (Venedik) ile sâ'ir Avrupa hükûmetlerinden ba'zıları bilânifâk Devlet-i Osmâniyye 'aleyhine i'lân-ı harb eylediler ise de talî'a olmak üzere

(S-103) gönderilen Mahmûd Pâşâ'nın ma'îyetinde bulunan 'asâkir-i şâhâne evvelce (Yayça) kal'asını istilâ ile istirdâd iden müttefikin 'askerini münhezim ve perîşân eylediğinden ordu-yı hümâyûn Sofya'ya kadar gitmiş iken bu muzafferiyet üzerine pâyitahta 'avdet eyledi.

870'de ordu-yı hümâyûn Bosna üzerine yürüyüb (Yayice) kal'ası bi'l-muhâsara istirdâd kılındı ve Macar 'askeri yine târumâr olarak ordu-yı hümâyûn Arnavudluk'a dahî hücum gösterüb Arnavud 'âsîlerini te'dîb ve ba'z-ı yirlerini zabt ve teshîr ile muvakkaten Edirne'ye 'avdet buyuruldu.

(870)'de yine 'isyân iden Arnavud Beglerinden İskender Beg 'asâkir-i 'Osmâiyye'nin sadvetine dayanamayub firâr eyledi.

(871)'de ordu-yı hümâyûn Karaman diyârına yürüyüb Konya kal'ası ve Karaman memaliği zabt ve teshîr olunarak Karaman vâlîliği (Sultân Mustafa)'ya tevciye buyuruldu. Karaman seferinde 'avdetinde Mahmûd Pâşâ mesned-i sadâretten 'azl idildi.

(١٠٣) طابع سلطان محمد

گوتدویلان محمود پاشا کی سینده بوزان صا کر
 شاهات اوله (١٠٣) قاهمندی استیلا ایسترداد
 ایدن مغربی عسکری نهرام و پریشان ایادیدند
 اردوی همایون سو فییه قلمر کیش ائکن
 بوظنر بی اوزرینه پای تخت عودت ایددی
 ٨٧٠ ده اردوی همایون بوزنه اوزرینه بوزیوب
 (١٠٣) قاهمندی باله اسره استرداد قلندی و مجاد
 عسکری یه نازمال اولورق اردوی همایون ارناودلار
 دخی هجوم کوشیوب ارناود عسکری تادیب
 و بعضی رلری عبط و تحصیر ایل وقتاً ادرینه
 عودت بوزلیدی
 (٨٧٠) ده عسکری ایدن ارناود چکلرین
 اسکندر اک صا کر قاهمندی استیلا ایسترداد
 فرار ایددی
 (٨٧١) ده اردوی همایون قرمان دیارینه
 بوزیوب قونیه قاهمندی و قرمان عسکری خطا
 و قسطنطنیولورق قرمان و ایلیکی (سلطان عسکری) یه
 توجیه بوزلیدی قرمان سقرین عودتده محمود
 پاشا استبداد ایدن عزل ایدلیدی

(S-104)

873'de (Eğriboz) Kal'ası ve Kızıl Hisâr dahî zabt idildi ve bu sırada (Cem Sultân) Kastamonu vâlisi oldu.

874 senesinde İran ve Kürdistan ve Azerbaycan taraflarında hükümdâr olan (Bayındır'ı) Uzun Hasan Han'ın Memâlik-i Osmâniyye'ye tasallud ve hudûdî tecâvüz ile öteye berüye fırka-i 'askeriye sevk itmesi üzerine Mahmûd Pâşâ yine sadrâ'zam olarak evvelce gönderilüb anında talî' olmak üzere me'mûren gönderdiği Murâd Pâşâ'nın ma'îyetinde bulunan bir fırka-i 'askeriye Uzun Hasan'ın savletine dayanamayub muhârebede şehîd oldular ise de muahharen ordu-yı hümâyûn yitişüb Uzun Hasan'ın 'askeri külliye târûmâr olarak ve kendüsi firâr eyledi.

879'da Sultân Mustafa Niğde'de (Bor) kasabasında 'âzim dâr-ı bekâ oldu.

Sene-i mezkûrede ba'z-ı garazkârlar Pâdişâhı ağzâb iderek Mahmûd Pâşâ Yedi Kule'ye kaldırılub boğduruldu.

(١٠٤) مرات تاريخ عثمانی
 ٨٧٣ د. (اغریوز) قلعہ کی ورتل حصار
 دخی ضبط ایدلی و پوسرمد. (جم سلطان)
 قسطنطینی والیسی اولدی
 ٨٧٤ ستمسنده ایران و کردستان و ازربایجان
 طرفلریده سکندار اولان (یلدری) اوزون سن
 حاکم بولان عثمانیه تسلط و سرددی قبول اولد
 اوتیه برویه فرقه عسکره سوق ایسی اوزریه
 محمود پاشا یت سندراعظم اولورق اولجه کوتوردیلوب
 انکده طلبه اولق اوزره ماموراً کوتوردیلدی
 مراد پاشانک سینده بولان فرقه عسکره
 اوزون سنک سنک طلبه یویوب مجاریده شهید
 اولدیلر ایسده مؤخرأ اودوی همایون یتشوب
 اوزون سنک حاکم عسکره کلیا تارمار اولورق
 وکندوسی قرار ایدلی
 ٨٧٩ د. سلطان مصطفی نیکنده (بور)
 قسطنطنیه هازم واریقا اولدی
 سنه مذکورده بعضی عرشکارلر پادشاهی اضطاب
 ایدلک محمود پاشا یت قلعہ خالدریناویب
 بوخدرلدی

(S-105)

880'de Vezir-i â'zam Gedik Ahmed Pâşâ kumandasıyla bi'l-icâb sevk olunan 'asâkir-i Osmâniyye Kefe ve Azak kal'alarını zabt ve teshîr eyledi.

881'de pâdişâh Boğdan'a sefer eyledi. Hayli muhârebelerden sonra Boğdan vilâyeti târaftâr oldu ve Koviloviç memâlikde hudûd-ı Osmâniyye'ye bi'l-istîmân ilhâk buyruldu.

882'de İşkodra memleketi, dahî feth ve istîlâ idildi. 883'de Sadrâ'zam Gedik Ahmed Pâşâ dahî me'mûr olduğu vechle İtalya taraflarında hayli fûtûhât eyledi.

884'de Erzincan'da bulunan (Torul) Memleketi Sinân Beg kumandasında sevk olunan 'asker ile zabt ve istîlâ idildi.

885'de Mesih Pâşâ Serdâr-ı ekrem ta'yîn olunarak Rodos üzerine yürüdi ise de her nasılsa oralarını teshîre muvaffak olamadı.

886 Saferi evâ'ilinde sefer itmek üzere tedârikât-ı harbiye ile ordu-yı hümâyûn Gökboza merhalesine

(١٠٥) تاریخ سلطان محمد

٨٨٠ هـ وزیر نظام پاشا اسد پاشا قوماندہ سیلہ
بالجواب سوق اولتاز حد اکثر محتاجہ کفہ و اوراق
قلعہ لرغی ضبط و تعمیر ایلدی
٨٨١ هـ پادشاہ زندانہ سفر ایلدی نیلی سترہ لہدن
سکرہ ہڈان و لایچی ہرمار اولدی و غویلوچ
عالمکدہ حدود محتاجہ بہ ہلاستیان الحاق
یورلدی
٨٨٢ هـ انتقودرہ عالمکدہ دسی فتح واسقیلا ایلدی
٨٨٣ هـ سردار نظام سکرہ اسد پاشا دسی مآور
اولدینی و سہلہ ایتالیا طرغندہ نیلی غنوجات
ایلدی
٨٨٤ هـ لوزنجادہ بولتان (طرولی) عالمکدہ سنانیک
قوماندانستہ سوق اولتانہ سکرالہ ضبط واسقیلا
ایلدی
٨٨٥ هـ صبح پاشا سردار اکرم حسین اولدوری
رودوس اوزرہ یوریدی ایہ ہہ ہرنالہ اوزالقی
تحتیہ موطن اولدی
٨٨٦ هـ سنری اوائلتہ سفر ایشک اوزرہ تدارکات
حریرہ ایہ اردوی ہمایون سکیوزہ مرحلہستہ

(S-106) vusûl buldu ise de pâdişâhın hastalığı kesb-i şiddet iderek Rebi'ü'l-evvelin dördüncü Pençşenbe günü 'azîm-i dar-ı bekâ oldu. (Rahmetullah-i 'Aleyh)

Sultân Fâtih'in üç şehzâdeleri olub (Sultân Mustafa), (Sultân Bâyezîd), (Cem Sultân idi). Yukarıda beyân olunduğu üzere (Sultân Mustafa) Niğde'de Bor kasabasında vefât itmiştir.

(Fâtih-i Kostantiniyye Sultân Mehmed Sâni'nin)

(Mu'âsırı Bulunan Hükümdârlar)

(Avrupa Kıt'ası)

İngiltere Dördüncü Edward'ın fevtiyle oğlu Beşinci Edward ve ba'de Rişard ba'de Yedinci Hanri

Fransa On Birinci Luyi terk-i tac iderek oğlu Sekizinci Şarl ba'de fevtiyle 'emmi-zâdesi Orleyan²³ dukası On İkinci Luyi 'unvânıyla kral oldu.

Portekiz Hükümdârı Jan Sâni ba'de Bahtiyâr Manuel Prens

Napoli Hükümdârı Üçüncü Luyi'nin fevtiyle Birinci

²³ Orleyan: Aslen Orleans'dır.

(S-107) Ferdinand ba'de Birinci Alfons muahharen oğlu İkinci Alfons ba'de Frederik

Sicilya Kralı Ferdinando

Garb Kilisa Re'îs-i Mezhebi Papalığı Öjen

Almanya İkinci Albert ba'de Üçüncü Frederik muahharen oğlu Maksimilyan

Rum İmparatoru Kostantin Drakuza

Rusya Üçüncü İvan

Kastil Kralı Dördüncü Hanri ba'de Kastil ile Lion Kraliçesi İzabella

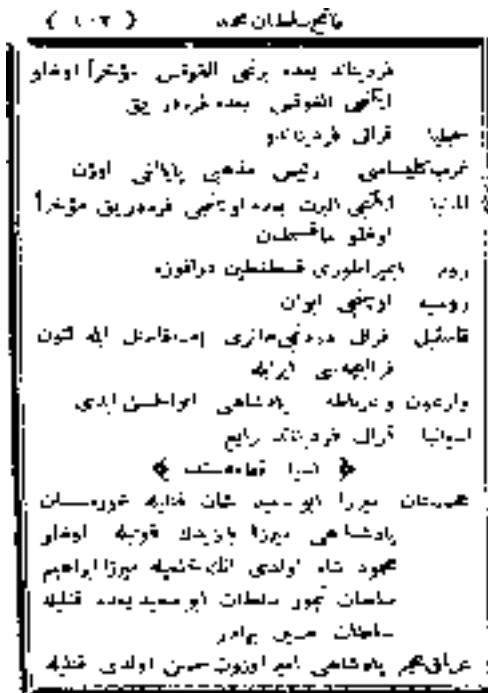
ve Aragon ve Gırnata Pâdişâhı Ebu el-Hasan idi.

İspanya Kralı Ferdinand-ı Râbi

(Asya Kıt'asında)

'Acemistan Mirza Ebu Sa'îd Han katliyle Horasan Pâdişâhı Mirza Bâyezîd'in fevtiyle oğlu Mahmûd Şâh oldu. Anın hal'iyle Mirza İbrâhîm, Sultân Timur, Sultân Ebu Sa'îd ba'de katliyle Sultân Hüseyin Bahâdır

Irak 'Acem Pâdişâhı Emîr Uzun Hasan oldu. Katliyle

(S-108) yerine Hüseyn Baykara geçti.

Kurdistan, Türkistan, Tataristan Emîri Mirza Abdullah Şîrâzî ba'de katliyle Mirza Sultân Ebu Sa'îd

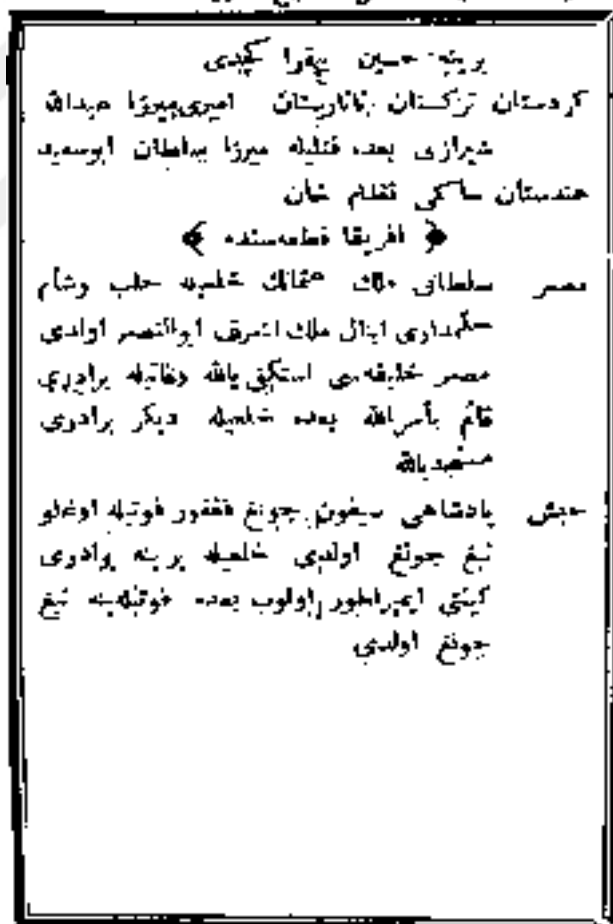
Hindistan Hâkimi Nizâm Han

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Sultânı Melik Osmân'ın hal'iyle Haleb ve Şam Hükümdârı İnal Melik Eşref Ebu el-Nasır oldu. Mısır halîfesi İstefibillah vefâtıyla birâderi Kaim Biemrillah ba'de hal'iyle diğer birâderi Müstecidbillah

Habeş pâdişâhı Siğon Cevni Fağfur fevtiyle oğlu Nebiğ Cevni oldu. Hal'ıyla yerine birâderi Kinti imparator olub ba'de fevtiyle yine Nebiğ Cevni oldu.

(۱۰۸) مرآت نامه صفای

(S-110)

Sultân Bâyezîd Hazretlerinin İstanbul'a vusûllerinin irtesi günü Fâtih Sultân Mehmed merhûmun na'ş-ı mağfîret nakışları meydâna çıkarılarak Şeyh Vefa kuddise sırruhu hazretleri namazını kıldıktan sonra kemâl-i ta'zîmât ile nâm sa'âdetlerine mensûb ve meşhûr olan câmi'i şerîfin mihrâbı karşısında vâki' türbeye defn idildi.

(Sultân Cem Ahvâli)

Sultân Bâyezîd-ı Sânî Hazretleri bir müddet tedbîr-i umûr-ı memleketle yeniçeri müfsidlerinin iskâtı içün İshâk Pâşâ'nın sadrâ'zam idildiği sırada tart olunan Mustafa Pâşâ'yı vezîr-i sâni nasb idüb erbâb-ı menâsıb ahvâlini ıslâhla uğraşmakda iken Sultân Cem'in Karaman eşkıyâsından bir tâkım sebükmağzân ile Burusa üzerine yürüdüğü haber alındıkda Ayas Pâşâ ma'iyetiyle hayli yeniçeri 'askeri gönderilüb mukâbele idildi ise de Burusa ahâlisi yeniçerileri 'adem-i kabûl ile Sultân Cem'i istikbâl ve şehri ana teslîm itdiklerinden Ayas Pâşâ bir hayli yeniçerilerle esîr

(S-111) düşdü.

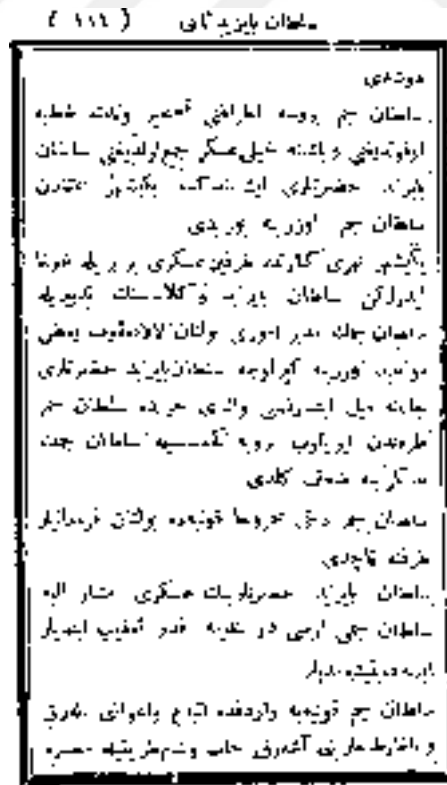
Sultân Cem Burusa etrafını teshîr ve nâmına hutbe okutduğunu ve başına hayli ‘asker cem’ olduğunu Sultân Bâyezîd Hazretleri işitdikde, Yenişehir semtinden Sultân Cem üzerine yürüdü.

Yenişehir nehri kenarında tarafeyn ‘askeri birbiriyle gavgâ iderlerken Sultân Bâyezîd vükelâsının tedbîriyle Sultân Cem’in müdür-i umûrî bulunan Lala Ya’kub baz’ı mevâ’id üzerine gizlüce Sultân Bâyezîd hazretleri celbine meyl itdirilmesi ve esnâ-yı harbde Sultân Cem tarafından ayrılıb berüye geçmesiyle Sultân Cem’in ‘askerlerine za’f geldi.

Sultân Cem dahî mecrûhen Konya’da bulunan Karamanîler tarafına kaçdı.

Sultân Bâyezîd Hazretlerinin ‘askeri müşârünileyh Sultân Cem’i Ermeni derbendine kadar ta’kîb itdiler ise de yetişemediler.

Sultân Cem Konya’ya vardıkda etbâ’ ve a’vânını alarak ve Bulgar Dağlarını aşarak Haleb ve Şam tarîkiyle Mısır’a

(S-112) vardı ve Mısır meliki Kayıtbay'ın iltifâtına nâ'il oldu. Sultân Bâyezîd Sâni hazretleride Karaman diyârına varub oraları tamamıyla zabt ve Karaman eyâleti necli-i necîbleri Sultân Abdullah'a tevcîh ile İstanbul'a 'avdetlerinde İshak Pâşâ'yı sadâretten 'azl ve Selanik'e nefy iderek Davud Pâşâ'yı sadrâ'zam itdi. Kendüleri dahî dâhili umûr ile meşgûl iken Karaman oğlu Kasım Beg'in bir takım 'avenesiyle Sultân Abdullah'ı tezyîk itmekde oldukları haberi gelmesiyle Hersek Zâde Ahmed Pâşâ imdâdına yetişüb Kâsım Beg'i Tarsus'a kadar kaçırdı.

Kâsım Beg sûret-i ahirle icrâ-yı şekâvete başladığından Sultân Cem'in farîza-i hacı ifâ iderek Mısır'a 'avdet eylediğini haber alması üzerine erkân-ı devlet biraderinizden dilgîr oldukları cihetle şu arada mülk-i mevrûsenizi ala alabilürseniz yollu bir mektûb gönderdikde müşârünileyh mugfilen Haleb'e kadar gelerek merkûm Kâsım Beg ile buluşdukdan sonra ümerâ-yı Devlet-i 'Aliyye'den hayli kimseler cem'iyetlerine dâhil olmuşidi.

(١١٢) مرقاة تاريخ عثمانی

وادی ومصر ملکی قایماتک التفتاته نائل اولدی
سلطان یازید، تازی حضرتلریده فرمیان دیارینه
واروب اورازی جمعیله غبط وخرمان ایالتی
تجیل نجیلری سلطان حنبدالله توجیه الیه استانیوله
عودلریده اسحق پاشای سداوندن عزل و سلاطینه
نیلایدرک داود پاشای صدر اعظم ایعدی کتدولری
دخ، ذاتلی امور الیه مشغول ایکن فرمان اولغلو
قاسم بکک بر شاقم حوتیه سلطان صیباللی قصبیق
ایچکده اولدولری خبری کتلیله هرینک زاده احمد
پاشا امدادینه ییشوب قاسم بکی طر سوسه قدر
چاپردی
قاسم بک سورت اخره اجرایی شقاونه باشلا دیشدن
سلطان بکک طریضه یچی ایضا ایدرک مصره
صودت ایلدیکنی سترالمسی اوزرینه ارکان دولت
برادر کوندن دلکیم اولدولری جهته شو آراد، ملک
موروثکزی الیه آلهیلورسکر پوللو رمنکوب کوندردکده
مشاورالیه مقللا حلیه قدر کلهرک سرقوم قاسم بک
الیه ییشیقندن سکره امرای دولت حلیه دن خیل
کیمه ز جهیلریه داتل اولمشیدی

(S-113)

887'de Sultân Bâyezîd-i Sâni şu cem'iyete Ahmed Pâşâ dahî meyl ider havfiyla Sultân Abdullah'ı (Karahisâr) kal'asına ikâme itdirüb kendüsünün Asitâne'ye gelmesini emr itmekle Ahmed Pâşâ Sultân Abdullah ile Karahisâr'a gelmek üzere iken Sultân Cem tarafgîrânından Trabzonlu Mehmed Beg karşılarına çıkarak biraz cenkleşdikden sonra Mehmed Beg Konya'yı muhâsaraya gidüb Ahmed Pâşâ dahî Seydi Boğazı'ndan ordu-yı hümâyûna dâhil oldu. Bu arada Sultân Cem dahî Konya muhâsarasına yetişdi ise de ordu-yı hümâyûn üzerlerine yürüdiğinden kaçdı.

Mehmed Beg dahî tutulub i' dâm idildi.

Bunun üzerine Sultân Bâyezîd-i Sâni tarafından Sultân Cem'e Kudüs-i Şerîf'e gidüb ta'yîn olunacak hâslar ile istirâhat ve şu efkâr-ı fâsideden ferâgat için mektûb gönderildi ise de ısgâ itmeyerek Rum-ili tarafına geçmek üzere Rodos hâkimine ilticâ itdi. Rodos hâkimi Sefîne gönderüb Sultân Cem'i Rodos'a celb itdikden sonra şehzâdenin kudûmunu

(١١٣) سلطان بايزيد خان

بسم الله الرحمن الرحيم
 دخی خاں ایدر شوقیه سلطان عبداللہی (قرہ-حصار)
 قاضیہ استقامہ ایچدیروب . گندونک آستاپہ . کلہ-سی
 اسی . ایچکامہ احمد . پاشا سلطان سیدالہ اللہ قرہ
 حصار . کلہ اوزرہ . ایکن سلطان جم طرفکیراندن
 طر : زونی محمد یک کلر شوزیہ . پیہ ترق . براز
 جتکلند کلدن . سکرہ محمد یک قونیہ . پیہ سکرہ
 کیدوب احمد پاشا دخی سیدی یوزازدن اردوی
 ہمایونہ داخل اولدی . یوزارادہ سلطان جم دخی
 قوشہ عیلمرستہ یشدی ایسہ اردوی ہمایون
 اوزرلینہ یوریدیکندن حاجدی
 محمد یک دخی ملوطلوب ایدام ایددی
 تونک اوزرینہ سلطان بايزيد خان طرفدن سلطان
 جم دخی سکرہ کیدوب تمین اولجی خاں
 ایچ اسیراحت و شو افکار خاں . دمن فرات ایچوب
 مکتوب کیدولدی ایسہ . اصفا ایچہ یک روم ایچ
 طرفہ کچیک اوزرہ ردوس حاکمہ آتہ ایچدی
 ردوس حاکم سکرہ کیدوب سلطان جم
 ردوسہ یالپ ایچکدن سکرہ خیرموندک قندوق

(S-114) Devlet-i 'Aliyye'ye vesîle-i minnet 'add ile doğruca Fransa'ya göndermiş ve aralık aralık devletden bu vesile ile hayli akçalar alub Fransızlar Sultân Cem'i yedi sene kadar bir kulede tevkîf ile muahharen papaya teslim eylemiş idi.

Bilahire Fransızların Roma'yı aldıklarında yine Fransızların eline düşmesi üzerine Papa'nın adamları tesmîm eylediler. On üç sene kadar enva' meşakkat ve mezellet çekdikden sonra nihâyet Napoli'de canına kıydılar. Cenâzesi Burusa'ya nakl olunarak Murâdiye nâm mahalde defn olunmuşdur. Divân ve eş'ârından fetânet ve zarâfet tab'î anlaşılır. 888'de Kâsım Beg, Sultân Cem'in vukû'âtı üzerine istirhâm-ı 'âtıfet seniyyede bulunmasıyla cerâ'im vâk'ası 'afv ile İç-il kendüsüne verildi zât-ı şâhane dahî dârülmülklerine 'avdet eyledi.

Hazret-i Pâdişâh İstanbul'a ba'de'l-vusûl Rum-ili ahvâlinin tanzîmî için Edirne'ye hareket itdi.

Venedik ve Ragusa cumhûrlarıyla tecdîd münâsebât ve Macar ile 'akd-ı mütâreke idildi. Bu arada Şehzâde Sultân Abdullah'ın vukû'-ı irtihâli pâdişâhın ızdırâbına bâdî

(١١٤) سرائر غریب عثمانی

دولت ملیه به وسیله دولت عبداله طوخریجه قرطبه
کوندرمش واری ایالتی دولتین بوسیله ابله خلی
ایله آتوب فرانسیز سلطان جی یی سده قدر
براولده توقیف ایله مؤخرأ پایله آسایم تاش ایلی
بالاخره فرانسیزک روحانی الدقله به فرانسیزک
الینة دولتی اوزرینه باراک اومعلی آجیم ایندیلر
اون اوج یی قدر اقوام مشقت و محنت چککدن
سکره نهایت مایولده تجاره قییلر جنازه یی بوسمه
قل اولماری مرادی تام عسلده دفن اولمش
ذیبت و اشعرین ضلالت و طرافن طبعی اکثیاور
هده ده قاسم بات سلطان جنت و قوعانی اوزرینه
استرحام عاطفت سببه بولسه جرم دانهه
منو ایله ایچ ایله گدیزسه و برادی ذات شعله
دخی دارالمنکرینه عودت ایلدی
طوبت بادشاه امانتوله بهاد و صول دوم ایلی
احوالک مصلی ایچون اونه حرکت نیلی
وتیک وراغوز بهرور بیله نهدج منایات و بچار
ایله عقد متاکر ایدلی بوزده شهراده سلطان
عبدتاپک و قوج ارغمل بادشاهک اضطراره یی

(S-115) olmuş ise de emr-i Rabbânî'ye rızâdan başka çâre olmamağla yeri Şehzâde Sultân Şehenşâh'a virildi.

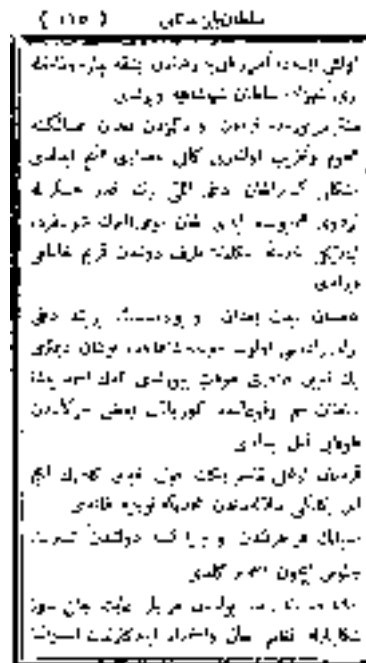
Sene-i mezbûrede karadan ve denizden Boğdan memâliki'ne hücûm ve tahrîb olunarak Kili hisârı feth idildi. Müşekkeli Kisrâ Han²⁴ dahî elli bin kadar 'askeriyle ordu-yı hümâyûnda idi. Han mumâileyhin şu seferde itdiği hıdmete mükâfâten taraf-ı devletden Kırım Hanlığı virildi.

İsyân iden Boğdan voyvodasının yirine dahî birâderzâdesi olub ma'îyet-i şâhanede bulunan Dimitri Beg ta'yîn kılınarak 'avdet buyuruldu. Gedik Ahmed Pâşâ, Sultân Cem vukû'âtında görülen ba'z-ı harekâtından dolayı katl idildi.

Karaman oğlu Kâsım Beg'in fevti haberi gelerek İç-il Begliği sülâlesinden Mehmed Beg'e tevciye kılındı.

Asya'nın her tarafından ve Çerakese Devleti'nden tebrîk-i cülûs için ilçiler geldi.

890'da Endülüs'de bulunan 'Arablar gâyet cân-sûz şikâyetlerle tazallüm hâl ve istimdâd itdiklerinden İspanya

²⁴ I. Mengli Giray

(S-116) sevâhiline ‘asker sevk olunarak ba‘z-ı mahalleri örüldü.

891’de yukarıda hikâye idildiği vecîhle Sultân Cem’in firâren Mısır’a dehâleti sırada hatta ‘Arabistân’a hükümdâr olan Sultân Mısır Kayıtbay’ın Sultân Cem’i himâye itmesi ve bu arada Hind Şâhı tarafından gönderilen hedâyeyi ilçinin yeddinden alması ve Devlet-i ‘Aliyye’ye tâbi Zülkadriye ve dahâ ba‘z-ı civâr memâlike ta‘adiyâtta bulunması Devlet-i Osmâniyye’nin Bilâd-ı Mısır’ın te’dibine kalkışmasını icâb itdirmekle Zülkadriye ‘aşâiri begi ‘Alaüddevle ki taraf-ı saltânatdan İç-il ve Mar‘aş havâlisinin vâlisi idi. Mîr-i mûmâileyh ile birleşüb Mısır’ın tahribine gidilmesi hakkında Karaman Beglerbegisi Karagöz Mehmed Pâşâ’ya emr virildi.

Karagöz Mehmed Pâşâ Sis’i ve Ayas’ı ve Tarsus kal‘alarını Mısırlulardan ve bir rivâyetde Mısırlilere haraç-güzâr ve Osmânluya irâs-ı hasâr üzere olan Ermeniler elinden ahz ve zabt eyledikten sonra ‘avdet üzere iken Mısır’dan beş bin kadar ‘asker üzerlerine gelmekle Osmânlu’nun

(١١٦) مرآت تاریخ عثمانی

سوالته هلم سولی : اوقشورق یئنجی محملری
اولدی
۸۹۱ دە یوغاردی . حکایه ابدانکی و جیهله یه عابانی
جوت خوارا دهره دتانی سرور . خصله هر یئنه
حکمدار اولان سلطان دهره یقینک . اطاب جی
جایه اتسی و یوآراد . هتدشاهی طرزدن کوندوریلان
هدایان ایلیک بددن المی و دولت علیه یایع
ذوالقمره ودها یوکی بعضی جوار مالکله تمبدتده
وانسی دولت عثمانی که بلاد دهره کادینه یالفتسی
یئنجی ابدیره که ذوالقمره یه هتدیری یکی علا اندوبه که
طوف سلطانن ایچ ایل و مرعشر سوالینک و ایلی
ایدی . میر موی الیه الیه یزئتوب دهره کخرینه
کودلمی حقیق قرمان کلری یکی قره کوز محمد
یاشابه اسی و بریدی
قره کوز محمد پشاده یی وادی و طر دوی قلمه لرینی
دهره لوردن و بر روایت . دهره یاز . خربا کدار
و عقالو یه ایلک قمار اوزره اولان ارینلر التین
اخذ و ضبط ایاد کده دهره . صورت اوزره ایکن
مصرفت بشیپ کفر عسکر اوزدور . کنگله هتدلوک

(S-117) ekserini kırub ric'ate mecbûr itdirdiler.

Karagöz Mehmed Pâşâ tarafından emr iden Mûsa Beg ve Ferhâd Beg bir mikdâr 'asker ile üzerlerine tekrar sevk edilmiş ise de mûmâileyhen düşmandan gaflet üzere bulunmalarıyla ikisi birden düşman elinde maktûl ve nice 'asker şehîd düşdiler. Binaen'aleyh Hazret-i Pâdişâh Vezir-i a'zam Dâvud Pâşâ'nın mükemmel bir ordu ile ol havâliye sevkine lüzûm görmekle, Sadrâ'zam gidüb evvelâ Mısırlîlere mütemâyil bulunan 'aşâiri dâ'ire-i itâ'ate getürdi. Mısırlîler girü çekildiklerinden ve Rum-ili ahvâli dahî ehemmiyet hâsıl itdiginden Sadrâ'zam İstanbul'a 'avdet eylemişti.

Lakin Mısırlîler yine aralık aralık hudûdı tecâvüzden hâlî olduklarından 892'de Damad-ı Şehriyâri Hersek-zâde Ahmed Pâşâ serdâr ta'yîn olunarak Hâdım 'Alî Pâşâ ile ol cânibe sevk idildiklerinden Karagöz Mehmed Pâşâ ile birleşüb Mısırlîlerden Tarsus ve Adana'yı zabt itmeleri üzerine Melik-i Mısır gayrete gelerek külliyyetlü 'asker sevk itmiş idi.

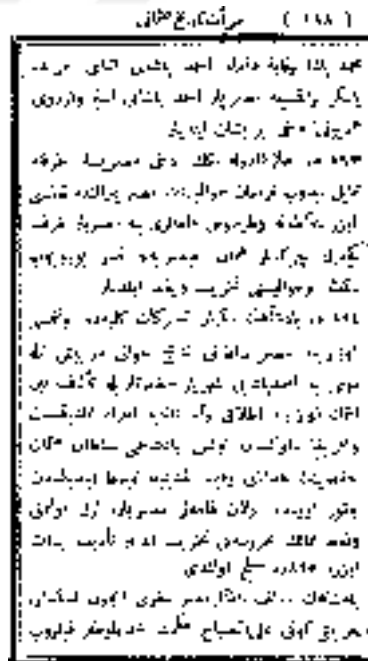
(S-118)

Mehmed Pâşâ rekâbeten Dâmad Ahmed Pâşâ'yı esnâ-yı harbde yalnız bırakmasıyla Mısırliler Ahmed Pâşâ'yı esîr ve ordu-yı hümâyûnı dahî perîşân itdiler.

893'de 'Alaüddevle Beg'in dahî Mısırliler tarafına temâyül idüb Karaman havâlisinin Mısırliler elinde kalması üzerine Adana ve Tarsus kal'aları yine Mısırliler tarafına geçerek Çerkesler heman Kayseriye'ye kadar yürüyüb Nigde ve havâlisini tahrîb ve yağma eylediler.

894'de pâdişâhın tekrar tedârikât-ı külliyyede bulunması üzerine Mısır Sultânı nitâic-i ahvâli derpîş ile mumâileyh Ahmed Pâşâ'yı şehriyâr hazretleriyle te'lîf-i beyn itmek üzere itlâk ve Asitâne'ye i'zâm eylediğinden ve Afrika mülûkünden Tunus Pâdişâhı Sultân Osmân Hafzî'nin²⁵ hedâyâ-yı vefîre takdîmiyle tavassut itdiğinden Çukur Ova'da olan kal'alar Mısırlilere terk olunmak ve fakat Memalik-i Mahrûse'yi tahrîb idenler te'dîb idilmek üzere 895'de sulh olundu.

Pâdişâh'ın sâlifü'z-zikr Mısır sefiri için Üsküdar'a a'zîmeti günü ale's-sabah hikmet-i Hudâ bulutlar koparub

²⁵²⁵ Osmân Hafzî

(S-119) hava kararub bir ‘azîm furtına zuhûr itdi ve şiddetle yağmurlar yağub tufândan bir numûne olarak barut yapılan (Gün Görmez) kilisâsına bir sâ’ika indi ki ateş alan barutun şiddetinden yerler göğe gökler yere indi. Üç yüz hâne yıkılub dört yüz kadarı sakatlandı. İki binden ziyâde nüfûs telef oldu.

897’de Macar Kralı Yanko’nun bilâveled vefât itmesi üzerine orada envâ’ fesâd tekevvün iderek, Belgrad hâkimi tarafından kal’anın taraf-ı şâhaneye teslim olunacağı iş’âr kılınmış olduğundan Hazret-i Pâdişâh ol cânibe hareket ve doğruca Sofya’ya muvâsalat eyledi ise de Macar Krallığı’na Leh kralı ta’yîn olunmuş ve Belgrad hâkimi Devlet-i ‘Aliyye’ye olan ittifâkı sebebiyle ‘azl idilmiş idüğünden Belgrad’ın Emîri ber’akis gelmekle ordu-yı hümâyûn Arnavudluk Memâlikî’nin bakiyesini zabt içün (Tepedelen) üzerine kaldırıldı ve oralar dahî dâ’ire-i itâ’ate getirüldükden sonra Edirne’ye ‘avdet buyuruldu.

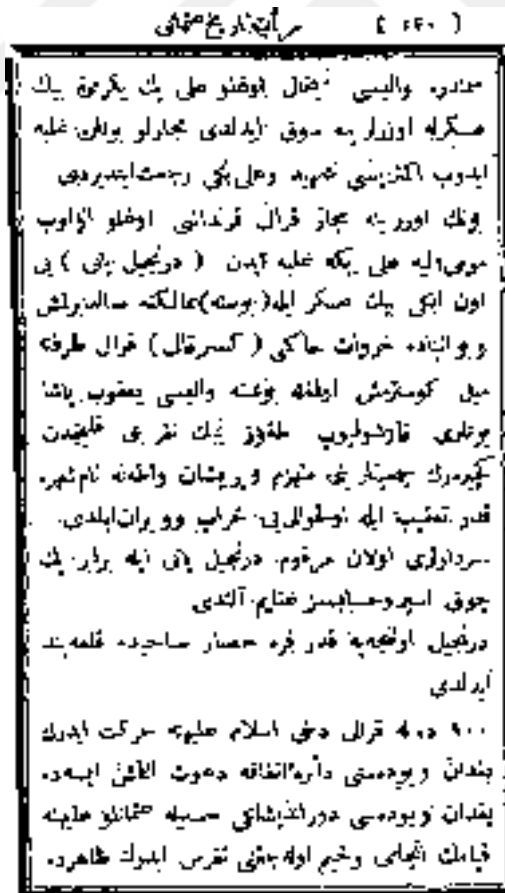
898’de Macaristan havâlisinde bulunan ‘askerin düşman tarafından tazyîk idildiği haber alınmasıyla ahz-ı sâr içün

(S-120) Semendire Vâlîsi Mihal oğlu 'Alî Beg yirmi bin 'askerle üzerlerine sevk idildi. Macarlu bunlara galebe idüb ekserisi şehîd ve 'Alî Beg'i ric'at itdirdi. Bunun üzerine Macar Kralı karındaşı oğlu olub mumâileyh 'Alî Beg'e galebe iden (Derencil Yani)'yi on iki bin 'asker ile (Bosna) memâliğine saldırılmış ve bu esnâda Hırvat Hâkimi (Kesrakalı-کسرقالی) kralı tarafına meyl göstermiş olmağla Bosna Vâlîsi Yakub Pâşâ bunları karşılayub dokuz bin neferini kılıçdan geçirerek cem'iyetlerini münhezim ve perîşân ve Adana nâm şehre kadar ta'kîb ile ol havâliyi harâb ve virân eyledi. Serdârları olan merkûm Derencil Yani ile berâber pek çok esîr ve hesâbsız ganâim alındı.

Derencil ölünceye kadar Kara Hisâr sâhibide kal'abend idildi.

900'de Leh kralı dahî İslâm 'aleyhine hareket iderek Boğdan Voyvodası da'ire-i ittifâka da'vet eylemiş ise de Boğdan Voyvodası dûrendişliği hasebiyle 'Osmâlu 'aleyhine kıyâmın encâmı vahîm olacağını teferrüs iderek zahirde

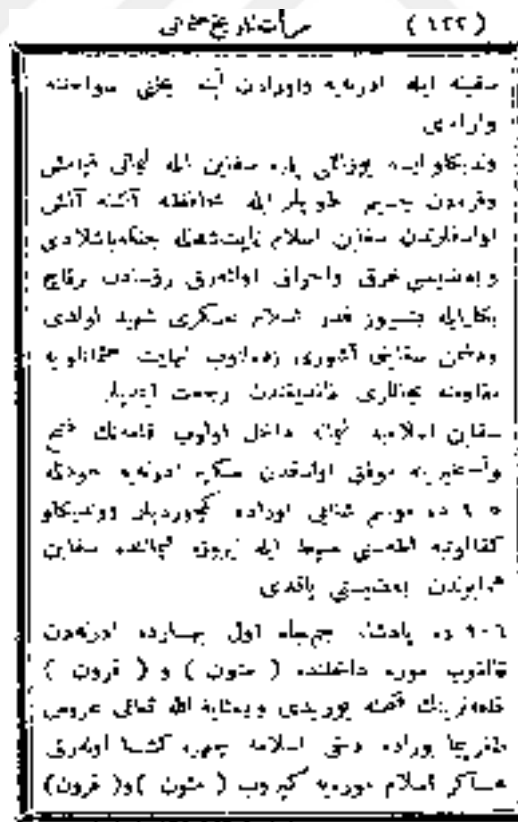

(S-122) sefîne ile Edirne'ye ve oradan İnebahtı sevâhiline varıldı.

Venediklü ise yüz elli pâre sefâin ile limanı kapamış ve karadan cesîm toplar ile muhâfaza altına almış olduklarından sefâin-i İslâm gâyet şiddetle cenge başladı ve ba'zısı gark ve ihrâk olunarak rû'esâdan birkaç begler ile beş yüz kadar İslâm 'askeri şehîd oldu ve düşman sefâini aşûrı zedelenüb nihâyet Osmânlu'ya mukâvemete mecâlleri kalmadığından ric'at itdiler.

Sefâin-i İslâmiye limana dâhil olub kal'anın feth ve teshîrine muvaffak olduktan sonra Edirne'ye 'avdetle 905'de mevsim-i şitâyı orada geçürdiler ve Venediklü Kefalonya Adasını zabt ile Preveze Limanı'nda sefâin-i hümayûndan ba'zısını yakdı.

906'da Pâdişâh cem-câh evvel baharda Edirne'den kalkub Mora dâhilinde (Modon) ve (Koron) kal'alarının fethine yüridi ve bi-'inâyet ve Allah te'âlî 'arûs-ı zafer peymâ burada dahî İslâm'a çehre-güşâ olarak 'asâkir-i İslâm Mora'ya girüb (Modon) ve (Koron)

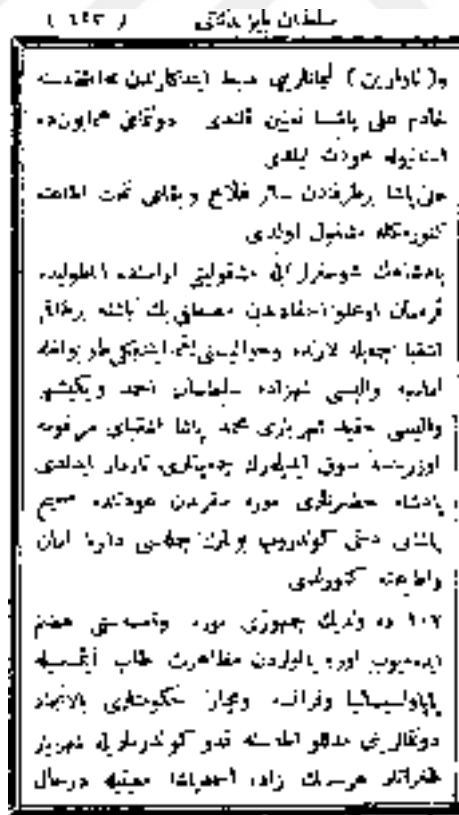

(S-123) ve (Navarin) Limanlarını zabt itdiklerinden muhâfazasına Hâdım ‘Alî Pâşâ ta’yîn kılındı. Donanma-yı hümâyûn’da İstanbul’a ‘avdet eyledi.

‘Alî Pâşâ bir tarafından sâ’ir kılâ’ ve bikâ’-yı taht-ı itâ’ate getürmekle meşgûl oldu.

Pâdişâh’ın şu seferler ile meşgûliyeti arasında Anadolu’da Karaman oğlu ahfâdından Mustafa Beg başına bir takım eşkıyâ cem’iyle Larend ve havâlisini yağma itdiği duyulmağla Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed ve Yenişehir Vâlisi Hafîd Şehriyârî Mehmed Pâşâ eşkıya-yı merkûme üzerine sevk idilerek cem’iyetleri târumâr idildi. Pâdişâh Hazretleri Mora seferinden ‘avdetinde Mesîh Pâşâ’yı dahî gönderüb bunların cümlesi da’ire-i imân ve itâ’ate getürüldü.

907’de Venedik Cumhûru Mora vak’asını hazm idemeyüb Avrupalulardan müzâheret taleb itmesiyle Papa ve İspanya ve Fransa ve Macar hükûmetleri bil-ittihâd donanmalarını Midillü Adası’na kadar göndermeleriyle Şehriyâr zafer âsâr Hersek-zâde Ahmed Pâşâ ma’iyetiyle derhâl

(S-124) ol tarafa donanma-yı hümâyûnu sevk itdiğinden müşârünileyh ile donanma-yı hümâyûn rü'esâsından Kemâl Re'is'in eser-i ikdâmı olarak sefâin-i a'dâ'nın bir kaçı ve Fransa kralının karındaşı oğlu esîr tutulub girüde kalanları dahî firâra yüz tutmalarıyla Midüllü kal'ası zabt ve emr-i ta'mîri Anadolu vâlisini Sinân Pâşâ'ya havâle olunarak donanma-yı hümâyûn İstanbul'a geldi.

Ancak Venediklüler İran hudûdını tahrîke başladıkları cihetle sâ'ir Avrupa hükûmetleriyle sulhe teşebbüs lâzım gelmişti.

Bu esnâda Bosna Beg'i İskender Pâşâ ikdâmıyla (Lofça) (ve Draç) kal'aları 'ilâve-i Memâlik-i Osmâniyye kılındı.

(Şâh İsmâ'îl'in Def'-i Tasalludu ve Şehzâdegân Arasında Nifâk Zuhûru)

908'de Şehzâde 'Alemsâh irtihâl dâr-ı bekâ eyledi. Sene-i mezbûrede Şeyh Haydar Safevî'nin oğlu Şâh İsmâ'îl Harput ve Mar'aş'ı urmağa başladı ve Teke ve İç-il ve Hamid-ili'nde olan Türkmenlerin çoğunu tahrîk ile

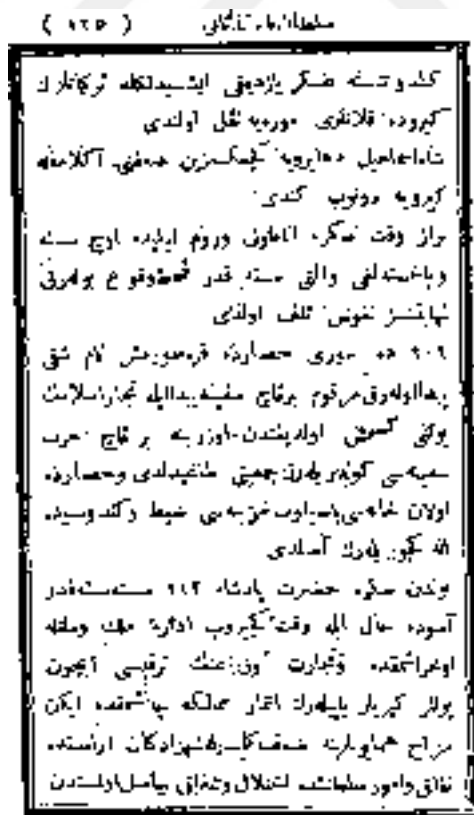
(S-125) kendüsine 'asker yazığı işidilmekle, Türkmenlerin girüde kalanları Mora'ya nakl olundu.

Şâh İsmâ'îl daha berüye geçmeksizin za'afını anlamağla girüye dönüb gitdi.

Biraz vakit sonra Anadolu ve Rum-ili'de üç sene vebâ hastalığı ve illeti sene kadar kaht vukû' bularak nihâyetsiz nüfûs telef oldu.

909'da Sivri Hisârda Kara Durmuş nâm şakî peydâ olarak merkûm birkaç sefîne peydâ ile tüccâr-ı İslam'ın yolunu kesmiş olduğından üzerine birkaç harb sefînesi gönderilerek cem'iyeti dağıtıldı ve hisârda olan hânesi basılıb hazînesi zabt ve kendüsude ele geçirilerek asıldı.

Bundan sonra Hazret-i Pâdişâh 912 senesine kadar âsûde hâl ile vakit geçirüb idâre-i mülk ve milletle uğraşmakda ve ticâret ve zirâ'atın terakkîsi için yollar, köprüler yapılarak i'mâr-ı memâlike çalışmakda iken mizâc-ı hümayûnlarına za'af gelmesiyle şehzâdegân arasında nifâk ve umûr-ı saltanatda ihtilâl ve şikâk hâsıl olmasından

(S-126) nâşî Mora Beglerbegi'si Hadım 'Alî Pâşâ getürdilüb 'alî vechü'l-istiklâl mühr-i hümayûn yedine virildi. Bu esnâda bir büyük zelzele olub bir ay kadar devâm iderek İstanbul'un yarısı münhezim oldu.

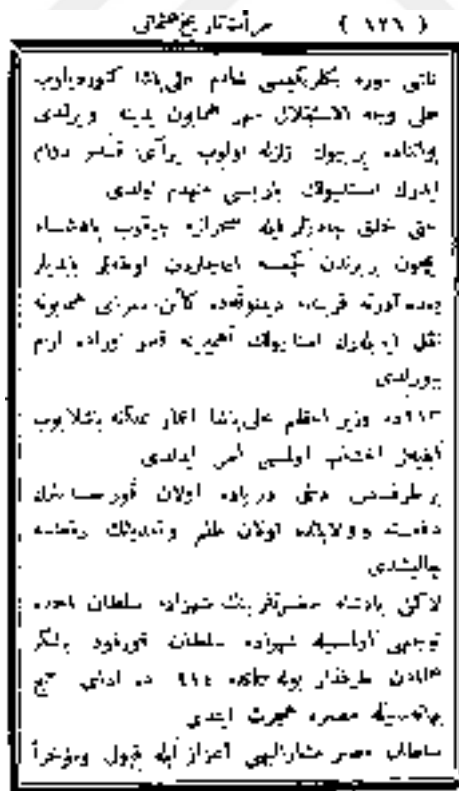
Hatta halk çadırlar ile sahrâlara çıkub pâdişâh için birbirinden geçme ağaçlardan odalar yaptılar ba'de Edirne kurbunda Dimetoka'da kâ'in sarây-ı hümayûna nakl idilerek İstanbul'un ta'mîrine kadar orada ârâm buyuruldu.

913'de Vezîr-i â'zam 'Alî Pâşâ i'mâr-ı memlekete başlayub ebniyeler ahşâb olması emr idildi.

Bir taraftan dahî deryada olan korsanların def'ine ve vilâyetde olan zulm ve ta'diyâtın def'ine çalışdı.

Lakin Pâdişâh Hazretleri'nin Şehzâde Sultân Ahmed'de teveccühü olmasıyla Şehzâde Sultân Korkud yalnız 'ulemâdan tarafdâr bulabilmekle 914'de aday-ı hac bahânesiyle Mısır'a hicret itdi.

Sultân Mısır müşârünileyhi i'zâz ile kabûl ve muahharen

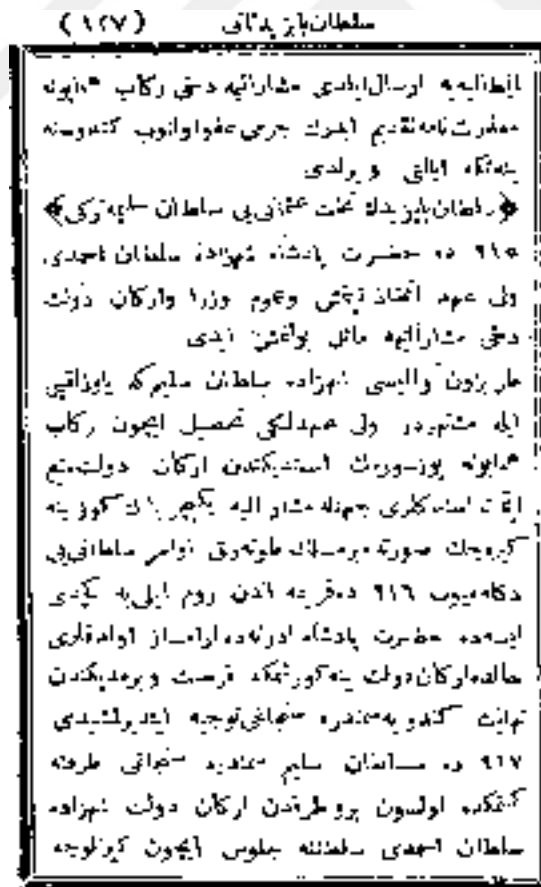

(S-127) Anadolu'ya irsâl eyledi. Müşârünileyh dahî rikâb-ı hümâyûna ma'zeret nâme takdîm iderek cürmü 'afv olunub kendüsine yine Teke Eyâleti virildi.

(Sultân Bâyezîd'in Taht-ı Osmâniyye'yi Sultân Selîm'e Terki)

915 de Hazret-i Pâdişâh Şehzâde Sultân Ahmed'i velî'ahd ithâz itmiş ve 'umûm-ı vüzerâ ve erkân-ı devlet dahî müşârünileyhe mâ'il bulunmuş idi.

Trabzon Vâlisi Şehzâde Sultân Selîm ki Yâvuz lakabı ile müştahirdir. Velî'ahdlığı tahsîl için rikâb-ı hümâyûna yüz sürmek istediğinden erkân-ı devlet men' itmek istedikleri cihetle müşârünşleyh yeniçerilerin gözüne girecek sûrette bir meslek tutarak ol emr-i sultâniyyi dinlemeyüb 916'da Kırım'a andan Rum-ili'ye geçdi ise de Hazret-i Pâdişâh Edirne'de ârâm-sâz oldukları hâlde erkân-ı devlet yine görüşmeğe fırsat virmediğinden nihâyet kendüye Semendire Sancâğı tevcih itdirilmişdi. 917'de Sultân Selîm Semendire Sancâğı tarafına gitmekde olsun berü tarafdand erkân-ı devlet Şehzâde Sultân Ahmed'i saltanata cülûs için gizlüce

(S-128) İstanbul'a da'vet itmeleriyle Sultân Selîm 'avdete sebep gözetmekde iken Teke Sancâğı vâlîsi Sultân Korkud'un, İtrâk tavâ'ifinden dilgîr olubda Mağnisa sancağına 'azîmetini tavâ'if-i eşkiyâ, pâdişâhın vefâtı vukû' bulub taht içün İstânbul'a gitdi zannına düşerek o sırada Teke semtinde başına nice büyük dervîş toplanub tasavvufdan dem uran (Şâh Kulu) nâm şeyhi tavâ'if merkûma kendülere pâdişâh ittihâz ile oraları zabt ve tahrîbe kalkışmış olmalarıyla Sultân Selîm bunu fırsat tutarak Edirne'ye döndükde üzerine kırk bin kadar 'askerden mürekkeb bir ordu sevk olunduğundan Sultân Selîm bir hayli mukâbele gösterdi ise de çâresiz kalarak Karadeniz cânibine dağru gitmekle ardından Çorlu Ovası'nda 'askerler irişüb tutmak istediklerinde havâss-ı etbâ'ından Ferhâd Beg ki sonraları kendüsine dâmad ve vezîr olmuşdur 'Askerlerin hücûmundan müşârünileyhi semt-i selâmete çıkarub Kefe cânibine gönderdi.

(۱۲۸) مرآت تاریخ عثمانی

استانوله دعوت ایتلریله ساهلین بلیج جودنه
 شیب گوزنگده ایکن تکه - نییانی والیمی ساهلده
 خوقودک اترک طوائفدن داکیر اولوبده مغنییا
 سقاغته مزین طوائف اشدیا پادشاهک وفاق
 وقوبولوب تخت ایچون استانوله کندی شاه دوشه رز
 اوسروده تکه مینده باشه نصیه یک درویش
 طوبیوب نصوغدن دم اوران (شاه قول) نام
 شیخی طوائف مرقومه کتوبلر پادشاه انجانی ایله اورالی
 خطا وخریب قانعش اوللریله سلطان سلیم بوی
 فرصت طوعرق ادرنه دوندکه اوزدیه فرق یک
 قور - سکردن مرکب بزاردو سوق اولدیندن
 سلطان سلیم برخلی مقابله کوسردی ابرده
 چاره سز قالرق قره دگر جانته طوعری کتله
 اردنن چوری اووسنده هکرل ابریشوب
 ملویتی استکلرته خواص آیدندن فرهادک که
 سکرلری کندوسنه اماناد و وزیر اوامرد
 هکرلک همومندن مشارالهی حمت سلامیه
 چقاروب کفه چاینه کوندردی

(S-129)

Sultân Ahmed ise Üsküdar'da Maltepe'ye kadar gelmişidi. Lakin Yeniçeri tâ'ifesi müşârünileyhın cülûsuna muhâlefetle erkân-ı devletden ekserinin hânelerini basub kendülerini katl ve Sultân Selîm'in iclâsı emrinde ısrâr itmeleri ve Sultân Bâyezîd-i Sâni'nin yeniçerilerin şu hareketi üzerine Sultân Ahmed'in Anadolu tarafına 'avdetinde zuhûra götürdiği ba'z-ı etvârından iğbirâr eylemeleri hasebiyle Sultân Selîm da'vet olunarak 918'de Safer'in yedinci Cum'a irtesi günü alay ile saray-ı hümayûna girüb doğruca vâlid-i mükerrerlerinin rikâbına yüz sürdükden ve bir takım vasiyetlerini istimâ' ve kabûl eyledikten sonra taht-ı Osmâniyye'ye cülûs iderek pâdişâhlara mahsûs 'imâmeyi başlarına giydiler erkân-ı devlet ile birâderleri Sultân (Korkud) resm-i bî'atı icrâ itdiler.

918'de Sultân Bâyezîd-i Sâni Hazretleri saltanatı, Selîm Han hazretlerine terk ve teslimden sonra Dimetoka'ya müteveccihen hareket ve esnâ-yı râhda Edirne kurbunda (Söğütlü) Dere'ye vusûllerinde terk-i dağdağa-i dünya ile

(۱۳۰) مرآت تاریخ عثمانی

دارالجنانه توجیه وجیهة عزیمت ایتدیلرانهش مبارکاری
استانبولده کوکچیلر قیوسنده کندو انشا کرده (ری
اولان جامع شریف محرابنک قارشوسنده کائن
تربة مخصوصنه دفن ایدلدی (رحمة الله علیه)
﴿ بایزید ثانی خضر تئرینک معاصری ﴾

﴿ اوروپا قطعہ سنده ﴾

فرائسه قرالی سکرنجی (شارل) فوتیله اون ایکنجی (لونی)
انکلتره قرالی یدنجی (هازی) فوتیله سکرنجی
(هازی)

آلمانیا ایمپراطوری یدنجی (هازی) فوتیله سکرنجی (هازی)
اسقوچیا قرالی التنجی (ران سنسوار)
پابالق التنجی (الکساندر) فوتیله ایکنجی (رول)
اسپانیا و ناپولی قرالی قاتولیک (فردیناندو)
له قرالی برنجی (سیرسموند)

عجار قرالی هابسبورغ خاندانندن اوچنجی (فره دریق)
وندیک جمهور رئیس (دوره)
جنوین جمهور رئیس (دوره)
اسوج قرالی (ران)

روسیه مملکتی حاکی اوچنجی (ایوان)

(S-130) dâr'ül-cinâna tevcîh vecîhe-i 'azîmet itdiler. Na'ş-ı mübârekleri İstanbul'da Kökçiler Kapusu'nda kendü inşâgirdeleri olan câmi'-i şerîf mihrâbının karşusunda kâ'in türbe-i mahsûsuna defn idildi. (Rahmetullâh-i 'Aleyh)

(Bâyezîd-ı Sâni Hazretleri'nin Mu'asırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Fransa Kralı Sekizinci (Şarl) fevtiyle On İkinci (Loui)

İngiltere Kralı Yedinci (Henri) fevtiyle Sekizinci (Henri)

Almanya İmparatoru Yedinci (Henri) fevtiyle Sekizinci (Henri)

İskoçya Kralı Altıncı (Jan Sansuvar)²⁶

Papalık Altıncı (Aleksandr) fevtiyle ikinci (Jul)

İspanya ve Napoli kralı Katolik (Ferdinando)

Leh kralı Birinci (Sigismund)

Macar kralı Habsburg hânedânından Üçüncü (Frederik)

Venedik Cumhûr Re'isi (Duje)

Ceneviz Cumhûr Re'isi (Duje)

İsveç Kralı (Jan)

Rusya memleketi hâkimi Üçüncü (İvan)

²⁶ Aslen IV. James Stuart'dır.

(S-131)

(Asya Kıt'asında)

Acem Şâhı Birinci (İsmâ'îl)

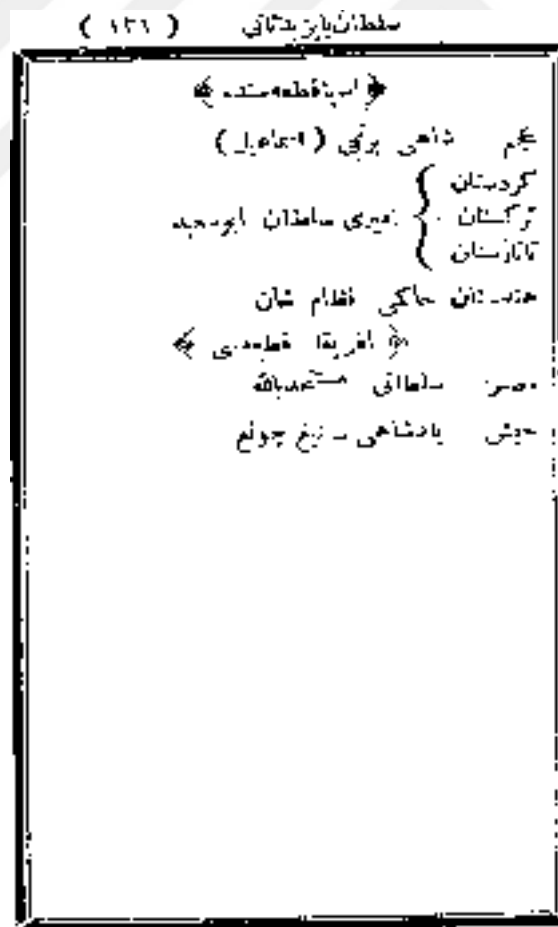
Kurdistan	}	Emîrî Sultân Ebu Sa'îd
Türkistan		
Tataristan		

Hindistan Hâkimi Nizâm Han

(Afrika Kıt'ası)

Mısır Sultânı Müstencid Billah

Nebîğ Çövenç Habeş Pâdişâhı

(S-132)

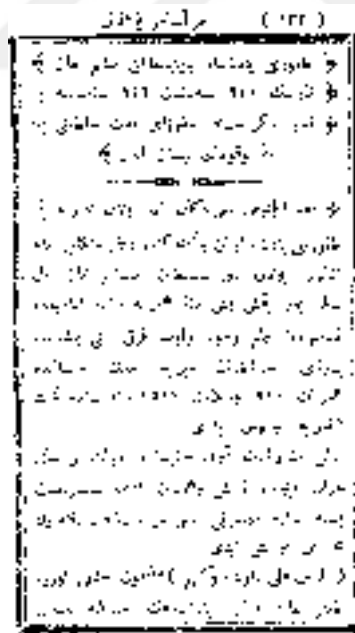
(DOKUZUNCU PÂDİŞÂH YÂVUZ SULTÂN SELÎM HAN-I GÂZÎ'NİN 918 SENESİNDEN 926 SENESİNE KADAR SEKİZ SENE DOKUZ AY MÜDDET-i SALTANATI VUKÛ'ÂTINI BEYÂN İDER)

(Ba'del-cülûs Şehzâdegân ile Olan Muhârebe)

Dokuzuncu pâdişâh olan ve gençliğinde dahî cengâverlikle iştiâh bulan Yâvuz Sultân Selîm Han-ı Evvel sekiz yüz yetmiş beş sene-i hicrisinde Amasya'da kademnihâde-i 'âlem vücûd olub kırk altı²⁷ yaşında pederleri Sultân Bâyezîd Han'ın hayatında hicretin 918 ve miladın 1512 senesinde taht-ı Osmâniyye'ye cülûs eyledi.

Lakin müşarûnileyhin avân-ı cülûsunda devlet bir hâl-i buhrân içinde kalmış ve heman kılıca sarılmakdan başka çâre olmadığı şehriyâr-ı sâhib-i iktidârın meczûmu bulunmuş idi.

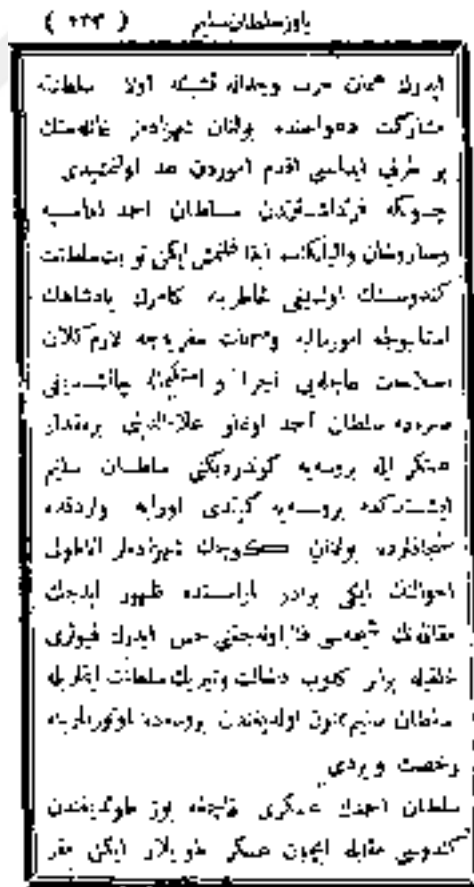
(En-Nâs 'alâ sülûk mülûkhem) mazmûn-ı celîli üzere efkâr-ı 'âmme dahî pâdişâhın mesleğine temâyül

²⁷ Aslen 42 yaşındadır.

(S-133) iderek heman harb ve cidâle teşebbüsle evvela saltanata müşâreket da'vâsında bulunan şehzâdeler gâ'ilesinin ber-taraf idilmesi 'akdem umûrdan 'add olunmuş idi. Çünkü karındaşlarından Sultân Ahmed, Amasya ve Saruhan vâlîliğinde ibkâ kılınmış iken nevbet-i saltanat kendüsünün olduğu hâtrına gelerek pâdişâhın İstanbul'ca umûr-ı mâliye ve mühimât-ı seferiyece lazım gelen ıslâhât-ı 'âcileyi icrâ ve istikmâle çalıştığı sırada Sultân Ahmed-oğlu 'Alaaddîn'i bir mikdâr 'asker ile Burusa'ya gönderdiğini Sultân Selîm işitdikde Burusa'ya gitti. Oraya vardıkda sancâklarda bulunan küçük şehzâdeler Anadolu ahvâlinin iki birâder arasında zuhûr idecek mukâtelenin neticesinin fenâ olacağını his iderek kapuları halkıyla beraber gelüb dehâlet ve tebrik-i saltanat itmeleriyle Sultân Selîm memnûn olduğundan Burusa'da oturmalarına ruhsat virdi.

Sultân Ahmed'in 'askeri kaçmağa yüz tuttuğundan kendüsi mukâbele için 'asker toplar iken makarr-ı

(S-134) hükûmeti Sultân Selîm tarafından Dâvud Pâşâ zâde Mustafa Beg'e tevcih kılınmasıyla birâderinin şu ri'âyetsizliği gücüne giderek Amasya'ya hücum ile mîr mumâileyhi tutdurdu.

Lakin merhamet ve şefkati gâlib olduğundan öldürmeyüb kendüsine vezîr idindi. Bihesabü's-sin pâdişâhlık kendüsünün nevbeti olduğunu mukaddemât-ı hitâbiye ile etrafa bildirmesi üzerine Anadolu ümerâsı Sultân Ahmed'in başına toplanub Sultân Selîm tarafdârlarını istiskâle başladıkları Malkoç-zâde 'Alî Beg tarafından Sultân Selîm'e 'arz olundukda Sultân Selîm hayli telâş itdi.

Çünkü ümerâ-yı 'askeriyenin birazı dahî tebdîl-i efkâr itmeğe başlamalarıyla Sultân Selîm ber-tedbîr-i serîf tedâriğine lüzûm gördü ve bu uğurda evvelce dehâlet itmeleriyle Burusa'da oturmalarına ruhsat virilen küçük Sultân Şahinşâh'ın oğlu Sultân (Mehmed) ve Sultân Mahmûd şehzâdelerinden Sultân (Mûsa) ve Sultân (Orhân) ve Sultân (Emîr) ve Sultân

(۱۳۴) مرآت تاریخ صفوی

حکومتی سلطان سلیم طرفین داود پاشا زاده
مصطفی بگه توجیه قلم به برادرینک شورعایتی
گوریته کچمک اماسیه هجوم الیه میر موی
الین طوئردی
لکن مرصحت و شفقتی غالب اولدی بئز اولدی بئز
کتبوسنه وزیر ایتمدی بحسبالتین پادشاهان
کندیستت نویی اولدی بئز مقدمات خطایه الیه
امراضه یاد برسی اوئز بئز اناطولی اسرایی سلطان
احمدک وائنه طویاتوب سلطان سلیم طرفدارینی
استغاله باشلادقلری قاقوج زاده علی بک طرفین
سلطان سنیه عرض اولدوقده سلطان سلیم خلی
تلاش ایتمدی
پونکه اسرای عسکرینک یرازی دخی تبدیل
ادکار آچمکه باشلاملریله سلطان سلیم برتدیر-میر
تدارکته لزوم کوردی و یواغورده اولمده دخلات
ایتریه پروتده اوئز-ملریه ریختت ویریلان
کوپک سلطان تهنشاهک (دعاو سلطان محمد)
وسلطان محمد شمرزاده لرتدن سلطان (موی)
وسلطان (اورخان) و سلطان (امیر) و سلطان

(S-135) 'İlimşâh oğlu (Osmân Şâh) nâm şehzâdeler şerbet-i şehâdeti içti.

908'de Sultân Selîm'in büyük birâderi Sultân (Korkud) korkusundan pâdişâhlığı istemeyüb Sultân Selîm ile olan mukâvelesi vechle Mağnisa ve Saruhan sancâklarında kendü hâlinde durmakda iken Pâdişâh ba'z-ı ashâb-ı ağrâzın gamzına bakarak Mağnisa'ya 'asker gönderüb biçâre Sultân Korkud'u da öldürtdü. Bu vukû'âtın tafsîli hâce târîhiyle Selîmnâme'ye mürâca'atla anlaşılr. Sultân Selîm Hazretleri saltanatına rakîb zan eylediği şehzâdegânı şehîd itdikden sonra kendü şehzâdesi bulunan Sultân Süleymân'ı Kefe'den İstanbul'a götürüb kâ'immekâm ta'yîn itmesi ve Sadrâ'zam Koca Mustafa Pâşâ ile ümerâ'dan ba'z-ı kimseleri dahî Sultân Ahmed taraflısıdır deyü katl itdirüb mühr-i vüzerâtı Hersek-zâde Ahmed Pâşâ'ya virmesi üzerine Sultân Ahmed bu işlerin başa çıkmayacağını anladığından Sultân Selîm Hazretlerine ilticâ itdi ve dâr'ül-emân zan

(۱۳۵) یاوز سلطان سلیم

سلطان اوغلو (عثمان شاه) نام شهزاده‌ل-شریعت
شهادتی ایجادی
۹۰۸ هـ سلطان سلیم یول برادرلی سلطان (قورقود)
قورقود-سندن پادشاهلیقی ایستیروب سلطان سلیم
ایله اولان مقاوله-سی وچمله متبسا و سارو خان
نجاقلرله کتدو حانده طورمقده ایکن پادشاه
یعنی اصحاب اقرارلک. غزیه باقراق متبسا
صنکر کونروب بیچاره سلطان قورقودی ده
اولدرندی یوقوقانک تخلصلی شواجه تارخیله سلیم
تامیه مرابجه تله اکلایور سلطان سلیم حضرتلری
سلطنته رقیب خان ایلمدیکی شهزادگان شهید
ایتمکدن سنکره کتدو شهزاده-سی یولدن سلطان
سلیمای کتدو دن استایوله کتوروب قانیمقام تعیین
ایتسی و سدر اعظم فوجده مصطفی پاشا ایله
امرادن بعض کتدو لری دخی سلطان احمد
طریقلی دردیوقتل ایتمدروب مهرورانی هر سن
زاده احمد پاشایه ویرمسی اوزریت سلطان احمد
یولینک پاشه چیمیه چتی اکلایمقدن سلطان
سلیم حضرتلریله قانیمایمادی و دارالامان خلق

(S-136) itdiği mahale kadar geldikde şerbet-i şehâdeti içdi. Hâsılı iki sene içinde şehzâdeler ahvâli külliyyen bertaraf idildi.

Sultân Ahmed merhûmun şehzâdelerinden Sultân (Murâd) 'Acem'e ve ('Aleaddîn) Mısır'a firâr itdiler.

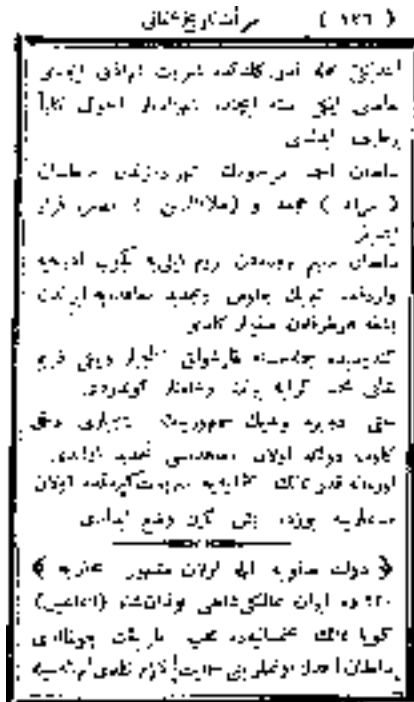
Sultân Selîm Burusa'dan Rum-ili'ye geçüb Edirne'ye vardıkda tebrîk-i cülûs ve tecdîd-i mu'âhedeye İran'dan başka her taraftan sefirler geldi.

Kendüside cümlesine karşuluk ilçiler ve yeni Kırım hanı Mehmed Giray'a berât ve hil'âtlar gönderdi.

Hatta Dobra-Venedik Cumhûrunun ilçileri dahî gelüb devletle olan muâhedesi tecdîd olundu. O zamâna kadar Memâlik-i Osmâniyye'ye serbest girmekte olan metâ'larına yüzde beş gümrük vaz' idildi.

(Devlet-i Safeviyye ile Olan Meşhûr Muhârebe)

920'de İran memâliği şâhı bulunan Şâh (İsmâ'îl) güya Memâlik-i Osmâniyye'de muhibb tarikat çoğaldı Sultân Ahmed'in oğullarını himâyet lâzım geldi bahanesiyle

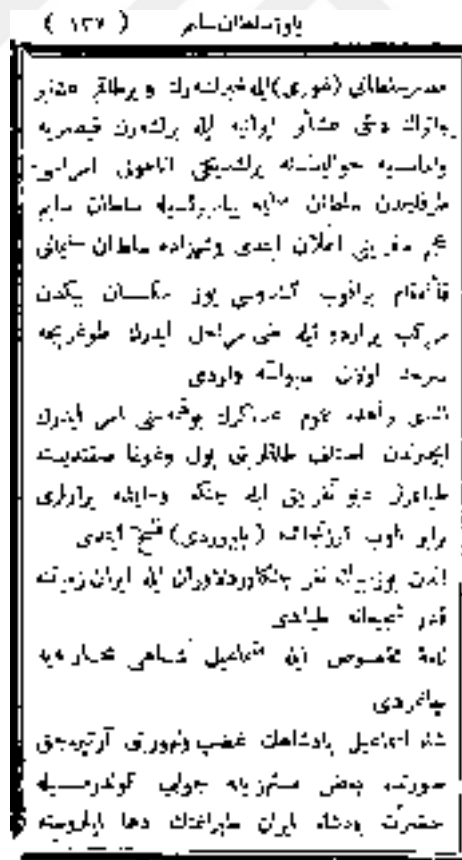
(137) Mısır Sultânı (Gavri) ile haberleşerek ve bir takım 'aşâ'ir ve etrak dahî 'aşâ'ir-i İraniyye ile birleşerek Kayseri'ye ve Amasya havâlisine yirleşdiği Anadolu ümerâsı taraflarından Sultân Selîm'e bildirilmesiyle Sultân Selîm 'Acem seferini i'lan itdi ve Şehzâde Sultân Süleymân'ı kâ'immakâm bırakub kendüsi yüz seksen binden mürekkeb bir ordu ile tayy-ı merâhil iderek doğruca serhad olan Sivas'a vardı.

Esnâ-yı râhda 'umûm-ı 'asâkirin yoklamasını emr iderek içlerinden esnâf takımlarını yol ve gavga sıkındısına dayanmazlar deyü tefrik ile cenge ve işe yararları berâber olub Erzincan'da (Bayburd'ı) feth itdi.

Andan yüz bin nefer cengâver dilâverân ile İran zemînine kadar şecî'âne dayandı.

Nâme-i mahsûs ile İsmâ'îl Şâh'ı muhârebeye çağırdı.

Şâh İsmâ'îl Pâdişâh'ın gazab ve tehevürini artıracak sûretde ba'z-ı müstehziyâne cevâb göndermesiyle Hazret-i Pâdişâh İran toprağının daha ilerüsine

(S-138) çekildikten sonra birden üzerlerine hücum göstermek için tedbîrler kullanmağa başladı ve Şâh İsmâ'îl tarafından gelen ilçiyi huzûrunda katl ile şâhın hiddet ve hücumunu celb ve meydân-ı cidâle çıkmağa mecbûr idecek derecede haberler gönderdi ise de Şâh İsmâ'îl yine uzakdan davranmakda olmasıyla ordu-yı hümâyûn Tebriz'e kadar gitmeği tesmîm eyledi.

Lakin orduda olan vükelâ ile ümerâ-yı 'askeriyenin ekseri ab ve havasıyla imtizâcları olmayan bir arazi-i vesî'a-i ecnebiyede kat'-ı mesâfe iderek yorgun argın gelmiş ordu ile Şâh İsmâ'îl gibi hûnrîz bir adamın üzerine bundan ziyâde at sürmek oyalayacağından pâdişâhı hüsn-i sûretle iskât yolunu aradılar ise de mümkün olamayub orduda olan ba'z-ı sebükmağzânı tahrîk itmeleri üzerine yeniçeriler öyle bir cem'iyet-i 'isyâniyyeyi cânına minnet bilerek İstanbul'a 'avdet olunmak üzere Tercan sahrâsında otağ-ı pâdişâhiyye hücum itdiklerinde Pâdişâh Hazretleri (Hemdem) Pâşâ'yı i'dâm eylemesiyle muhâbbet-i

(S-139) sultānı vükelâ sâ'ireyide titredüb cem'iyet-i 'isyâniyye'nin te'sîri olamadı.

Ordu-yı hümayûn oradan kaldırılıb Bâyezîd kal'asını aldıktan sonra Çaldıran sahrâsına kadar varıldı. Yolda iki üç def'a yeniçeriler ayaklanub pâdişâhın çadırına kurşun bile atdılar ise de Şehriyâr şecâ'at şî'âr düşman ile harb ve kıtâl itmedikçe dönmek mahâldir. Kendüye güvenemeyen 'avdet itsün cevâbında musır olmasıyla pâdişâhın bu mertebe cesâretini görenler gayrete gelerek devâm-ı sefire ittihâd hâsıl ve şâhın dahî muhârebeye gelmekde olduğu haberi vâsıl olduğundan Çaldıran'ın cihet-i garbisinde olan cebelin etrafına ordu-yı hümayûn kuruldu.

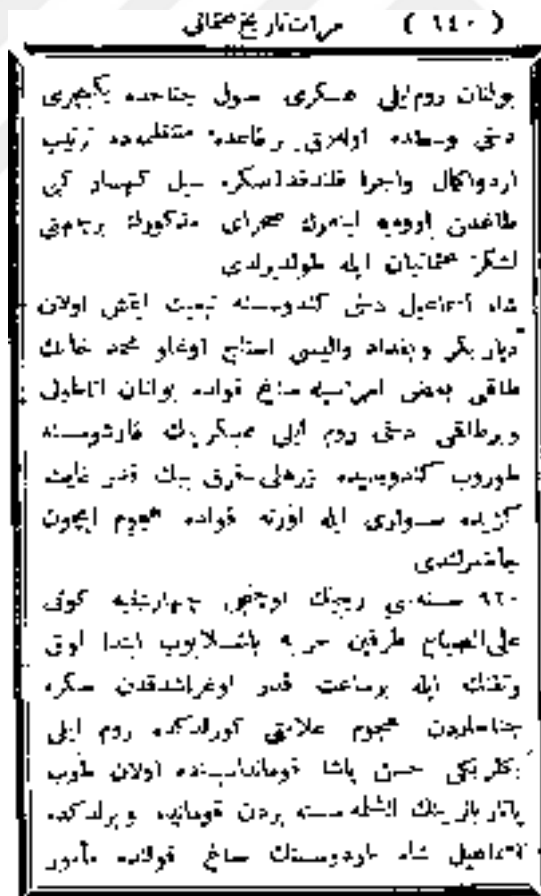
Mahal mezbûrda metîn istihkâmlar yapılmğa mübâşeret ve bir taraftanda Sadrâ'zam Hersek-zâde Ahmed Pâşâ ve Dukakin-zâde Ahmed Pâşâ ve Mustafa Pâşâlar tertîb-i sufûfe müsâra'at iderek Şehriyâr-ı sâhib ve karsuvaren ordunun kiblegâhında durup Sinân Pâşâ kumandasında olan Anadolu 'askeri sağ cenâhda Hüseyin Pâşâ kumandasında

(S-140) bulunan Rum-ili 'askeri sol cenâhda yeniçeri dahî vasatda olarak bir kâ'ide-i muntazama da tertîb ordu ikmâl ve icrâ kılındıktan sonra seyl-i kühsâr gibi dağdan ovaya inerek sahrâ-yı mezkûrun bir ciheti leşker-i Osmâniyân ile dolduruldu.

Şâh İsmâ'îl dahî kendüsine teba'iyet itmiş olan Diyarbekir ve Bağdad vâlîsi Ustac oğlu Muhammed Han'ın takımı ba'z-ı ümerâsıyla sağ kolda bulunan Anadolu ve bir takımı dahî Rum-ili 'askerinin karşısına durup kendüside zırhlı kırk bin kadar gâyet güzide süvâri ile orta kolda hücûm için hazırlandı.

920 senesinde Receb'in üçüncü²⁸ Çehârşenbe günü 'ale's-sabâh tarafeyn harbe başlayub ibtidâ ok ve tüfenk ile bir sâ'at kadar uğraşdıktan sonra cenâhlardan hücûm 'âlâmeti görüldükde Rum-ili Beglerbegi Hasan Pâşâ kumandasında olan top bataryalarının işlemesine birden kumanda virildikde İsmâ'îl Şâh ordusunun sağ kolunda me'mûr

²⁸ 2 Receb 920 senesinde savaş gerçekleşmiştir.

(S-141) olan Muhammed Han oğullarının cem'iyeti perîşân olmasıyla Muhammed Han bizzat var kuvveti bazuya virüb Anadolu 'askeri üzerine hücûm gösterdi. Esnâyı mukâtelede Muhammed Han Bağdad hâkimi berâber i'dâm olundukda şâhın sol cenâbında dahî kimse kalmadığından ve orta kolda da 'alâmet-i gâlibiyet şeca'ân-ı Osmâniyânda görüldüğünden Şâh İsmâ'îl kumandasına otuz bin kadar 'asker alarak şiddet üzere öyle bir cenge girişdi ki iki def'a Rum-ili 'askerinde bozgunluk imâresi göründü ise de Şâh dahî iki yerinden yaralanub at üzerinde durmağa mecâli kalmayub yere düşdü. Lakin Hızır nâm bir 'Acem yetişüb Şâhı kendi atına bindirerek mazîk-i helâkdan halâs ile Tebriz'e kaçırdı.

Pâdişâh-ı zafer-penâh meydan-ı harbi kazandıktan sonra şâhın ordusunu yağma itdirüb kendüleri ilm-i gâlibiyeti Tebriz'e çekdirdi.

Tebriz ahâlisine ba'z-ı te'mînât virilmek üzere Dukakin-zâde Ahmed Pâşâ'yı evvelce göndermiş olmasıyla Tebriz muhâfızı keyfiyeti haber alarak hazine-i şâhiyyede

(۱۴۱) یاز-لندن، ام

اولان محمد خان اوغلاریک جمعی پریشان
اولاده محمدخان باغات واروق مایوه و دیوب
نامورل مگر ای اون نه خجیم کوسیدی اتدی
مقالده محمد خان بغداد حاکمینه برار اهدام
ایلدتده شهنش رسول چالنده دخی گیمه
قالدیندن واروقه فواده حالات غایبیت خجوان
عزیمده کورنیکدن شاه اسماعیل خورمانده
نوروزیک قدره اگر الهرق شت اوزره دیله ریجنگ
کریشدی که ایکی دفعه وچریل عسکرده یوزخشان
شاه ای کوریدی نیهده شاه دخی ایکی برکن
یارانوب ات اوزره دیله شهنش چالوب یوه
هوزدی هان خضرده وچریل شهنش کازی
ات بدور وکشدی هلاکدن شهنش ایه تبریزه قاچیدی
پادشاه طغر بنه سیدان سری آیدندن مکره
شهنش اوردی یوزلیدیروب کتادی علم غالیقی
اوزره چالیدی
تبریزه ایدندن ایدندن وراث اوزره دونه
کین اوده اسون پشایی ایدنه کوندرمش اولدیله
تبریز محافضی کیمیتی خدایهرق غریبه شهنشه

(S-142) olan eşyâ-yı nefiseden ekserini alub Dergüzin tarafına savışdı.

Ordu-yı hümâyûn dahî Tebriz'e vusûl ve alayı muzafferiyetle derûn şehre duhûl eyledi.

Bunun üzerine Sultân Selîm Hazretleri Şâh'ı tutub mezheb-i Rafız ve ilhâdi ortadan ve şâhın nâmına sâha-i 'alemden kaldırmak için mevsim şitâyı Tebriz'de geçirübde evvel baharda hıttâ-i Azerbaycan'ın zabt ve teshîri niyet kaviyyesinde bulunmuş ise de Ordu-yı Hümâyûn erkânı ve yeniçeri 'âsîleri pâdişâhı kendi hâline bırakmadıklarından Horasan ve diyâr-ı sâ'ireden Tebriz'e celb olunan bin beş yüz kadar erbâb-ı harf ve sanâyi' bir takım zıkıymet eşyâ ile İstanbul'a nakl ve bir hafta sonra Tebriz'den hareket idilüb (Aras) Nehri geçilerek Nahcivan üzerinden Revan'a varıldı. Yollarda bulunan 'usât cezâ-yı ma-yelikini görüb ماین nâm kal'a dahî alındı.

Ordu-yı Hümâyûn Revan'da iken Gürcistan'ın fethi tasmîm olunarak Çoban köprüsüne kadar varıldı

(S-143) ise de Gürcü hâkiminden hedâya-yı vefîre ile istid'â nâme-i 'afv ve emân geldiğinden bi'l-müsâ'ade Amasya'ya gidildi.

O senenin kışı Amasya'da çıkarılmak için 'askere yol virilmek istenildi ise de yeniçeriler buna da muhâlefetde bulunmalarıyla pâdişâh bu yüzden Dukakinzâde Ahmed Pâşâ'yı katl ile beraber asl layih zamîri olan Zül Kadriye vilâyetinin zabtı için Şehvaroğlu ile Sadrâ'zam Sinân Pâşâ'yı Elbistan dağlarına gönderüb 'Alâüddevle'yi ahz-ı girift itdirdi ve İran himâyesinde bulunan al Ramazan ve Zülkadriye'ye oğullarıyla ümerâ-yı ekrâd ve Şirvan misillü müstakil hükümetlerin işi bitürüldükden sonra öyle bir muzafferiyet-i fevka'l-âde ile İstanbul'a 'avdet buyuruldu.

Pâdişâh hazretleri esnâ-yı seferde serkeşlik iden yeniçerileri terbiye iderek yeniçeriler nizâmına şiddet-i râbta virdi.

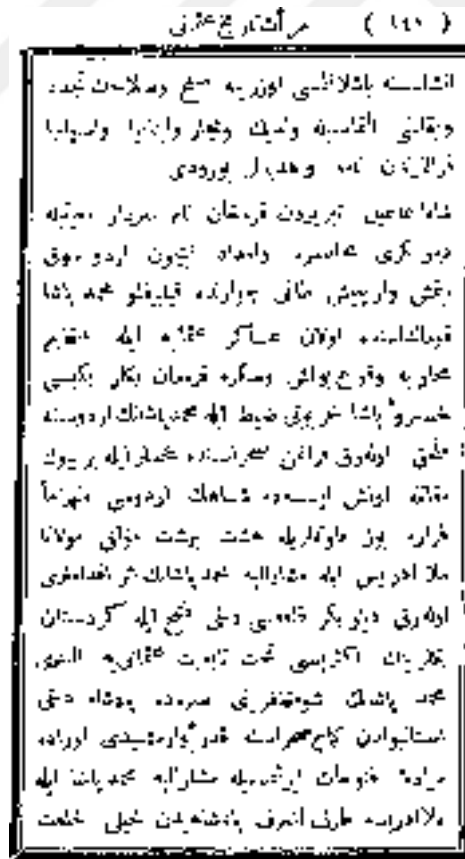
921'de kuvve-i bahriye'nin teksîr ve tenzîmine ihtimâm ile Venedik ve İspanya donanmasına mu'âdil sefâin-i harbiye

(١٤٣) یوز-طمان سام

ابن-مده کورچی حکمت-مدد هدایای و غیر این
 از-طمان سام و امان کابریکندن با-ماده
 لایحه-کی-مددی
 او-تک قبلی امام-مدد جی-تاریخی ایچون حکم
 بول ویراک است نلدی امام-مدد کابریکری بولکاد
 محال-مدد بولکریله پادشاه پور-مدد دوق-کین زاده
 است. پادشاه خل ایله برار-مدد لایحه-مددی اولان
 دول-مدد ری و لایحه-مدد سبطی ایچون شمور لوعار
 ایله صدر اعظم سنان پادشاه ال-مدد سنان طغرل
 کور-مدد و مل-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 ویران جواب-مدد بولان آل-مدد خان و لایحه-مدد
 اوغل-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 سکون-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 قور-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 پادشاه حکم-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 ویر-مدد
 ١٤٣١ قور-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد
 و لایحه-مدد لایحه-مدد لایحه-مدد

(S-144) inşâsına başlanılması üzerine sulh ve selâhın teceddüd ve bekâsı iltimâsıyla Venedik ve Macar ve İtalya ve İspanya krallarından nâme ve hediyeler yürüdü.

Şâh İsmâ'îl Tebriz'den Karahan nâm serdâr ma'iyetiyle Diyarbekir'i muhâsara ve imdâd için ordu sevk itmiş ve Erciş Dağı civârında Kaba Bıyıklı Mehmed Pâşâ kumandasında olan 'asâkir-i Osmâniyye ile 'azîm muhârebe vukû' bulmuş ve sonra Karaman Beglerbegisi Hüsrev Pâşâ Harbut'ı zabt ile Mehmed Pâşâ'nın ordusuna mülhak olarak Feragan- فراغن sahrâsında 'Acemler ile bir büyük mukâtele olmuş ise de şâhın ordusu münhezimen firâra yüz tutmalarıyla Heşt Behişt müellifi Mevlana Molla İdris²⁹ ile müşârünileyh Mehmed Pâşâ'nın eser-i ikdâmları olarak Diyarbakır kal'ası dahî feth ile Kürdistan beglerinin ekserisi taht-ı tâbi'iyet-i Osmâniyye alındı. Mehmed Pâşâ'nın şu muzafferiyeti sıra da pâdişâh dahî İstanbul'dan Kemah sahrâsına kadar varmışıdı. Orada müjde-i fütûhât irişmesiyle müşârünileyh Mehmed Pâşâ ile Molla İdris'e taraf-ı eşref pâdişâhîden hayli hil'at

²⁹ İdris-i Bitlisî

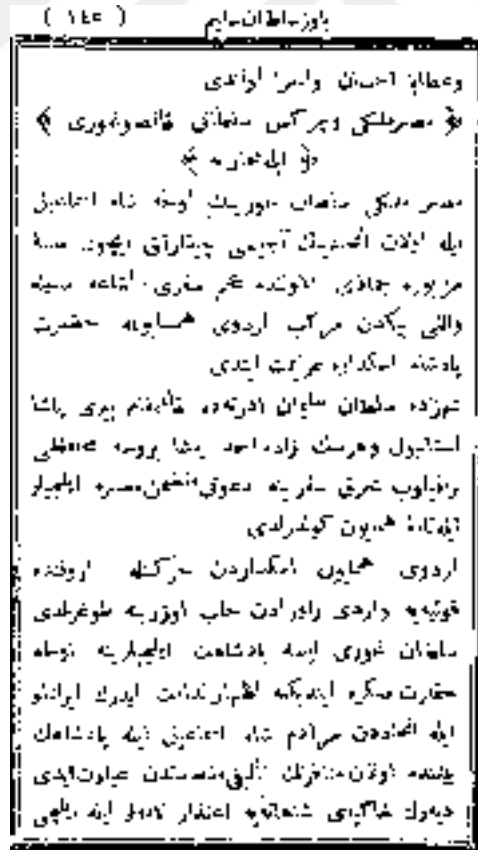
(S-145) ve 'atâyâ ihsân ve üserâ olundu.

(Mısır Meliki ve Çerkes Sultânı Kansu Gavri ile Muharebe)

Mısır meliki Sultân Gavri'nin evvelce Şâh İsmâ'îl ile olan ittihâdının acısı çıkarılmak için sene-i mezbûre Cemâziye'l-evvel'inde 'Acem seferi işâ'asıyla ve elli binden mürekkeb ordu-yı hümayûn'la Hazret-i Pâdişâh Üsküdar'a 'azîmet itdi.

Şehzâde Sultân Süleymân Edirne'de kâ'immakâm Piri Pâşâ İstanbul ve Hersek-zâde Ahmed Pâşâ Burusa muhâfızı bırakılıb Şark sefirine da'veti mutazammın Mısır'a ilçiler ile nâme-i hümayûn gönderildi.

Ordu-yı hümayûn Üsküdar'dan hareketle az vakitde Konya'ya vardı ve oradan Haleb üzerine doğruldu. Sultân Gavri ise pâdişâhın ilçilerine evvelce hakâret sonra itdiğine izhâr-ı nedâmet iderek İranlu ile ittihâddan her adam Şâh İsmâ'îl ile pâdişâhın beyninde olan menferinin te'lîfi maksadından 'ibâret idi diyerek hâkipây-ı Şâhaneye i'tizâr nâmeler ile ilçî

(S-146) gönderdi ve hatâsına i'tirâf eyledi ise de karîn kabûl olmayub ilçisi i'âde kılındı.

922'de Haleb'e varıldıkda bütün 'askeriyle mukâbeleye çıkmış olan Sultân Gavri (Mercidabık) nâm sahrâda 'asâkir-i Osmâniyye ile muhârebeye tutuşdı. Sultân Gavri 'askeri birden bire münhezim ve perîşân olduğu gibi Sultân Gavri dahî meydân-ı muhârebeye evrilüb düşdi.

Sultân Gavri'nin emvâl ve eşyâsıyla muhimmât sa'iresi takımıyla Sultân Selîm'e kaldı.

Oradan doğruca Haleb şehrine girilüb kilitlü nukût ve eşyâ-yı nefise iğtinâm idildi. Haleb vâlîliği Karaca Pâşâ'ya tefvîz kılındı.

Bunun üzerine Hama ve Hamas dahî zabt ve teshîr olunarak Sultân Selîm kemâl-i sühûlet ve gâlibiyetle Dimaşk Şam'a girüb etrafında bulunan 'Arab ve Dürzi şeyhleri taht-ı inkıyâda alındı.

Hazret-i Pâdişâh Şam'dan cenûba müteveccih olarak Nablus ve Kudüs ve Gazze kal'alarını zabt ile Süveyş Çölü³⁰

³⁰ Sina Çölü

(S-148) Mısır'a kadar münhezimen kaçırdıklarından hemân Mısır'a kapularından içerüye girdiklerinde tâ'ife-i nisâdan bir takımı ahz-ı intikâm için pencerelerden askerlerin üzerine ellerine gelen şeyi atdılar. Bu muhârebede Mısır seknesinden elli binden ziyâde nüfusun laşeleri sokak ortalarına serildi.

Sultân Tomanbay 'asâkir-i Çerakese ile bir mikdâr da 'Arab tedârik iderek 'asâkir-i Osmâniyye'yi Mısır'dan çıkarmak için eski Mısır karşusunda ka'in (Gize'de) bir cem'iyet-i 'azîme tedârik itdiği berü taraftan haber alınmasıyla yirmi bin kadar dilâverân ve kırk kadar top ile Sadrâ'zam Yûnus Pâşâ üzerlerine sevk olunarak öyle bir mahârebe vukû' buldu ki meydân-ı cenkde ol kadar 'askerden altı bin Osmânî dört bin kadar Çerkes kaldı ve Sultân Tomanbay tutulub Bâb-ı Züveyle'de salb olundu.

Artık Devlet-i Çerakese külliyyen münkariz ve perîşân olmasıyla imâret-i Mısır 'unvânıyla kabl'el-feth Haleb

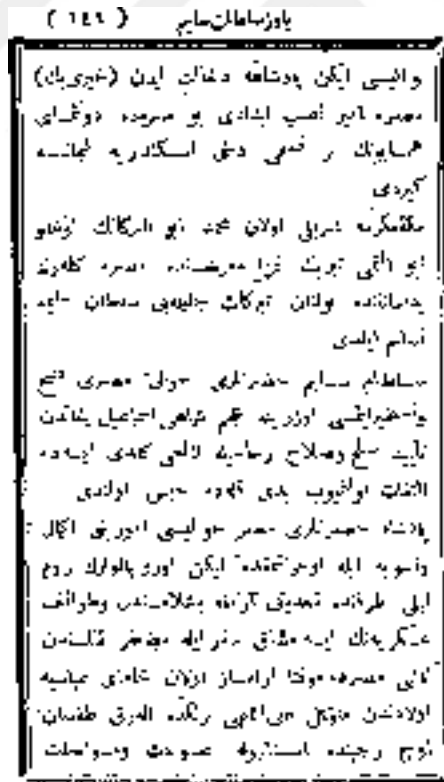
(١٤٨)
مرآت تاریخ عثمانی
مصره قدر مہرما قاپیہ قفلیدن. شمان مصرک
قبولدن ایچروہ کیردکلرندہ طاعنہ اعداں ی
طابق الحذا انتقام ایچون یخیرلردن عسکرلک اوزرینہ
اقرینہ کلان شیبی اعدیلر یو عمارہدہ مصر
مکندہ سندن ائلی چکدن زیادہ لغوسک لاشہلری
—وقای اورنہلرینہ سیریلدی
سلطان طومانباي عسکر چراكہ الہیومقدادہ
ضرب تدارک ایدرک عساکر عثمانیہ
مصردن پیقبارق ایچون اسکی مصر
قاروشاندہ کآن (حیرتہدہ) پرجمیت قلیہ تدارک
ایچونکی یو طرفدن خبر الفیہ یکریمی بیک قدر
دلاورلن وقری قدر طوب الہ مدد اعظام یوقس
باشا اوزرلرینہ سوق اولکدوق اولیہ بر عمارہ
وقوع بولدی کہ میدان جنگدہ اواقدر عسکردن
ائلی بیک عثمانی دوت بیک قدر چرکس قالدی
و ساعدان طومانباي طویلوب باب زویلدہ صلب
اولدی
ارتق دوات چراكہ کایا منقرض و یریشان
اولسہلہ امارت مصر عنوانہ قیل النسخ حباب

(S-149) vâlisi iken pâdişâha dehâlet iden (Hayri Beg)³¹ Mısır'a emîr nasb idildi. Bu sırada donanma-yı hümâyûn'un bir kısmı dahî İskenderiye limânına girdi.

Mekke-i Mükerreme Şerîfi olan Muhammed Ebu el-Berekât'ın oğlu Ebu el-Numey tebrîk-i gazâ ma'rızında Mısır'a gelerek yed-i emânetinde bulunan teberrukât-ı celîleyi Sultân Selîm'e teslim eyledi.

Sultân Selîm hazretleri havâli-i Mısır'ı feth ve teshîr itmesi üzerine 'Acem Şâh'ı İsmâ'îl Han'dan te'yîd sulh ve salâh ricâsıyla ilçi geldi ise de iltifât olunmayub Yedi Kule'de habs olundu.

Pâdişâh hazretleri Mısır havâlisi umûrını ikmâl ve tesviye ile uğraşmakda iken Avrupaluların Rum-ili tarafında ta'adiyâtı artmağa başlamasından ve tavâ'if-i 'askeriyye'nin ise meşâkk-ı sefer ile muztar kalmasından nâşî Mısır'da muvakkaten ârâm-sâz olan Hulefâ-yı 'Abbâsiye evlâdından Mütevekkil 'Âlâ'l-lah'ı birlikde alarak doksan üç Receb'inde İstanbul'a 'avdet ve müvâsalet

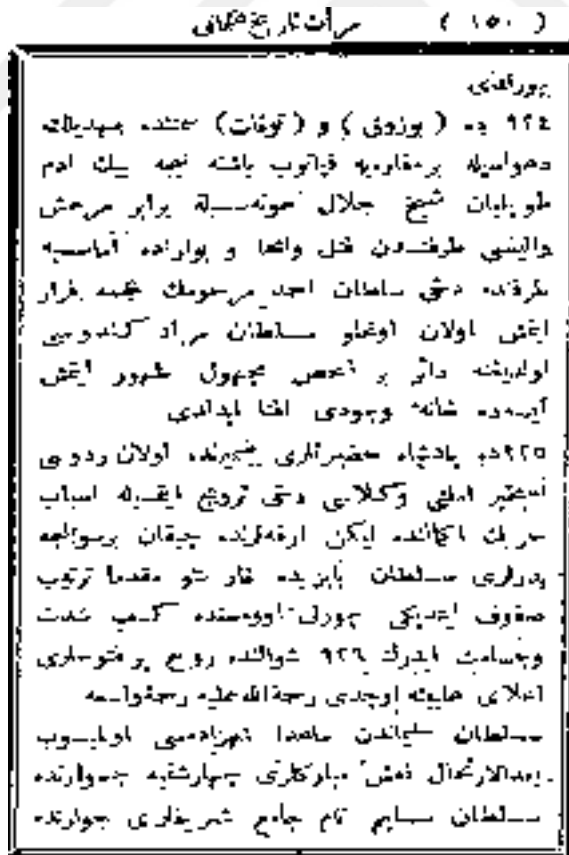
³¹ Bazı kaynaklarda Hayır Bey olarakta geçer.

(S-150) buyuruldu.

924'de (Bozok) ve (Tokat) semtinde mehdilik da'vâsıyla bir mağaraya kapanub başına nice bin adam toplayan Şeyh Celal 'avenesiyle berâber Mar'aş vâlîsi tarafından katl ve imhâ ve bu arada Amasya tarafında dahî Sultân Ahmed merhûmun Acem'e firâr itmiş olan oğlu Sultân Murad kendüsi olduğuna da'ir bir şahs-ı meçhûl zuhûr itmiş ise de hâne-i vücûdu ifnâ idildi.

925'de Pâdişâh hazretleri zamîrinde olan Rodos'u teshîr emelini vükelâsı dahî tervîç itmesiyle esbâb-ı harbin ikmâlinde iken arkalarında çıkan bir sivilce pederleri Sultân Bâyezîd'e karşı mukaddemâ tertîb-i sufûf itdiği Çorlu Ovası'nda kesb-i şiddet ve cesâmet iderek 926 Şevval'inde rûh-ı pür-fütûhları a'lâ-yı 'illiyîne uçdı. Rahmetullah-i 'aleyhi rahmeten vasi'a.

Sultân Süleymân'dan mâ'adâ şehzâdesi olmayub ba'delirtihâl na's-ı mübârekleri Çeharşenbe civârında Sultân Selîm nâm câmi'-i şerîfleri civârında

(۱۰۱) یاوز سلطان سلیم

تر بده مد فوندر

﴿ یاوز سلطان سلیم حضرتلرینک معاصری ﴾

﴿ اوریا قطعہ سندہ ﴾

فرانسہ قرالی (سکرنجی شارلی) فوتیلہ اون ایکچی

(لوئیس) فوتیلہ برنجی (فرانوا)

انگلترہ قرالی یدنجی (ہانری) فوتیلہ سکرنجی (ہانری)

بحار قرالی (مائاس)

دانیار قہ قرالی ایکچی (قرستیان)

اسقوجیا قرالی بشنجی (راق شوار)

المانیا ایمپراطوری (فرہ دریق) فوتیلہ (ماقسیمیان)

بوہمیا قرالی التنجی (لادسلاس)

ہ قرالی برنجی (سیر سموند)

روسہ قرالی اوچنجی (ایوان)

پورتگیز قرالی (اماٹوئل)

غرناطہ پادشاہی (ابوالحسن)

پاپالوق (انیوسان) و (الکساندر) اوتنجی (ائون)

اسپانیا سچلیا ساردونیا فلنک و مکسیقا قران

بشنجی شارلکن

﴿ آسیا قطعہ سندہ ﴾

(S-151) türbede medfûndur.

(Yâvuz Sultân Selîm Hazretleri'nin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Fransa Kralı (Sekizinci Şarl) fevtiyle On İkinci (Luyi) fevtiyle Birinci (Fransuva)

İngiltere Kralı Yedinci (Henri) fevtiyle Sekizinci (Henri)

Macar Kralı (Matyas)

Danimarka Kralı İkinci (Kristiyan)

İskoçya Kralı Beşinci (Jak Stuar)³²

Almanya İmparatoru (Frederik) fevtiyle (Maksimilyan)

Bohemya Kralı Altıncı (Ladislas)

Leh Kralı Birinci (Sigismund)

Rusya Kralı Üçüncü (İvan)

Portekiz Kralı (Emanuel)

Gırnata Pâdişâhı (Ebu el-Hasan)

Papalık (İnyosan) ve (Aleksandr)³³ Üçüncü (Leon)³⁴

İspanya, Sicilya, Sardinya, Felemenk ve Meksika Kralı Beşinci Şarlken

(Asya Kıt'asında)

³² V.James

³³ VI: Aleksandr

³⁴ X.Leon

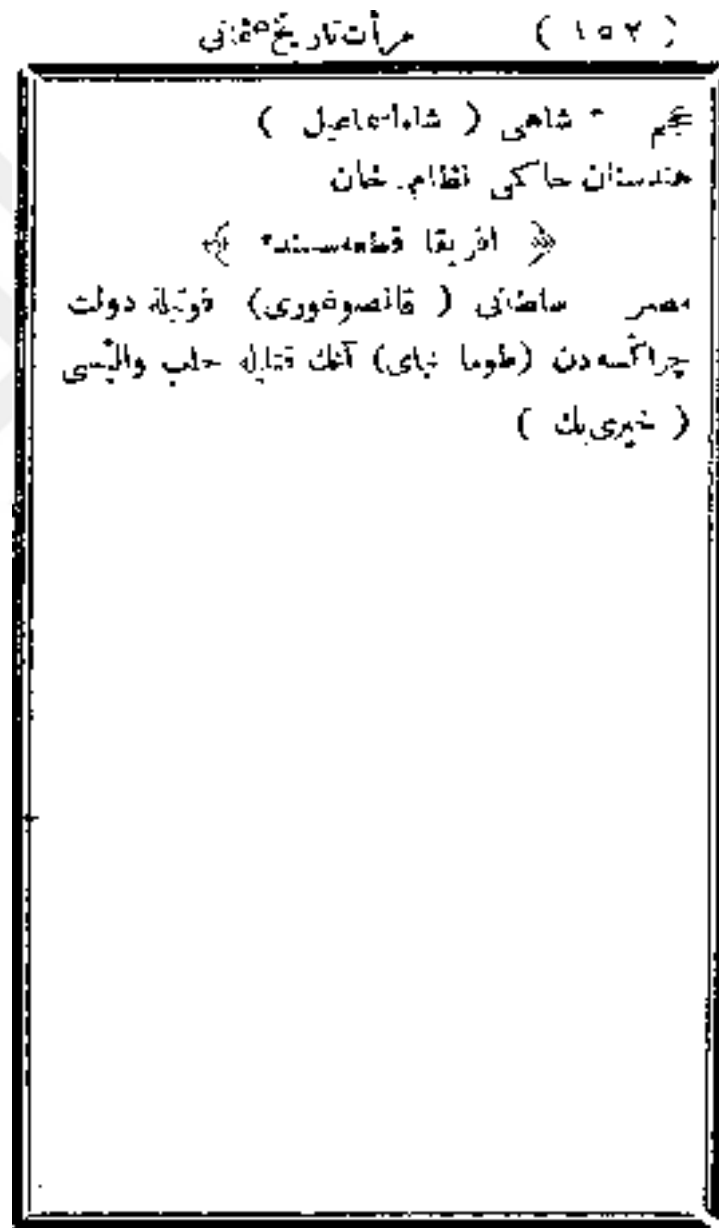
(S-152)

‘Acem Şâhı (Şâh İsmâ‘îl)

Hindistan Hâkimi Nizâm Han

(Afrika Kıt‘asında)

Mısır Sultânı (Kansu Gavri) fevtiyle Devlet-i Çerakese’den (Tomanbay) anın
katliyle Haleb Vâlisi (Hayri Beg)

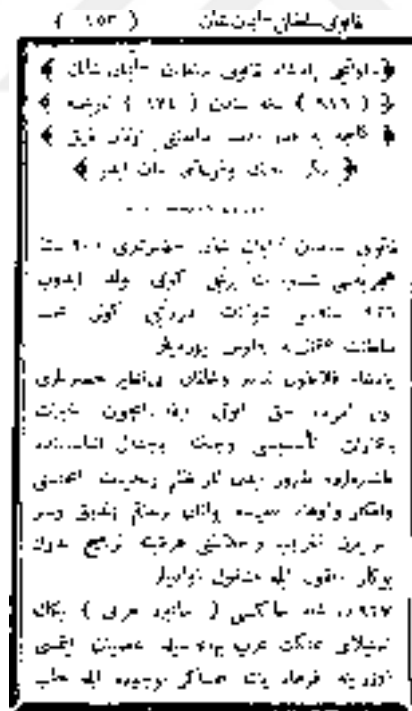
(S-153)

(ONUNCU PÂDİŞÂH KÂNÛNÎ SULTÂN SÜLEYMÂN HAN'IN (926) SENESİNDEN (974) TÂRİHİNE GELİNCEYE KADAR MÜDDET-İ SALTANATI OLAN KIRK SEKİZ SENELİK VUKÛ'ÂTI BEYÂN İDER)

Kânûnî Sultân Süleymân Han Hazretleri 900 sene-i hicriyesi Şa'bân'ının birinci günü tevellüd idüb 926 senesi Şevvâl'inin dördüncü günü taht-ı saltanat-ı Osmâniyye'ye cülûs buyurdular.

Pâdişâh felâtûn tedbîr ve hâkân bi-nazîr hazretleri evvel emirde hakk-ı übüvveti ifâ için hayrât ve 'imârât te'sisini ve cenk ve cidâl esnâsında taşralarda zuhûr iden âsâr-ı zulm ve ta'adinin amcasına ve efkâr ve evhâm bi-mu'ayyende bulunan bir takım zındık ve serserilik tağrîb ve iclâsını herşeye tercîh iderek bu kâr-ı ma'kûl ile meşgûl oldular.

927'de Şam hâkimi (Canberd Gazâlî) Beg'in istilâ-yı memleket-i 'Arab bahanesiyle 'isyân itmesi üzerine Ferhâd Pâşâ 'asâkir-i mevcûde ile Haleb

(S-154) muhâfızı Karaca Pâşâ'ya imdâd itmek üzere Haleb'e gönderildi.

(Gazâlî Beg) Haleb kal'ası pîşgâhında evvelce birkaç muhârebe itmiş ise de Gazâlîlerin tâkatları kalmadığından firâr idüb Gazâlî Beg dahî ta'kîben Şâm önünde helâk idildi.

Şâm eyâleti Anadolu Beglerbegi (İlyâs) Pâşâ'ya tevcîh kılındı. Ferhâd Pâşâ dahî Şâh İsmâ'il'in hudûdî üzerine cem' itdiği 'askere mukâbil hudûda gönderildi.

Yine bu sene Macaristan'da musâfâtın hilâfı olan ba'z-ı mu'âmele görölmesiyle Sultân Süleymân Hazretleri tarafından gönderilen me'mûr-ı mahsûs Macar Kralı cânibinden i'dâm idilmesiyle bu hâl Pâdişâh hazretlerinin tehevvrini mûcib olarak, Rum-ili 'askeri Ahmed Pâşâ kumandasıyla (İbsala) sahrâsına gönderildi.

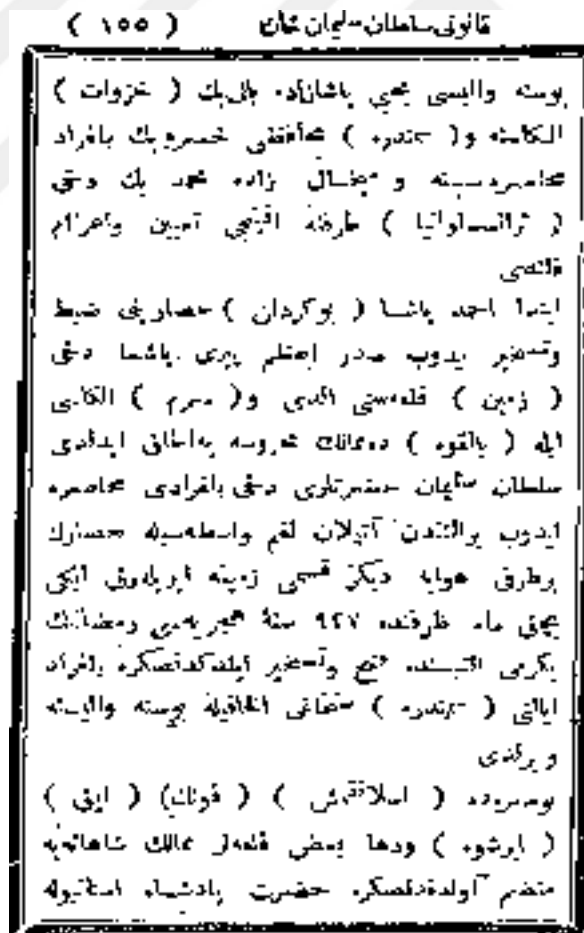
Hazret-i Pâdişâh ordu-yı hümâyûn ile Edirne'den hareket ve Sofya sahrâsına muvâsalet eylemesiyle

(١٥٤) مرآت تاریخ عثمانی
 محافل قریبہ پاشاہ : مداد ایتک اوزرہ مدیہ
 کوفرا مدی
 (غزالی بک) حلب قلعہ سی پیشخانہ اوچہ یرقاچ
 نصاریہ ایش اسدد غزالی بک طبعقوی
 قالدیتدن فرار ایدوب غزالی بک دلی آقیقاً شام
 اوکندہ علال ایدادی
 شام ایالی اطلول بکر نی (ابلی) پاشاہ
 توجہ قلندی طرہد پاشا دلی شاه اجمعیلک
 حدودی اوزرہ بیج ایدریکی صکره مقابل
 حدودہ آوندردی
 بہ بوستہ بیارستانہ سہا ایتک خلاقی یومر
 مامک کورقہ سہ سلطان ملچون - حضرینری
 طرہد کوندربلان ماموز مخصوص بیار قراق
 جانبدن اعدالم ایدلیہ و حال بادشاہ - حضرینری
 تورینی موجب اولوق دوہ ایل مکرری
 اجد پاشا قوماندانیہ (ایصالہ) بیارستانہ
 کوندردی
 حضرت بادشاہ اردوی ہمنون ایلہ ادرندن
 حرکت وسوخیہ حضرستانہ مواصلت اطلبیہ

(S-155) Bosna vâlisi Yahya Pâşâzâde Bâlî Beg (Hırvat) ülkesine ve (Semendire) muhâfız Hüsrev Beg Belgrad muhâsarasına ve Mihal zâde Mehmed Beg dahî (Transilvanya) tarafına akıncı ta'yîn ve i'zâm kılındı.

İbtidâ Ahmed Pâşâ (Böğürdelen) hisârını zabt ve teshîr idüb Sadrâ'zam Pîrî Pâşâ dahî (Zemin) kal'asını aldı ve (Sirem) ülkesi ile (Balkava-بالقوه) da memâlik-i mahrûseyâ ilhâk idildi. Sultân Süleymân hazretleri dahî Belgrad'ı muhâsara idüb yeraltından atılan lağım vâsıtasıyla hisârın bir tarafı havaya diğer kısmı zemîne ayrılarak iki buçuk mâh zarfında 927 sene-i hicriyesi Ramazân'ının yirmi altısında feth ve teshîr eyledikten sonra Belgrad eyâleti (Semendire) sancağı ilhâkıyla Bosna vâlîsine virildi.

Bu sırada (Slankamen) (Konak-ایق) (İrşova) ve dahâ ba'z-ı kal'alar memâlik-i şâhâneye munzam oldukdan sonra Hazret-i Pâdişâh İstanbul'a

(S-156) 'avdet buyurdu.

Pâdişâh Hazretleri dahâ İstanbul'a muvâsalet itmezden evvel Şehzâde Sultân Murâd ve müte'âkiben Şehzâde Sultân Mahmûd çiçek illetinden vefât itdikleri haberi geldi.

928 senesinde Yemen'de (İskender) nâmında bir müfsid zuhûr itdi ise de merkûmu kendi adamları kesüb başı İstanbul'a gönderildi.

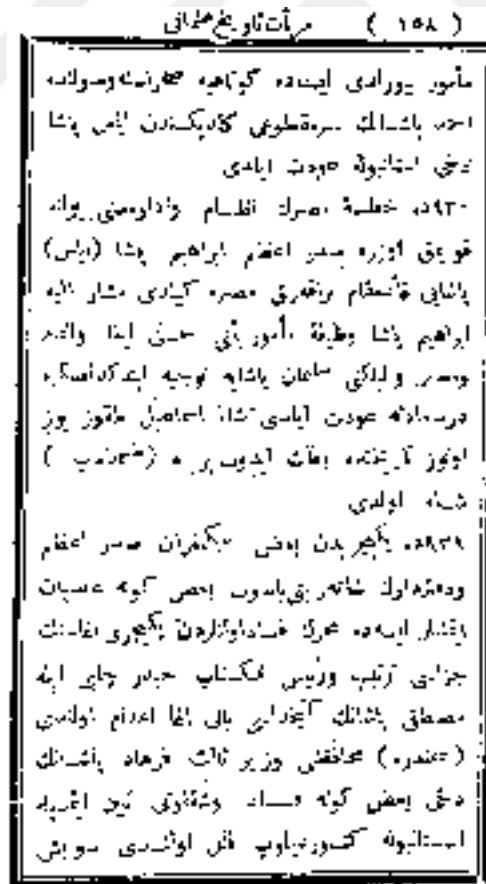
Ol târîhde Papalığa merbûd (Rodos) Cezîresi taraflarında peydâ olan bir takım korsan gemileri huccac ve yolcu sefinelerine tasallud idüb gasb ve gâretde ve envâ' fenalıkda bulunduklarından Hazret-i Pâdişâh cezîre-i merkûmeye dahî zamîme-i Memâlik-i Osmâniyye eyleyerek tasallutât vâkı'anın def'i zımnında serdâr ta'yîn olunan Mustafa Pâşâ ma'iyyetiyle mühimmât-ı harbiyeyi hâmil yedi yüz pâre sefâ'in-i mütenevvi'a (Rodos) Adası'na gönderildikten sonra donanma-yı hümayûn dahî o Koz burunu limanına girdi. Bu sıra da Mustafa Pâşâ 'azl ile yerine Ahmed Pâşâ serdâr ta'yîn kılınarak Ordu-yı Hümayûn Rodos

(S-158) me'mûr buyruldu ise de Kütahya sahrâsına vusulünde, Ahmed Pâşâ'nın ser-i maktû'u geldiğinden, Ayas Pâşâ dahî İstanbul'a 'avdet eyledi.

930'da Hıttâ-i Mısır'ın nizâm ve idâresini yoluna koymak üzere Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ, (Ayas) Pâşâ'yı kâ'immakâm bırakarak Mısır'a gitdi. Müşârünileyh İbrâhîm Pâşâ vazîfe-i me'mûriyetini hüsn ifâ ve itimâm ve Mısır vâliliğini Süleymân Pâşâ'ya tevcih itdikden sonra Dersa'âdet'e 'avdet eyledi. Şâh İsmâ'îl dokuz yüz otuz târihinde vefât idüb yerine (Tahmasb) şâh oldu.

931'de yeniçeriden ba'z-ı sebükmağzân sadrâ'zam ve defterdârın hânelerini basub ba'z-ı kevne 'isyân itmişler ise de muharrik-i fesâd olanlardan yeniçeri ağasının cezâsı tertîb ve Re'îsü'l-küttâb Haydar Çelebi ile Mustafa Pâşâ'nın kethüdâsı Bâlî Ağa i'dâm olundu. (Semendire) Muhâfız Vezîr-i Sâlis Ferhâd Pâşâ'nın dahî ba'z-ı kevne-i fesâd ve şekâveti tebeyyün itmesiyle İstanbul'a getürdülüb katl olundu Süveys

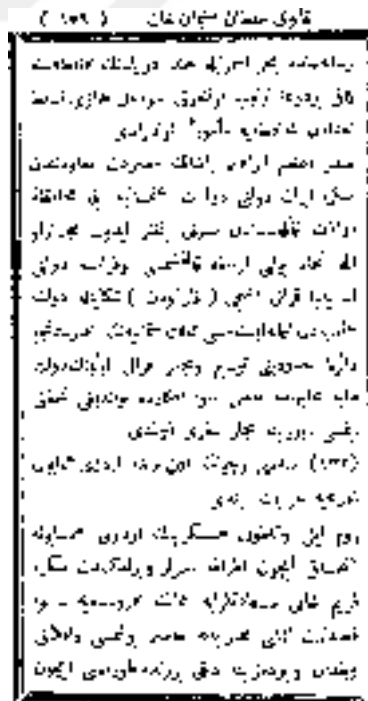

(S-159) tersânesinde Bahr-i Ahmer ile Hind deryâsının muhâfazasına kâfi bir donanma tertîb olunarak sevâhil-i Hicâz'ı tasallut-ı a'dâdan muhâfazaya me'mûren gönderildi.

Sadrâ'azam İbrâhîm Pâşâ'nın Mısır'dan mu'âvedetinden sonra İran Devleti, Devlet-i Osmâniyye ile muhâfaza-i muvâlât ga'ilesinden sarf-ı nazar idüb Macarlu ile ittihâd yolunu aramağa kalkışması ve Fransa Devleti, İspanya Kralı Beşinci (Karlo'dan)³⁶ şikâyetle Devlet-i Osmâniyye'den i'âne istemesi memâlik-i Osmâniyye'nin Macaristan'ca dâ'ire-i hudûdını tevsi' ve Macar Kralı Luyi'nin Devlet-i 'Aliyye 'aleyhinde ba'z-ı sû-i efkârda bulunduğu tahakkuk itmesi üzerine Macar seferi açıldı.

(932) senesi Receb'inin on birinde ordu-yı hümayûn Edirne'ye 'azîmet itdi.

Rum-ili ve Anadolu 'askerinin ordu-yı hümayûna iltihâkı için etrafa emirler virildikden sonra Kırım Hanı Sa'âdet Giray'a memâlik-i mahrûsaya sû-i kasdinden nâşî muhârebeye hazır bulunması ve Eflak ve Boğdan voyvodalarına dahî yerlerinde durması için

³⁶ Karlo: Kaynaklarda Karlos ya da Şarlken olarak geçer ve 1519'da Alman İmparatoru seçilmiştir.

(S-160) buyurulduklar istâr olundu.

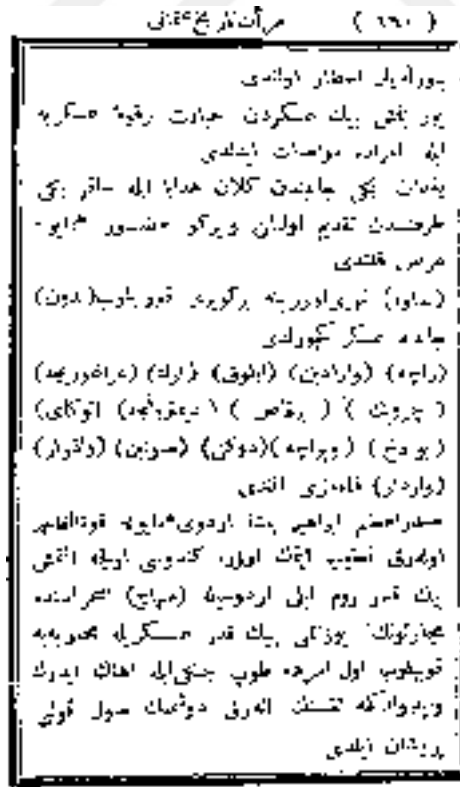
Yüz yetmiş bin ‘askerden ‘ibâret bir kuvve-i ‘askeriye ile Belgrad’a muvâsalat idildi.

Boğdan Begi cânibinden gelen hedâya ile Sakız Begi tarafından takdîm olunan virgü huzûr-ı hümayûna ‘arz kılındı.

(Sava) Nehri üzerine bir köprü kurulub (Budın) cânibine ‘asker geçürüldü.

(Raça), (Varadin), (İyluk), (İrek), (Gragoriçe), (Çerevik), (Burgas), (Dimitrofça), (Tokay), (Bavadih-بوادخ), (Vepraça-وپراچه), (Dukan-دوكن), (Sotin), (Vilkovar), (Vardar) kal’aları alındı.

Sadrâ‘zam İbrâhîm Pâşâ ordu-yı hümayûna kuvvetü’z-zahr olarak ta‘kîb itmek üzere kendüsi evvelce altmış bin kadar Rum-ili ordusuyla (Mohaç) sahrâsında Macarlunun yüz elli bin kadar ‘askeriye muhârebeye koyulub evvel emirde top cengi ile ahenk iderek ve ilerüledükce tüfenk atarak düşmanın sol kolunu perîşân eyledi

(S-161)

Bu sırada Hazret-i Pâdişâh dahî meydân-ı muhârebeye yetişüb savlet ve şecâ'at salmasıyla Macarlular ile imdâda gelem Hırvatlar fırara başladılar.

Bu muhârebede otuz bin kadar Macarlu mahv ve berbad ve Macar kralı dahî kaçır iken atı bir batağın içine yuvarlanub telef oldu.

İrtesi günü Otağ-ı Hümâyûn kurulub bu feth-i celîl tebrîk olunarak erkân-ı devlete ve gazâten mansûreye 'alâ-merâtibihim 'atiyye ve ihsâlar tevzi' idildi ve her tarafa fetihnâmeler yazılub tebşîr gazâ olundu. Macar hükûmetini esâsından zîr ü zeber itmek ve memâliğini zımmime-i hudûd-ı Osmâniyân eylemek üzere ordu-yı hümâyûn (Mohaç) Ovası'ndan kaldırılıb Macar tahtgâhı olan (Budin) şehri üzerine yürüdi ve ahâlisi istimân ile kabûl ra'iiyyet eylemesiyle oraları külliyyen zabt eyledi ve bir takım âsâr-ı 'atîka bulunub İstanbul'a gönderildikten sonra bir takım kasabât-ı ma'mûre ile (Varadin) şehri bi'l-istimân alındı. (Peşte), (Segedin), (Baçka), (Tatal), (Baç), (بسر)

تاتوی سلطان ملتان خان (۹۶۱)

بومرعه حضرت پادشا، دخی میدان، محاربیه
بشوب صوت و شهادت حاکمیه، خصلول
ایک امداد کلان عروتر فراره بتلادیلو
بوخز به ده اوتوز یک قدر مجارلو جو و یان و مجار
فرای دخی، یڈرا یکن قی بر بطافک ایچت پروارلنوب
الحق اوانی
ایرتی کونی اوساخ همایون غوزیلوب وضع
جلیل تبریک اولندوق، ارکان دوانه و غزاق منصوریه
علی مراتبهم صلیه واحسنه غوزیلوب ایچت اوانی
وهر طرفه فضله یازیلوب تیشیر غزاق اوانی
مجار حکومتی اسامان، دیر وزیر ایتک، و ۱۸۴۳
حمیه سندود همایان ایتک اوزره اردوی همایون
(مهاج) اودوستدن خالدریاوب مجار تختکاهی
اولان (بودین) شهری اودر به یوریدی
وادیلیبی استبان ایله قبول رحمت ایلایه
اورالری کلیاً ضبط ایدادی و بر طرفه امانه
وانوب استابو کوندرلکدن سکره بر طاقه عیانت
محموره ایله (وارادین) شهریه بلامشیلان ایتدی
(پسته) (سکدین) (باچیه) (بیل) (بایچ) (بسر)

(S-162) (سینا) (Panka) (ببرلک) (قمینی) (Filekhacı حاجی) ve dahâ nice kılâ' ve kasabât zamîme-i memalik-i Osmâniyye idildi.

Erdel memleketi begzâdelerinde yânî Panos Japolya,³⁷ Macar kralı ta'yîn olunduktan sonra Karaman diyarında Zulkadriye beglerinin Türkmen 'aşîretleri ile bi'l-ittifâk Devlet-i Osmâniyye 'aleyhine 'isyân itdikleri Karaman Beglerbegi Hadım Pâşâ tarafından 'arz olunmağla ordu-yı hümâyûn oradan kalkub Anadolu ve Rum-ili 'askerini kol kol dağıdarak Hazret-i Pâdişâh İstanbul'a 'avdet ve ahâli icrâ-yı şehriyân ve meserret eyledi.

(Karaman) 'isyânı Hadım Pâşâ'nın eser-i himmetiyle bertaraf olub sergerde-i eşkıyâ İran taraflarına firâr eyledi.

Bunu müte'âkib Hacı Bektâş-oğlu Kalender nâm şahıs bir takım serserileri başına toplayub Amasya ve Anadolu ve Karaman beglerini perîşân eylediği haberi alınmasıyla Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ lüzûmu kadar 'askerle

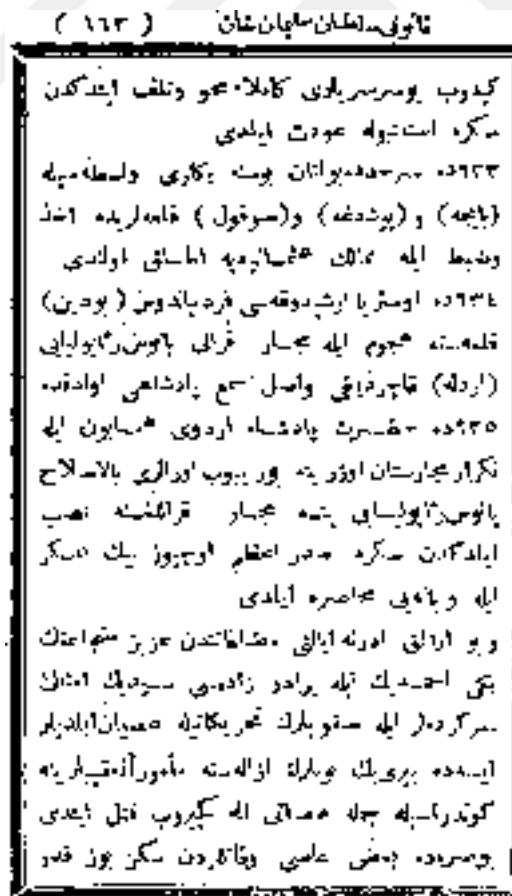
³⁷ Jan Zapolya

(S-163) gidüb bu serserileri kâmilên mahv ve telef itdikden sonra İstanbul'a 'avdet eyledi.

933'de serhadda bulunan Bosna begleri vâsıtasıyla (Bayca) ve (Poşega) ve (Sokol) kal'alarıda ahz ve zabt ile memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk olundu.

934'de Avusturya Arşidükası Ferdinandos (Budin) kal'asına hücum ile Macar kralı Panos Japolya'yı (Erdel'e) kaçırdığı vâsıl-ı sem' pâdişâhı oldukda 935'de Hazret-i Pâdişâh ordu-yı hümâyûn ile tekrâr Macaristan üzerine yürüyüb oraları bilislâh Panos Japolya'yı yine Macar krallığına nasb idildikden sonra Sadrâ'zam üç yüz bin 'asker ile Viyana'yı muhâsara eyledi.

Ve bu aralık Edirne eyâleti muzâfatından 'Azîz sancağının begi Ahmed Beg ile birâder-zâdesi Seyid Beg emsâli serkerdeler ile Safevilerin tahrîkâtıyla 'isyân eylediler ise de Pîrî Beg bunların izâlesine me'mûren ta'kîblerine gönderilmesiyle cümle 'usâtı ele geçirüb katl itdi. Bu sırada ba'z-ı 'âsî ve katillerden sekiz yüz kadar

(S-164) işhâs katl ve i'dâm olundu. Bu arada (Haleb) hâkimi Kara Kâdî telef olunmağla muharrik-i fesâd olanlar Rum'a nefy olunduktan sonra Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ ser'askerlik mesnediyle dahî taltîf olunub hil'atlar ihsân buyuruldu ve kendüsine imtiyâz fermânları virilüb mazhar-ı iltifât oldu.

936'da Avusturya'nın pâyitahtı olan Viyana ya'nî (Bec) şehri bir müddet muhâsara ve hayli kîtâl ve muhârebe olunduktan sonra kış şiddet üzere hükmünü icrâyâ başlamasıyla ordu dağıdılıb İstanbul'a 'avdet-i şâhane vukû' buldu ve şehzâdegânda Sultân (Mustafa) ve Sultân (Mehmed) ve Sultân (Selîm)'in emr-i mesnûn hitânları icrâ kılındı.

937'de Macar ve Rusya tarafından ilçiler ve düvel-i sâ'ire cânibinden me'mûr-u mahsûslar gelerek zât-ı şâhaneye hayli hedâyâ götürdüler. Bu sırada Avusturya'nın dahî murahhasları gelüb ba'z-ı tekâlîfde bulunmuş ise de asla kulak virilmedi.

(١٦٤) سرائر تاریخ صفائی

اشخاص قتل و اعدام اولئدی بؤاوده (حلب) خانکی
قوه خانکی نائب اولئله . بحرك قباد اولئله رومه
آقی اولئقدن حکره صدر اعظم ابراهیم پاشا
سرهنگرکک . استبداد دخی تاطیق اولئوتوب شادملر
احسانه یورادی و کتهدوسته امتیاز فرمالری
و یریلوب مظهر الثعالب اولدی
٩٣٦ د . اوستریاکی یانکی اولان و یانه یعنی (یح)
نهری برمدت مجامعه و خلی قذال و عماریه
اولئقدن حکره قیش شدت اوزره حکره اجرایه
بالا امیله اردو مقاصد یارب استانبوله حودث
شاهاه وقوع اولدی و تهرادکاندن سلطان
(مصطفی) و سلطان (محمد) و سلطان (سلیم) ک
ایر . متون ختالری اجرا قلادی
٩٣٧ ده عجار و روسیه طرفتدن بلچیلر و دولساره
جایلدن مامور مختصه و سار کادرلک ذات شاهالیه
خرلی هدایا گتوردیلر بومسوده اوستریاکی دخی
سرخهنگری کلوب دخی تکالیفده بوانش ایسده
اصلا قولاق و یرادی

(S-165)

Bunun üzerine (Arşüdüka) yine Budin kal'asını muhâsara ve tazyîke başlamasıyla ve Almanyalular dahî müttetik bulunmasıyla Pâdişâh-ı Cem-câh tedârikât-ı harbiyeye teşebbüs buyurdu.

Bu senede Şehzâde Sultân (Cihângîr) pâ-nihâde-i mehd-i vücûd oldu.

938'de iki yüz binden ziyâde muntazam bir ordu çıkarıldı ve Kapudan Ahmed Beg dahî seksen kıt'a (kadırğa) ile bahren gönderildi.

Macar ve Hırvat begleri zîr-i sâye-i devlete ilticâ itmesiyle Pâdişâh-ı zafer-i iktinâh Avusturya sugûruna kadar girdi.

939'da (قونی), (Şevril-Şevril), (سلوار-Salvar), (برزنجه-Brazenca), (قیونی), (Babruca-Babruca) gibi nice kılâ' ve mahal taht-ı idâre-i Osmâniyân'a geçmesi ve Avusturya ve Alman 'askeri', 'asâkir-i İslâmiyye'ye bir dürlü mukâvemet idememesi üzerine Avusturya'nın vukû' bulan taleb ve ricâsıyla icrâ-yı musâlaha olunduktan ve İspanya amirali meşhûr (Dukarya)'nın bu aralık yed-i zabtına geçirdiği (Veron-ورون) kal'asıyla (Mora) vesâ'ir hisarlar

تاریخ سلطنت عثمانیہ (۱۸۹)

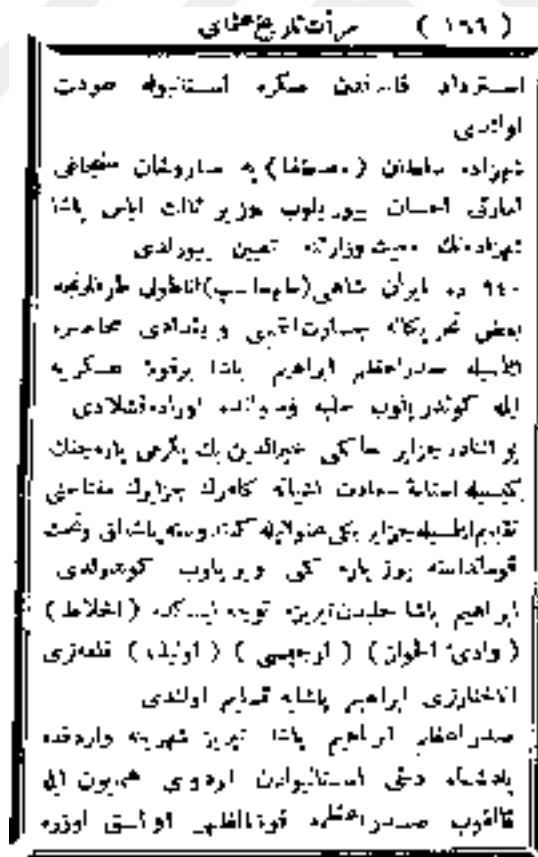
یہ کتاب تالیف شدہ ہے (۱۸۹۰ء) میں جو کہ ایک عمدہ
تالیف ہے۔ اس میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
یہ کتاب
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۳۸ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۶۹ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۱ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۲ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۳ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۴ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۵ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۶ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۷ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۸ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۷۹ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۰ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۱ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۲ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۳ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۴ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۵ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۶ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۷ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۸ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۸۹ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔
۱۸۹۰ء میں اس وقت کے حالات
میں سے جو کچھ ضروری تھا اسے لکھا گیا ہے۔

(S-166) istirdâd kılındıktan sonra İstanbul'a 'avdet olundu.

Şehzâde Sultân (Mustafa)'ya Saruhan sancâğı imâreti ihsân buyurulub Vezîr-i Sâlis Ayas Pâşâ şehzâdenin ma'îyyet-i vezâretine ta'yîn buyuruldu.

940'da İran Şâhı (Tahmasb) Anadolu taraflarınca ba'z-ı tahrîkâne cesâret itmesi ve Bağdad'ı muhâsara eylemesiyle Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ ber-kuvve-i 'askeriyye ile gönderilüb Haleb'e vusûlünde orada kışladı. Bu esnâda Cezayir Hâkimi Hayreddîn Beg yirmi pâre cenk gemisiyle Âsitâne-i sa'âdet âşiyâne gelerek Cezayir'in miftâhını takdîm eylemesiyle Cezayir Beg'i 'unvânıyla kendüsine pâşalık ve taht-ı kumandasına yüz pâre gemi virilüb gönderildi. İbrâhîm Pâşâ Haleb'den Tebriz'e teveccüh itdikden (Ahlat), (Vadiü'l-cevaz), (Ercisi), (Avnik) kal'aları anahtarları İbrâhîm Pâşâ'ya teslim olundu.

Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ Tebriz şehrine vardıkda pâdişâh dahî İstanbul'dan ordu-yı hümâyûn ile kalkub sadrâ'zam'a kuvvet-üz zahr olmak üzere

(S-167) Erzurum'a vardı. Bu haber-i meserret-eser sadrâ'zam'a vârid olunca ez ser-i nev kutlaşub Tebriz'den Sahrâ-yı Uhan'a varub pâdişâhı istikbâl eyledi.

941'de Şâh (Tahmasb) Horasan'dan ılgar ile Sultâniyye şehrine geldiği işidildikde pâdişâh, ordu-yı hümâyûn ile üzerine varub Şâh'ı kaçırdı.

Bu mevsim kışa tesâdüf itmesiyle Hazret-i Pâdişâh ordu ile Bağdad'a teveccüh ve takarrüb eyledikde Bağdad hâkimi Mehmed Han satvet-i Osmâniyân'a dayanamadığından tevâbi'ni alub kaçmasıyla derûn şehirde kalanlar Bağdad kal'ası anahtarını Hazret-i Süleymân'a teslîm itdiler. Andan sonra (Şehrûban), (Haruniye), (واقوق), (Kerkük), (Hille), (Necef) kal'a ve kasabalarında zabt olunub Azerbaycan'a teveccühle (Luristan), (Kelhuristan), (Muşa'sa') ve daha ba'z-ı yerler teshîr ve Tahmasb yine (Van'ı) muhâsara itmesiyle pâdişâh dahî Tebriz'e varub ve o civârları tazyîk idüb şâhı tekrar kaçırdı.

942'de Şâh Tahmasb tarafından iltimâs-ı

چاقوری سلطان خان (۹۶۲)
 ارشد و به وادی یوغبر سحریت اثر سدر اعظمه
 وارد اوانته از سر تو غوثی و توبر تبریز دن
 او خان و اروپ پادشاهی استخوان امانی
 ۹۶۱ د شاه (طهماسب) خراسان ایاشار ایل
 ساداتیه شهرت گذریکی ایشیدلر کده پادشاه اردوی
 همایون ایلد اوتوریه و اروپ شاهی قاپیردی
 بوموسم قیسه تصادف ایتمیه حضرت پادشاه اردو
 ایلد پنداره توچه و قورپ ایلد کده پنداد حاکی
 محمد خان سلطنت عثمانیه طایفه یشتدن توانی
 آلوب قاجا بک دون شهرده قلایار پنداد قلعه ی
 انختاری حضرت سلطانه تسلیم ایستلر اندر کمره
 (شهریان) (هارونه) (واتوقی) (کرکوله)
 (سله) (خلف) قلعه و قیبه زیاده ضبط اولوب
 از باجگاه تویمه (اورستان) (کلمورستان)
 (شاهش) و دهها بعضی رل نسخت و طهماسب
 به (واتی) شاه سره ایشیدله پادشاه خلجی تبریز
 و اروپ و اوچواری تفتیق ایدوب شاه تکرار
 قاپیردی
 ۹۶۲ ده شاه طهماسب طرفدن انتماس

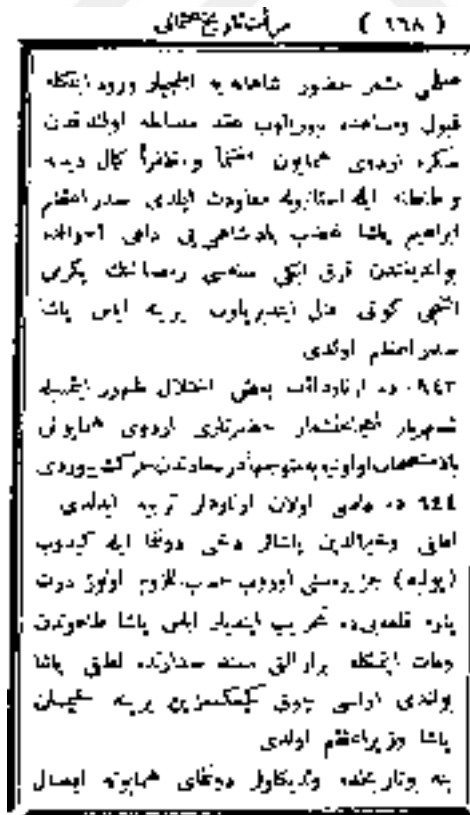
(S-168) sulhî meş'ar-ı huzûr-ı şâhaneye ilçiler vürûd itmekle kabûl ve müsâ'ade buyurulub 'akd-i musâlahâ olunduktan sonra ordu-yı hümâyûn muğtenimen ve muzafferan kemâl-i debdebe ve tantana ile İstanbul'a mu'âvedet eyledi. Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ gazab-ı pâdişâhiyye dâ'î ahvâlde bulunduğundan kırk iki senesi Ramazân'ın yirmi altıncı günü katl itdirilüb yerine Ayas Pâşâ sadrâ'zam oldu.

943'de Arnavudluk'da ba'z-ı ihtilâl zuhûr itmesiyle şehriyâr-ı şecâ'atşı'âr hazretleri ordu-yı hümâyûnu bi'l-istishâb Avlonya'ya müteveccihen Dersa'âdetden hareket buyurdu.

944'de 'âsi olan Arnavudlar terbiye idildi.

Lütfî ve Hayreddîn Pâşâlar dahî donanma ile gidüb (Pulya) ceziresini urub hasbe'l-lüzûm otuz dört pâre kal'ayda tahrîb itdiler. Ayas Pâşâ tâ'ûndan vefât itmekle bir aralık mesned-i sadâretde Lütfî Pâşâ bulundu. Arası çok geçmeksizin yerine Süleymân Pâşâ vezîr-i â'zam oldu.

Yine bu târihde Venediklüler donanma-yı hümâyûn'a îsâl-i

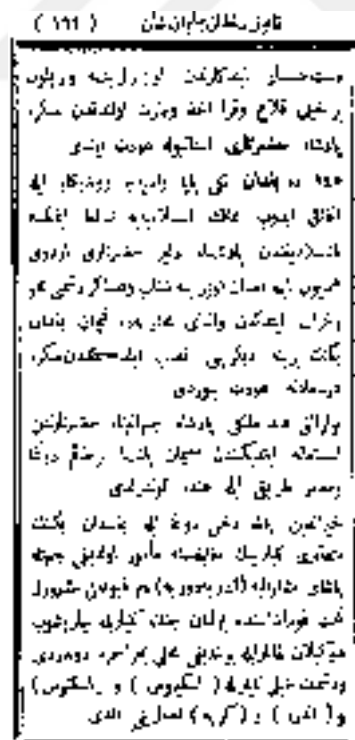

(S-169) dest-i hasâr itdiklerinden üzerlerine varılub bir hayli kılâ' ve kara ahz ve gâret olunduktan sonra Pâdişâh Hazretleri İstanbul'a 'avdet eyledi.

940'da Boğdan Beg'i Papa ve İspanya ve Venedüklü ile ittifâk idüb memâlik-i İslâmiyye'ye tasallud itmeğe başladığından Pâdişâh-ı dilîr hazretleri ordu-yı hümâyûn ile Boğdan üzerine şitâb ve 'asâkir-i düşmanı mahv ve harâb itdikden ve esnâ-yı muhârebede kaçan Boğdan Beg'inin yerine diğerini nasb eyledikten sonra Dersa'âdet'e 'avdet buyurdu.

Bu aralık Hind Meliki, Pâdişâh-ı cihanpenâh hazretlerinden isti'âne itdiğinden Süleymân Pâşâ bir takım donanma ve Mısır tariki ile Hind'e gönderildi.

Hayreddîn Pâşâ dahî donanma ile Boğdan Begi'nin müttetikleri gemilerinin mukâbelesine me'mûr olduğu cihetle Pâşâ'yı müşârünileyh (Andreya Dorya)³⁸ nâm kapudan-ı meşhûrun taht-ı kumândasında bulunan cenk gemileriyle çarpışub dökülen kanlar ile bulunduğu mahali Bahr-ı Ahmer'e dönderdi ve düşmanın hayli gemileriyle (Eskiros) ve (Eskinos) ve (Andre) ve (Kerpe) adalarını aldı.

³⁸ Andrea Dorya

(S-170)

946'da (Anderya Doria) Kapudan Hayreddîn Pâşâ sillesini yedikden sonra bakıyyetü's-süyûf ile firâr ve (Nova) kal'asında tahassun ve firâr itdiğini Hayreddîn Pâşâ işitdikde gemilerle mezkûr kal'ayı teshîr ve içinde bulunanları esîr ve tedmîr eyledi.

Bu muvaffakiyet ve muzafferiyet üzerine 947'de Venedik'den ilçiler gelüb Akdeniz adalarını ve Menekşe ile Anapolu'dan başka Mora kazâlarını ve Dalmaçya'yı kâmilan terk itdiklerinden ve üç yüz bin altun tazmînât akçesi virdiklerinden sonra musâlaha olundu.

948'de Avusturya Devleti'yle, Almanya Hükûmeti'nin Devlet-i 'Aliyye hükmünde olan Macaristan ve Transilvanya Kralı Yanoş Zapolya'nın³⁹ vefâtına zuhûr iden ihtilâle müdâhaleleri cihetiyle Hazret-i Pâdişâh Dördüncü Vezir Mehmed Pâşâ ile Rum-ili Beglerbegi Hüsrev Pâşâ'yı mikdâr-ı kâfi kuvve-i 'askeriyye ile talî'a olarak anların üzerine ve Hayreddîn Pâşâ'yı Cezayir muhâfazasına gönderdi.

Hazret-i Pâdişâh dahî Belgrad'a gitdi.

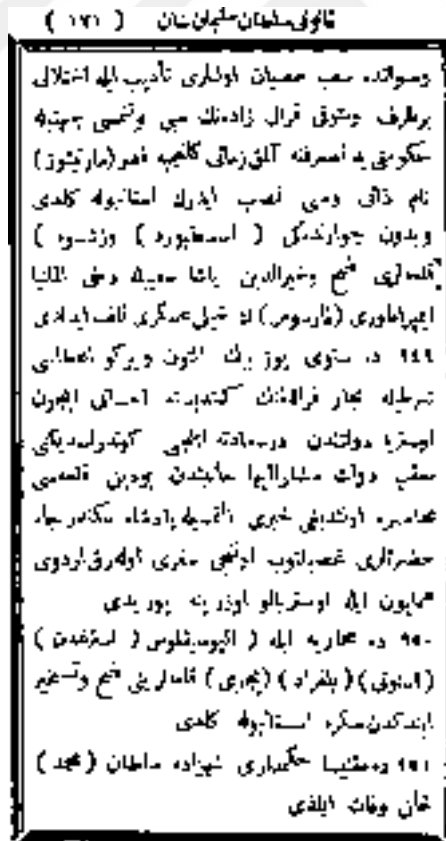
³⁹ Janos Zapolya

(S-171) Vusûlünde sebep 'isyân olanları te'dîb ile ihtilâli bertaraf ve müteveffâ kral zâdenin sabî bulunması cihetiyle hükûmeti yed tarsarrufuna almak zamânı gelinceye kadar (Martisoz) nâm zâtı vasî nasb iderek İstanbul'a geldi ve Budin civarındaki (Estburd) ve (Zeşve) kal'aları feth ve Hayreddîn Pâşâ sa'yiyle dahî Almanya imparatoru (Karlos)'un hayli 'askeri telef idildi.

949'da senevî yüz bin altun virgü i'atâsı şartıyla Macar krallığının kendisine ihsânı içün Avusturya Devleti'nden Dersa'âdet'e ilçi gönderildiğini mu'akkib devlet-i müşârûnileyh cânibinden Budin kal'ası muhâsara olduğu haberi alınmasıyla Pâdişâh-ı sekender-câh hazretleri gazablanub onuncu seferi olarak ordu-yı hümâyûn ile Avusturyalı üzerine yürüdi.

951'de muhârebe ile (Alposiklos-الپوسيفلوس), (Estergon), (İstoni), (Belgrad), (Peçevi) kal'alarını feth ve teshîr itdikten sonra İstanbul'a geldi.

951'de Mağnisa Hükümdârı Şehzâde Sultân (Mehmed) Han vefât eyledi.

(S-172) cenâzesi İstanbul'a getürdildi.

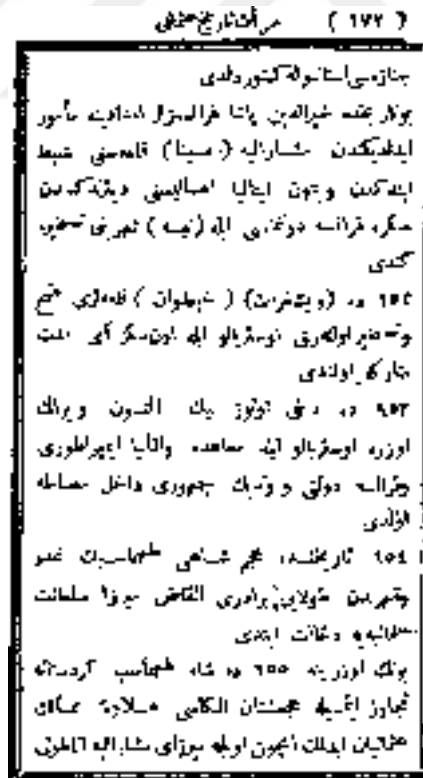
Bu târîh de Hayreddîn Pâşâ Fransızlar imdâdına me'mûr idildiğinden, müşârünileyh (Messina) kal'ası zabt itdikden ve bütün İtalya ahâlisini ditrettikden sonra Fransa donanması ile (Nice) şehrini teshîre gitdi.

952'de (Vişegrad), (Hatvan) kal'aları feth ve teshîr olunarak Avusturyalı ile on sekiz ay müddet mütâreke olundu.

953'de dahî otuz bin altun virilmek üzere Avusturyalı ile mu'âhede ve Almanya İmparatoru ve Fransa Devleti ve Venedik Cumhûru dâhil musâlaha oldu.

954 târîhinde 'Acem Şâhı Tahmasb'ın gadr ve kahrından dolayı birâderi Elkaz⁴⁰ Mirza, Saltanat-ı Osmâniyye'ye dehâlet itdi.

Bunun üzerine 955'de Şâh Tahmasb Kürdistan'a tecâvüz itmesiyle 'Acemistân ülkesi 'ilâve-i Memâlik-i Osmâniyân idilmek için evvelce Mirza-yı müşârünileyh Anadolu

⁴⁰ Elkaz: Aslen Elkas'dır.

(S-173) 'askeri ve arkasından Pâdişâh ordu-yı hümâyûn ile Tebriz'e vâsıl oldu.

956'da (Van), (Vadi'l-cevâz), (Erciş), (Kars), (Bâyezîd) ile emsâli bilâd feth idildi ve o kişi Haleb'de çıkarmak üzere pâdişâh Haleb'e geldi.

957'de Elkaz Mirza 'Acemistân'ın ilerüsine doğru gidüb zabt-ı memalik itmek üzere me'mûr idilerek Pâdişâh Hazretleride İstanbul'a 'avdet buyurdu.

Mirza Elkas yakayı ele virüb 'Acemler tarafından telef idildi.

958'de Nemçe Kralı'nın ahâli-i İslâm'a ba'z-ı güne gadrinden dolayı Rum-ilili Mehmed Pâşâ mikdâr-ı kâfi bir kuvve-i 'askeriye ile üzerine gönderilüb Tuna nehrinden 'ubûr iderek (Çanat) ve (Lipva) ve (Peckerek), (Sulnik) kılâ'-yı ve (Temeşvar) şehrini zabt ve teshîr eyledi. Nemçe kralı Ferdinand ile Leh Kralı Luyi'nin işbu fütûhât-ı celîle onurlarına tokenub mukâbeleye kalkışarak Mehmed Pâşâ'nın üzerine bir ehl-i salîb musallad idüb Osmânlıların en sonra aldığı Lipva

(٩٥٨) قاتوق سلطان بلوان خان

صکری وارقتند پادشاه ارضی هزیون الیه
تبریزه واصل اولدی
٩٥٦هـ (وان) (وادی الجواز) (اوییش)
(قارس) (یازید) الیه اشک بلاد فتح ایلدی
واقیشی حله چینه روق اوزره پادشاه حلبه کلدی
٩٥٧هـ القاضی میرزا عیسیٰ بنک. ایلرینه. خلوصی
گیدوب ضبط ممالک ایلک اوزره مأمور ایلدی
پادشاه حضرتلریده استاجوله عودت یوردی
میرزا القاضی. یقین. الله ویروب عیسیٰ بنک
تلف ایلدی
٩٥٨هـ. تمه قرانک اهلان. ایللاه. بختی کونه
درتدن طولای. روح ایللی محمدیان مقدار کافی
بقوه صکریه الیه اوزرینه کوتلر بلوب طوبه
نهرین حیر (دیرک) (پنات) (ولایه) و (نهرینک)
(و سوانق) (فلاحی) (و طمشوار) : نهری خیط و نسطیر
ایلی کینه قران فرجه الیه. له قران لوتیک
اشور خوجات جلیله اولورلرینه طوقوب مقابله
قاتلشدوق محمد پاشانک اوزرینه بر اهل حلبه
منطق ایدوب هتاتلرک ال سکره ایلدی لویه

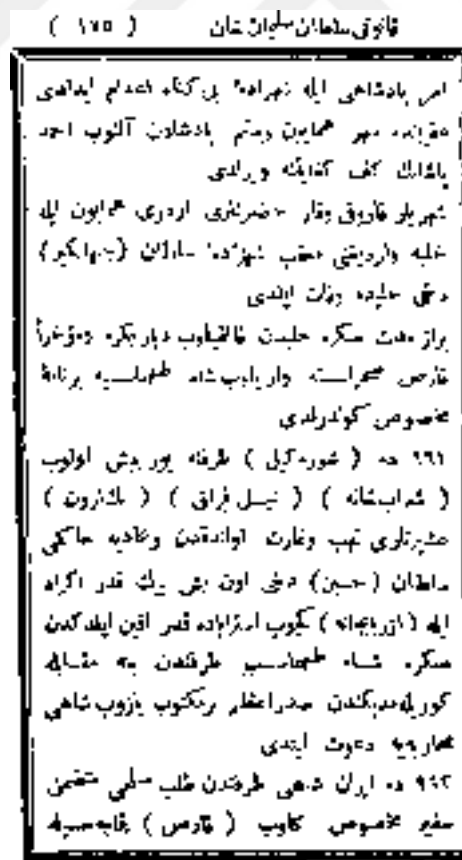
(S-175) emr-i pâdişâhi ile şehzâde-i bi-günâh i'dâm idildi. 'Akıbetde mühr-i hümâyûn Rüstem Pâşâ'dan alınub Ahmed Pâşâ'nın keff-i kifâyetine virildi.

Şehriyâr-ı farûkî vakâr hazretleri ordu-yı hümâyûn ile Haleb'e vardığını mu'akkib Şehzâde-i Sultân (Cihângîr) dahî Haleb'de vefât eyledi.

Bir müddet sonra Haleb'den kalkılıb Diyârbekir'e ve muahharan Kars sahrâsına varılıb Şâh Tahmasb'a bir nâme-i mahsûs gönderildi.

961'de (Şurakıl) tarafına yürüyüş olub (Şaraphane), (Nilfırak), (Beg Arun- بک ارون) 'aşîretleri nehib ve gâret olunduktan ve 'İmadiye hâkimi Sultân (Hüseyn) dahî on beş bin kadar Ekrâd ile (Azerbaycan'a) geçüb Astarâbâd'a kadar akın eyledikten sonra Şâh Tahmasb tarafından yine mukâbele görülemediğinden, Sadrâ'zam bir mektub yazub şâhı muharebeye da'vet itdi.

962'de İran Şâhı tarafından taleb-i sulhi mutazammın sefir-i mahsûs gelüb (Kars) kal'asıyla

(S-176) nevâhi-i müştemilesi Devlet-i ‘Aliyye’de kalmak üzere Amasya sahrâsında musâlahaya karar virildikten sonra İstanbul’a ‘avdet-i hümâyûn vukû’ buldu.

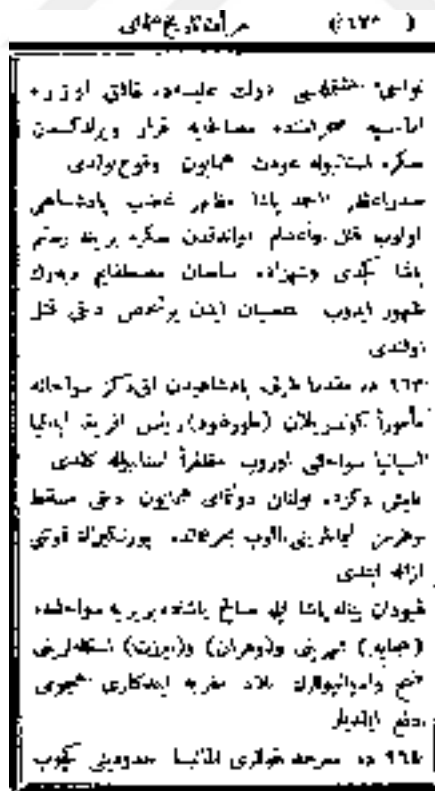
Sadrâ‘zam Ahmed Pâşâ mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olub katl ve i‘dâm olundukdan sonra yerine Rüstem Pâşâ geçti ve Şehzâde Sultân Mustafa’yım diyerek zuhûr idüb ‘isyân iden bir şahıs dahî katl olundu.

963’de mukaddemâ taraf-ı pâdişâhîden Akdeniz sevâhiline me’mûren gönderilen (Turgud) Re’îs Afrika İtalya, İspânya sevâhilini urub muzafferen İstanbul’a geldi.

Dış denizde bulunan donanma-yı hümâyûn dahî Maskat ve Hürmüz limanlarını alub Bahr-ı ‘Umman’da Portekiz’in kuvvetini izâle itdi.

Kapudan Piyâle Pâşâ ile Salih Pâşâ’da bir beriyye sevâhilinde (Bicaye) şehrini ve (Vehran) ve (نبرزت) iskelelerini feth ve İspanyolların Bilad-ı Mağrib’e itdikleri hücumu def‘ eylediler.

964’de serhad kolları Almanya hudûdını geçüb

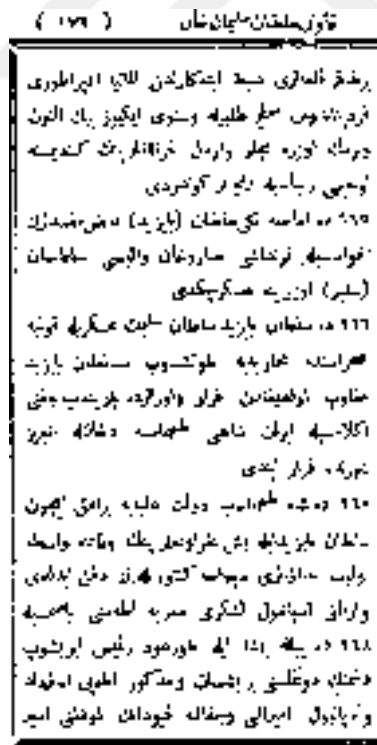

(S-177) bir takım kal'aları zabt itdiklerinden Almanya imparatoru Ferdinansos sulh talebiyle ve senevî iki yüz bin altun virmek üzere Macar ve Erdel krallıklarının kendisine tevcîhi ricâsıyla ilçiler gönderdi.

965'de Amasya Beg'i Sultân (Bâyezîd) ba'z-ı müfsidlerin igvâsıyla karındaşı Saruhan Vâlîsi Sultân (Selîm) üzerine 'asker çekdi.

966'da Sultân Bâyezîd, Sultân Selîm'in 'askeriyle Konya sahrâsında muhârebeye tutuşub Sultân Bâyezîd mağlûb olduğundan firâr ve oralarda barınamayacağını anlamasıyla İran şâhı Tahmasb'a dehâletle Tebriz şehrinde karar itdi.

967'de Şâh Tahmasb Devlet-i 'Aliyye'ye yaranmak içün Sultân Bâyezîd ile beş nefer oğullarının vefâtına vâsita olub cenâzeleri Sivas'a getirülerek defn idildi. Bu aralık İspanyol leşkeri Sorbe⁴¹ adasını basmasıyla 968'de Piyâle Pâşâ ile Turgud Re'îs irişüb düşmanın donanmasını perîşân ve mezkûr adayı istirdâd ve İspanyol amiralini ve cefâlana kapudanın oğlunu esîr

⁴¹ Sorbe: Aslen Cerbe'dir.

(S-178) idüb İstanbul'a geldiler.

969'da otuz bin altun virgü virmek şartıyla Avusturya 'ahid nâmesi tanzîm ve (Frankfurt) şehrinde mübâdele olundu.

970'de Ferdinandos'un tahrîkiyle Boğdan'da ve Vasilikos nâm voyvodalığı zabt olduğundan dolayı hayli cenk ve cidâl vukû' buldu ve bu sırada İtalya hükümetleri ve Leh cumhûru tarafından gelen ilçilerin iltimâsları kabûl bir Leh ticâret imtiyâzına nâ'il oldular.

971'de İstanbul'da büyük fırtınalarla seller zuhûr iderek hayli yirleri harâb itdiğinden beş yüz altun sarfiyla suyolları ve köprüler ta'mîr idildi.

972'de (Malta) Adası'nın teshîrine ba'z-ı güne esbâb-ı mucîbe zuhûr itmekle techîz olunan Donanma ile me'mûren gönderilen pâşâların kumandasızlıklarında ve düşmanın kesretinden nâşî bi'z-zarûr 'avdet eylediler.

973'de Macar üzerine i'lân-ı harb olunub Hazret-i Pâdişâh ordu-yı hümâyûn ile Tatar Pazarına kadar vusûllerinde maraz-ı nikrîsden muzdarib

(S-179) olmuşlar ise de kemâl-i gayret ile Belgrad'a yürüdüler ve oradan (Zemun) sahrâsına varub (Erdel) Kralı (İstefanyan) ile görüşdüler.

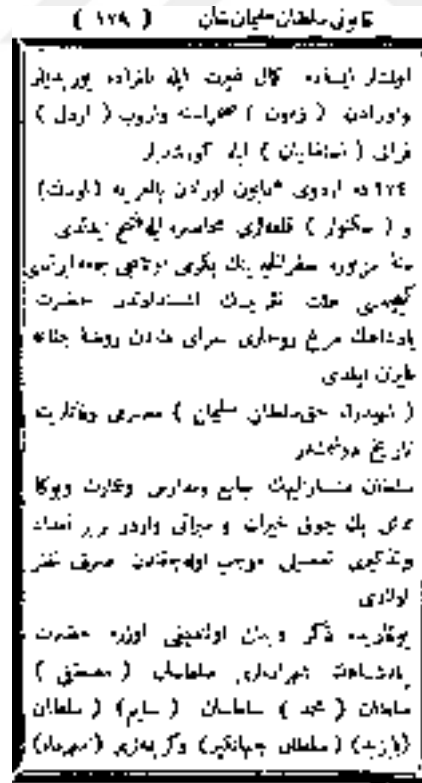
974'de ordu-yı hümâyûn oradan bil'azîme (Osek) ve (Sigetvar) kal'aları muhâsara ile feth idildi.

Sene-i mezbûre Sâferü'l-hayr ayının yirmi üçüncü Cum'a-irtesi gicesi 'illet-i nikrîsin iştîdâdından Hazret-i Pâdişâh'ın mûrg-ı ruhları saray-ı fenâdan ravza-i cenâna tayerân eyledi.

(Şehîd-i rah-ı Hakk Sultân Süleymân) musarra'yı vefâtlarına târîh düşmüşdür.

Sultân müşârünileyhin câmi' ve medâris ve imâret ve buna mûmâsil pek çok hayrât ve meberrâtı vardır. Bir bir ta'dâd ve tezkîri tafsîli mûcib olacağından sarf-ı nazar olundu.

Yukarıda zikr ve beyân olunduğu üzere Hazret-i Pâdişâh'ın şehzâdeleri Sultân (Mustafa), Sultân (Mehmed), Sultân (Selîm), Sultân (Bâyezîd), Sultân (Cihângîr) ve kerîmeleri (Mihrimâh)

(S-180) sultân idi. Şehzâdelerin cümlesi pederlerinden evvel vefât idüb yalnız (Sultân Selîm) hayâtta kalmış idi.

(Kânûnî Sultân Süleymân Hazretleri'nin)

(Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Fransa Kralı Birinci (Fransuva)

İngiltere Kralı Sekizinci (Hanri)

İspanya ve Almanya İmparatoru (Şarlken)

Portekiz Kralı (Emanuel) fevtiyle Üçüncü (Jan)

Rusya Hâkimi Üçüncü (İvan) fevtiyle oğlu Üçüncü (Vasil)

(Asya Kıt'asında)

‘Acem Şâhı (İsmâ‘îl)

Şirvan Şâhı (Şeyh Şae)

Hindistan Pâdişâhı (‘Ale‘addîn) ba‘de (Behlül) fevtiyle oğlu (Nizâm)

Lahor ve Dipal Pâdişâhı (Şae Muhammed) ba‘de (Hüseyn)

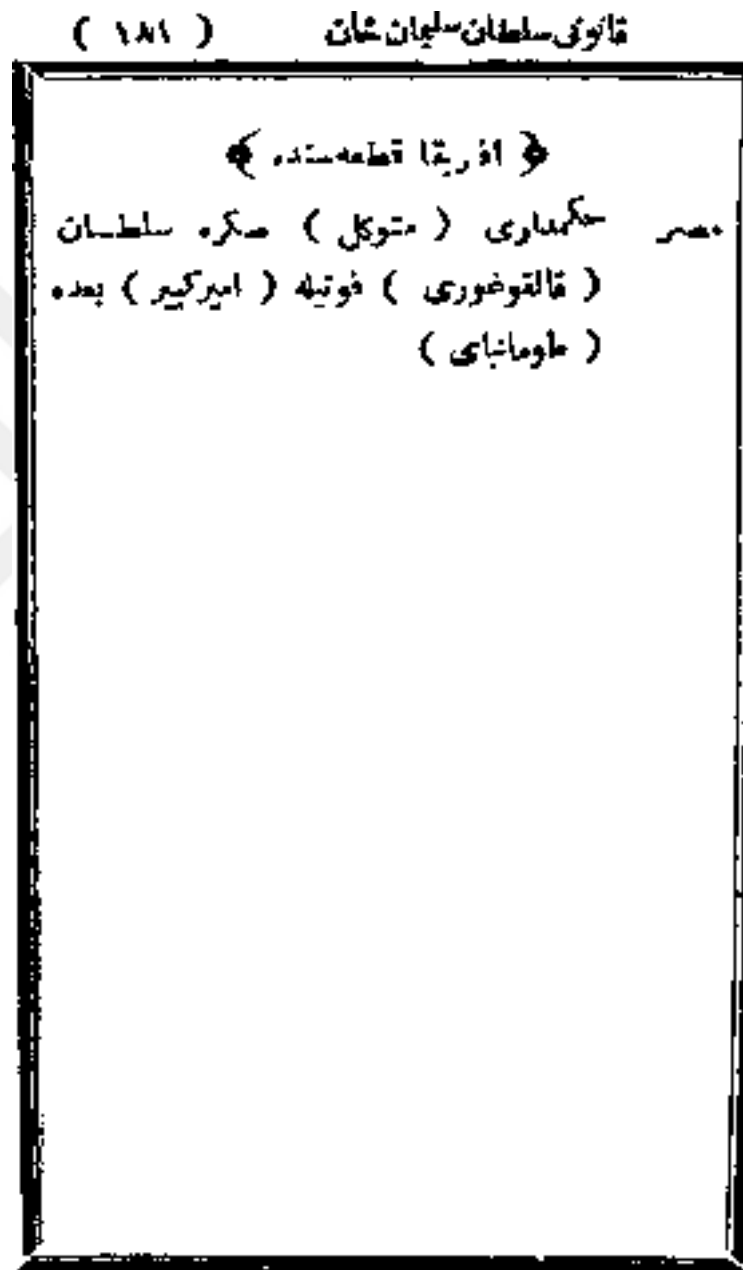
Mâverâü‘n-nehir Şehzâdegândan (Timur) yeddinde idi.

(S-181)

(Afrika Kıt'asında)

Mısır Hükümdârı (Mütevekkil) sonra Sultân (KalgıGavri)⁴² fevtiyle (Emir Kebir) ba'de (Tomanbay)

⁴² Kalgı Gavri: Aslen Kansu Gavri

(S-182)

(DEVLET-İ OSMÂNİYYE’NİN ON BİRİNCİSİ SARI SULTÂN SELÎM HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh 930 sene-i hicriyesi Receb’in altıncı günü tevellüd iderek 974 senesi Rebi’ü’l-evvelinin dokuzuncu günü kırk dört yaşında olarak taht-ı Osmâniyye’ye cülûs buyurdular. Sekiz sene beş mâh on gün kadar saltanat sürdüler. Sultân Selîm Han cülûsunun üçüncü günü ordu-yı hümâyûn’u karşılamak üzere Belgrad’a ‘azîmet itmişidi. ‘Askere kavuşdukda ordu halkı cülûs vukû’unu anlayub İstanbul’a gelürken yeniçeri ve sipâh tâ’ifesi yolda hayli ihtilâller çıkarmalarıyla Sadrâ’zam Sokululu Mehmed Pâşâ ihtilâle sebebiyet virenlerin cezâ-yı sezâsını virüb herkese kendü vazîfesini bildirdi ise de bunca masârîf-ı zâ’ide yüzünden hazîne-i devlete birden bire darlık gelmişidi. Hele donanma-yı hümâyûn Kapudan Piyâle Pâşâ ma’iyetiyle İtalya’dan bir hayli emvâl-i ganâim alarak ol günlerde İstanbul’a ‘avdet itmiş olmasıyla hazîneye biraz genişlik hâsıl oldu.

Hem cülûs ve hem de Macaristan’da zuhûra gelen

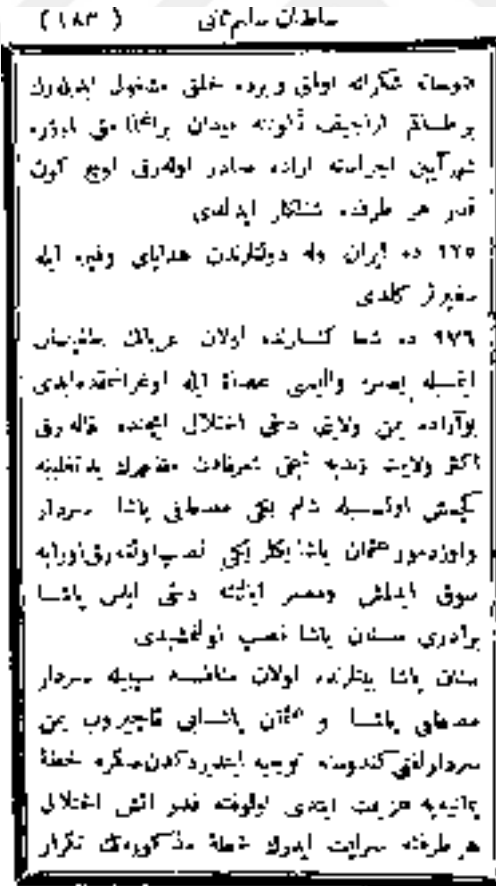

(S-183) fütûhâta şükrâne olmak ve bir de halk meşgûl edilerek bir takım erâcîf tekevvününe meydân birağılmamak üzere şehriyân icrâsına irâde sâdır olunarak üç gün kadar her tarafda şenlikler idildi.

975'de İran ve Leh devletlerinden hedâyâ-yı vefire ile sefirler geldi.

976'da Şat kenarında olan 'Urbân'ın tuğyân itmesiyle Basra vâlisî 'usât ile uğraşmakda idi. Bu arada Yemen vilâyeti dahî ihtilâl içinde kalarak ekser vilâyet Zeydiye Şeyhi şürefâdan mazharın yed tegallübüne geçmiş olmasıyla Şam Begi Mustafa Pâşâ serdâr ve Özdemur Osmân Pâşâ beglerbegi nasb olunarak oraya sevk edilmiş ve Mısır eyâletine dahî Ayas Pâşâ birâderi Sinân Pâşâ nasb olunmuş idi.

Sinân Pâşâ beynlerinde olan münâfese sebebiyle Serdâr Mustafa Pâşâ ve Osmân Pâşâ'yı kaçırub Yemen serdârlığını kendüsine tevciye itdirdikden sonra Hıttâ-i Yemâniye'ye 'azîmet itdi. Ol vakte kadar ateş-i ihtilâl her tarafına sirâyet iderek hıttâ-i mezkûrenin tekrâr

(S-184) kabza-i teshîre götürülmesi pek çok himmete muhtâc bir hâle gelmiş idi.

İki sene kadar uğraşıldığı sırada şerîf mazharın vukû' ve fânî gürûh-ı eşkıyânın inhizâmına mûcib olarak Sinân Pâşâ Fâtih-i Yemen deyü nâm aldı.

976'da Manya ile Trablusgarb'da ba'z-ı uygunsuzluklar baş göstermiş ise de iki kavl donanma gönderilerek oralar dahi yoluna gindirildi ve Kıbrıs Adası'nda bulunan bakiyye-i ehl-i salîbin def' ve izâlesicün tedârikât-ı külliyyeye teşebbüs olundu.

Bu esnâda Endülüs Ehl-i İslâmî tarafından istimdâdı hâvî gelen feryâd-nâmelerde mukaddemâ Gırnata'dan Alpokasar-البوقسار Dağları'na tart olunan Müslümanlara mülûk-i mûnkariza evladından Muhammedü'l-Mansûr serdâr nasb olunub Garnata'yı muhâsara eylemiş ise de İspanya'ya diğer taraftan i'âne idileceği beyânıyla Devlet-i Osmâniyye'nin dahî kendülerine i'âne itmesini tazarru' ve niyâzda bulundular. Halbuki saltanat-ı seniyye bervecch-i muharrer evvelce Kıbrıs üzerine hareketini i'lân-ı iş bulunduğundan Endülüs tarafına i'âneye vakt

(S-185) olmadığı cevâbı virildi.

977'de Ejderhan seferi nâmıyla bir vaka'a daha baş gösterdi. Şöyle ki ol vaktin politikasınca devletin aksâ-yı emeli Devlet-i Safeviyye'nin nüfûz ve kuvvetini kırmak idi. Bunun husûlî Tebriz'den Tahran ve Isfahan'a kadar çöl ve rigistândan 'ibâret olan tarîkden 'asker göndermekle olub bu ise müşkilce olmasından bunun teşkîlî için Bahr-ı Hazez'e dökilen ve Volga Nehri'ne geçilebileceği ve ol hâlde bilâd-ı şarkıyye bis-sühûle istilâ ile hudûd-ı Osmâniyye'nin Asya kıt'asınca Mâverâü'n-nehir'e kadar tevessü' eyleyeceği cihetle bu emr-i mühimin fiile getirülmesi için Çerkes Kâsım Pâşâ'ya (Kefe) sancağı tevcîh kılınmış ve 'amelece imdâd itmesi Kırım Hanı Devlet Giray Hana tavsiye olunarak on altı bin 'amele üç bin kadar yeniçeri yirmi bin Türk atlısı elli bin Tatar süvârisiyle mikdâr-ı kâfi kürek ve kazma tedârik برله ve Volga nehrine gönderilmiş ve hafriye başlayub sülûsi mikdârı kazılmış iken Rusyalunun iğfâlâtıyla Tatarlar oralarda insân dayanmaz

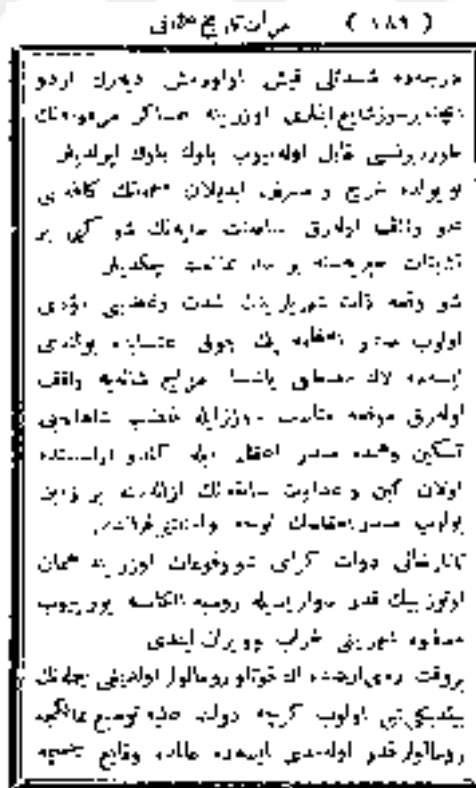
(۱۸۵)
سلطان سليم ثانی
اولیائی جوابی و برلیدی
۹۷۴ د. ازدهان سفری تدبیر بر وقعه دها پیش
کودتردی شویله که اولوخاک یولقه سنجہ دولت
قصای امل دولت سفربہ نک قوڈ وقوتی قیرتی ابدی
یولک حصولی تبریزدن طهران واسفہانہ قدر پاول
وزیکستاندن صبارت اوان طریقتن مسکر کوندر مکاه
اولوب یو ایسه مشکلیه اولندن یولک تشکیل
ایچون بحر سوزہ دہ کبلان و ولفا نهریہ کچیلہ یلہ چی
واحدالده بلاد شرفیہ و اسم و لہ اسقلا ایلہ حدود
مقانیہک اسیا قطعه سنجہ ماوراء النهر قدر
توسع ابلہ ییکی جہتہ بواسر صحت فہلہ کتولیدی
یچون پیرکس خامم باشاہ (کفہ) سنجای توبچہ
خانیش و علقہ جہ امداد اجمعی قریم شای دولت
کرای خانہ توسعہ اولتہ رق اون اتلی یک ۴۴ اوج
یک قدم یکجیری یکرمی بسک ترک آتلیسی اتلی
یک تاتار سوار بیہ مقدار کافی کورک و قازہ
تدارک برہ و ولفا نهریہ کوندرلش و سفربہ
باشلاوب اتلی مقداری قازلش ایکن روسیہ یولک
الغسلایہ تاتارلر اورلرہ انلق طبعیغا

(S-186) derecede şiddetli kış olurmuş diyerek ordu içine bir söz şâyi' itmeleri üzerine asâkir-i merkūmenin durdurulması kabûl olamayub bölük bölük ayrıldılar. Bu yolda harc ve sarf idilen mühimmâtın kâffesi mahv ve telef olarak saltanat-ı seniyyenin şu gibi bir teşebbüssât-ı hayriyesine bir sed mümâna'at çıkdılar.

Şu vak'a Zât-ı Şehriyâri'nin şiddet ve gazabını müveddi olub Sadrâ'zam'a pek çok 'itâbda bulundu ise de Lala Mustafa Pâşâ mizac-ı şâneye vâkıf olarak mevki'e münâsib sözler ile gazab-ı şâhaneyi teskîn ve hemde Sadrâ'zam ile kendü arasında olan kin ve 'adâvet sâbikanın izâlesine bir zemîn bulub sadrâ'zamin teveccüh ve emniyetini kazandı.

Tatar Hanı Devlet Giray şu vukû'ât üzerine hemân otuz bin kadar süvârisiyle Rusya ülkesine yürüyüb Moskova şehrini harâb ve virân itdi.

Bir vakit rû-yi arzda en kuvvetlü Romalular olduğu cümlelerin bildiği şey olub gerçi Devlet-i 'Aliyye tevsî'-i memâlikçe Romalular kadar olamadı ise de 'alemdе vakâyi'-i cesîme

(S-187) ihdâsıyla şöhrat almakda Romalulardan pekde girü kalmadı dinilse becâdır. Çünkü Avrupa kıt'asında meydân-ı harbe ibtidâ muntazam 'asker sevk iden Devlet-i 'Aliyye olub düvel-i sâ'ire Osmânludan örnek aldılar.

Husûsen Avusturya Devleti'nin kesb-i intizâm itmesi Devlet-i 'Aliyye'ye mukâvemet için olduğu (Monte Kokoli) nâm ser'askerin Paris'de kaleme aldığı târîhinde muharrirdir. Yukarıda gösterildiği üzere Adalar Denizi'nin taht-ı itâ'ate alınması akdem umûrdan olarak Lala Mustafa Pâşâ Kıbrıs serdârı ta'yîn ile 978'de tedârikât-ı külliyyeye başlamış idi. Kanal küşâde maddesi ânifen zikr olunduğu üzere 'ukde tehhür düşmüş ve huzûr-ı şâhanede Sadrâ'zam'a mu'âvenet sûretinde bulunarak bir kat dahâ emniyet kazanmasz üzerine Mustafa Pâşâ'nın serdârlık fermânz kemâl-i memnûniyetle yeddine virildişi gibi ma'iyetinede elli bin kadar tüfenk-endâz, topēu ve laşamcz ta'yîn olunduşu ve yüz elli pâre donanma-yz hümayûna dahî Piyâle Pâşâ, Uluē Pâşâ kumandasında olarak serdâr-ı müžârünileyhin

(۱۸۷) سلطان سلیمان

اسمائه شهرت الماده رومالوزدن يگده كير و قلدى
 ديكه بجادر چو نكه اوروا فطامند بدن
 حربه ابتدا مقام هكر سولى بدن دولت عليه
 اولوب دول - آره - قتلون اوزك الديار
 خصوصاً او - قرا دولك كپ انظام اقمى
 دولت عليه مملوت ايجون اولدىنى (موت قوقول)
 نام بر صكرت يارسه قله امينى تاريخند هر رور
 بو قاريد كور - قردىكي اوزره اطالار دكر يك
 تخت اطاعت انفسى قدم اوردن اولورق لاله
 - معنى پاشا قيراس - سردارى تعيين ايله ۱۷۷۸
 تدركان كليه بشلان ايدى قدر كسادى
 مادمسى آند دكر اولدىنى اوزره هنده تاريخه
 دوشمى و حضور شاهانه بدر اعظمه مملوت
 سوزنده بولدى يوقاندا انيت قراغسى اوزره
 مصلطى دست ممدركلى قومانى كمال انونجه
 يدیه و برادىكى كپى مدينه ده ائلى يك خبر
 تذك انك حاوغي و انفسى ادين اولدىنى و يوز
 القى پاره دولتى همرايه دنى پاشا اولور
 پاشا قوماندانده اولورق سردار مشارالين

(S-188) ma'iyetine ta'yîn kılındığı cihetle sene-i mezbûre Rebi'ü'l-evvelinde adalara müteveccihen gittiler.

Doğruca Kıbrıs Adası'na varılub donanma-yı hümayûn ile etrafı abluka edilerek ve bir tarafından hayli 'asker girdirilerek zabtına ikdâm olunmuş ise de kal'aları müstahkem ve rasîn vesâ'ir istihkâmatı gâyet metîn olmağla altı ay kadar uğraşıldı.

(Lefkoşa) garbında (Mağusa) şehri topa tutularak dayanamayub teslim oldular ve kendülerinin Girid Adası'na nakillerini istirhâmda bulundular.

Bu arada Kıbrıs'ın sâhibi olan (Bragazino)⁴³ nâm Venediklü kırmızı elbise ile kal'adan çıkub orduya geldi.

Merkûm taassub-ı milliyesini terk idemeyüb ba'z-ı yolsuz etvârda bulunduktan başka kendüsünde esîr bulunan Müslümanları kal'adan çıkarken katl itdirdiği cihetle donanmaya alınmış olan Frenkler derhâl çıkartılarak cümlesi meydân-ı siyâsetde kısâs idildi. Re'islerinin ceza-yı sezâsı görüldü.

⁴³ Bragazino: Aslen Bragadino

(189) Frenk târihinde Bragazino'nun katli maddesi biraz mübâlağalı ve te'sîrli yazılmış ise de İspanyolların 'Arablara itdikleri mu'âmele kadar dehşetli görülemez.

(Venediklü ile Bahren Muhârebe Vukû'u)

Lala Mustafa Pâşâ Kıbrıs'ın fethi uğurunda elli bin 'askeri telef itdiği esnâda Vezîr-i sâni Pertev Pâşâ dahî donanma ile Frenkistân sevâhilinin teshîrine me'mûr idildi.

Müezzîn-zâde Kapudan 'Alî Pâşâ ve Cezayir Begi Uluç 'Alî Pâşâ ve Trablus Begi Ca'fer Pâşâ ve Hayreddîn Pâşâ zâde Hasan Pâşâ mevcûd ma'iyetleri olan donanmalar ile Pertev Pâşâ kumandasına toplandı.

979 Cemâziye'l-evvelinde yüz seksen pâre gemiden mürekkeb donanma-yı hümâyûn (İnebahtı) Boğazı'ndan çıkarak Mora açıklarında alay bağladılar ise de makarr Venedik Cumhûru İspanya ve Papa ve İtalya hükûmetleri ve Malta haydutlarıyla ittifâk itdikden ve meşhûr İmparator Beşinci Karlo'nun oğlu (Don Juan) ma'iyetiyle donanma-yı hümâyûn üzerine iki yüzden ziyâde gemi gönderdiğinden

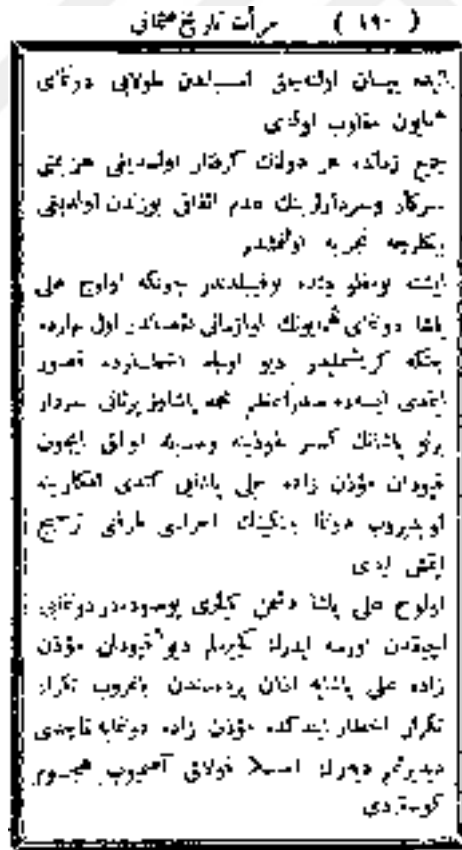

(S-190) atide beyân olunacak esbâbdan dolayı donanma-yı hümâyûn mağlûb oldu.

Cemî' zamânda her devletin giriftâr olduğu hezîmeti serkâr ve serdârlarının 'adem-i ittifâkı yüzünden olduğu binlerce tecrübe olunmuştur.

İşte bu mağlubiyette bu kabildendir. Çünkü Uluç 'Alî Pâşâ "Donanma-yı hümâyûn'un levâzımâtı noksandır, evvel baharda cenge girişmelidir." deyü evvelce ihtârda kusûr itmedi ise de Sadrâ'zam Mehmed Pâşâ, Vezîr-i Sâni Serdâr Pertev Pâşâ'nın kesr-i nüfûzuna vesîle olmak için Kapudan Mü'ezzinzâde 'Alî Pâşâ'yı kendi efkârına uydurub donanma cenginin icrâsı tarafını terhîc⁴⁴ itmiş idi.

Uluç 'Ali Pâşâ "Düşman gemileri pusudadır. Donanmayı açıktan örse iderek geçirelim." deyü Kapudan Mü'ezzinzâde 'Alî Pâşâ'ya ezan perdesinden bağırub tekrar tekrar ihtâr itdikde Mü'ezzinzâde "Donanmaya kaçdı didirtmem." diyerek asla kulak asmayub hücum gösterdi.

⁴⁴ Aslen tercihtir.

(S-191) Müttefikin donanması ise pusuda rüzgârını uydurup donanma-yı hümâyûn'a karşı gelmesiyle Mora'nın (Kanlı Burun) didikleri mahalde 'azîm bir cenge girişdilerki Müezzîn-zâde Kapudan 'Alî Pâşâ bir İspanyol gemisi elinde şehîd ve oğlu dahî muhteriken nâbedîd oldu. Serdâr Pertev Pâşâ'nın gemisi dahî paralanub Pâşâ denize düşdüğünden ib atub kurtarıldı. Uluç 'Alî Pâşâ ise Cezayir gemileriyle birleşüb düşmanı dağıtmak ile meşgûl idi.

Velhâsıl otuz bin kadar nüfûs telef ve şehîd oldukdan başka Venediklüler eline geçen sefâin-i Osmâniyye ve üserâ-yı İslâmiyye'yi ve zevât-ı meşhûrenin ru'ûs-i maktû'alarını gemilerin direklerine ta'lik ve esliha ve sancakları dahî baş aşağı asub enva' hakâretde bulundular.

Şu haber-i küdürret eser Pâdişâh'ın mesmû'u oldukda fevka'l-âde me'yûs ve muztarib oldu.

Şu hezîmetin acısını çıkarmak üzere irtesi sene Sadrâ'zam Mehmed Pâşâ'nın eser-i sa'yiyle mükemmel bir donanma daha tertîb idilerek Uluç 'Alî Pâşâ

سالمات سايماي (١٩١)

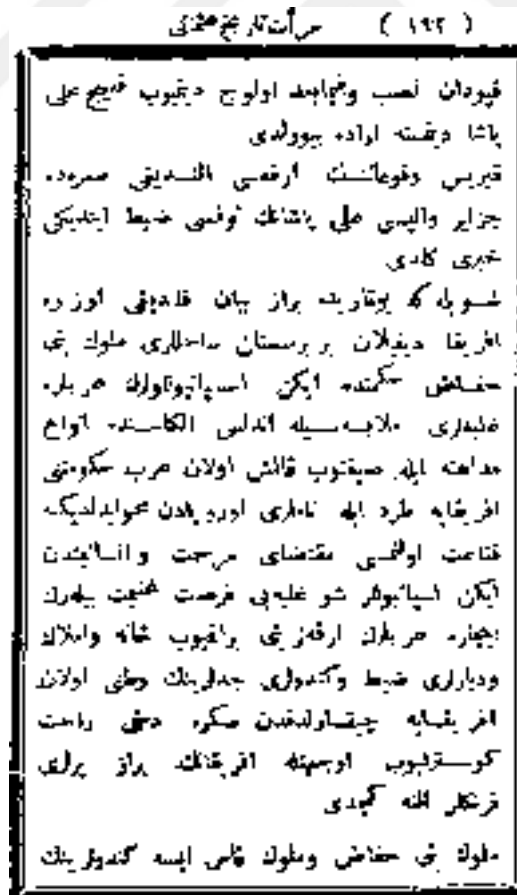
دولتي دولتي ابدى پوسوده روزگار غاويروب
دولتي دولتي قارنوكلارده موراك (مالي دون)
ديككلى عولده عفايم بر جنگه كيريشدهلر
وؤن زاده قورون هلى پاشا بر لى بول كيسى
الده شهيد واولو دى محترقا كاييد اولدى
سردار برنو پاشاك كيسى دى بارلوب پاشا
هكزه دوشدركان ايب اوب قورلاردى
اولوچ على پاشا ابدى جزار كزله برشرك
دولتي دولتي ايله شول ايدى
واظمن اولوزيك قدر نوس تاق وشمير اولمقدن
اشقه دليكلور اله كىل سفاين علقه واسراى
اسلاميه وذاوات شهورده رؤس متعوجهرلى
كوزلر ديككلى علقه واسطه وسيلقلى دى
پاشا شافى ابدى نواع سارنده بولمى
شو شم كدورت اير بادشاهك مسوى اولمده
فوق العاده عايمس مضطرب اولدى
شو هزىك اجيسى چيقارمى اوزره ايرتى
سده صدر اعظم عجم وشتاك تر سويله مكل
ر دوله دعا ترتب ايدلر اولوچ على پاشا

(S-192) kapudan nasb ve fi-mâba'd Uluç dinmeyüb Kılıç 'Alî Pâşâ dinmesine irâde buyuruldu.

Kıbrıs vukû'âtının arkası alındığı sırada Cezayir vâlîsi 'Alî Pâşâ'nın Tunus'u zabt itdiği haberi geldi.

Şöyle ki yukarıda biraz beyân kılındığı üzere Afrika dinilen Berberistân Sâhilleri Melûk Benî Hafâs hükmünde iken İspanyolluların 'Arablara galebeleri mülâbesesiyle Endülüs ülkesinde envâ' müdâhene ile sığınub kalmış olan 'Arab hükûmetini Afrika'ya tart ile nâmları Avrupa'dan mahv idildiğine kanâ'at olunması muktezâ-yı merhamet ve insâniyetden iken İspanyollar şu galebeyi fırsat-ı ganîmet bilerek biçâre 'Arâbların arkalarını bırakamayub hâne ve emlâk ve diyârları zabt ve kendüleri cedlerinin vatanı olan Afrika'ya çıkarıldıktan sonra dahî râhat gösterilmeyüb o cihetle Afrika'nın biraz yirleri Frenkler eline geçti.

Melûk Benî Hafâs ve Melûk Fâs ise kendülerinin

(S-193) zevâl-i devlet ve saltanatlarına bin can ile harîs olan İspanyollara dindaşları olan Müslümanları telef itdikleri için i'âne-i nakdiyede bulunarak hem bir taraftan kuvve-i milliyelerini isrâf ve hemde o sûretle kuvve-i milliyelerini itlâf iderlerdi.

Bunların şu hamitsizliğine binâen levent kapudanlarından Cezayir'de bulunan meşhûr Hayreddîn Pâşâ takımından Kılıç 'Alî Pâşâ 980'de mükemmel bir donanma techîz iderek Tunus sevâhilinde olan İspanya 'askerini oralardan sürüb çıkardıktan ve Malta donanmasını dağıtdıktan sonra Tunus'ı zabt eyledi ise de Tunus pâdişâhı Melûk Benî Hafâs'dan Sultân (Hasan), İspanyollara ilticâ itmesiyle oğlu Sultân (Hamîd) bir mikdâr 'asker ile 'Alî Pâşâ tarafından Vekîl Haydar Pâşâ'yı kaçırub Tunus'u yine aldı. Saltanat-ı Seniyye'nin ol 'asra göre politikası Sevâhil-i Berberistan'ı aldıktan sonra fırsat elverir ise Endülüs kıt'asında kalan 'Arablara i'âne itmek maddesinden 'ibâret olub ancak Sadr-

سلطان سالم ثاني (١٩٢)

قوله دوات و سلطنة في جاك جان اليه حريص
اولان اسبانيولر ددائسلي اولان سلطانلي
تلف ايندكلى ايجون امانه نتيجه ده بولتوق
هم بر طرفدن قوه مليه ليري اسراني و همده
اوسورقه قوه مليه ليري اتلافي اينرلدى
بولوك شوشونسلرلكنه بيا اولد قبودانلوقدن
جزيره يوانان مشهور خير الدين باشا طاقندن
قليج عني باشا ٩٨٠ قه مكل بر دوغنا قجيميز
ايدرك تونس سوحانده اولان اسپانيا حيكري
اورازدن سودوب چياردقندن دعالطه دونقايي
ماتغيدقندن سكره تونسى ضبط ايلدى ايدده
تونس پادشاهى ملوك بني سوحاندين سلطان
(حسن) اسپانيولر التجا ايميله اوغلو سلطان
(حميد) بر مقدار سكره اليه عني باشا طرفندن
وكل حيدر باشاي قايچوب توقسى به الدى
سلطنت سنيه نك اول عسره كوره يوانيه نى
سوحانل بر بر سنانى العفدن سكره فرصت
الويرر ايسه اندلى قطع مستند قلان عربله
اعانه اجنت ماده مئدن عبارت اولوب ايجو صدر

(۱۹۶) مرآت تاریخ عثمانی

گوئی ارتجاعانه سبب اولدی ﴿رحمة الله علیه﴾
 ﴿سلطان سلیم ثانی مرحومك شهرآده لری﴾
 سلطان (مراد) سلطان (مصطفی) سلطان (سایمان)
 سلطان (عثمان) الله دها ایکی شهرآده سی واریدی
 ﴿مرحوم مشارالیهك معاصری﴾

﴿اوروپا قطعه سندھ﴾

(روسیه) حکمداری (قدورائوویچ)
 (له) حکمداری ایکنجی (سیرسکود) فوتیله
 (رازه) خاندانددن (هتزی)
 (افلاق) حکمداری (مرچه) بك بعده دردنجی
 (وان)

(المانیا) ایپرطوری بشنجی (قارلوس) نام دیگر
 (شاراکان) بعده (فردیناندو)
 (فرانسه) قرال برنجی (فرانسا)
 (اسپانیا) (فیلیپ)

(ونڈیک) جمهوریت رئیس (پترو) فوتیله
 (مونسته یقو) فوتیله (نیقولاوی)
 (پونت)

(ایتالیا) بشنجی (پایا) فوتیله اون اوچنجی

(S-196) günü irtihâline sebeb oldu. (Rahmetullah-i ‘Aleyh)

(Sultân Selîm-i Sâni Merhûmun Şehzâdeleri)

Sultân (Murâd), Sultân (Mustafa), Sultân (Süleymân), Sultân (Osmân) ile daha iki şehzâdesi var idi.

(Merhûm Müşârünileyhin Mu‘âsırı)

(Avpupa Kıt‘asında)

(Rusya) Hükümdârı (Kudor⁴⁵ İvanoviç)

(Leh) Hükümdârı İkinci (Sigismund) fevtiyle (Jaje)⁴⁶ hânedânından (Hanri)

(Eflak) Hükümdârı (Mirce) Beg ba‘de Dördüncü (Van-وان)

(Almanya) İmparatoru Beşinci (Karlos) nâm diğeri (Şarlken) ba‘de (Ferdinando)

(Fransa) Kralı Birinci (Fransuva)

(İspanya) (Filip)

(Venedik) Cumhuriyet-i Re‘isi (Petro) fevtiyle (Monsetayenko) fevtiyle (Nikolasi V. Ponte)⁴⁷

(İtalya) Beşinci (Papa) fevtiyle On Üçüncü

⁴⁵ Kudor: Aslen Fyodor’dur.

⁴⁶ Aslen Anju hanedanlığıdır.

⁴⁷ Aslen Niccola da Ponte

(S-197)

(Gregavar) Papa fevtiyle Beşinci (Ski) fevtiyle On Dördüncü (Gregavur)

(İngiltere) Hükümdârı (Anju) fevtiyle Yedinci (Hanri) ba'de Altıncı (Edvard)
ba'de (Jan Garay Mari Elizabet)

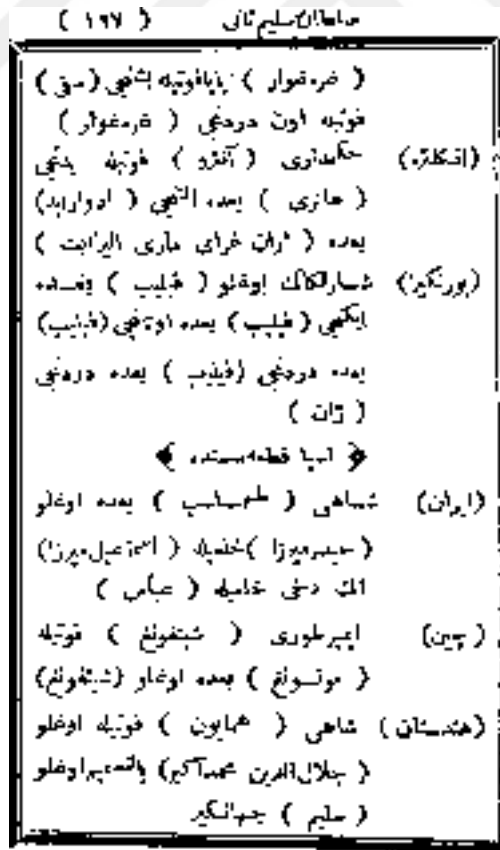
(Portekiz) Şarlken'in oğlu (Filip) ba'de İkinci (Filip) ba'de Üçüncü (Filip)
ba'de Dördüncü (Filip) ba'de Dördüncü (Jan)

(Asya Kıt'asında)

(İran) Şâhı (Tahmasb) ba'de oğlu (Haydar Mirza) hal'iyle (İsmâ'îl Mirza) anın
dahî hal'iyle ('Abbâs)

(Çin) İmparatoru (Şinfong) fevtiyle (Munsong) ba'de oğlu (Şinfong)

(Hindistan) Şâhı (Hümâyûn) fevtiyle oğlu (Celaledîn Muhammed Ekber)
bittesmîm oğlu (Selîm) Cihângîr

(S-198)

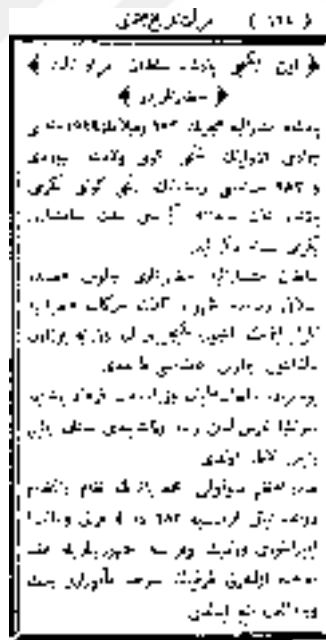
(ON İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN MURÂD-I SÂLİS HAZRETLERİDİR)

Pâdişâh müşârünileyh hicretin 953 ve miladın 1544 senesi Cemâziye'l-evvel'inin beşinci günü vilâdet buyurdu ve 982 senesi Ramazân'ın birinci günü yirmi⁴⁸ yaşında taht-ı saltanata geçti. Müddet-i saltanatları yirmi sene sekiz aydır.

Sultân müşârünileyh hazretleri cülûs'akabinde eslâfı zamânında zuhûra gelen harekât-ı isyânıyla tekrar itmemek için yeniçeriler ile vüzerâyâ yüz on bin altın cülûs atıyye dağıtdı.

Bu sırada Sultân Süleymân vüzerâsından Ferhâd Pâşâ ile Seretıbbâ Garaseddîn-zâde vefât itdi. Sinân Çelebi re'isü'l-etıbbâ oldu.

Sadrâ'zam Sokululu Mehmed Pâşâ'nın nizâm ve intizam-ı devletde sebâtı semeresiyle 983'de Leh kralı ve Almanya İmparatoru ve Venedik ve Fransa cumhûriyetleriyle 'akd-ı mu'âhede olunarak tarafının serhad me'mûrları cenk ve cidâlden men' idildi.

⁴⁸ Yirmi değil Yirmi Dokuz yaşında olacaktır.

(S-199)

984'de İspanya ve İngiltere devletleriyle dahî ticârete da'ir tecdîd mu'âhede idildi.

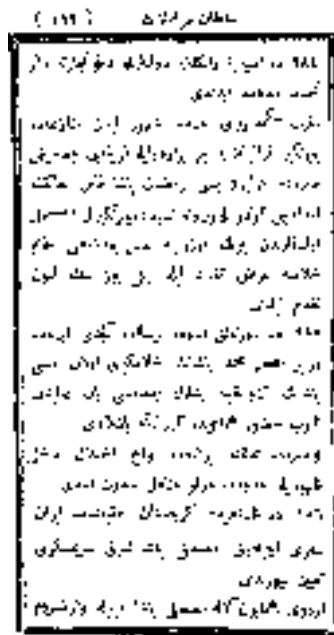
Mağrib hükümdârları yanında zuhûr iden münâza'ada Portekiz Kralının cesîm bir ordu ile Afrika'yı bastığı sırada Cezayir vâlisî Ramazân Pâşâ, Fas hâkimine imdâdcı gönderilerek ve Vadi's-seyl'de Portekizler muzmahil olduklarından bunun üzerine Fas pâdişâhı makâm-ı hilâfete 'arz-ı inkıyâd ile iki yüz bin altun takdîm eyledi.

985'de ortalık 'asûde bi halde geçdi ise de Vezir-i â'zam Mehmed Pâşâ'nın hilâfgîri olan Şemsi Pâşâ'nın teşvîkiyle işlerin ba'zısı Bab-ı Âliden alınub Huzûr-ı Hümâyûnda görölmeğe başladı.

Bu sırada Memâlik-i İraniyye'de envâ' ihtilâl-i dâhili zuhûruyla hudûdda dürlü fitneler hudûs itdi.

986'da zâhirde Gürcistan hakikatde İran seferi açılarak Mustafa Pâşâ şark ser'askeri ta'yîn buyuruldu.

Ordu-yı hümâyûn Lala Mustafa Pâşâ ma'iyetiyle ve Erzurum

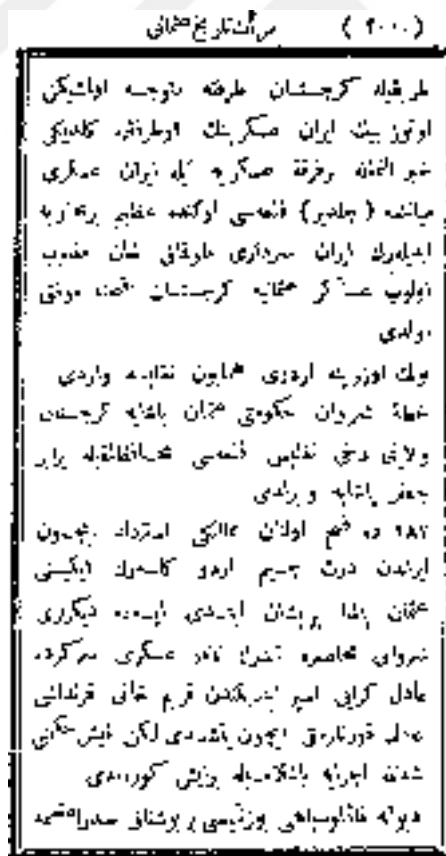

(S-200) tarîkiyle Gürcistan tarafına müteveccih olmuşiken otuz bin İran 'askerinin o taraflara geldiği haber alınmağla bir fırka-i 'askeriyye ile İran 'askeri miyânında (Çıldır) kal'ası o günde 'azîm bir muhârebe idilerek İran serdârı Tokmak Han mağlûb olub 'asâkir-i Osmâniyye Gürcistan fethine muvaffak oldu.

Bunun üzerine ordu-yı hümayûn Tiflis'e vardı. Hıttâ-i Şirvan hükûmeti Osmân Pâşâ'ya Gürcistan vilâyeti dahî Tiflis kal'ası muhafızlığıyla beraber Ca'fer Pâşâ'ya virildi.

897'de feth olunan memâliği istirdâd için İran'dan dört cesîm ordu gelerek ikisini Osmân Pâşâ perîşân itdi ise de diğerleri Şirvan'ı muhâsara iderek Tatar 'Askeri Sergerde 'Âdil Giray'ı esîr itdiğinden Kırım Hanı karındaşı 'Âdil'i kurtarmak için yetişdi. Lakin kış hükmünü şiddetle icrâya başlamasıyla bir iş göremedi.

Divâne kılıklı sipâhi bozuntusu bir Boşnak, Sadrâ'zam'a

(S-201) kağıt sunar şeklinde yanaşub on beş sene mesned-i sadâretde pâyidâr olan öyle bir vezîr-i sâhib-i tedbirî hançer gadriyle mecrûh itmekle mühr-i sadâret Vezîr-i Sâni Ahmed Pâşâ'ya virildi. Şark-ı 'askeriyyede Dördüncü Vezîr Sinân Pâşâ serdâr nasb olunarak ana virilmekle müşârünileyh ordu-yı hümâyûn'a iltihâk eyledi.

988'de Sadrâ'zam-ı lâhik maraz-ı mesânenen vefât itmekle evvel emirde Lala Mustafa Pâşâ makâm-ı sadârete ık'âd ve muahharen Sinan Pâşâ makâm-ı sadâretle dilşâd idildi.

990'da Şeyhü'l-islâm Hâmid Efendi vefât idüb mesned-i fetvâ Kâdî-zâde Mehmed Efendi'ye virildi. Bu sırada İstanbul'da iki ay kadar sûr-i hümâyûn kuruldu.

İran'dan sefir geldi bahânesiyle Sadrâ'zam, muhârebeyi musâlahaya tebdil eylediyse de şu hîlesi meydâna çıkdığından 'azl idilerek yerine Siyâvuş Pâşâ geçdi.

(٢٠١) تلخیص مرآت

کاظم - مؤثر شکسته بنامش اونیش منه مند
صدورده پادشاه اولان اوله یوزیر صاحب
تدبیری شایسته خدیو به خروج ایستگاه - مهر خدایت
وزیر ثانی احمد پاشایه ویرلدی شرقی مسکریده
دردیجی وزیر سنان پاشا سردار نصب اولنورق
آکا ویرلکله مشارالیه اردوی همایونه التحاق
ایلدی
۹۸۸ ده صدراعظم لاجئ عرض مشاعون
وفاات ایستگاه اول امرده لاله مصطفی پاشا مقام
صدارة اعتماد و مؤخرأ سنخ پاشا مقام صدورده
دلشاد ایلدی
۹۹۰ ده شیخ الاسلام حامد افندی وقت ایستوب
مستند قاضی قاضی زاده محمد افندی به ویرلدی
بومرعه استانیولده ایکی ای قدر سور همایون
قورلدی
ایراندن سفیر کاسدی جهان سپه صدراعظم
مخاربه پی مصالحه به تبدل ابادیه ده شویله پی
میدان پیچیده من عزل ابدیه وک برپه سیاه
پاشا کجیدی

(S-202)

991'de Ferhad Pâşâ serdâr ta'yîniyle 'asâkir-i cedîde ile ordu-yı hümâyûn semtine çıkarıldı.

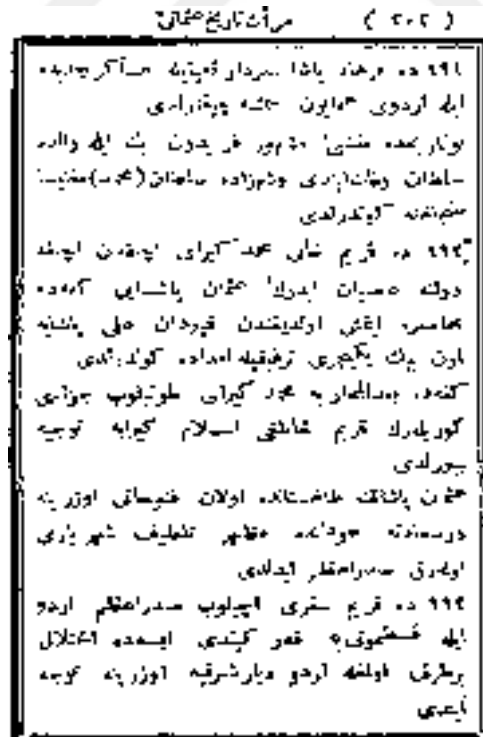
Bu târîhde menşi-i meşhûr Feridun Beg ile Vâlide Sultân vefât itdi ve Şehzâde Sultân (Mehmed) Mağnisa Sancâğı'na gönderildi.

992'de Kırım Hanı Mehmed Giray açıktan açığa devlete 'isyân iderek Osmân Pâşâ'yı Kefe'de muhâsara itmiş olduğundan Kapudan 'Alî Pâşâ'ya on bin yeniçeri terfikiyle imdâda gönderildi.

Kefe'de ba'del-muhârebe Mehmed Giray tutulub cezâsı görilerek Kırım Hanlığı İslâm Giray'a tevcih buyuruldu.

Osmân Pâşâ'nın Dağıstan'da olan fütûhâtı üzerine Dersa'âdet'e 'avdetinde zuhûr-ı taltîf-i şehriyâri olarak sadrâ'zam idildi.

992'de Kırım seferi açılıb Sadrâ'zam ordu ile Kastamonu'ya kadar gitdi ise de ihtilâl bertaraf olmağla ordu Diyâr-ı Şarkıyye üzerine teveccüh itdi.

(S-203) Bu esnâda İstanbul'da 'azîm tâ'ûn olmağla şehzâdegândan ba'zıları vefât itdi.

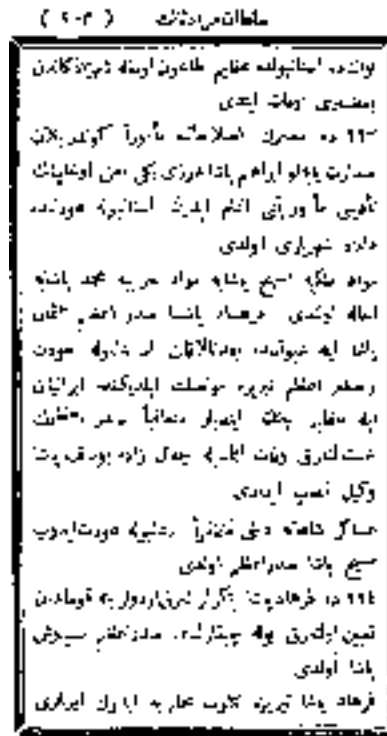
993'de Mısır'ın ıslâhâtına me'mûren gönderilen sadâret pâyelü İbrâhîm Pâşâ, Dürzi Beg'i Ma'anoğlu'nun te'dîbi me'mûriyetini itmâm iderek İstanbul'a 'avdetinde dâmad-ı şehriyârî oldu.

Mevâd-ı mülkiye Mesîh Pâşâ'ya, mevâd-ı harbiye Mehmed Pâşâ'ya ihâle olundu. Ferhâd Pâşâ, Sâdrâ'zam Osmân Pâşâ ile Sivas'da ba'de'l-mülâkât İstanbul'a 'avdet ve Sadrâ'zam Tebriz'e muvâsalat eylediğinde İraniyân ile 'azîm cenk itdiler. Mûte'âkıben Sadrâ'zam'ın hastalanarak vefât eylemesiyle Cagâl-zâde Yûsuf Pâşâ vekîl nasb idildi.

'Asâkir-i şâhane dahî muzafferen İstanbul'a 'avdet idüb Mesîh Pâşâ sadrâ'zam oldu.

994'de Ferhâd Pâşâ bittekrâr Şark ordularına kumandan ta'yîn olunarak yola çıkarıldı. Sadrâ'zam Siyavuş Pâşâ oldu.

Ferhâd Pâşâ Tebriz'e gelüb muhârebe iderek oraları

(S-204) zabt ve teshîr itmesi üzerine Şâh muzdarib kalarak yeğeni Haydar Mirza'yı rehin gönderüb alınan yerlerin terkiyle sulh olarak Osmânlu'dan yakayı kurtara bildi.

Ve Şark ordusu muzafferem kemâl-i tantana ile Asitâne'ye 'avdet itdi. Budin eyâleti Yûsuf Pâşâ'ya Temeşvar eyâletide Hasan Ağa'ya virildi.

Kapudan-ı Deryâ 'Alî Pâşâ vefât iderek yerine İbrâhîm Pâşâ nasb olundu.

995'de İran Şâhı olan 'Abbâs Mirza'nın rivâyet üzerine hücûmu haber alınmağla Ferhâd Pâşâ yine ordu-yı hümâyûn ile mukâbelesine gönderildi.

Muhârebelerin imtidâd ve te'âkubundan senelerin fiyatı yükseldi. Herşey bahâya çıkub alış viriş kesâda vardı. Vaktiyle 'ulûfe virilemediğinden 'asâkir ayaklanarak Sikke Nâzırı Mahmûd Pâşâ ile Defterdâr Mehmed Efendi'yi katl itdiler. Birkaç def'a sarâyâ hücûmlar iderek envâ' ihtilâl çıkardılar.

(٢١٤) مرآت تاریخ عثمانی

خطبہ و تسخیر اقصیٰ اوزربہ شاہ مضطرب قالہ رقی
 یکنی حیر میرزائی رهن کوندوب الدن یزک
 زکله صلح اولہ رقی عثمانلودن بقہن قورتارہ
 یلدی
 و شرق اردوی مطلقاً کمال عظمتہ الہ استانبولہ
 عودت ایددی بودن ایلی یوسف پاشاہ طمشوار
 ایالتیدہ حسن انایہ ویرلدی
 قبودان دریا علی پاشا وکالت ایدرک یرینہ ابراہیم
 پاشا نصب اولدی
 ۹۹۵ ایران شاہی اولان عباس میرزاک زوایت
 اوزربہ هیوجی خیرالغله قرعہد پاشا یح اردوی
 همانون ایلہ مقابلہ سہنہ کوندولدی
 محاریرک اندام و تعاقبتدن سکدرک فیائی یوکلدی
 هرئی عایہ جیغوبالیش ویریش کشفہ واردی
 وقتیلہ ملوقہ ویریلہ دیکندن متاکر ایغلانہ رقی
 سکہ ناظری محمد پاشا ایلہ دفتردار محمود افندی یح
 قتل ایدیلر برقاچ دفعہ سرقہ هیوجولر ایدرک انواع
 اختلالی جبقار دیلر

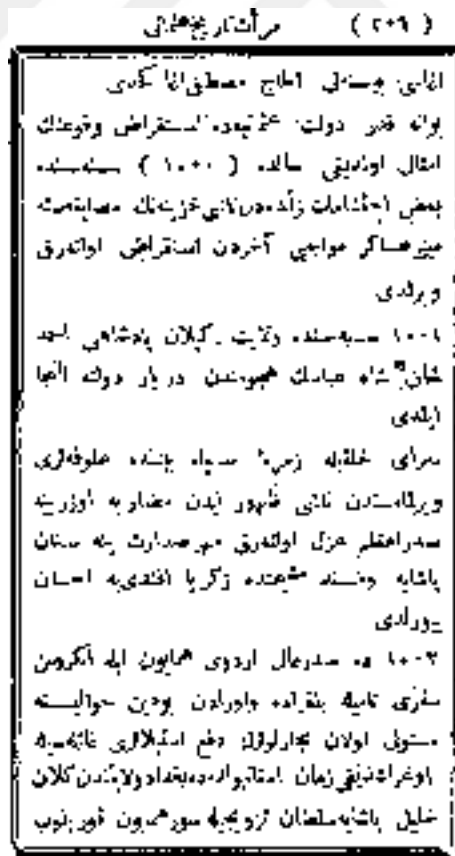
(S-206) Ağası Bosnalı Elhac Mustafa Ağa geçti.

Bu ana kadar Devlet-i Osmâniyye’de istikrâz vukû’nun emsâli olmadığı hâlde (1000) senesinde ba’z-ı ihtîşâmât-ı za’ideden nâşî hazînenin müzâyakasına mebnî ‘asâkir mevâcibi âhirden istikrâz olunarak virildi.

1001 senesinde Vilâyet-i Gilan-ı Pâdişâhi Ahmed Han, Şâh ‘Abbâs’ın hücûmundan derbâr-ı devlete iltica eyledi.

Sarây halkıyla zümre-i sipâh beyninde ‘ulûfeleri virilmemesinden nâşî zuhûr iden mezârîbe üzerine sadrâ’zam ‘azl olunarak mühr-i sadâret yine Sinân Pâşâ’ya ve mesned-i meşîhatde Zekeriyâ Efendi’ye ihsân buyuruldu.

1002’de Sadr-ı ‘âlî, ordu-yı hümâyûn ile Engürüs seferi nâmıyla Belgrad’a ve oradan Budin havâlisine müstevli olan Macarluların def’i istilâları gâ’ilesiyle uğraşdığı zamân İstanbul’da Bağdad vilâyetinden gelen Halîl Pâşâ’ya sultân tezvîciyle sûr-i hümâyûn kurulub

(S-207) iki yüz bin kiseden ziyâde para sarf olundu.

1003 senesi dahî Macar seferi gâ'ilesiyle mürûr itdi. Şöyle ki sene-i sâbıkdan (Senmarten)(ve Papa) (ve Yanık) kal'alarının fethi müyesser olmuşıdi.

Bunun üzerine Eflak ve Boğdan voyvodolarının tuğyân iderek Bükreş ve Yerköy şehirlerinde birkaç bin Osmânlu'yu şehîd itdiklerinden sancâğ-ı şerîf çıkarılarak 'azîm alay ile orduya gönderilmekte ve bir tarafdanda Nemçelülerin kuvve-i harbiyesi gâ'ilesiyle uğraşılmakta iken Pâdişâh-ı gazanfer-i haslet sene-i mezbûre Cemâziye'l-evvelinin beşinci günü elli yaşında oldukları hâlde vefât eyledi. (Rahmetullâhi 'Aleyh)

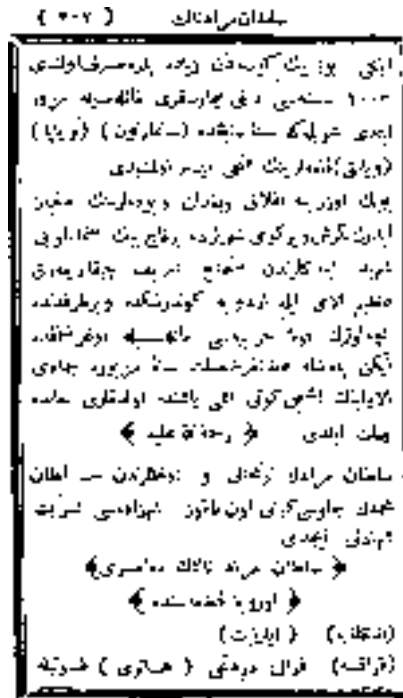
Sultân Murad'ın irtihâli ve oğullarından Sultân Mehmed'in cülûsu günü on dokuz şehzâdesi şerbet-i şehâdeti içdi.

(Sultân Murâd-ı Sâlis'in Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

(İngiltere) (Elizabet)

(Fransa) Kralı Dördüncü (Hanri) fevtiyle

(S-208) oğlu Üçüncü (Luami-لوامى)⁴⁹ ba'de Dördüncü (Hanri)

(İskoçya) Hâkimi (Mari)

Leh kralı (Hanri) ba'de (İstefan) ve muahharen asl-ı İsveç kralı (Sigismund)

(Venedik) Dojesi⁵⁰ (Nikolasi Da Ponte) fevtiyle Cermani

(Almanya) imparatoru (Ferdinando) fevtiyle oğlu (Maksimilyan) fevtiyle
(Rudolf) haliyle birâderi (Maytasi)

(Erdel) Kralı (Transilvanya)

(İspanya) Kralı İkinci (Filib) fevtiyle Üçüncü(Filib)

(Rusya) Kralı (Fyodor)⁵¹ bittesmim (Gudondof) fevtiyle oğlu İkinci (Fyodor)

(Portekiz) Kralı Dördüncü (Jan) fevtiyle oğlu (Alfons)

(Felemenk) Kralı Birinci (Gilyom) fevtiyle oğlu İkinci (Gilyom)

⁴⁹ Aslen On Üçüncü Lui'dir.

⁵⁰ Doçe

⁵¹ Feodor

(S-210) Han ba'de (Sûfî) Han ba'de (Üveys) Han ba'de (Yûsuf) Han ba'de (Ebu Yûsuf) Han ba'de (Oktay) Han (Yûnus) Han ba'de (Dost) Han ba'de (Nevrum) Han ba'de İran Şâhı (‘Abbâs)

(۲۱۰) مرآت تاریخ قشمانی

خان بعدہ (صوفی) خان بعدہ (اویس)
 خان بعدہ (یوسف) خان بعدہ
 (ابو یوسف) خان بعدہ (اقطای)
 خان (یونس) خان بعدہ (ذودت)
 خان بعدہ (نوزم) خان بعدہ ایران
 شاهی (عباس)

(S-211)

(DEVLET-İ 'ALİYYE-İ OSMÂNİYYE'NİN ON ÜÇÜNCÜSÜ SULTÂN MEHMED HAN-I SÂLİS'DİR)

Müşârünileyh 974 târîhinde Saruhan sancâğında doğdu. Hicretin 1003 ve miladın 1565 senesi Cemâziye'l-evvel'inde yirmi dokuz yaşında olarak taht-ı Osmâniyye'ye çıktı. Dokuz sene saltanat sürdürdüler.

Sultân (Mehmed)-i Sâlis Mağnisâ'dan Pâyitaht'a geldiği gice def'i fitne vesvesesiyle yukarıda yazıldığı vecihle birâderlerinden on dokuz şehzâdeyi şehîd itdi ve sarây halkını dağıdub içlerinden fesedeyi çıkardı. 'Umûm-ı vükelâyı tebdîl iderek ba'dezîn şehzâdegânın vâlîlikle taşra gitmeleri 'âdetini men' eyledi.

Şehzâdeler Ayasofya civârında medfûndur. Sebeb-i katlileri Hayrullah Efendi Târîhi'nde mezkûrdur.

Hüdâvendigâr sâbık zamânında açılan Macar seferleriyle Sinân Pâşâ'nın sût-i idâresinden meydâna çıkan Erdel ve Eflak ve Boğdan 'isyânları ziyâdeleştigi ve Eflak voyvodası Mihâl Beg, Kırım Hanı üzerine

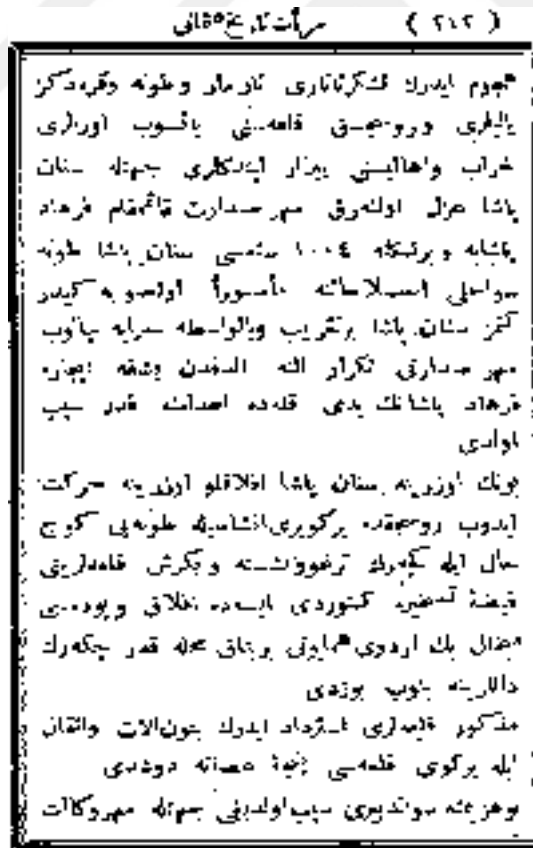

(S-212) hüçûm iderek leşker-i Tatar'ı târumâr ve Tuna ve Karadeniz yalıları ve Rusçuk kal'asını yakub oraları harâb ve ahâlisini bîzâr itdikleri cihetle Sinân Pâşâ 'azl olunarak mühr-i sadâret kâ'immakâm Ferhâd Pâşâ'ya virilmekle, 1004 senesi Sinân Pâşâ Tuna sevâhili ıslâhâtına me'mûren ol savba gider gitmez Sinân Pâşâ bertakrîb ve bi'l-vâsıta sarâya çıkub mühr-i sadâreti tekrâr eline aldıktan başka biçâre Ferhâd Pâşâ'nın Yedi Kule'de i'dâmına kadar sebep oldu.

Bunun üzerine Sinân Pâşâ Eflaklu üzerine hareket idüb Rusçuk'da bir köprü inşasıyla Tuna'yı güç hâl ile geçerek Tergov ve Peşte ve Bükreş kal'alarını kabza-i teshîre götürdi ise de Eflak voyvodası Mihâl Beg ordu-yı hümâyûnu bir bataklık mahale kadar çekerek dallarına binüb bozdu.

Mezkûr kal'aları istirdâd iderek bütün âlât ve eskâl ile Yerköy kal'ası pençe-i 'usâta düşdi.

Bu hezîmete sû'-i tedbîri sebep olduğu cihetle mühr-i vekâlet

(S-213) Sinân Pâşâ'dan alınub Lala Mehmed Pâşâ'ya virildi.

Müşârünileyh Mehmed Pâşâ bir hafta kadar mesned-i sadâretde bulunub ecel-i mev'ûdiyle vefât itmesiyle Sinân Pâşâ yine sadârete geçti.

Bu sırada Macaristan seferi tedârîki görölmekde iken Sinân Pâşâ'da vefât itdiğinde Dördüncü Vezîr İbrâhîm Pâşâ sadrâ'zam oldu.

Sultân (Mehmed)-i Sâlis hazretlerinin cülûsunun birinci senesi içinde böyle beş kere sadâretin tebeddül itmesi mesâlih-i devlete hâlel virdi. Çünkü Devlet-i 'Aliyye'nin en ziyâde şanlı zamânı Sultân (Selîm)-i Sânî'nin saltanatı zamânıdır ki kırk sekiz sene zarfında dokuz def'a tebeddül vukû' buldu.

1004'de Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ mühimmât-ı seferiyyeyi ikmâl iderek Macaristan'ın vasatında bulunan Eğri hisârı seferine gitdi.

Şevval'in yirmi dördüncü günü zât-ı padişâhi dahî ordu-yı hümâyûn ricâliyle İstanbul'dan hareket buyurdu.

مرآت تاریخ عثمانی (۱۰۱۳)

سنان پاشا من الذوب لانه محمد پاشا وركدى
 شوالیه محمد پاشا بر هفته خبر منده سناوتده
 بوانوب ایچل موهودیه وفات ایتمهیه منن پاشا
 یه سدارته کندی
 یوسرمدده مجارستان منری تدارک کوریلکده ایکن
 ستان پاشا وهات ایدیگدن دودجی وز برابره
 دفا سدر اعظم ایلدی
 سلطان (محمد) الت حضرتلرینک پادوسنک برنجی
 ستمی ایچتده بویه بش کره سدارتک بدل ایچی
 مصالح دولته خال د پردی پوتکه دولت علیه ک
 الذ زاده شانی زمانى سلطان (مهم) ثانیته ساهاتی
 زمانیدرکه قرقى سکرته طرخانه طوقوز دهغه بدل
 وقوصولدی
 ۱۰۰۴ ده سدا اعظم ابراهیم پاشا سدارت
 سغریه بی اکال ایدرک مجارستانک وسکنده بولنان
 اکری حصارى مغریه کندی
 شولک یکرى دودجی کوی وات یادجاهی
 دخی اردوی مایون رجالیله ستایولدن حرکت
 یوزدی

(S-214) Belgard'a vusüllerinde Estergon'a hezîmetine sebep olan korkak, Mehmed Pâşâ ki, Sadrâ'zam Koca Sinân Pâşâ'nın oğlu idi. İrâde-i şâhâne ile Belgrad kal'asına habs idildi. Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ ordu-yı hümâyûn'a kavuştu.

Belgrad'dan hareketle beş günde (Segedin) hisârına kondular.

1005'de (Arşidük) (Maksimilyan) ve müttetikleri olan (Sigismund) ve (Transilvanya) rü'esâsı ile 'asâkir-i Osmâniyye'nin üç büyük muhârebeleri vardır ki üçüde Osmânlu için şanlı oldu.

Hazret-i Pâdişâh gâ'ile-i harbi 'ahde-i serdâra ihâle iderek İstanbul'a 'avdeti tesmîm ile sadrâ'zama bir hatt-ı hümâyûn gönderdi ise de mevki'-i harbdan pâdişâhın 'avdeti uyamaz deyü sadrâ'zam tarafından hatt-ı hümâyûn i'âde kılındı.

Eğri kal'asına birkaç konak uzakda vâki' bir sahrâda vukû' bulan 'azîm bir muhârebede yüz otuz binden az olmayan 'asâkir-i muvazzafe ile dörtü

(۲۱۴) مرآت تاریخ عثمانی

بلقراده رسولرته استخوتو هرینه سبب اولان
قورغاق محمد پاشا که صدراعظم قوبه سلطان
پاشاڭ اوغلو آیدی اراده شاهانه ايله باخراد
قلمهسته سببی ایدیدی صدراعظم ابراهیم پاشا
دقی اردوی همایونه قارشدی
باقراددن حرکتله ایش کوتده (سکدین) سحرارنه
قولیدیلر
۱۰۰۵ هـ (ارشیدوق) (مافسیدان) و متفعلی اولان
(سیمهپوند) و (تاتسلوایا) رؤسای ايله سکر
عثمانیهک اوج بیون مجار بهزی واردرکه اوجیده
عقائلو ایچون شاتلی اولدی
حضرت پادشاه غایله حربی صمدیه سرداره اساله
ایدرک استابوله حودقی تصمیم ايله صدر اعظمه
برسط همایون کوتدردی ایدده موقع حریدن
پادشاهک حودقی اویمن دیو صدراعظم طرفندن
خط همایون آماده قلیدی
اکری قلمهسته رواج قوناق اوزقنده واقع
برصحراده و قوصیدلان صظیم برصحراده یوز
اوئوز یگدن ازاولان سکر موظفه ايله دوت

(S-215) beglerbegi ‘askeri hamle-i düşmana mukāvemet idemeyüb mevki’-i muhārebeyi terk ile fîrara yüz tutmuş ve Macar ve Nemçe ‘askerlerinin pençe-i mağlûbiyetine giriftâr olarak üç gün kadar cengâverân göğüs göğüse çarpışub na‘releri göklere çıkmış ve hükm-i kazâ Osmânlu’ya muğâyir görinüb pâdişâhın düşman elinde esîr olurcasına imâre-i mağlûbiyet zuhûriyle hayemgâh ve hazîne ve mühimmât düşman tarafından yağma olmağa başlamış iken Pâdişâh-ı gayûrın himmet ve mukāvemetiyle çadır hademesi düşman üzerine şiddetle hücum itmesi ve pusuda bir mikdâr ‘Osmânlı ‘askeri dahî bir yerden düşmanı ta’kîb itmesi üzerine bir sâ‘at içinde düşmanı varta-i hezimete uğradub yüz elli bin düşman tu‘me-i şemşîr idildi.

Bu nusret üzerine ordu-yı hümâyûn kemâl-i ihtîşâm ile İstanbul’a geldi.

Esnâ-i râhda İbrâhîm Pâşâ’dan mühr alınmış ise de yine i‘âde kılındı.

(S-216) Lakin İbrâhîm Pâşâ ikinci sadâretde mesleğini tebdîl itdiği cihetle mühr-i hümâyûn İstanbul'da kâ'immakâm bulunan Hâdım Hasan Pâşâ'ya virildi.

1006'da İran ve Buhara ve Fas ve Venedik ilçileri tebrîk-i fütûhâtı müsâre'at itdiler.

Şerîf-i Mekke'nin sa'yiyle Ka'be örtüleri Dersa'âdet'e vürûd idüb halkın şevk ve sürûrî 'avdet itdi.

Sultân Süleymân vaz' itdiği kânûn üzere 'asâkir-i Osmâniyye'nin yeniçeri neferâtı on binden 'ibâret olarak ve Rum-ili re'âyâ etfâlinden 'Acem oğulları tertîb idilerek yeniçeriye mahreç olmak ve fakat yeniçeri-zâdeler bu nizâmdan müstesnâ tutulmak kânun idi.

Bunlardan başka seksen bin Timurlu ve elli Nev' خوسار ve Dragon atluları ve ordularda istihdâm için Rum-ili'de yörîkân, Anadolu'da müsellemler nâmıyla altmış binden ziyâde bir takımda piyâde var idi. Sonraları yeniçeri takımının mikdârı kırk beş bine

(S-217) iblağ olunduğı misillü altı bin süvârisi dahî yirmi bine bâliğ oldu.

Pâdişâh hazretlerinin Eğri seferinden sonra hudûd ahvâlini düzeltmeksizin İstanbul'a 'avdet itmesiyle Macar ve Erdel taraflarında karışıklık ziyâdeleşüb Eğri seferinden hiçbir semere görilemedi.

1007'de Anadolu'da sipâhi firârleri meydân bularak başdan çıkdı.

Kırım memleketi kana bulanub Almanya orduları yanık hisârları tahrîb ile sınırları taht-ı muhâsaraya aldı.

Eflak 'usâtı dahî Nigbolı kal'asını zabt eylediğı haber alındıkda Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ serdâr ta'yîn olunarak heman Belgrad'a vardıkda Satırcı Mehmed Pâşâ'yı 'azv-ı töhmetle i'dâm ve Deterdâr Ekmekçi-zâde Ahmed Pâşâ'yı habs itdi.

Mehmed Pâşâ'nın bigayr-i hak katli ordu-yı hümayûnca hayli kıyl ü kâli mûcib oldu.

(٢١٧) سلطان محمد خان ثالث
 ابلاغ اولدیغی مذبذبو الی یکت سواریمی دخی
 یکریم بریکه بانغ اولدی
 بادشاه سطرلربنک اگری سفرتدن صکره حدود
 احوالی دوزلنکسزین استانبوله صودت ایغیاله
 چارواردل مارلرند قاریشلاق زیاده اشوب
 اگری سفرتدن هیچ برمره کورله مدی
 ١٠٠٧ ده انطاویه سباهی فرارلری دیدان
 بولرق باشدن پیقدی
 خرم خلکی قانه یوزانوب الایا اردولری یانی
 حسارلری خریپ الیه ستورلری نعت محاصره
 الدی
 اولاق مصلاتی دخی یکریم قلمسستی خریط
 ایلدیگی شهر اندقدده صدر اعظم ابراهیم پاشا
 سردار قسین اولهرق هسن باقراده واردده
 سبازلری محمد پاشایی عزو تهنه اهدام
 ودفتردار انگلی زیاده احمد پاشایی حیس
 ایدی
 محمد پاشاک بذر سقی قلی اردوی هاپونجه خلی
 قبل وفات وویب اولدی

(S-218)

1008'de Sadrâ'zam İbrâhîm Pâşâ ordu-yı hümâyûnı Belgrad'dan kaldırub Kırım Hanı'yla Diyârbekir vâlîsi Murâd Pâşâ birleştirdi (ve Drava) nehrinden geçerek (Büyükce) hisârıyla (Kayınca) kal'alarını zabt ve teshîr iderek mevsim-i sayf hulûl itmesiyle ordu-yı hümâyûn'a Budin ve havâlisi kışlak tahsîs idildi.

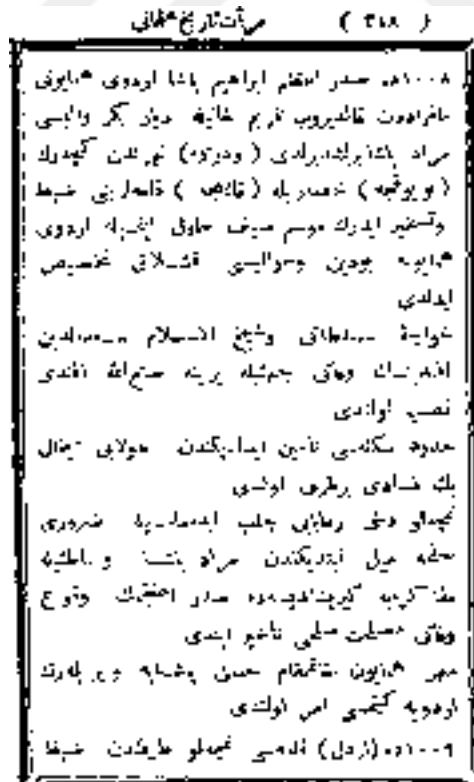
Hace-i sultânı ve Şeyhü'l-islâm Sa'deddîn Efendi'nin vefâtı cihetiyle yerine Sun'ullah Efendi nasb olundu.

Hudûd sekenesi te'mîn idildiğinden dolayı Mihal Beg fesâdı bertaraf oldu.

Nemçelü dahî re'âyayı celb idememesiyle zürurı sulhe meyl itdiğinden Murâd Pâşâ vesâdetiyle müzâkereye girişildiysede sadrâ'zâmın vukû'-ı vefâtı maslahat-ı sulhi te'hîr itdi.

Mühr-i hümâyûn kâ'immakâm Hasan Pâşâ'ya virilerek orduya gitmesi emr olundu.

1009'da (Erdel) kal'ası Nemçelü tarafından zabt

(S-219) idilmesi ve Papa'nın teşvikiyle Fransızların bir hayli gönüllü 'askeri Nemçe ordusuna gelmesi ve Anadolu'nun Sivas havâlisinde Karayazıcı nâmıyla bir şahıs zuhûr iderek bir takım sipâhi firârilere ve haydûdlara ön ayak olub Karaman ve Mar'aş semtlerini gâret ve zabt itmesi ve Macaristan'da dahî 'asâkir-i Osmâniyye'nin tuğyân eylemesi İranlıların 'ahde muhâlif hareket göstermelerine sebep oldu.

1010'da Fransızlar Bahr-i Sefid'de donanmalarını serbestçe gezdire bilmeleriçün Fransa ile Devlet-i 'Aliyye'nin ittiği ittifâkı İngiltere Devleti çekemeyerek kendüsünde Devlet-i 'Aliyye ile 'akd-ı ittifâka muvaffak oldu.

Sadrâ'zam Hasan Pâşâ Macaristan seferi gâ'ilesinin heman arkasını alarak Anadolu cihetine yetişmek içün Evvel-bahârda İstanbul'dan hareketle ordu-yı hümayûn'a vâsıl olduğu sırada Nemçelüler Estergon hisârını sarub almış ve Kaniye üzerine tedârikât-ı külliye ile hücum itmekde bulunmuş idi.

Kaniye mutasarrıfı Tiryaki Hasan Pâşâ'nın ibrâz itdiği

(٢١٩) سلطان محمد شاه نادر

ایندى واپاک شوقیه قرانمزردن برخیل
گورکالی صگری که اردیت کلمی واداعولیک
سیواس حوالیند قره یازی نامه بر شخص
شهر ایدرن و ملایم سپاهی فرارید و سرودله
اؤک اباق اولوب فرمان و مرهش ساجلری غارت
و ضبط ایشی و مجاریستند دخی سداک افایند
صفین ایشی اراپشاه عهد مخالف حرکت
کوتلارینه سبب اولدی
۱۰۱۰ ده فرانسوزلر مجاریستند دخی رقی سرستجه
کرمه دیمار مجون داقه ایله دولت هایدک اجتمعی
امای انکازم دولتی پرتیمارن کندوسیده دولت
عابه ایله صده الغافه دوقی اواسی
دائر انظم حین ایتا مجازمان سقری عالمینک
حمان ارقامی افری اراطول چمتبه پشعلک
ایچون اول جدرده ایدنا ایوان سرکتله اردوی
شویوه واصل اولدانی صارد نهجه اول دسترخون
صداری جادوب لای وقتله اوزرته ندرکات
کاپ ایل هجوم ایتکده یولیمیدی
لایحه معصرفی لیرپای سن پاتک لیراز ایدینی

(S-220) hud'a ve sebâtı semeresiyle düşman 'askeri perîşân olarak emellerine muvaffak olmadıarsada Sadrâ'zam'ın külliyetlü 'asker ile Erdel cânibine gitmesi üzerine Nemçelüler kırk iki kıt'a top ve elli binden ziyâde süvâri ve piyâde ile Budin üzerine şiddetlü bir hücum gösterdiklerinden Sadrâ'zam sür'atle Budin tarafına 'avdet itmesiyle Nemçelüler istedikleri kadar iş göremediler.

Sadrâ'zam her hidmet ve mansıbı rüşvet ile tevcîh itmesinden dilgîr olan ocaklu takımı Sadrâ'zam'ın şe'ametinden Macar serhadları fenâlaşdı. Anadolu tarafı Celâliler elinde kaldı diyerek sarây-ı hümayûna hücumla ayak divânı isteyüb pâdişâhı Bâbüssa'âde önüne istediler ve envâ'-i fitne ve fesâd çıkardılar.

Binâ'en'aleyh Sadrâ'zam Hasan Pâşâ'nın İstanbul'a vürûdî anda katliyle mühr-i hümayûn Mısır vâlîsi Yavuz 'Alî Pâşâ'ya gönderilerek der-i devlete da'vet olundu.

Şâh 'Abbâs bu karışıklık arasında külah kapmak fikriyle "Memalik-i mevrûsemdir." deyü Irak ve 'Acem'i teshîre

(۲۲۰) مرآت تاریخ عثمانی

شده و ثانی مرمیه دین عسکری پریشان
اوله رق انلریه سوفی اوله مدیارسه ده صدر اعظمک
کایتاو عسکر ایله اردل جاتاقه کیمینی اوزرینه
نجه لول قرق ایکی قعاده طوب و الی نیکدن
زیده سوار و پیاده ایله بودین اوزرینه شتله
بر هجوم کوبه کتکزدن صدر اعظم سرعتله بودین
طرفنه عودت ایتدیسه نجه لول امننگلری قدر
ایش کورمه دیلر
صدر اعظم هر خدمت و منسب رشوت ایله توجیه
ایتدن دکتراولان اوچاقنی طاقی صدر اعظمک
خاشندن عجار سرحدلی قتالیدی اما طوب طرف
چار تپراکده خالیدی دیرک سرای هاپونه هجومه
ایقی دیانی استیوب پادشاهی بابا السلطه اوکته
ایستیلر و انواع فتنه و فساد پیکار دیلر
ینامعده صدر اعظم حسن پاشاک استالوله و رودی
انده قتله مهر هاپون معبر والیدی یاوز علی
پشابه کوندیلرک در دولته دعوت اولیدی
شاه عربی بو چار ایشلانی اراستنه کلاه طاقی
فکرله ملکت مژومندر درو عراق و عجمی ایتدی

(S-221) kalkışdı ve Zincirkıran ‘Alî Pâşâ’yı derzincîr ile Tebriz ve Nahcivan’ı aldıktan sonra Celâlî firâirileriyle Almanya’yı ittifâkına da’vet idüb ol havâliyi sardı ise de derhâl Erzurum’da bulunan Hasan Pâşâ’ya şark serdârlığı virilerek ma’iyetine Anadolu kulu ta’yîn kılındı.

Sultân (Mehmed)-i Sâlis’in cülûslarından birkaç sene akdem Macar seferleri başlayub dokuz seneden ‘ibâret olan müddet-i saltanatlarında Macar seferi mümted olduğundan ‘asâkir-i Osmâniyye ‘Ale’t-tevâlî Macaristan’a sevk ve ‘ilâve olunmak mülâbesesiyle Anadolu tarafları kuvve-i ‘askeriyeden hâli kalub zorba başları ile eşkiyâ ayaklandı.

Ezcümle Karayazıcı didikleri ve birâderi Deli Hasan ve Anadolu teftîşine me’mûr olub da zulm ve te’addîsi cihetiyle i’lân-ı ‘isyân iden Karayazıcı Abdu’l-halîm ile birleşüb (Ruha) taraflarında kurâ ve kasabatı gâret itdiler.

Kezalik Erzurum eyâleti Köse Pâşâ’nın sekbanları

(٤٤٦) سلطان محمد خان علی
 قالندی وزنجیر قرآنہ علی پاشای در زنجیر اہل
 تبریز و تاجیکانی الدفترہ مکرمہ بجائی قرار یاریدہ
 اہلانی الذلۃ دہوت ایوب اولوئی اہل ماردی
 اہل ۴۴۶ در حال اسیر و مہمان ہونان حسن پاشاہ
 خرقہ سرخ و زرد رنگی و بریکہ مکہ انا طویل فوی
 شعبین قلندی
 سلطان (محمد) خان چاہیچہ در قاج ستہ اقدم
 بچار سقری باشاہ و ستور سہدن عبارت
 اولان مدت سلطانانہ بچار مفری متداولیندن
 حاکم مقامی علی التوالی محرماتہ سولی و ملاوہ
 اولوق ملائمہ سہ انا طویل مرقہ قوی قوی
 سہر بدن شال قالوب زوریا باشلی اہل شہر
 ایچاندی
 ازبکہ خانہ یازچی دہکار و برادر دلی حسن
 وانا طویل تہنہ داور اولویدہ ظفر و اہدی
 چہرہ اذن مصباح اہل قارہ یازچی عبداللطیف
 اہل برللوپ (روہ) طرفینہ قزاق فصیحی غارت
 ایدیلر
 کزاک اسیر و مہمان کوسہ ہانہنک سکاہری

(S-222) elinde Sivas eyâleti, Alaca atlu dinmekle ma'rûf Ahmed Pâşâ zorbaları hükmünde Karaman eyâleti, Deli Hasan'da Merzifon ve Kastamonu ve Kengri sancâklar, Uzun Kara S'aid zabtında hıttâ-i Yemâniyye, İmâm Mehdi 'unvânıyla yâd olunan şakîde Trablusgarb, yerlû dâyiğerinin pençe-i istîlâlarından velhâsıl Memâlik-i Osmâniyye'nin sülûsânı kadarı o gibi bir takım eşkiyâ zabtında kaldı.

Bunların önü alınmak tedbiri düşünölmekde iken Şehriyâr müşârunileyh mizâclarında inhirâf hâsıl olmasıyla (1012) Cemâziye'l-evvelisinin on üçüncü günü terk-i dağdağa-i saltanat itdi.

(Rahmetullahi 'aleyh.)

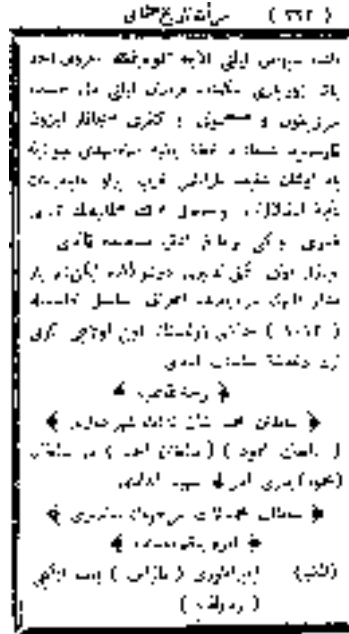
(Sultân Mehmed Han-ı Sâlis'in Şehzâdeleri)

(Sultân Mahmûd), (Sultân Ahmed)'dir. Sultân (Mahmûd) pederi emriyle şehîd idildi.

(Sultân Mehmed-i Sâlis Merhûmun Mu'asırı)

(Avrupa Kıt'asında)

(Almanya) İmparatoru (Matyas) ba'de İkinci (Rudolf)⁵²

⁵² İkinci Rudolf 1576'da Matyas ise 1612'de tahta çıkmıştır. Sıralaması yanlış verilmiştir.

(S-223)

(Lehistan) Kralı (Hanri Valva) fevtiyle (İstafan Batori) fevtiyle Üçüncü (Sigismund)

(Rusya) Kralı (Fyodor) fevtiyle (Çar) fevtiyle Aleksî İkinci (Mihail)

(İngiltere) Kralı Birinci (Jean) ba'de oğlu (Şarl)

(Eflak) Begi (Aleksandr)

(Transilvanya) Kralı (Kardinal Ander)

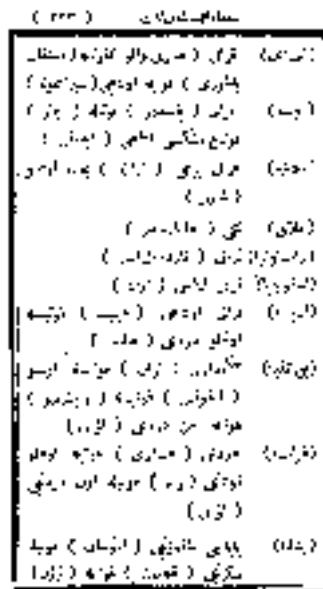
(İskoçya) Kralı İkinci (Jean)

(İspanya) Kralı Üçüncü (Filib) fevtiyle oğlu Dördüncü (Filib)

(Portekiz) Hükümdârı (Jean) fevtiyle oğlu (Alfons) fevtiyle (ريشيليو) fevtiyle On Dördüncü (Luyi)

(Fransa) Dördüncü (Hanri) fevtiyle oğlu Üçüncü (Luyi) fevtiyle On Dördüncü (Luyi)

(İtalya) Papalığı Dokuzuncu (İnosan) fevtiyle Sekizinci (Kleman) fevtiyle (Lion)⁵³

⁵³ Kaynaklarda II. Leo şeklinde geçiyor.

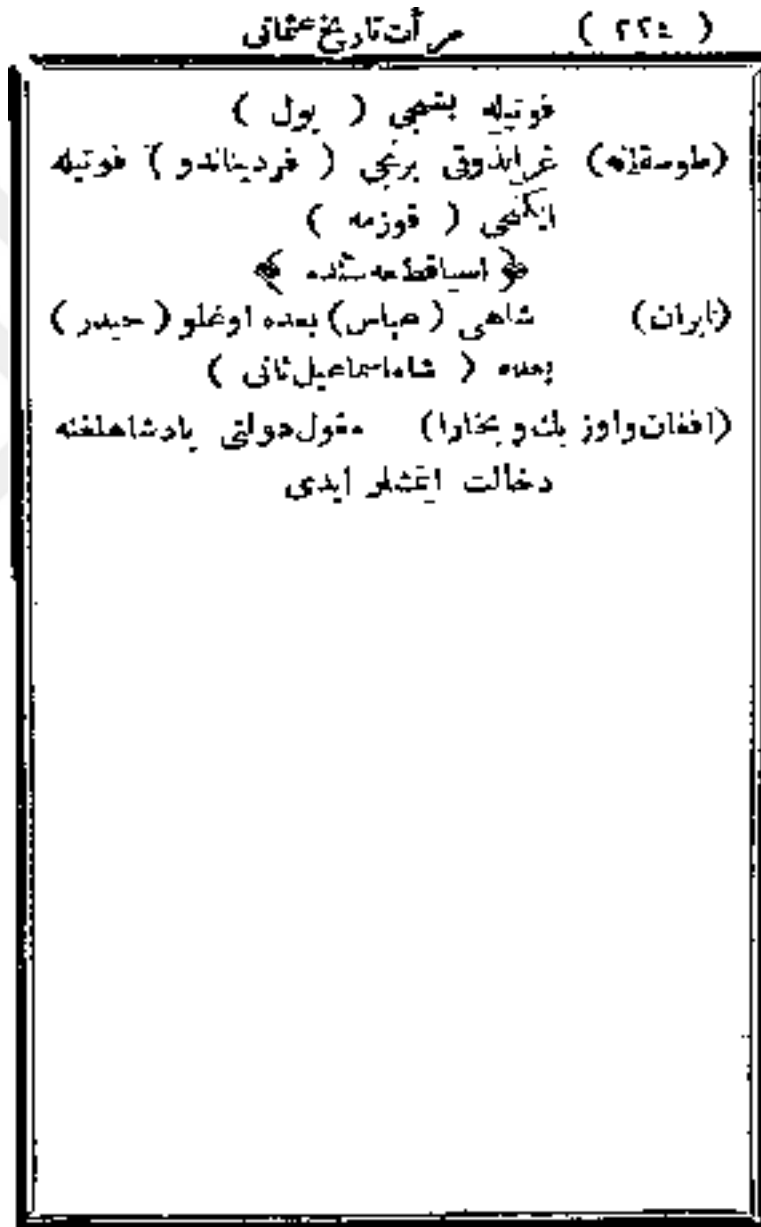
(S-224) fevtiyle Beşinci (Paul)

(Toskana) Grandükü Birinci (Ferdinando) fevtiyle İkinci (Kozima)⁵⁴

(Asya Kıt'asında)

(İran) Şâhı ('Abbâs) ba'de oğlu (Haydar) ba'de (Şâh İsmâ'îl-i Sâni)

(Afgan ve Özbek ve Buhara) Moğol Devleti pâdişâhlığına dehâlet itmişler idi.

⁵⁴ Kosimo

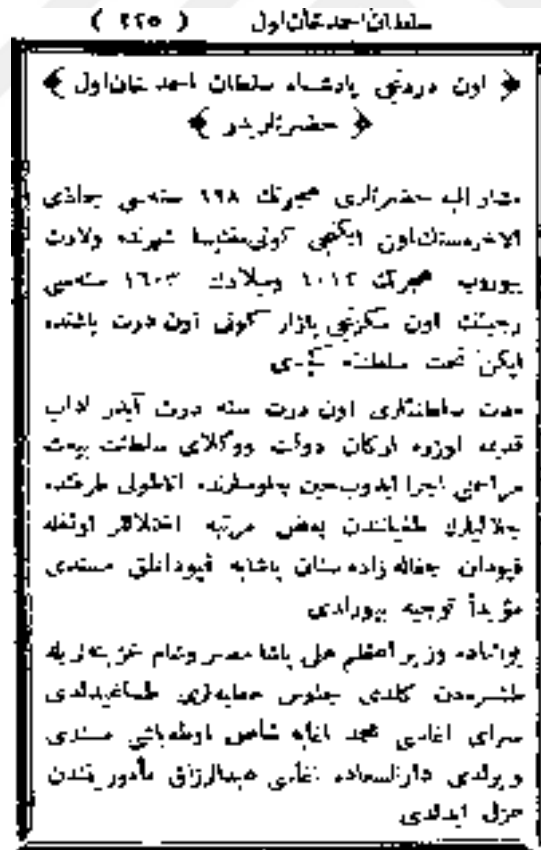
(225)

(ON DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN AHMED HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)

Müşârunileyh hazretleri hicretin 998 senesi Cemâziye'l-ahiresinin on ikinci günü Mağnisa şehrinde vilâdet buyurub hicretin 1012 ve miladın 1603 senesi Receb'in on sekizinci Pazar günü on dört yaşında iken taht-ı saltanata geçti.

Müddet-i saltanatları on dört sene dört aydır. Âdâb-ı kadîme üzere erkân-ı devlet ve vükelâ-yı saltanat bî'at merâsimini icrâ idüb hîn-i cülûslarında Anadolu tarafında Celâlilerin tuğyânından ba'z-ı mertebe ihtilâller olmağla Kapûdân Cıgalazâde Sinân Pâşâ'ya kapûdânlık mesnedi müebbeden tevcih buyuruldu.

Bu esnâda Vezîr-i â'zam 'Alî Pâşâ Mısır ve Şam hazîneleriyle taşradan geldi. Cülûs-ı 'atiyyeleri dağıldı. Sarây Ağası Mehmed Ağa'ya hâs odabaşı mesnedi virildi. Dârüssa'âde Ağası Abdürrezzak me'mûriyetinden 'azl idildi.

(S-226)

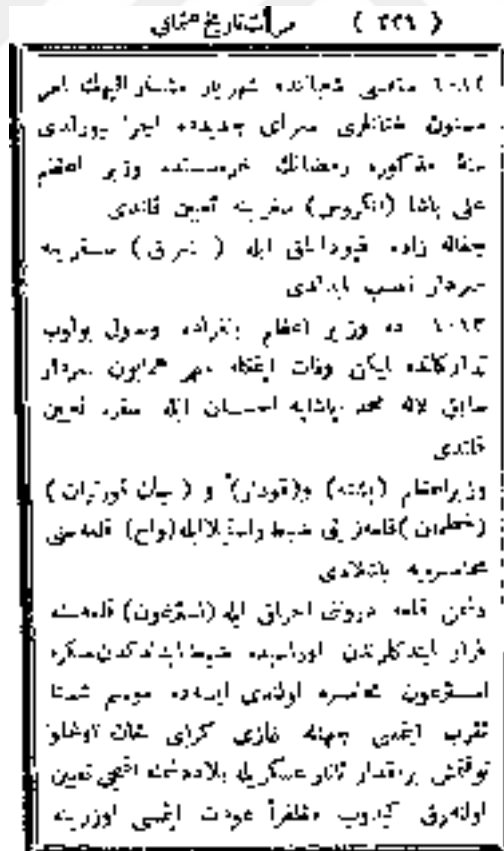
1012 senesi Şa'bân'ında Şehriyâr müşârünileyhin emr-i mesnûn hitânları sarây-ı cedîdde icrâ buyuruldu. Sene-i mezkûre Ramazan'ın guresinde Vezîr-i â'zam 'Alî Pâşâ (Engürüs) seferine ta'yîn kılındı.

Cigalazâde kapûdânlık ile (Şark) seferine serdâr nasb idildi.

1013'de Vezîr-i â'zam Belgrad'a vusûl bulub tedârikâtta iken vefât itmekle mühr-i hümayûn serdâr-ı sâbık Lala Mehmed Pâşâ'ya ihsân sefere ta'yîn kılındı.

Vezîr-i âzam (Peşte) ve (Kudar-قودار) ve (Can Kurtaran) (Hatvan) kal'alarını zabt ve istilâ ile (Vâc) kal'asını muhâsarâyâ başladı.

Düşman kal'a derûnunu ihrâk ile (Estergon) kal'asına firâr itdiklerinden orasıda zabt idildikten sonra Estergon muhâsara olundu ise de mevsim-i şitâ tekarrüb itmesi cihetle Gâzi Giray Han oğlu Toktamış bir mikdâr Tatar 'askeriyle bilâd-ı düşmana akıncı ta'yîn olunarak gidüb muzafferan 'avdet itmesi üzerine

(S-227) serdâr ile birlikde dâhil oldular.

Şark serdârı Sinân Pâşâ dahî İran diyârına varub akdemce Şâh 'Abbâs Tebriz ile havâlisini ve Nahcivan'ı 'ahz ve zabt itdikden sonra Revan'ı muhâsara itmişdi. Revan vâlîsi Şerîf Mehmed Pâşâ bin kadar 'asker ile yedi ay müdâfa'aya dayanub muhârebe itmiş ise de 'askerin ekserisi Şâh tarafına firâr idüb imdâd dahî yetişememesiyle kal'ayı teslîm eyledi. Bu esnâda Erzurum Beglerbegisi Sâ'atci Hasan Pâşâ fevt olub Cigalazâde Revan imdâdına memûren İstanbul'dan çıkdıysada Revan'ın alındığı haberini yolda işidüb andan sonra Celâli Karakaş'ı istimâletle taht-ı itâ'ate alarak Bosna'ya vâlî itdirerek ve beraber alub Erzurum'a getürdi.

Van Beglerbegisi Ahmed Pâşâ dört bin 'askerle ve Çıldır Vâlîsi Karakaş Pâşâ beraberinde olarak orduya dâhil olub Nahcivan tarafına 'azîmetle Şâh 'Abbâs'ı muhârebeye da'vet itdiler ise de meydân-ı harbe çıkmadığından ve o aralık kaht u galâ müstevli olduğundan

(۲۲۷) سلطان محمد شاه اول

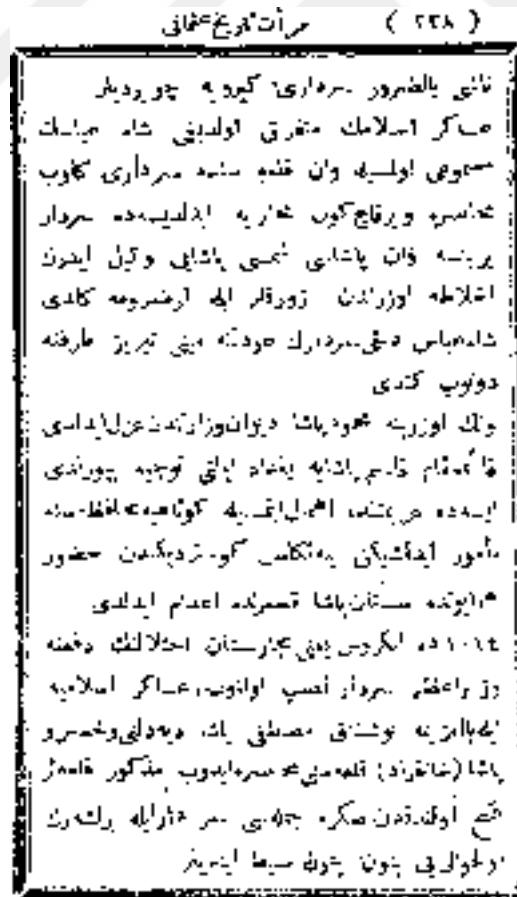
سردار الله بركتده بافراده داخل اواند
 ترق سرداری منان پاشا دخی اوان دیارنه
 وروپ قورجه شاه عباس آریوایله والیسی و محجوانی
 اخذ و ضبط ایتد کون صکره روتی عاصره ایشیدی
 روان والیسی شریف محمد پاشا بک قدر عسکر الله
 یدی ای قدر مدافعه طایوب محاربه ایتش
 ابدعه صکرک اکثریسی شاه طرفته خوار ایدوب
 امداد دخی یتشاه سیله قلمه ای آداب ایلدی
 وانشاه انصروم بکار مکیمی داعی حسن پاشا
 فوت اولوب پناه زاده روان امدادنه امانور
 امانوان چیتشاهده رواتک الذیقی تحیری
 حواله ایشیدوب اتدن صکره جلال فرقه قانی ایتدله
 تحت اطاعته المرقی بوسنه والی ایتدیرانه و برار
 آلوب ارضروم کتوردی
 وان بکل بکیسی احمد پاشا دست بک عسکرله
 وچاندروالیسی قره قاش پاشا برابرده اوله ری اردوبه
 داخل اولوب محجوان طرفته عزتله شاه عباس
 محاربه دعوت ایتدی ابدعه میدان خربه
 جعفری پدن زواراتی فقط و غلامه اول اولدیندن

(S-228) nâşî bi'z-zarûr serdârı gerüye çevirdiler.

Asâkir-i İslâm'ın müteferrik olduğu Şâh 'Abbâs'ın mesmû'-i olmasıyla Van kal'asında serdârı gelüb muhâsara ve birkaç gün muhârebe idildiysede serdâr yerine Van pâşâsı Şemsî Pâşâ'yı vekîl iderek Ahlât'a üzerinden zevrâklar ile Erzurum'a geldi. Şâh 'Abbâs dahî serdârın 'avdetine mebnî Tebriz tarafına dönüb gitdi.

Bunun üzerine Mahmûd Pâşâ divân-ı vezâretinden 'azl idildi. Kâ'immakâm Kasım Pâşâ'ya Bağdad eyâleti tevcih buyuruldu ise de 'azîmetinde ihmâl itmesiyle Kütahya muhâfazasına me'mûr idilmişiken yine tekâsül gösterdiğinden huzûr-ı hümayûnda Sinân Pâşâ kasrında i'dâm idildi.

1014'de Engürüs ya'ni Macaristan ihtilâlinin def'ine Vezîr-i â'zam serdâr nasb olunub 'asâkir-i İslâmiyye ile bil'azîme Boşnak Mustafa Pâşâ, Depedelenli ve Hüsrev Pâşâ (Şangrad) kal'asını muhâsara idüb mezkûr kal'alar feth olundukdan sonra cümlesi serdâr ile birleşerek ol havâliyi bütün bütün zabt itdiler.

(S-229) Estergon'ı dahî Lala Mehmed Pâşâ düşmanın elinden istihlâs ve istirdâd eyledi.

Serdârın eser-i gayret ve himmetiyle Macar beglerinin en büyükleri Boçkay nâm sergerde ile sâ'ir Macar begleri Nemçe'den yüz çevirüb der-i devlete 'arz-ı tâbi'yet ve dehâlet eyledi. Boçkay birçok Nemçelülere kırub (Daran) ve (Tokay) (Kaşeviş) (ایوا-İva) kal'alarını Nemçe'nin elinden almasıyla kendüsi taraf-ı saltanatdan Erdel voyvodası ve Engürüs kralı nasb olundu.

Bu esnâda Şark serdârı Sinân Pâşâ dahî Şâh 'Abbâs üzerine hücûm idüb galebe çaldı.

Köse Sefer Pâşâ bir mikdâr 'askerle ilerü giderek Allah-Verdi Han ile Zülfikâr Han'ın alaylarını bozub dağıtdın sonra orduya 'avdet ider iken üzerine bir takım İranlular hücûm ve Mustafa Pâşâ ile sâ'ir birçok kimseleri esîr itmeleriyle Sefer Pâşâ'yı Şâh 'Abbâs'ın huzûruna götürdüler. Şâh 'Abbâs Sefer Pâşâ'yı kendü mezhebine da'vet itdiysede kabûl itmediğinden şehîd eyledi.

(۴۴۹) سلطان احمدخان اول

استرغوی دخی لاله محمد پاشا و شمس الدین استغلاص
و استرداد آبادی
سردارک از غیرت و شهید عزیز بکالونک و کالری
بویتای نام سرگرد به ستر عمار بکالری نموده
بوزیر و بزرگ در دولت عرض تاهیت و دشانت ایله
بویتای بر چوق کیم اولری قیروپ (داران) و (لوقای)
(قاندویس) (ایوا) شاه مرقد نجفک الدن اتمیله
کتدوسی طرف شاهانه تارومل و بودوسی و انکروس
قرل تعصب اوکندی
پوشانده ترق سرداری ستان پاشا دخی شاه دیار
اوزرینه هجوم ایدوب غلبه چالیدی
کوسه سفر پاشا بر مقدار مسکله ایلم کیدورک
الله و بریدی خان ایله ذوالفقار خانک لایلی
بوزوب طمانه مسکله اردویه عودت ایدر دیکن
اوزرینه بر طلق ایدر اولر هجوم و مصطفی پاشا ایله
سار بر چوق کیم قری اندر اقلرله سقر پاشای
شاه حیاتک حضوریه کتوردیلر شاه دیار سفر
پاشای کتدو مذهبه دعوت ایدیده قبول
ایچمکده شهید ایلیدی

(S-230) Bu esnâda Haleb vâlisî Hüseyin Pâşâ imdâda yetişmediğinden serdâr-ı katil ile Diyarbekir'e 'avdet eyledi ve orada hastalanub vefât itdi.

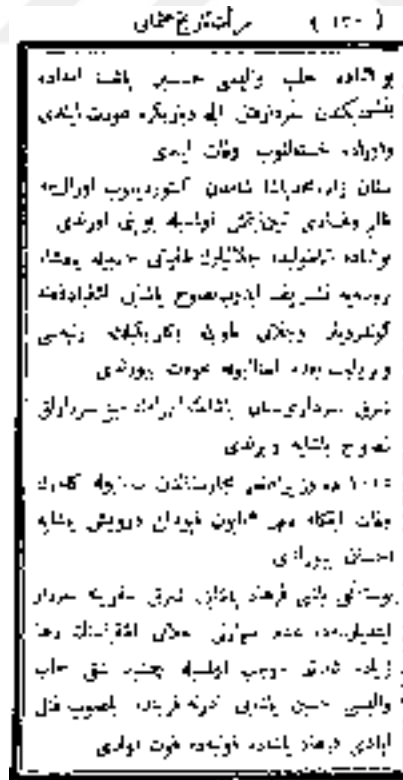
Sinânzâde Mehmed Pâşâ Şam'dan getürdülüb oralarca zulm ve fesâdı tebeyyün itmiş olmasıyla buynu uruldu.

Bu esnâda Anadolu'da Celâlîlerin tuğyânı hesabıyla Pâdişâh Burusa'ya teşrîf idüb Nasûh Pâşâ'yı eşkıyâ def'ine gönderdiler ve Celâlî Tavîl'e beglerbegilik rütbesi virilüb ba'de İstanbul'a 'avdet buyuruldu.

Şark Serdârı Sinân Pâşâ'nın inhizâmına mebnî serdârlık Nasûh Pâşâ'ya virildi.

1015'de Vezîr-i â'zam Macaristan'dan İstanbul'a gelerek vefât itmekle mühr-i hümayûn Kapudân Dervîş Pâşâ'ya ihsân buyuruldu.

Bostancı-bâşî Ferhâd Pâşâ'yı şark seferine serdâr itdilerse de 'adem-i mahâreti Celâlî eşkıyâsının daha ziyâde şiddetini mûcib olmasıyla Cemşîd-i şakî, Haleb vâlisî Hüseyin Pâşâ'yı Edirne kurbunda basub katl eyledi. Ferhâd Pâşâ'da Konya'da fevt oldu.

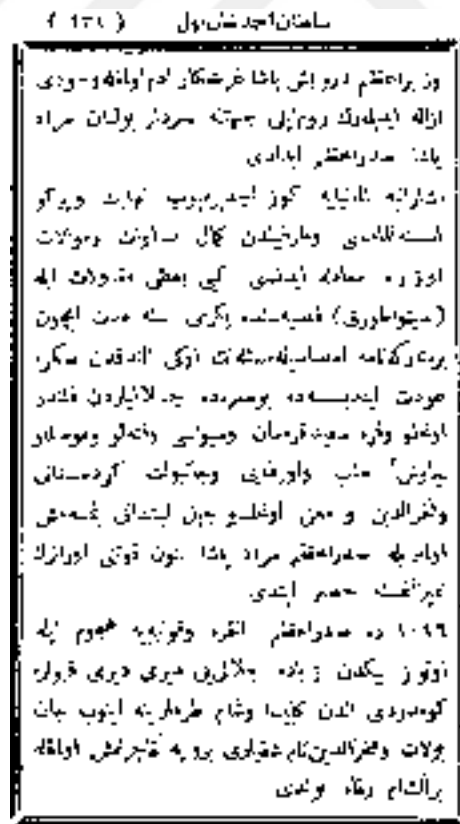

(S-231)

Vezîr-i â'zam Dervîş Pâşâ garazkâr adam olmağla vücûdî izâle idilerek Rum-ili cihetine serdâr bulunan Murâd Pâşâ sadrâ'zam idildi.

Müşârünileyh Almanya'ya göz açdırmayub nihâyet virgü istenilmemesi ve tarafından kemâl-i müsâvât ve müvâlât üzere mu'âmele idilmesi gibi ba'z-ı mukâvelât ile (Zitvatorok) kasabasında yirmi sene müddet için bir mütârekenâme imzâsıyla mes'elenin öni alındıktan sonra 'avdet itdiysede bu sırada Celâlîlerden Kalenderoğlu ve Kara Sa'îd; Karaman ve Sivasî ve Kınalı-لو قنه ve Musullu Çavuş; Haleb ve Urfa'yı ve Canbolat; Kürdistan'ı ve Fahreddîn ve Ma'noğlu; Cebel-i Lübnan'ı benimsemiş olmalarıyla, Sadrâ'zam Murâd Pâşâ bütün kuvvetini oraların temizlenmesine hasır itdi.

1016'da Sadrâ'zam Ankara ve Konya'ya hücûm ile otuz binden ziyâde Celâlî'yi diri diri kuyulara gömdürdü. Andan Kilisa ve Şâm taraflarına inüb Canbolat ve Fahreddîn nâm şakîleri berüye kaçırtmış olmağla Berruşşam refâh buldu.

(S-232) Dönüşde Adana ve Silifke hâ'inlerini temizleyüb Kalenderoğlu Sa'îd'in vücûdunu ortadan kaldırdı.

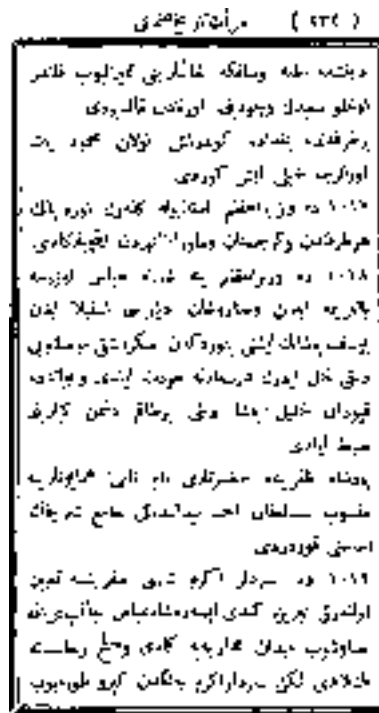
Bir taraftan da Bağdad'a gönderilmiş olan Mahmûd Pâşâ oralarca hayli iş gördü.

1017'da Vezîr-i â'zam İstanbul'a gelerek Avrupa'nın her tarafından ve Gürcistan ve Mâverâü'n-nehir'den ilçiler geldi.

1018'de Vezîr-i â'zam yine Şâh 'Abbâs üzerine bil'azîme Aydın ve Saruhan diyârını istilâ iden Yûsuf Pâşâ'nın işini bitürdikden sonra şakî Musulluyu dahî katl iderek Dersa'âdet'e 'avdet eyledi ve bu esnâda Kapudân Halîl Pâşâ dahî bir takım düşman gemilerini zabt eyledi.

Pâdişâh zaferpenâh hazretleri nâm-ı nâmî-i hümâyûnlarına mensûb Sultân Ahmed Meydânı'ndaki câmi'-i şerîfin esâsını kurdırdı.

1019'da Serdâr-ı ekrem şark seferine ta'yîn olunarak Tebriz'e gitdi ise de Şâh 'Abbâs cânib-i Irak'a savuşub meydân-ı muhârebeye gelmedi ve sulh ricâsına başladı. Lakin Serdâr-ı ekrem cenkden girü durmayub

(S-233) yeniden tedârikât-ı harbiyeye devâm itmekde iken füc'eten vefât itmesiyle 1020'de Nasûh Pâşâ serdâr ta'yîn kılındı.

Bu sırada Kırım Han'ı vefât itmekle yerine Canbeg Giray nasīb idildi.

Kapudan Halil Pâşâ dahî ganâ'im-i kesîre ile İstanbul'a mu'âvedet eyledi.

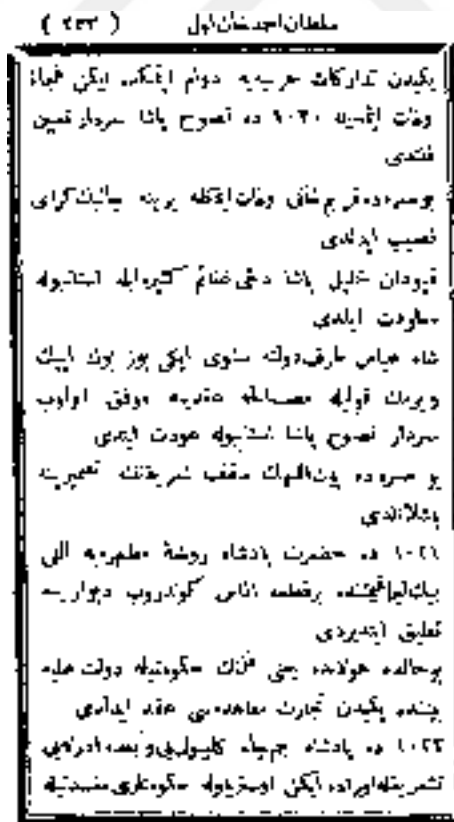
Şah 'Abbâs taraf-ı devlete senevi iki yüz yük ipek virmek kavliyle musâlahâ 'akdine muvaffak olub Serdâr Nasûh Pâşâ İstanbul'a 'avdet itdi.

Bu sırada Beytullah'ın sakf-ı şerîfinin ta'mîrine başlanıldı.

1021'de Hazret-i Pâdişâh Ravza-i Mutahhara'ya elli bin lira kıymetinde bir kıt'a elmas gönderüb dıvarına ta'lik itdirdi.

Bu hâlde Hollanda ya'nî Felemenk hükûmetiyle Devlet-i 'Aliyye beyninde yeniden ticâret سی معاھدہ 'akd idildi.

1022'de Pâdişâh cem câh Gelibolı'yı ve ba'de Edirne'yi teşrifle orada iken Avusturya ve Leh hükûmetleri müfsidetiyle

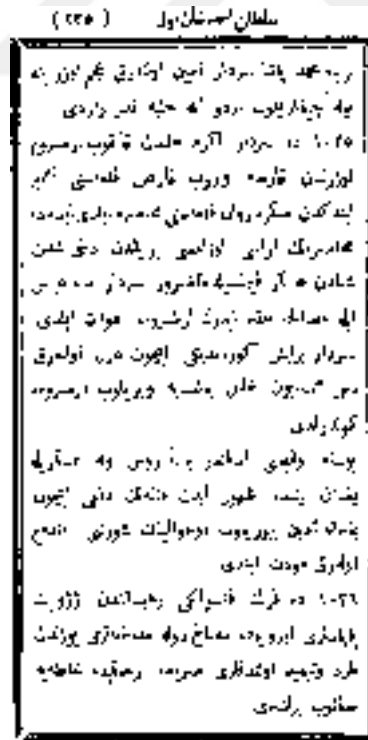

(S-235) yerine Mehmed Pâşâ serdâr ta'yîn olunarak 'Acem üzerine yola çıkarılıb ordu ile Haleb'e kadar vardı.

1025'de Serdâr-ı ekrem Haleb'den kalkub Erzurum üzerinden Kars'a varub Kars kal'asını ta'mîr itdikden sonra Revan kal'asını muhâsara eyledi ise de muhasaranın arası uzaması bir yandan dahî şiddet-i şitâdan 'asker kırılmasıyla bizzarûr Serdâr, Şâh 'Abbâs ile musâlaha 'akd iderek Erzurum'a 'avdet eyledi. Serdâr bir iş göremediği için azl olunarak mühr-i hümâyûn Halîl Pâşâ'ya virilüb Erzurum'a gönderildi.

Bosna vâlisi İskender Pâşâ Rus ve Leh 'askeriyle Boğdan beyninde zuhûr iden fitnenin def'î için Boğdan'a ta'yîn buyurulub olhavâlinin şûrişi mündefî' olarak 'avdet itdi.

1026'da Frenk Katolik'i ruhbanından Jijvit⁵⁵ Papasları Avrupa'da mesâlih-i düvele müdâhaleleri yüzünden tart ve teb'îd olundukları sırada bir takımında Galata'ya sığınub yerleşdi.

⁵⁵ Cizvit

(S-236) Bunlar Rumları ifsâda çalışmalarıyla Katolikler haklarında şikâyet idüb merkûmların buradan dahî tardına karar virildiğinden Fransa ilçileri bu yüzden biraz devlete muğber oldu.

Bu arada tecdîd-i mu'âhedeye gelen Almanya ilçisi tabl ve sûrna çaldırarak İstanbul'a büyük bir tantana ile girdiğinden halkın gücüne gelüb hayli kıyl ü kâl idildi. Bu sırada Sultân Ahmed câmi'-i şerîfi tamam olub fukarâya sadakalar ve vüzerâya 'atiyyeler virildi.

Sene-i mezbûrede Nemçe tarafından kıt'a-i hudûd maslahatı tamam oldu.

Şehriyâr hazretleri hastalanub şehr-i Zi'l-ka'denin on üçüncü gicesi irtihâl-i dâr-ı cinân buyurdu.

(Rahmetullahi 'aleyhi rahmeten vâsi'a.)

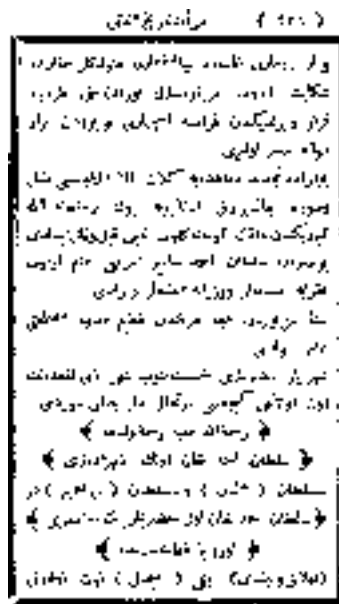
(Sultân Ahmed Han-ı Evvelin Şehzâdeleri)

Sultân (Osmân) ve Sultân (İbrâhîm)'dir.

(Sultân Ahmed Han Evvel Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

(Eflak ve Boğdan) Begi (Mihail) fevt olarak

سلطان احمد خان اول (۲۳۷)

- (سریان) بعده (رادو)
 (اردل) یکی (بوچقای) فوتیله (سیرسموند
 رافوچکی) فوتیله (غبریل باطوری)
 (المانیآ) امپراطوری (ردواف) فوتیله (مایاس)
 فوتیله اینکچی (فردنیاندو)
 (له) حکمداری (سیرسموند)
 (فرانسه) قرالی بیوک (لوی)
 (ساردنیا) (شارل اماویل)
 (اسپانیا) قرالی دردنجی (فیلیپ)
 (انگلتره) قرالچہ سی (الیزابت) فوتیله (استوارت
 اوراتز) فامیلیاسی
 ﴿ آسیا قطعہ سندہ ﴾
 (چین) امپراطوری (شینگونگ)
 (عجمستان) شاهی (عباس) شاه
 (هندستان) شاهی (سلیم جهانگیر) شاه فوتیله
 اوغلو (خرم شہاب الدین) سلطان
 بعده (داراشکوہ) شہزادہ

(S-237) (Serban)⁵⁶ ba'de (Radu)

(Erdel) Begi (Boçkay) fevtiyle (Sigismund Rakoçki)⁵⁷ fevtiyle (Gabril Batory)⁵⁸

(Almanya) İmparatoru (Rudolf) fevtiyle (Matyas) fevtiyle İkinci (Ferdinando)

(Leh) Hükümdârı (Sigismund)

(Fransa) Kralı Büyük (Luyi)

(Sardinya) (Şarl Emanuel)

(İspanya) Kralı Dördüncü (Filib)

(İngiltere) Kraliçesi (Elizabet) fevtiyle (Istuart Oratz) familyası

(Asya Kıt'asında)

(Çin) İmparatoru (Şinsong)

(‘Acemistân) Şâhı (‘Abbâs) Şâh

(Hindistan) Şâhı (Selîm Cihângîr) Şâh fevtiyle oğlu (Hürrem Şehâbeddîn) Sultân ba'de (Dârâ Şükûh) Şehzâde

⁵⁶ Şerban

⁵⁷ Sigismund Rakoçi

⁵⁸ Gabriel Batory

(S-238)

(DEVLET-İ 'ALİYYE'NİN ON BEŞİNCİSİ OLAN SULTÂN MUSTAFA VE ON ALTINCISI OLAN SULTÂN OSMÂN HAN HAZERÂTI VUKÛ'ÂTI)

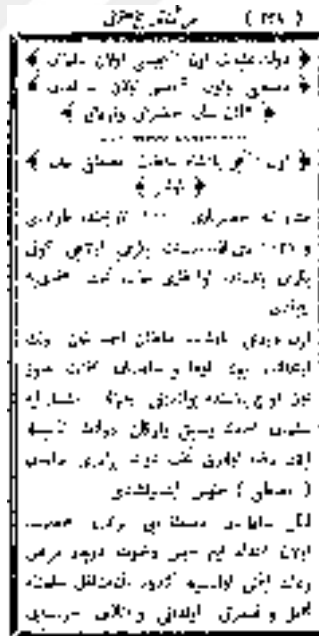
(On Beşinci Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı)

(Evveldir)

Müşârünileyh hazretleri 1000 târîhinde doğdu ve 1026 Zi'l-ka'desinin yirmi üçüncü günü yirmi⁵⁹ yaşında oldukları hâlde taht-ı Osmâniyye'ye çıktı.

On Dördüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Evvel'in irtihâlinde büyük oğlu Sultân Osmân'ın henüz on üç yaşında bulunduğu cihetle müşârünileyh Sultân Ahmed'in vasiyeti varken devletin tensîbiyle ilk def'a olarak taht-ı devlete birâderi Sultân (Mustafa) cülûs itdirilmişidi.

Lakin Sultân Mustafa'yı birâderi 'asrında olan imtidâd-ı eyyâm-ı habs ve halvet dûçâr-ı maraz ve 'illet itmiş olmasıyla kendüsünün meşâgil-i saltanata tahammül ve kudreti olmadığı ve itlâf-ı hazineyi

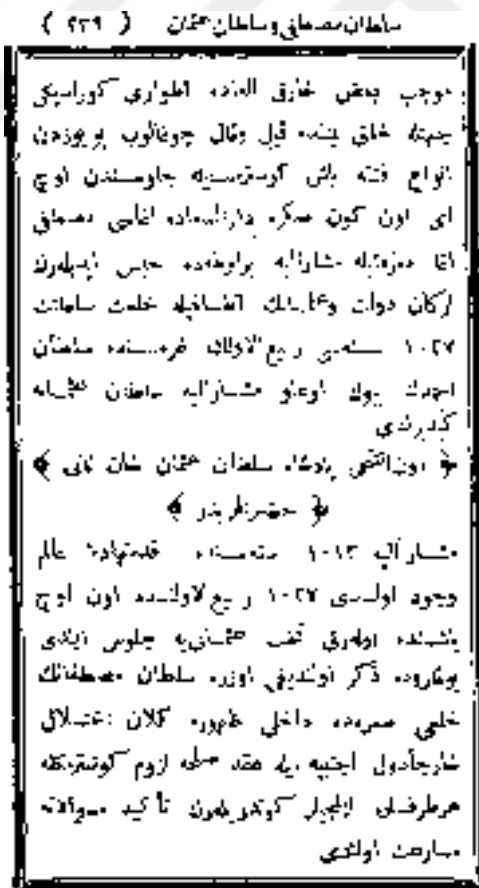
⁵⁹ Tahta çıktığında yirmi altı yaşındadır.

(S-239) mûcib ba'z-ı hâriku'l-âde etvârı görüldiği cihetle halk beyninde kıyl ü kâl çoğalub bu yüzden envâ' fitne baş göstermesiyle cülûsundan üç ay on gün sonra Dârülsa'âde ağası Mustafa Ağa ma'rifetiyle müşârünileyh bir odada habs idilerek erkân-ı devlet ve 'ulemânın ittifâkıyla hil'at-ı saltanat 1027 senesi Rebî'ü'l-evvel'in gurreesinde Sultân Ahmed'in büyük oğlu müşârünileyh Sultân Osmân'a giydirildi.

(On Altıncı Pâdişâh Sultân Osmân Han-ı Sâni)

(Hazretleridir)

Müşârünileyh 1013 senesinde kademnihâde-i âlem-i vücûd oldu. 1027'de Rebî'ü'l-evvelinde on üç yaşında olarak taht-ı 'Osmâniyye'ye cülûs eyledi. Yukarıda zikr olunduğu üzere Sultân Mustafa'nın hal'ı sırada dâhili zuhûra gelen ihtilâl hâricen düvel-i ecnebiyye ile 'akd-ı sulhe lüzûm göstermekle her taraflara ilçiler gönderilerek te'kîd-i muvâlâta müsâra'at olundu.

(S-240)

Bohemya ya'ni Çeh eyâleti Almanya imparatoruna 'isyân ile Devlet-i 'Aliyye'ye 'arz-ı teba'iyet itmiş ise de meyânelerinde hâsıl olan iğbirâr bittavassut izâle olunarak araları ıslâh idildi.

'Acem şâhı 'Abbâs'ın nakz-ı 'ahdi mûcib hareketde bulunmasından dolayı olhavâliye evvelce ordu sevk olunmuş idi. Ba'delcülûs Halil Pâşâ serdâr ta'yîn olunarak Erdebil'e müteveccihen hareket itdi.

Van sahrâsında Tatar Han dahî gelerek ordu-yı hümâyûnla birleşdiler.

Şâh 'Abbâs ise Erdebil'de bulunduğundan bağteten üzerlerine varılarak Serav sahrâsından 'asker-i İraniyye ile 'azîm bir muhârebe vukû' buldu. Ordu-yı hümâyûn ekseri yorgun argın mesâfe-i ba'ideden gelmiş ve İraniler ise kuvve-i cesîme ile pusudan vehleten-i hücûm göstermiş olmalarıyla iki sâ'at içinde 'asâkir-i Osmâniyye'yi târumar ve Serdâr Hasan Pâşâ ve Rum-ili Beglerbegisi Arslan Pâşâ ve Diyârbekir Beglerbegisi Mustafa Pâşâ'yı düşürüb El-hâc

(۲۴۰) مرآت‌البلدان

پوهما پنی چه ایلی اتنا ابراطوریه حسین
ایله دولت هلهه عرض تبریت ایش ایدوه
دینارده حاصل اولان نغبار پاشوقدازاله اولکیری
اولاری اصلاح ایددی
عمر شاه صیادت قشیمدی سوبت سرکده
یونسدن خلای اولولایه اوجه اردو سوق
اولتیدی صالطوس شلیل ایش سرده تعیین
اولورق اودیه متوجه حرکت ایدی
وان صحرانده تکر شان دخی کلامق اردوی
همایون رکنیلر
شاه عباس اینه اودیلده اولدیتندن پشته اولوریه
اولورق سراد صحرانده عسکر ایرانیه ایل
حقایم برهادره وتومورولدی اردوی همایون
اکثری یوزخون آرمین ماسفه بیردهدن کش
ویزایند اینه قوا بیسه ایله یوسودن وحله
همیوم کوشش اولوریه ایلی صاحت ایدیه
صاکر هتینیه نارسار و سردار ابن پاشا
دور ایل بکتر بکسی ارسلان پاشا و دیاربکر
بکتر بکسی - هتینی پاشای دودوروب المانج

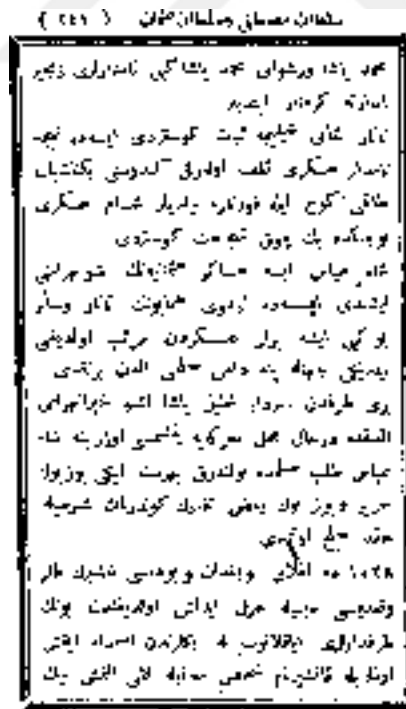
(S-241) Mehmed Pâşâ ve Rîşvani Mehmed Pâşâ gibi nâmedârları zincir-i esârete giriftâr itdiler.

Tatar Hanı haylice sebât gösterdi ise de nice nâmedâr ‘askeri telef olarak kendüsini Bektâşiyân takımı güç ile kurtarabildiler. Şam ‘askeri bu cenkde pek çok şecâ‘at gösterdi.

Şâh ‘Abbâs ise ‘asâkir-i Osmâniyye’nin şu inhizâmını işitdi ise de ordu-yı hümâyûn’un Tatar vesâ’ir bu gibi işe yarar ‘askerden müretteb olduğunu bildiği cihetle yine dâmen-i sulhi elden bırakmadı.

Biri tarafından Serdâr Halîl Pâşâ işbu haber-i inhizâmı aldıkda derhâl mahal-i ma‘rekeye yetişmesi üzerine Şâh ‘Abbâs taleb-i sulhde bulunarak beheresine iki yüz yük harîr ve yüz yük ba‘z-ı tefârik gönderilmek şartıyla ‘akd-ı sulh olundu.

1028’de Eflak ve Boğdan voyvodası Gaşber’in⁶⁰ zulm ve ta‘addîsi sebebiyle ‘azl idilmiş olduğundan bunun tarafdarları ayaklanub Leh beglerinden istimdâd itmiş olmalarıyla Kanşir nâm şahıs ma‘iyetiyle elli altmış bin

⁶⁰ Gasber Garatyani

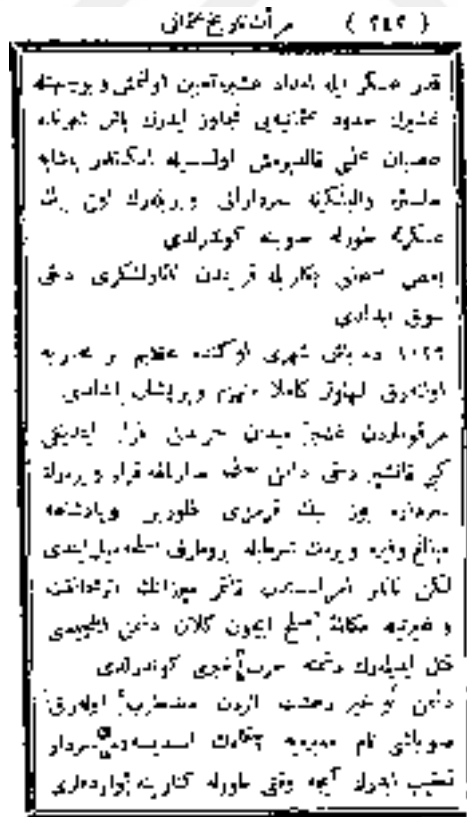
(S-242) kadar 'asker ile imdâd Gaşber'e ta'yîn olunmuş ve bu cihetle Gaşber'in hudûd-ı Osmâniyye'yi tecâvüz iderek Yaş şehrinde 'isyân 'alemini kaldırmış olmasıyla İskender Pâşâ'ya Silistre vâililiğiyle serdârlık virilerek on bin 'askerle Turla suyuna gönderildi.

Baz-ı sancâk begleriyle Kırım'dan Tatar leşkeri dahî sevk idildi.

1029'da Yaş şehri önünde 'azîm bir muhârebe olunarak Lehlüler kâmilten münhezim ve perîşân idildi.

Merkûmlardan Gaşber meydân-ı harbine firâr itdiği gibi Kanşir dahî dâmen-i sulhe sarılmağa karar virerek serdâra yüz bin kırmızı florin ve pâdişâha mübâlağ ve fire virmek şartıyla berü taraf sulhe meyl itdi. Lakin Tatar ümerâsından Kantemir Mirza'nın eser-i muhâlefet ve gayretle mükâleme-i sulh içün gelen düşman ilçisi katl idilerek düşmana harb haberi gönderildi.

Düşman bu haber-i dehşet eserden muzdarib olarak Subâsı nâm ma'bereye çıkılmak istediysede serdâr ta'kîb iderek gice vakti Turla kenarına vardıkları

(S-243) halde Tatar bahadırları dahî izlerini terk itmeyüb Turla'ya geçmeğe meydan bırakmaksızın altmış binden mütecâviz 'usâtdan ancak dört yüz kadarı selâmeti bularak, kusûrı on bin guzât elinde varta-i helâke düşmüştür.

Yüzden ziyâde Lehlü nâmdâr beglerin kimi katl ve kimi esîr idildi. Boğdan mu'âhedeleri merkûm Gaşberi katl ve i'dâm iderek 'isyândan tebriye-i zimmete müsâre'at itdiler.

'Asâkir-i İslâm kemâl-i muzafferiyet ve iğtinâm ile memleketlerine 'avdet eyledi.

1030'da on altı gün kadar İstanbul'da bir düziye kar yağub Sarâyburnu ile Üsküdar arası kâmilten buz tutarak üzerinden yaya ve atlu ile arabalar geçdi.

Bu cihetle sefâ'in işleyemediğinden kahtlık zuhûr iderek halk arasında fesâd zuhûr itmeğe başladı.

(Hotin Seferi)

Bu arada Lehlüler tahrîk ve efsâddan girü durmadıklarından

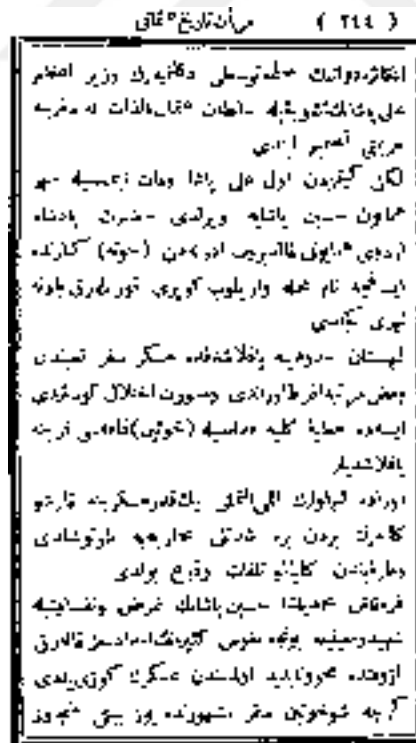
(S-244) İngiltere Devleti'nin sulhe tavassutı diklenmeyerek Vezîr-i a'zam 'Alî Pâşâ'nın teşvîkiyle Sultân Osmân bizzât Leh seferine 'azîmeti tasmîm itdi.

Lakin gitmezden evvel 'Alî Pâşâ vefât itmesiyle mühr-i hümayûn Hüseyin Pâşâ'ya virildi. Hazret-i Pâdişâh ordu-yı hümayûnı kaldırub Edirne'den (Hona)⁶¹ kenarında İsâkî nâm mahale varılub köprü kurularak Tuna nehri geçildi.

Lehistan hudûdına yaklaşıldıkda 'asker sefer ta'abinden ba'z-ı mertebe-i ağır davrandı ve sûret-i ihtilâl gösterdi ise de 'atiyye-i külliye fedâsıyla (Hotin) kal'ası kurbuna yaklaşıldılar.

Orada Lehlülerin elli altmış bin kadar 'askerine karşı gelinerek birden bire şiddetli muhârebeye tutuşuldu ve tarafından kilitlü telifât vukû' buldu.

Karakaş Mehmed Pâşâ, Hüseyin Pâşâ'nın garz ve nefsâniyetiyle şehîd ve ma'iyetiyle bunca nüfûs kesîrenin imdâdsız kalarak az vakitde mahv ve nâbedîd olmasından 'askerin gözi yıldı. Gerçi şu Hotin sefer-i meşhûrunda yüz bini mütecâviz

⁶¹ Hona: Bazı kaynaklarda Tuna olarak geçiyor.

(S-245) a'dâ semt-i 'ademe gönderildi ise de 'asâkir-i İslâmiyye'nin gayret ve sebâtına fütûr gelmekle (Hotin) kal'asının tamamıyla fethi müyesser olmadı. Bu muhârebelerde dahî Kantemir Mirza fevka'l-'âde şecâ'at gösterüb binlerce düşmanı kılıçdan geçürdi.

Nihâyet Boğdan voyvodasının tavassutuyla 'akd-ı musâlaha olunarak 1031 Rebî'ü'l-evvelinde İstanbul'a 'avdet buyuruldu. (Zehî gaza) lafzı târîh olmuşdur.

(Vak'a-i Garîbe)

Sultân Osmân sefer esnâsında yeniçerilerin itdikleri ezâdan dolayı ilişik peydâ itmiş olmasıyla İstanbul'a 'avdetinde on beş sene akdem emr-i bekâdan Felemenk tüccarının götürübde halka alısdırdığı tütün otı devr-i sâbıkda yasag idilmiş idi. Pâdişâh tütünün ve meyhânelerin men'ini tekrar ile giceleri tebdîl çıkararak yeniçerileri bu bahane ile kırub geçirmeğe ve vükelâdan ba'z-ısının inkisârını mûcib mu'âmeleler itmeğe başladı. Bu cihetle gizlü pek çok düşman kazanmış idi.

Lakin Pâdişâh bu kadarla ocak zorbalarını taht-ı terbiyeye

سلطان مصطفی و سلطان صلیح (۳۴۵)

اصلاحت عده کونترلی ایسه ده حاکم اصلاحیه ناک
ضربت و تائه خور کاکله (خوبین) قلمه ناک تحلیله
قلمی میسر اولدی خور کاکله ده دخی قانغر میرزا
هوق الیاده اصیاعت کونتروب بیکاریه دخی
قلمی کچوردی
نهایت یقین و یورو ناک توطیه عده مصالحه
اوله روق ۶-۳۱ ریح الاولیست استنبوله صودت
یورادی (زهی غزا) اقلی تاریخ اولمدر
(وقعه قریبه)
سلطان عثمان مقر اناسلده کچوریلد ابدکاری
اذا من حاوی ایلیتک بیادیش اولسیله استنبوله
صودتده اونیش سنه اقدم امریه اون فلتک قمارک
کچوریده عافه اشدیردانی توتون و ملی دور سابتده
پاغ ایدلشیدی پادشاه توتونک و عافه لک مندی
تکرار ایله کیمدری تیدری پیقاروق یگیریلدی
پوراته ایله قیروب کیمبره و وکلادن بهنیشک
انکساری میویبده عافه لک ایتمک باشلادی یوجمه
کچوریلد چوق دشمن قرائش ایدی
لکن پادشاه بو قدرله لویجی دور بالری قمت لریده

(S-246) alabilmek şöyle dursun gayz ve kinlerini da'vet itdiğini görüb bunun tamamıyla çâresini bulmak için ba'z-ı nüdemâ mesâhiblerinin sözleriyle hacc-ı şerîfe niyet itdi.

Halk pâdişâhın şu niyeti Berruşşam ve Mısır toprağına geçerek orada ahâli-i 'Arab'dan sâdık ve mutî' asker peydâ ve anlar ile dönüb o çok zorbalıklarını külliyyen mahv ve ilgâ eylemek içündür diyerek nice ma'nâlar virdi. Herkes de görünen ihtilâfât efkâr-ı pâdişâhı hayret içinde bırakmağla bir gice 'âlem-i menâmda taraf-ı risâlet-penâhî'den 'itâb-âmiz vukû' bulan bir mu'âmele üzerine Hâce Ömer Efendi, Pâdişâh'ın hacc-ı şerîfe olan niyetini müeyyid olmak derecede ta'bîrlar itdi ise de pâdişâha kanâ'at gelmediğinden 'azîz-i vakt olan Üsküdar'ı Mahmud Hüdâyî kuddise sırrahu'l-âlî hazretlerine varub ta'bîrini iltimâs itmekle müşârünileyh ta'bîrât-i hasene ile beraber 'azîmet-i seferden ferâğtı hakkında haylice nasûh ve pend de bulunmuş idi. Mukadderât-ı ilahiye yerini bulacak. Pâdişâh yine sefer-i Hicaz'a karar virüb Hazret-i Eyyüb-i Ensârî'de kurbanlar keserek

(٢٤٦)
مرآت‌العارف حقایق

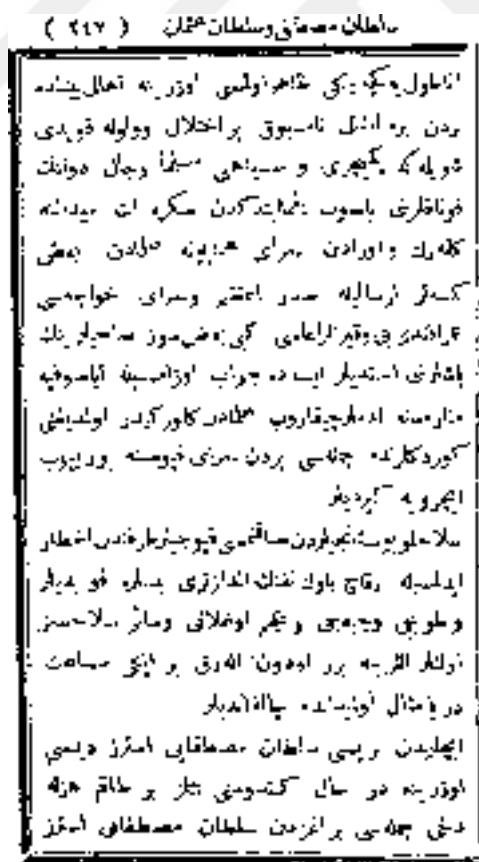
آنکه ملک شویله طورسون قبضه و کبریا دصوت
ایستدگی کدوب بولک تامله چاره‌سی یزاق ایچون
بعض ندما و مصاحیلرک سوزلرله حج شریفه
نیت ایستی

شاقی پادشاهک شولینی برالقام و مضر طپراغت
کچمک ادراک‌العالی صریدن سادق و مطیع صکر
یداولر الیه دونوب اوچاق زوریا لری کلیا محووالفا
لظک ایچوندر دیرک نیجه معشار و پردی هرکده
کجورینان اختلافات افکار پادشاهی خیریت ایچنده
رافقه برکجه عالم منامده طرف رسالت‌الهدی
کتاب آمیز وقوع بولان برمعامله اوزرینه شواجه
عواقب دی پادشاهک حج شریفه اولان نیتیه مؤید
اولتی درجه‌ده تعییر اییدی ایسه پادشاهه قناعت
کلیکیندن هرین وقت اولان اسکنداری محمود خدای
قدس سرمدالاحضرت قرینه واروب تعییری القاس
ایتمکله مشار الیه تعییرات حبسه الیه برابر مزیت
سغردن فراغتی سقنده شریجه تعییر وینده بولنشییدی
مقدورات الیه بری بوله بقی پادشاه ینه سهرجهازه
فراد و پروپ حضرت ایوب انصاریده قریایر کمره

(S-247) Anadolu'ya geçeceği zâhir olması üzerine ahâli beyninde birden bire emsâli nâmesbûk bir ihtilâl velvele kopdu. Şöyleki yeniçeri ve sipâhi müsellahan ricâl-i devletin konaklarını basub yağma itdikden sonra At Meydânı'na gelerek ve oradan sarây-ı hümâyûn'a 'ulemâdan ba'z-ı kimseler irsâliyle sadrâ'zam ve sarây hâcesi 'Ömer Efendi'yi ve kızlar ağası gibi ba'z-ı söz sâhiblerinin başlarını istediler ise de cevap uzamasıyla Ayasofya minâresine adamlar çıkarub 'ulemâdan gelür gider olmadığını gördüklerinde cümlesi birden sarây kapusına yürüyüb içerüye girdiler.

Silahlı bostancılardan sakınması, kapucılar tarafından ihtâr idilmesiyle birkaç bölük tüfenk-endâzları bedenlere koydular ve topçu ve cebeci ve 'acem oğlanı vesâ'ir silahsız olanlar ellerine birer odun alarak bir iki sâ'at derya misâl olmadanda çalkandılar.

İçlerinden birisi Sultân Mustafa'yı isteriz dimesi üzerine derhâl kendüsini bilmez bir takım hezele dahî cümlesi bir ağızdan Sultân Mustafa'yı isteriz

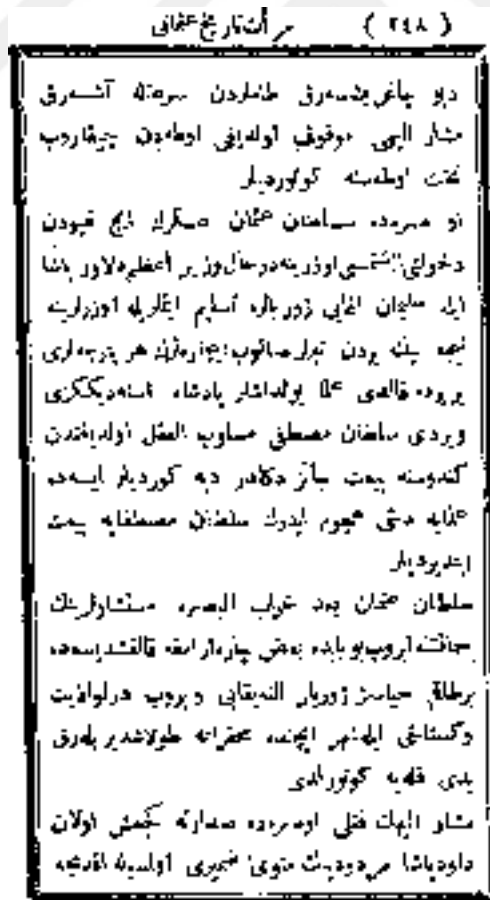

(S-248) deyü çağıraşarak damlardan sür'atle aşarak müşârünileyhi mevkûf olduğu odadan çıkarub taht odasına götürdiler.

O sırada Sultân Osmân 'askerin iç kapudan duhûlunu işitmesi üzerine derhâl Vezîr-i â'zam Dilâver Pâşâ ile Süleymân Ağa'yı zorbalara teslim itmeleriyle üzerlerine nice bin yerden teberler salub biçârelerin her parçaları bir yerde kaldı 'ulemâ yoldaşlar pâdişâh istediğimizi virdi. Sultân Mustafa meslûbü'l-'akl olduğundan kendüsine bî'at câ'iz değildir deyü gördüler ise de 'ulemâyâ dahî hücum iderek Sultân Mustafa'ya bî'at itdirdiler.

Sultân Osmân ba'de harâbü'l-basra müsteşârlarının hamâkatına irüb bu bâbda ba'z-ı çâre aramağa kalkışdıysada bir takım hayâsız zorbalar eline yakayı virüb dürlü eziyet ve küstâhı ile şehir içinde muhakkîrâne dolaşdırılarak Yedi Kule'ye götürüldü.

Müşârünileyhin katli o sırada sadârete geçmiş olan Dâvud Pâşâ merdûdının menvî-i zamîri olmasıyla akdemce

(S-249) kendüsünün iki def'a katlini mûcib cürmünü 'afv eyleyen öyle bir velî ni'metini şehîd iderek Kerbelâ-yı sâni gibi şöyle bir vak'a meydâna geldi. Na's-ı pâkları pederleri Sultân Ahmed Han türbesine defn olundu.

(Şehid Oldu Osmân) mertebe-i şehâdetlerine târîh-i burhândır. Böyle bir genç pâdişâhın kabâhati kurenâsı olan bir takım nâdânların hamâkatlarından ilerü geldi.

Lakin Sultân Osmân'ın kanı bütün milleti tutmağla bu kadar fezâhate mütecâsir olan nâmerdlerin encâm-ı kâr sırasıyla cezâ-yı sezâsını gördükleri gibi devleti bütün ihtilâl zulmü kabladi.

Nice âfât zuhûra geldi. Hatta o sene bedesten etrafiyla çarşu kâmilten yandı. İrtesi sene üç gün yağmurlar yağarak nice hâneler yıkıldı. Bir ay kadar ortalık su içinde kaldı ve bir tâ'ûn zuhûr itdiğe nice evler harâb ve lâne-i bûm ü gurâb oldu ve 'akabinde ziyâdesiyle kaht ü galâ zuhûra geldi.

(Sultân Osmân'ın Şehzâdesi)

Sultân Osmân nâmında bir oğlu kademnihâde-i 'âlem şehûd

(S-252) sarf-ı gayret itdiysede sipâhiler bi'd-defa'ât divân yerine yığılub pâdişâhın katili kim ise bulunsun sözüyle bir hayli pâşâları telef iderek nice fitneler zuhûruna sebebiyet virdiler.

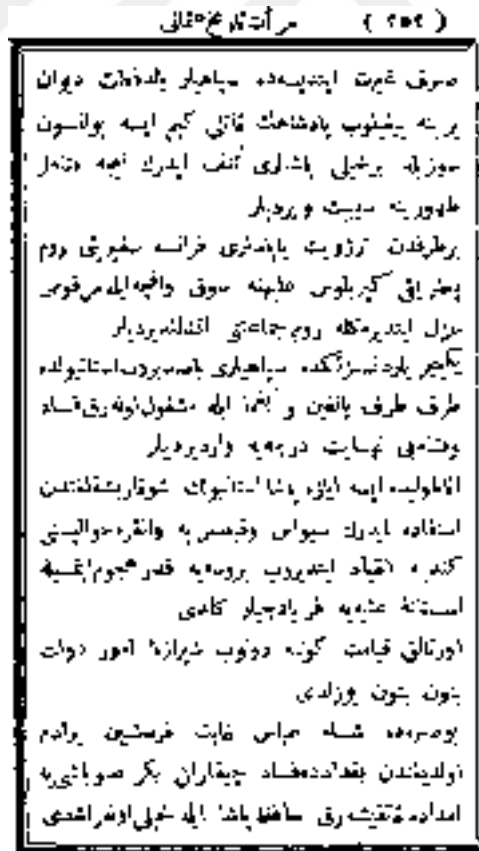
Bir taraftan Jijvit Papasları Fransa seferini Rum Patriği Girilos 'aleyhine sevk ve akçe ile merkûmu 'azl itdirmekle Rum cemâ'atini ateşlendirdiler.

Yeniçeriler densizlikde sipâhileri basdırub İstanbul'da taraf taraf yangın ve yağma ile meşgûl olarak fesâd ve fidneyi nihâyet dereceye vardırdılar.

Anadolu'da ise Abaza Pâşâ İstanbul'un şu karışıklığından istifâde iderek Sivas ve Kayseri'ye ve Ankara havâlisini kendine inkıyâd itdirüb Burusa'ya kadar hücum itmesiyle Âsitâne-i 'Aliyye'ye feryâdcılar geldi.

Ortalık kıyâmet gününe dönüb şîrâze-i umûr-ı devlet bütün bütün bozuldu.

Bu sırada Şâh 'Abbâs gâyet fırsatbîn bir adam olduğundan Bağdad'a fesâd çıkaran Bekir Subâşî'ya imdâda kalkışarak Hâfız Pâşâ ile hayli uğraşdı.

(S-253) Şam halkı dahî tuğyân idüb Dürzi Ma'an oğlu 'âsiyâna tasallud iderek ol taraflar harâba yüz tutdu.

Hâsılı her köşede bir fitne zuhûr itmesiyle pâdişâhın merâkî günden güne artub kâh giceleri sarây-ı hümayûn dâ'irelerinde Sultân Osmân'ı arayub feryâd ider kâh birkaç gün sükût üzere gezer idi.

Defa-i sâniye olarak vezîr olan Mere Hüseyin Pâşâ ise şöyle bir vakitte nizâm-ı devleti düşünmeyüb eslâfından ahz-ı sâr ile uğraşarak artık etvâr-ı 'Acemiyyesi halka kerân geldiğinden ulemâ-yı vaktin ısrârıyla Kemankeş 'Alî Pâşâ'nın vezâreti icrâ kılındığı günü erkân-ı devlet tecemmu' iderek ittifâk-ı ârâ ile ikinci cülûsunun on altıncı ayında Sultân Mustafa hal' olarak tekrar inzivâyâ konuldu.

Birâder zâdesi Sultân Murâd Han-ı Râbi' hazretleri iclâs itdirildi. Sultân Mustafa on altı sene 'uzletde bulunduğı hâlde vefât itdi.

سالم خان مصطفی خان اول (۹۵۳)

شام خانی دخی طقیق ایدوب درزی معن
اوشلو عاصیه تسلط ایدرن اولاطوقلر غریبه
یوز عتوی
حاشی هرکوشده برفته ظهور اقبیه یام شاهت
مراق کولدن سکونه اوتوب کا کتبه زی - برای
همینون دأره زنده سلطان عثمانی اراوب
خیزاد ایدر کا و قانچ سکون سکوت اوزره کورد
ایدی
دفعه کایه اولدی وزر اولان مره حسین باشا
ایسه شوپله بر وفته نظام دولتی دوشنبوب
اسلاتدن الحظ ایل اوشراشدرق اوتقی اطوار
عجیه سی خاتمه کران کله یکنان عیای وقتک
اصرار یله کاتکیش ملی باشانک وزارت اجرا
قندیننی سکونی ارکان دولت تیجم ایدرن اتفاق
اوا ایله انکهی جالوسنک اون التهی آئنده سلطان
مصطفی خلیع اولورق تکرار ازوایه قوانی
برادر زاده سی سلطان مراد خان رابع حضرتنری
اجلاس ایدرادی سلطان مصطفی اون التی سده
عزنده بولمادی حانده وقات اییدی

(۲۵۴) مرآت تاریخ عثمانی

﴿ سلطان مصطفی و سلطان عثمان خان حضراتك ﴾

﴿ معاصرى ﴾

﴿ اروپا قطعه سنده ﴾

(المانيا) ايمپراطورى ايتکچی (فردیناندو)

(انگلتره) قرالى (راق) بعدہ جمہوریت

اولشدر

(فرانسه) (لوی)

(روسیہ) قرالى ميخائلاک اوغلى ايتکچی (ميخال)

(اسوج ونوروج) قرالى (غوستاواواز) فوئیلہ

(اریسی) خلعلیلہ (ران) فوئیلہ

(سیرسموند) بعدہ (شارل) فوئیلہ

(غوستاوادواف) یعنی طغوزنجی

(شارل)

(دانیمارقه) قرالى اوچنجی (قرستیان) فوئیلہ اوچنجی

(فرہدریق)

(اسپانیا) قرالى دردنجی (فیلیپ)

(له) قرالى (سیرسموند)

﴿ آسیا قطعه سنده ﴾

(چین) ايمپراطورى (شینصوانغ) فوئیلہ اوغلاز

(S-254)

(Sultân Mustafa ve Sultân Osmân Han Hazretlerinin)

(Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

(Almanya) İmparatorı İkinci (Ferdinando)

(İngiltere) Kralı (Jak) ba'de cumhûriyet olmuştur.

(Fransa) (Luyi)

(Rusya) Kralı Mihail'in oğlu İkinci (Mihail)

(İsveç ve Norveç) Kralı (Gustav Vaz)⁶² fevtiyle (Erisi) hal'iyle (Jean) fevtiyle (Sigismund) ba'de (Şarl)⁶³ fevtiyle (Gustav Adolf) ya'ni Dokuzuncu (Şarl)⁶⁴

(Danimarka) Kralı Üçüncü (Kristiyan) fevtiyle Üçüncü (Frederik)

(İspanya) Kralı Dördüncü (Filib)

(Leh) Kralı (Sigismund)

(Asya Kıt'asında)

Çin İmparatoru (Şinsong) fevtiyle oğlu

⁶² Gustav Vaza

⁶³ Aslen IX. Şarl'dır.

⁶⁴ Aslen X. Şarl'dır.

(S-255)

(Koancong) Fevtiyle oğlu (Hi Cong) ba'de (Hoay Cong)

(Hindistan) Şâhı (Dârâ Şükûh)

(İran) Şâhı ('Abbâs)

سلطان مصطفی و سلطان عثمان (۲۵۵)

(قوانجیونغ) قویله اوغلو (هی چونغ)

بده (حوای چونغ)

(هندستان) شاهى (داراشکوه)

(ایران) شاهى (عباس)

(S-256)

(DEVLET-İ OSMÂNİYYE’NİN ON YEDİNCİSİ FATİH-İ BAĞDAD SULTÂN MURÂD HAN-I RÂBİ’ HAZRETLERİ)

Müşârünileyh 1020 târîhinde tevellüd iderek 1032 senesi Zi’l-ka’de’sinin on dördüncü Pazar günü on bir yaşında taht-ı Osmâniyye cülûs itdi.

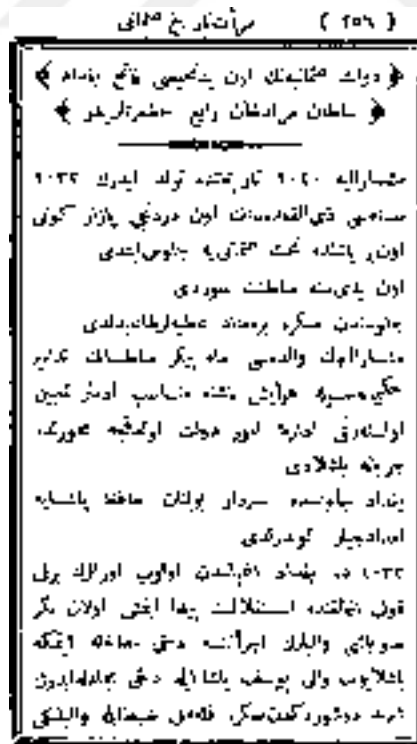
On yedi sene saltanat sürdü.

Cülûsundan sonra bir mu’tâd ‘atiyyeler dağıtıldı.

Müşârünileyh vâlidesi Mâhpeyker Sultân’ın tedâbîr-i hakîmânesiyle her iş başına münâsib adamlar ta’yîn olunarak idâre-i umûr-ı devlet oldukça mihverinde cereyâna başladı.

Bağdad cânibinde serdâr bulunan Hâfız Pâşâ’ya imdâdcılar gönderildi.

1033’de Bağdad a’yânından olub oraların yerli kavli ağalığında istiklâliyet peydâ itmiş olan Bekir Subâşî vâlîlerin icrâatine dahî müdâhale itmeğe başlayub Vâlî Yusuf Pâşâ ile dahî mücâdele iderek şehîd düşürdükden sonra kal’ayı zabt ile vâlîliği

(S-257) takındığından ve kendüsine Şâh 'Abbâs tarafından mu'âvenet idildiğinden taraf-ı devletden Süleymân Pâşâ vâlî ve Hâfız Pâşâ serdâr ta'yîn kılındı.

Hâfız Pâşâ gâyet müdbir bir vezîr olmasıyla merkûm Subâşî Bekir birden tazyîk idilür ise kal'ayı Şâh 'Abbâs'a teslîm ider mülâhazasına mebnî vâlîliği kendüsine tevcih ile bir vakt-i fırsatta izâlesi tedbîrini tertîb itdi ancak İstanbul'ca vezîrin bu tedbîrini merkûm subâşının tesâhub olunduğuna haml olunarak hemân merkûmun def'-i gâ'ilesi fermân buyurulmağla Hâfız Pâşâ Bağdad'ı muhâsara altına aldı. Şakî-i merkûm mukâvemet idemeyüb Şâh 'Abbâs'dan istimdâd ile Bağdad'ı kendüsine teslîm ideceğini va'd itdi.

Şâh 'Abbâs ise böyle bir fırsat zuhûrına dört gözle müterakkıb olduğundan otuz bin kadar 'askerle ser'askerini Bağdad'a sevk iderek zabt ideceği anlaşılması üzerine Bekir Subâşî'ya taraf-ı sultâniyyeden olmak üzere Hâfız Pâşâ canibinden

(٢٥٧)
 سلطان مراد رابع
 ط قدس سره و اکابر و مستشار عباس طرفین معاونت
 ایدلینکدن طرف دولت - ایلی پاشا و الی و حافظ
 پاشا سردار امین قندی
 حافظ پاشا عایت مدر روز پر اولیله مرقوم
 سوبانی بکر بدن تظیف ایدلینکدن قلعہ بی
 شاه نیاده تسلیم ایدر ملاحظہ فرماید و الی
 گن و سہ توجہ الہ بروقت فرستاد اوالہ
 تدبیر بی ترتیب ایدر ایچو استالیولہ وزیرک
 توتدی مرقوم سوبانیٹک صاحب اولاندی
 حل اولاندی همان سرفروٹ دفعہ الہی فرمان
 یونقلہ حافظ پاشا بغدادی معاصرہ الزم الدی
 تنی مرقوم معاونت ایدر مرقوم شاه عباسدن
 استمداد الہ بغدادی کتدوست تسلیم ایدلینکدن
 وعد ایددی
 شاه عباس ایسہ بویہ بر طرفت ظہورینہ
 درت کویہ عترت اولاندینکدن اوکوز چک قدر
 عکریہ سرسکرینی بغدادی سوق ایدرک شہید
 ایدلینکدن اکلاشلی اوزرینہ بکر سوبانی
 طرف سلطانیدن اولاق اوزرہ حافظ پاشا جانین

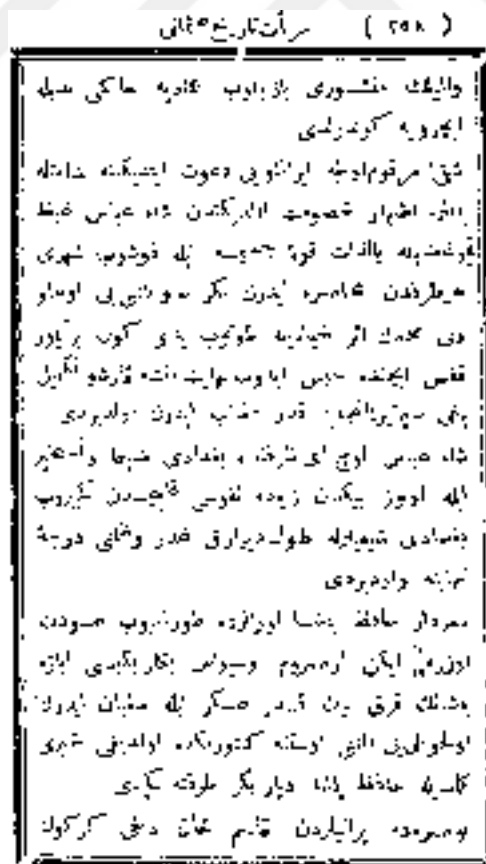
(S-258) vâlîlik menşûrî yazılıb ‘Îmâdiye hâkimi yediyle içertüye gönderildi.

Şakî-i merkûm evvelce İranluyı da‘vet itdiğine nedâmetle anlara izhâr-ı husûmet eylediğinden Şâh ‘Abbâs gayz ve gazabla bizzât kuvve-i cesîme ile koşub şehri her taraftan muhâsara iderek Bekir Subâşî’yı oğlu Deli Mehmed’in eser-i habâsetiyle tutub yedi gün bir temûr kafes içinde habs idüb nihâyet ateşe karşı tekmlî yağdı yanıncaya kadar azâb iderek öldürdi.

Şâh ‘Abbâs üç ay zarfında Bağdad’ı zabt ve teshîr ile otuz binden ziyâde nüfûsu kılıçdan geçirüb Bağdad’ı Şî‘îlerle doldurarak gadr ve zulmünü derece-i nihâyete vardi.

Serdâr Hâfız Pâşâ oralarda duramayub ‘avdet üzere iken Erzurum ve Sivas Beglerbegisi Abaza Pâşâ’nın kırk bin kadar ‘asker ile tuğyân iderek ol havâliyi altını üstüne getürmekde oldığı haberi gelmesiyle Hâfız Pâşâ Diyârbekir tarafına geçdi.

Bu sırada İranilerden Kâsım Han dahî Kerkük

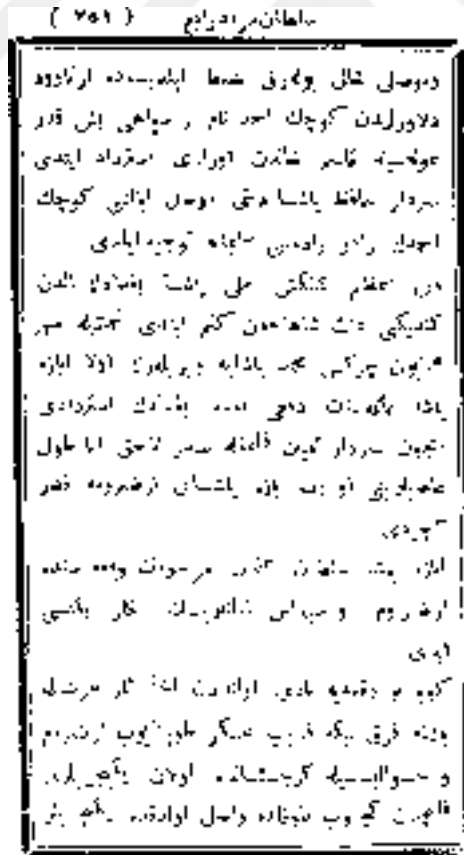

(S-259) ve Musul'ı hâlî bularak zabt eylediysede Arnavud dilâverlerinden Küçük Ahmed nâm bir sipâhi beş kadar 'avenesiyle Kâsım Han'dan oraları istirdâd itdi. Serdâr Hâfız Pâşâ dahî Musul eyâletini Küçük Ahmed'in birâder-zâdesi Süleyman'a tevcih eyledi.

Vezîr-i â'zam Kemankeş 'Alî Pâşâ Bağdad'ın elden gitdiğini zât-ı şâhânen ketm itdi. Töhmetyile mühr-i hümayûn Çerkes Mehmed Pâşâ'ya virilerek evvela Abaza Pâşâ gâ'ilesinin def'i ba'de Bağdad'ın istirdâdı içün serdâr ta'yîn kılınmağla sadr-ı lâ-hâk Anadolu 'âsilerini urub Abaza Pâşâ'yı Erzurum'a kadar kaçırdı.

Abaza Pâşâ, Sultân Osmân merhûmun vak'asında Erzurum ve Sivas eyâletlerinin beglerbegisi idi.

Güya bu vak'aya bâdî olanlardan ahz-ı sâr garazıyla başına kırk bine karîb 'asker toplayub Erzurum ve havâlisiyle Gürcistan'da olan yeniçerileri kılıçdan geçirüb Tokad'a vâsıl oldukda yeniçeriler

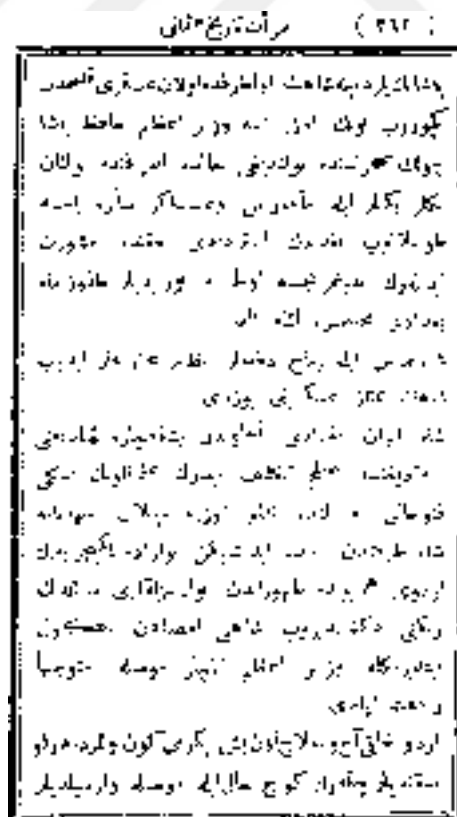

(S-262) Pâşâ'nın yardımıyla şâhın ol tarafda olan 'askeri kılıçdan geçirüb bunun üzerine Vezîr-i â'zam Hâfız Pâşâ Çülek-چولک Sahrâsında bulunduğ u hâlde etrafında bulunan beglerbegiler ile me'mûrîn ve 'asâkir-i sa'ire yanına toplanub Bağdad'ın istirdâdı hakkında meşveret idilerek doğruca ol cânibe yürüdiler. Dokuz mâh Bağdad'ı muhâsara altına aldı.

Şâh 'Abbâs ile birkaç def'alar 'azîm muhârebeler idüb şâhın mümtâz 'askerini bozdu.

Şâh İran Bağdad'ı teslimden başka çâre kalmadığını anladığından sulh teklîf iderek Osmânlu'nın eski fütûhâtı yine elinde kalmak üzere yapılan 'ahidnâme şâh tarafından imzâ idilmiş iken bu arada yeniçerilerin ordu-yı hümayûn'da zuhûr iden yolsuzlukları mes'elenin rengini değışdirüb şâhı imzâdan nükûl itdirmekle vezîr-i â'zam nâcâr Musul'a müteveccihen ric'at eyledi.

Ordu halkı aç ve bi-ilâç on beş yirmi gün yollarda türlü sıkıntılar çekerek güç hâl ile Musul'a varabildiler.

(S-267) Kazak ile yine İslâm üzerine kalkışdıysada bu def'a Hüsrev Pâşâ himmetiyle kanadı kırıldı.

Hüsrev Pâşâ Avrupa ahvâlini mümkün mertebe ıslâh itdikden sonra Bağdad'ı istihlâs için hemân şarka müteveccih oldu.

Yolda ba'z-ı gem almaz Kürd begleriyle me'mûrînden bir takım kimseleri temizleyerek ve uğradığı mahalleri inkiyâda götürüb nizâmına koyarak bütün vilâyet-i Şehrîzor'ı istirdâd itdiği gibi Şâh-ı 'Acem tarafından Zeynel Han ma'iyetiyle Mihriban kal'ası o günden sevk edilmiş olan kırk bin 'askeri târumâr idüb (Erdelan) (ve Hemedan) vilâyetleriyle (Dergezin) kal'asını teshîr eyledi.

1040'da Vezîr-i â'zam doğruca Bağdad'ı muhâsara altına alarak imdâda gelen İran ordularını bozub dağıtmış ve kal'anın divarlarını bile yıkub 'arus-ı zafer me'nûs-ı merrat teyessürden biraz baş göstermiş iken hikmet-i Hüdâ sonraki hücûmda orduya birden bozgunluk geldi.

(S-269) cümlesi ayaklanub orduda pek büyük fesâd kopdu ise de Hüsrev Pâşâ'nın muttasıf olduğu sıdk ve gayretiyle yine yoluna girüb 'asker İstanbul'a geldi. Lakin ne çâre ki şerâre-i ateş-i tuğyân Anadolu'ya kadar sıçrayub Karaman ve Sivas havâlisinde sipâhiler gemi azıya alarak tarîk-i şekâvete koyuldular.

Çünkü bu sırada ordu halkının 'umûmen etrâfdan İstanbul'a celbiyle zorba başları olan bir takım semükmağzân bir yere toplanmış ve ittibâ' ve 'aveneleriyle birleşüb depişmeyi artırmışlardı.

Mühr-i hümayûnun Hâfız Pâşâ'ya virilmesine kâ'immakâm Recep Pâşâ rekâbet itmekde idi.

Şu hâli icrâ-yı mâfi'z-zamîrine tamâm bir fırsat bilerek zorba başlarını Hüsrev Pâşâ'nın 'azline sebebiyet virenlerin itlâfına tahrîk itmesiyle ötede berüde devlet mesâlihi müzâkeresiyle cem'iyetler peydâ oldu. Şehir yine çalkanmağa başladı.

Bir sabah birden bire nâ'ire-i fesâd patladı. Çarşu ve pazar kapadıldı.

(S-271) Kerbelâ'ya mânenđ olan ol meydân-ı belâya yüridi ve üzerine gelen bir sipâhinin ağzına bir muşt kahramanı urub yire düşürdüyse de eşkıyânın her biri birer hançer havâlesiyle manzar-ı şehriyârîde öyle bir vezîr-i dilîri pâre pâre itdiler.

Receb Pâşâ sadârete geçti. Yahya Efendi'nin 'azliyle intifâ olunarak fesâdın arkası kesildi ise de Pâdişâh-ı gayûr bunca şenâ'ate tahammül idemeyüb zorbaların mahreki bulunan Vezîr Recep Pâşâ'yı huzûrunda boğdurup cezâsını virmekle dünya anada kalmadı.

Tokad'da ikāmete me'mûr Vezîr-i esbak Hüsrev Pâşâ'nın sebebi 'azli bahanesiyle kavli-i tâ'ifesinin zuhûra getürdükleri şenâ'atden şehriyâr gayretşi'âr müte'essir olarak Murtaza Pâşâ yedine fermân virüb Hüsrev Pâşâ'yı da Tokad'da katl itdirdi.

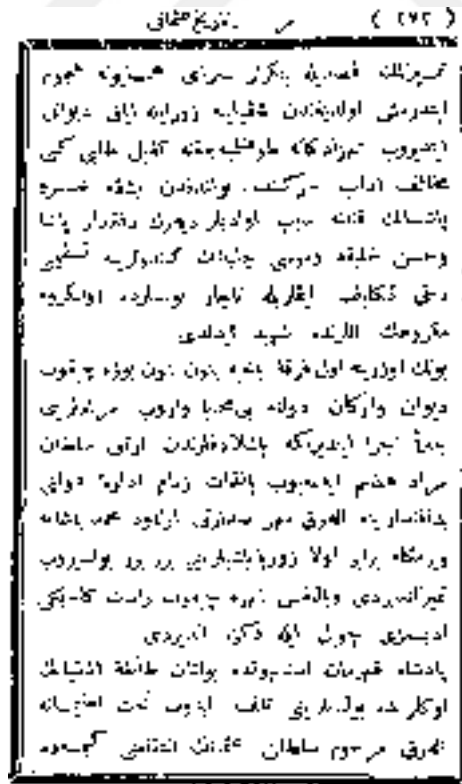
Şöyle ki Recep Pâşâ, Hâfız Pâşâ'nın izâlesiyle mühr-i sadâreti eline geçürdiği cihetle istiklâliyet peydâ iderek mukarrebin şehriyâriden ba'zılarının dahî izâlesini kurub bu kere Hüsrev Pâşâ'nın katline sebebiyet virenleri

که لایه مانند افلاک آن بدان لایه پور می
و او زنده کلان و بسیار است از شش رشت
خبر می آید و او بر دو شهر و ده استقامت
خود را در اختیار گرفته است و نظر شهر را بدو
لایه از وزیر داری می دهد و اینست
و پادشاه سادات یکدیگر می دانند که عیال
اکثر از مشرق خاندان از وی می گردانی است
پادشاه غور و فتح شد و فتح تحمل ایستاد
زور ملک ترک و آن وزیر و پادشاه می
چندین و جزایر و مکه و آنکه قادی
تواند از او داور وزیر و پادشاه
درب عیال می دهد و قول می دهد که
کشتی دگر می دهد و پادشاه غور و
اولی و می دهد و پادشاه فرمان و پادشاه
پادشاه تواند قتل می دهد
توبه که رجب پادشاه از عیال
سداتی که نگه دارد و پادشاه
ایستاد و پادشاه می دهد و پادشاه
خوب و پادشاه می دهد و پادشاه

(S-272) temizlemek kasdıyla bitekrar sarây-ı hümâyûn'a hücum itdirmiş olduğundan eşkıyâ yine zor ile ayak divânı itdirüb şehzâdegâna dokunulmayacağına kefil talebi gibi muhâlif-i adab hareket de bulunduktan başka Hüsrev Pâşâ'nın katline sebep oldılar diyerek Defterdâr Pâşâ ve Hasan Halîfe ve Mûsa Çelebi'nin kendülerine teslimini dahî teklîf itmeleriyle nâçâr bunlarda ol göreve mekrûhun ellerinde şehîd idildi

Bunun üzerine ol fırka-i bağya bütün bütün yüze çıkub divân ve erkân-ı devlete bi muhâbâ varub murâdlarını cebren icrâ itdirmeğe başladıklarından artık Sultân Murâd hazm idemeyüb bizzât zamân-ı idâre-i devleti yed-i iktidârına alarak mühr-i sadâreti Arnavud Mehmed Pâşâ'ya virmekle beraber evvela zorba başlarını birer birer buldırub temizletirdi ve bi'n-nüfus şehre çıkub rast geldiği edebsizi çuval ile denize atdırdı.

Pâdişâh-ı kahraman İstanbul'da bulunan ta'ife-i eşkıyânın önlerinde bulunanlarını telef idüb taht-ı istîmâne alarak merhûm Sultân Osmân'ın intikâmını kimsede

(S-273) bırakmadı.

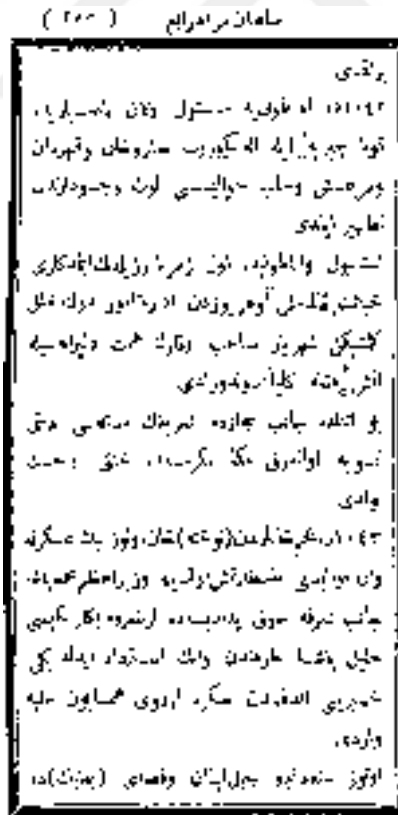
1042'de Anadolu'ya müstevli olan 'âsileride kuvve-i cebriye ile geçürüb Saruhan ve Kahraman ve Maraş ve Haleb havâlisini levs vücûdlarında tathîr eyledi.

İstanbul ve Anadolu'da ol zümre-i rezîlenin itmedikleri habâset kalmamış ve her yüzden idâre-i umûr-ı devlete hâlel gelmiş iken Şehriyâr-ı sâhib-vakârın himmet-i dilîrânesiyle ateş-i fitne külliye söndürüldü.

Bu esnâda cânib-i Hicâz'da Şerîf'in mes'elesi dahî tesviye olunarak Mekke-i Mükerrreme'de halk rahat buldu.

1043'de 'Acem hanlarında (Tuhte) Han otuz bin 'askerle Van havâlisini zabt itmiş olmasıyla Vezîr-i â'zam Mehmed Pâşâ cânib-i şarka sevk idildiyse de Erzurum beglerbegisi Halîl Pâşâ tarafından Van'ın istirdâd idildiği haberini aldıktan sonra ordu-yı hümâyûn Haleb'e vardı.

Otuz seneden berü Cebel-i Lübnan ve kazâ-yı (Baalbek)'de

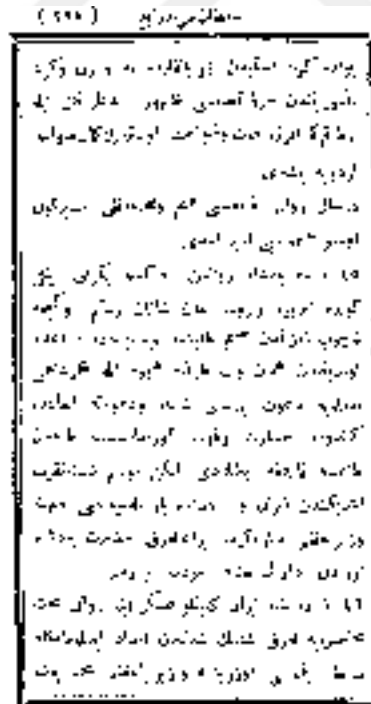

(S-275) Yolda gerek eskiden zorbalıklarda nâm viren ve gerek me'mûriyetinden cüz'ü te'addisi zuhûr idenler katl ile bir takım gem almazlara kuvvet ve şecâ'at göstererek kemâl savletle orduya yetişdi.

Derhâl Revan kal'asını feth ve muhâfız Mîrgünoğlu Tahmasb'ı⁶⁵ esîr itdi.

1045'de Pâdişâh Revan'dan hareketle yirmi iki günde Tebriz'e varub Han-ı Hanân Rüstem o gice kaçub uzakdan sulh talebinde bulunduysada müsâ'ade olduğundan heman Van tarafına hücum ile 'Acem şâhı mukābeleye da'vet idildi. Şâh bu da'vetde icâbetde kendüde cesâret ve kuvvet görememesiyle dağdan dağa kaçmağa başladı. Lakin mevsim şitâ takarrüb itdiğinden İran viranesinde barınılamayacağı cihetle Vezîr-i â'zam Diyarbekir'de bırakılarak Hazret-i Pâdişâh oradan Dârü's-saltana'na 'avdet buyurdu.

1046'da Şâh-ı İran külliye'tlü 'asker ile Revan'ı taht-ı muhâsarâyâ alarak şitânın şiddetinden imdâd idilememekle zabt itmesi üzerine Vezîr-i â'zam Mehmed Pâşâ

⁶⁵ Emîrgüneoğlu Tahmasb Kulu Han

(S-276) ‘azl idilerek Bayram Pâşâ yerine gönderildi.

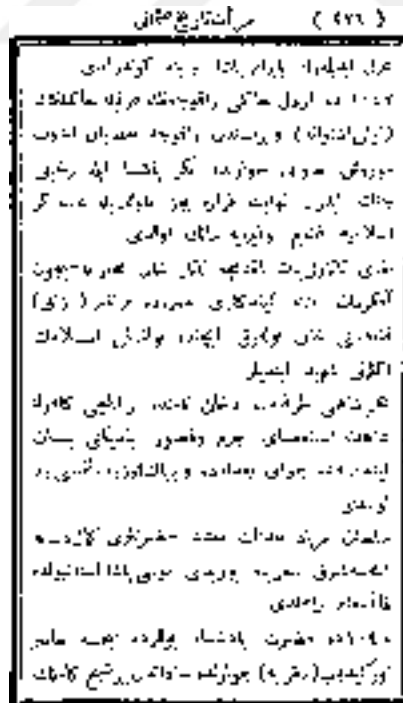
1047’de Erdel hâkimi Rakoçi’nin ‘azliyle hâkimliğin (Teplen İştvan’a)⁶⁶ virilmesinden Rakoçe ‘isyân idüb Mureş Suyu civârında Bekir Pâşâ ile bir hayli cenk iderek nihâyet firâra yüz tutmasıyla ‘asâkir-i İslâmiyye ganâ’im ve fireye mâlik oldu.

Noğay Tatarlarının akdemce Tatar Han muhârebesiçün Akkirman semtine gitdikleri sırada Kazaklar (Azak) kal’asını hâli bularak içinde bulunan İslâm’ın ekserini şehîd itdiler.

‘Acem şâhı tarafından Duhân nâmında bir ilçî gelerek şâhın isti’fâ-yı cürm ve kusûr eylediğini beyân eylediysede cevabı Bağdad’da virilmek üzere iltimâsı red olundu.

Sultân Murâd ‘adâlet-i mu’tâd hazretleri kemâl-i debdebe ile yine şark seferine yürüdü. Mûsa Pâşâ İstanbul’da kâ’immakâm bırağıldı.

1048’de Hazret-i Pâdişâh yollarda nice canlar ürkidüb (Sakarya) civârında sâdâtdan bir şeyh-i kâmilin

⁶⁶ Betlen İştvan

(S-277) yerini zabt ile mehdilik da'vâsı iderek başına dört beş bin kadar sâde dil ve boş beyin birikdirmiş olan Dervîş Ahmed'in takımıyla işini bitürüb diyâr-ı 'ademe gönderdi.

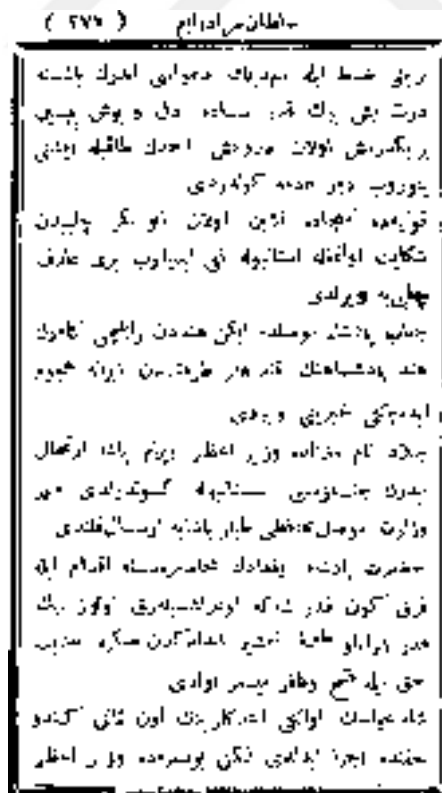
Konya'da seccâdenişîn olan Ebu Bekir Çelebi'den şikâyet olunmağla İstanbul'a nefî idülüb yeri 'Ârif Çelebi'ye virildi.

Cenâb-ı Pâdişâh Musul'da iken Hind'den bir ilçî gelerek Hind pâdişâhının Kandahar tarafından İran'a hücûm ideceği haberini virdi.

Cellâd nâm menzilde Vezîr-i â'zam Bayrâm Pâşâ irtihâl iderek cenâzesi İstanbul'a gönderildi. Mühr-i vezâret Musul muhâfızî Tayyar Pâşâ'ya irsâl kılındı.

Hazret-i Pâdişâh Bağdad'ın muhâsarasına ikdâm ile kırk gün kadar şiddetle uğraşılarak otuz bin kadar İranlu tu'me-i şemşîr idildikten sonra 'inâyet-i Hak ile feth ve zafer-i müyesser oldu.

Şâh 'Abbâs'ın evvelki itdiklerinin on katı kendü hakkında icrâ idildi. Lakin bu sırada Vezîr-i â'zam

(S-278) Tayyar Mehmed Pâşâ şehîd düşmesiyle mühr-i vekâlet Kapûdân Mustafa Pâşâ'ya virildi.

Bağdad'ın yine Memâlik-i Devlet-i 'Aliyye'ye ilhâkından sonra İstanbul'dan hareketlerinin on üçüncü mâhında yirmi iki kadar 'Acem Hanları üserâsı rikâb-ı şâhâne bulundığı hâlde kemâl-i debdebe ve alay ile İstanbul'a muvâsalat buyuruldu.

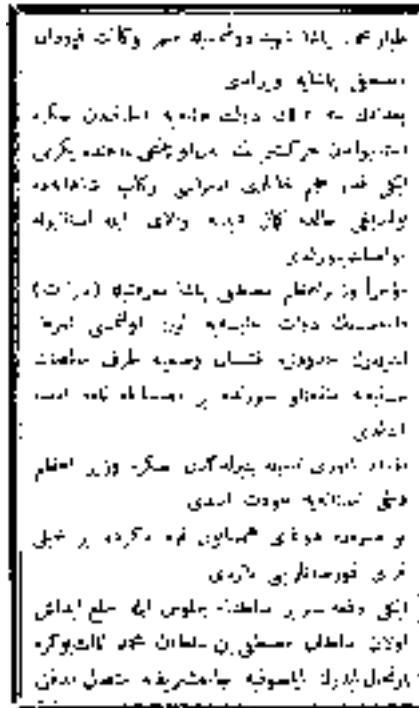
Muahharen Vezîr-i â'zam Mustafa Pâşâ ma'rifetiyle (Dertenk) kal'asının Devlet-i 'Aliyye'ye terk olunması şart idilerek hudûdlara nişân vaz'ıyla taraf-ı saltanat-ı seniyyeye menfa'atlü sûretde bir musâlaha nâme imzâ idildi.

Bağdad umûrî tamamıyla bitirildikten sonra Vezîr-i â'zam dahî Asitâne'ye 'avdet eyledi.

Bu sırada donanma-yı hümâyûn Karadeniz'de bir hayli Kazak korsanlarını batırdı.

İki def'a serîr-i saltanata cülûs ile hal' edilmiş olan Sultân Mustafa bin Sultân Mehmed sâlis bu kere irtihâl iderek Ayasofya Câmi'-i Şerîfi'ne muttasıl medfen-i

(۲۷۸) مرآت کارمخ هندی

سلطان مراد رابع (۲۷۹)

مخصوصہ دفن ابدی

۱۰۴۹ ھ وندیک عسکری ہرسک واشقودره
ارناوردلینی افساد ایٹکله بوسنه ابائی عسکری
وندیکاولری پریشان ابدک وندیک جمهورینی صلہ
مجبور ابتدیلر

فتح بغداد و مؤسس ثانی دولت عالیزاد اولان
سلطان مراد شجاعت معتاد ہوز یگری سکر
یاشندہ ایکن ترک دغدغہ حیات ایٹکله بدرلی
سلطان احمد یانہ دفن اولدی

مہابت و شجاعتہ یاوز سلطان سلیم ثانی دینک
شایستہ ابدی ﴿رحمة الله عليه رحمة واسعة﴾

مرحوم مشار الہام شہزادہ سی اولدیغی

﴿مشار الیہ حضرتلرینک﴾

﴿معاصری﴾

﴿اوروپا قطعہ سندہ﴾

روسیہ رومانوف خاندانندن (مخائل)

لہ قرالی بدنی (لادسلاس)

فلنک حکمداری (ہائر فرادریق)

المانیہ اوستریا قرالی ہابسبورغ خاندانندن اوجنچی

(S-279) mahsûsuna defn idildi.

1049'da Venedik 'askeri Hersek ve İşkodra Arnavudlarını ifsâd itmekle Bosna eyâleti 'askeri Venediklileri perîşân iderek Venedik cumhûrını sulhe mecbûr itdiler.

Fâtih-i Bağdad ve müessis-i sânî-i devlet 'âlînejâd olan Sultân Murâd şecâ'at mu'tâd henüz yirmi sekiz yaşında iken terk-i dağdağa-i hayât itmekle pederleri Sultân Ahmed yanına defn olundu.

Mehâbet ve şecâ'atde Yavuz Sultân Selîm-i Sânî dinmeğe şâyeste idi.
(Rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsi'a.)

Merhûm müşârunileyhin şehzâdesi olmadığı.

(Müşârunileyh Hazretlerinin)

(Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Rusya Romanof hânedânından (Mihail)

Leh Kralı Yedinci (Ladislas)⁶⁷

Felemenk Hükümdârı (Henr Frederik)

Almanya ve Avusturya Kralı Habsburg hânedânından Üçüncü

⁶⁷ Vladislas

(۲۸۰) مرآت تاریخ عثمانی

(فردیناندو)

دانیارقا قرالی برنجی (شارل ستوار)

اسپانیا
پورتیکر
ونابولی

قرالی دردنجی (فلیپ)

اسوج و نورج قرالی خوستا و ازا خاندانیدن ایکچی
(کوستا و)

فرانسه امپراطوری بوربون خاندانیدن اوچچی
(لوئی)

پروسیا دوقه لغی (ژور زکویاوم)
انگلتره قرالی (ژاق) خاتم و اعدامیه ۱۶۴۹
میلادنده جمهوریت تشکیل اولغشدر
﴿ اسباقطعه سنده ﴾

چین چاپون امپراطوری (هیچونغ) فوتیله (هوا یچونغ)
هندستان پادشاهی جهانگیر سلطان (سلیم)
فوتیله حرم سلطان که (شهاب الدین)
جهان شاه دیناور

ایران شاهی (عباس) فوتیله حمیدی (سنی)
میرزا (بعده) (حسن) شاه

(S-280) (Ferdinando)

Danimarka Kralı Birinci (Şarl Stuar)

İspanya	}	Kralı Dördüncü (Filib)
Portekiz		
ve Napoli		

İsveç ve Norveç kralı Gustav Vaza hânedânından İkinci (Gustav)

Fransa imparatoru Bourbon hânedânından Üçüncü (Luyi)⁶⁸

Prusya Dükalığı (Jorj Guylom)

İngiltere Kralı (Jak) hal' ve idâmıyla 1649 milâdında cumhûriyet teşkîl olunmuştur.

(Asya Kıt'asında)

Çin Japon imparatoru (Hiçong) fevtiyle (Havaiçong)

Hindistan pâdişâhı Cihângîr Sultân (Selîm) fevtiyle Hürrem Sultân ki (Şahâbeddîn) Cihân Şâh denilür.

İran şâhı (Abbâs) fevtiyle hafidi (Safî Mirza) ba'de (Hasan) Şâh

⁶⁸ On Üçüncü Luyi

(S-281)

(DEVLET-İ OSMÂNİYYE’NİN ON SEKİZİNCİSİ SULTÂN İBRÂHÎM BİN AHMED HAN HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh 1024 târîhinde tevellüd iderek hicretin 1049 ve miladın 1640 senesi yirmi beş yaşında olarak taht-ı Osmâniyye’ye culûs itdi. Sekiz sene dokuz mâh saltanat sürdü.

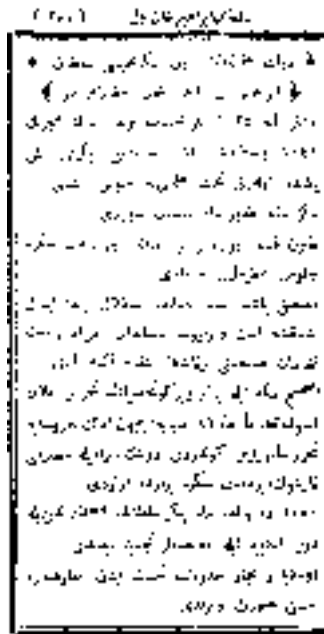
Kanûn-ı kadîm üzere resm-i bî’atın icrâsından sonra cülûs-ı ‘atiyyeleri dağıldı.

Mustafa Pâşâ sadr-ı devletde istiklâl peydâ iderek eşkiyâya aman vermeyüb Sultân Murâd-ı Râbi’-nin nizâmât-ı kadîmesini bir kat daha intizâm altına aldı.

Tashîh-i sikke ile beraber virgü tahşîlinin tahrîr-i emlâk usûlüne tatbîkan ‘âdilâne tesviyesiçün memâlik-i mahrûsaya tahrîr me’mûrları gönderdi. Devletin irâdiyla masrafını karşılaştırdıktan sonra birazda artırdı.

1050’de Vâlide Mâhpeyker Sultân’ın inzimâm-ı tedbîriyle Düvel-i Ecnebiye ile mu’âhedeler tecdîd idildi.

Avusturya ve Macar hudûdunda tehdâdüs iden mu’ârazalara hüsn-i sûret virildi.

(S-282)

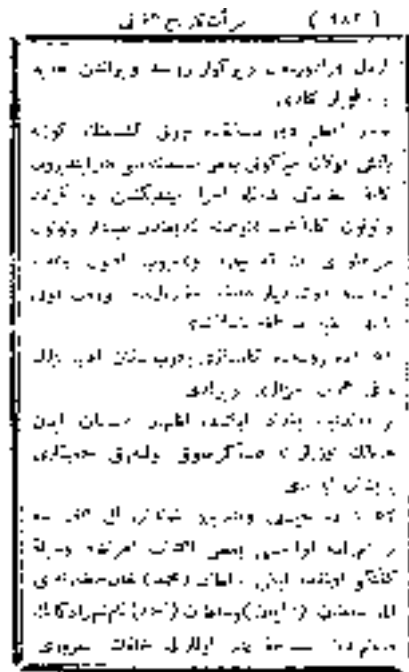
Erdel ve Ragusa'dan virgüler Rusya ve İran'dan hediye ve ilçiler geldi.

Sadrâ'zam devr-i sâbıkda çok kişinin gözüne batmış olan Mîrgûn'ü ba'z-ı mefsedetine mebnî katl itdirüb kaffe-i nizāmâtı şiddetle icrâ itdiğinden ve müskirât ve tütün külliyyen taht-ı memnû'îyete alındığından 'ayyaşlar ve tütün merâkluları başka çare bulamayub afyon ve enfiye ibtilâsına düşdiler. Galata mağazalarında burun otu nâmıyla enfiye satılmağa başlandı.

1051'de Burusa'da kiliseleri yakub yıkan edepsizlerin dahî heman cezaları virildi.

Bir müddetdenberü Bağdad eyâletinde izhâr-ı 'isyân iden 'Arabân'ın üzerlerine 'asâkir sevk olunarak cem'iiyetleri perîşân idildi.

1052'de hayli vakitdenberü Hânedân-ı Âl-i Osmân'da bir şehzâde olmaması ba'z-ı ashâb-ı ağrâza vesile-i olmakda iken Sultân (Mehmed) Han Hazretleri ile Sultân(Süleymân) ve Sultân (Ahmed) nâm şehzâdegânın kademnihâde-i sâha-i 'âlem olmalarıyla halkın sürûrî

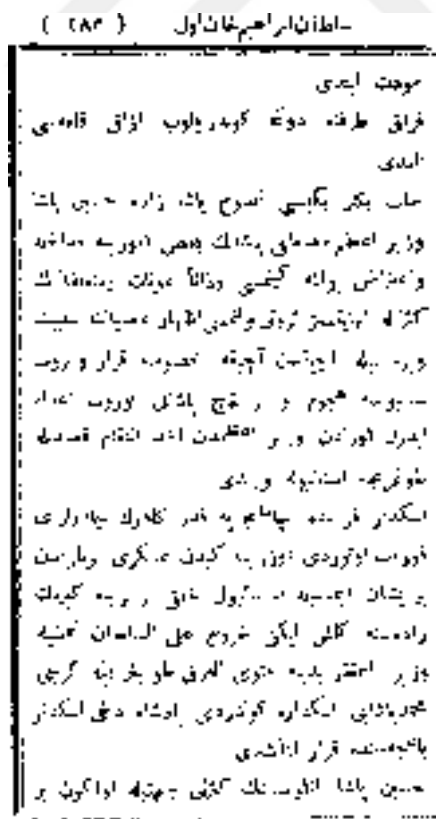
(S-283) 'avdet itdi.

Kazak tarafına donanma gönderilüb Azak kal'ası alındı.

Haleb beglerbegisi Nasûh Pâşâ-zâde Hüseyn Pâşâ Vezir-i â'zam Mustafa Pâşâ'nın ba'z-ı umûrına müdâhele ve i'tizâr yoluna gitmesi ve zaten 'avnât ve müte'allikâtının kesretiyle nihâyetsiz serveti bulunması izhâr-ı isyânına sebebiyet vermesiyle açıktan açığı husûmete karar virüb Sivas'a hücûm ve birkaç pâşâyı bozub i'dâm iderek oradan Vezîr-i â'zamdaki ahz-ı intikâm kasdıyla doğrudan İstanbul'a yürüdü.

Üsküdar kurbunda Çamlıca'ya kadar gelerek çadırlarını kurub oturdu. Üzerine giden 'askeri bir taraftan perîşân itmesiyle İstanbul halkı birbirine girmek raddesine gelmiş iken hurûç 'ale's-sultân töhmetiyle Vezîr-i â'zam yedine fetva alarak toplar ile Gürcü Mehmed Pâşâ'yı Üsküdar'a gönderdi. Pâdişâh dahî Üsküdar bağçesinde karar eylemişti.

Hüseyin Pâşâ atlasının kesreti cihetiyle evvel gün bir

(S-284) cümle de Üsküdar'ın altını üstüne getürmek mümkün iken o vaz'-ı na-hemvâre gitmeyüb Vezîr-i â'zam ile şer'en muhâkeme isteyerek uzakdan rikâb-ı hümayûna 'arz-ı inkıyâdda bulunmuş ise de mümkün olmadığını anladıkda oradan sebûkbârca Karadeniz kenarına varub karşı yakaya geçdi ve tâ Rusçuk'a kadar kaçub yaklaştı ise de ardından Bostancıbaşı yetişüb tutmasıyla hayyen Vezîr-i â'zam'a götürüb şehîd idildi.

Tarafdârları olan nice fitne-pîşe paşalar dahî helâk idilerek bir milyon akçeleri zabt olundı. Müsâdere usûli bu târîhde 'âdet olub sonraları çok fenâlığı mûcib oldu.

1053'de Cinci Hüseyin Hâce nâmında bir cerrâr yetişüb ba'z-ı ed'îye-i me'sûre bildiğinden sarây-ı hümayûn'a çatarak az vakit içinde mu'allim sultân oldukdan başka medreselik ve kâdî'askerlik tahsîliyle devletin en mühim ve nâzik mesâlihine karışmağa başladı. Hatta Vezîr-i â'zam Kara Mustafa Pâşâ'nın izâlesine

(٢٨٤) مرآت تاریخ عثمانی

سولهده اسكندرك آتني اوسمانه كنورمك ممكن
 اكن او وضع : همواره كنجوب وزير اعظم اليه
 شرعاً كنه است يوز اوؤندن ركاب هميونه
 عرض انقادده بولميش ايدهده ممكن اولديني
 اولادده اورادن سبكنجه قره دكر سكرينه
 وادوب قارشويده تگري وازو-خنده قدر كنجوب
 ياللاشدي ايدهده اوؤندن بوس-تني بلني
 يتسوب ملوتيه سزا وزير اعظمه كتوروب شوب
 ايلدي
 طرفدارلي اولان بجه آتني يولده پاشاز دني
 هلاك ايلديرك بر بون افچري ضبط اولدي
 مصافحه لولي بوتار بخره عادت اوادوب سكره لري
 چوق خالني ووب اولدي
 ١٠٥٣ ده جنجي حدين خواجه نالده بر جرار
 بوشوب بعض ادهيه مانوره يلدنكندن سرلي
 هميونه چانيري از وقت انجند، معلم ساطان
 اولدندن يشته مدرسه و قاضي-كرلك تهصيله
 دولتك اهم و قازك مصالنه قارشخفه باشلادي
 حتى وزير اعظم قره مصطفى پاشانك اولدسسه

(S-286) gönderildi.

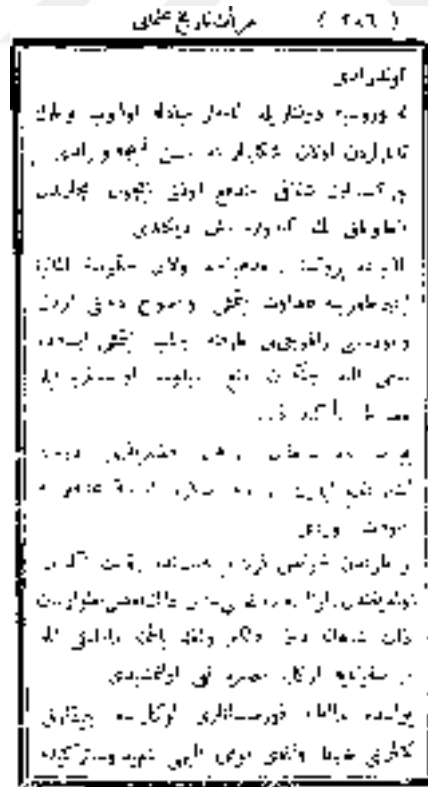
Leh ve Rusya devletleriyle nâmeler mübâdele olunub bunların Tatarlardan olan şikâyetlerine hüsn-i netîce virildi. Çerkeslerin şakâkı mündefî olmak için içlerinden Antonak Beg kendülere baş dikledi.

Almanya'da Protestan mezhebinde olan hükümetler Almanya İmparatoruna 'adâvet itmiş ve İsveç Devleti, Erdel Voyvodası Rakoci'yi tarafına celb itmiş ise de mumâileyh cengden men' idilüb Avusturya ile musâlaha te'kîd kılındı.

Bu sırada Sultân İbrâhîm hazretleri Edirne'ye teşrîf iderek bir mâh sonra Asitâne-i 'Aliyyelerine 'avdet buyurdu.

Bir taraftan havass kurenâ meyânesinde rekâbet eksik olduğundan Dârü's-sa'âde ağası Sünbül Ağa'nın ba'z-ı etvârından zât-ı şâhâne dahî delgir olmağla bilcümle mâmeleki ile bir sefîneye irkâben Mısır'a nefy olunmuş idi.

Yolda Malta korsanları önlerine çıkararak gemilerini zabt ve Ağa-yı mumâileyhi şehîd, vesâ'ir gemide

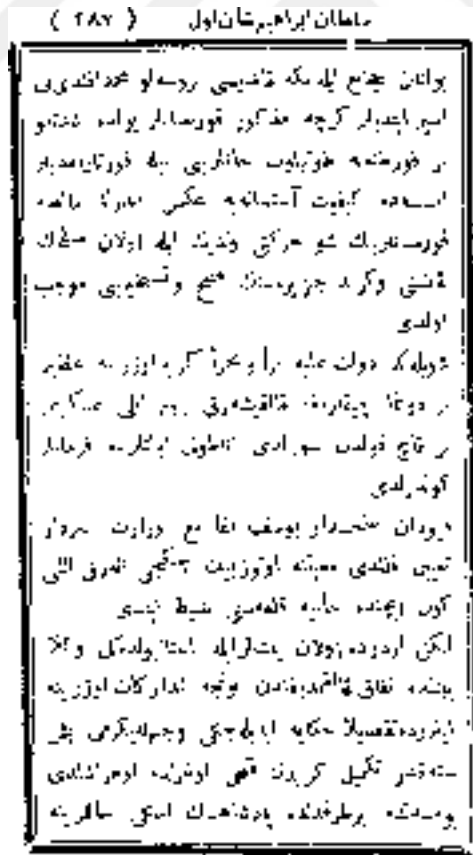

(S-287) bulunan haccâc ile Mekke Kādîsı Burusalı Mehmed Efendi'yi esîr itdiler. Gerçi mezkûr korsanlar yolda şiddetlü bir fırtınaya tutulub canlarını bile kurtaramadılar ise de keyfiyet Asitâne'ye 'aks iderek Malta korsanlarının şu hareketi Venedik ile olan sulhün nakzını ve Girid cezîresinin feth ve teshîrini mûcib oldu.

Şöyle ki Devlet-i 'Aliyye berren ü bahren Girid üzerine 'azîm bir donanma çıkarmağa kalkışarak Rum-ili 'askeri birkaç koldan sürüldü. Anadolu eyâletlerine fermânlar gönderildi.

Kapûdân Silahdâr Yûsuf Ağa ma'a vezâret serdâr ta'yîn kılındı. Ma'iyetine otuz bin cengci alarak elli gün içinde Hanya kal'asını zabt itdi.

Lakin orduda olan pâşâlar ile İstanbul'daki vükelâ beyninde nifâk kalkmadığından bunca tedârikât üzerine ilerüde tafsîlen hikâye idileceği vecihle yirmi beş sene kadar tekâmül Girid'in fethi uğrunda uğraşıldı. Bu müddet de bir taraftan da pâdişâhın eski hallerine

(S-288) ba'z-ı mertebe şiddet-i hiddet munzam olarak herkes hakkında gösterdiği gayd ve gazabı hadden aşmış idi. Ol aralık Venedik gemileri dahî Mora'ya 'asker döküb ahâlden birkaç bin kişi kırdığını Pâdişâh duydukda artık irâdesi kalmamağla hasbe'l-vakit bilüzum ba'z-ı mertebe mu'âmele-i şedîde ve 'âcele emr itmiş ise de Şeyhü'l-islâm Ebu Sa'id Efendi'nin tedbîriyle iş kalub ahire ifrâğ idildi.

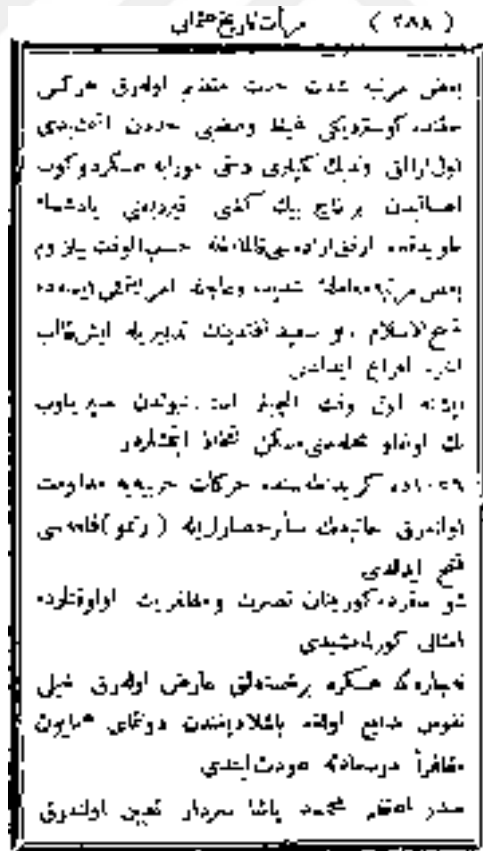
İşte evvel vakit ilçiler İstanbul'dan sıyrılıb Begoğlu mahallesini mesken ittihâz itmişlerdir.

1056'da Girid Adası'nda harekât-ı harbiyeye müdâvemet olunarak Hanya'nın sair hisârlarıyla (Resmo) kal'ası feth idildi.

Şu seferde görünen Nusret ve muzafferiyet ol vakitlerde emsâli görülmemişti.

Ne çâre ki 'askere bir hastalık 'âriz olarak hayli nüfûs zâyî' olmağa başladığından donanma-yı hümayûn muzafferden Dersa'âdet'e 'avdet itdi.

Sadrâ'zam Mehmed Pâşâ serdâr ta'yîn olunarak

(S-289) vezâret Defterdâr Sâlih Pâşâ'ya virildi.

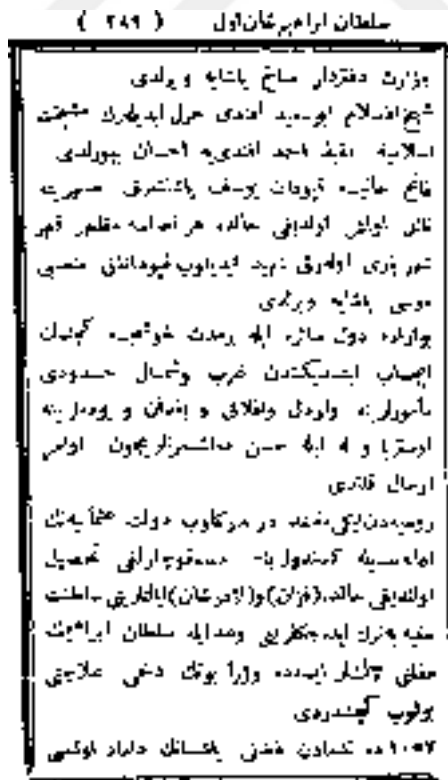
Şeyhü'l-islâm Ebu Sa'id Efendi 'azl idilerek Meşihat-ı İslâmiyye Muîd Ahmed Efendi'ye ihsân buyuruldu.

Fâtih-i Hanya Kapûdân Yusuf Pâşâ şeref-i sıhriyete nâ'il olmuş olduğu hâlde her nasılsa mazhar-ı kahr-ı şehriyarı olarak şehîd idilüb kapûdânlık mansıbı Mûsa Pâşâ'ya virildi.

Bu arada düvel-i sâ'ire ile bir müddet hoşça geçinmek icâb itdiğinden garb ve şimâl hudûdı me'mûrlarına ve Erdel ve Eflak ve Boğdan voyvodalarına Avusturya ve Leh ile hüsn-i mu'âşeretleriçün o emr-i irsâl kılındı.

Rusya'dan iki müfsid derbeder gelüb Devlet-i Osmâniyye'nin i'ânesiyle kendülerine Moskov Çarlığı tahsîl olunduğı hâlde (Kazan) ve (Ejderhan) eyâletlerini Saltanat-ı Seniyye'ye terk ideceklerini va'd ile Sultân İbrâhîm'in 'aklını çelmişler ise de vüzerâ bunun dahî ilâcını bulub geçışdirdi.

1057'de nüdemâdan Fazlı Pâşâ'nın dâmad olması

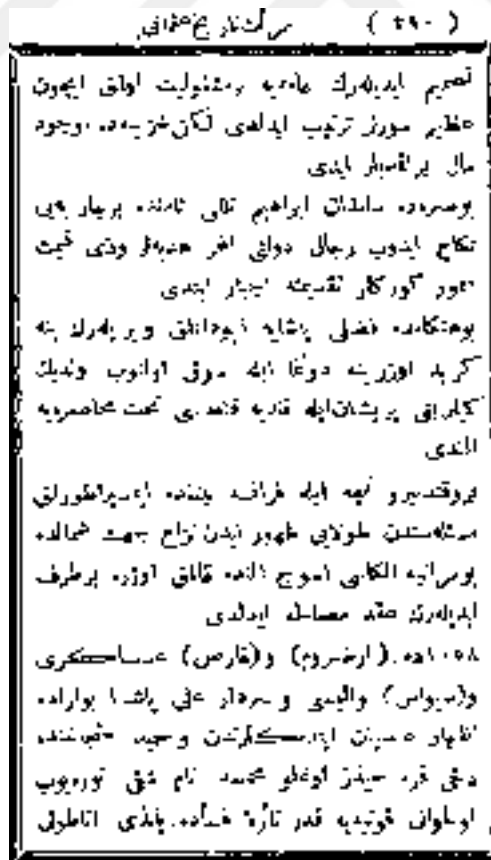
(S-290) tasmîm idilerek ‘âmmeye bir meşgûliyet olmak için ‘azîm surlar tertîb idildi. Lakin hazînede mevcûd mâl bırakmadılar idi.

Bu sırada Sultân İbrâhîm, Telli nâmında bir câriyeyi nikâh idüb ricâl-i devleti ağır hediyeler ve zîkîymet samur kürkler takdîmine icbâr itdi.

Bu hengâmede Fazlı Pâşâ’ya kapûdânlık virilerek yine Girid üzerine donanma ile sevk olunub Venedik gemilerini perîşân ile Kandiye kal’ası taht-ı muhâsarâyâ alındı.

Bir vakitden berü Nemçe ile Fransa beyninde imparatorluk mes’elesinden dolayı zuhûr iden nizâ’ cihet-i şimâlde Pomeranya ülkesi İsveç elinde kalmak üzere bertaraf idilerek akd-ı musalaha idildi.

1058’de (Erzurum) ve (Kars) ‘asâkiri ve (Sivas) Vâlisi ve Serdâr ‘Alî Pâşâ bu arada izhâr-ı ‘isyân itdiklerinden ve Hamid sancâğında dahî Kara Haydaroğlu Mehmed nâm şakî türeyüb ol havâli Konya’ya kadar nâire-i fesâda yandı. Anadolu

(S-291) halkının hâli acınacak bir hâle geldi idi.

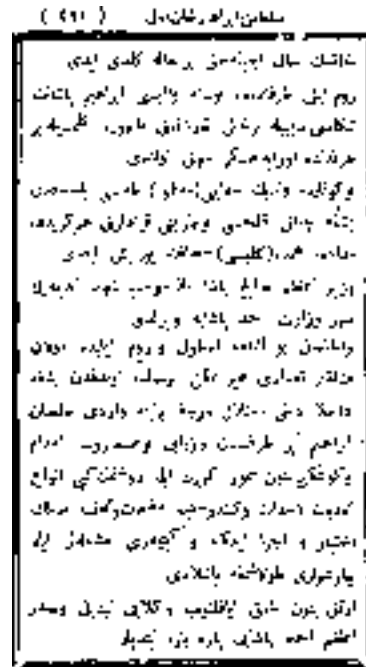
Rum-ili tarafında da Bosna Vâlîsi İbrâhîm Pâşâ'nın tekâsülü sebebiyle bir hayli karışıklık zuhûra gelmesiyle bir taraftan da oraya 'asker sevk olundu.

Bu günlerde Venedik sefâ'ini (Midillü) adasını basdıktan başka Çanakal'a'sı Boğazını kapadarak hem Girid'de müdâfa'a hem de (Kilis'i)⁶⁹ sancâğına yürüyüş itdi.

Vezîr-i â'zam Sâlih Pâşâ bilâmûcib şehîd idilerek mühr-i vezâret Ahmed Pâşâ'ya virildi.

Velhâsıl bu esnâda Anadolu ve Rum-ili'de olan fenâlıklar ta'dâdı gayr-ı mümkün bir hâlde oldukdan başka dâhilen dahî ihtilâl derece-i nihâyete vardı. Sultân İbrâhîm bir taraftan vüzerâyâ boğdırub i'dâm ve köşkünü bütün samur kürk ile döşetmek gibi envâ' ta'addiyât ihdâs ve kendüsence mudhik ve tuhaf meslek ihtiyâr ve icrâ itmeğe ve giceleri meş'aleler ile çarşuları dolaşmağa başladı.

Artık bütün halk ayaklanub vükelâyı tebdîl ve Sadrâ'zam Ahmed Pâşâ'yı pâre pâre itdiler.

⁶⁹ Kilis: Saraybosna ile Dalmaçya arasında bulunur.

(S-293)

İngiltere cumhuriyet

Danimarka Kralı Üçüncü (Frederik)

İspanya ve Napoli Kralı Dördüncü (Filib)

Portekiz Kralı Dördüncü (Jean)

Roma Devleti Onuncu (İnosan)

Rusya çarı Romanof hānedânından (Aleks)

Sardinya Kralı İkinci (Şarl Emanuel)

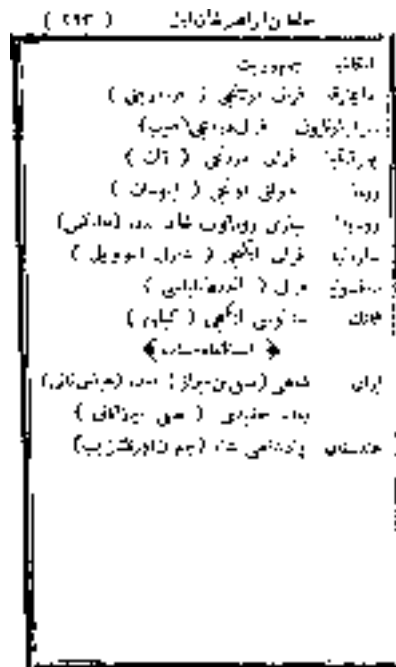
Saksonya Kralı (Alberd Familyası)

Felemenk Senatosu İkinci (Gilom)⁷⁰

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Sofi bin Mirza) ba'de ('Abbâs Sâni) ba'de hafidi (Sofi Mirza-i Sâni)

Hindistan pâdişâhı Şâh (Cihân Evrengizb)

⁷⁰ Giyyom

(S-294)

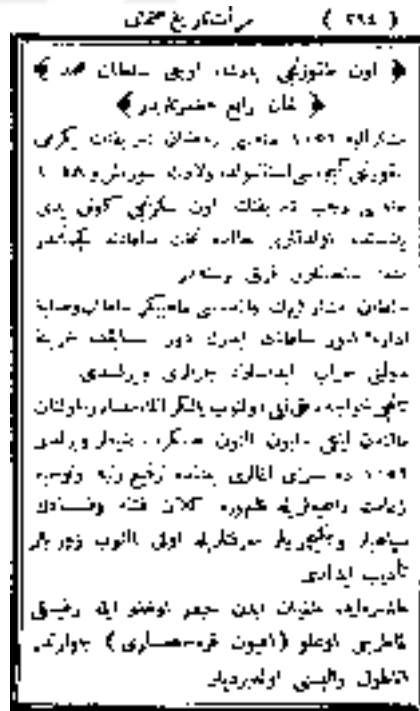
(ON DOKUZUNCU PÂDİŞÂH AVCI SULTÂN MEHMED HAN-I RÂBÎ' HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh 1051 senesi Ramazân-ı şerîfinin yirmi dokuzuncu gicesi İstanbul'da velâdet buyurmuş ve 1058 senesi Receb-i şerîfinin on sekizinci günü yedi yaşında oldukları hâlde taht-ı saltanata geçmiştir. Müddet-i saltanatları kırk bir senedir.

Sultân müşârünileyhin vâlidesi Mâhpeyker Sultân vesâyeten idâre-i umûr-ı saltanat iderek devr-i sâbıkda hazîne-i devleti harâb idenlerin cezaları virildi.

Cinci Hâce dahî nefî olunub yalnız anın müsâdere olunan malından iki milyon altun 'askere 'atıyeler virildi. 1059'da sarây ağaları beyinde terfî'-i rütbe ve tevcîh-i ze'âmet dâ'iyeleriyle zuhûra gelen fitne ve fesâdın sipâhiler ve yeniçeriler ma'rifetleriyle öni alınub zorbalar te'dîb idildi.

Taşralarda tuğyân iden Haydaroğlu ile refîki Katircioğlu (Afyon Karahisârî) civârında Anadolu vâlisini öldürdüler.

(S-295) Bu sırada Girid Serdârî'ndan istimdâd haberleri gelmesiyle donanma-yı hümâyûn (Foggia) sâhilinde Venedik sefâ'ininin tasalludundan güç hâl ile kurtulub Girid'e varabildi.

Avrupa devletleriyle mu'âhedeler tecdîd olundu.

Sdrasburg Gürcü Mehmed Pâşâ'nın karındaşı (Niğde) havâlisinde Katırcıoğlu nâm şakî ile bil-ittifâk 'isyân iderek 'avene ile Üsküdar'a kadar geldiler ise de aralarına düşen nifâk sebebiyle ric'at idüb külliye münhezim oldular.

1060 senesinde Girid'e harekât-ı harbiyeye devâm ve Ser'asker Deli Hüseyin Pâşâ bir hayli ikdâm itmiş ise de yeniçerilerin uygunsuzlukları cihetiyle bir iş görülemedi.

Ocak ağalarının mütegalibeleri umûr-ı devleti istîlâ iderek mesâlih-i mülkiye nâ-ehiller elinde kalmasından vüzerâ ve vükelânın sık sık 'azl ve tebdîl olmasına ve her yüzden isrâf ve sefâhet çoğalub herkes mansıb-ı devlete heves ile rüşvet almağa ve mâl-ı mîrîyi çalmağa alışmasından

ساجدان محمدشاه و اعيان (٢٩٥)
 بو سراجدان محمدشاه و اعيان استبداد خوياري
 كلسيله دولتي هميون (نوپه) - اسناد و نيك
 ساجدانك اسنادن كوج سال ايله نورالوب
 كرده باره ياندي
 اورده يا دولتيه اسنادل تجريد لواندي
 سراجدان كوجي ساجدانك خوياري (نكده)
 دولتيه قاسريچ اوغار نام شق ايله بلاتقاي
 عهيدان ايدرا سوله ايله اسكندره قدر كادير
 اسده اورتيه وشن غزاق سيبه رجعت ايدوب
 كالا سونم اولادي
 ١٠٦٠ منه سنده كرده سركات سريه به دوام
 و سر عسكر دلي ساجدان پاشا برنجي اقدام ايغش
 اسده ينجيرچك او ينجولسزقوي سيجيه برنجي
 كور ايله دي
 لوجاني انالرك متقيلقوي امور دولتي استبداد ايدرك
 سراج ملكيه تاهقوالده كلسندن ويرا ووكلاان
 سيجي سيجي سوزل وئيدل اولسته وهر پوزدن
 اسراني وفاقه چوقالوب هر كس ساجدان دولته
 هوس ايله رشوت الهه وصال چويي چالنه بالمشدن

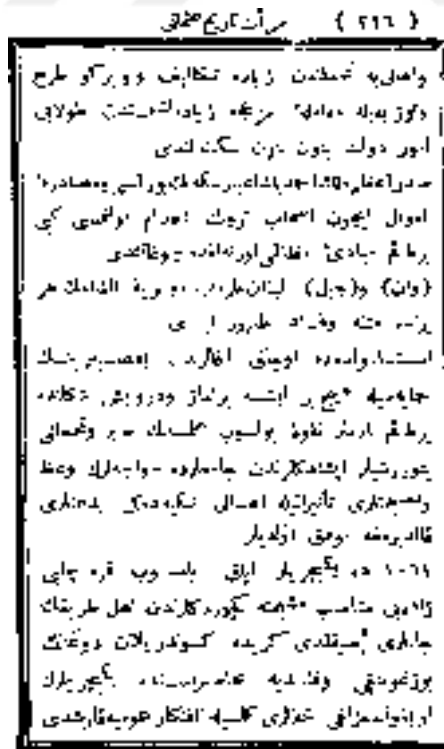
(S-296) ve ahâliye tahammülünden ziyâde tekâlîf ve virgü tarh ve tevzî'yle mu'âmele-i müz'ice ziyadeleşmesinden dolayı umûr-ı devlet bütün bütün sektelendi.

Sadrâ'zam Melik Ahmed Pâşâ 'ayâr-ı sikkenin bozulması ve müsâdere-i emvâl için ashâb-ı servetin i'dâm olunması gibi bir takım mebâdi-i mezâlimi ortalıkda çoğalttı.

(Van) ve (Cebel-i) Lübnan taraflarında ve Beriyyetüşşam'ın her yerinde fitne ve fesâd zuhûr itdi.

İstanbul'da da ocak ağalarından ba'zılarının himâyesiyle hiçbir işe yaramaz ve dervîş şeklinde bir takım adamlar nüfûz bulub 'ulemânın sabr ve tahammülünü bitürür şeyler işlediklerinden câmi'lerde hâcelerin va'z ve nasîhatleri te'sîrâtıyla ahâli tekkedeki bid'atleri kaldırmağa muvaffak oldular.

1061'de yeniçeriler ayak basub Kara Çelebizâde'yi menâsıb-ı meşîhate geçürdüklerinden ehl-i tarîkin canları sıkıldı. Girid'e gönderilen donanmanın bozgunluğu ve Kandiye muhâsarasında yeniçerilerin uygunsuzluğu haberi gelmesiyle efkâr-ı 'umûmiye karışdı.

(S-297)

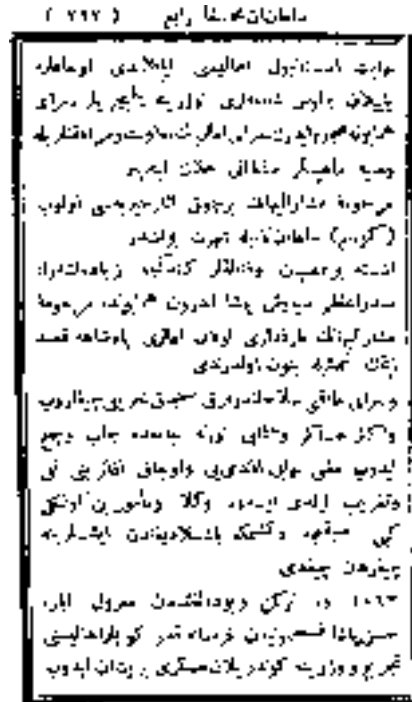
Nihâyet İstanbul ahâlisi ayaklandı. Ocaklara yayılan cülûs şâyi'aları üzerine yeniçeriler sarây-ı hümâyûna hücum iderek sarây ağalarının mu'âvenet ve murâfakatlarıyla vasiye Mâhpeyker Sultân'ı helâk itdiler.

Merhûme-i müşârünileyhânın birçok asâr-ı hayriyesi olub (Kösem) Sultân nâmıyla şöhret bulmuştur.

İşte bu 'isyân ve fenâlıklar gitdikce ziyâdeleşerek Sadrâ'zam Siyavuş Pâşâ Enderûn-ı Hümâyûn'da merhûme-i müşârünileyhânın tarafdârı olan ağaları pâdişâha kasd itmek töhmetiyle bütün öldürtdü.

Ve sarây takımını silahlandırarak sancâk-ı şerîfi çıkarub ve ekser 'asâkir ve 'ulemâyı Orta Câmi'de celb ve cem' idüb Müftî Bahâyî Efendi'yi ve ocak ağalarını nefi ve tağrîb eyledi ise de vükelâ ve me'mûrin evvelki gibi sıkıca değışmeğe başladığından işler yine çığıırından çıkdı.

1062'de Türkmen Voyvodalığı'ndan ma'zûl Abaza Hasan Pâşâ Kastamonu'dan Karaman'a kadar köyler ahâlisini tecrîm ve üzerine gönderilen 'askeri perîşân idüb

(S-298) Bağdad Vâlisi İbşir Pâşâ ile ittifâk iderek Ankara'yı zabt itdiler. Ekser yeniçerileri kökünden kırdılar. İşte böyle bir taraftan dâhili gâ'ileler ile uğraşılır iken hâriciden dahî fesâd karışub düşmanlar her taraftan ayaklandı. Venedik leşkeri (Mostar) taraflarını urub donanması Akdeniz Boğazı'nı muhâsara eyledi.

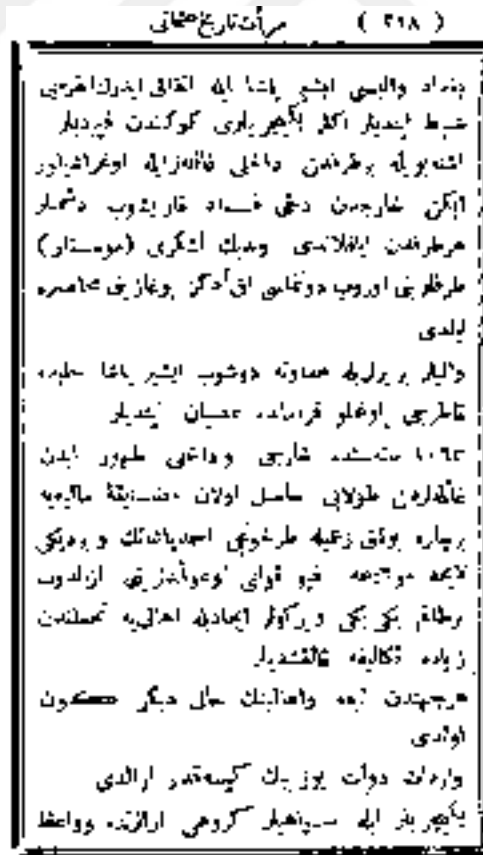
Vâliler birbirleriyle 'adâvete düşüb İbşir Pâşâ Haleb'de, Katırcıoğlu Karaman'da 'isyân itdiler.

1063 senesinde hârici ve dâhili zuhûr iden gâ'ilelerden dolayı hâsıl olan müzâyaka-i mâliyyeye bir çâre bulmak zu'mıyla Tarhuncu Ahmed Pâşâ'nın virdiği lâyiha mûcibince kapukulunu ve 'avâ'idlerini azaltub bir takım yeni yeni virgüler icâdıyla ahâliye tahammülünden ziyâde tekâlîfe kalkışdılar.

Her cihetden teba'a ve ahâlinin hâli dîgergûn oldu.

Vâridât-ı devlet yüz bin kese kadar azaldı.

Yeniçeriler ile sipâhiler gürûhı aralarında ve vâ'iz

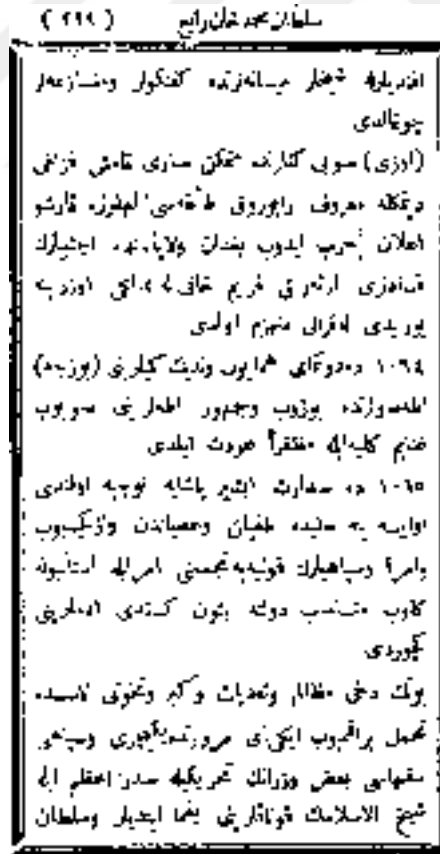
(S-299) efendilerle şeyhler meyânelerinde güftgûlar ve münâza'alar çoğaldı.

(Özi) suyu kenarında mütemekkin Sarıkamış Kazak'ı dinmekle ma'rûf Zaporok⁷¹ tâ'ifesi Lehlülere karşı i'lân-ı harb idüb Boğdan vilâyetinde ecnebilerin fesâdları artarak Kırım Hanı Leh memâliği üzerine yürüdü. Leh kralı münhezim oldu.

1064'de donanma-yı hümâyûn Venedik gemilerini (Bozca) Ada sularında bozub ve Cumhûr adalarını soyub ganâ'im-i külliye ile muzafferin 'avdet eyledi.

1065'de sadâret İbşir Pâşâ'ya tevcîh olundu. O ise yine Haleb'de tuğyân ve 'isyândan vazgeçmeyüb ve ümerâ ve sipâhilerin Konya'ya tecemmu'nu emr ile İstanbul'a gelüb menâsıb-ı devlete bütün kendi adamlarını geçürdü.

Bunun dahî mezâlim ve ta'adiyât ve kebir ve tuhûti nâsda tahammül bırakmayub iki ay mürûrunda yeniçeri ve sipâhi süfehâsı ba'z-ı vüzerânın tahrîkiyle sadrâ'zam ile şeyhü'l-islâm'ın konaklarını yağma itdiler ve Sultân

⁷¹ Zaporog

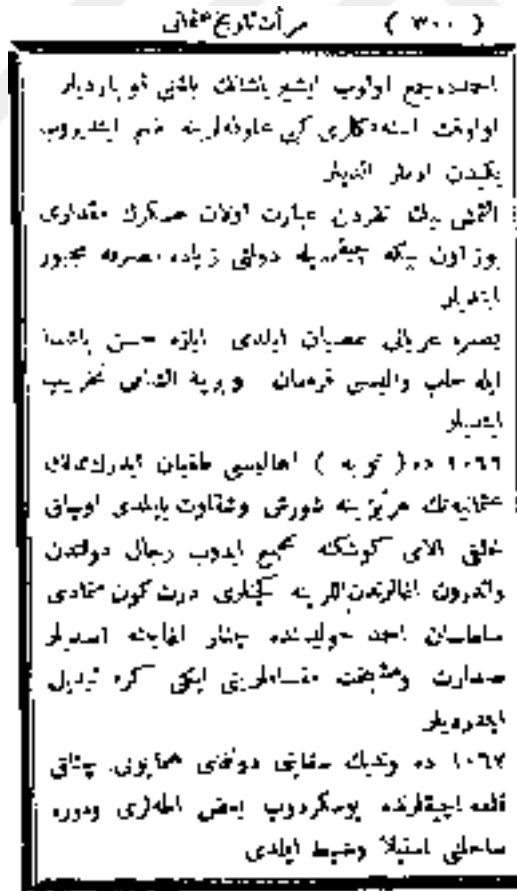
(S-300) Ahmed'de cem' olub İbşir Pâşâ'nın başını kopardılar. Ol vakit istedikleri gibi 'ulûfelerine zam itdirüb yeniden adamlar aldılar.

Altmış bin neferden 'ibâret olan 'askerin mikdârı yüz on bine çıkmasıyla devleti ziyâde masrafa mecbûr itdiler.

Basra 'Urbân'ı 'isyân eyledi. Abaza Hasan Pâşâ ile Haleb vâlisî Karaman ve Beriyyetüşşam'ı tahrîb itdiler.

1066'da (Nûbe) ahâlisi tuğyân iderek Memâlik-i Osmâniyye'nin her birine şûriş ve şekâvet yayıldı. Ocak halkı alay köşküne tecemmü' idüb ricâl-i devletden ve enderun ağalarından ellerine geçenleri dört gün mütemâdî Sultân Ahmed havlısında çınar ağacına asdılar. Sadâret ve meşîhat makâmalarını iki kere tebdîl itdirdiler.

1067'de Venedik sefâ'ini donanma-yı hümâyûnu Çanakkal'a açıklarında püskürdüb ba'z-ı adaları ve Mora sâhilini istîlâ ve zabt eyledi.

(S-301) Bu sırada Köprülü Mehmed Pâşâ sadârete geçdi. Devlet yeniden anın hüsn tedâbîriyle taze hayat buldu.

1068'de berren ve bahren Akdeniz boğazına 'asker sevk olunarak düşmanları perişân ve sefâ'in-i düşmanı ihrâk ile Bozca Ada'yı istirdâd itdikden sonra Bosna hudûdında 'asker irsâliyle Venedik gemilerini münhezim iderek (Limni) Adası'nı girü aldı.

1069'da Erdel ve Eflak ve Boğdan voyvodaları üzerlerine Kırım Hanı gönderilüb kendüleri tebdîl ve (Yanova) kal'ası feth ve teshîr olundı.

Abaza Hasan Pâşâ'nın teşvîkiyle Burusa'da tuğyân iden yirmi binden mütecâviz Celâliler kırıldı.

1070'de Karaman ve Beriyyetüşşam ve Mısır eyâletlerinden ihtilâl def ile oralar asûde olarak 'isyânda bulunan dört bin kadar yeniçeri ve sipâhi 'âsîleri kılıçdan geçirildi.

Akdeniz boğazı istihkâmâtı müceddeden inşâ idildi. Ma'zûl olan Eflak voyvodası 'isyân iderek (Turgoviç)

-امام محمد شاه (۱۰۶۹)

بوسریم، کو بریل محمد پاشا ساداته تجری
 دولت یکتا ای حسن تدابیر به نوا حیات
 بود.
 ۱۰۶۸ هـ ولایتی ای دکر یونانیه عسکر سولی
 اولیوی دتخاری بریدان دوقان دانی اوراق
 ای دیوچه ای ای استوار ایدکن عسکر، جوت
 سوتیهده عسکر ایدالیه وندیک تجلی میهم
 ایدک (لی) ایدسی کیمو الی
 ۱۰۶۹ هـ ده ایدک ولایتی ویدمان وودولی
 اوزلرله قریم شای کوندربلوب کدولی تدبیر
 و (ایو) قلعده قیج وندیک اولدی
 ایو، حسن بشتک ندریقنه برویه، عتیان
 ایدن کیم بشتک قیوور جلالی قیلدی
 ۱۰۷۰ هـ ده قیوور دیریه الدام ویدمان ایدلر
 ایدلار دمع ای اوزلر آموده اولدی صبیانه
 یونان دوت بیک قدر یکجری ویا ای عسکر
 قیوور تجری
 ای دکر یونانیه، مستحکاتی سیدجی ایدلدی
 سوزل اولان افلاق وودوسی صبیان ایدک (توشیج)

(S-302) ve (Yerköy) ve (İbrail) kal'alarında bulunan Osmânlıları perîşân ittiğinden, Kırım hanı gönderilüb voyvoda takımı mahv idildi.

‘Âsîler başbuğlarından ba‘zıları Avusturya’ya bi’l-ilticâ mazhar-ı sahâbet olmalarından dolayı Macaristan üzerine ordu sevk olundu.

1071’de Rusya Devleti Kazakları iğvâ ve iğrâ’ ittiğinden Mehmed Giray Han Rusya üzerine hücum iderek yüz on bin kadar düşman kırıldı.

1072’de Fransa tarafından Venedik’e imdâd olunmasıyla Girit seferi mümted oldu. İstanbul’da ve Rum-ili kıt‘asının ba‘z-ı taraflarında yangın ve kaht ve hastalıklar zuhura geldi.

Sadrâ‘zam Mehmed Pâşâ vefât iderek makâm-ı sadâret Köprülizâde Fâzıl Ahmed Pâşâ’ya tevcih buyuruldu.

1073’de ordu-yı hümâyûn Macaristan üzerine sevk olunub (Estergon’a) da düşman ‘askeri kâmilen perîşân idilerek (Uyvar) kal‘ası vesâ’ir kılâ‘ feth idildi.

1074’de Kırım hanının gönderdiği yüz bin kadar Tatar

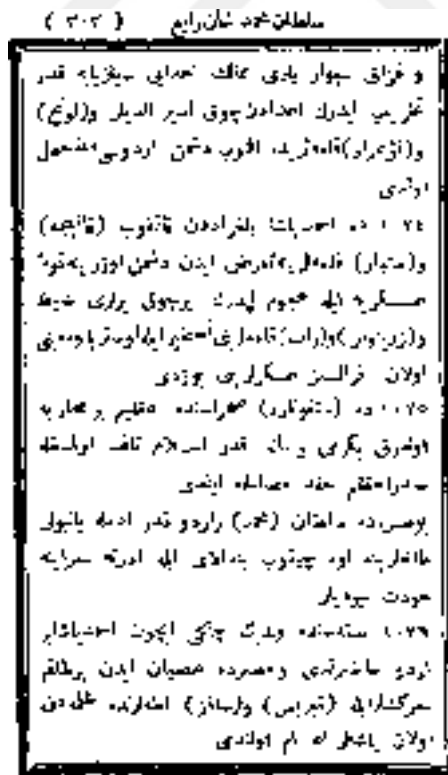
(S-303) ve Kazak süvârileri memalik-i a'dâyı Silezya'ya kadar tahrîb iderek a'dâdan çok esîr aldılar ve (Lonh-لونه) ve (Novigarad) kal'alarında alınub düşman ordusu muzmahil oldu.

1074'de Ahmed Pâşâ Belgrad'dan kalkub (Kanice) ve (Stuar) kal'alarına ta'arruz iden düşman üzerine kuvve-i 'askeriyye ile hücum iderek birçok yerleri zabt ve (Zerinvar) ve (Raab) kal'alarını teshîr ile Avusturya ve mu'ayyeni olan Fransız 'askerlerini bozdı.

1075'de (Sengotard) sahrâsında 'azîm bir muhârebe olarak yirmi bin kadar İslâm telef olmağla Sâdrâ'zam 'akd-ı musâlaha eyledi.

Bu sırada Sultân (Mehmed) bir ordu kadar adamlarla Yanbolu dağlarına ava çıkub yine alay ile Edirne sarâyına 'avdet buyurdular.

1076 senesinde Venedik cengi içün Ahmed Pâşâ bir ordu hazırladı ve Mısır'da 'isyân iden bir takım serkeşler ile (Kıbrıs) ve (Sakız) adalarında zulmeden olan pâşâlar 'idâm olundu.

(S-304)

1077'de Musul'da bir Kürd mehdîlik ve İzmir'de dahî Yahudi'nin biri mesîhlik da'vâlarına kalkışmalarıyla te'dîb olundu. Basra vâlisine 'azl idildi.

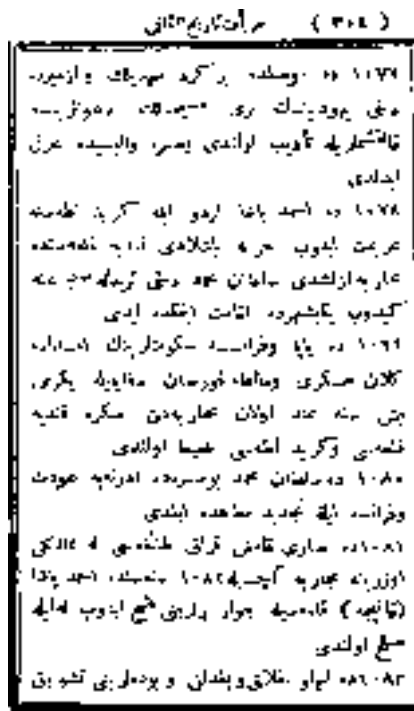
1078'de Ahmed Pâşâ ordu ile Girid Adası'na 'azîmet idüb harbe başladı. Kandiye kal'asında muhârebe azılaştı. Sultân Mehmed dahî Tırhala sancâğına gidüb Yenişehir'de ikâmet itmekde idi.

1079'da Papa ve Fransa hükûmetlerinin imdâda gelen 'askeri ve Malta korsan sefâ'iniyle yirmi beş sene mümted olan muhârebeden sonra Kandiye kal'ası ve Girid Adası zabt olundu.

1080'de Sultân Mehmed bu sırada Edirne'ye 'avdet ve Fransa ile tecdîd-i mu'âhede eyledi.

1081'de Sarıkamış Kazak ta'ifesi Leh memâliği üzerine muhârebe açmasıyla 1082 senesinde Ahmed Pâşâ (Kanice) kal'asıyla civâr yerlerini feth idüb Leh ile sulh olundu.

1083'de Lehlü Eflak ve Boğdan voyvodalarını teşvik

(S-305) iderek ba'z-ı yirleri istirdâd eylediler.

1084'de Sadrâ'zam Ahmed Pâşâ (Lazdin)⁷² kal'asını teshîr itdi.

1085'de Rusya 'askeri Kazak memleketlerini urub 'asâkir-i İslâmiyye'yi perişân itdiğinden 1086 senesinde (Turla) ve (Özi) Suyu arasında feth olunan yerler Devlet-i Osmâniyye'de kalmak şartıyla sulh olundu.

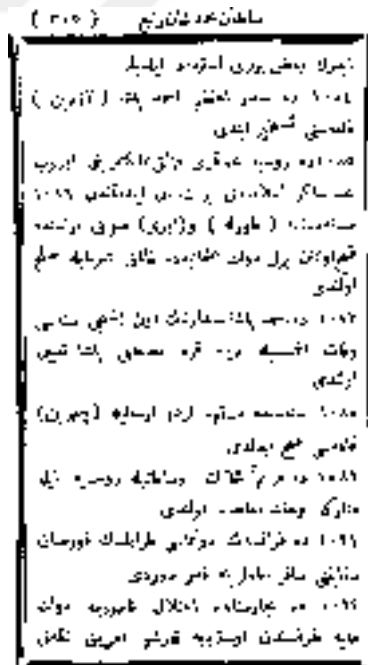
1087'de Ahmed Pâşâ sadâretinin on beşinci senesi vefât itmesiyle yerine Kara Mustafa Pâşâ ta'yîn olundu.

1088 senesinde Moskova ordu irsâliyle (Çehrin) kal'ası feth idildi.

1089'da Kırım Hanı'nın vesâdatıyla Rusya ile mütâreke ve 'akd mu'âhede olundu.

1091'de Fransa'nın donanması Trablus'un korsan sefâ'inini Sakız adalarına kadar sürdü.

1092'de Macaristan'da ihtilâl zuhûruyla Devlet-i 'Aliyye tarafından Avusturya'ya karşı Amerik Tökeli⁷³,

⁷² Ladjin

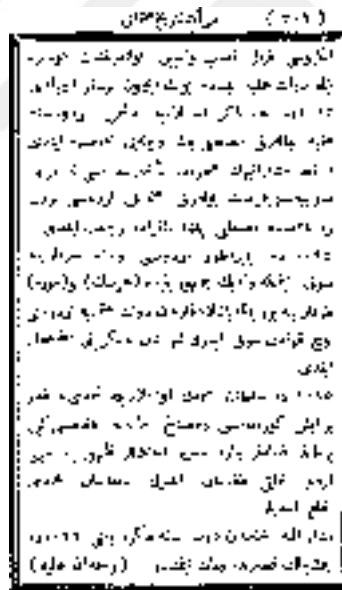
⁷³ İmre Tökeli

(S-306) Engürüs⁷⁴ kralı nasb ve ta'yîn olunduğundan Avusturya ile Devlet-i 'Aliyye beyinde bunun için bir sefer açıldı. 1093'de⁷⁵ 'asâkir-i İslâmiyye düşman ordusuna galebe çalarak Mustafa Pâşâ Viyana'yı muhâsara itdi. Fakat müşârünileyhin hücûmda te'hîrine mebnî Leh kralı Sobieski fırsat bularak Osmânî ordusunu birden bire basmasıyla Mustafa Pâşâ Belgrad'a ric'at eyledi.

1094'de⁷⁶ imparator ordusunu Bosna taraflarına sevk itmeğe, Venedik Cumhûriyeti'de (Hersek) ve (Mora) taraflarına yürümeğe başladıklarından Devlet-i Osmâniyye ordusunu üç koldan sevk iderek Lehistan 'askerini muzmahil eyledi.

1095'de⁷⁷ Sultân Mehmed'in o ibtilâsıyla şimdiye kadar bir iş görememesi ve mesâlih-i 'âmmeye bakmaması gibi bir takım fenâlıklar ve ara sıra ihtilâller zuhûruna mebnî ordu halkı tuğyân iderek Sultân Mehmed'i hal' itdiler.

Müşârünileyh hal'inden dört sene sonra ya'ni 1099'da⁷⁸ Çimşirlik⁷⁹ Kasrı'nda vefât itmiştir. (Rahmetullah-ı 'Aleyh)

⁷⁴ Engürüs: Eskiden Türklerin Macarlar'a verdiği isim.

⁷⁵ Aslen 1094'dür.

⁷⁶ Aslen 1095'dir.

⁷⁷ Aslen 1099'dur.

⁷⁸ Aslen 1104'dür.

⁷⁹ Şimşirlik: Sancağa çıkma sisteminin kaldırılmasından sonra şehzadelerin ve hal' edilmiş padişahların Topkapı Sarayı'nda kapatıldığı, kafesde denilen yer. (T.D.V. İslam Ansiklopedisi Şimşirlik Maddesi)

سلطان محمد خان رابع (۳۰۷)

(مرحوم مشار اليك شہزادگان)
 (سلطان مصطفی) ثانی (سلطان احمد) ثالث در
 ﴿ مشارالیه حضرتلرینک معاصری ﴾

﴿ اوروپا قطعہ سندہ ﴾

المائیا و استریا ایمپراطوری اوچنچی (فرہ در بق)
 بعدہ برنجی (اوپولو)
 فرانسه قرالی اون دردنچی (لونی)
 انگلترہ قرالی برنجی (شارلی) بعدہ (فروہول)
 بعدہ اینگنچی (شارلی) بعدہ اینگنچی
 (ژاق)

پورتگیز قرالی اینچی (الفونس)
 روما (پیرعلیکساندر)
 روسیہ چاری (علیکس) بعدہ اوچنچی
 (فودور) بعدہ بشچی (قازمیر)
 ورنچی (پترو) بواکیسی برلکسہ
 اجرای حکومت ایتدیلم

جنوین جمہوریت
 ونڈیک جمہوریت

(S-307)

(Merhûm Müşârünileyhin Şehzâdegânı)

(Sultân Mustafa)-i Sâni (Sultân Ahmed)-i Sâlis'dir

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Almanya ve Avusturya İmparatoru Üçüncü (Frederik) ba'de Birinci (Leopold)

Fransa Kralı On Dördüncü (Luyi)

İngiltere Kralı Birinci (Şarl) ba'de (Kromvel) ba'de İkinci (Şarl) ba'de İkinci (Jak)

Portekiz Kralı Altıncı (Alfons)

Roma (Piyer Aleksandr)

Rusya Çarı (Aleks) ba'de Üçüncü (Feodor) ba'de Beşinci (Kazmir)⁸⁰ ve Birinci (Petro) bu ikisi birlikde icrâ-yı hükûmet itdiler.

Ceneviz cumhûriyet.

Venedik cumhûriyet.

⁸⁰ V. İvan

(S-308)

Prusya Dukası Birinci (Frederik)

Leh Kralı (Jan Kazimir) ba'de (Mişel)⁸¹ ba'de (Jan)

Felemenk Kralı Üçüncü (Giylom)⁸²

İsveç Kralı Onuncu (Şarl Gustav) ba'de On birinci (Şarl)

Danimarka Kralı Üçüncü (Frederik) ba'de Beşinci (Kristiyan)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı İkinci ('Abbâs)

(۴-۵) مرآت تاریخ عثمانی	
روسیا	دوقه سی یونجی (فریدریق)
له	فرالی (ژانکازمیر) بعد (میشل)
	بعد (ژان)
فلنک	فرالی اوونجی (کیلوم)
اسویج	فرالی اوونجی (شارل (گوستاوو) بعد
	اوونجی شارل
دایمارقا	فرالی اوونجی (فریدریق) بعد ایشی
	(فرستیان)
	اسباقطه سنده
ایران	شاهی ایکیجی (عباس)

⁸¹ Mihal

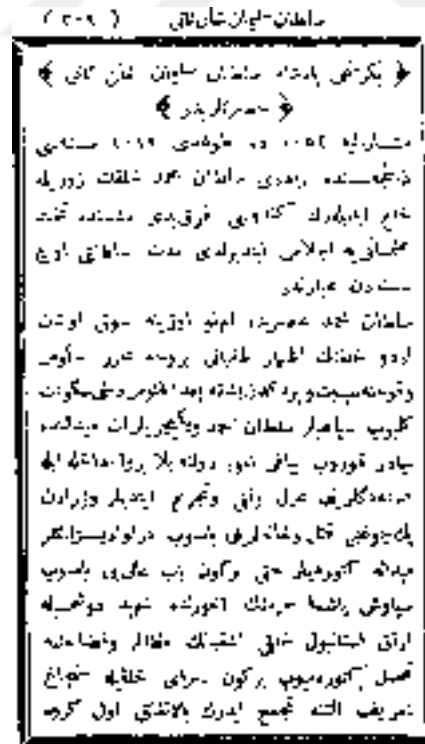
⁸² Gilyom

(S-309)

(YİRMİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN SÜLEYMÂN HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh 1052'de doğdu. 1099 senesi Zilhicce'sinde birâderi Sultân Mehmed halkın zoruyla hal' idilerek kendüsi kırk yedi yaşında taht-ı Osmâniyye'ye iclâs itdirildi. Müddet-i saltanatı üç seneden 'ibâretdir.

Sultân Mehmed 'asrında Lehlü üzerine sevk olunan ordu halkının izhâr-ı tuğyânı bervech-i muharrer cülûs vukû'una sebebiyet virdikden başka ba'delcülûs dahî sükûnet gelmeyüb sipâhiler Sultân Ahmed ve yeniçeriler At Meydânı'nda çadır kurub bayağı umûr-ı devlete bilâpervâ müdâhale ile istediklerini 'azl ve nefî ve tecrîm itdiler. Vüzerâdan pek çoğunu katl ve hânelerini basub türlü edebsizlikler meydâna getürdiler. Hatta bir gün Bâb-ı 'Âlî'yi basub Siyavuş Pâşâ haremının uğurunda şehîd düşmesiyle artık İstanbul halkı eşkiyânın mezâlim ve fezâhatine tahammül götüremeyüb bir gün sarây halkıyla sancâğ-ı şerîf altına tecemmu' iderek bil-ittifâk ol gürûh

(S-310) bâğiye üzerine hücum ile kışlalarına kadar bitta'kîb ekserini kılıçdan geçürdiler ve oldukça fitneliğin öni alınarak girüde kalan eşkıyâyı yola getürebildiler ise de devlet düşmanları bu arada fırsat bulub Avusturyalı (Eğri) kal'asını Venediklü (Mora)'yı zabt itdiler. Mühr-i sadâret tevkî'i İsmâ'îl Pâşâ'ya virildi.

Anadolu'da Yeğen Osmân Pâşâ'ya akdemce Rum-ili ser'askerliği ihâle kılınmışdı. Bu arada Osmân Pâşâ'da Anadolu'da istiklâl sevdâsına düşerek bir takım 'aşâiri başına toplayub 'âdetâ Celâli yolunu tuttukdan başka Rum-ili'ye geçerek zor ile Belgrad'a girdi. (Girid) ve (Temeşvar) 'askeri dahî ayaklandı. Bosna eyâleti 'askeri Avusturyaluya mağlûb olub ol havâlide elden çıkdı.

Velhâsıl Memâlik-i Osmâniyye serteser hercümerç olub şîrâzeden çıkmasıılân-ı cülûs vesile iderek Avusturya imparatoruyla sulh 'akdi çaâresine bakıldı.

1100'da İsmâ'îl Pâşâ 'azl olunarak mühr-i sadâret

{ ۳۱۰ } مرآت تاریخ عثمانی

باغیہ اوزدے ہیوم ایم قشدریت قدر بالتعجب
اکثری قلیچدن کچوردهلر اولدقیه متذللکک اوی
الترقی کچورده قلان اشقیای یوله کتوره یلدهلر
ایسه ده دولت دشتلری یواراده فرست یواوب
اوستریالی (اکری) قلمسی دندیکلو (مورا) پی ضبط
ایندیلر مهر صدارت توفیقی امضایل پاشاه
ورلدی
اتاملولده یکن عثمان پاشاه تصدیق روم ایل
سرمسکرلتی احاله قندقدی یواراده عثمان پاشاه
اتاملولده استقلال سوداسه دوشهرک یر ملایم
حشایری باشنه ملولایوب عادتاً بلال یولی
ملوندقدن یقده روم ایل به کچورک زورایله لئراده
کچوردی (کرید) و (ملندوار) عسکری دخی ایتلاندی
یوسته ایالتی صکری اوستریالیه ملولوب اولوب
اولولایله الدن چیتدی
وامطاصل هاکت صحنایه سرمسر هرج مرج اولوب
شیرازدن تیرکسجه اعلان پالموس وسیله ایلدهلر
اوستریا ایمراطوریه صلح صفدی چارسته باقدی
۱۱۰۰ هـ امضایل پاشاهزل اولدترقی مهر صدارت

(S-311) Tekfurdağlı Mustafa Pâşâ'ya ihsân kılındı.

Sultân Süleymân'ın eser-i ikdâmıyla Sofya'ya ordu çıkarılıb donanma-yı hümayûn Venedik 'askerini (Eğriboz)'dan def' itdi. Tatarlar Leh memâliğini dolaşub ordularını bozduktan başka (Özi) suyunu geçüb Kazakları kılıçdan geçürerek Rusya arâzisini tahrîb itdi.

Bu arada Kırım Hanı İstanbul'a da'vet olunub bi'l-müşâvere Anadolu'da Yeğen Osmân Pâşâ'nın tarafdârları 'aleyhine nefir-i 'âmm kaldırıldı. Cümle 'âsiler 'idâm olunarak pâşâların sârîca ve sekbân nâmıyla zorba beslemeleri men' idildi.

1101'de erkân ve â'yân saltanat-ı seniyye re'yiyle bu sırada Köprülü zâde Mustafa Pâşâ sadârete geçürülerek müşârünileyh meftûr olduğu fetânet ve besâleti iktizâsınca derhâl (Erdel) voyvodasının cenge hazırlanması emr olundu.

Evvelce Sırbistan kal'aları dahî düşman eline geçmiş olmasıyla (Sofya) taraflarına ve havalisine kol kol 'asker sevk olunub bir hayli kal'alar girüye alındı.

(S-312)

Mustafa Pâşâ dâhilen dahî ref'-i mezâlime ikdâm ve nizâm-ı cedîd nâmıyla 'âdilâne kânûnlar vaz' idüb emvâl-i mîriyeyi taht-ı intizâma alarak hazine-i devleti biraz vüs'atlendirmekle 'asâkir-i vefîre cem' ve tertîb itdi.

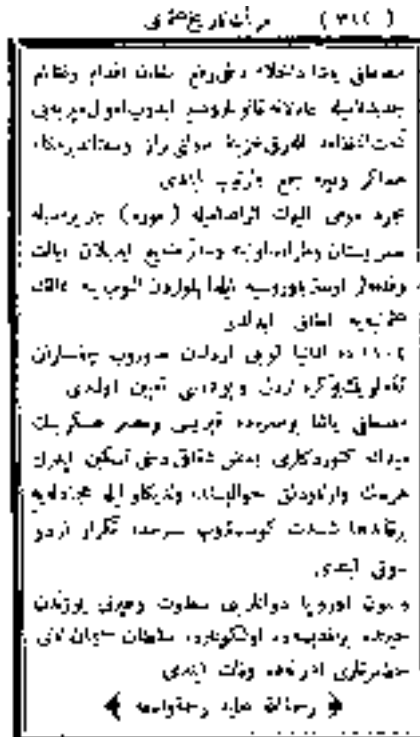
Mücerred mumâileyhin eser-i ikdâmıyla (Mora) cezîresiyle Sırbistan ve Transilvanya vesâ'ir zâyî' idilen eyâlet ve kal'alar Avusturya ve Rusya ile Lehlülerden alınub yine Memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk idildi.

1102'de Almanyalıyu Erdel'den sürüb çıkaran Tökelü Beg bu kere Erdel voyvodası ta'yîn olundu.

Mustafa Pâşâ bu sırada Kıbrıs ve Mısır 'askerinin meydâna getürdikleri ba'z-ı şikâkı dahî teskîn iderek Hersek ve Arnavudluk havâlisinde Venediklü ile mücâdeleye bir kat daha şiddet gösterüb serhâda tekrar ordu sevk itdi.

Ve bütün Avrupa devletlerini satvet ve gayreti yüzünden hayretde bıraktıysada ol günlerde Sultân Süleymân-ı Sâni hazretleri Edirne'de vefât itdi.

(Rahmetullah-i 'Aleyh-i Rahmeten Vâsi'a.)

سلطان سلیمان خان ثانی (۲۱۳)

﴿ مرحوم مشارالہک شہزادہ سی ﴾

﴿ اولادینگی ﴾

﴿ مشار الیہ حضرت نرینٹ ﴾

﴿ معاصرہ ﴾

﴿ اوروپا قطعہ سندھ ﴾

﴿ امپراطوری درونجی (قلیب) ﴾

اوسٹریا

المانیا

روسہ

جاری رومانوف خاندانن بشنجی ایوان

بعدہ مستقل برنجی (پترو)

ستوار خاندانن ایکنجی (ژاق اورائز)

انگلترہ

بعدہ داسو خاندانن اوچنجی (کیلوم)

پوربون خاندانن اون درونجی (لوئی)

فرانسہ

دولتی اوچنجی (کیلوم)

فلنک

دولتی (ژان سویہ سکی)

لہ

دوقدانی برنجی (فرہ دریق)

بروسیا

حکمدار سابق ایکنجی (شارلی)

اسپانیا

براقانس خاندانن ایکنجی (پترو)

پورتگیز

مولتی اون برنجی (اینوسام)

روما

قرالی ایکنجی (بوینوران)

ساردنیا

(S-313)

(Merhûm Müşârünileyhin Şehzâdesi)

(Olmadığı)

(Müşârünileyh Hazretlerinin)

(Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Avusturya } İmparatoru Dördüncü (Filip)
Almanya }

Rusya çarı Romanof hânedânından Beşinci İvan ba'de müstekillen Birinci (Petro)

İngiltere Stuar⁸³ hânedânından İkinci (Jak Oranj) ba'de Dasu⁸⁴ hânedânından Üçüncü (Giylom)⁸⁵

Fransa Bourbon hânedânından On Dördüncü (Luyi)

Felemenk Devleti Üçüncü (Giylom)⁸⁶

Leh Devleti (Jean Sobieski)

Prusya Dukalığı Birinci (Frederik)

İspanya hükümdâr sâbıkı İkinci (Şarl)

Portekiz Bragans⁸⁷ hânedânından İkinci (Petro)⁸⁸

Roma Devleti On Birinci (İnosam)⁸⁹

Sardinya Kralı İkinci (Vigorat)

⁸³ Stuart

⁸⁴ Nassau

⁸⁵ Gilyom

⁸⁶ Gilyom

⁸⁷ Bragança

⁸⁸ Piyer

⁸⁹ İnosan

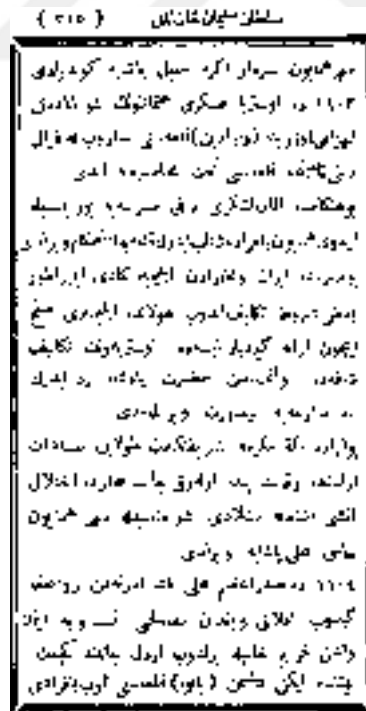
(S-315) Mühr-i hümâyûn Serdâr-ı ekrem Halîl Paşa'ya⁹¹ gönderildi.

1103'de Avusturya 'askeri Osmânlu'nın şu belâdaki inhizâmı üzerine (Varadin) kal'asını sarub Leh kralı dahî Kamanice kal'asını taht-ı muhasaraya aldı.

Bu hengâmede Alman leşkeri dahî Sırbiye'ye yürimesiyle ordu-yı hümâyûn Belgrad'a şitâb iderek kal'aya istihkâm virildi. Bu sırada İran ve Buhara'dan ilçiler geldi. İmparator ba'z-ı şürût teklîf idüb Holanda ilçileri sulh için araya girdiler ise de Avusturyalunun tekâlif-i şâkkada bulunmasından Hazret-i Pâdişâh red iderek yine münâza'aya bir sûret virilemedi.

Bu arada Mekke-i Mükerreme şerîfliğinden dolayı sâdât arasında rekâbet peyda olarak cânib-ı Hicâz'da ihtilâl ateşi işti'âle başladı. Şu münâsebetle mühr-i hümâyûn Hacı 'Alî Pâşâ'ya virildi.

1104'de Sadr'âzam 'Alî Pâşâ Edirne'den Rusçuk'a gidüb Eflak ve Boğdan mesâlihini tesviye itmek ve andan Kırım hanıyla birleşüb Erdel cânibine geçmek niyetinde iken düşman (Yanova) kal'asını alub Belgrad'ı

⁹¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi III. Cilt II. Kısım'da Fazıl Mustafa Paşa'dan sonra Arabacı Kadı Ali Paşa ve ondan sonrada Çalık Hacı Ali Paşa sadarete geçmiştir.

(S-316) muhâsara itmek üzere olduğu anlaşılarak ol tarafa yürüdü. Düşman oralarda duramayub savaşmalarıyla Tatarlar arkalarından ta'kîb iderek (Temeşvar) ve (Gyula)⁹² kal'alarına imdâd idildi.

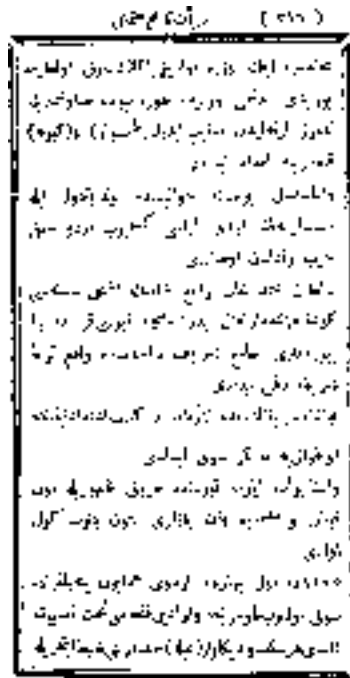
Velhâsıl Bosna havâlisinde Venediklüler ile mudârebenin ardı arası kesilmeyüb ordu halkı harb ve kîtâldan usandı.

Sultân Mehmed Han-ı Râbi' hal'ının beşinci senesi köşe-i 'uzletde irtihâl iderek bağçe kapısı kurbında binâ buyurdıkları câmi'-i şerîf sacesinde vâki' türbe-i şerîfe defn idildi.

Bu esnâda Beriyyetüşşâm'da nâire-i fesâd kesb-i iştîdâd itmekle olhavâliye 'asker sevk idildi.

Ve İstanbul'da Ayazma kapûsında harîk zuhûruyla Unkapanı ve Süleymaniye ve At Pazarı bütün yanub kül oldu.

1105'de evvel baharda ordu-yı hümâyûn yine Belgrad'a sevk olunub doğrıca Varadin kal'ası taht-ı tazyîke alındı. Hersek'de Venediklüler (Gable) Hisârını zabt itmeleriyle

⁹² Göle olarakta geçer.

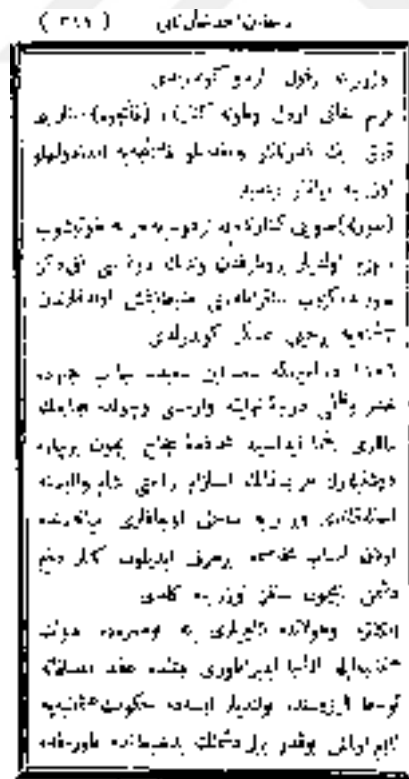
(S-317) üzerlerine bir kol-ordu gönderildi.

Kırım Hanı Erdel ve Tuna kenarında (Kanceva) semtlerini kırk bin kadar Tatar ve Boğdanlu Kamanice'ye imdâd ve Lehlü üzerine ılgar itdiler.

(Turla) Suyu kenarında Leh ordusuyla harbe tutuşub münhezim oldılar. Berü
tarafdan Venedik donanması Akdeniz sularında gezüb Sakız Adası'nı zabt itmiş
oldıklarından Çeşme'ye bir hayli asker gönderildi.

1106'da Emîr-i Mekke Sa'd ibn Sa'id'in cânib-i hicâzda gadr ve zulmi derece-i nihâyete varması ve çölde huccâc'ın malları yağma idilmesiyle muhâfaza-i huccâc içün bir çâre düşünilerek 'Arabistan'ın istilzâm-ı râhatı Şam vâlisine ihale kılındı ve Berberiyye Sâhili Ocakları miyânesinde olan esbâb-ı muhâsama bertaraf idilüb gemiler def'-i düşman içün Sakız üzerine geldi.

İngiltere ve Hollanda ilçileri yine bu sırada Devlet-i Osmâniyye ile Almanya imparatoru beyninde akd-ı musâfâta tavassut arzusunda bulundular ise de hükûmet-i Osmâniyye'ye tâbi' olmuş bu kadar yerler düşmanın yed zabtında durmakda

(S-318) iken sulhe rağbet gösterilmesi asla tecvîz idilmedi.

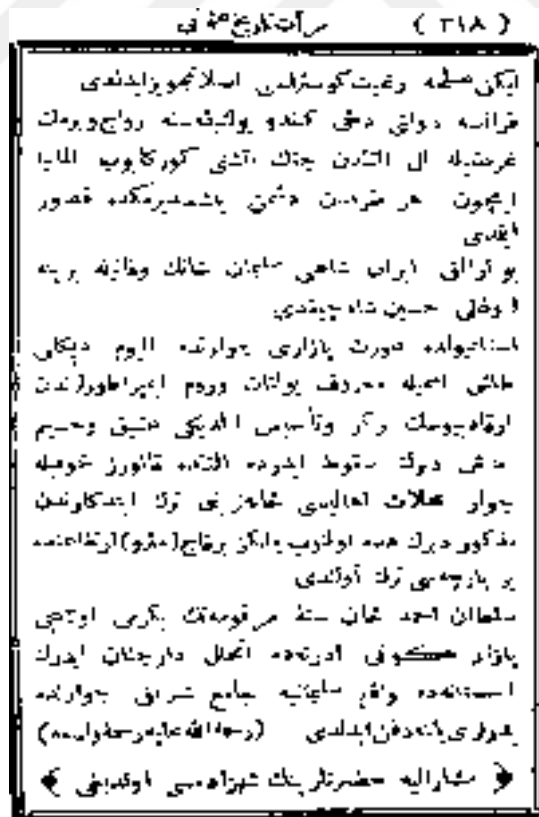
Fransa Devleti dahî kendü politikasına revâc virmek garzıyla el altından cenk ateşini körükleyüb Almanya içün her taraftan düşman yetiştirmekte kusûr itmedi.

Bu aralık İran Şâhı Süleymân Han'ın vefâtıyla yerine oğlu Hüseyin Şâh çıktı.

İstanbul'da 'Avrat Pazarı civârında elyevm Dikilitaş ismiyle ma'rûf bulunan ve Rum imparatorlarından Arkadiyus'un rekz ve te'sîs eylediği 'atîk ve cesîm taş direk sukût iderde altında kaluruz havfıyla civâr mahallât ahâlisi hanelerini terk itdiklerinden mezkûr direk hedm olunub yalnız birkaç (Metro) irtifâ'nda bir parçası terk olundu.

Sultân Ahmed Han sene-i merkûmenin yirmi üçüncü Pazar günü Edirne'de ittihâl-i dar-ı cenân iderek Asitâne'de vâki' Süleymâniyye Câmî'-i Şerîf'i civârında pederleri yanına defn idildi. (Rahmetullah-i 'aleyh Rahmeten Vâsi'a)

(Müşârünileyh Hazretlerinin Şehzâdesi Olmadığı)

سلطان احمد خان ثانی (۳۱۹)

﴿ مشارالیه حضراتلرینک بمعاصری ﴾

﴿ اوریا قطعہ ستدہ ﴾

فلنک جمہوریت

وندیک جمہوریت

له قرالی (ژان سوپیہ سکی)

روسیہ چاری بشنجی (ایوان) بعدہ ینہ برنجی (پترو)

یروسیا دوقہانی برنجی (فرہ دریق)

فرانسہ دولتی یورپون خاندانندن اون دردنچی

(لونی)

المکثرہ دولتی اوچنجی (کیلوم)

المانیہ

ایمپراطوری دردنچی (فلیب)

اوستریا

پورتگیز براتانس خاندانندن ایکنجی (پترو)

ساردینا قرالی (ویتوران)

﴿ آسیا قطعہ ستدہ ﴾

ایران شاہی (سلیمان خان) بعدہ اوغلو

(حسین خان)

(319)

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'sında)

Felemenk cumhuriyet

Venedik cumhuriyet

Leh Kralı (Jan Sobieski)

Rusya Çârı Beşinci (İvan) ba'de yine Birinci (Petro)

Prusya Dukalığı Birinci (Frederik)

Fransa Devleti Bourbon hânedânından On dördüncü (Luyi)

İngiltere Devleti Üçüncü (Giylom)⁹³

Almanya İmparatoru Dördüncü (Filib)

Portekiz Bragans hânedânından İkinci (Petro)

Sardinya Kralı (Vittorian)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Süleymân Han) ba'de oğlu (Hüseyin Han)

⁹³ Gilyom

(S-320)

(YİRMİ İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN MUSTAFA HAN-ISÂNİ HAZRETLERİDİR)

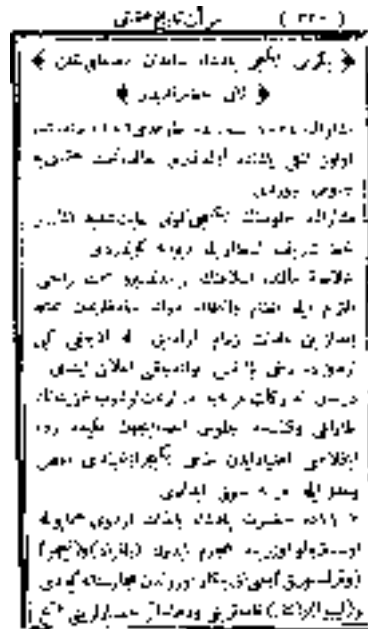
Müşârünileyh 1074 senesinde doğdu. 1106 senesinde otuz iki yaşında oldukları hâlde taht-ı Osmâniyye'ye cülûs buyurdu.

Müşârünileyh cülûsunun ikinci günü gâyet şedîdü'lmâl bir hatt-ı şerîf istârıyla divâna gönderdi.

Hülâsa-i me'alinde eslâfının bir müddetdenberü semt-i rahatı iltizâm ile nizâm ve intizâm devlete bakmadıklarından bahisle ba'de-zin bizzat zamân-ı iradeyi ele alacağı gibi ordularda dahi bi'n-nefs bulunacağını ilân eyledi.

Derhâl tedârikât-ı harbeye müsâra'at olunub hazînenin darlığı vaktinde cülûs ihsânîçün ikide birde ayaklanmağı i'tiyâd iden tâgî yeniçeri azgınları ba'z-ı va'dler ile harbe sevk idildi.

1107'de Hazret-i Pâdişâh bizzat ordu-yı hümâyûnla Avusturyalı üzerine hücum iderek (Belgrad) ve (Niçev) (ve Karlesburg) ya'nî Akbîkâr üzerinden Macaristan'a girdi. Ve (Lipva) (Netel) kal'alarını ve daha sâ'ir hisârlarını feth

(S-321) idüb (Lagos) muhârebesinde tarafeynden on beş bini mütecâviz cengâver düşerek ve düşman safları münhezim idilerek Sultân Mustafa mansûren İstanbul'a 'avdet buyurdu.

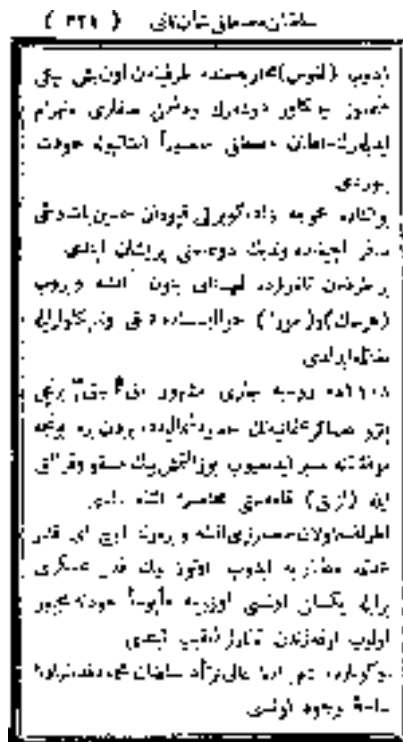
Bu esnâda 'Amucazâde Köprülü Kapudan Hüseyin Pâşâ dahî Sakız açığında Venedik donanmasını perîşân itdi.

Bir taraftan Tatarlarda Lehistan'ı bütün ateşe virüb (Hersek) ve (Mora) havâlisinde dahî Venediklüler ile mukâtele idildi.

1108'de Rusya çârı meşhûr Ak Bıyık Birinci Petro 'asâkir-i Osmâniyye'nin hudûd-ı şimâliyede birden bire bunca muvaffakiyetine sabr idemeyüb yüz altmış bin Moskov ve Kazak ile (Azak) kal'asını muhâsara altına aldı.

Etrafda olan hisârları ateşe virerek üç ay kadar şiddetle muzârebe idüb otuz bin kadar 'askeri yer ile yeksan olması üzerine me'yûsen 'avdete mecbûr olub arkalarından Tatarlar ta'kîb itdi.

O günlerde şehzâde-i 'âlî nejât Sultân Mahmûd kadem-nihâde-i sâha-i vücûd oldu.

(S-322)

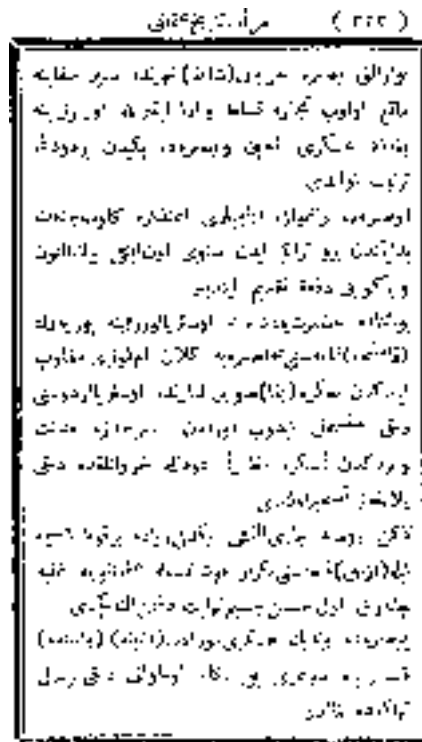
Bu aralık Basra 'Arabani (Şat) nehrinde seyr-i sefâ'ine mâni' olub tüccara tasallut ezâ itmeleriyle üzerlerine Bağdad 'askeri ta'yîn ve Basra'da yeniden bir donanma tertîb oldu.

O sırada Raguza ilçileri i'tizâre gelüb cengin bidâyetinden berü terâküm iden senevî on iki bin altun virgüyü def'aten takdîm itdiler.

Bu esnâda Hazret-i Pâdişâh yine Avusturya üzerine yürüyerek (Kamaniçe) kal'asını muhâsaraya gelen Lehlüleri mağlûb itdikden sonra (Bega) suyu kenarında Avusturya ordusunu dahî muzmahil idüb oradan serhadlara metânet virdikden sonra muzafferin 'avdetle Hırvatlık'da dahî palangalar teshîr olundu.

Lakin Rusya Çarı altmış binden ziyâde bir kuvve-i cesîme ile (Azak) kal'asını tekrar kuşatmasıyla Osmânluyla galebe çalarak ol hısn-ı cesîm nihâyet düşman eline geçdi.

Bu sırada Venedik 'askeri Mora'dan (Atina) (ve İstefe) kazalarına doğru yürümekle ol havâli dahî bir hâl tehlikede kaldı.

(S-323) (Karadeniz), (Tuna) (ve Akdeniz) taraflarına donanma çıkmak üzere sevâhil limanlarında bir hayli gemiler inşâsına mübâderet idildi.

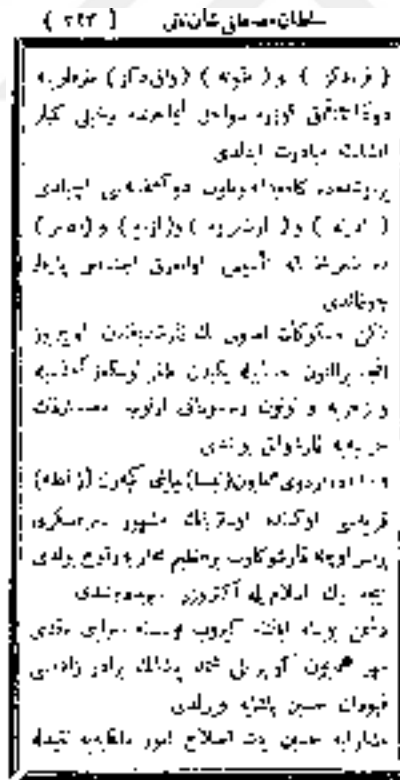
Pravişde'de gülle ve dâne ve top dökümhânesi açıldı. (Edirne) ve (Erzurum) ve (İzmir) ve (Mısır) de darbhane te'sîs olunarak ecnâs pâreler çoğaldı.

Lakin meskûkât usûlî pek karıştığından üç yüz akçe bir altun hesâbıyla yeniden tuğrâlı sikkeler kesilmesiyle ve zecriye ve tütün rûsûmâtı artub masârifât-ı harbiyeye karşuluk bulundu.

1109'da ordu-yı hümâyûn (Tisa) çayını geçerek (Zenta) karyesi önünde Avusturya'nın meşhûr ser'askeri Prens Eugen'e karşı gelüb bir 'azîm muhârebe vukû' buldu. Nice bin İslâm ile ekser vüzerâ şehîd düşdi.

Düşman Bosna eyâletine girüb Bosna sarâyını yakdı. Mühr-i hümâyûn Köprülü Mehmed Pâşâ'nın birâder-zâdesi Kapûdân Hüseyin Pâşâ'ya⁹⁴ virildi.

Müşârünileyh Hüseyin Pâşâ ıslâh-ı umûr-ı mülkiyeye takayyüdle

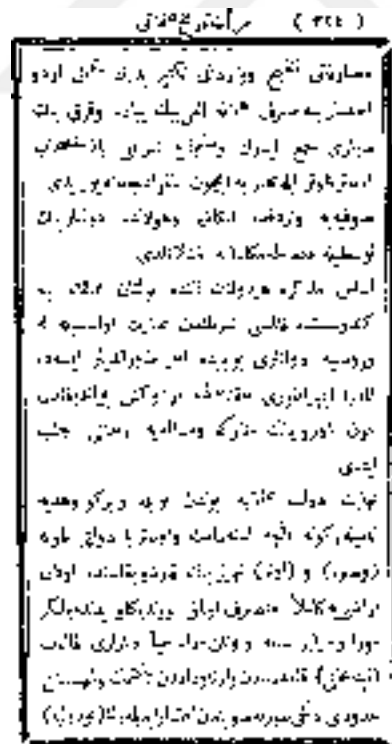

⁹⁴ Amca-zade Hüseyin Paşa olarakta geçer.

(S-324) masārîfâtı tenkîh ve vâridâtı teksîr iderek mükemmel ordu ihzârına sarf-ı himmetle elli bin piyâde ve kırk bin süvârî cem' iderek ve sancağ-ı şerîfî bi'l-istishâb Avusturyalular ile muhârebe için Belgrad cânibine yürüdü. Sofya'ya vardıkda İngiltere ve Hollanda Devletlerinin tavassutuyla mesâlihe mükâlemâtına başlandı.

Esâs müzâkere her devletin elinde bulunan memâlik yine kendüsünde kalması şartından 'ibâret olmasıyla Leh ve Rusya devletleri bu bâbda ağır tavır aldılar ise de Almanya İmparatoru akd-ı sulhe arzûkeş bulunduğundan bütün Avrupa'nın mütâreke ve müsâlemeye râğbetini celb itdi.

Nihâyet Devlet-i Osmâniyye bundan böyle virgü ve hediye nâmıyla bir gûne akçe istememek ve Avusturya Devleti Tuna (ve Sava) ve (Uta)⁹⁵ nehirlerinin karşı yakasında olan araziye kâmilten mutasarrıf olmak ve Venediklü yedinde yalnız Mora ve Cezâyir-i Seb'a ve Yunan ve Dalmaçya diyârları kalub (İnebahtı) kal'asından ve Arnavudluk'dan çekilmek ve Lehistan hudûdı dahî Turla suyundan i'tibâr idilerek (Bodolya)

⁹⁵ Uta: اوٹا şeklinde yazsada aslen Una'dır.

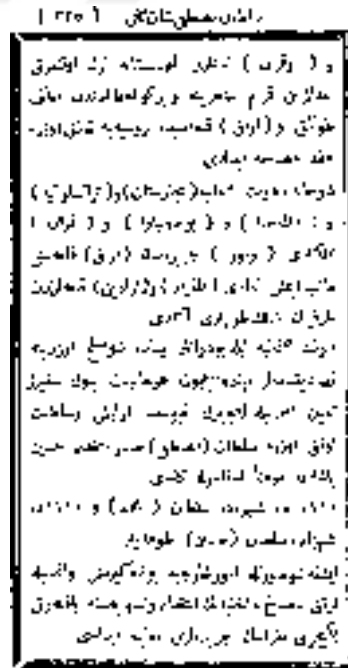
(S-325) ve (Ukran) eyâletleri Lehistan'a terk olunarak ba'dezin Kırım Hanlarına virgü i'tâsından mu'âf tutulmak ve (Azak) kal'asında Rusya'ya kalmak üzere 'akd-ı musâlaha idildi.

Şu hâlde Devlet-i Osmâniyye (Macaristan) ve (Transilvanya) ve (Dalmaçya) ve (Bodolyava) ve (Karan)⁹⁶ memleketleri (ve Mora) cezîresiyle (Azak) kal'asını gâ'ib itmiş oldu. (Belgrad) ve (Aradin)⁹⁷ kal'alarından tarafeynin şenlik topları atıldı.

Devlet-i Osmâniyye ile bu devletler beyninde şu sulh üzerine tasdîknâmeler mübâdelesiçün her cânibden büyük sefirler ta'yîn kılınmasıyla ilçilerin kabûlünde ârâyiş ve saltanat olmak üzere Sultân (Mustafa), Sadrâ'zam Hüseyin Pâşâ ile muvakkaten İstanbul'a geldi.

1110'da Şehzâde Sultân (Mehmed) ve 1111'de Şehzâde Sultân (Hüseyin) doğdular.

İşte şu sûretle umûr-ı hâriciye yoluna girmiş bulunmasıyla artık mesâlih-i dâhilîyenin intizâm ve tesviyesine bakılarak yeniçeri neferâtının cerîdeleri mu'âyene idildi.

⁹⁶ Aslen Ukran'dır.

⁹⁷ Aradin: Aslen Varadin'dir.

(S-326)

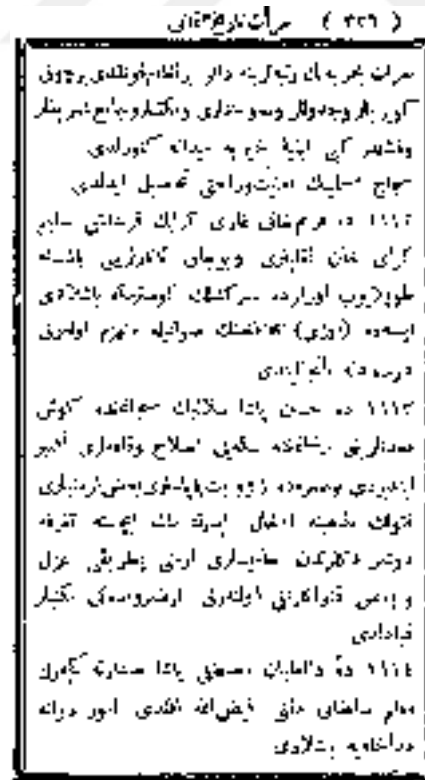
Neferât-ı bahriyenin rütbelerine dâ'ir bir nizâm konuldu. Birçok köprüler ve cedveller ve su bendleri ve mektebler ve câmi'-i şerîfler ve kışlalar gibi ebniyye-i hayriye meydâna getirildi.

Hüccac-ı müsliminin emniyet ve râhatı tahsîl idildi.

1112'de Kırım Hanı Gâzî Giray'ın karındaşı Selîm Giray Han Nogayları ve Bucak Tatarlarını başına toplayub oralarda serkeşlik göstermeğe başladı ise de (Özi) muhâfızının savletiyle münhezim olarak Dersa'âdet'e ilticâ itdi.

1113'de Hüseyin Pâşâ Selanik sancâğında Gümüş ma'denlerini işletmekle sikkeyi îslâh ve kal'aları ta'mîr itdirdi. Bu sırada Jijvit Papasları ba'z-ı Ermeniler Katolik mezhebine idhâl iderek millet içine tefrika düşürdiklerinden hâmilileri Ermeni patriki azl ve ba'z-ı Katolikler nefî olunarak Erzurum'daki mektebler kapadıldı.

1114'de Daltaban Mustafa Pâşâ sadârete geçerek, mu'allim-i sultânî Müftî Feyzullah Efendi umûr-ı devlete müdâhaleye başladı.

(S-327) Mühr-i vekâlet Mustafa Pâşâ'dan alınarak Râmî Mehmed Pâşâ'ya virildi.

Bu günlerde Şehzâde Sultân (Murâd) dahî dünyaya geldi. Feyzullah Efendi'nin evzâ' ve etvârı yüzünden ocaklı takımı dilgîr olmalarıyla 'ulûfelerinin giç virilmesi bahanesiyle cebeciler önayak olub bir gün At Meydânı'nda altmış bin kadar zorba birikdi.

Saraydan sancağ-ı şerîfî alarak şehir hâricinde ordu kurdular.

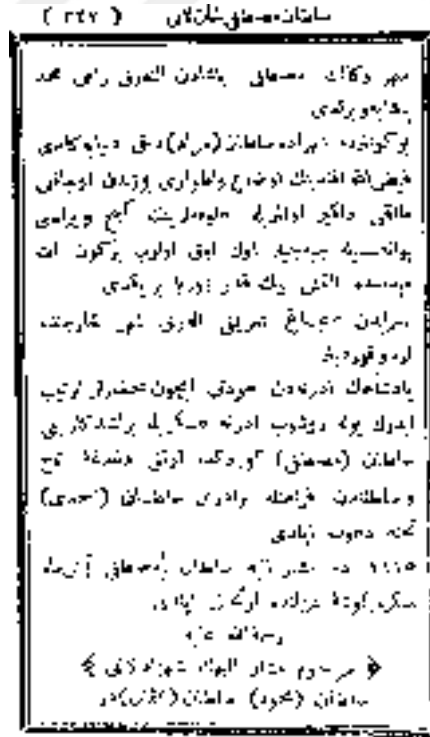
Pâdişâh'ın Edirne'den 'avdeti içün mahzarlar tertîb iderek yola düşüb Edirne 'askeriyle birleşdiklerini Sultân (Mustafa) gördükde artık dağdağa-i tâc ve saltanatdan ferâgatle birâderi Sultân (Ahmed'i) tahtına da'vet eyledi.

1115'de müşârünileyh Sultân Mustafa beş mâh sonra köşe-i 'uzletde irtihâl itdi.

Rahmetullah-ı 'aleyh

(Merhûm Müşârünileyhın Şehzâdegânı)

Sultân (Mahmûd), Sultân (Osmân)'dır.

(۳۴۸) مرآت تاریخ عثمانی

﴿ شارالیه حضرت تلوینک معاصری ﴾

﴿ اوروپا قطعہ سندھ ﴾

روسہ	جاری برنجی (پترو)
اسویج	قرالی دیون خاندانندن اون ایکنجی (شارلی)
فلنک	جمہوریت

{	اوسٹریا المانیا	قرالی ہابسبورغ خاندانندن برنجی (لبوبولد)
---	--------------------	--

فرانسہ	قرالی بوربون خاندانندن اون درونجی (اونی)
--------	--

پروسیا	دوقہ می ہونجولردن برنجی (فرہدریق)
ونڈیک	جمہوریت

اسپانیا	حکمداری بوربون خاندانندن بشنجی (فلیپ)
---------	---------------------------------------

دانیمارکہ	بشنجی (قرستیان) بعدہ درونجی (فرہدریق)
-----------	---------------------------------------

انگلترہ	اوچنجی (کیلوم)
---------	----------------

روما	اون ایکنجی (ایتوسان)
------	----------------------

ساقسونیا	قرالی البرت فامیلیاسندن اون ایکنجی (شارلی)
----------	--

(S-328)

(Müşârunileyh Hazretleri'nin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Rusya Çarı Birinci (Petro)

İsveç kralı Dpon⁹⁸ hânedânından On İkinci (Şarl)

Felemenk cumhuriyet

Avusturya } kralı Habsburg hânedânından Birinci (Leopold)
Almanya }

Fransa kralı Baurbon hânedânından On Dördüncü (Luyi)

Prusya dukası Hohencollardan⁹⁹ Birinci (Frederik)

Venedik cumhuriyet

İspanya hükümdârı Baurbon hânedânından Beşinci (Filib)

Danimarka Beşinci (Kristiyan) ba'de Dördüncü (Frederik)

İngiltere Üçüncü (Giylom)¹⁰⁰

Roma On İkinci (İnosan)

Saksonya kralı Albert familyasından On İkinci (Şarl)

⁹⁸ Dpon: Deux Ponts

⁹⁹ Hohenzollern

¹⁰⁰ Gilyom

(S-329)

(DEVLET-İ OSMÂNİYYE’NİN YIRMİ ÜÇÜNCÜSÜ SULTÂN AHMED HAN-I SÂLİS HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh Hazretleri 1084 târîhinde doğdu. 1115 sene-i hicriyesinde karındaşı Sultân Mustafa’nın ihtiyâr-ı ‘uzlet itmesiyle otuz bir yaşında taht-ı Osmâniyye’ye cülûs idüb yirmi sekiz sene saltanat sürdü. Sultân Ahmed Hazretleri cülûsdan evvel ocaklı takımının zuhûra getürdikleri fenâlıkların önünü almak için yeniçeri ağası vesâ’ir bütün fesâd başlarının vücûdlarını ortadan kaldırdı.

Ocaklı takımının intihâbıyla yerleşmiş olan hey’et-i vükelâyı dahî tebdîl ile asâyiş-i ahâlî esbâbını istihsâle muvaffak oldu.

1116’da (Batum) ve (Bağdadçık) ve (Temrük) kal’aları binâ idilerek serhadler te’mîn ve Çerkes tavâ’ifi tekâlif-i mu’tâdenin îfâsına icbâr idildi.

Bu sırada Basra etrafını Müntefik kabilesi harâb itmekde oldukları haber alınmağla üzerlerine ‘asker gönderildi.

(S-330)

1117'de Rusya Devleti zâhirde Devlet-i 'Aliyye ile dost gibi göründü ise de hafiyyen tedârikât-ı harbiye de bulunmasıyla hilesinden gaflet idilmeyerek hudûdî muhâfaza için Karadeniz'e Donanma sevk olundu.

Sultân (Ahmed) hem civar bulunan devletler ile hüsn-i mu'âşeret efkârında olduğu hâlde Leh ve İsveç memleketleri Rusya'nın pençe-i istilâsında kalması ve Mağrib devletleri İspanya tahtının verâset mes'elesinden dolayı yekdiğeriyle muhârib bulunması Rusya'ya fırsat-bahş olarak Devlet-i 'Aliyye hakkında olan tasavvuratını izhâra başladı.

1118'de Jijvit Papasları bir an rahat durmayub kendülerine taraftar tedârikiyle uğraşdıklarından bunlar ile Ermeni patrikleri arasında türlü fenâlıklar tahaddüs iderek Katolik olan bir hayli Ermeni'nin nefi ve habsine sebep oldular.

Bu sırada donanma-yı hümâyûn Akdeniz'de Malta korsanlarını ve Karadeniz'de Kazak kayıklarını ta'kib ile mazeretlerini def'e çalışdı ise de Kırım Hanı

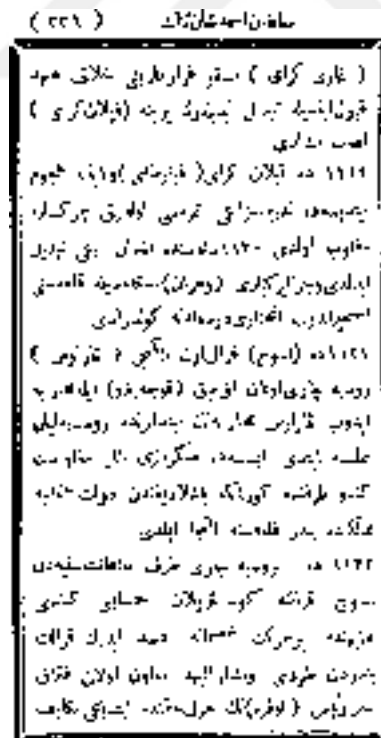

(S-331) (Gāzî Giray) Moskov firâriyelerini hilâf-ı ‘ahd kabûl itmesiyle tebdîl idilerek yerine (Kaplan Giray) nasb idildi.

1119’da Kaplan Giray (Kabartay) vilâyetine hücûm itdiysede tedbîrsizliği semeresi olarak Çerkeslere mağlûb oldu. 1120 senesinde Boğdan Begi tebdîl idildi ve Cezayir gemileri (Vehran) iskelesiyle kal’asını teshîr idüb anahtârı dersa’âdete gönderildi.

1121’de (İsveç) Kralı On İkinci (Karlos)¹⁰¹, Rusya çarı olan Ak Bıyık (Koca Petro) ile muhârebe idüb Karlos muhârebenin ibtidâlarında Rusyalılara galebe itdi ise de sonraları âsâr-ı mağlûbiyet kendü tarafında görölmeğe başladığından Devlet-i Osmâniyye memâlikinde Bender kal’asına ilticâ eyledi.

1122’de Rusya Çarı taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden İsveç kralına gösterilen himâyeti kendi ‘aleyhinde bir hareket hasmâne ‘ad iderek kralın Bender’den tardı ve müşârünileyhe mu’âvin olan Kazak ser-re’îs (Okra-وقره)’nın ‘azli hakkında itdiği teklîf

¹⁰¹ Demirbaş Şarl olarakta kaynaklarda geçer.

(S-333)

İsveç Kralı kendi diyârına gitmeği istemeyüb Bender'den çıkmamağa ısrâr eylediğinden Venedik Cumhûriyeti'nin dahî bu sırada ba'z-ı gizli hud'aları has olunduğundan ve eyalet-i Mısıriyye'de dahî Çerkes begleri iki taraf olarak beynlerinde 'azîm gavgâ çıkub türlü fenâlıklar zuhûra geldiğinden artık her ne sūretle olursa olsun şimâl devletleriyle sulh ve müsâlemetde bulunmak iktizâ itdi ve 1125 senesinde sulh mukâvelesi Edirne'de imzalanub (Tın) ve (Ural) ve (Özi) sularından yeni sınırlar kesildi.

1126'da Venedik cumhûru Karadağlıları, Vilatin mezhebinde olan Arnavudları ifsâda kıyâm itdiğine ve bu sırada İstanbul'dan gönderilen me'mûrlar vâsıtasıyla Mısır ve Beriyyetüşam 'âsîleri terbiye idilüb, İsveç Kralı'nın dahî Bender'den çıkub memleketine gitmesine muvaffakiyet hâsıl olduğundan Venediklü üzerine sefer açılıb ordu-yı hümâyûn Edirne ve Yenişehir'den (Gördös) diline girüb (İstendil) ve (Egine) adalarını feth itdi.

(۳۳۳) سلطان اسد شان ثالث
 لودج قزل گدی ديارينه کتکي استه موب بندردن
 پانچمايه اسرار ايلديگدن و تيك جمهوريت دخی
 بوسرده بهن کزل شخصلری سس اولدیلند
 وایالت سربده دخی چرکی بکری ایزی ماری اونیرق
 پانزده عظیم شوغا چوقوب دولو خانلار عظموره
 کادیکندن اریق حینه سورله اولورده اولسون
 شمال دوانلرک صلح و مسانده بواقی انقیضا ایتدی
 و ۱۹۲۵ سنه صلح و مسانده ادره دماغالووب
 (ت) و (اول) و (اوزی) سورنن یکی
 سوزور کلدی
 ۱۹۲۶ سنه و تیک جمهوري فره طانقوری ولاتین
 سدهنده اولان ارناودلری افساده قیام ایتدیگه و بو
 سربده استانیواندن کوندر پلان مایوز و اسطه سیه
 سسر و بریتانیا ایشام هاسیلری نریه ایلدوب اسوج
 فرانک دخی بندردن چوقوب ملکته کتکست
 موافقت حاصل اولدیلندن و نیکو اوزرینه سقر
 آپاویه اردوی هاسیون ادره و نیکو شهردن
 (گوردوس) دیانه کیروب (استندیل) و (اکنه)
 ایللر بن خلع ایتدی

(S-334)

1127'de Venedik Cumhûru'nun zulm ve 'itisâfî Mora Rumlarının canlarına takdimiş olmasıyla bunların mu'âvenetiyle ve Sadrâ'zam Damat 'Alî Pâşâ'nın himmet ve ma'rifetiyle mezkûr (Gördös) ve (Anabolu) ve (Modon) ve (Koron) ve (Mestre) ve Menekşe kal'aları ve (Manya) dağları velhâsıl bütün o civarlar zabt ve teshîr olundu.

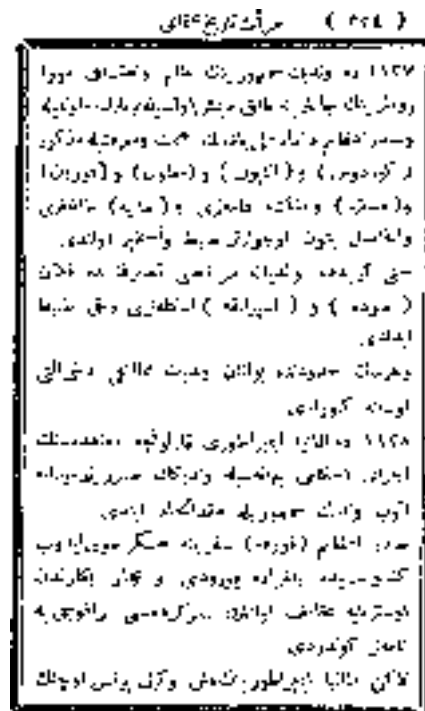
Hattâ Girid'de Venedik murahhası tasarrufunda kalan (Sevde) ve (İsperlanka) iskeleleri dahî zabt idildi.

Ve Hersek hudûdunda bulunan Venedik Memâliği dahî altı üstüne getirüldi.

1128'de Almanya imparatoru Karlofça mu'âhedesinin icrâ-yı ahkâmı bahanesiyle Venedik zararını meydâna atub Venedik Cumhûru'yla 'akd-ı ittihâd itdi.

Sadrâ'zam (Korfa) seferine 'asker sevk idüb kendüside Belgrad'a yürüdi ve Macar Beglerinden Avusturya'ya muhâlif olunarak serkerdesi Rakoçi'ye nâmeleri gönderdi.

Lakin Almanya imparatorlarının başvekili prens o cenk

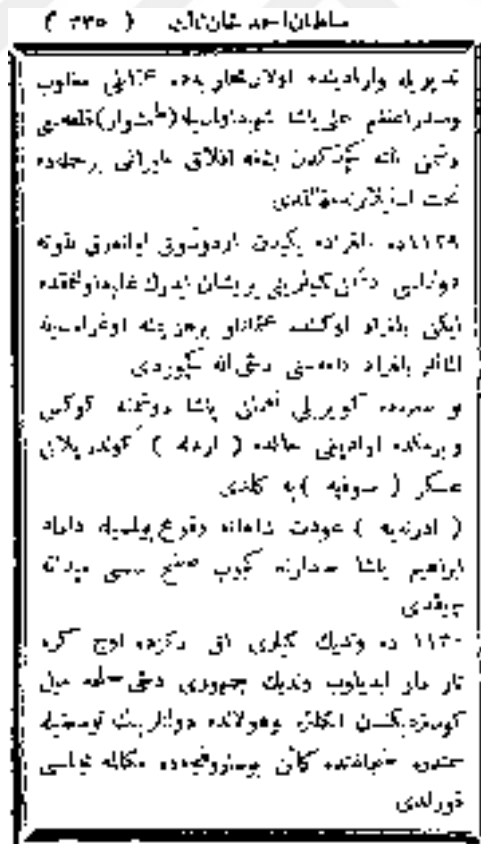
(S-335) tedbîriyle Varadin'de olan muhârebede 'Osmanlı mağlûb ve Sadrâ'zam 'Alî Pâşâ şehîd olmasıyla (Temeşvar) kal'ası düşman eline geçtikten başka Eflak toprağı bir hamlede taht-ı istilâ yerinde kaldı.

1129'da Belgrad'a yeniden ordu sevk olunarak Tuna donanması düşman gemilerini perîşân iderek galebe olunmakta iken Belgrad önünde Osmânlu bir hezimete uğramasıyla Almanlar Belgrad kal'asını dahî ele geçürdi.

Bu sırada Köprülü Nu'mân Pâşâ düşmana göğüs virmekte olduğu hâlde (Erdel'e) gönderilen 'asker (Sofya)'ya geldi.

(Edirne'ye) 'avdet-i şâhane vukû' bulmasıyla Dâmad İbrâhîm Pâşâ sadârete geçüb sulh sesi meydâna çıkdı.

1130'da Venedik gemileri Akdeniz'de üç kere târumâr idilüb Venedik Cumhûru dahî sulhe meyl gösterdiğinden İngiltere ve Hollanda devletlerinin tavassuduyla Semendire sancağında kâ'in Pasarofça'da mükâleme meclisi kuruldu.

(S-336)

Hicretin 1131 ve miladın 1718 senesinde 'ahidnâme icâbınca Venedik cumhûru yalnız Arnavudluk'da mutasarrıf olduğu (İmoşa)¹⁰⁴ ve (Preveze) ve (Nice)¹⁰⁵ kal'alarıyla Yunan adalarını muhâfaza idüb Mora ve Akdeniz adaları kâmilten Devlet-i 'Aliyye'de kaldı.

Avusturyalı dahî (Eflak) ve (Sırp) arazisinin (Oltu)¹⁰⁶ ve (Timok) ve (Morava) sularına kadar alarak sâ'irlerden ziyâde kendüsine pay çıkardı.

1132'de Rusya devletide şu sırada bir takiye kapmak ümidine düşüb makdumâ ortada 'akd olunan sulhün ta'dîlini talebe kalkışdı.

Ve taht-ı himâyesinde bulunanların memâlik-i mahrûsede ve betahsîs Kudüs-i Şerîf'de serbestçe gezebilmek imtiyâzını tahsîl idîğine kanâ'at itmeyerek Pasarofça mu'âhedesinin akdinden sonra Rusya Çarı bizzât Paris'e 'azîmetle Devlet-i 'Aliyye ile Fransa Devleti beyninde cârî olan ittifâkı bozmağa çalışdı.

Bab-ı 'Âlî, Çar'ın bu seyâhatinin neticesi muzır olduğunu his iderek taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den

¹⁰⁴ İmoşa: Aslen İmoçka'dır.

¹⁰⁵ Niş

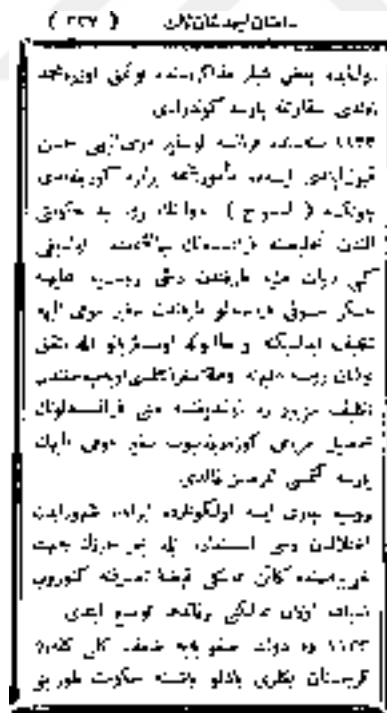
¹⁰⁶ Olt şeklinde de geçiyor

(S-337) ol bâbda ba'z-ı şeyler müzâkeresinde bulunmak üzere Mehmed Efendi sefâretle Paris'e gönderildi.

1133 senesinde Fransalu sefir-i mumaileyh hüsn kabûl itdi ise de me'mûriyetince bir semere görülemedi. Çünkü (İsveç) Devleti'nin Rusya hükûmeti elinden tahlîsine Fransa'nın çalışmakda olduğu gibi Devlet-i 'Aliyye tarafından dahî Rusya 'aleyhine 'asker sevki Fransalu tarafından sefir-i mûmâileyhe teklîf idildiğine ve hâlbuki Avusturyalu ile müttefik bulunan Rusya 'aleyhine ve vehleten sefer açılması uyamayacağından teklîf-i mezbûr red olunduğuna mebni Fransalunun tahsîl-i merâmı gözedilemeyüb sefir-i mûmâileyh Paris'e gitmesi semeresiz kaldı.

Rusya Çarı ise ol günlerde İran'da zuhûr iden ihtilâlden dahî istifâde ile Bahr-ı Hazez'in¹⁰⁷ cihet-i garbiyesinde kâ'in memâliki kabza-i tasarrufuna götürüb Asya'da olan memâliğini bir kât daha tevsî' itdi.

1133'de Devlet-i Safeviye'ye za'f-ı küllî gelerek Gürcistan Begleri başlu başına hükûmet tavrını

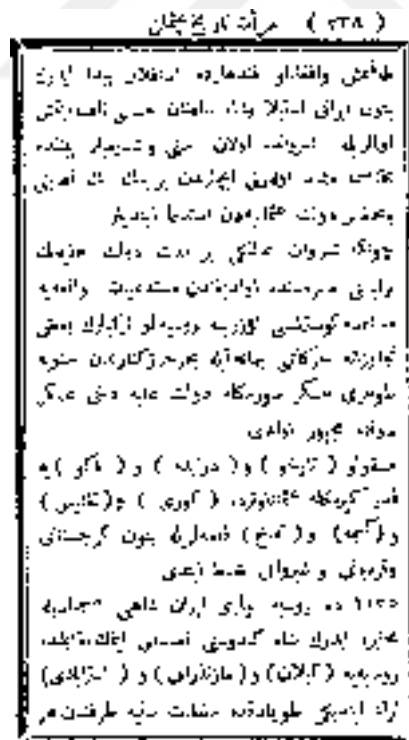
¹⁰⁷ Bahr-ı Hazer

(S-338) takınmış ve Afganlu Kandehar'da istiklâl peydâ iderek bütün İran'ı istilâ ve Şâh Sultân Hüseyin'i telef itmiş olmalarıyla Şirvan'da olan Sünni ve Şi'iler beyninde muhâsama müştâk olarak içlerinden birinin beg nasbını bâmahzar Devlet-i Osmâniyye'den istid'â itdiler.

Çünkü Şirvan memâlikî bir müddet Devlet-i 'Aliyye'nin bir eyâleti sırasında olduğundan müsted'âyât vâkî'aya müsâ'ade gösterilmesi üzerine Rusyalı Lazkilerin ba'z-ı tecâvüzâne harekâtını bahâne ile Bahr-ı Hazez kenarından cenûba doğru 'asker sürmekle Devlet-i 'Aliyye dahî 'asker sevkine mecbûr oldu.

Moskovlu (Tarhov) ve (Derbend'e) ve (Bakü) ye kadar girmekle Osmânlularda (Gori) ve (Tiflis) ve (Gence) ve (Şamah)¹⁰⁸ kal'alarıyla bütün Gürcistan'ı ve Karabağ'ı ve Şirvan'ı zabt itdi.

1135'de Rusya Çarı İran Şâhı Tahmasb'la muhâbere iderek Şâh kendüsini tasdik itmek mukâbilinde Rusya'ya (Gilan) ve (Mazenderan'ı) ve (Esterabad'ı) terk itdiği duyuldukda Saltânat-ı Seniyye tarafından hem

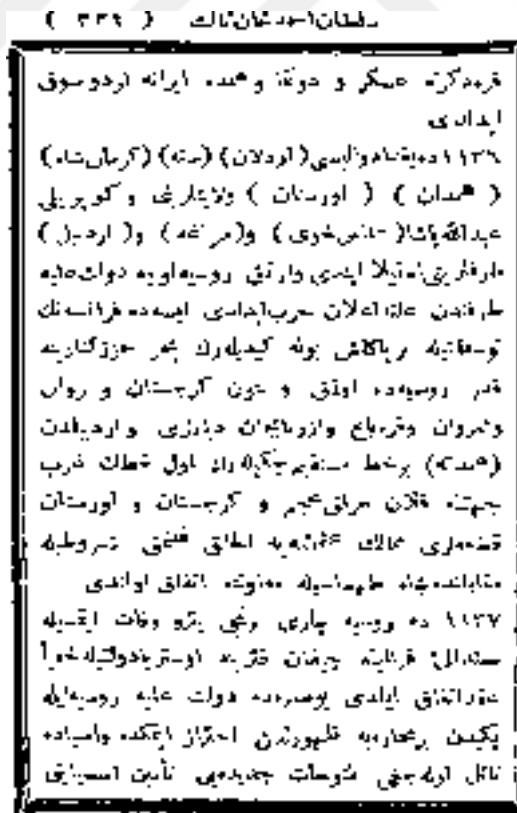

¹⁰⁸ Şamahı

(S-339) Karadeniz'e 'asker ve donanma ve hem de İran'a orsu sevk idildi.

1136'da Bağdad vâlîsi (Erdelan) (Sine) (Kirmanşâh) (Hemedan) (Loristan) vilâyetlerini ve Köprülü Abdullah Pâşâ (Selmas Hoy) ve (Meraga) ve (Erdebil) taraflarını istilâ itdi ve artık Rusyaluya, Devlet-i 'Aliyye tarafından 'alenen i'lân-ı harb idildi ise de Fransa'nın tavassuduyla bir yanlış yola gidilerek Bahr-ı Hazez kenarına kadar Rusya'da olmak ve bütün Gürcistan ve Revan ve Şirvan ve Karabağ ve Azerbaycan diyârları ve Erdebil'den (Hemedan'a) bir hatt-ı müstakîm çekilerek evvel hattın garb cihetine kalan Irak-ı Acem ve Gürcistan ve Loristan kıt'aları Memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk kılınmak şûrûtuyla mukâbilinde Şâh Tahmasb'la mu'âvenete ittifâk olundu.

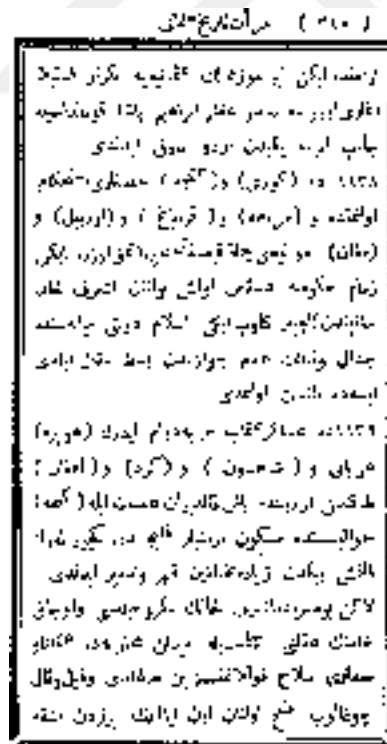
1137'de Rusya Çarı Birinci Petro vefât itmesiyle sandalli-i kraliyete çıkan Katerina Avusturya Devleti'yle hafiyyen 'akd-ı ittifâk eyledi. Bu sırada Devlet-i 'Aliyye, Rusya ile yeniden bir muhârebe zuhûrundan ihtirâz itmekde ve Asya'da nâ'il olacağı fütûhât-ı cedîdeyi te'mîn esbâbını

(S-340) aramakda iken İranlılar Memâlik-i Osmâniyye'ye tekrar istilâ itmeleri üzerine Sadr'âzam İbrâhîm Pâşâ kumandasıyla cânib-i İran'a yeniden ordu sevk idildi.

1138'de (Gori) ve (Gence) hısnları istihkâm olunmakda ve (Meraga) ve (Karabağ) ve (Erdebil) ve (Mugan) havâlisi cümleten kabza-i teshîre alınmak üzere iken zimâm-ı hükûmete destres olmuş bulunan Eşref Han cânibinden ilçiler gelüb iki İslâm devleti meyânesinde cidâl ve kıtâlin 'adem-i cevâzından bast-ı makâl eyledi ise de iltifât olunmadı.

1139'da 'asâkir-i Osmâniyye harbe devâm iderek (Hüveyre)¹⁰⁹ 'Arabânı ve (Şahseven) ve (Kürd) ve (Afgan) takımından Erdebil'de başkaldıran 'usât ile (Gence) havâlisinde meskûn Ermeniler kılıçdan geçirilerek altmış binden ziyâde muhâlifin kahr ve tedmîr idildi. Lakin bu sırada Eşref Han'ın mekr ve hilesi ve ocak halkının 'aklını aklını çelmesiyle meydân-ı muhârebede Osmânlu safları silâh kullanmaksızın dağıldı ve kıylükâl çoğalub feth olunan on eyâletlik yerlerden başka

¹⁰⁹ Hüveyze

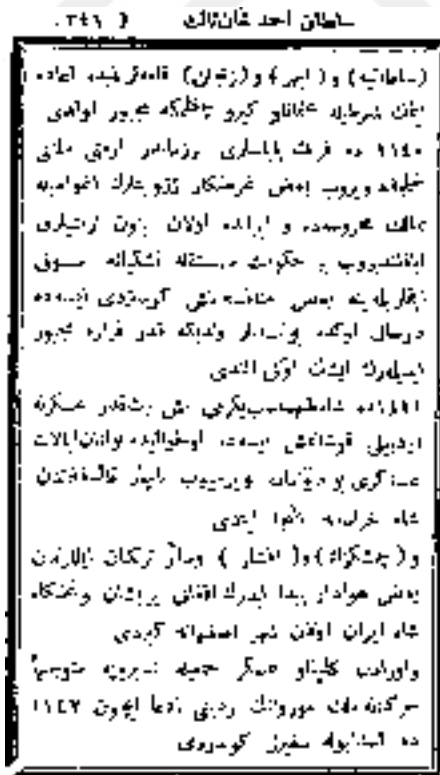
(S-341) (Sultaniye) ve (Ebher) ve (Zencan) kal'alarınında i'âde itmek şartıyla Osmânlu girü çekilmeğe mecbûr oldu.

1140'da Frenk Papasları bir zamândır Ermeni milletini halecâne virüb ba'z-ı garazkâr Jijvitlerin iğvâsıyla memâlik-i mahrûsede ve İran'da olan bütün Ermenileri ayaklandırub bir hükmûmet-i müstakile teşkîline sevk itmeleriyle yine ba'z-ı münâfese baş gösterdi ise de derhâl onda bulunanlar Venedik'e kadar firâra mecbûr idilerek işin önü alındı.

1141'de Şâh Tahmasb yirmi beş bin kadar 'askerle Erdebil'i kuşatmış ise de ol havâlide bulunan eyâlet-i 'asâkiri bunlara aman vermeyüb nâçâr kaldıklarından Şâh Horasan'a ilticâ itdi.

Ve (Çemişgezek) ve (Afşar) vesâ'ir Türkmen illerinden ba'z-ı hevâdâr peydâ iderek Afgan'ı perişân ve tahtgâh-ı şâh-ı İran olan şehir-i İsfahan'a girdi.

Ve oradan külliyyetlü 'asker cem'iyle Tebriz'e müteveccihen hareketle mülk-i mevrûsenin reddini iddi'a içün 1142'de İstanbul'a sefirler gönderdi.

(S-342)

Lakin mecâlis-i devletde böyle bir nâgehânî vukû'âtın müzâkerât-ı cereyân itmekde iken leşker-i A'câm'ın Zencan sınırını geçdiği haberleri zuhûr itmekle artık şark hudûdına yeniden bir mükemmel ordu sevkine lüzûm göründü.

Ne çâre ki üç dört ay kışdan yola çıkılamadığından (Tebriz) ve (Hemedan) ve (Kirmanşah) kal'aları İranlunun yed zabtına geçdi.

1143 de halk Sadrâ'zam Dâmâd İbrahim Pâşâ'nın ağır davranmasına bin dürlü sebep bularak yeniçerilerden Patron Halîl nâmında bir zorba, yirmi kadar yoldaşıyla Sultân Bâyezîd meydânından çarşulara dağılub dükkanlar kapandı.

Bütün yeniçeri ortaları ber-mu'tâd kazan kaldırub ihtilâl ateşi ortaya yayıldı.

Sultân Ahmed hazretleri der-'akab Üsküdar hıyemgâhından Sarây-ı Hümâyûn'a geçüb Hırka-i Şerîf dâ'iresinde müşâvere olunurken 'usât Sadrâ'zamlâ Kapudân Pâşâ'nın ve Kethüdâ Beg'in başlarını talep itdi.

ساحه ان احمد خان ثالث (۳۴۳)

حضرت پادشاه تاجار قاله رق بونلری تسلیم ایش
اودینی حالد ینہ اشقیہ اسکات اولنہ دیغندن
سلطان احمد بارکران سلطانی ترک ایلہ برادرزاده می
سلطان محمودہ تسلیم ایدوب الی طقوز یاشنده
کوشه خلوتی اختیار ایشدی

﴿ یکریمی اوچنچی پادشاه سلطان احمد خان ﴾
﴿ ثالث حضرتلرینک شهرزاده لری ﴾
سلطان (مصطفی) سلطان (عبدالحمید)
﴿ مشارالیه حضرتلرینک معاصری ﴾
﴿ اوروپا قطعه سنده ﴾

ایمپراطوری هابسبورغ خاندانندن	{	اوستریا
النجی (شارلی)		الماتیا
قرالچہ سی ستوار خاندانندن (انا)		انکلترہ
قرالی اون اینکچی (شارلی)		اسوج
قرالی دردنجی (فرادر دیق)	{	دانیمارقه
قرالی ایشچی (قلیب)		نوروج
		اسپانیا

(S-343)

Hazret-i Pâdişâh nâcâr kalarak bunları teslîm itmiş olduğu hâlde yine eşkıyâ iskât olunamadığından Sultân Ahmed bâr-ı girân saltanatı terk ile birâderzâdesi Sultân Mahmûd'a teslîm idüb elli dokuz yaşında köşe-i halveti ihtiyâr itdi.

(Yirmi Üçüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han)

(Sâlis Hazretleri'nin Şehzâdeleri)

Sultân (Mustafa) Sultân (Abdülhamîd).

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Avusturya } İmparatoru Habsburg hânedânından

Almanya } Altıncı (Şarl)

İngiltere kraliçesi Stuar¹¹⁰ hânedânından (Anna)

İsveç Kralı On İkinci (Şarl)

Danimarka } Kralı Dördüncü (Frederik)

Norveç }

İspanya Kralı Beşinci (Filib)

¹¹⁰ Stuart

(۳۴۴) مرآت تاریخ عثمانی

فرانسه	قرالی اون دردیجی (لونی) بعده
	اون بشیجی (لونی)
پروسیا	قرالی برنجی (فره دریق کیلوم)
فلنک	جمهوریت رانسی (هندیوس)
روسیه	ایمپراطوری برنجی (پترو)
وندک	جمهوریت قرالی وایس (دوزه)
ساردونیا	قرالی (وفنورامده)
اسمتان	قرالی (فردریق اوکوست)
پورتکیز	قرالی ایگنجی (یدور)
{	حکمداری اوستریا ایمپراطوری بولتان
	النهی (شارلی)
	اسیا قطعه سنده
ایران	شاهی (حسین خان) بعده (محمود
	خان) بعده (طهماسب خان ثانی)

(S-344)

Fransa Kralı On Dördüncü (Luyi) ba'de On Beşinci (Luyi)

Prusya Kralı Birinci (Frederik Giylom)¹¹¹

Felemenk Cumhûriyet Rainsi (Hensopus)

Rusya İmparatoru Birinci (Petro)

Venedik cumhûriyet kralı Re'is (Doje)¹¹²

Sardinya Kralı (Viktor Amade)¹¹³

Lehistan Kralı (Frederik Ogüst)

Portekiz Kralı İkinci (Pedor)

Napoli	}	hükümdârı Avusturya imparatoru bulunan
Sicilya		Altıncı (Şarl)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Hüseyn Han) ba'de (Mehmed Han) ba'de (Tahmasb Han-ı Sâni)

¹¹¹ Gilyoma

¹¹² Doçe

¹¹³ Vittorio Amade

(S-345)

(YİRMİ DÖRDÜNCÜ PÂDİŞÂH SULTÂN MAHMÛD HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)

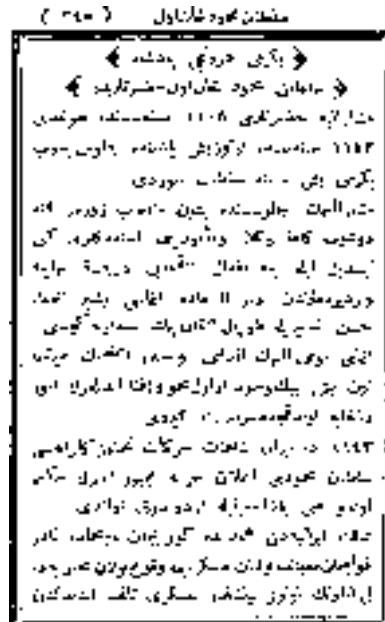
Müşârünileyh hazretleri 1108 senesinde doğdu. 1143 senesinde otuz beş yaşında cülûs idüb yirmi beş sene saltanat sürdü.

Müşârünileyhin cülûsunda bütün menâsıb zorbalar eline düşüb kâffe vükelâ ve me'mûrini istedikleri gibi tebdîl ile yine ef'âl-i sakîmeyi derece-i nihâyete vardırıdıklarından Dârüssa'âde ağası Beşir Ağa'nın hüsn tedbîriyle Topal Osmân Pâşâ sadârete geçti.

Ağa-yı mûmâileyhin ikdâmı ve sadrâ'zâmin gayretiyle on beş bin vücûd erâzil mahv ve ifnâ idilerek umûr-ı dâhiliye oldukça sırasına girdi.

1143'de İran Şâhı'nın harekât-ı tecâvüz-kârânesi Sultân Mahmûd'u i'lân-ı harbe mecbûr iderek Hekîmoğlu 'Alî Pâşâ ma'iyetiyle ordu sevk olundu.

Memâlik-i İraniyye'den Hemedan'da Kurican nâm mahalde Nâdir Kulu Han ma'iyetinde bulunan 'asker ile vukû' bulan muhârebede İranlunun otuz bin kadar 'askeri telef idildikten

(S-346) başka akdem zabt eyledikleri eyâletler ellerinden alınmasıyla Nâdir Şâh ilçiler gönderüb Nehr-i Aras'dan ve (Kirind) ve (Dertenk) geçidinden sınır kesilerek musâlaha 'akd olundu.

Lakin mezkûr musâlahada Erdebil ve (Azerbaycan) ve (Erdalan) ve (Hemedan) ve (Nihavend) eyâletleri yine İranluda kaldığından pâdişâh'ın canı sıkılıb bütün vükelâyı tebdil itdi.

1144'de Rusya Devleti; "Kabartay Çerkeslerini, Ukrayin ülkesi Kazaklarındandır." diyerek Kuban Nehri kenarlarını Tatar hanlarından da'vâ için lâyiha gönderdiğinden ve hafiyyen ittifâk itdiğinden 1145 senesinde Devlet-i 'Aliyye cânibinden ihtiyâten tedârikât-ı harbiyeye teşebbüs olundu.

Nâdir Kulu Han, Şâh Tahmas'ı tahtından indirüb kendüsi şâh oldu.

Ve Kirman Şâhı hal' ile beraber (Derne) geçidinden Bağdad üzerine hücûm ve muhâsara iderek müstakillen bütün İran'a hükm itmeğe başladı.

(S-347)

1146'da Asitâne'den Sadrâ'zam Topal Osmân Pâşâ ser'askerlikle karşısına çıkmğa şitâb eylediğinden Nâdir Şâh Bağdad'ın muhâsarasını bırakub şimâle koşarak Osmân Pâşâ ile Dicle kenarında karşılaştı.

Büyük gavgâ olub külliyyen İranlılar münhezim oldu. Nâdir Şâh'ın tutar yeri kalmamış ve Bağdad tahlîs kılınmış iken Kerkük'de karşısına çıkan bir orduda Osmân Pâşâ şehîd düşmekle 'asâkir-i Osmâniyye'ye inhizâm gelerek gâyet vâsi' bir çöle ric'at eylediler ise de fikdân-ı erzâkdan telefât-ı kesîreye uğradılar.

1147'da Nâdir Şâh 'asâkir-i Osmâniyye'nin şu hezîmeti üzerine (Şehrîzor'a) kadar dayandı.

Bir taraftan dahî taleb-i sulhden gerü durmadı. Devlet-i 'Aliyye bu vak'â üzerine Kalgay Fetih Giray Han'ı Şirvan'a sevk idüb ol havâlîde bulunan (Serhay) Han ve (Şemhal) Beglerini, Fetih Giray Han vesâtetiyle sâbıkı gibi taraf-ı devlete celb itmeğe çalışdı ise de Nadir Şâh ile Rusyalu beyninde hafî mukâvele ve ittifâkdan

(۳۶۷) سلطان محمود غزنوی

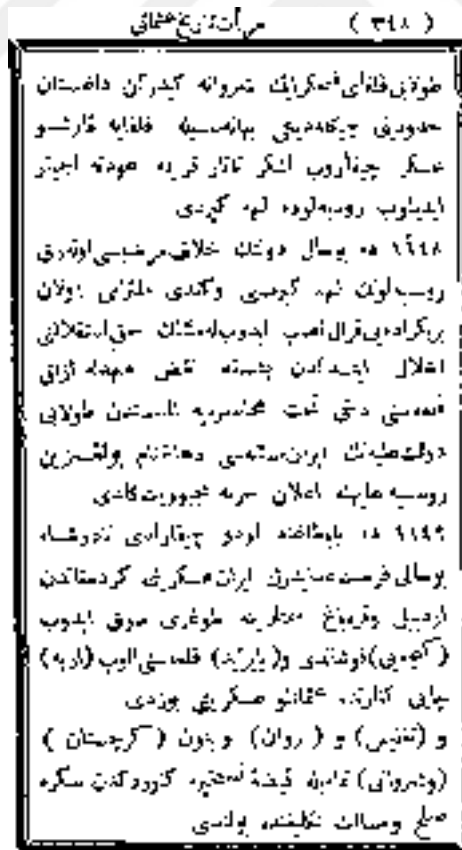
۱۱۴۶ هـ استادی سدر اعظم باور بال
 پادشاه کرمانه قاری و تفسیر شریع
 ایامی که در نادر شاه بغداد آمدن بر او
 تمایله نوشته می شد و پادشاه به دجله گذارده
 خام شد و شدی
 چون غوغا اولوب کای ایران اولمهرم ایلدی
 نادر شاهک ایران بری قلعه و بغداد کای
 قلعه ایکن کرمانه قاری و تفسیر شریع
 عین پادشاه ایام دوشمنکده عتق عتق
 کامرک غایت وایم رجوع رجعت ایستاد
 قاتان اراغدن کتیرای اوسردار
 ۱۱۴۸ هـ تاور شاه عاکر مازندران شوهرتی
 اوزرنه (شهر ووه) قدر شدی
 پادشاهن دخی مذهب سلطان کرمانه سی دوات
 دلیه پادشاه ووه قتلای قتلای غای شریع
 سوق ابدک اولمهرم پادشاه (سرطانی) خان
 (و شغل) غای قتلای قتلای و شغل
 کئی طرف دوات چای ایتمه پادشاه ایستاد
 قدرته ایلک دوشمنکده عتق عتق

(S-348) dolayı Kalgay Fetih Giray'ın Şirvan'a giderken Dağıstan hudûdını çiğlediği bahanesiyle Kalgay'a karşı 'asker çıkarub leşker-i Tatar, Kırım'a 'avdete icbâr idilüb Rusyaluda Leh'e girdi.

1148'de bu hâl-i devletin hilâf-ı marazîsi olarak Rusyalunun Leh'e girmesi ve kendi mültezimi olan bir begzâdeyi kral nasb idüb Leh milletinin hak istiklâlini ihlâl itdikden başka nakz-ı 'ahidle Azak kal'asını dahî taht-ı muhâsaraya almasından dolayı Devlet-i 'Aliyye'nin İran mes'elesi daha hitâm bulmaksızın Rusya 'aleyhine i'lân-ı harbe mecbûriyet geldi.

1149'da Babadağ'ına ordu çıkarıldı. Nâdir Şâh bu hâlî fırsat 'ad iderek İran 'askerini Kürdistan'dan Erdebil ve Karabağ semtlerine doğru sevk idüb (Gence'yi) kuşatdı ve (Bâyezîd) kal'asını alub (Arpa) çayı kenarında Osmânlu 'askerini bozdu.

Ve (Tiflis) ve (Revan) ve bütün (Gürcistan) (ve Şirvan'ı) tamamıyla kabza-i teshîre getürdikden sonra sulh ve müsâlemet teklîfinde bulundu.

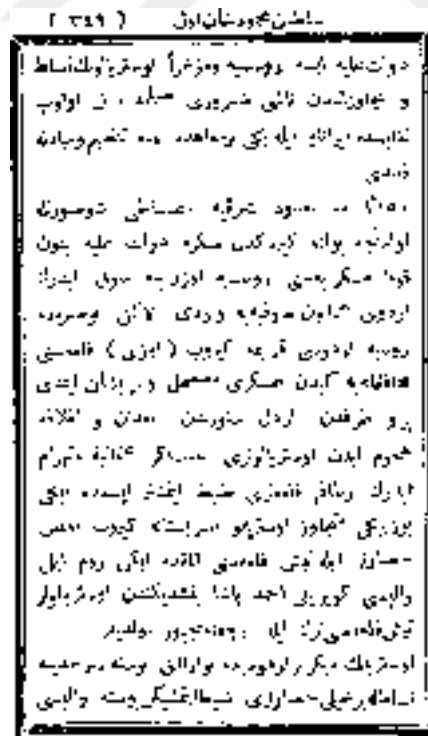

(S-349)

Devlet-i 'Aliyye ise Rusya ve muahharen Avusturyalunun tasallut ve tecâvüzâtından nâşî zarûrî sulhe meyyâl olub Tiflis'de İranlu ile yeni bir mu'âhede nâme tanzîm ve mübâdele kılındı.

1150'de hudûd-ı şarkiye mesâlihi şu sūretle oldukça yoluna girdikten sonra Devlet-i 'Aliyye bütün kuvve-i 'askeriyyesini Rusya üzerine sevk iderek, ordu-yı hümâyûn Sofya'ya vardı. Lakin bu sırada Rusya ordusu Kırım'a girüb (Özi) kal'asını muhâfazaya giden 'askeri müzmahil ve perîşân itdi. Berü taraftan Erdel sınırından Boğdan ve Eflak'a hücûm iden Avusturyaluları 'asâkir-i Osmâniyye münhezim iderek birtakım kal'aları zabt itmişler ise de iki yüz bini mütecâviz Avusturyalu Sırbistan'a girüb ba'z-ı hisârlar ile Niş kal'asını almakda iken Rum-ili Vâlîsi Köprülü Ahmed Pâşâ yetişdiğinden, Avusturyalular Niş kal'asını terk ile ric'ate mecbûr oldular.

Avusturya'nın diğer bir ordusu da bu aralık Bosna serhâdına tasalludla bir hayli hisârları zabt itmişiken Bosna vâlîsi

(S-350) Hekîmoğlu 'Alî Pâşâ'da Banaluka önünde Avusturyalular ile mu'âvinleri bulunan otuz bin kadar Arnavud ve باق سشنو ve Sırb eşkıyâsını urub muzmahil itdi.

Mevsim şitâ takarrüb itmekle Fransa Devleti'nin vukû' bulan tavassutu üzerine araya musâlaha sözü girmiş ve bunun mükâlemesiyle kış mevsimi hulûl itmiş idüğünden evvel baharda tekrar sefere karar virildi.

1151 de iki seneden berü mümted olan ateş-i harb ve kıtâl tekrar 'alevlenerek şiddetle işti'âl başladı ve yine Bosna'ya hücûm iden a'dâ bir taraftan mağlûb olarak 'Alî Hisarcık ve Belgrad'da olan mukâtelede düşmanın pek çoğu kılıçdan geçirüldü.

(Belgrad) ve (Semendire) ve (Orsava) kal'aları ve (Panan-پانان) vilâyetinin ba'z-ı yirleri Memalik-i İslâmiyye'ye ilhâk kılındı.

1152'de Rusya ordularıda (Prut) suyu kenarında ve (Urkapu)'da bozulub Bahr-i Azak'da dahî donanması tarumar idildi.

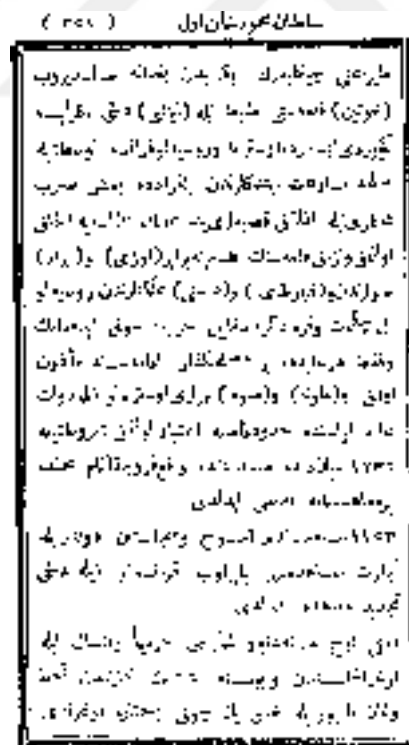
Bu aralık yetmiş bin kadar Moskovlu ile Kazaklar Lehistan

(۳۵ -)
سیرت تاریخ عثمانی
حکیم اوغلو علی پاشا - اده - بالوقه اوکتد -
او - تریلوز اده - او - اولری - یولان اونوز یک قدر
اراد و باق - شی و سرب - شقیالی اوروب
مضعل - ایدری
موسیر - تقرب انکاه - خاند - دواتک و غوم یولان
نویلی - اوز و به ارایه - حطاطه - سوزی - کیه - شر
و بیک - مککله - اده - فیش - و سنی - حول - نشی
ایدوکت - اول - یازده - تکرار - نمره - قرار و یرلری
۱۱۵۱ ده - انکی - له - د - و - حید - اولان - انشی - حرب
و قتال - تکرار - عولامرت - شدله - اده - باتلادی
وینه - یسه - یه - یوم - ایدن - اده - ریلو - ایدن - مغلوب - اولورق
علی - سدر - جتی - و - اشراده - اولان - مقاله - ده - دشتک
بلج - و - قایدن - کورلری
(ایتراد) و (اورده) و (اورسوه) و (امامان)
ولا یانان - اهری - رزی - اعلان - ادرالی - یه - ایشی - قشدری
۱۱۵۲ ده - روسیه - اوردوز - اده - (روس) - سوزی - کتارلده
(اور) - قیوده - سز - یلور - بشر - آزانده - دخی - دونانی
نرماز - ایدری
یورانی - قش - یک - قدره - فلولو - اده - خاند - ل - م - سن

(S-351) toprağını çıkılarak yeniden Boğdan'a saldırub (Hotin) kal'asını zabt ile (İaşi)¹¹⁴ dahî ellerine geçürdi iseler de Avusturya ve Rusyalu, Fransa tavassutuyla sulhe müsâre'at itdiklerinden Belgrad'da baz'-ı Sırb mahalleri ile Eflak kasabaları yine memâlik-i Osmâniyye'ye ilhâk olunmak ve Azak kal'asının hedmiyle beraber (Özi) ve (Berad)¹¹⁵ sularından ve (Kabartay) ve (Dasani-داسنی) memleketlerinden Rusyalu el çekmek ve Karadeniz'e sefâ'in-i harbiye sevk idememek ve fakat Der'aliyye'de bir maslahat-güzâr ikâmesine me'zûn olmak ve (Tuna) ve (Sava) nehirleri Avusturyalu ile Devlet-i 'Aliyye arasında hudûd fâsıla i'tibâr olunmak şüru'âtıyla 1739 miladında Sırbistan'da vâki' Koruçka nâm mahalde bir mu'âhede nâme te'âtî idildi.

1153 senesinde İsveç ve Sicilistin devletleriyle ticâret mu'âhedesı yapılub Fransalu ile dahî tecdîd-i mu'âhede idildi.

İki üç senedenberü hâricî harb ve kıtâl ile uğraşılmasından ve Bosna şitânın kesretinden kaht ve galâ zuhûruyla halk pek çok zahmetlere uğradı.

¹¹⁴ Rumence adı İaşi'dir. Türkçede Yaş denilir.

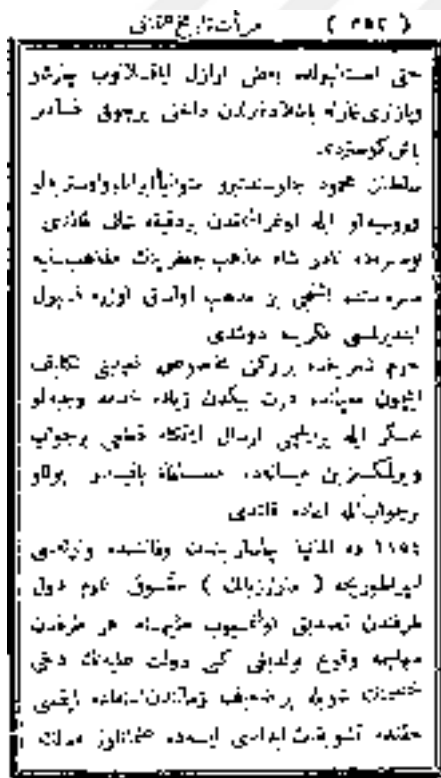
¹¹⁵ Berad: Aslen Berda'dır.

(S-352) Hatta İstanbul'da ba'z-ı erâzil ayaklanub çarşu ve bazarı gārete başladıklarından dâhili birçok fesâdlar baş gösterdi.

Sultân Mahmûd cülûsundan berü mütevâliyen İranlu ve Avusturyalı ve Rusyalı ile uğraşmaktan bir dakika hâli kalmadı. Bu sırada Nâdir Şâh mezheb-i Ca'feri'nin mezâhib-i seniyye sırasında beşinci ber mezheb olmak üzere kabûl itdirilmesi fikrine düşdü.

Harem-i Şerîf'de birer gün mahsûs ta'yîni teklîf içün ma'iyetinde dört binden ziyâde hademe ve cebelü 'asker ile bir ilçî irsâl itmekle, kat'î bir cevap virilmeksizin meyânede musâfât bâkîdir. Yollu bir cevap ile i'âde kılındı.

1154'de Almanya Çasarı'nın vefâtında vârisesi İmparatoriçe (Marserizban'ın)¹¹⁶ hukukî 'umûm-ı düvel tarafından tasdik olunmayub 'aleyhine her tarafdân muhâceme vukû' bulduğı gibi Devlet-i 'Aliyye'nin dahî hasmının şöyle bir za'îf zamânından istifâde itmesi hakkında teşvîkât idildi ise de Osmânlular meslek-i

¹¹⁶ Maria Theresia

(S-353) kadîmlerinden asla ayrılmayub bittavassut mu'âhede tasdîknâmelerini yine imzâ itdirdi ve Avusturyalunun gösterdikleri bunca nifâka karşı Osmânlu tarafından mu'âmele-i mu'âşeret ve mülâtafat ibrâz idildi.

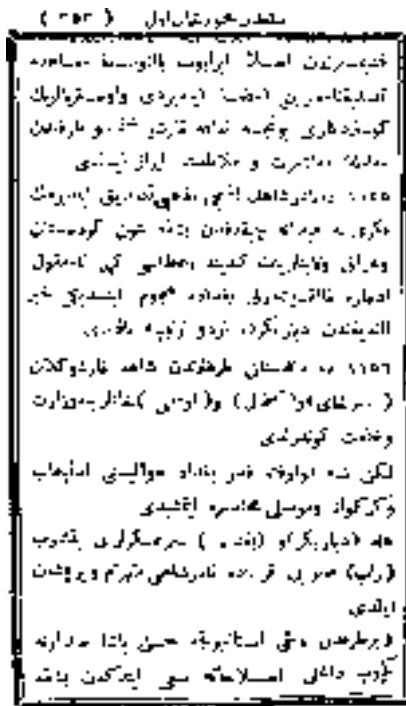
1155'de Nâdir Şâh'ın beşinci mezhebi tasdîk itdirmek fikri yine meydâna çıkdıktan başka bütün Kürdistan ve Irak vilâyetlerinin kendine i'tâsı gibi nâma'kûl idda'âlara kalkışarak Bağdad'a hücûm itdiği haber alındığından Diyarbekir'de ordu tertîbine bakıldı.

1156'da Dağıstan taraflarından Şâh'a karşı gelen (Sürhây) ve (Mahâl) ve (Osmi) Hanlarına vezâret ve hil'at gönderildi.

Lakin Şâh ol vakte kadar Bağdad havâlisini istî'âb ve Kerkûk ve Musul'u muhâsara itmişidi.

Hele (Diyarbekir) ve (Bağdad) ser'askerleri yetişüb (Zab) suyu kurbunda Nâdir Şâh'ı münhezim ve perîşân eyledi.

Ve bir taraftan dahî İstanbulca Hasan Pâşâ sadârete geçüb dâhilî ıslâhâta sa'y itdikden başka

(S-355) Revan kurbunda İranlu ile olan muhârebede ser'asker Yeğen Mehmed Pâşâ şehîd düşüb 'askeri dağlamağla Nâdir Şâh Erzurum'a doğru ilerüledi.

Ve bu def'a iltimâs yollu nâmeler 'arzıyla (Van) ve (Musul) ve (Bağdad) ve (Basra) eyâletini ya'ni kadîmde İran hudûdundan çıkmış olan ekser yerleri tatlılıkla istemeğe kalkıştığından damağında olan fesâdın netîcesi anlaşılaraq Şirvan ve Dağıstan ve Kumuk ve Kaytak Hanları imdâda yollanub bütün Rum-ili ve Anadolu eyâleti 'askeri dahî kaldırılıub Diyarbekir'de emsâli görülmemiş derecede 'azîm ordu cem' olundu.

1159'da Nâdir Şâh işin encâmı vahîm olacağını anlayub artık mezheb da'vâsından geçerek fakat ba'z-ı mevâd-ı cüz'üye iltimâsıyla iktifâ itdiğinden Sultân Murâd-ı Râbi'n 'ahd nâmesi esasınca mu'âhedeye karar virildi.

1160'da Avrupa devletleri imparatorluk verâseti da'vâsıçün taraf taraf olarak Devlet-i Osmâniyye'yi

(S-356) her biri başka başka ilçiler gönderüb tarafdarlığına da'vet ve hattı Macaristan'ın zabtını bile devlete teklîfde bulunmuşlar ve İranca dahî Nâdir Şâhı ümerâ-yı 'askeriyyesi i'dâm iderek Tebriz ve (Kirmanşah) ve (Hemedan) sekenesinde 'asâkir-i Osmâniyye'yi da'vet itmişler ise de Sultân Mahmud 'ahdinde vefâ ve sebât iderek meslek-i kadîm-i Osmâniyye asla hâlel getürmedi ve Avusturya mu'âhedesini tecdîd ve cümle hakkında olan mürâ'ât ve müvâlâtını te'kîd itdi.

1161'de İstanbul'da ve Bağdad'da bulunan yeniçeriler bir fitne çıkarmak garazıyla çarşu ve pazarlarda yine ba'z-ı edebsizliklerde bulundular ise de Pâdişâh-ı kârdân cezâlarını tertîb ve su'ûbât-ı dâhiliyeyi izâle iderek bir müddet cevâmi' ve kütübhane ve kışla ve sarây gibi ebniye ve 'imârât ile iştigâle vakt buldu.

1162'de Bağdad'da 'Araban tâgîları ve Mısır'da kölemenler te'dîb ve Akdeniz korsanları üzerine donanma gönderildi ve ehl-i İslâm'dan korsanlar eline düşüb İtalya'da kalan üserâ tahlîs idildi.

1163'de 'Arabistan nâ'ire-i fesâdla dolub (Benü Temîm)

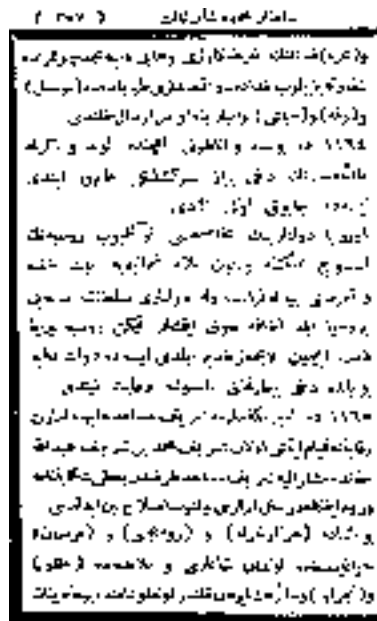
(S-357) ve (Gazze) kabâ'ilinin garazkârları Vehhâbi nâmıyla Necid çöllerinde şekâvete yayılıb Bağdad'a sû-i kasdları duyuldukda (Musul) ve (Rakka) ve (Habeş) vâlîlerine evâmîr irsâl kılındı.

1164'de Bosna ve Anadolu içinde Levend ve Ekrad tâ'ifesinin dahî biraz serkeşliği zuhûr itdi ise de çabuk önü alındı.

Avrupa devletlerinin muhâsemesi tükenmeyüb Rusya'nın İsveç memleketine ve bütün bilâd-ı şimâliyyeye niyet-i hufye ve ta'arruzunu beyânla Fransa ve Leh devletleri Saltanat-ı Seniyye'yi Prusya ile ittifâka sevk itmişler iken Rusya tebriye-i zimmet için lâyhalar takdîm eyledi ise de Devlet-i 'Aliyye bu bâbda dahî bîtarâflık usûlüne ri'âyet itdi.

1165'de Emîr-i Mekke-i Mükerreme Şerîf Mesâ'id 'aleyhine imâret rekâbetine kıyâm itmiş olan Şerîf Mehmed bin Şerîf Abdullah hakkında müşârunileyh Şerîf Mesâ'id tarafından ba'z-ı şikâyetnâme vürûd itmekle derhâl araları bulunub ıslâh-ı beyân idildi.

Bu esnâda (Hezargrad) ve (Ruşçuk) ve (Karaman) havâlisinde Levendân Hanları ve Malatya'da (Millü) ve (Tecirlü) vesâ'ir aşâyirden Kalenderoğlu nâmında bir 'âsinin

۱۱۶۸ء ہزار وقت دینبرو مزاج شاہانہ یہ ضعف

وانحراف کلی حاصل اولش ایستہ شدہ اور تہ لغت
شد قرعشہ لغتدن احتراز اطباتک انخطاریہ
باقلیوب ینہ کافہ مر اسک اجراسنہ اعتنا اولنقده
ایندی حتی بر جمعہ نمازی سلازلغندن صودتندہ
یادشاہ عدالت اکثناہ حضرتلری تجور قہودن
سرای ہادیونہ کیررگن اسب سوار بولندقلری حالہ
عازم دارالقرار اولدیلر نیش مبارککاری یکی جامہ شدہ
تربہ مخصہ وصنہ دفن ایندلی

(رحة الله عليه رحة واسعه)

﴿ سلطان اشار الیہ حضرتلر ینک شہزادہ سی اولدیغی ﴾
﴿ مشاور الیہ حضرتلر ینک معاصری ﴾
﴿ اور و یافتہ سندہ ﴾

بورون دانزو خانداندن (دون قارلوس)

{ ناپولی
و بجلیا

فلنک جمهوریت رئیس دردنی (کیاوس)
روسیا قرالی ہوہبول خانداندن ایکچی
(فرہ دریق)

(S-359)

1168'de biraz vakitdenberü mizâc-ı şâhaneye za'f ve inhirâf külli hâsıl olmuş ise de ortalığın şu kargaşalığından ihtirazen etıbbânın ihtârına bakılmayub yine kâffe-i merâsimin icrâsına itinâ olunmakta idi. Hatta bir cum'a namâzı selâmlığından 'avdetinde Pâdişâh-ı 'adâlet-iktinâh hazretleri timur kapudan saray-ı hümayûna girdiğin esb-süvâr bulundukları hâlde 'âzim dârü'l-karâr oldular. Na'aş-ı mübârekleri Yeni Câmi'de türbe-i mahsûsana defn idildi.

(Rahmetullah-ı 'aleyh Rahmeten Vâsi'a)

(Sultân Müşârünileyh Hazretlerinin Şehzâdesi Olmadığı)

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Napoli	}	Bourbon Danju hânedânından (Don Karlos)
Ve Sicilya		

Felemenk Cumhûriyet Re'isi Dördüncü (Giylos)

Prusya kralı Hohencollar¹¹⁸ hânedânından İkinci (Frederik)

¹¹⁸ Hohenzollern

(۳۶۰) مرآت تاریخ عثمانی

انگلتره	هانور خاندانیدن انتھی (ژورژ)
اسپانیا	یوریون خاندانیدن (فردیناندو)
لهستان	ستانسلاس (افدنکس)
فرانسہ	قرالی یوریون خاندانیدن اون بشی (لوی)
روسیہ	قرالی بشی (ایوان)
اسویج	دولتی (فردریق)
{ المانیا وستریا }	دولتی ہابسبورغ خاندانیدن انتھی (شارلی)
ونڈیک	جمهوریت ریسو (دوژہ)
ساردینیا	قرالی (وکتورامدہ)
پورتکیہ	قرالی ایگھی (پدور)
{ دایارقہ لوروج }	قرالی دردنجی (فرادریق)
﴿ آسیا قطعہ سندیہ ﴾	
ایران	شاہی (طہاسب خان) ہمدہ (عباس خان)
	خان (ہمدہ) (نادرخان) قوی

(S-360)

İngiltere Hannover hânedânından Altıncı (Jorj)

İspanya Bourbon hânedânından (Ferdinando)

Lehistan Stanislas (Lafzanks)¹¹⁹

Fransa kralı Bourbon Hânedânından On Beşinci (Luyi)

Rusya Kralı Beşinci (İvan)

İsveç Devleti (Frederik)

Almanya	}	Devleti Habsburg hânedânından Altıncı (Şarl)
Avusturya		

Venedik Cumhûriyet Reisi (Doje)¹²⁰

Sardinya Kralı (Viktor Amade)

Portekiz Kralı İkinci (Pedar)

Danimarka	}	Kralı Dördüncü (Frederik)
Norveç		

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Tahmasb Han) ba'de ('Abbâs Han) ba'de (Nâdir Han) Kulu

¹¹⁹ Leçinski

¹²⁰ Doçe

(S-361)

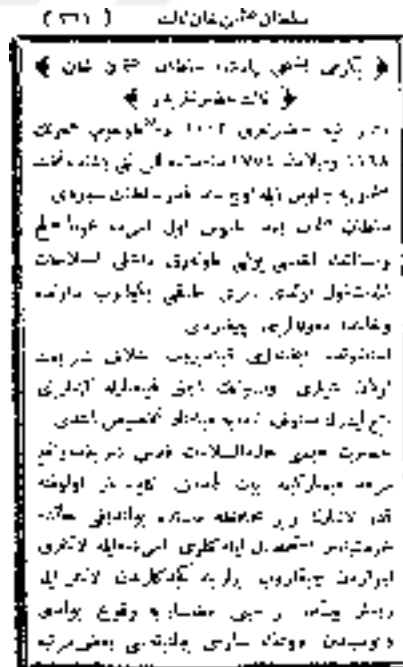
(YİRMİ BEŞİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN OSMÂN HAN-I SÂLİS HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh Hazretleri 1112'de¹²¹ doğub hicretin 1168 ve milâdın 1754 senesinde elli altı yaşında taht-ı Osmâniyye'ye cülûs ile üç sene kadar saltanat sürdü.

Sultân Osmân ba'de'l-cülûs evvel emirde 'umûmen sulh ve mesâlemetin ibkâsı yolunu tutarak dâhilî ıslâhât ile meşgûl oldu. Sarây takımını yenileyüb sâzende ve hanende makûlelerini çıkardı.

İstanbul'da meyhâneleri kapatdırub hilâf-ı şerî'at olan şeyleri ve nisvânın açık kıyâfetlerle gezmelerini men' iderek sunûf-ı teba'aya kıyâfetler tahsîs itdi.

Hazret-i 'İsa 'aleyhisselâm'ın Kudüs-i Şerîf'de vâki' merkad-ı mübârekiyle Beytü'l-hamd'de ki kilisâlar ol vakte kadar Latinlerin zîr muhâfazasında bulunduğ u hâlde Hristiyanlar istihsâl eyledikleri emirnâme ile Latinleri oralardan çıkarub yirlerine geçdiklerinden Latinler ile Rumlar beyninde bir hayli mudârebe vukû' buldu ve bu sebebden devletin hârici politikası ba'z-ı mertebe

¹²¹ 1110

(S-362) işgâl idildi. Nihâyet Metropolitlerin nefyiyle işin önü alındı.

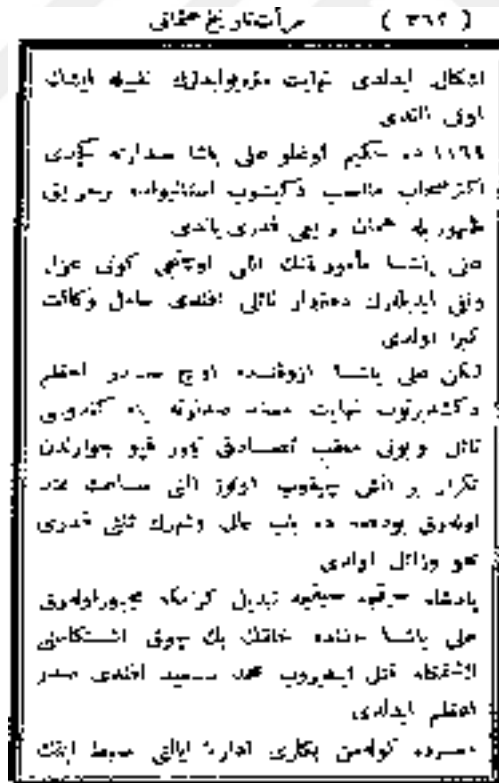
1169'da Hekîmoğlu 'Alî Pâşâ sadârete geçdi. Ekser ashâb-ı menâsıb deġişüb İstanbul'da bir harîk zuhûruyla hemân rub'î kadarı yandı.

'Alî Pâşâ me'mûriyetinin elli üçüncü günü 'azl ve nefy idilerek Defterdâr Nâ'ilî Efendi¹²² hâmil-i vekâlet-i kübrâ oldu.

Lakin Ali Pâşâ az vakitte üç sadrâ'zam deġışdirtüb nihâyet mesned-i sadârete yine kendüsi nâ'il ve bunu mu'akkib tesâdüfî Temur kapu civârında tekrar bir ateş çıkub otuz altı sâ'at mümted olarak bu def'a da Bab-ı 'âlî ve şehrin sülüsü kadarı mahv ve zâ'il oldu.

Pâdişâh sıkıca sıkıca tebdîl gezmeġe mecbûr olarak 'Alî Pâşâ hakkında halkın pek çok iştikâsını iştirmekle katl itdirüb, Mehmed Sa'îd Efendi sadrâ'zam idildi.

Mısır'da Kölemen begleri idâre-i eyâleti zabt itmek

¹²² Nâ'ilî Abdullah Paşa

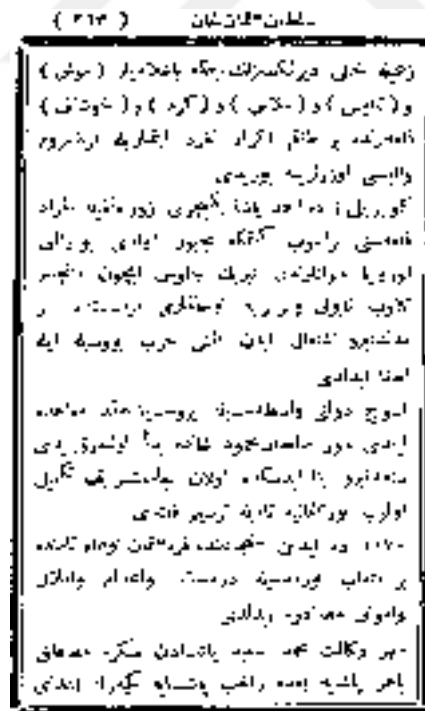
(S-363) zu'muyla hayli dirliksizlik itmeğe başladılar. (Muş) ve (Tiblis)¹²³ ve (Melas) ve (Kurd) ve (Hoşaf)¹²⁴ kal'alarında bir takım ekrad teferrüd itmeleriyle Erzurum vâlîsi üzerlerine yürüdü.

Köprülüzâde Ahmed Pâşâ yeniçeri zorbalığıyla Belgrad kal'asını bırağub gitmeğe mecbûr oldu. Bu aralık Avrupa devletlerinden tebrîk-i cülûs için ilçiler gelüb Napoli ve Berberiyye ocakları arasında bir müddetdenberü işti'âl iden ateş-i harb bu vesile ile itfâ idildi.

İsveç Devleti vâsıtasıyla Prusya 'akd-ı mu'âhede itdi. Devr-i Sultân Mahmûd Han'da beden olunarak yedi senedenberü binâ idilmekde olan câmi'-i şerîf tekmi'l olub Nur-ı Osmâniyye nâmıyla tersîm kılındı.

1170'de Aydın sancâğında Kara Osmânoğlu nâmında bir mütegalib türemesiyle derdest ve i'dâm ve emlâk ve emvâlî müsâdere idildi.

Mühr-i vekâlet Mehmed Sa'îd Pâşâ'dan sonra Mustafa Bâhir Pâşâ'ya ba'de Râgıb Pâşâ'ya geçerek ibtidâ-yı

¹²³ Tiflis olabilir.

¹²⁴ Hoşab

(S-364) cülûsundan şimdiye kadar yedi def'a tedebbil-i sadâret vukû' buldu.

Berruşşam 'Arabânı yine tarîk-i 'isyâna yayılarak hacâc-ı Müsliminin yollarını kesüb gârât eyledikleri duyuldu. Meşhûr vâlide (Şehsuvar) Sultân ve Sultân (Ahmed)-i Sâlisin büyük oğlu Sultân (Mehmed) Han bu avânda 'âzim-i dâr-ı cinân oldu.

1171'de Sultân (Osmân) Râgıb Pâşâ'nın dahî 'azli niyetinde iken terk-i dağdağa-i hayât eyledi. Na'sı Laleli Câmi'-i Şerîf'ine defn idildi.

(Rahmetullah-ı 'aleyh rahmeten vâsi'a)

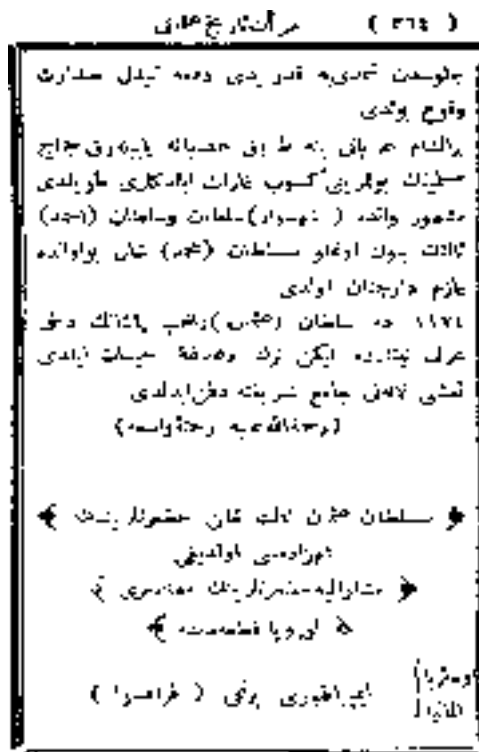
(Sultân Osmân Sâlis Han Hazretlerinin)

Şehzâdesi olmadığı

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Avusturya } imparatoru Birinci (Fransuva)
Almanya }

سلطان عثمان خان (۳۶۵)

دولتی هو ھنجور خانانندن ايکيجي (فرہ دريق)	بروسيا
دولتی (ادولف فردر يق)	اسويج
دولتی النجی (نيوان)	روسيا
دولتی بور بون ماملاستان دن اون ! شنجی (لونی)	فرانسہ
ھانور خانانندن ايکيجي (ژورژ)	انگلتر
دولتی برغنس خانانندن برنجی (ژوزف)	پورتوگال
دولتی اوچنجی (اوکومت)	له
بور بون دائرو خانانندن (دون کارلوس)	نابولي
جمهوريت رئيسی دردنجي (کياوس)	سجاليا
بور بون خانانندن النجی (ژوز)	فلانک
قرانی (ستائسلاس آفتونکس)	اسپانيا
﴿ اسيا قطعہ سندہ ﴾	لمستان
شاھی (نادر خان) ذولی	ايران

(S-365)

Prusya Devleti Hohencollar¹²⁵ hânedânından İkinci (Frederik)

İsveç Devleti (Adolf Frederik)

Rusya Devleti Altıncı (İvan)

Fransa Devleti Bourbon familyasından On Beşinci (Luyi)

İngiltere Hannover hânedânından İkinci (Jorj)

Portekiz Devleti Braganos hânedânından Birinci (Jozef)

Leh Devleti Üçüncü (Ogust)

Napoli	}	Bourbon (Danju) hânedânından (Don Karlos)
Sicilya		

Felemenk Cumhûriyet Reisi Dördüncü (Giylos)

İspanya Bourbon hânedânından Altıncı (Jorj)

Lehistan Kralı (Stanislas Laftonks)¹²⁶

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Nâdir Şâh) Kulu

¹²⁵ Hohenzollern

¹²⁶ Leçinski

(S-367) kendi efkârına uydurub bunlardan 'ibâret olarak bir hey'et-i müttefikin teşkîl eylemiş ve eski Rum imparatorluğunu tekrar meydana getüreceği va'diyle memleketin ve Mora cezîresinde ateş-i ihtilâli 'alevlendirmiş ve Fransalu dahi Rusya'yı işgâl ile kendi ipini boyamak için Devlet-i 'Aliyye'yi Rusya 'aleyhine harbe tahrîk ve teşvîk itmiş idi.

Gerçi sadrâ'zam Muhsinzâde Mehmed Pâşâ böyle bir na-behengâm muhârebenin intihâsı devlete vehîm olacağını ihtârda bulunmuş ise de ahvâl-i 'âlemden bihaber olunarak iğfâliyle 'azl idilüb Rusya 'aleyhine kıyâm olunmuş idi.

Sultân (Mustafa) hazretleri sonraları vehâmet-i 'âkıbet-i umûrî derpîş ile işi pamuk ipliğiyle bağlayub ba'z-ı nizâmât-ı dâhiliye ile iştigâle başladı.

Muktezâ-yı zamâna göre her husûsu ıslâh ve ta'dîl ve vâridât-ı mîriyenin tezyîd ve hüsn idâresiçün isrâfâtın önünü almağa ve ibtidâ vûkelâ ve me'mûrinin

(۳۶۷) سلطان مصطفى خان

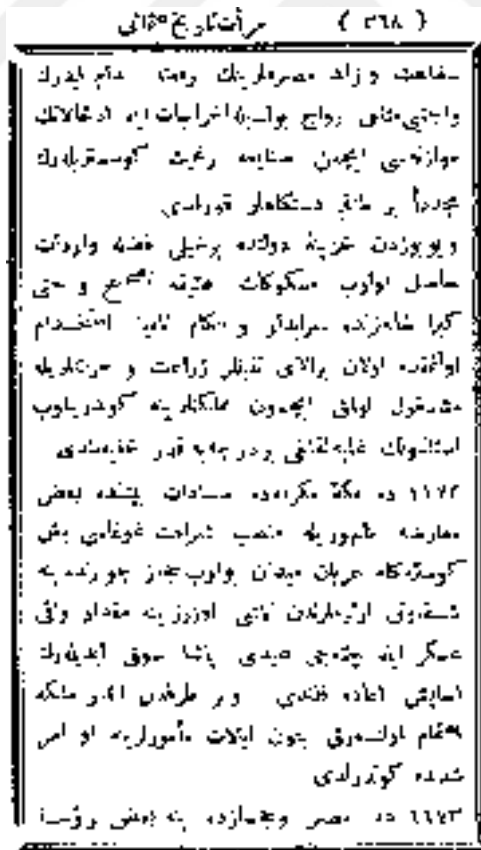
کندی افکاره او دیروب بونلردن هپارت اوله رق
برهات متفقین تشکیل باش واسکی دوم
ایمپراطورلنی تکرار بدله کتورمیکي وصدله
ملکین وهورا جزیره سده اتش اغتلائی مالوندریش
وفرانه او دخی روسیه بی اشتغال ایله کندی ایلی
بویاق ایچون دولت عایدی روسیه هاپنه حربه
تحریرک و تشویق باش ایلی
گرچه صدر اعظم محسن زاده محمد پاشا بویله
برمانکام بحار بهک انتهای دولت و خیم اوله جغی
انتظارده بولوش ایسه احوال حاکمین بهزیر
بولنلرک اغتلائی عزل ایدیلاوب روسیه هاپنه قیام
اولمشینی
سلطان (مصطفی) حضرتلری مسکرتی و طاعت
عاقبت اموری دریش ایله ایلی یاموق
اینگیزه بولوب ایضی اخلاصک داخایه ایله اشتغاله
باشلادی
مقتضای زمانه کوره هر شهره می اصلاح و تدبیر
و واردات بهر بهک نزدیک و حسن اداره سیچون
امهاتک اوکئی الله و ایذا و کفلا و مامورینک

(S-368) sefâhet ve zâid masraflarının rif'ate dam iderek ve ecnebi meta'ı revâc bulmasıyla ihrâcât ile idhâlâtın muvâzenesi için sanâyi'e râğbet gösterilerek müceddeden bir takım destgâhlar kuruldu.

Ve bu yüzden hazîne-i devletde bir hayli fazla vâridât hâsıl olub meskûkât-ı 'atîke tashîh ve hatta kübrâ hânelerinde sarâydar ve 'akkâm nâmıyla istihdâm olunmakda olan bir alay tenbeller zirâ'at ve hırâsetleriyle meşgûl olmak için memleketlerine gönderilüb İstanbul'un galabalıklığı bir dereceye kadar hafiflendi.

1172'de Mekke-i Mükerrreme'de sâdât beyninde ba'-zı mu'âraza zuhûruyla mansıb-ı şerâfet gavgası baş göstermekle 'Arabân meydân bulub Hicâz civârında yine şekâveti artırımlarından nâşî üzerlerine mikdâr-ı vâfî 'asker ile Çıtacı Abdî Pâşâ sevk idilerek asâyîş i'âde kılındı ve bir taraftan i'mâr-ı mülke ihtimâm olunarak bütün eyâlet me'mûrlarına o emr-i şedîde gönderildi.

1173'de Mısır ve Hicaz'da yine ba'z-ı rü'esâ

(S-369) tarîk-i şekâvete dökülmüşler ise de yolları urulub şekâvetlerinin önü alındı.

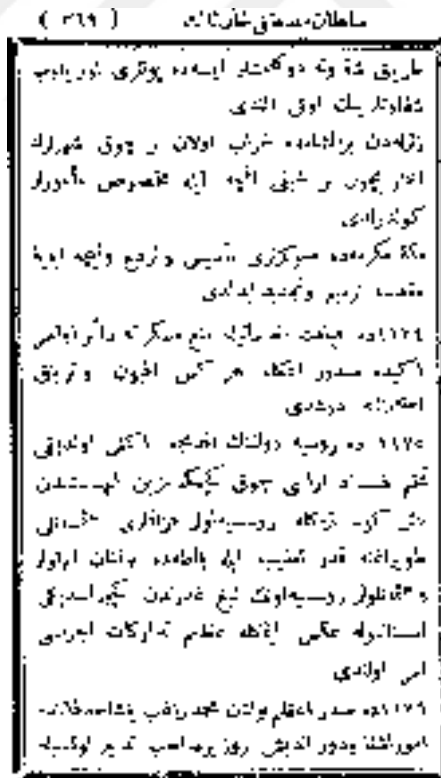
Zelzeleden Berruşşam'da harâb olan birçok şehirlerin 'imâriçün bir hayli akçe ile mahsûs me'mûrlar gönderildi.

Mekke-i Mükerreme'de su kemerleri te'sîs ve terfî' ve niçe ebniye-i mukaddese termîm ve tecdîd idildi.

1174'de kıyâfet nizâmâtıyla men'-i müskirâta dâ'ir o emr-i ekîde sudûr itmekle herkes afyon ve tiryak isti'mâline düşdü.

1175'de Rusya Devleti'nin akdemce ekmiş olduğu tohum-ı fesâd arası çok geçmeksizin Lehistan'dan baş göstermekle Rusyalular Kazakları Osmânlı toprağına kadar ta'kîb ile Balta'da bulunan Lehlüler ve Osmânlular Rusyalunun tîğ gadrinden geçürildiği İstanbul'a 'aks itmekle 'azîm tedârikât icrâsı emr olundu.

1176'da Sadrâ'zam bulunan Mehmed Râgıb Pâşâ hadd-i zâtında umûr-ı âşinâ ve devr-endîş bir ve vezîr sâhib-i tedbîr olmasıyla

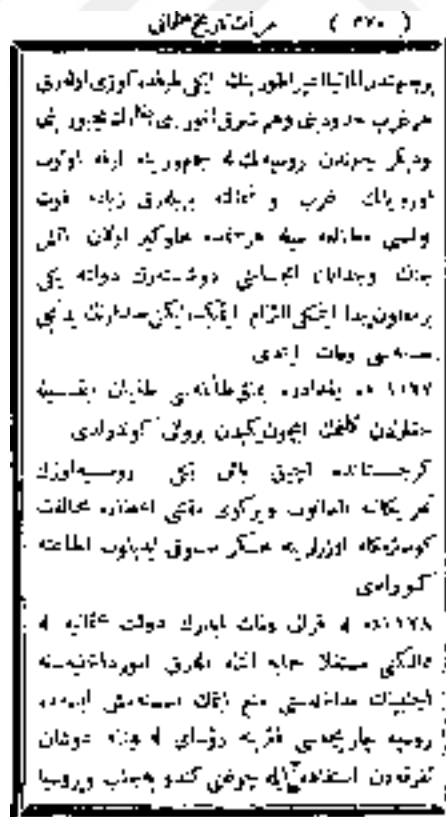

(S-370) bir cihetden Almanya İmparatoru'nun iki tarafda gözü olarak hem garb hudûdını ve hem şark süğürünü beklemek mecbûriyeti ve diğer cihetden Rusya'nın Leh Cumhûriyeti'ne arka olub Avrupa'nın garb ve şimâline yayılarak ziyâde kuvvet bulması mütâla'asıyla her sitemde 'uluvgîr olan ateş-i cenk ve cidâlin encâmını düşünerek devlete yeni bir mu'âvin peyda itmeği iltizâm itmek de iken sadâretin yedinci senesi vefât itdi.

1177 de Bağdad'da بمابق ta'ifesi tuğyân itmesiyle haklarından gelinmek içün yeniden bir vâlî gönderildi.

Gürcistan'da Açık-baş Begi, Rusyaluların tahrîkâtına aldanub virgü mukannenî i'tâda muhâlefet göstermekle üzerlerine 'asker sevk idilüb itâ'ate getirildi.

1178'de Leh kralı vefât iderek Devlet-i Osmâniyye Leh memâliğini müstakillen himâye altına alarak umûr-ı dâhiliyesine ecnebiyyenin müdâhalesini men' itmek istemiş ise de Rusya Çariçesi Katerina rüesâ-yı Leh beynine düşân-ı tefrikadan istifâde ile çoğunu kendüye celb ve Prusya

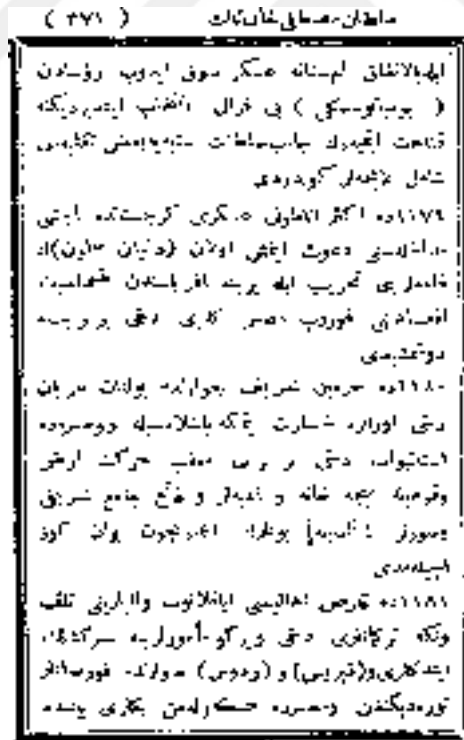

(S-371) ile bi'l-ittifâk Lehistan'a 'asker sevk idüb rü'esâdan (Bombatovski)'yi¹²⁷ kral intihâb itirdiğine kanâ'at itmeyerek cânib-i Saltanat-ı Seniyyeye ba'z-ı teklifâtı şâmil lâyhalar gönderdi.

1179'da ekser Anadolu 'askeri Gürcistan'da ecnebi müdâhalesini da'vet itmiş olan (Danyan Sülûmon)'un¹²⁸ kal'alarını tahrîb ile yerine akrabasından Tahmasb'ın ik'adını kurub Mısır Begleri dahî birbirine düşmüşüdi.

1180'de Haremeyn-i Şerîf civârında bulunan 'Arabân dahî oralara hasâret itmeğe başlamasıyla ve bu sırada İstanbul'da dahî bir birini mu'akkib hareket arz-ı vukû'yla nice hâne ve ebniyyeler ve Fâtih Câmi'-i Şerîf'i ve surlar yıkılmasıyla bunların i'mârîçün bir an göz açılmadı.

1181'de Kars ahâlisi ayaklanub vâlîlerini telef ve Teke Türkmenleri dahî virgü me'mûrlarına serkeşlik itdikleri ve (Kıbrıs) ve (Rodos) sularında korsanlar türediğinden ve Mısır'da Kölemen begleri beyninde

¹²⁷ Ponyatovski

¹²⁸ Dadyan Sülûman

(S-372) nifâk zuhûruyla her tarafda nice meşgale baş gösterdiğinden hudûd-ı şarkiyeye ‘asker gönderilüb Akdeniz’e donanma çıkarıldı.

1182’de Karadağ’da bir Rusya papasının tahrîkiyle başkaldıran bir takım eşkıyayı Bosna ‘askeri kılıçdan geçirülmeleri üzerine Rusyalular Lehlülerün serbestliği şûrûtunu vikâye bahanesiyle yine menvî-i zamîrini icrâya kıyâm iderek oralara ‘asker sevk itmesiyle taraf-ı devletden (Hotin) serhadına ihtiyâten ‘asker gönderildi.

1183’de Sadrâ’zam Hamza Pâşâ Rusyalunun Balta muhâfazasında olan Tatar leşkeriyle mücâdeleye tutuşduğundan daha ziyâde istihkâmâtına kuvvet virmeksizin ba’demâ Lehistanca asla müdâhale itmemek ve ‘askerini Leh toprağından çıkub oraların serbesti-i harekâtına hâlel getürmemek üzere düvel-i müttefikanın ta’ahhüdünü mutazammın bir ‘ahidnâme tanzîm ve imzâ idilmesini teklîf itdikde Rusyalu imzâdan imtinâ’ göstermesiyle müşârünileyh Rusya sefirini derhâl Yedi Kule’de

(S-373) habs iderek vakitsizce hemân Rusya'ya i'lân-ı harb olundu.

Fransa Devleti tarafından ta'yîn olunan mühendisler ma'rifetiyle Çanakkal'a'sı boğazına metîn istihkâmlar yapıldı.

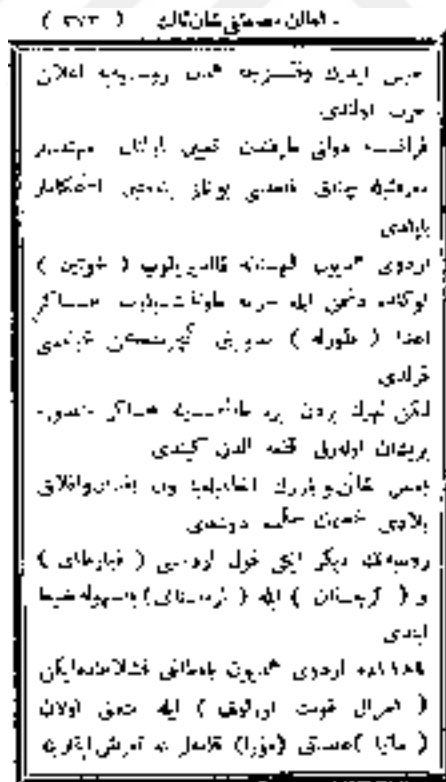
Ordu-yı hümâyûn Lehistan'a kaldırılıub (Hotin) önünde düşman ile harbe tutuşulub 'asâkir-i a'dâ (Turla) suyunu geçerken haylisi kırıldı.

Lakin nehrin birden taşmasıyla 'asâkir-i mensûre perîşân olarak kal'a elden gitdi.

Ba'z-ı hâ'in boyarların ihânetiyle bütün Boğdan ve Eflak bilâdı hasmın hükmüne düşdü.

Rusya'nın diğer iki kolordusu (Kabartay) ve (Gürcistan) ile (Ermenistan'ı) bissühûle zabt itdi.

1184'de ordu-yı hümâyûn Babadağ'ı kışlağında iken (Amiral Kont Orlof) ile müttefik olan (Manya) 'usâtı (Mora) kal'alarına ta'arruz itmeleriyle

(S-374) bir haylisi kılıçdan geçirildi.

Lakin Bahr-ı Baltık ve Cebel-i Târik'dan dolaşub gelmiş olan Rusya gemileri donanmayı Çeşme önünde yakmakla her tarafda buğz ve hiddet artub Rusya'nın icrâ-yı garazına vesile olan ve İzmir sevâhilinde bulunan ba'z-ı Hristiyanlar ahâli tarafından telef idildi.

Ve hudûd-ı şimâliyede Bükreş'e gönderilen 'asâkir nizâmsızlığı yüzünden tarumâr olarak düşman 'askeri (İsmâ'il) ve (Kili) ve (Bender) ve (Akkirman) ve (İbrail) kal'alarını zabt eyledi.

1185'de Rusya sefâ'ini (Limni) ve (Bozca) adaları kıyılarına kadar gelmekle boğazın istihkâmâtına i'tinâ olunub Kapudan Gâzî Hasan Pâşâ düşmanı evvel sulara koğarken orduda 'askerin zorbalığı derece-i nihâyeye varub Rusya Devleti tarafından düvel-i sâ'irenin müdâhale itmemesi şartıyla mütâreke ve musâlaha teklîfleri zuhûr itdiysede Saltanat-ı Seniyye Avusturya ile ittifâk iderek yeniden harbe kıyâm itdikde yeniçeriler büsbütün 'âsîliğe karar virüb ordudan

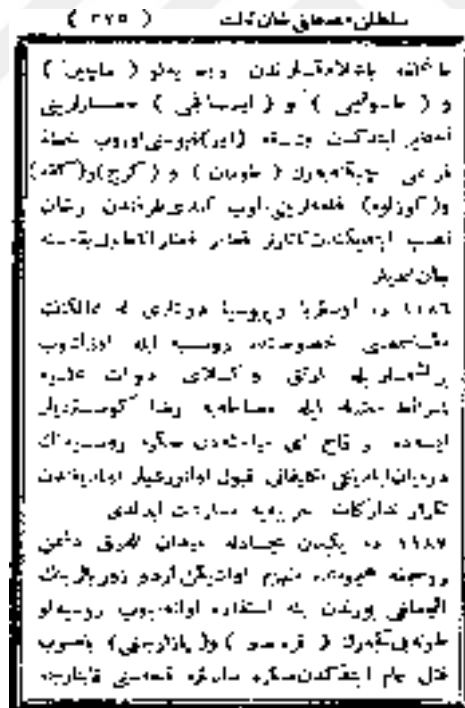
(۳۳۴) مکتوبات تاریخ عثمانی

مکتوبات تاریخ عثمانی
آن عمر دانی و چین مکتوبات تاریخ عثمانی
وین روسیه مکتوبات تاریخ عثمانی
هر طرفه افغان و دست آرتوب روسیه مکتوبات تاریخ عثمانی
شربت و سبزه اولان وارای مکتوبات تاریخ عثمانی
بعض فرستاده ای طرفه تاریخ عثمانی
و - دوم - مکتوبات تاریخ عثمانی
افغانستان و روسیه مکتوبات تاریخ عثمانی
(روسیه) و (ککی) و (بندر) و (نیکرمان)
و (ارانی) و (ایلی)
مکتوبات روسیه سفاتی (نی) و (وزجه)
اماری سفاتی در کلاک و نیکرمان
استان اولان و نیکرمان مکتوبات تاریخ عثمانی
اول سوله قورلارن اردود مکتوبات تاریخ عثمانی
درجه سوله و اروپ روسیه مکتوبات تاریخ عثمانی
دول تبات مکتوبات تاریخ عثمانی
و مکتوبات تاریخ عثمانی
اوسترا ایله افغان مکتوبات تاریخ عثمانی
نیکرمان و روسیه مکتوبات تاریخ عثمانی

(S-375) dağılmağa başladıklarından Rusyalu (Maçin) ve (Tulcı)¹²⁹ ve (İsakçı) hisârlarını teshîr itdikden başka (Ur) kapusunu urub hıttâ-i Kırım'ı çiğneyerek (Toman)¹³⁰ ve (Kerç) ve (Kefe) ve (Gözleve) kal'alarını alub kendü tarafından bir han nasb itdiğinden Tatarlar katar katar Anadolu yakasına cân itdiler.

1186'da Avusturya ve Prusya devletleri Leh memâliğinin mukâseme husûsunda Rusya ile uzlaşub birleşmeleriyle artık vükelâ-yı Devlet-i 'Aliyye şerâ'it mu'tedile ile musâlahaya rızâ gösterdiler ise de birkaç ay mübâhaseden sonra Rusya'nın dermeyân eylediği teklîfâtı kabûl olunur şeyler olmadığından tekrar tedârikât-ı harbiyeye müsâre'at idildi.

1187'de yeniden mücâdele-i meydân alarak düşman Rusçuk'a hücumunda münhezim olmuşiken ordu zorbalarının alçaklığı yüzünden yine istifâde olunamayub Rusyalu Tuna'yı geçerek (Karasu) ve (Pazarcık'ı) basub katl-i 'âm itdikden sonra Silistre kal'asını Kaynarca

¹²⁹ Tulca

¹³⁰ Taman

(S-376) müsâdesinde galebe iderek (Hırsuva) havâlisini istîlâ ve ser'askeri perîşân iderek, (Kozluca) ve (Varna)'dan güç ile def' idildi.

Sultân (Mustafa) bizzât Tuna ordusunun zamân idâresini ele alarak bir kuvve-i cesîme ile sefere gitmeği tasmiîn eylediği hâlde rûh-ı pür-fütûhları 'âzim dârülcenân oldu.

(Rahmetullah-ı 'aleyh Rahmeten Vâsi'a)

Laleli ve Ayazma Câmi'-i Şerîfleri müşârünileyhin binâgerdesidir.

(Sultân Müşârünileyh Hazretlerinin Şehzâdesi)

(Sultân (Selîm-i Sâlis)'dir.)

Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı

(Avrupa Kıt'asında)

Rusya Kralı Üçüncü (Petro) fevtiyle Holtein Gottorp¹³¹ familyasından İkinci (Katerina)

Avusturya Kralı Birinci (Fransuva) ba'de İkinci (Jozef)

¹³¹ Holstein Gottop

(S-377)

Almanya } kralı Hohencollar¹³² familyasından Birinci (Frederik)
Prusya }

Fransa kralı Bourbon familyasından On Beşinci (Luyi)

İngiltere Brounzevik Hannover¹³³ hānedânından İkinci (Jorj) ba'de hānedan-ı mezbûr Üçüncü (Jorj) merkûm muahharen hal' olunmuştur.

İspanya kralı Bourbon hānedânından Üçüncü (Şarl)

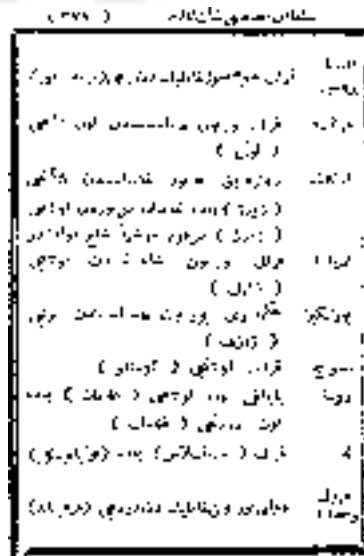
Portekiz hükümdârı Bourbon familyasından Birinci (Jozef)

İsveç Kralı Üçüncü (Gustav)

Roma Papalığı On Üçüncü (Kleman) ba'de On Dördüncü (Kleman)

Leh Kralı (Stanislas) ba'de (Bonyatovski)¹³⁴

Napoli } Devleti Bourbon Familyasından Dördüncü (Ferdinand)
ve Sicilya }

¹³² Hohenzollern

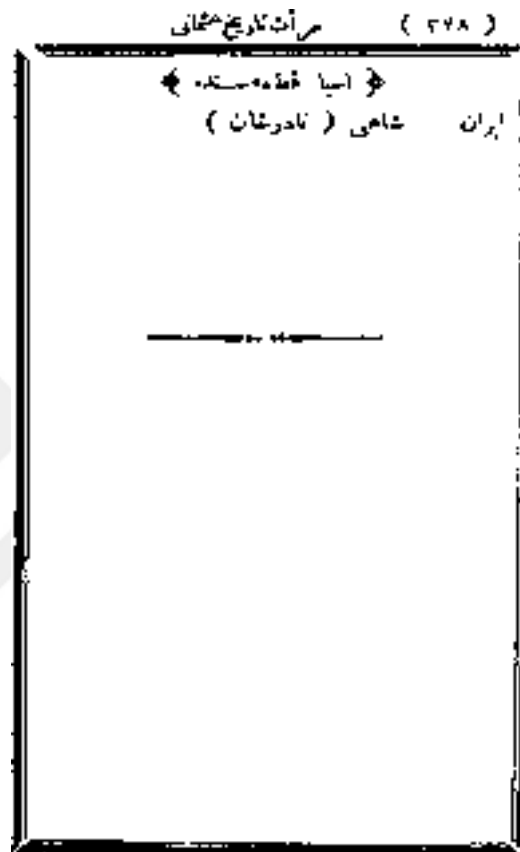
¹³³ Braunjevik Hannover

¹³⁴ Ponyatovski

(S-378)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Nâdir Han)

(S-379)

(YİRMİ YEDİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLHAMÎD HAN-I EVVEL HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh hazretleri hicretin 1138 târîhinde doğdu ve 1187 sene-i hicriye ve 1773 miladiyesinde taht-ı ‘Âlî-i Osmâniyye’ye cülûs buyurdu.

On altı sene saltanat sürdü. Birâderi Sultân (Mustafa)’nın zamânında hazînenin kemâl derece müzâyakaya düşmesinden nâşî cülûs-ı ‘atiyesinden sırf nazarla mahzâ Lehlûlerin iğfâlâtı semeresi olarak müşârünileyh Sultân (Mustafa) hazretlerinin o an saltanatlarında Rusya ile açılmış ve pek çok sademâtı görülmüş olan muhârebenin esbâb-ı indifâ‘yesinin tedârikiyle i‘âde-i sulh ve asâyiş vesâ‘itinin istihsâlini arzu buyurmuş ise de Rusya İmparatoriçesi mukaddemâ ‘askerinin Rusçuk ve Silistre taraflarında münhezim olması üzerine Asitâne’de cülûs vukû‘nu fırsat ad iderek pâyitaht-ı Osmâniyye’yi zabt itmek sevdâsına düşdü.

1188’de ordu-yı hümayûn Tuna’dan berü de yüz bin kadar

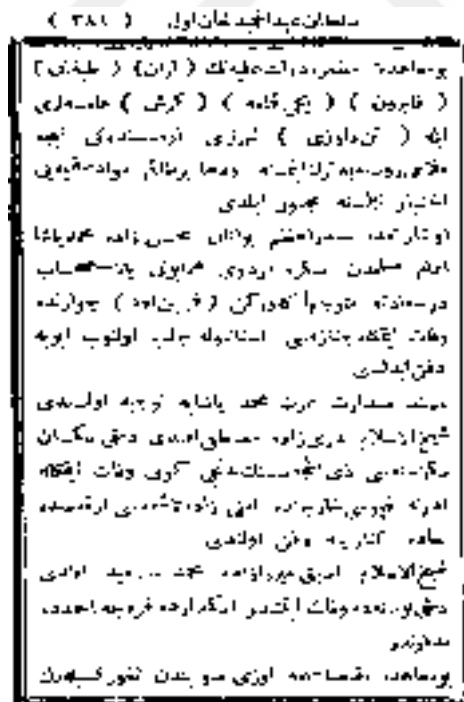
(S-381) Bu mu'âhede-i muzırre Devlet-i 'Aliyye'nin (Azan-ازان) (Taygan) (Kılburun) (Yeni Kal'a) (Kerş)¹³⁵ kal'aları ile (Tındavzi-تنداوی) nehirleri arasındaki nice kılâ'yı Rusya'ya terk itmesine ve daha bir takım mevâd-ı sakîmeyi ihtiyâr eylemesine mecbûr eyledi.

Ol târîhde sadrâ'zam bulunan Muhsinzâde Mehmed Pâşâ itimâm-ı sulhden sonra ordu-yı hümâyûn'ı bi'l-istishâb Dersa'âdet'e müteveccihen gelürken (Karinâbâd) civârında vefât itmekle cenâzesi İstanbul'a celb olunub Eyüb'e defn idildi.

Mesned-i sadâret 'İzzet Mehmed Pâşâ'ya tevcîh olundu. Şeyhülislâm Dürrîzâde Mustafa Efendi dahî seksen sekiz senesi Zilhiccesinin yedinci günü vefât itmekle Edirne Kapusu hâricinde La'lîzâde çeşmesi arkasında cadde kenarına defn olundu.

Şeyhülislâm-ı esbak Mirzazâde Mehmed Sa'îd Efendi dahî Bosna'da vefât itmiştir. Üsküdar'da Karaca Ahmed'de medfûndur.

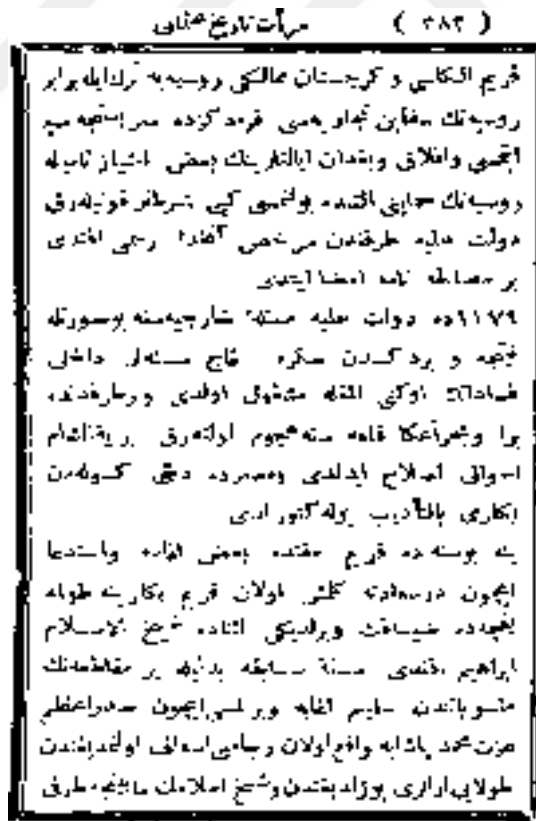
Bu mu'âhede iktizâsınca Özi suyundan sügür kesilerek

(S-382) Kırım ülkesi ve Gürcistan memâliği Rusya'ya terk ile beraber Rusya'nın sefâ'in-i ticâriyesi Karadeniz'de serbestçe seyr itmesi ve Eflak ve Boğdan eyâletlerinin ba'z-ı imtiyâz nâmıyla Rusya'nın himâyeti altında bulunması gibi şartlar konularak Devlet-i 'Aliyye tarafından Murahhas-ı Kethüdâ Resmî Efendi bir musâlaha nâme imzâ itdi.

1179'da Devlet-i 'Aliyye mes'ele-i hâricîyesine bu sûretle netice virdikden sonra kaç seneler dâhilî fesâdâtın önünü almağla meşgûl oldu ve bir taraftanda berren ve bahran 'Akka kal'asına hücûm olunarak Berriyetüşşâm ahvâli ıslâh idildi ve Mısır'da dahî Kölemen begleri bitte'dîb yola getirildi.

Yine Bosna'da Kırım hakkında ba'z-ı ifâde ve istid'â için Dersa'âdet'e gelmiş olan Kırım Beglerine Dolmabağçe'de ziyâfet virildiği esnâda Şeyhülislâm İbrâhîm Efendi sene-i sâbika bedeliyle bir mukâta'anın mensûbânından Selîm Ağa'ya virilmesi için Sadrâ'zam 'İzzet Mehmed Pâşâ'ya vâk'î olan ricâmı is'âf olunmadığından dolayı araları bozulduğundan ve Şeyhülislâm'ın mâbeyince tarafı.

(S-383) kuvvetlice olarak 'İzzet Mehmed Pâşâ ise kaynı Çelebi İsmâ'îl Ağa'nın ef'âl ve etvâr gayr-ı lâyıkasıyla lekelenmiş bulunduğundan Cemâziyelevvelinin sekizinci günü 'azl idilüb yerine Kethüdâ-yı Sadr-ı 'Âlî Derviş Mehmed Ağa rütbe-i vezâretle sadrâ'zam oldu.

Yirmi iki gün sonra da Şeyhülislâm 'azl idilerek makâm-ı meşayihata Sâlih-zâde Mehmed Emin Efendi getirildi. İzmir civârında Bayındır voyvodası 'İvaz Mehmed Ağa'nın ahâliye ziyâdesiyle zulm ve gadr idüb vâlîler men' ve terbiyesinden 'âciz oldukları cihetle Kapudan Gâzî Hasan Pâşâ vasıtasıyla İzmir'de (Tire) garbında (Eğridere) nâm mahalde 'avenesiyle tutulub i'dâm idildi.

1190'da Şâh Tahmasb'ın zevâl-i saltanatından sonra Şiraz havâlisinde ref-i livâ-yı istiklâl iden İran vekili Zend Abdü'l-kerîm Han ba'z-ı memâlik-i İranı zabt ve teshîr idildiği gibi Memâlik-i Devlet-i 'aleyh'den olan Bağdad ve Basra taraflarına da tecâvüz ile ahaliye isâl-i dest-i hasâr ve gezend eylediği ve Basra'yı da muhâsara itdiği cihetle kırk binden ziyâde asker

S-384) tertîb olunub ve (Mardin) ve ol civarlarda bulunan (Kara Keçili) ve (Mirvais) vesâ'ir on beşten ziyâde 'aşîret beglerine kuvve-i külliye ile İran üzerine hareket itmelerine emr verilüb ilân-ı harb idildi.

Sadrâ'zam Derviş Mehmed Pâşâ 'azl idilüb Darendeli Mehmed Pâşâ nasb olundu.

1191'de Devlet-i 'Aliyye İranlılar ile uğraşmak da iken bir taraftan da Kırım mes'elesi Rusyalu ile tekrar muhârebeyi intâc ideceği emâreleri zuhûr itmeğe ve Bağdad tarafından dahî İranlıların taraf taraf mağlûbiyetleri haberleri gelmeğe başladı.

1192'de Rusyalunun hilâf-ı mu'âhede Kırım'da ba'z-ı harekât-ı mefsedetkâr tahakkuk itdiğinden Devlet-i 'Aliyye cânibinden düvel-i ecnebiyye sefer-i esna beyânnâmeler virilerek Kırım'a da beş 'aded harb sefinesi gönderildi.

Sadrâ'zam Darendeli Mehmed Pâşâ 'azl idilüb Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa Sadrâ'zam oldu.

Rusyalu bir yandan Kırım içün ve bir taraftan dahî memleketin

(S-385) hakkında kabûli mümkün olmayan ihtârât ve teklîfâtta bulunarak İranlı ile dahî bi'l-muhâbere harb emârelerini göstermeğe kalkıştı.

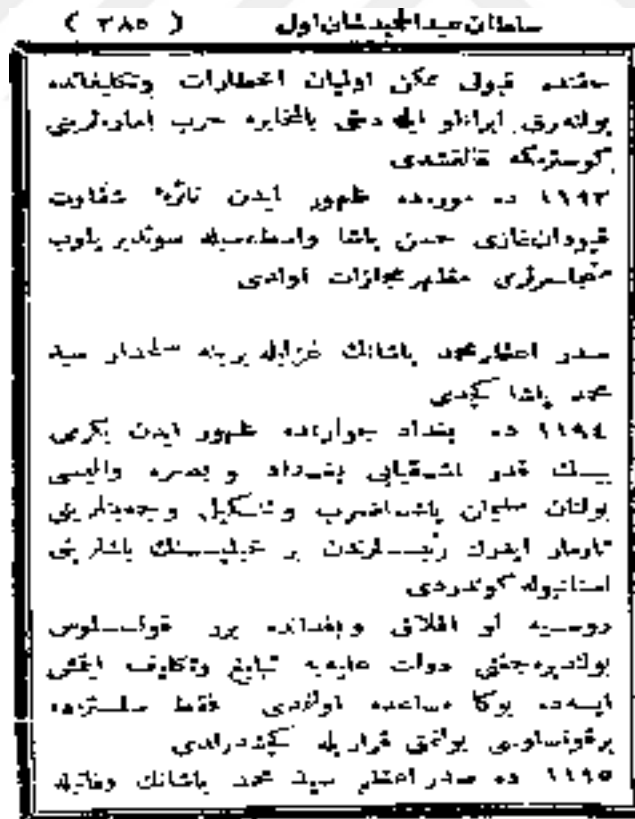
1193'de Mora'da zuhûr iden nâ'ire-i şekâvet Kapudan Gâzî Hasan Pâşâ vâsıtasıyla söndürülüb mütecâsirleri mazhar-ı mücâzât oldu.

Sadrâ'zam Mehmed Pâşâ'nın 'azliyle yerine Sil'ahdâr Seyyid Mehmed Pâşâ geçdi.

1194'de Bağdad civârında zuhûr iden yirmi bin kadar eşkiâyı Bağdad ve Basra vâlîsi bulunan Süleymân Pâşâ darb ve tenkîl ve cem'iyetlerini târumâr iderek re'islerinden bir haylisinin başlarını İstanbul'a gönderdi.

Rusyalu Eflak ve Boğdan'da birer konsolos bulunduracağı Devlet-i 'Aliyye'ye teblîğ ve teklîf itmiş ise de buna müsâ'ade olunmadı fakat Silistre'de bir konsolosu bulunmak kararıyla geçişdirildi.

1195'de Sadrâ'zam Seyyid Mehmed Pâşâ'nın vefatıyla

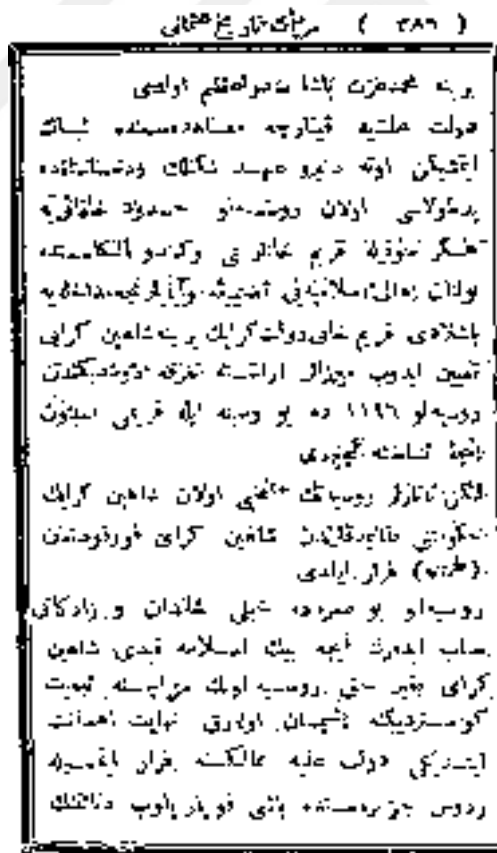

(S-386) yerine Mehmed 'İzzet Pâşâ sadrâ' zam oldu.

Devlet-i 'Aliyye Kaynarca mu'âhedesinde sebât itmişiken ötedenberü 'ahd-şikenlik ve dessâslıkda yed-i tûlâsı olan Rusyalu hudûd-ı hâkâniyye 'asker sevkiyle Kırım Hanlarını ve kendü ülkesinde bulunan ahâli-i İslâmiyyeyi tazyîke ve aynılarcıa müdâhaleye başladı. Kırım hanı Devlet Giray'ın yerine Şahin Giray'ı ta'yîn idüb Mirzalar arasına tefrika düşdüğünden Rusyalu 1196'da bu vesîle ile Kırım'ı büsbütün pençe-i tasallutuna geçirdi.

Lakin Tatarlar Rusya'nın müntehibi olan Şahin Giray'ın hükûmetini tanımadıklarından Şahin Giray korkusundan (Taman'a) firâr eyledi.

Rusyalu bu sırada hayli hânedân ve zâdigânı sulb iderek nice bin İslâm'a kaydı. Şahin Giray bi-gayr-ı hak Rusyalunun mizâcına teba'iyet gösterdiğine pişiman olarak nihâyet ihanet itdiği Devlet-i 'Aliyye memâliğine firâr itmesiyle Rodos cezîresinde başı koparılıb denâ'etinin

(S-387) mukâbilini gördü.

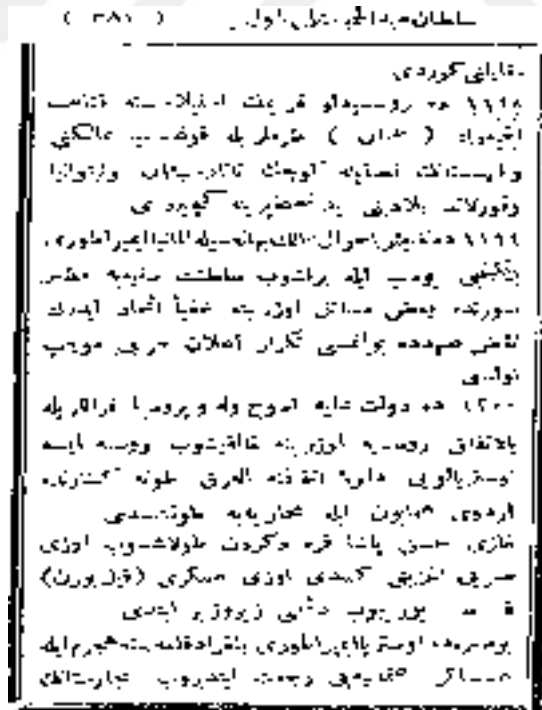
1198'de Rusyalı Kırım'ın istilâsına kanâ'at itmeyerek (Taman) taraflarıyla Kavgasya¹³⁶ memâliğini ve Lehistan'ın nısfıyla Küçük Tataristan ve Litvanya ve Kurland bilâdını yed teshîrine geçirdi

1199'da tefîş-i ahvâl-i memâlik bahanesiyle Almanya imparatoru İkinci Yoseb¹³⁷ ile birleşüb Saltanat-ı Seniyye'ye muzır sûretde ba'z-ı mesâ'il üzerine hafiyen ittihâd iderek nakz ahidde bulunması tekrâr i'lân-ı harbi mûcib oldu.

1600'de Devlet-i 'Aliyye İsveç ve Leh ve Prusya krallarıyla bi'l-ittifâk Rusya üzerine kalkışub Rusya ise Avusturyalı'yı dâire-i ittifakına alarak Tuna kenarında ordu-yı hümâyûn ile muhârebeye tutuşdu.

Gâzî Hasan Pâşâ Karadeniz'den dolaşub Özi suyu ağzını kesdi. Özi 'askeri (Kılburun) kal'asına yürüyüb düşmanı zîrûzeber itdi.

Bu sırada Avusturya İmparatoru Belgrad kal'asına hücum ile 'asâkir-i Osmâniyye'yi ric'at itdirüb Macaristan'ın

¹³⁶ Kafkasya

¹³⁷ Jozef

(S-388) nice kal'alarını tahrîb ve imparatoru Joseb'i ele getürmek derecesine varmışiken Avusturya 'askeri Rusya ordusuyla birleşdiğinden (Hotin) kal'ası düşmanın yed-ı zabtına geçdi.

1201'de Avusturya ve Rusya'nın seksen bini mütecâviz bir kuvve-i cesîmesi Özi kal'asını muhâsara itdi. Kal'anın istihkâm ve resâneti olmadığından her ne kadar deniz tarafından donanma yetişüb kal'aya i'âne idilmek istenildiysede gemilerin pek çoğu karaya oturmasından ve karşusunda (Kılburun) tabyalarından gelen top güllesinden gemiler dağılub düşman (Özi) kal'asını da zabt iderek derûnunda bulunan yirmi beş bin nüfûs envâ'i eziyetle tîğ gadreden geçirildi.

1202'de bir taraftan Sadrâ'zam Yûsuf Pâşâ yeniçeri zorbaları fenn-i harbe oldukça ma'lûmât hâsıl idebilmek ve bir kat daha orduyu harekât-ı harbiyeye uydurmak için ikdâm ve ordunun levâzımâtını ikmâle ihtimâm itmekde iken zorbalar bu kere dahî ayaklanub bil'akis orduya velvele saldılar. Tefsilâtı Vaka'-i Hamîdiyye

(۳۸۸) حرکات تاریخ عثمانی

نحوه قلعه زنجی تخریب و ابراطوری ژوسی
 اله کتورک درجه سته واروشیکن اوستریا
 صسگری روسیه اردو بیله برلشدیگندن
 (شون) قلعه بی دشتک بدخبطته کیدی
 ۱۶۰۱ ده اوستریا روسیه کسکسان بیکی قضاوژ
 یوقوه بیسی اوزی قلعه سی محاصره ایدری
 قلعه کک استقام ووصاتی اولدیقتن هرقتدر دگر
 طرفندن دوغلا یثوب قلعه ایماه ایدمک
 ایستادیسه کچلرک یک چوئی قریه اوتورمستدن
 وقارشوستده (قایلرون) منایه لزدن کلان طوب
 کلمه بندن کچلر طاقاوب دشمن (اوزی) قلعه سی ده
 غیط ایدمک در دوشده بولنان یگری یثی
 یک نفوس اتواج اذیته تیغ غدردن کچرلیدی
 ۱۶۰۲ ده بوطر دشت صدر اهنم یوسف پاشا ییچری
 ذور بالی فن حریه اولدقچه معاومات ساسل
 ایله تزلک ویر عانده اردوی حرکت حریه
 اویدریقی ایچون اقدام واردونک اوتوماتی اگاه
 اهنم ایکنده ایکن زور باز یوکر مدتی ایدلاوب باله کس
 اردویه اوله سالدیبر تقبیلانی وقعه حیدیه

سلطان عبدالحمید خان اول (۳۸۹)

نامندگی تاریخچه ده در

۱۲۰۳ ده عبدالحمید خان حضرتلری التمش الی
باشنده اوله رق عازم کلشنسرای عقبا اولدی
(رحة الله علیه)

﴿ سلطان عبدالحمید خان اول حضرتلرینک ﴾
﴿ شهمزاده لری ﴾

سلطان (مصطفای رابع) سلطان (محمودنای) در
(مشارالیه حضرتلرینک معاصر)

﴿ اوروپا قطعه سینده ﴾

قرالی (ستانسلای بوتیانوسکی)

قراله قرالی بوربون خانداندن اون التنجی
(لونی)

روسیه قرالیچهمسی هولستین قوردوروب خانداندن
ایکنجی (قترینه)

انگلتره قرالی بر و نزویق هانوز خانداندن اوچنجی
(زورژ)

اسپانیا قرالی بوربون خانداندن دردنجی (شارلی)

پورتگیز قرالی ایکنجی (بدرو) و براقانس
فاملیاسندن (ماربه)

(S-389) nâmedeki târîhçededir.

1203'de Abdülhamîd Han Hazretleri altmışaltı yaşında olarak 'âzim-i gülşen-sarây 'ukbâ oldu.

(Rahmetullah-ı 'aleyh)

(Sultân Abdülhamîd Han-ı Evvel Hazretlerinin)

(Şehzâdeleri)

Sultân (Mustafa-yı Râbi') Sultân (Mahmûd Sâni)'dir.

(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında)

Leh Kralı (Stanislasi Ponyatovski)

Fransa kralı Bourbon hânedânından On Altıncı (Luyi)

Rusya kraliçesi Holstein-Gordorob¹³⁸ hânedânından İkinci (Katerina)

İngiltere kralı Bronzevik¹³⁹ Hannover hânedânından Üçüncü (Jorj)

İspanya kralı Bourbon hânedânından Dördüncü (Şarl)

Portekiz Kralı İkinci (Pedro) ve Bragans¹⁴⁰ familyasından (Maria)

¹³⁸ Gottorp

¹³⁹ Braunjevik

¹⁴⁰ Bragança

(۳۹۱) مرآت تاریخ عثمانی

اسوچ	قرالی هولسیتان خاندانین لودجی (خونستار)
روسیا	قرالی (فرودریق)
دانیا	{ قرالی اولدورغ خاندانین یدجی (فرستیان)
نوروج	
اوستریا	قرالی ایکنچی (توزف)
روما	بابائی (تلامان)
نابول	{ قرالی بوربون خاندانین دودجی (فرستیان)
سجلیا	
فلک	قرالی بشچی (کیلوم)
ساردینیا	قرالی ایکنچی (امده)
	اسیا قطعه - تده
ایران	شاهی (نادرخان)
چین	حکمداری (هیوان چوتغ)
هند	پادشاهی (دارشکوه) ثانی

(S-390)

İsveç Kralı Holstein hānedânından Üçüncü (Gustav)

Prusya Kralı (Frederik)

Danimarka } kralı Oldenburg Hānedânı'ndan Yedinci (Kristiyan)
Norveç }

Avusturya Kralı İkinci (Jozef)

Roma Papalığı (Klaman)¹⁴¹

Napoli } kralı Bourbon hānedânından Dördüncü (Ferdinand)
Sicilya }

Felemenk Kralı Beşinci (Gilom)¹⁴²

Sardinya Kralı İkinci (Amade)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Nadir Han)

Çin Hükümdârı (Hivan Çong)

Hind Pâdişâhı (Daraşükûh-ı) Sâni

¹⁴¹ Clement

¹⁴² Gilyom

(S-391)

(YİRMİ SEKİZİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN SELÎM HAN-I SÂLİS)

Müşârünileyh hazretleri hicretin 1175 senesinde doğdu.

1203 sene-i hicriyesi Receb-i Şerîf'in on birinci ve 1788¹⁴³ miladiyesinde yirmi yaşında olduğu hâlde taht-ı Osmâniyye'ye cülûs idüb on dokuz sene saltanat sürdü.

Genç ve gayûr bir pâdişâh olduğundan kulûb-ı 'âmmeye yeniden ümid geldi.

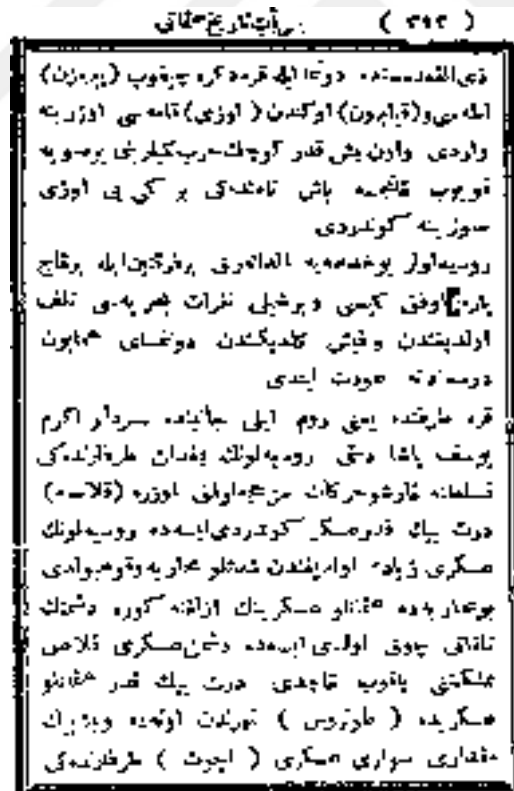
Hîn-i cülûsunda Rusya ve Avusturya ile muhârebe devam itmekde olduğundan yeni başdan ikmâl-i levâzımât-ı harbiyeye teşebbüs olunmasıyla dâhili ıslâhâta bir müddet bakılamadı ve Devlet-i Osmâniyye'nin satvet ve savlet kadîmesini i'âde için pâdişâh-ı nev-câh bizzat muhârebeye gitmeği arzu itdi ise de vükelâ-yı devlet bu niyetden ferâgat itdirmeleriyle ve Kapûdân-ı derya Cezayirli Gâzî Hasan Pâşâ'nın 'azline sebebiyet virdirmeleriyle Kapûdân-ı lâhik Giridli Hüseyin Pâşâ bin iki yüz üç senesi

(S-392) Zi'l-ka'desinde donanma ile Karadeniz'e çıkub (Pirezen) adası ve (Kılburun) önünden (Özi) kal'ası üzerine vardı ve on beş kadar küçük harb gemilerini pusuya koyub Kancabaş nâmındaki bir gemiyi Özi sularına gönderdi.

Rusyalular bu hud'aya aldanarak bir fırkateyn ile birkaç pare evfak gemisi ve bir hayli neferât-ı bahriyesi telef olduğundan ve kış geldiğinden donanma-yı hümâyûn Dersa'âdet'e 'avdet itdi.

Kara tarafında ya'nî Rum-ili cânibinde Serdâr-ı Ekrem Yûsuf Pâşâ dahi Rusyalunun Boğdan taraflarında ki tasalluduna karşı harekât-ı müz'ice olmak üzere (Kalas'a) dört bin kadar 'asker gönderdi ise de Rusyalunun 'askeri ziyâde olduğundan şiddetlü muhârebe vukû' buldu. Bu muhârebede Osmânlu 'askerinin azlığına göre düşmanın telefâtı çok oldu ise de düşman 'askeri Kalas memleketini yakup kaçdı. Dört bin kadar Osmânlu 'askeri (Tutrus-طوتروس)nehrinden ötede ve beş bin mikdarı süvârî 'askeri (Açut-اچوت) taraflarındaki

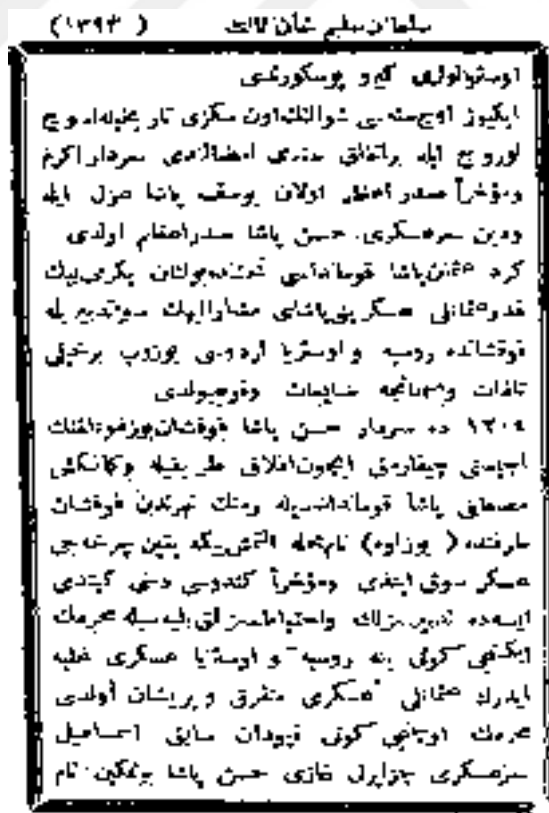

(S-393) Avusturyaluları girü püskürtdü.

İki yüz üç senesi Şevval'ının on sekizi târîhiyle İsveç, Norveç ile bir ittifâk-ı senedî imzalandı. Serdâr-ı ekrem ve muahharen sadrâ'zam olan Yûsuf Pâşâ 'azl ile Vidin Ser'askeri Hasan Pâşâ sadrâ'zam oldu.

Kürd Osmân Pâşâ kumandası tahtında bulunan yirmi bin kadar Osmânlu 'askerini, pâşâ-yı müşârünleyhin sû-i tedbîriyle Fokşan'da Rusya ve Avusturya ordusu bozub bir hayli telefât ve mühimmâtca zâyî'ât vukû' buldu.

1204'de Serdâr Hasan Pâşâ Fokşan bozgunluğunun acısını çıkarmak için Eflak tarîkiyle ve Kemânkeş Mustafa Pâşâ kumandasıyla Romenk-رمنك nehrinden Fokşan tarafında (Bozava) nâm mahale altmış bine yakîn çarhacı 'asker sevk itdi ve mu'aharren kendüsi dahî gitdi ise de tedbîrsizlik ve ihtiyâtsizlik beliiyesiyle Muharrem'in ikinci günü yine Rusya ve Avusturya 'askeri galebe iderek Osmânlu 'askeri müteferrik ve perîşân oldu. Muharrem'in üçüncü günü kapûdân-ı sabık İsmâ'il ser'askeri Cezayirli Gâzî Hasan Pâşâ bu temkin-i nâm

(S-395) olarak Rusya ile barıştı.

Safer'in yirmi birinde (Kili) kal'ası, yirmi üçünde (Sünne) Boğazı, Rebi'ü'l-evvel'in dokuzunda (Tulça), on sekizinde (İsakçı) nâm mahaller Rusyalular tarafından istilâ idildi.

Rebi'ü'l-âhir'in on altıncı ve Kânûn-ı evvel'in on birinci günü Rusyalılar ile gayet kanlı bir muhârebe idilerek ve tarafeynden pek çok telifât vukû' bularak (İsmâ'il) kal'ası Rusyalu tarafından alındı.

Bu muhârebede akan kan bir yere biriktirilse bir göl olurdu disek mübâlağasıdır. Tefsilâtını görmek isteyen zevât Cevdet târîhinin dördüncü cildine baksın. Cemâziye'l-ahire'nin dokuzuncu gicesi Ruscuklu Hasan Pâşâ Şumnu'da katl idilüb arası beş on gün geçdikden sonra def'a-i sâniye olarak Yûsuf Pâşâ sadrâ'zam oldu.

1206'da Fransaca dâhili 'azîm bir ihtilâl zuhûr itmesi Fransa'nın Devlet-i 'Aliyye'ye imdâd yetişdirememesine sebep olmasından Rusyalu istifâde

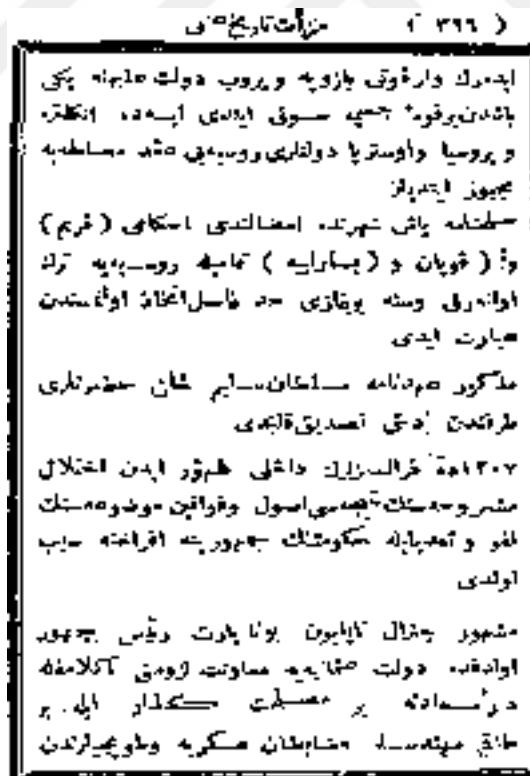
(S-396) iderek var kuvveti bâzûya virüb devlet ‘aleyhine yeni başdan bir kuvve-i cesîme sevk itdi ise de İngiltere ve Prusya ve Avusturya devletleri Rusya’yı ‘akd-ı musâlahaya mecbûr itdiler.

Sulhnâme Yaş şehrinde imzâlandı. Ahkâmı (Kırım) ve (Koban) ve (Besarabya) tamamıyla Rusya’ya terk olunarak ve Sünne Boğazı had-ı fâsıl ittihâz olunmasından ‘ibâret idi.

Mezkûr ‘ahidnâme Sultân Selîm Han Hazretleri tarafından dahî tasdik kılındı.

1207’de Fransızların dâhili zuhûr iden ihtilâl meşrûhesinin netîcesi usûl-i kavânîn mevzû‘asının lağv ve ta’diliyle hükûmetinin cumhûriyete ifrâğına sebep oldu.

Meşhûr Ceneral Napolyon Bonapart re’is-i cumhûr oldukda Devlet-i Osmâniyye’ye mu‘âvenet lüzûmunu anlamağla Dersa‘âdet’e bir maslahat-güzâr ile bir takım mühendisler ve zâbitân-ı ‘askeriyye ve topçularından

(S-397) lüzûmu kadar mu'allimler ve dökümhane ve tersâne için me'mûrlar ve tekmi'l edavâtıyla bir takım toplar gönderdi. İstanbul'da sekiz yüz ferdden mürekkebe bir topçu alayı ve bir süvâri ve nizâm-ı cedîdin mebd'e ve nümûnesi olmak üzere bir tabur piyâde teşekkül olundu.

1208'de Re'îs-i cumhûr Ceneral Bonapart Avrupa devletlerinin ekseriyle münâkaşaya kalkışarak Prusya ve Avusturya ve İtalya ve İspanya'ya nüfûzunu te'sîr itdirmeye başladığı gibi Rusya'yı dahî bayağı havfe düşürmekle Devlet-i 'Osmâniyye müşârünileyhin bu muzafferiyetinden mahzûz olmakda idi.

Lakin müşârünileyh güya İngiltere'nin Hind ile ticâretini men' itmek seriştesiyle 1209'da Mısır ve Beriyyetüşşam'a kuvve-i cesîme ile hücûm iderek 'Akka kal'asına varıncaya kadar istilâ itmesi Devlet-i Osmâniyye'ye de hayret virdi.

'Akka'da bulunan nizâm-ı cedîd dilîrâne mukâvemet iderek 'Akka'yı tahlîs idebildiler ise de Fransızlar iki sene kadar Mısır'da uğraşdılar.

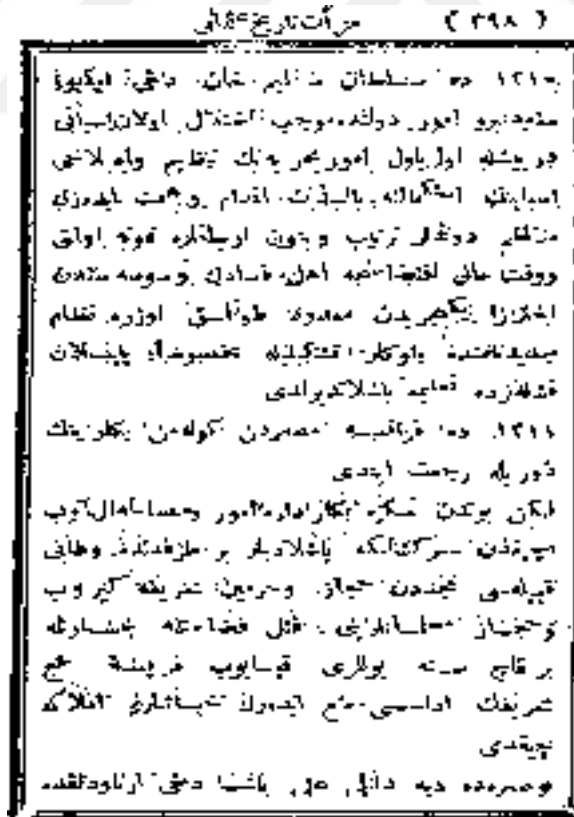
(S-398)

1210'da Sultân Selîm Han dahî iki yüz seneden berü umûr-ı devlette mûcib-i ihtilâl olan esbâbı derpîşle evvel-be-evvel umûr-ı bahriye'nin tanzîm ve ıslâhı esbâbının istikmâline bizzat ikdâm ve himmet iderek müntezim donanmalar tertîb ve bütün ocaklara numûne olmak ve vakt-i hâl iktizâsınca ehl-i fesâdın vesvesesinden ihtirâzen yeniçeriden ma'dûd tutulmak üzere nizâm-ı cedîd nâmında bölükler teşkîliyle mahsûsen yapılan kışlalarda ta'lime başlandırıldı.

1211'de Fransa Mısır'dan Kölemen beglerinin zoruyla ric'at itdi.

Lakin bundan sonra begler idâre-i umûr ve mesâlihe el atub açıktan serkeşliğe başladılar. Bir taraftan da Vahhabi kabîlesi Necid'den Hicaz'a ve Haremeyn-i Şerîf'e girüb ve Hicaz Müslümanlarını katl-i fezâhatine cesâretle birkaç sene yolları kapayub farîza-i hacc-ı şerîfin edâsını men' iderek habâsetleri eflâka çıkıdı.

Bu sırada Depedelenli 'Alî Pâşâ dahî Arnavudluk'da

(S-400) merkûmları himâye için memleketine müstevli olduklarından Sultân Selîm Han hemân Rusya 'aleyhine kıyâm itdi.

1215'de Fransa Devleti, Memalik-i Mahrûseyi Bosna tarafından muhâfaza itmek kasdıyla Dalmaçya'ya bir fırka 'asker sevk itmişidi. Lakin İngiltere Devleti yukarıda söylendiği üzere Fransızlılar 'aleyhinde olarak Rusya ile beraber olmasından nâşî müttefiki üzerinden bu meşgaleyi def' için Çanakkal'a'sı Boğazı'ndan zorlayub 1216'da donanmasını İstanbul limanına sokdu ve İngiltere sefirî Boğdan ve Eflak memleketlerinin Rusya'ya terk ve Osmânlu donanmasıyla Çanakkal'a'sının istihkâmât ve bataryalarının İngiltere'ye teslim olunmasını ve Rusya ile musâlaha ve Fransa ile muhârebe idilmesini, idilmediği sûretde şehri topa tutacağını musırrâne teklîf itdi ise de Pâdişâh-ı gayûr böyle tekâlîf şâkayı kabûl itmek şöyle dursun derhâl deniz kıyılarına toplar dizerek müdâfa'aya hazırlanub İngiltere gemileri gerüye gitmedikçe mükâlemeye bile yaklaşmayacağını kat'iyen beyân itmesi üzerine İngiltere donanması gerüye dönmeğe

(S-401) mecbûr oldu. Mezkûr donanma Çanakkal'a Boğazı'ndan geçerken Osmânî istihkâmât toplanının hedefi olarak kırk pare topçeker iki fırkateyni-فرقیتنی ile altı boz nefer zâyî' itdiler ise de 1217'de Rusya donanmasıyla birleşüb Neogara'da-نو غاره ده- ya'nî Avaron-اورون- denilen mahalde donanma-yı hümâyûnu ihrâk eylediler. İngiltere donanması bundan sonra Mısır'a dahî sarkındılık iderek taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den vâlî bulunan meşhûr Mehmed 'Alî Pâşâ'yı Mısır'dan tard itmek istediğinden artık İngiltere 'aleyhine de i'lân-ı harb idildi.

1218'de Donanma-yı hümâyûn Akdeniz Boğazı'nı sed itmekliğe hücûm iden Rusya gemileriyle cenge girişüb düşmanı ric'ate mecbûr itmekde idi.

1219'da İngilizler İskenderiyye'yi zabt itdiler ise de Rozetta'da mağlûb olduklarından Beriyyetüşşam sevâhilinden dahî çekildiler. Bunun üzerine Devlet-i 'Aliyye kâffe-i kuvvetini Rusya 'aleyhine sarf iderek 1220'de Sadrâ'zam Bayrakdâr Mustafa Pâşâ'yı Eflak cânibine sevk ile muhârebede haylüce meydân alınmış iken 1221'de

سلطان شہزادہ خان بک (۴۳۳)

و سلطان سلیم بک حضرت قزلباش شہزادہ بی ()
(اولاد بی)

مشاورانہ : حضرت قزلباش معاصر

(اور و با قضاہ سیدہ)

اسپانیا قرالی درنجی (شارلی) بعدہ بدی
(فردیناند)

پورتگیز قرالی (ماریہ)

روسیہ قرالی ایکنجی (میرہ) بعدہ

ایمپراطوری برنجی (پاولوس)

فرانسہ ایمپراطوری برنجی نابوایون

ساردینیا قرالی درنجی (شارلی امانوئل) بعدہ
بشجی (وقتور امانوئل)

اسوج قرالی اوچنجی (گوستاو) صکرہ درنجی
(گوستاو)

روما پاپائی التنجی (پی) صکرہ بدی (پی)

دانیارقہ قرالی بدی (فرستیان)

ہ قرالی (ستانلاس یونیانوسکی) بعدہ
ایکنجی (ستانلاس یوسکی)

الماتیا قرالی ایکنجی (او بولد) بعدہ ایکنجی (فرانسوا)

(S-403)

(Sultân Selîm-i Sâlis Hazretlerinin Şehzâdesi)

(Olmadığı)

Müşârünileyh Hazretlerinin Mu'âsırı

(Avrupa Kıt'asında)

İspanya Kralı Dördüncü (Şarl) ba'de Yedinci (Ferdinand)

Portekiz Kralı (Maria)

Rusya Kralı İkinci (Katerina) ba'de İmparatoru Birinci (Pavlos)¹⁴⁴

Fransa İmparatoru Birinci Napolyon

Sardinya Kralı Dördüncü (Şarl Emanuel) ba'de Beşinci (Viktor Emanuel)

İsveç Kralı Üçüncü (Gustav) sonra Dördüncü (Gustav)

Roma Papalığı Altıncı (Pi)¹⁴⁵ sonra Yedinci (Pi)¹⁴⁶

Danimarka Kralı Yedinci (Kristiyan)

Leh Kralı (Stanislas Ponyanovski)¹⁴⁷ ba'de İkinci (Stanislas Poski)

Almanya Kralı İkinci (Leopold) ba'de İkinci (Fransuva)

¹⁴⁴ Pavel

¹⁴⁵ Pius

¹⁴⁶ Pius

¹⁴⁷ Stanislas Ponyatovski

(۴۰۴) مرآت تاریخ صفائی

باویرا	قرالی برنجی (ماگسملیان)
پروسیا	قرالی (فرود، یق کیوم)
ناپولی	قرالی بوربون فاملیاستدن دزدنجی (فردیناندو)
اوستریا	قرالی (ژوزف)
روما	پاپائی (فلامان)
وندیک	جمهوریت
انکاره	قرالی برونزویق هانورخاندانندن اوچنجی (ژوزف)
فلنک	قرالی (کیلوم)
اسپانیا	قرالی بوربون فاملیاستدن دزدنجی (شارلی) بعده یینجی (فردیناند)
پورتگیز	قرالیهی بیراغانس فاملیاستندن (ماریه) ﴿ آسیا قطعه سنده ﴾
ایران	شاهی (نادرخان)
چین	حکمداری (هیوان) رابع
هند	بادشاهی (داراشکوه)

(S-404)

Bavyera Kralı Birinci (Maksimilyan)

Prusya Kralı (Frederik Giyyom)

Napoli Kralı Bourbon familyasından Dördüncü (Ferdinando)

Avusturya Kralı (Jozef)

Roma Papalığı (Klaman)¹⁴⁸

Venedik cumhûriyet

İngiltere Kralı Bronzevik¹⁴⁹ Hannover Familyasından Dördüncü (Şarl) ba'de Yedinci (Ferdinand)

Felemenk Kralı (Gilom)¹⁵⁰

İspanya kralı Bourbon familyasından Dördüncü (Şarl) ba'de Yedinci (Ferdinand)

Portekiz kraliçesi Bragans familyasından (Maria)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Nâdir Han)

Çin Hükümdârı (Hivan)-ı Râbi'

Hind Pâdişâhı (Daraşükûh)

¹⁴⁸ Clement

¹⁴⁹ Braunjevik

¹⁵⁰ Gilyom

(S-405)

(YİRMİ DOKUZUNCU PÂDİŞÂH SULTÂN MUSTAFA-YI RÂBİ' HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh hicretin 1193 senesinde doğdu ve 1222 sene-i hicriye ve 1807 sene-i miladiyesinde yirmi dokuz yaşında olarak taht-ı Osmâniyye'ye cülûs idüb on dört mâh saltanat sürdü.

İbtidâ-yı cülûsunda bilcümle umûrun şîrâzesi bozulmuş dâhili ve hârici envâ'i şûriş ve ihtilâl ortalığı kaplamış oldukdan başka müşârünileyh dahî şehriyâr-ı sâbıkın bunca külfetlerle meydâna getürdiği ıslâhât ve tanzâmâtın hilâfı efkârda bulunmasıyla bir kat daha intizâmsızlık içinde kalınmışdı.

Hal'-ı vukû'-yı Fransa imparatoru Birinci Napolyon'a 'aks itdikde Devlet-i 'Aliyye ile olan politikası derhâl tebeddül iderek Rusyalı ile 'akd itdiği sulhnâmeye memâlik-i mahrûse-i şâhane'nin mukâsemesi ya'nî Bosna ve Arnavudluk ve Yanya ve Yunanistan ve Tırhala ve Makedonya'nın Fransa'ya ve Memleketeyn ve Bulgaristan ve Rum-ili'nin Rusya'ya ve Sırbistan'ın Avusturya'ya ilhâk idilmesi

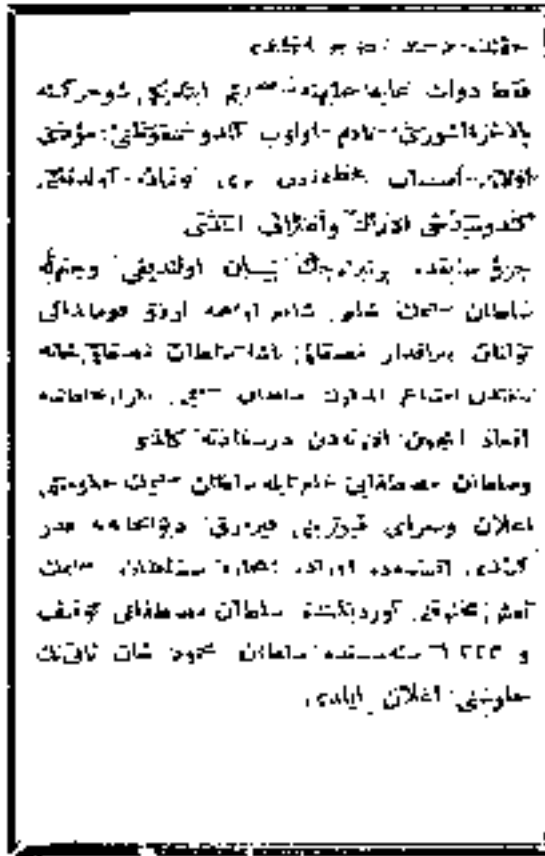
(S-406) hakkında bir bend derc itmişti.

Fakat Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine tasmîm itdiği şu harekete bilâhire aşırı nâdim olub kendü sukûtunu müeddî olan esbâb-ı 'azîmeden biri bu madde olduğunu kendüsi dahî idrâk ve i'tirâf itdi.

Cüz'ü sâbıkda bir nebzecik beyân olunduğu vechle Sultân Selîm'in hal'i şâyî' olunca ordu kumandanı bulunan Bayrakdar Mustafa Pâşâ, Sultân Mustafa Han'a bî'atden imtinâ' iderek Sultân Selîm'i tekrâr saltanata ik'âd içün Edirne'den Dersa'âdet'e geldi.

Ve Sultân Mustafa'yı hal' ile Sultân Selîm'in hükûmetini i'lân ve sarây kapularını kırarak divânhaneye kadar gitdi ise de orada biçâre Sultân Selîm'in na's-ı mahnûkını gördüğünde Sultân Mustafa'yı tevkîf ve 1223 senesinde Sultân Mahmûd Han-ı Sâni'nin cülûsunu i'lân eyledi.

(٤٠٦)

(S-407)

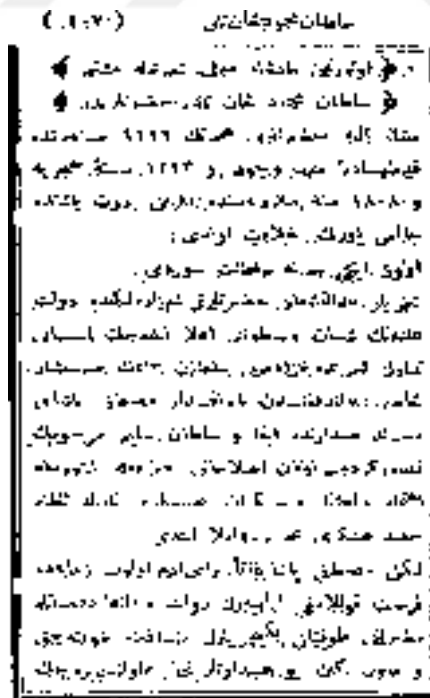
(OTUZUNCU PÂDİŞÂH ‘ADLÎ ŞÖHRETİYLE MÜŞTEHİR SULTÂN MAHMÛD HAN-I SÂNÎ HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh hazretleri hicretin 1199 senesinde kademnihâde-i mehd-i vücûd ve 1223 sene-i hicriye ve 1808 sene-i miladiyesinde yirmi dört yaşında câlis-i evreng-i hilâfet oldu.

Otuz iki sene saltanat sürdü.

Şehriyâr ‘adâletşi‘âr hazretleri şehzâdeliğinde Devlet-i ‘Aliyye’nin şân ve satvetini i‘lâ idecek esbâbı tedârik emrinde ‘Emmizâdesi Sultân Selîm’in müsteşâr-ı hâsî bulunduğundan Bayrakdar Mustafa Pâşâ’yı mesned-i sadâretde ibkâ ve Sultân Selîm merhûmun tasavvurgerdesi olan ıslâhâtı hîz fe‘ale getürmeğe ihtimâm ve i‘tinâ ve sekbân ‘askeri nâmıyla nizâm-ı cedîd ‘askeri tahrîr ve imlâ itdi.

Lakin Mustafa Pâşâ zâten bir ümmi adem olub zemânede fırsat kollamağî bilmeyerek devlet ve millete defa‘âtla mazarrâtı dokanan yeniçerilerin menâfî‘ne dokunacak ve kânûn-ı kin ve ‘adâvetlerini ‘ulüvlendirecek

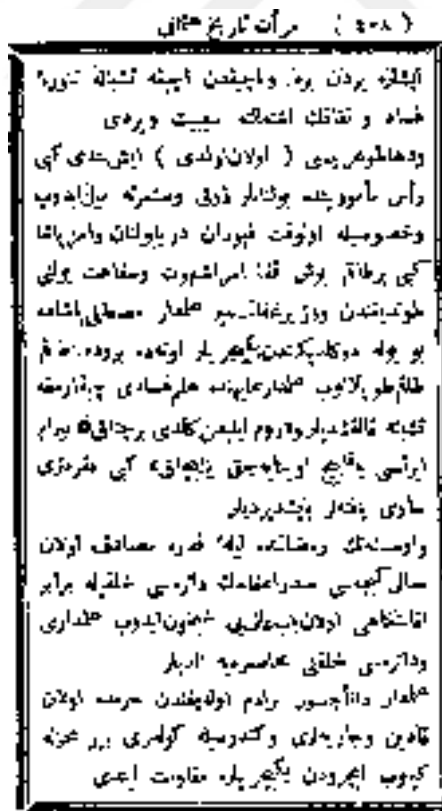

(S-408) işlere birden bire ve açıktan teşebbüsle tennûre-i fesâd ve nifâkın işti'âline sebebiyet virdi.

Ve daha doğrusu (olan oldu) iş bitdi gibi re's memûriyetde bulunanlar zevk ve işrete meyl idüb ve husûsiyle ol vakit Kapûdân-ı deryâ bulunan Ramiz Pâşâ gibi bir takım boş kafa ümerâ şehvet ve sefâhet yolunu tutduğundan ve Vezîr-i gafletsemîr 'Alemdâr Mustafa Pâşâ'da bu yola döküldüğünden yeniçeriler ötede berüde takım takım toplanub 'Alemdâr 'aleyhinde 'ilm-i fesâdı çıkarmağa teşebbüse kalkışdılar ve "Rum-ili'den geldi bir çatak ☉ Bayram irtesi ya kılıç oynayacak ya bıçak" gibi fıkraları hâvî yaftalar yapışdırdılar.

Ve o senenin Ramazan'ın da leyle-i Kadr'e musâdif olan Salı gicesi Sadrâ'zam'ın dâ'iresi halkıyla beraber ikâmetgâhı olan Bab-ı 'Alî'yi şebhûn idüb 'Alemdâr'ı ve dâ'iresi halkını muhâsaraya aldılar.

'Alemdâr zâten cesûr bir adem olduğundan haremde olan kadın ve câriyeleri ve kendüsiyle köleleri birer mahzene girüb içerüden yeniçerilere mukâvemet itdi

(S-409) ve hayli yeniçeri telef iderek irtesi günü sâ'at sekize kadar dayandıysa da bir taraftan imdâd gelmediği cihetle başkadın ile bir nefer hadım ağası yanında olduğu hâlde mahzen derûnunda bulunan cebhaneyi ateşleyüb, hayyen yeniçerilere teslim olmaksızın vefât eyledi.

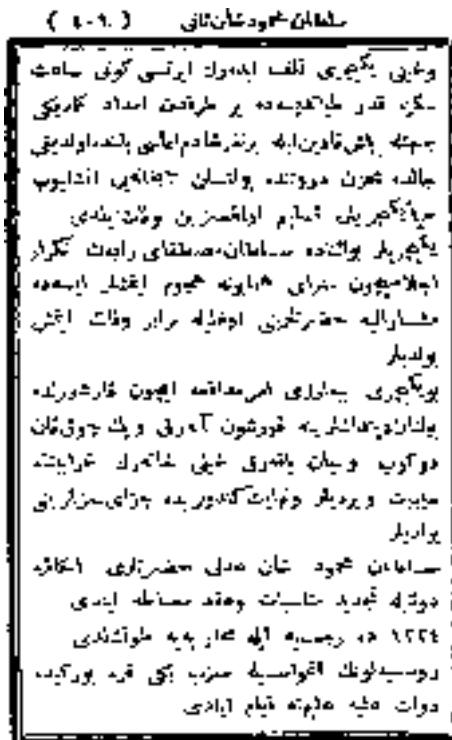
Yeniçeriler bu esnâda Sultân Mustafa-yı Râbi'n tekrar iclâsıçün saray-ı hümayûna hücum itmişler ise de müşarünileyh hazretlerini oğluyla beraber vefât itmiş buldular.

Bu yeniçeri bî'ârları, emr-i müdâfa'a için karşularında bulunan dîndâşlarına kurşun atarak ve pek çok kan döküb ve can yakarak hayli hanelerin harâbiyetine sebebiyet virdiler ve nihâyet kendüleride cezâ-yı sezâlarını buldular.

Sultân Mahmûd Han-ı 'Adlî hazretleri İngiltere devletiyle tecdîd-i münâsebât ve 'akd-ı musâlahâ itdi.

1224'de Rusya ile muhârebeye tutuşuldu.

Rusyalunun iğvâsıyla Sırb Begi Kara Yorgi'de Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine kıyâm eyledi.

(S-412) tasmîm eyledi

Cemâziye'l-âhire'de birkaç yerde 'asâkir-i İslâmiyye düşmanı makhûr eylediği ve 'adem-i muvaffakiyetden dolayı düşman Varna muhâsarasından vaz geçdiği havâdisi İstanbul'a vâsıl oldukda epeyce meserret virdi.

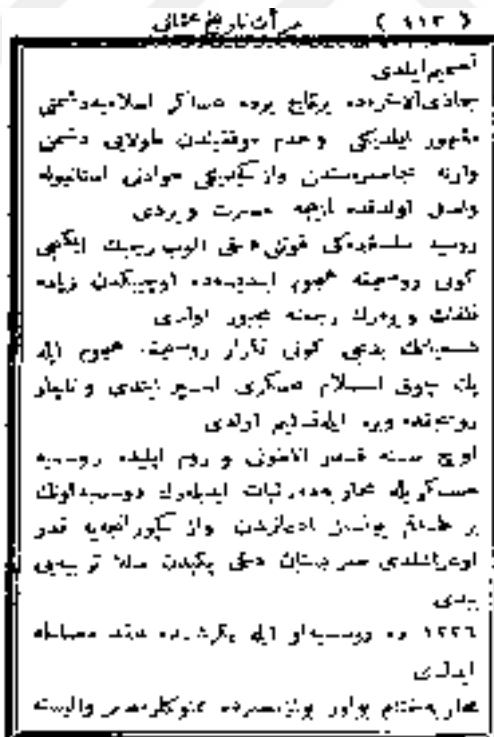
Rusya Silistre'de ki kuvvetini dahî alub Receb'in ikinci günü Rusçuk'a hücum itdiysede üç binden ziyâde telefât virerek ric'âte mecbûr oldu.

Şa'bân'ın yidinci günü tekrar Rusçuk'a hücum ile pek çok İslâm 'askeri esîr itdi ve nâcâr Rusçuk'da vire ile teslîm oldu.

Üç sene kadar Anadolu ve Rum-ili'de Rusya 'askeriyle muhârebede sebât idilerek Rusyalunun bir takım yolsuz iddi'alarından vâz geçürilinceye kadar uğraşıldı. Sırbistan dahî yeniden sille-i terbiyeyi yidi.

1226'da Rusyalu ile Bükreş'de 'akd-ı musâlahâ idildi.

Muhârebe hitâm bulur bulmaz Mısır'da Memlûkler Mısır vâlisine

(S-413) izhâr-ı tuğyan ve Vahâbi haşerâtı dahî arazi-i mukaddese-i Hicâziye'de ke'l-evvel 'isyân itmeleriyle Mısır vâlisî Mehmed 'Alî Pâşâ eyaleti 'askeriyle üzerlerine sevk idilerek Vahâbi kabilesinin yuvası olan (Diriye) şehrini zabt ile esâs fesâdları kal' idildikten sonra 1227'de Mısır'da Memlûklerin levs vücûdları dahî dünyadan kaldırıldı.

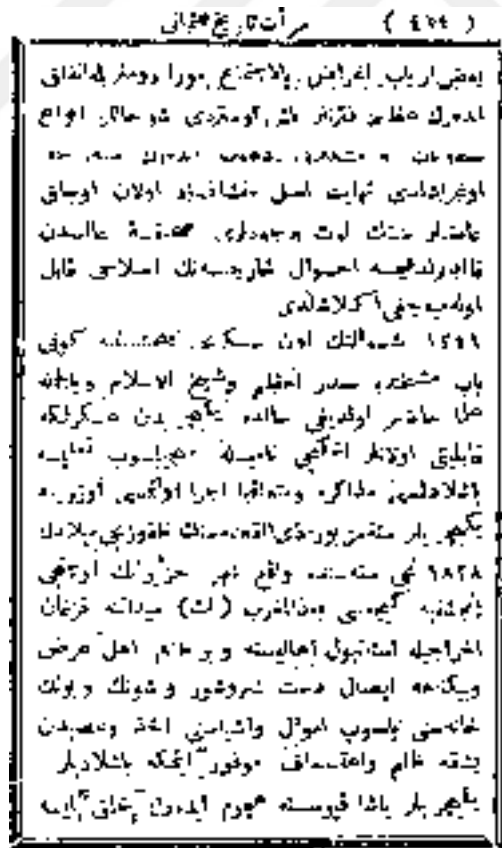
1228'de Sırbular bu sırada yine silâha davrandılar ise de üzerlerine kuvve-i cesîme sevk olunarak taht-ı tebiyeye alındıkları gibi devletin bunca meşâgilinden îkâ'-ı fitneye müsâ'ade bulan eyaletde ekser 'isyân ve mütesellimler tegallüb ve tahakküme kalkışdıklarından bunlarda birer birer temizlendiği gibi Yanya vâlisî Tepedelenli 'Alî Pâşâ Yunanlılar ile birleşüb tutuşdurduğu ateş-i 'isyânda yandı ise de müşârünileyhin iğvâsıyla tuğyân iden tavâ'if bağye tuğyanda müstemir olub emr-i te'dîblerinden girü durulmadı.

Lakin meşâgil-i hariciyenin ardı arası kesilmeyüb 1233'de İran seferi zuhûruyla iki sene kadar harb ve cidâl vukû' bulduğu gibi bu sırada Eflak'da

(٤١٣)
 سلطان محمود شاه قاجار
 اظهار طغيان و وهابي - شيناري دخی اراضي
 مقدسه حجازيه و کابل اول صهيان اغلريله مصر
 واليسى محمد علي پاشا ايلقي صكريله اوزرلرله سوق
 ايليرين وهابي قبيله شك يواسي اولان (دوحيه)
 شهريني حيهاليه اساس قادري قلع ايدلدي. تصكره
 ١٢٢٧ هـ مصرده محاوركرك لوت وجودلري دخی
 دليان قالدورلدي
 ١٢٢٨ هـ مصريلوز بوسمه ده په سلاحه طاورنديلر
 ايسه ده اوزرلرله قوه تاييه سوق اوله رقب
 تحت نريسمه الزهقولي كهي دولتك بونجه
 مشاغلهن ايقاع خنده ساجده بولان ايلانده
 اكثر اصيلات و طائر تلب و كوك و قافله قلدن
 بولده. برر برر نيزلدي كهي يانه واليسى ليدلدي
 علي پاشا يونانلر ايله اراشوب رطوتش ديردغي
 اتش صعبه ده بادي ايله ده مشار ايلان اغواسيله
 طاقين ايدن طوائف باغيه طائره مستر اولوب
 امر نادريلوندي كيزو طور ايدى
 لكن مشاغل خارجيه شك اردى اراسي كيدلوب
 ١٢٣٣ هـ اراش سقرى ظهوريله ايلان ده قور
 حرب و جدال وقوت و نديني كهي بوسمه ده اخلافة

(S-414) ba'z-ı erbâb ağrâz-ı bi'l-ictimâ' Mora Rumlarıyla ittifâk iderek 'azîm fetretler baş gösterdi. Şu hâller-i envâ' su'ûbat ve müşkilâtı da'vet iderek senelerce uğraşıldı. Nihâyet asl menşe' fesâd olan ocak 'âsîlerinin levs vücûdları sahîfe-i 'âlemden kaldırılmadıkça ahvâl-i hâriciye'nin ıslâhı kâbul olamayacağı anlaşıldı.

1241 Şevval'ının on sekizinci Pencşenbe günü bâb-ı meşihatde Sadrâ'zam ve Şeyhülislâm ve bilcümle ulemâ hazır olduğu hâlde yeniçeriden 'askerliğe kâbiliyeti olanlar eşkinci nâmıyla seçilüb ta'lîme başlatılması müzâkere ve müte'âkıben icrâ olunması üzerine yeniçeriler sene-i mezbûre Zi'l-ka'desinin dokuzuncu miladın 1828'inci senesinde vâki' şehr-i Haziranın üçüncü Pencşenbe gicesi ba'delmağrib (At) meydânına kazgân ihrâcıyla İstanbul ahâlisine ve bir takım ehl-i arz ve bî-günâha îsâl dest şer ü şûr ve şunun ve bunun hanesini basub emvâl ve eşyâsını ahz ve gasbdan başka zulm ve i'tisâf-ı mevfûr itmeğe başladılar. Yeniçeriler pâşâ kapusına hücum iderek halk ise

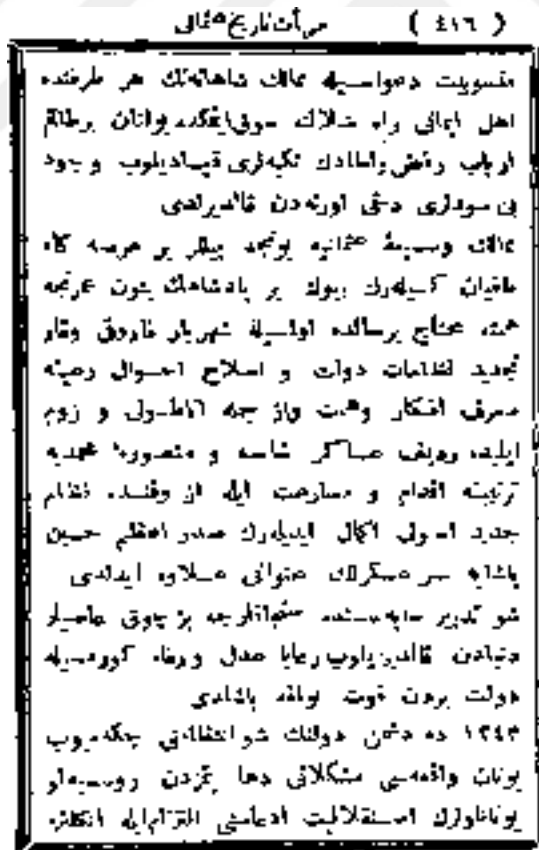

(S-416) mensûbiyet da'vâsıyla Memâlik-i Şâhane'nin her tarafında ehl-i imânı râh-ı dalâlete sevk itmekde bulunan bir takım erbâb rafz ve ilhâdın tekyeleri kapadılub vücûd-ı bîsûdları dahî ortadan kaldırıldı.

Memâlik-i Vesî'a-i Osmâniyye bunca yıllar bir 'arsa-gâh tuğyân kesilerek büyük bir pâdişâhın bütün 'ömrünce himmete muhtâc bir hâlde olmasıyla Şehriyâr-ı Fârûkî vakâr-ı tecdîd nizâmât-ı devlet ve ıslâh-ı ahvâl ra'iiyyete sırf efkâr ve himmet ve ez-cümle Anadolu ve Rum-ili'de redîf, asâkir-i hâssa ve mansûre-i Muhammediye tertîbine akdâm ve müsâre'at ile ez-vakitte nizâm-ı cedîd usûli ikmâl idilerek Sadrâ'zam Hüseyin Pâşâ'ya ser'askerlik 'unvânı 'ilâve idildi.

Şu tedbîr sâyesinde sancaklarca birçok 'âsîler dünyadan kaldırılub re'âya 'adil ve refâh görmesiyle devlet birden kuvvet bulmağa başladı.

1243'de düşman devletinin şu intizâmını çekemeyüb Yunan vâkî'ası müşkilâtı daha bitmezden Rusyalı Yunanlıların istiklâliyet iddi'âsını iltizâm ile İngiltere

(S-417) ve Fransa devletlerini dahî her nasılsa dâ'ire-i ittifâkına aldı.

Ol vakit Devlet-i 'Aliyye'nin kuvve-i 'askeriyesi nizâm-ı cedîd olarak otuz binden 'ibâret idi.

Şöyle ki Rusyalı Devlet-i 'Aliyye'nin şu hâl za'findan istifâde ile otuz altı târîhinden berü sürünmekde olan mezkûr Yunan mes'elesi ve memleketin ve Sırb imtiyâzı misilli Akkerman mu'âhedesinin icrâ-yı ahkâmınca devletin 'adem-i ri'âyeti bahanesiyle bu kere açıktan açığa izhâr-ı muhâsamaya ibtidâr iderek birden bire Memâlik-i Mahrûsa'ya hücum itdi.

Evvela (Prut) nehrinin öte tarafından mükemmel bir ordu sevkiyle (Yaş) ve (Bükreş) şehirlerini zabt eyledi.

Elli bini mütecâviz diğér bir ordusu dahî Tuna'dan geçüb Balkanlara kadar geldi ve bahren dahî İngiltere ve Fransa devletleriyle Rusya donanması nakz-ı 'ahd ile Karadeniz sevâhilinde (İsakca) (İbrail) (Tulca) (Köstence) (Silistre) (Varna) kılâ'nı zabt itdiği gibi Anna Lorin limanında bulunan donanma-yı

(۱۱۷) - اعلان عهود عثمانی

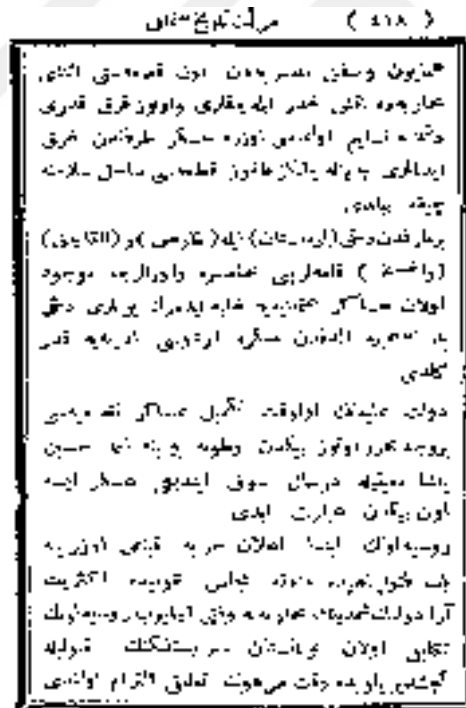
و فرانسه دولتی دوق هر نسله دایره ائتلافه
الدى
ماجوت دولت بامانك قوما - سكرهسى الحام
ياد اوله رقى اولوز بلكدن حوزك ايدى
دولته كه روسيه او دولت شايه ك شوجال شاعندن
استادده الله اولوز لقا نازىقتان برو سورونكه
اولان مذكور بومان - الله ي وعمل كبت و سرب
استادده لقا و شقاو اقلرمان مهادده سلك اجراى
استادده دولت ع - دم رعلى بمان - الله بوتره
آيدندن ايجه اطهر عاصمه به ايدار ايدمرك برون
برم علك محروبه هيجوم ايدى
دولا (بروت) نهرينك اوت مرفندن مكل براردو
سوخله (شرا) (دركش) امرل بى شبع ايدى
الى بى مبادوز ديك براردوى دى ملوتدن
كجوب بالقانده ددر كده و شرا دى اكلره
و فرانسه دولته روسيه دولتى نقش عهد الله
قود دكر سوانده (اي. قيه) (ارائى) (دلوپى)
(كوسجه) (مست) (وارنه) غلامنى شبع
ايدى كى انونى ن تانده بولان دولتى

(S-418) hümâyûn ve süfûn-i Mısıriye'den on kıt'asını esnâ-yı muhârebede ateş-i gadr ile yakmaları ve otuz-kırk kadarı düşmana teslim olunmamak üzere 'asker tarafından gark idilmeleri cihetle yalnız dokuz kıt'ası sâhil-i selâmete çıkabildi.

Bir taraftan dahî (Ermenistan) ile (Kars) ve (Alkacık) (ve Ahışa)¹⁵¹ kal'alarını muhâsara ve oralarca mevcûd olan 'asâkir-i Osmâniyye'ye galebe iderek bunları dahî yed teshîre aldıktan sonra ordusu Edirne'ye kadar geldi.

Devlet-i 'Aliyye'nin ol vakit tekâmîl 'asâkir nizâmiyesi bir vech muharrer otuz binden ve Tuna boyuna Ağa Hüseyin Pâşâ ma'îyetiyle derhâl sevk itdiği 'asker ise on binden 'ibâret idi.

Rusyalunun ibtidâ ilân-ı harbe kıyâmı üzerine bâb-ı fetvâ-penâhide mün'akid meclis-i 'umûmîde ekseriyet ara devletın şimdilik muhârebeye vakti olmayub Rusyalunun teklîfi olan Yunanistan serbestliğinin kabûlüyle geçişdirilübde vakt-i merhûnuna ta'likî iltizâm olundu

¹⁵¹ Ahiska

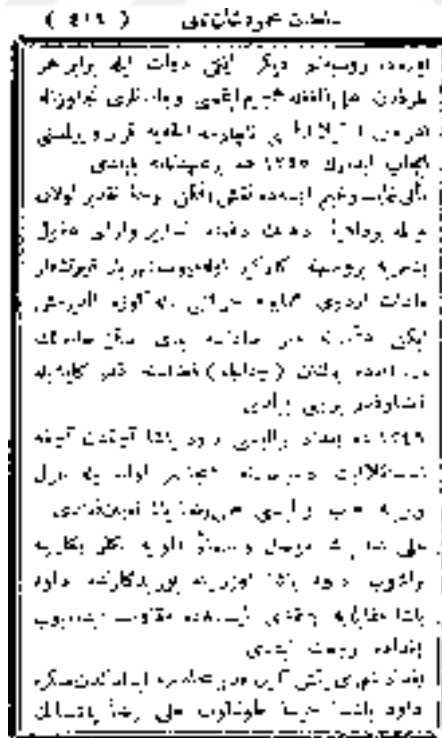
(S-419) ise de Rusyalu diğer iki devlet ile beraber her taraftan 'ale-l-gafle hücum itmesi ve Balkanları tecâvüz ile Edirne'yi istilâ eylemesi nâcâr musâlahaya karar verilmesini icâb iderek 1245'de bir 'ahdnâme yapıldı.

Mâlî gâyet vahîm ise de nakş-ı efgan-i levha-i takdîr olan böyle bir dâhiye-i dehanın def'ini tedâbîr ve ârâ-yı ukûl beşeriye bir vechle kârgîr olamayub Şehriyâr-ı gayretşi'âr bizzât ordu-yı hümâyûna hareketini bile göze aldirmış iken düşmanın makar-ı saltanata yedi sekiz sâ'atlık mesâfede bulunan (Çatalca) kazâsına kadar gelişyle kaza ve kader yerini buldu.

1246'da Bağdad vâlisi Davud Pâşâ açıkdan açığa istiklâliyet da'vâsına mütecâsir olmasıyla 'azl ve yerine Haleb vâlisi 'Alî Rızâ Pâşâ ta'yîn kılındı.

'Alî Rızâ Pâşâ Musul vesâir elviye begler begleriyle birleşüb Dâvud Pâşâ üzerine yürüdüklerinde Davud Pâşâ mukâbeleye çıkdı ise de mukâvemet idemeyüb Bağdad'a ric'at itdi.

Bağdad şehri yetmiş gün kadar muhâsara idildikten sonra Dâvud Pâşâ hayâ tutulub 'Alî Rızâ Pâşâ'nın

(S-421) ve 'iyâliyle der-i devlete getirüldü.

Bunun 'akîbinde Mısır vâlisi Mehmed Ali Pâşâ düşman tahrîkiyle istiklâliyet fikrine düşerek ve ba'z-ı garazkârların iğfâlâtıyla i'ân-ı 'isyân iderek Beriyyetüşşam'ı istîlâ ve Kozan Dağı'nı geçüb Konya'ya kadar yürüdü.

1248 eva'ilinde Konya ovasında Sadrâ'zam Mehmed Reşîd Pâşâ ile Mehmed 'Alî Pâşâ'nın oğlu İbrahim Pâşâ beyinde vukû' bulan 'azîm bir muhârebede 'asâkir-i Mısıriyye gergi gibi büzülüb Konya içine kadar girülemiş iken zaten şitânın şiddetli mevsimi olmasıyla ol gün havada birden bire yek-diğeri göremez derecede zuhûr iden sis ve duman akşama kadar mümted olub bütün bütün ortalık kararmış ve Reşîd Pâşâ ikdâm ve gayretle bizzât 'askerin ilerüsine geçüb Konya derûnuna 'askerini sokmak fikriyle birtakım Mısır süvârîsini kendü 'askeri zan iderek karanlıkda yalnız başına içlerine girüb tutulmuş olmasıyla 'asâkir-i Osmâniyye zarûrî girü çekilerek mağlûb olmuş idüğünden İbrahim Pâşâ Kütahya'ya kadar geldi.

(٤٢١) احداث غزوہ شانہ

و عیالہ در دولتہ کتورادی
 بوتک متعینہ مصر والی محمد علی پاشا دشمنی بکر
 استقلالیت مکررہ دولتہ و بعضی محرمات و
 اخلاقیاتہ انلان مصریان ایدوز بریدہ الشی
 استیلا و فوزان طاعنی کیوب قویہ قورودینی
 ١٢٤٨ اولانده قویہ اولانستہ مصر اعظم
 محمد رشید پاشا ابلہ محمد علی پاشا اوظلوا ابراهیم
 پاشا پشاندہ وقیعہ اولان عظیم بر محاربہ صاگر
 مصریہ کری کی یوزیلوب قویہ ایچله قورودینی
 ایکن ذاتا تانک شدتی مومنی اولیله اولکویف
 هواده بردن ره یکدیگری سکورمن درجہ
 ظہور ایدن سیس و دوشان اقتضایہ قورودینی
 یخوت یخوت اورتاقی قرارمش ورشید پاشا اقدام وغیرہ
 و لذات مکررہ بلرہستہ کیوب قویہ درونہ عسکرخی
 صوفی فکرله برطاق مصریوارینی کندوہ کری
 حن ایدوز قرائتہ بالکر بلتہ ایچله کیوب
 طوتاش اولانہ عسکر قویہ قورودینی
 چکبلرک مناوب اونی ایدوکندن ابراهیم پاشا
 کوناهیه قورودینی

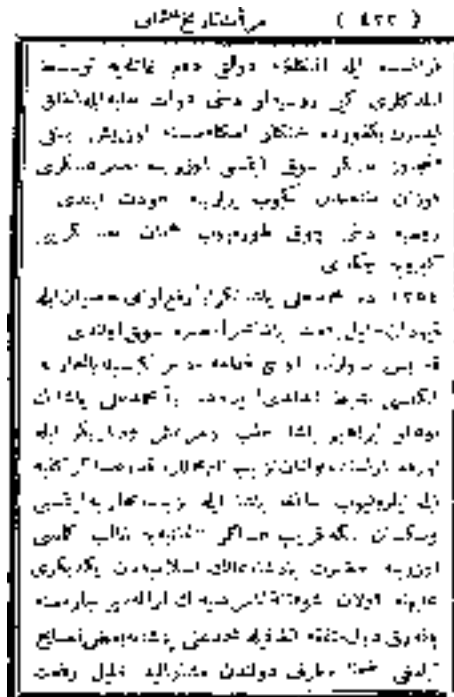
(S-422)

Fransa ile İngiltere devleti def'-i gâ'ileye tavassut eyledikleri gibi Rusyalı dahî Devlet-i 'Aliyye ile ittifâk iderek Begkoz'da Hünkâr İskeleyi'ne on beş bini mütecâviz 'asker sevk itmesi üzerine Mısır 'askeri Kozan dağından geçüb yerlerine 'avdet itdi.

Rusya dahî çok durmayub hemân 'askerini girüye çekdi.

1254'de Mehmed 'Alî Pâşâ tekrâr ref'-i âvâ-yı 'isyân ile Kapudan Halîl Rif'at Pâşâ bahren Mısır'a sevk olundu.

Kıbrıs sularında üç kıt'a Mısır gemisiyle bi'l-muhârebe ikisi zabt idildi ise de birren Mehmed Ali Pâşâ'nın oğlu İbrahim Pâşâ Haleb ve Mar'aş ve Diyârbekir ile Urfa arasında bulunan Nizib nâm mahallere kadar 'asâkir-i külliye ile ilerüleyüb Hâfız Pâşâ ile Nizib'de muhârebe itmesi ve seksen bine karîb 'asâkir-i Osmâniyye'ye gâlib gelmesi üzerine Hazret-i Pâdişâh memâlik-i İslâmiyye'den yek-diğeri 'aleyhine olan şu fitne-i nâmarazîyenin izâlesi çaresine bakarak düvel-i müttefika ittifâkıyla Mehmed Pâşâ'ya ba'z-ı nasâyih teblîği zımnında taraf-ı devletden müşârünileyh Halil Rif'at

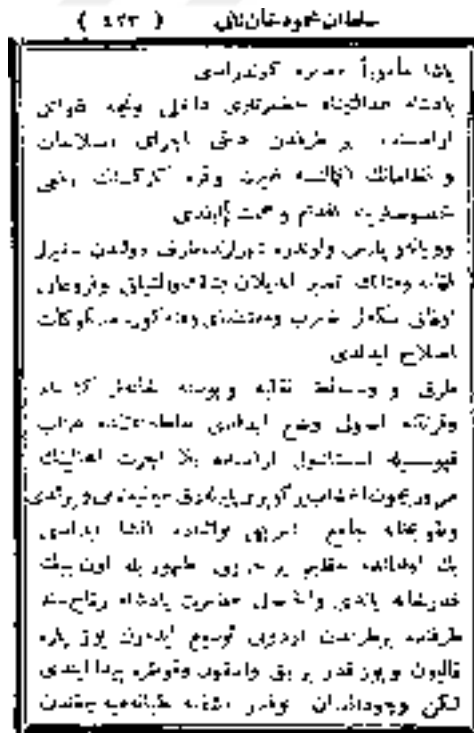
(S-423) Pâşâ me'mûren Mısır'a gönderildi.

Pâdişâh 'adâletpenâh hazretleri dâhili bunca gavâ'il arasında bir taraftan dahî icrâ-yı ıslâhât ve nizâmâtın ikmâline gayret ve kara gümrüğünün ref'î husûslarına ikdâm ve himmet eyledi.

Ve Viyana ve Paris ve Londra şehirlerinde taraf-ı devletden sefirler ikâme ve metâlik ta'bîr idilen beşlik ve altılık ve furu'âtı ufak sikkeler darb ve muktezâ-yı vakte göre meskûkâtı ıslâh idildi.

Turuk ve vesâ'it-i nakliye posta hâneler küşâd ve karantina usûlî vaz' idildi. Galata semtinde 'Azâb Kapusu'yla İstanbul arasında bilâ-ücret ahâlinin mürûriçün ahşab bir köprü yapılarak Hayatiye nâmı virildi ve Tophane Câmi'-i Şerîf'i bu esnâda inşâ idildi.

Begoğlu'nda 'azîm bir harîk zuhûruyla on bin kadar hâne yandı. Velhâsıl Hazret-i Pâdişâh birkaç sene zarfında bir taraftan orduyu tevsî' iderek yüz pâre kalyon ve yüz kadar brik ve iskon ve kodra peydâ itdi lakin vücûd-ı insan bu kadar meşakkate dayanamayacağından

(S-424) sâlifü’z-zikr dâhili ve hârici senelerce te’essüs itmiş bunca uygunsuzluğun izâlesi esbâbını ikmâl-i sadedinde iken emrâz-ı mûhlike ve gumûm-ı mütevâliye¹⁵² istilâsından tahlis-i girîbân idemeyüb 1255’de ‘âzim-i dâr-ı cinân olmasıyla Çenberli-taş civârında Sultân Sarâyı ‘arsasına defn idildi. Türbeleri nâmlarıyla yâd olunmaktadır.

(Rahmetullah-ı ‘Aleyh-i Rahmeten Vâsi’a)

(Cennetmekân Firdevs-âşiyân Sultân Mahmûd Han-ı)

(Sânî Hazretlerinin Şehzâdeleri)

Sultân (Abdûlmecîd) Sultân (Abdûlazîz)’dir.

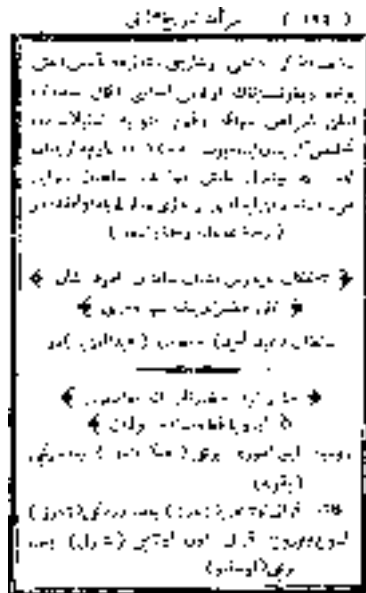
(Müşârünileyh Hazretlerinin Mu’âsırı)

(Avrupa Kıt’asında Bulunan)

Rusya İmparatoru Birinci (Aleksandr) ba’de Birinci (Nikola)

İngiltere Kralı Üçüncü (Jorj) ba’de Dördüncü (Jorj)

İsveç ve Norveç Kralı On Üçüncü (Şarl)¹⁵³ ba’de Birinci (Osklov)¹⁵⁴

¹⁵² Gumûm-ı Mütevâliye: Peş peşe gelen kederler

¹⁵³ Aslen XIV. Şarl’dır.

¹⁵⁴ I. Oscar

(S-425)

Danimarka Kralı (Altıncı Frederik)

Prusya Kralı Üçüncü (Frederik) ba'de Dördüncü (Frederik)

Felemenk Kralı (Üçüncü Gilom)

Avusturya İmparatoru İkinci (Fransuva)

Belçika Kralı Birinci (Leopold)

Bavyera Kralı Birinci (Maksimilyan)

Virtemberg Kralı Birinci (Frederik) ba'de (Giyyom)

Sicilya Kralı (Murat Yovakim)¹⁵⁵ ba'de İkinci (Frederik)

Portekiz Kralı Altıncı (Jan) ba'de İkinci (Maria) ile beraber (Don Maykıl)
sonra yalnız (İkinci Maria)

Sardinya Kralı Beşinci (Viktor Emanuel) ba'de (Şarl Fleksi) sonra (Şarl Albert)

İspanya Kralı İkinci (Jozef Bonapart) ba'de (Yedinci Ferdinand) ba'de
(Kristin) ba'de (İkinci İzabella)

Fransa İmparatoru Birinci (Napolyon) ba'de On Sekizinci (Luyi) ba'de Onuncu
(Şarl) ba'de Birinci (Luyi Filib)

¹⁵⁵ Joachim Murat olarak geçer.

(S-426)

Yunan Kralı Birinci (Ottoni)¹⁵⁶

Papa Vekîli Dokuzuncu (Pino)¹⁵⁷

Saksonya Kralı (Frederik Agust)

(Asya Kıt'asında)

İran Şâhı (Fetih 'Alî) Han

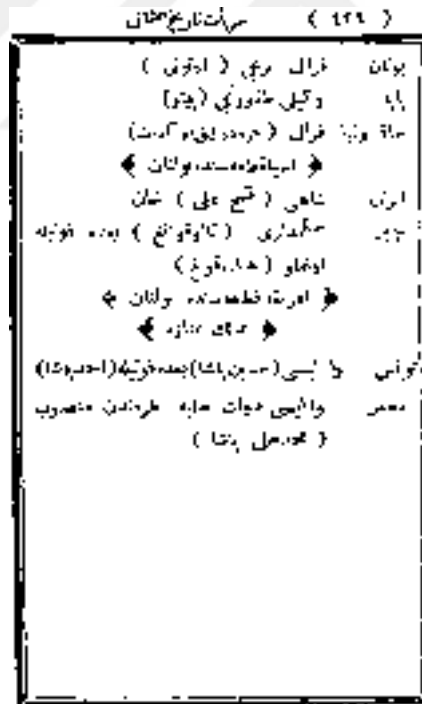
Çin Hükümdârı (Taoguang) ba'de fevtiyle oğlu (Hiangong)¹⁵⁸

(Afrika Kıt'asında Bulunan)

(Memâlik-i Mümtâze)

Tunus Vâlîsi (Hüseyn Pâşâ) ba'de fevtiyle (Ahmed Pâşâ)

Mısır vâlîsi Devlet-i 'Aliyye tarafından mensûb (Mehmed 'Alî Pâşâ)

¹⁵⁶ Otto

¹⁵⁷ Pius

¹⁵⁸ Xianfeng

(S-427)

(OTUZ BİRİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLMECİD HAN HAZRETLERİ)

Müşârünileyh hazretleri 1237'de¹⁵⁹ kademnihâde-i mehd-i vücûd oldu.

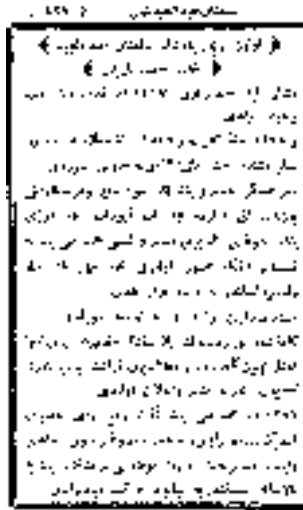
Ve 1255 sene-i hicriye ve 1839 sene-i miladiyesinde on sekiz yaşında taht-ı 'Âli-i Osmâniyye'ye cülûs buyurdu.

Ser'asker Hüsrev Pâşâ'nın sû-i tedbîr ve garazkârlığı yüzünden Akdeniz'de bulunan Kapudan Ahmed Fevzî Pâşâ donanma-yı hümâyûnu Mısır vâlîsi Mehmed 'Alî Pâşâ'ya teslîm itmeğe mecbûr olarak Mehmed 'Alî Pâşâ ile bi'l-muhâbere İskenderiye Limanı'na firâr eyledi.

Mesned-i sadâret Reşîd Pâşâ'ya tevcih buyuruldu.

Kaffe-i teba'a ve zîr-destanın bilâistisnâ mazhar-ı 'adl-ı bîintihâ olmalarıçün Gülhane'de bir hatt-ı hümâyûn kırâ'at itdirilerek tanzâmât-ı hayriye neşr ve i'lân olundu.

1256'da Mehmed 'Alî Pâşâ tekrâr ref'-i âvâ-yı 'isyân itdiğinden Mısır liman ve iskelelerine donanmalar sevk idildi ve eyâlet-i Mısıriyye'nin idâre-i muvakkatesi 'İzzet Mehmed Pâşâ'ya bi'l-ihâle İskenderiye cânibine hareket itdirildi.

¹⁵⁹ Aslen 1238'de doğmuştur.

(S-428) Beyrut'a karîb (Cünye) limanı ve (Sayda) ve (Suriye) kal'aları kabza-i teshîre getürüldü.

Mehmed 'Alî Pâşâ'nın oğlu İbrahim Pâşâ'nın ma'iyetinde bulunan hayli ümerâ ve 'asâkir-i Mısıriyye peyderpey ordu-yı hümayûna dehâlete başladığı gibi muharren doğruca İskenderiye limanlarının muhâsarasına gidilerek İngiltere ve Avusturya ve Rusya ve Prusya devletleri dahî Mehmed 'Alî Pâşâ ile kat'-ı muhâbere iderek emr-i muhâsaraya i'tinâ olunması hakkında donanmalarına emirler virdiler.

Ordu-yı hümayûn bir taraftan dahî Beyrut'un zabt ve teshîrine yürüyüb İbrâhîm Pâşâ ma'iyetiyle mukâbelede bulunan 'asâkir-i Mısıriyye ile muhârabeye tutuşularak Mısırlular münhezim olmaları üzerine İbrâhîm Pâşâ firara mecbûr oldu.

Re'isülmeşâyih (Mir Beşir) nâm-ı zât İbrahim Pâşâ'nın iğfâliyle 'asâkir-i Mısıriyye'nin kuvvetüzzahîri olduğu hâlde evlâd ve 'iyâliyle ordu-yı hümayûna dehâlet itdi.

Ve bütün ol havâli 'ahâlisi ve Cebel halkı dehalet

(٤٤٨)
 سرات تاريخ مختصر
 بيروت قریب (جونی) لیمائی و (سیدہ) و (سورہ)
 قاصدنی قریبہ اندھوہ کتورلدی
 محمد علی پاشا نے اوغلو ابراہیم پاشا کے ساتھ
 یونان خلیج امرا و عساکر مصریہ پیدوئے اردوی
 ہمزونہ دشاہیات لادی کی و غرضاً اوغریہ اسکندریہ
 لیا لریک کہ مصریہ نہ کوبلہدک با تظاہر و اوسٹریا
 و روسیہ و پروسیا دولتری دتی محمد علی پاشا
 آبلہ قطع غبارہ ابدہدک امر عسکریہ احسا
 دولتی حقدہ دوزاریہ امرار و پردیو
 اردوی و یونان بر طرفین دتی یونان خط
 و تسیرتہ یورپ ابراہیم پاشا معقبہ دتیلہ
 یونان عساکر مصریہ ایک عارضہ طویشہدق
 مصر اول متوزم اولتری اوزریہ ابراہیم پاشا غارہ
 مجبور اوقدی
 روس الشایخ (میر بیشر) نام ذات ابراہیم پاشا کے
 اخذالہ عساکر مصریہ کے قوت الظہیری اودینی
 حادہ اولاد و حبالہ اردوی ہمزونہ دشاہت
 ایتدی
 و چونکہ اولسول اہالیسی و جبل خلق دشاہت

(S-429) ve itâ'ate başlaması ve Sayda civârında bulunan meşâyih-i 'Arabân mû'teberânından Şeyh (Ahmed Elbeyk) dahî ma'iyetinde olan 'Arabân ile vecîbe-i inkıyâd ve itâ'ati izhâr eylemesi üzerine 'asâkir-i Mısıriyye'de ordu-yı hümâyûna geçmeğe başladı.

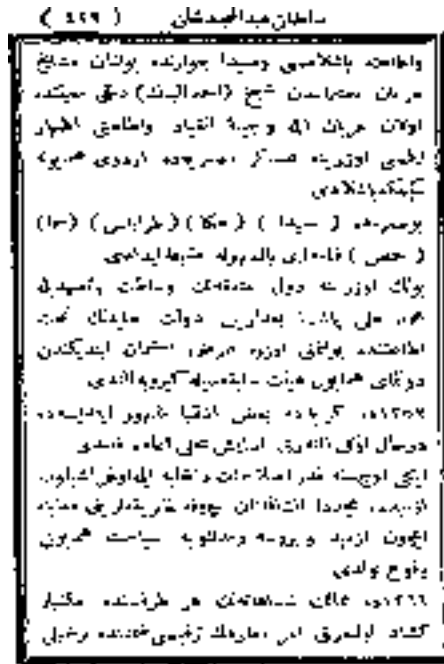
Bu sırada (Sayda) ('Akka) (Trablus) (Hama) (Hamam) kal'aları bis-sühûle zabt idildi.

Bunun üzerine düvel-i müttefikanın vesâtet ve ta'ahhüdüyü Mehmed 'Alî Pâşâ ba'd-ezin Devlet-i 'Aliyye'nin taht-ı itâ'atinde bulunmak üzere 'arz-ı istîmân itdiğinden donanma-yı hümâyûn hey'et-i sâbıkasıyla girüye alındı.

1257'de Girid'de ba'z-ı eşkıyâ zuhûr itdiysede derhâl önü alınarak 'asâyış mahali i'âde kılındı.

İki üç sene kadar ıslâhât-ı dâhiliye ile uğraşılıb İzmid'de müceddeden inşâ kılınan çuka fabrikalarını mu'âyene içün İzmid ve Burusa ve Midillü'ye seyâhet-i hümâyûn vukû' buldu.

1261'de Memalik-i Şâhane'nin her tarafında mektebler küşâd olunarak emr-i ma'ârifin terakkîsi zımında bir hayli

(S-431)

1269 evâhîrinde Rusya Devleti, Memâlik-i Devlet-i ‘Aliyye’de bulunan Rum milleti kilisalarının imtiyâzâtı hakkında ba‘z-ı te‘mînât talebi gibi iddi‘âya kalkışarak memleketine kuvve-i külliye sevk eyledi.

Devlet-i ‘Aliyye’de derhâl ‘asâkir-i nizâmiye ve redîf ve tımarlı mütekâ‘idîninden mürekkeb cesîm bir ordu ile üzerlerine yürüyüb (Silistre) muhâsarasında ve (Çatana) ve (Kalafat) ve (Oltince)¹⁶⁰ muhârebelerinde düşmanı perîşân itdi.

Bunun üzerine Rusya sekiz yüz bin kadar yeniden ‘asker tehiyyesine¹⁶¹ kıyâm eylemesiyle Fransa ve İngiltere ve Sardinya devletleri Devlet-i ‘Aliyye ile bi’l-ittifâk ordu-yı hümâyûna ‘azîm donanmalar ile iki yüz bin ‘asker ilhâkına müsâra‘at eylediler. Rusya’nın ufaklı büyüklü yüz otuz pâre gemisi olduğu hâlde düvel-i müttefika ‘askeriyle ordu-yı hümâyûn berren ve bahren Rusyalı üzerine hücum iderek evvela Kırım Adası’nda kâ’in (Almalu) nehri civârında vukû‘bulan muhârebede Rusya ordusu münhezim ve perîşân idildiği gibi Rusya’nın Karadeniz’de ve Hocabeg vesâ’ir iskelelerinde olan şehirleri donanmalar

¹⁶⁰ Olteniça

¹⁶¹ Tehiyye: Hazırlama

(S-432) ma'rifetiyle muhâsara ve zabt olundu.

Gerçi Sinop muhârebesinde donanma-yı hümayûnca ba'z-ı telifât vukû'a gelmiş ise de 1271 evâ'ilinde düvel-i müttetika 'asâkir-i berriye ve bahriyesi tarafından Sivastopol şehr-i cesîmi taht-ı muhâsaraya alınarak Rusyalunun bir hayli sefinesi gark ve şikest ve en kuvvetlü bulunan (Maksimilyan) ve (Turdosod) ya'ni Ceviz¹⁶² kal'aları külliye harâb oldu.

Donanma-yı hümayûndan Mahmûdiye nâm üç anbarlı ile teşrîfiye nâm kapak düvel-i müttetika donanmalarıyla birleşüb Sivastopol'i denizden ve karadan kâmilan muhâsara iderek dört beş gün şiddetle döğmesi üzerine (Kostantin) ve (Krantina) kal'aları ile (Telgrafya) tabyası münhedim oldu.

Bu arada Sivastopol'ün bir sülûsi kâmilan yanub Rusyalunun pek çok telifâtı ve hayli nâmdâr ve şöretli kumandanları diyâr-ı 'ademe gönderildi.

Ve (İnkerman) muhârebesinde dahî bir hayli Rusyalu Fransa 'askeri tarafından münhezim ve Derya-yı Çin sevâhilinde olan çend kıt'a sefinesi düvel-i müttetika donanması ma'rifetiyle

¹⁶² Aslen Ceneviz'dir.

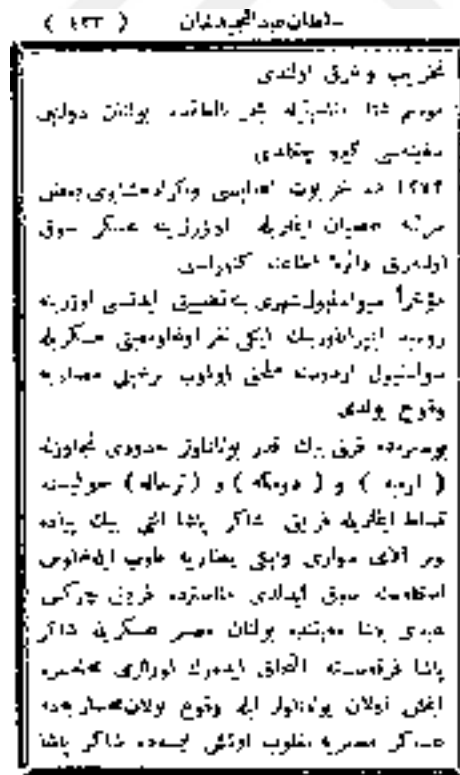
(S-433) tahrîb ve gark olundu.

Mevsim-i şitâ münâsebetiyle Bahr-ı Baltık'da bulunan devletin sefinesi girü çekildi.

1272'de Harput ahâlisi ve Ekrâd 'aşâ'iri ba'z-ı mertebe 'isyân itmeleriyle üzerlerine 'asker sevk olunarak dâ'ire-i itâ'ate getürüldü.

Mu'ahharen Sivastopol şehri yine tazyîk idilmesi üzerine Rusya imparatorunun iki nefer oğlu, ma'iyeti 'askeriyle Sivastopol ordusuna mülhak olub bir hayli mudârebe vukû' buldu.

Bu sırada kırk bin kadar Yunanlular hudûdı tecâvüzle (Ermiye) ve (Dömeke) ve (Tırhala) havâlisine tasallud itmeleriyle Ferîk Şâkir Pâşâ altı bin piyâde ve bir alay süvâri ve iki batarya top ile Golos iskelesine sevk idildi. Manastır'da Ferîk Çerkes Abdi Pâşâ ma'iyetinde bulunan Mısır 'askeriyle Şâkir Pâşâ fırkasına iltihâk iderek oraları muhâsara itmiş olan Yunanlular ile vukû' bulan muhârebede 'asâkir-i Mısıriyye mağlûb olmuş ise de Şâkir Pâşâ

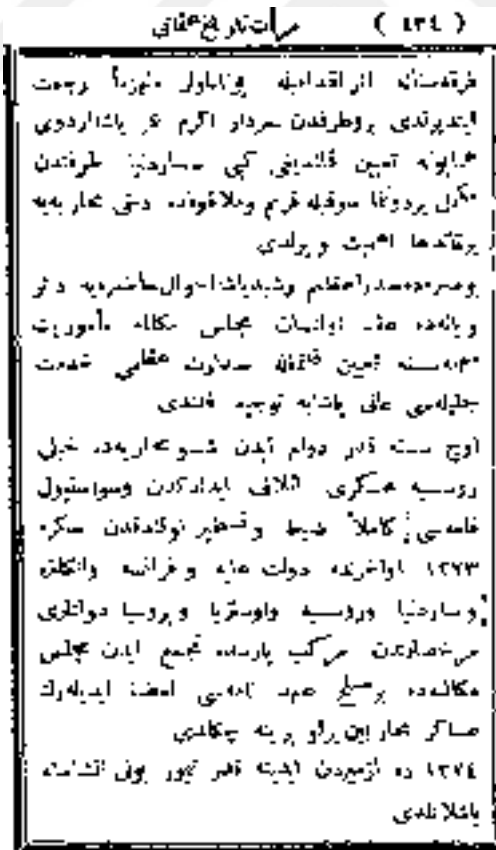

(S-434) fırkasının eser-i ikdâmıyla Yunanlılar münhezimen ric'at itdirildi. Bir taraftan Serdâr-ı ekrem 'Ömer Pâşâ ordu-yı hümâyûna ta'yîn kılındığı gibi Sardinya tarafınan mükemmel bir donanma sevkiyle Kırım ve Malakof'da dahî muhârebeye bir kat daha ehemmiyet virildi.

Bu sırada Sadrâ'zam Reşîd Pâşâ ahvâl-i hâzıraya dâ'ir Viyana'da 'akd olunan meclis-i mükâleme me'mûriyet-i mühimmesine ta'yîn kılınmağa sadâret-i 'uzmâ hıdmet-i celîlesi 'Âlî Pâşâ'ya tevcih kılındı.

Üç sene kadar devam iden şu muhârebede hayli Rusya 'askeri itlâf idildikten ve Sivastopol kal'ası kâmilan zabt ve teshîr olunduktan sonra 1273 evâhirinde Devlet-i 'Aliyye ve Fransa ve İngiltere ve Sardinya ve Rusya ve Avusturya ve Prusya devletleri murahhaslarından mürekkeb Paris'de tecemmu' iden meclis-i mükâlemede bir sulh 'ahid nâmesi imzâ idilerek 'asâkir-i muhâribeyn yerlü yerine çekildi.

1274'de İzmir'den Aydın'a kadar demiryolu inşâsına başlandı.

(S-435)

1275'de Sırb begi Miloş Beg Sırbıyece zuhûr iden ihtilâlden dolayı Viyana'ya azîmet itdiğinden yerine bâ-fermân-ı 'âlî beg ta'yîn kılınan Aleksandr'ının ahâliyi kendüsinden hoşnud idememesi bilâhare infisâlini icâb ider raddeye varmasıyla liecli't-tahkîk taraf-ı devletden kabûli, efendi i'zâm olunarak icrâ eylediği tahkîkâtta Aleksandr'ının ba'z-ı mertebe töhmeti tebeyyün itmesiyle keyfiyet der-i devlete arz olunarak mîr-i mumaileyh azl ve bâ-irâde-i seniyye yine Miloş Beg ta'yîn kılındı.

Sayda eyâletinde vâki' Cebel-i Lübnan'ın bir kıt'asında meskûn Mârûnîler ile kıt'a-i dîğerinde bulunan Dürzîler beyninde milliyet maddesiyle hukûk-ı mülkiye da'vâsından dolayı zuhûr iden zıddiyet bilâhare münâza'a ve mukâteleyi intâc iderek 1276 evâhirinde (Han Merc'de) tecemmu' itmiş olan otuz bin kadar Dürzî şeyhleri İsmâ'îl Atrâş ma'iyetiyle (Zahle) nâm mahalde bulunan seksen bine karîb Mârûnîler ile 'azîm cenk iderek Mârûzîlerden

(S-436) pek çok telifât zuhûra geldi.

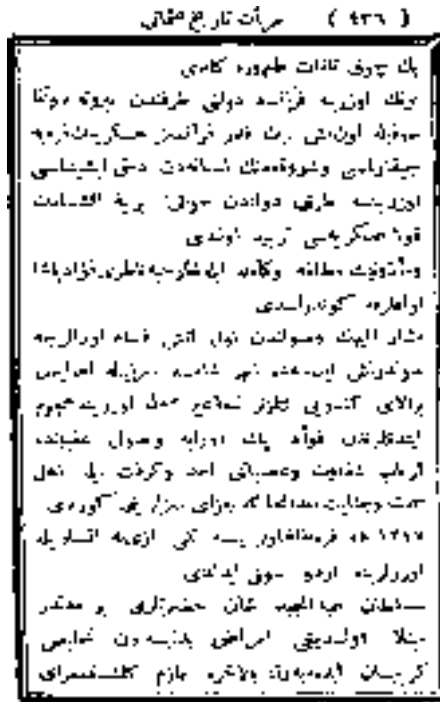
Bunun üzerine Fransa Devleti tarafından Beyrut'a donanma sevkiyle on beş bin kadar Fransız 'askerinin karaya çıkarılması ve şu vak'anın Asitâne'den dahî işidilmesi üzerine taraf-ı devletden havâli-i Beriyyetüşşam'ın kuvve-i 'askeriyesi tezyîd olundu.

Ve me'zûniyet-i mutlaka ve kâmile ile Hâriciye nâzırı Fu'ât Pâşâ ol tarafa gönderildi.

Müşârünileyhin vusûlünden evvel ateş-i fesâd oralarca söndürülmüş ise de şehir-i Şam'a sirâyette ahaliden bir alay kendüyi bilmezler teb'a-i gayr-i müslime üzerine hücum itdiklerinden Fuad Pâşâ oraya vusûli akîbinde erbâb-ı şekâvet ve 'isyânı ahz ü girift ile ehl-i töhmet ve cinâyet bade'l-muhâkeme cezâ-yı sezâlarını gördü.

1277'de Karadağlular yine gemi aزی almalarıyla üzerlerine ordu sevk idildi.

Sultân Abdülmecîd Han hazretleri bir müddetdir mübtelâ olduğu emrâz-ı bedeniyye tahlis-i girîbân idemeyerek bilâhare 'âzim-i gülşensarây-ı

(۱۳۸) مرآت تاریخ عثمانی

روما	باباغانی (پی)
یونان	قرالی (اوتونی)
دانیمارقه	قرالی (فره دریق)
پورتگیز	قرالی (بدرو)
اسپانیا	قرالجهسی (ایزابله)
بلجیقا	قرالی (لؤبولد)
فلنک	قرالی (کیوم)
نایولی	قرالی (فرانسوا)
سوج نورج	قرالی (شارلی)
﴿ مملکت منازره ﴾	
صرب	بکی دولت عایه طرفندن منصوب (میاوش)
	بمدہ فوتیله اوغلی (میخال)
مملکتین	بکی (قوزه) بمدہ (شارلی)
قره طاغ	بکی نیقولا
سیسام	بکی فوتیادی (پادلاکی)
﴿ اسیا قطعه سنده بولتان ﴾	
ایران	شاهی (محمد) شاه بمدہ اوغلو
	(ناصرالدین) شاه
افغان	حکمداری (شیرعلی) خان

(S-438)

Roma Papalığı (Pi)¹⁶³

Yunan Kralı (Ottoni)¹⁶⁴

Danimarka Kralı (Frederik)

Portekiz Kralı (Pedro)

İspanya Kraliçesi (İzabella)

Belçika Kralı (Leopold)

Felemenk Kralı (Giyyom)

Napoli Kralı (Fransuva)

İsveç Norveç Kralı (Şarl)

(Memâlik-i Mümtâze)

Sırb Begi, Devlet-i 'Aliyye tarafından mensûb (Miloş) ba'de fevtiyle oğlu
(Mihal)

Meleketeyn Begi (Cuza) ba'de (Şarl)

Karadağ Begi (Nikola)

Sisam Begi Fotyadi (Pavlaki)

(Asya Kıt'asında Bulunan)

İran Şâhı (Muhammed) Şâh ba'de oğlu (Nasıreddîn) Şâh

Afgan Hükümdârı (Şir 'Alî) Han

¹⁶³ Pius

¹⁶⁴ Otto

(S-439)

Çin Hükümdârı (Hiangong)¹⁶⁵

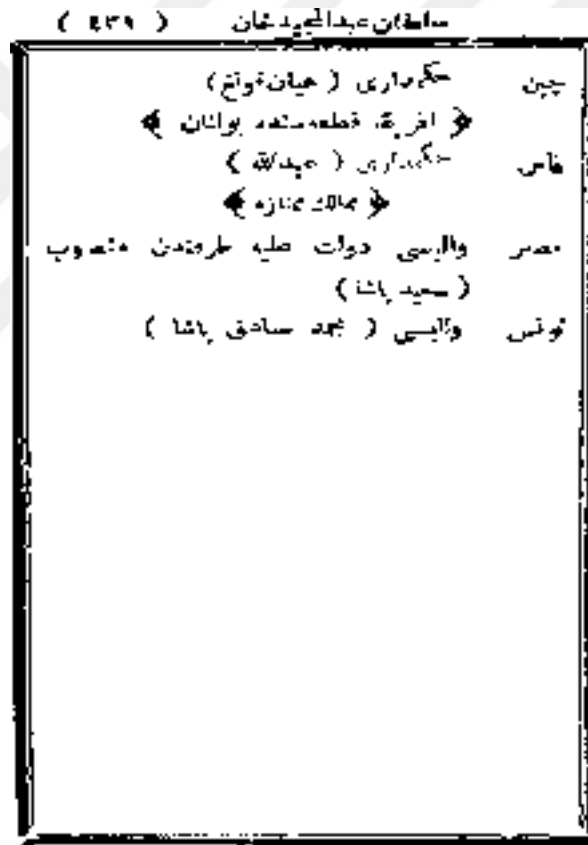
(Afrika Kıt'asında Bulunan)

Fas Hükümdârı (Abdullah)

(Memâlik-i Mümtâze)

Mısır vâlîsi Devlet-i 'Aliyye tarafından mensûb (S'aid Pâşâ)

Tunus Vâlîsi (Mehmed Sâdık Pâşâ)

¹⁶⁵ Xianfeng

(S-440)

(OTUZ İKİNCİ PÂDİŞÂH SULTÂN ABDÜLAZİZ HAN HAZRETLERİDİR)

Müşârünileyh hazretleri 1245'de doğdu.

1277 sene-i hicriye ve 1861 sene-i miladiyesinde otuz iki yaşında taht-ı 'Âlî-i Osmâniye cülûs itdi. Cennetmekân Sultân Abdülmecid Han hazretlerinin zamânında zuhûr iden Karadağlıların ateş-i isyânı söndürüldü. Müşârünileyh Abdülazîz Han hazretleri Burusa'da vâki' cedd-i â'zamlarının kabirlerini ziyâret ve 'avdetinde nişân-ı Osmâniyye'yi ihtirâ' eyledi.

1278'de Mısır'a azîmetle 'avdetlerinde beyne'l-ahâlî üç gün üç gice şehriyân icrâ idildi.

Sultân Abdülmecîd Han zamânında teşebbüs buyurulan Göstence ve İzmir timur yollarının inşâsı hitâm buldu.

1279'da Sultân Ahmed meydanında Sergi-yi Osmânî nâmıyla birinci def'a olarak ekspozisyon açıldı ve bir taraftan dahî ta'dîlât ve ıslâhât ile uğraşıldı.

(S-441)

Bu sırada Karadağlılar yine başkaldırdılar ise de Serdâr-ı ekrem ‘Ömer Pâşâ ma‘rifetiyle tekrar ordu sevk olunub tarafından bir hayli kanlar döküldükden ve bir sene yakarib uğraşıldıktan sonra ba‘z-ı şartlar ile istîmân itdirilerek sevk olunan ‘asker gerüye alındı.

1280’de meskûkât-ı devletden bulunan kavâ‘im-i nakdiye tedâvülden ahz olunub Sadrâ‘zam Fu‘âd Pâşâ re‘yiyle imtiyâzât-ı mahsûsa tahtında olarak Bank-ı Osmânî teşkîl ve konsilid nâmıyla fâ‘izlü eshâm-ı cedîde ihrâc idildi.

Îrâd ve masârıfın düvel-i sâ‘irede bûdce ta‘bîriyle cârî olan usûle tevfiikan muvâzene defterinin ‘umûma i‘lân ve neşrî mu‘tâd ve taşralarca vilâyet usûlü teşkîl idilerek de‘âvî-i vâkı‘a mahali mecâlisine ihâle kılındı.

Anadolu ve Rum-ili’ye ricâl-i devletden kol kol müfettişler ta‘yîn kılınarak vilâyet usûlünün hüsn-i cereyânına ve me‘mûrin-i mahalliye ahvâlinin istiknâhına i‘tinâ idildi. Ba‘z-ı ecnebi tahrîkâtıyla Girid ahali-i gayr-i müslimesi birden bire izhâr-ı isyân itdiklerinden terbiyeleriçün Sadr-ı

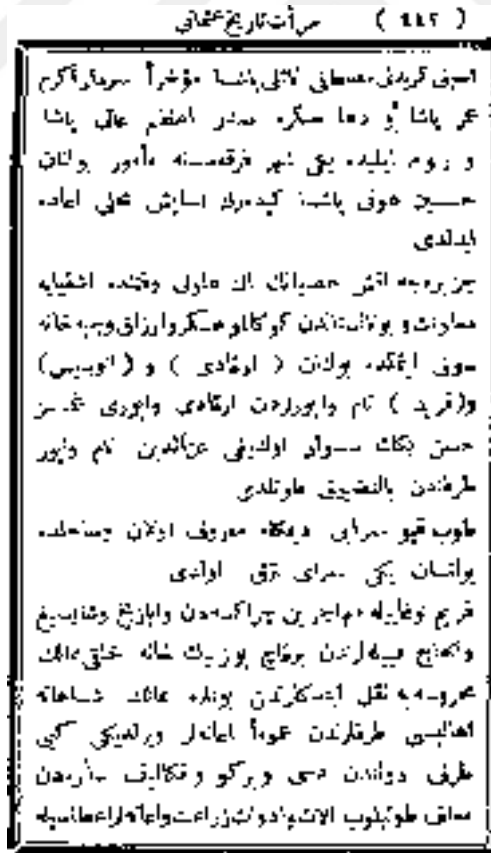

(S-442) esbak Giridli Mustafa Nâ'ilî Pâşâ mu'ahharen Serdâr-ı ekrem 'Ömer Pâşâ ve daha sonra Sadrâ'zam 'Âlî Pâşâ ve Rum-ili'de Yenişehir fırkasına me'mûr bulunan Hüseyin 'Avnî Pâşâ giderek asâyîş mahali i'âde idildi.

Cezîrece ateş-i 'isyânın en 'alevli vaktinde eşkıyâyâ mu'âvenet ve Yunanistan'dan gönüllü 'asker ve erzâk ve cebehane sevk itmekde bulunan (Erkadi) ve (Enosis) ve (Girid) nâm vapurlardan Erkadi vapuru Gamsız Hasan Beg'in süvâr olduğu İzzeddin nâm vapur tarafından bittazyîk tutuldu.

Topkapu sarayı dimekle ma'rûf olan ve sâhilde bulunan yeni saray terk oldu.

Kırım Nogay'ıyla muhâcirin-i Çerâkese'den ve Abazih ve Şapsığ ve Nayuhaç kabîlelerinden birkaç yüz bin hane halkı memâlik-i mahrûsaya nakl itdiklerinden bunlara memâlik-i şâhane ahâlisi taraflarından 'umûmen i'âneler virildiği gibi taraf-ı devletden dahî virgü ve tekâlîf-i sâ'ireden mu'âf tutulub âlât ve edevât-ı zirâ'at ve i'âneler i'tâsıyla

(S-445)

Meclis-i kebîr-i ma'ârif yeniden teşkîl olunarak mevcûd mekâtibin ıslâhıyla beraber müceddeden bir hayli mekteb açıldı ve usûl-i tedrîsiye deġiştirildi.

1286'da bir Fransız kumpanyası vâsıtasıyla cânib-i Kahire'de Süveyş cedvelinin resm-i küşâdı icrâ olundu.

O sırada Fransız imparatoriçesi (Eujeni) ve Avusturya imparatoru (Fransuva Jozef) cenâblarıyla Avrupa'nın ba'z-ı prensleride seyâhat-i şâhaneye mukâbeleten Dersa'âdet'e gelüb haklarında merâsim-i mihmânnüvâzi ve ihtirâmât-ı layıka îfâ kılındı.

1287'de Begöğlunda fevkâl'âde bir harîk zuhûruyla bütün kârgir hane ve mağazaların ahşâb gibi sülüsünden ziyâdesi yandı ve hayli zâyî'ât vukû' buldu.

Harîkzedegâna taraf-ı devletden ve 'umûm-ı ahâli tarafından haylice i'âneler olundu.

1288'de köprüden Samatya'ya ve Topkapu'ya ve Karaköy'den Ortaköy'e kadar tramvay 'arabaları işlemeġe başladı.

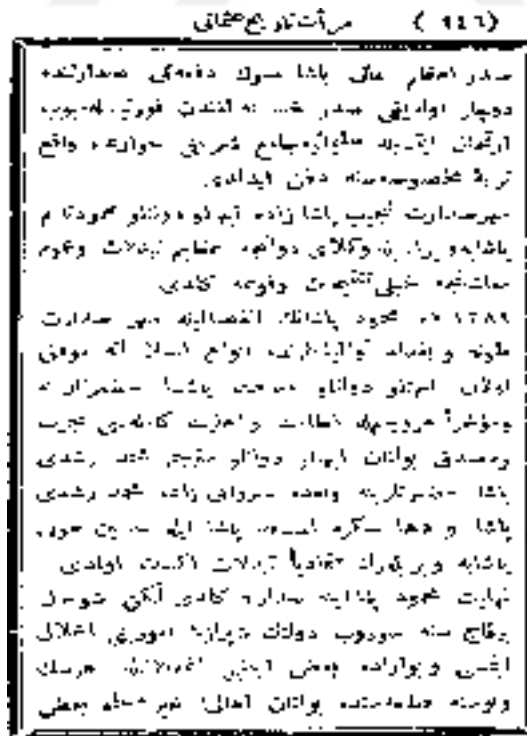
(S-446)

Sadrâ'zam 'Âli Pâşâ son def'â ki sadâretinde dûçâr olduğı sadr hastalığından kurtulamayub irtihâl itmesiyle, Süleymâniye Câmi'i Şerîfi civârında vâk'î türbe-i mahsûsasına defn idildi.

Mühr-i sadâret Necib Pâşâzâde ebhetlü devletlü Mahmud Nedîm Pâşâ'ya virilmesiyle vükelâ-yı devletçe 'azîm tebeddülât ve 'umûm-ı ma'âşâtca hayli tenkîhât vukû'a geldi.

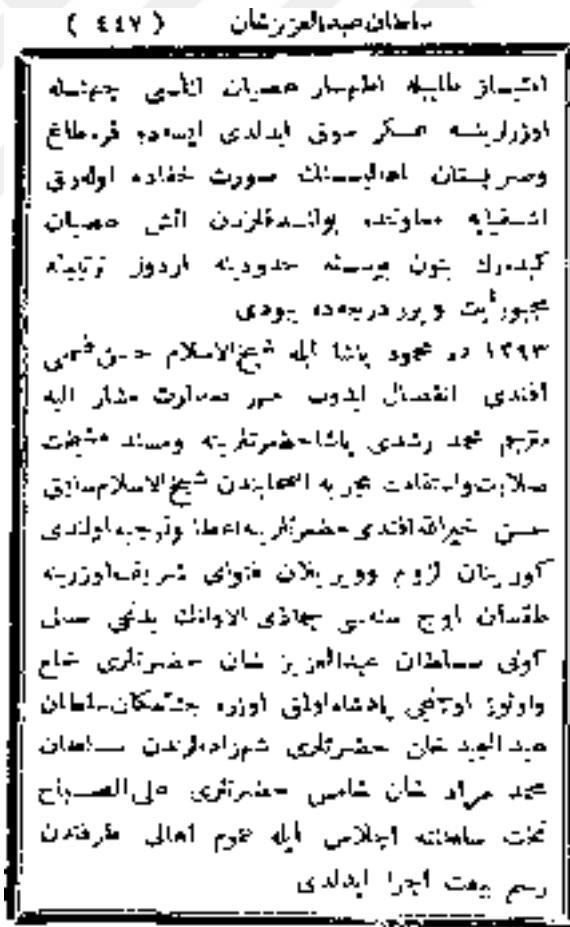
1289'da Mahmûd Pâşâ'nın infisâliyle mühr-i sadâret Tuna ve Bağdad vâlîliklerinde envâ' ıslâhâta muvaffak olan ebhetlü devletlü Midhat Pâşâ hazretlerine ve mu'ahharen her vechle fetânet ve ehliyet-i kâmileşi mücerrib ve musaddık bulunan ebhetlü devletlü Mütercim Mehmed Rüşdi Pâşâ ve daha sonra Es'ad Pâşâ ile Hüseyin 'Avnî Pâşâ'ya virilerek mütemâdiyen tebeddülât eksik olmadı.

Nihâyet Mahmud Pâşâ yine sadârete geldi lakin şu hâl birkaç sene sürüb devletin şirâze-i umûrunu ihlâl itmesi ve bu arada ba'z-ı ecnebi iğfâlâtıyla Hersek ve Bosna kıt'asında bulunan ihâle-i gayr-i müslime ba'z-ı

(S-447) imtiyâz talebiyle izhâr-ı isyân eylemesi cihetle üzerlerine 'asker sevk idildi ise de Karadağ ve Sırbistan ahâlisinin sûret-i hafâda olarak eşkiyâya mu'âvenetde bulunduklarından ateş-i 'isyân giderek bütün Bosna hudûduna ordular tertîbine mecbûriyet virir derecede büyüdü.

1293'de Mahmud Pâşâ ile Şeyhülislâm Hasan Fehmî Efendi infisâl idüb mühr-i sadâret müşârünileyh Mütercim Mehmed Rüşdî Pâşâ hazretlerine ve mesned-i meşîhat salâbet ve istikâmet-i mücerrebe ashâbından şeyhülislâm-ı sâbık Hasan Hayrullah Efendi hazretlerine i'tâ ve tevcîh olundu. Görünen lüzûm ve virilen fetvâ-yı şerîf üzerine doksan üç senesi Cemâziye'l-evvel'inin yedinci Salı günü Sultân Abdülazîz Han Hazretleri şehzâdelerinden Sultân Mehmed Murâd Han-ı Hâmis Hazretleri 'ale's-sabâh taht-ı saltanata iclâs ile 'umûm-ı ahâli tarafından resm-i bi'at icrâ idildi.

(S-448)

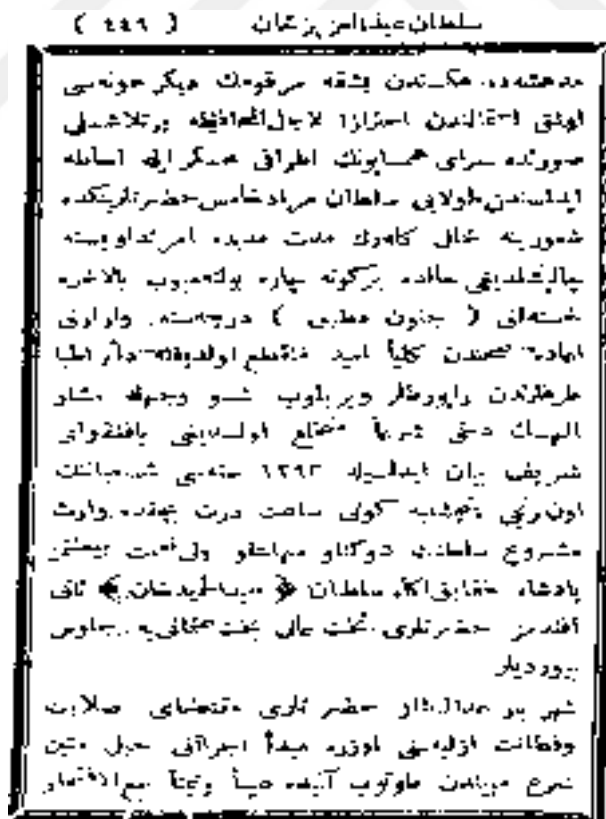
Sultân Murâd hazretlerinin cülûsdan evvel gördükleri ba'z-ı mu'âmele-i gayr-ı layıkadan ve cülûs günü Ser'asker Hüseyin 'Avnî Pâşâ'nın kendülerini taht-ı Osmâniyye'ye da'vet için ansızın yanlarına girmesinden ve 'emmileri müşârünileyh (Abdülazîz*) Han hazretleri dahî hal'inden evvel düçâr olduğu 'illet semeresi olarak hal'inin altıncı Pazar günü bulundukları dâ'irede mikrâz-ı kazâ ile iki kolunun damarlarını kesüb müte'essiren vefât itmesinden ve tesâdüfi olarak ol günlerde Hersek 'isyânının Sırbistan ve Karadağ ve Bulgaristan'a kadar sirâyetle alenen hudûdı tecâvüz idüb 'asâkir-i Osmâniyye ile muhârebeye tutuşulmasından ve bunu mu'akkib şûrâ-yı devlet re'isi bulunan müşârünileyh Midhat Pâşâ hazretlerinin Tavşantaşı'nda kâ'in konağından teşkil kılınan meclis-i vükelâyâ gice bertakrîb müsellahan girerek Ser'asker Hüseyin 'Avnî Pâşâ ile Hâriciye Nâzırı Raşid Pâşâ'yı revolver ile urub şehîd ve vükelânın ba'z-ısını cerh iden Çerkes Hasan nâm kolağası vukû'âtının saray-ı hümayûna bir suret-i

(*)Müşârünileyh hazretleri pederleri cennetmekân Sultân Mahmud Han-ı Sâni Hazretlerinin Çenberli-taş civârında vâki' türbe-i şerîfelerine defn idilmiştir. (Rahmetullah-ı 'aleyh)

(S-449) müdhişe 'aksinden başka merkûmun diğer 'avenesi olmak ihtimâlinde ihtirâzen li-ecli'l-muhâfaza bir telaşlı sûretde saray-ı hümâyûnun etrafı 'asker ile ihâta idilmesinden dolayı Sultân Murâd-ı Hâmis hazretlerininde şu'ûruna halel gelerek müddet-i medîde emr-i tedâvîsine çalışıldığı hâlde bir güne çâre bulunamayub bilâhire hastalık (Cünûn-ı mutbik) derecesine ve vararak i'âde-i sıhhatden külliyyen ümid munkatî' olduğuna dâ'ir etibba taraflarından raportlar virilüb şu vechle müşârünileyhin dahî şer'an münhali' olduğu bâ-fetvâ-yı şerîf beyân idilmesiyle 1293 senesi Şu'batının on birinci pençsenbe günü sâ'at dört buçukda vâris-i meşrû'-i saltanat şevketlü mehâbetlü velîni'met-i bî-minnetimiz pâdişâh hakâyık-agâh Sultân (Abdülhamîd Han) Sâni efendimiz hazretleri taht-ı 'âlî baht-ı Osmâniyye'ye cülûs buyurdular.

Şehriyâr 'adâlet-nisâr hazretleri muktezâ-yı salâbet ve fetânet-i ezeliyyesi üzere mebde' icrâ'âtı habl-i metîn şer'-i mübînden tutub ânîde aynen ve teminen maa'l-iftihâr

(S-450) derc olunan hatt-ı hümâyûn-ı adâlet-meşhûnlarından muharrer ıslâhâtın icrâsına irâde-i serî'a i'tâ ve bir taraftan da Sırbistan ve Karadağ mes'elesine faysal virilmesini tavsiye ve inbâ buyurdular.

Pâdişâh-ı adâlet-iktinâh efendimiz hazretlerinin her bir niyet-i seniyyeleri amme hakkında mahzâ hayr ve menfa'at olmasıyla Cenâb-ı Hak tevfi-kât-ı samedâniyye mazhariyetle beraber kâffe-i umûr mu'azzama-i şehriyârları neticesinin ayn-ı hayr buyurması du'â-yı icâbet itmesi hatm-i güftâr ve ref'-i kabûl-gâh Hazret-i Perverdigâr kılındı.

(Merhûm Sultân Abdülazîz Han Hazretlerinin)

(Şehzâdeleri)

Sultân (Yûsuf 'İzzeddin), Sultân (Mahmûd Celâleddîn), Sultân (Mehmed Şevket), Sultân (Abdûlmecîd), Sultân (Seyfeddîn)

(Müşarûnileyh Hazretlerinin Mu'âsırı)

(Avrupa Kıt'asında Bulunan)

İngiltere Kraliçesi (Viktorya)

سلطان صد العزیز خان (۱۵۱)

روسیه	ایمپراطوری ایکنجی (سلکساندر)
الماتیا	ایمپراطوری برنجی (کیوم)
اوستریا	ایمپراطوری (فرانسوا جوزف)
فرانسه	ایمپراطوری اوچنجی (ناپلیون) مشارالیه بعدہ الماتیا بحارہ سہ سہ اسیر دوشد یکندن فرانسه
	جمهوریہ تحول ایشدر
ایتالیا	قرالی (ویتور اما تویل)
روما	پاپائی طقوزنجی (پی)
ساردینیا	قرالی ایکنجی (ویتور اما تویل)
یونان	قرالی (اوئون) خلیفہ برنجی پوری
دانمارکہ	قرالی دنجی (فرہد ریکی)
پورتگال	قرالی ہنجی (پترو)
اسپانیا	فرانچہ سی ایکنجی (ایزابلہ)
بلجیقا	قرالی برنجی (لئوبولد)
فلانک	قرالی اوچنجی (کیوم)
اسویج نورج	قرالی اون ہنجی (شارلن)
ناپولی	قرالی ایکنجی (فرانسوا)

(S-451) Rusya İmparatoru İkinci (Aleksandr)

Almanya İmparatoru Birinci (Giyyom)

Avusturya İmparatoru (Fransuva Jozef)

Fransa İmparatoru Üçüncü (Napolyon) müşârünileyh ba'de Almanya muhârebesinde esîr düşdüğünden Fransa cumhûriyete tahavvül itmişdir.

İtalya Kralı (Viktor Emanuel)

Roma Papalığı Dokuzuncu (Pi)¹⁶⁶

Sardinya Kralı İkinci (Viktor Emanuel)

Yunan Kralı (Otton)¹⁶⁷ hal'iyle Birinci Yorgi

Danimarka Kralı Yedinci (Frederik)

Portekiz Kralı Beşinci (Petro)

İspanya Kraliçesi İkinci (İzabella)

Belçika Kralı Birinci (Leopold)

Felemenk Kralı Üçüncü (Giyyom)

İsveç Norveç Kralı On Beşinci (Şarl)

Napoli Kralı İkinci(Fransuva)

¹⁶⁶ Pius

¹⁶⁷ Otto

(۱۵۲) مرآت تاریخ هفتای

﴿ ممالك ممتازة ﴾

سرب	یکی دولت علیه طرفندن منصوب (میلان)
ملکین	یکی » » (شارلی)
قره طاغ	یکی » » (نیقوله)
سیسام	یکی » » (قسطنطینی فوطیادی)

﴿ اسيا فطه سنده بولتان ﴾

ایران	شاهی (ناصرالدین)
افغان	حکمداری (شیرعلی) خان
چین	حکمداری (مانچو) وفاتیه اوغلو (شی سباغ) جلوس ایندی آیه ده چینک اکثر ایالاتی مؤخر انکلتزه دولتی ضبطنه کچدی
بخارا	امیری (مظفرالدین)
خوقند	خانی (عالم قولی) خان
ختن	امیری (حبیب الله) خان
کاشغر	امیری (یعقوب) خان مشارالیه مسکسان
طوقوز تاریخنده درعلیای خلافت عظمایه اقرباسندن یعقوبک نام ذاتی کوندره رک تابعیت سلطنت سنییه به دعالت و فرمان، طای استعصمالیه احراز شرف تابعیت ایندکدن مسکرم نام پادشاهی به سکه ضرب	

(S-452)

(Memâlik-i Mümtâze)

Sırb begi Devlet-i ‘Aliyye tarafından mensûb (Milan)

Memleketeyn begi “ “ (Şarl)

Karadağ begi “ “ (Nikola)

Sisam begi “ “ (Kostaki Fotyadi)

(Asya Kıt’asında Bulunan)

İran Şâhı (Nâsıreddîn)

Afgan Hükümdârı (Şîr ‘Alî) Han

Çin Hükümdârı (Manço) vefâtıyla oğlu (Şi Sebang) cülûs itdi ise de Çin’in ekser eyâleti mu’ahharen İngiltere Devleti zabtına geçdi.

Buhara Emîri (Muzafferiddîn)

Hokand Hanı (‘Âlîm Kulu Han)

Hotan Emîri (Habîbullah Han)

Kaşgar Emîri (Ya‘kûb) Han müşârünileyh seksen dokuz târîhinde der-i ‘ulyâyı hilâfet-i ‘uzmâya akrabasından Ya‘kûb Beg nâm zâtı göndererek tâbi‘iyyet-i Saltanat-ı Seniyye’ye dehâlet ve fermân-ı ‘âlî istihsâliyle ihrâz-ı şeref tabi‘iyyet itdikten sonra nâm-ı pâdişâhiyye sikke darb

(S-453) ve fermânrev teshîri bulunan bilcümle eyâletde Devlet-i Osmâniyye'nin taht-ı himâyesine kabûl olunduğunu i'ân ve işâ'a eyledi.

(Afrika Kıt'asında Bulunan)

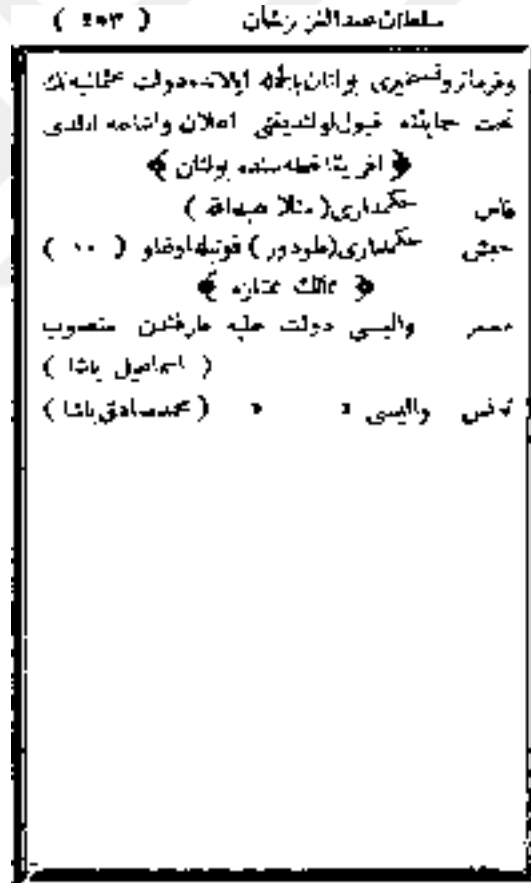
Fas hükümdârı (Monla Abdullah)

Habeş hükümdârı (Tudor) fevtiyle oğlu (..)

(Memâlik-i Mümtâze)

Mısır vâlisi Devlet-i 'Aliyye tarafından mensûb (İsmâ'il Pâşâ)

Tunus vâlisi “ “ (Mehmed Sadık Pâşâ)

(۴۵۴) مرآت تاریخ عثمانی

« صورت خط همایون »

- « بنم وزیر معالیسمیرم محمد رشیدی باشا »
 « تقدیر و مثبت الهیه اله برادر اکرم سلطان مراد »
 « خان خا مس حضرتلری مشاغل سلطنت »
 « و خلافتدن دست کش فراغ و عزات اولملریله »
 « بر موجب قانون عثمانی اجداد عظامز تحتله »
 « جلوسمز و قوصبولدی »
 « ذاتکرتک مجرب و مسل اولان رویت و حبتکرت »
 « و امور مهمه دوله و قوف و اطلاعتکرت حسیله »
 « مسند صدارت عظمیا و ریاست مجلس و کلا ابقاء »
 « و تجدیداً عهد کرمه توجیه و بالجله و کلا »
 « و امورین دخی برلنده ابقا و تقریر قانچسدر »
 « قاطبه احوالده جناب موفیق الامورک »
 « تسهیلات و توفیقات معدانیه سنه توکل و توسل »
 « بر کال اولمله برابر نتیجه امال و مقاصدم دولتکرت »
 « تأیید اساس و شوکت و مکنتی و صنوف تبعه »
 « و برایامرتک ولا استغنا نائل حریت و متاع نعمت »
 « اسایش و عدالت اولاسی ارزو سنه مقصود »
 « اولدیغندن کافه و کلا و امورین دولت علیه مرتک »

(S-454)

(SÜRET-İ HATT-I HÜMÂYÛN)

Benam vezîr-i me'âlî-semîrim Mehmed Rüşdî Pâşâ
 takdîr ve meşîyyet-i ilâhiyye ile birâder-i ekremim Sultân Abdülhamid
 Han-ı Hâmis Hazretleri meşâgil-i saltanat
 ve hilâfetden destkeş, ferâğ ve 'uzlet olmalarıyla
 bir mûcib-i kânûn-i Osmânî, ecdâd-ı 'izâmımız tahtına
 culûsumuz vukû'buldu.

Zâtınızın mücerreb ve müsellemler olan rû'yet ve hamiyetiniz
 ve umûr-ı mühimme-i devlete vukûf ve ittilâ'nız hasebiyle
 mesned-i sadâret-i 'uzemâ ve riyâset-i meclis-i vûkelâ ibkâ
 ve tecdîden 'ahdenize tevcîh ve bilcümle vûkelâ
 ve me'mûrin dahî yerlerinde ibkâ ve takrîr kılınmıştır.

Kâtibe-i ahvâlde Cenâb-ı muvaffıku'l-umûrun
 teshîlât ve tevfikât-ı Samedâniyyesine tevekkül ve tevessülüm
 berkemâl olmakla beraber netice-i âmâl ve makâsadım devletimizin
 te'yîd-i esâs ve şevket ve mikneti ve sınıf-ı teba'a
 ve berâyâmızın bilâistisnâ nâ'il-i hürriyet ve mütena'im ni'met-i
 asâyîş ve 'adâlet olması arzûsuna münhasır
 olduğundan kâffe-i vûkelâ ve me'mûrin Devlet-i 'Aliyye'mizin

- « دخی شو اتر مرزہ مشارکت و معاونت »
 « ایدہ چکر یخی » وثوق و اعتماد تام الہ امید ایدرم »
 « جلہ نیک معلومی اولدینی اوزرہ دولت علیہ مرک »
 « الیوم بولدینی حال بحران و افتشاشک جہات »
 « واسبابی و صور و اشکالی متبوع و متعدد اولقلہ »
 « برابر یونلرک ہرقنی جہتدن امان نظر ایدلہ »
 « جلہ سنک اسباب و مبادیسی بر نقطہ دہ اجتماع »
 « ایدرکہ اودہ دولتمزک اساساً مستند اولدینی »
 « احکام جایلہ شریعہ اوزرینہ مؤسس اولان قوانین »
 « و نظاماتک حقیلہ و تمامیلہ اجرا اولانہ مامسی »
 « وادارہ امور دہ ہرکسک بر نوع ادارہ کیفیہ »
 « اصولانہ اتباع ایتسیدر و بر وقتدنبرو دولتمز »
 « ملکی و مالی ادارہ سبتہ عارض اولان »
 « نظام سزاقلرک شودر جہ میدان المسی و امور »
 « مالیہ مرک افکار عامہ جہ بر امنیت سزک حالی »
 « حسب ایتسی و محاسنک حقوق نامی تأمین »
 « ایدہ چک درجہ سبہ و ارہ مامسی و مملکت مزک »
 « حرفت و صناعت و تجارت و زراعت کی ہر در او »
 « وسائل ہرانہ قابلیت مسلم عالم ایکن استفادہ »

(S-455) dahî şü eserimize müşâreket ve mu'âvenet
ideceklerini ve sevk ve 'itimâd-ı tâm ile ümîd iderim.
Cümlelerin ma'lûmu olduğu üzere Devlet-i 'Aliyye'mizin
elyevm bulunduğu hâl-i buhrân ve iğtişâsın cihât
ve esbâbı ve sûr ve eşkâli mütenevvi' ve müte'addid olmağla
beraber bunların her kangı cihetden im'ân-ı nazar idilse
cümlesinin esbâb ve mebâdîsi bir maktada ictimâ'
ider ki oda devletimizin esâsen müstenid olduğu
ahkâm-ı celîle-i şer'iyye üzerine mü'esses olan kavânîn
ve nizâmâtın hakkıyla ve tamamıyla icrâ olunamaması
ve idâre-i umûrda herkesin bir nevi' idâre-i keyfiye
usûlüne itbâ' itmesidir ve bir vakitdenberü devletimiz
mülkî ve mâlî idâresine 'arız olan
nizâmsızlıkların şü derece meydân alması ve umûr-ı
mâliyemizin efkâr-ı 'âmmece bir emniyetsizlik hâlî
kesb itmesi ve mehâkimin hukûk-ı nâsi te'mîn
idecek dereceye varamaması ve memleketimizin
hurfet ve sînâ'at ve ticâret ve zirâ'at gibi her dürlü
vesâ'il-i umrâne kâbiliyeti müsellemler, 'âlim iken istifâde

(٤٥٦) مرآت قاریخ عثمانی

- « اولنه مامسی والاصل کرک ملکتمزک معصوری »
 « وکرک تبعه و برایامزک بلااستثنا حریت شخصیه »
 « ثالثیه برابر رفاه حال و سعادت نیت خالصه سبیله »
 « شمدی به قسدرهزه یابیش واصل اسبابه تثبیت »
 « اولمش اولسه دوام ایدمهیه رک در او تغییراته »
 « اوغرامسبله مقصد اصلی فی انتاج ایدمه مامسی »
 « قانون و نظاماته ثبات اوزره اتباع ایدبله مامسندن »
 « تولد و منبعشدر بنابرین قوانین و نظامات »
 « ملکتمزک عمومه باعث امنیت اوله بیله جگه صورتده »
 « وضع و تنظیم نیت خیریه سبیله اول باول وضع »
 « واتخاذی لازم کلان تدابیر شونقطه مهمدن »
 « بدیه اولتمرق الحماة هذه و وجود اولان و بوندنوبیله »
 « دخی احکام مقدسه شرع شریفه و ملکتمزک »
 « و ملتمزک اوازم حقیقه مشروعه سسته توفیقاً »
 « صبر و تأسی اقتضا ایدن قوانینک بلااستثنا »
 « حرف بحرف تموی اجراسی تأمین کافل اولوق »
 « و دولتک واردات و مصارفاتی و ازنه سسته »
 « نظارت الملک ایچون اثار و افعالی عمومک وثوق »
 « و اعتمادیه شایان و ملکتمزک و اها لیمزک اخلاق »

(S-456) olunamaması velhâsıl gerek memleketimizin ma'mûriyeti
ve gerek teba'a ve berâyâmızın bilâistisnâ hürriyet-i şahsiyeye
nâ'iliyle beraber refâh-ı hâl ve sa'âdeti niyet-i hâlisesiyle
şimdiye kadar her ne yapılmış ve nasıl esbâba teşebbüs
olunmuş olsa devâm idemeyerek dürlü tagayyürâta
uğramasıyla maksad-ı aslîyi intâc idememesi
kânûn ve nizâmâta sebât üzere itbâ' idilememesinden
mütevellid ve münba'isidir. Binâberîn kavânîn ve nizâmât-ı
memleketin 'umûma bâ'is-i emniyet olabilecek sûretde
vaz' ve tanzîmi niyet-i hayriyesiyle evvel-be-evvel vaz'
ve ittihâzı lazım kılan tedâbire şu nokta-i mühimmeden
bed'en olunarak el-hâletü-hazihi mevcûd olan ve bundan böyle
dahî ahkâm-ı mukaddese-i şer'-i şerîfe ve memleket
ve milletimizin levâzım-ı hakîkiyye-i meşrû'asına tevfiķan
..... ve te'sisi iktizâ iden kavânînin bilâistisnâ
harf be harf tamâmı icrâsını te'mîne kâfil olmak
ve devletin vâridât ve masârifâtı muvâzenesine
nezâret eylemek içün asâr ve ef'âli 'umûmun vüsûk
ve i'timâdına şâyân ve memleket ve ahâlimizin ahlâk

سلطان عبدالحمید خان ثانی (۱۵۷)

- « وقابلتہ جسبان اولان بر مجلس عمومینک تشکیل »
- « وتاسیسی لازم ومہم اولغہ یورالری بین الوکلا »
- « عرض وعیق مطاعہ ومذاکرہ ایلہ قرارینک »
- « عرض واستیذان قلمسی وقوانین ونظاماتک »
- « حقیقلہ جریانغی اشکال ایدن موادلہ بریدہ »
- « مأموریتلرک نا اہلہ تودیع ایدلمی وسبب »
- « مشرومی اولیہ رق مأموریتک تبدلات متوالیہنی »
- « مسئلہنی اولوب شوخال ایسہ مالکا ومصلحتک »
- « بیوک مضرتی داعی اولدیغندن بعدازین ہر نوع »
- « خدمت ومأموریت ایچون مسلك مخصوص »
- « تعینیلہ ہر ایشدہ اہل واربابی استخدام اولنوب »
- « یلا موجب هیچ بر مأمورک عزل وتبدیلی تجویز »
- « اولتماسق وكافة وكلا ایلہ کوچك و بیوک بالجلہ »
- « مأمورین دولت درجہ درجہ وظائف »
- « موکولہلرندن مسؤل اولق اوزرہ بر قاصدہ ثابتہ »
- « اتخاذ اولتمسی ومثل اورویانک معلوم ومسلم جہان »
- « اولان ترقیات مادیہ ومعنویہنی فنون ومعارف »
- « قوتیلہ اولوب لله الحمد والمنة ہر سنق تبعہ مزك »
- « استعداد و ذکاوت فطریہنی ہر جہتلہ ترقیاتہ »

(S-457) ve kâbiliyetine cesbân olan bir meclis-i 'umûminin teşkîl
ve te'sîsi lâzım ve mühim olmağla buraları beyne'l-vükelâ
'arîz ü 'amîk mütâla'a ve müzâkere ile karârının
'arz ve istîzân kılınması ve kavânîn ve nizâmatın
hakkıyla cereyânını eşkâl iden mevâdın biride
me'mûriyetlerin nâehile tevdî' idilmesi ve sebeb-i
meşrû'î olmayarak me'mûrinin tebdîlât-ı mütevâliyesi
mes'elesi olup şu hâl ise mülekâ ve maslahat pek
büyük mazarratı dâ'î olduğundan ba'dezîn her nev'
hıdmet ve me'mûriyet için meselin mahsûs
ta'yîniyle her işde ehil ve erbâbı istihdâm olunub
bilâmûcib hiçbir me'mûrun 'azl ve tebdîli tecvîz
olunmamak ve kaffe-i vükelâ ile küçük ve büyük bilcümle
me'mûrin-i devlet derece derece vezâ'if -i
mevkûlelerinden mes'ûl olmak üzere bir kâ'ide-i sâbite
ittihâz olunması ve melûl Avrupa'nın ma'lûm ve müselle-i cihân
olan terakkiyât-ı mâddiye ve ma'neviyesi finûn ve ma'ârif
kuvvetiyle olup Lillahi'l-hamdü ve'l-minne. Her sınıf teba'amızın
isti'dâd ve zekâvet fitriyesi her cihetle terakkiyâta

(۴۵۸) مرآت تادیخ عثمانی

- « قابل و تعمیم معارف خصوصی نزد مرده يك مهم »
- « و عاجل اولغله ممكن اولدیغی مرتبه تخصیصاتی »
- « درجه کفایه به ابلاغ ایله اصول معارفك وقت »
- « ضایع ابدیه رك نشر و تعمیمی وسائلنه چالیشسی »
- « و طشره لجه ولایاتك اصول ملکیه و مالییه »
- « و انضباطیه سی حکیم بر حال انتظامه قولق »
- « ایچون مرکزجه اتخاذ اولنه جق قاصدهیه »
- « متناسب اولق اوزره بونلرك دخی همان »
- « تنظیمات و اصلاحات باشلانسی و یکن »
- « سنه هر يك و بوسته طرفلرله ارباب »
- « اضراض القائله ظهور ابدن حادثیه »
- « صریحتانك مسئله مصیانییه سی دخی منضم »
- « اوله رق حالبوکه ایکی طرفجه دوکیلان قائلر »
- « بروطن اولادینك قانی اولمسیله بونك دوامی يك »
- « آشوری کدر و تأثر منری موجب اولدیقتدن »
- « و باید اقتضاییدن تدابیر مؤثره به تشبیه شو حال »
- « اسف اشتماله بر نهایت ویرلسی و دول متحابه ایله »
- « منمقد اولان کافه معاهداتك احکامی طرفزدن »
- « اؤسرنو تأیید اولندیقتدن بونلرك حسن جریاننه »

(S-458) kâbil ve ta'mîm-i ma'ârif-i husûsî nezdimizde pek mühim
 ve 'âcil olmağla mümkün olduğu mertebe tahsîsâtı
 derece-i kifâyeye iblâğ ile usûl-i ma'ârifin vakit
 zâyî' idilmeyerek neşr ve ta'mîmi vesâ'iline çalışılması
 ve taşralarca vilâyetin usûl-i mülkiye ve mâliye
 ve inzibâtiyyesi sahîhen bir hâl intizâma konulmak
 için merkezce ittihâz olunacak kâ'ideye
 mütenâsib olmak üzere bunların dahî heman
 tanzîmât ve ıslâhâtına başlanılması ve geçen
 sene Hersek ve Bosna taraflarında erbâb-ı
 ağrâz-ı ilkâatiyle zuhûr iden hâdiseye
 Sırbistan'ın mes'ele-i 'isyâniyesi dahî munzam
 olarak, hâlbuki iki tarafca dökülen kanlar
 bir vatan evladının kanı olmasıyla bunun devamı pek
 aşırı keder ve te'sirimizi mûcib olduğundan
 bu bâbda iktizâ iden tedâbîr-i müessireye teşebbüsle şu hâl-i
 esef iştimâle bir nihâyet virilmesi ve düvel-i mütehâbbe ile
 mün'akid olan kaffe mu'âhidâtın ahkâmı tarafımızdan
 ez ser-i nev te'yîd olduğundan bunların hüsn-i cereyânına

(S-459) ri'âyetle beraber devletlerle olan revâbıt müsâlemet-kârâne

mizin hemîşe tezyîdine çalışılması hülâsa-ı

âmâl ve makāsıdımızdır. Rabbimiz te'âlâ hazretleri

cümlenin mesâ'îsini tevfikât-ı sübhaniyyesine makrûn

buyura, amin.

Fi 22 Şa'bân sene 1293 Yevm-i ahad

سلطان عبدالحمید خان ثانی (۴۵۲)

« راجعہ برادر دولتہ اولان روایت حالکاترانه »
 « مزک همیشه تزییدت پیا لکسی خلاصہ »
 « لعل و مقاصدین در دہر تعالیٰ شہر تہدی »
 « بچہ نیک ساعیسی توقیعت صیغانیہ ستہ مقرون »
 « ہورہ امین »

فی ۲۲ شعبان سنہ ۱۲۹۳ یوم احد

İKİNCİ BÖLÜM

MİRÂT-I TÂRİH-İ OSMÂNÎ ADLI ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE ESERDE GEÇEN BAZI TARİHİ MESELELERİN MUKAYESESİ

DEĞERLENDİRME

Osmanlı Devleti, maarifini şekillendirmek için 1869'da Maârif-i Umûmiye Nizamnamesini yürürlüğe koydu. Nizamnameye göre müfredat kontrol altına alınıp zararlı fikirlerin okullara sokulması engelleniyordu. Bununla beraber okullarda okutulacak ders kitaplarını hazırlayıp ihtiyaç halinde talep eden okullara gönderiliyordu. Yine bu dönemde müfredata ilk kez tarih dersleri konuldu.¹⁶⁸

1876 yılına kadar birçok tarihi eser kaleme alınmıştı. Fakat bunların çoğu Osmanlı hükümdarlarının saltanatları boyunca gerçekleşen olayları, muasırları bulunan Avrupa, Asya ve Afrika devletlerinin ahvalleriyle beraber genel tarih içerisinde birtakım yargılamalar, ayrıntılı açıklamalar içermesiyle bunların rüştiye talebelerine ders olarak verilmesi kabul görmediğinden ve şimdiye kadar okutulan ders kitaplarının ise kısa olmasından dolayı bu eser neşredilmiştir. Bize bu bilgiler “Mukâddime” başlığı içerisinde aktarılmaktadır.

Kitabın müellifleri olan Sami, Aziz ve Şevki Beyler hakkında ise bir malûmat yoktur.

Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi bünyesindeki eser ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi'ndeki eser karşılaştırılmış olup hiçbir farka rastlanılmamıştır. Bunun sebebi ise matbaa yoluyla çoğaltılmasından kaynaklanmaktadır.

Kullanılan Kaynaklar

Mirât-ı Târih-i Osmânî adlı eser kaynak yönünden zengindir. Kullanılan kaynaklar; Tarih-i Cevdet, Müneccimbaşı Tarihi, Hayrullah Efendi Tarihi, Nişancı Tarihi, Haber-i Sahih, Fezleke-i Tarih-i Osmani, Vak'a-i Hamidiye, Üss-i Zafer, Naima Tarihi, Gülşen-i Maârif, Tarih-i Vasıf, Tacüt Tevarih, Asım Efendi Tarihi, Lütfi Tarihi ve Tarihçeleri, Takvim-i Vekâyi nüshalarıdır. Ayrıca Osmanlı

¹⁶⁸Sefa Şahin; Rüştiye Mekteplerinde Okutulan Bir Tarih Ders Kitabı Örneği Mirât-ı Târih-i Osmânî, (<https://openaccess.artvin.edu.tr/xmlui/handle/11494/3013>) (22.12.2022) s.48

sultanlarının çağdaşı bulunan hükümdarlar içinde bazı ecnebi kaynaklardan yararlanılmıştır.

Müelliflerin Eserde ki Üslubu

Müellifler, Osmanlı Devleti'ne düşman olan devletleri aşağılayıcı, küçük düşürücü bir dil kullanmamış ve kendilerini de savaştan muzaffer çıkınca övmemişlerdir. Vakalara karşı eleştirileri hep ölçülü olmuş yerine göre kişisel ve duygusal ifadelerle yer verilmiştir.

Vakalar anlatılırken de bilimsel ölçütler kullanılmamıştır. Karşılaştırmalara ve benzetmelere başvurup anlatımı güçlendirmişlerdir. Ayrıca eser tartışma konuları oluşturmada hazırlanmıştır. İfadelerde genelleme yapılmamış ve konuya özel tespitler eklenmiştir.

Rüştiye talebeleri okuyacağı için onların seviyelerine uygun bir üslup kullanılmıştır.

Eserin Dili

Eski Anadolu Türkçesi kullanılan eserde yerine göre Farsça ve Arapça tamlamalardan faydalanılmıştır. Dilin ekseri kısmı dönemin şartları ve talebelerin seviyelerine göre oldukça sade, akıcı ve açıktır. Eserin yalnızca Mukaddime ve II. Abdülhamid'in Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn başlıklı bölümlerinde dilin ağırlaştığını görüyoruz.

Yazıda ise matbu hat kullanılmış olup yabancı isimler dahi Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır.

Eserin Şekil Açısından Değerlendirilmesi

459 sayfadaki oluşan eserde sayfa düzeni, paragraf girintileri ve paragraf aralıkları ideal boyutta olmakla birlikte harf, kelime ve satır aralıkları okumaya elverişli olup hemen hemen her sayfa 19 satırdan oluşmaktadır. Başlıkları normal yazıdan seçilebilecek şekilde ayırt etmek için süslü parantez içine alınmıştır. Satır sonlarındaki hece bölmeleri neredeyse hepsi ayarlıdır. Sayfa kenar boşlukları ve kâğıt ölçülü kullanılarak göze hitap etmektedir. Ele alınan konunun sınırlarına uygun

şekilde yazı sayfaya yerleştirilmiş olup bir padişahın hayatı anlatıldıktan sonra diğer padişaha geçmeden kalan sayfa boş bırakılarak yan sayfaya geçilmiştir.

Eserde Kullanılan Tarih Yazımı

Eserde ekseriyetle izlenilen yöntem, talebelerde bilinç oluşturmak ve geçmişten tecrübe kazanmak olduğundan pragmatik (öğretici) tarih yazımı kullanılmıştır. Çeşitli kaynaklardan yararlanılarak oluşturulduğu, atıfta bulunulduğundan ve yer-zaman gösterildiğinden de araştırmacı tarih yazımından faydalandığı görülmüştür.

Eser ayrıca zamana göre tasnif edilmiş olup, ağırlıklı olarak siyasi tarih işlenmiştir. Kültürel tarihe ise çok az değinilmiştir. Osman Gazi'den başlayarak II. Abdülhamid'e kadar neredeyse bütün Osmanlı tarihi vakaları, zaman ve mekân belirtilerek bizlere aktarılırken sebep-sonuç ilişkisi de kullanılmıştır.

Ders Kitabı Bakımında İncelenmesi

Mirât-ı Târih-i Osmânî adlı eseri bir ders kitabında bulunması gereken özellikler açısından incelediğimizde yazarlar, eserin konularını kısa ve öz biçimde hazırlamış aynı zamanda konu ile ilgili çeşitli kaynaklara yönlendirmelerde bulunmuşlardır.

Eserde tek bir doğru gösterilip işlenilen konu ile ilgili değişik görüşler sunulmadığından talebenin tartışarak konuyu algılaması imkansız hale gelmiştir. Ayrıca eserin ezber sistemi oluşturduğu gözükmemektedir. Öğrenciyi dersin içine çekecek ve onu düşünmeye itecek özellik çok azdır.

Günümüz ders kitaplarındaki gibi batı eksenli bir tarih yazımı söz konusu olmamıştır. Bu yüzden eserde “Beylikten Devlete, Dünya Gücü Osmanlı, Değişen Dünya Dengelerinde Osmanlı Devleti, Uluslararası İlişkilerde Denge siyaseti ya da Kuruluş, Yükseliş, Duraklama, Gerileme ve Dağılma Dönemleri” gibi bir sınıflandırılma mevcut değildir.

Eserin İçeriği

Konular padişahların adları ile ana başlıklara ayrılmış olmakla beraber sadece “Fetret Dönemi” eserde padişahlardan farklı olarak kendine yer edinmiştir. Fihrist-i

Mirât-ı Târîh-i Osmânî, Hatâ-Savâb Cedveli, Mukâddime ve Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn'un da içerisinde bulunan 37 başlık vardır. Bu başlıklar şu şekildedir:

- Fihrist-i Mirât-ı Târîh-i Osmânî
- Hatâ-Savâb Cedveli
- Mukâddime
- Birinci Pâdişâh Sultân Osmân Han
- İkinci Pâdişâh Sultân Orhân Han
- Üçüncü Pâdişâh Sultân Murâd Han-ı Evvel
- Dördüncü Pâdişâh Sultân Bâyezîd-ı Yıldırım Han
- On Bir Sene Kadar Fâsıla (Evvelce Sultân Süleymân cülûs itdi ise de muahharen Saltanat-ı Kübrâ'nın şehzâdegân elinde kalmış olduğu.)
- Beşinci Pâdişâh Çelebi Sultân Mehmed Han
- Altıncı Pâdişâh Sultân Murâd Han-ı Sâni
- Yedinci Pâdişâh Fâtih Sultân Mehmed Han-ı Sâni
- Sekizinci Pâdişâh Sultân Bâyezîd Han-ı Sâni
- Dokuzuncu Pâdişâh Yâvuz Sultân Selîm Han-ı Evvel
- Onuncu Pâdişâh Kânûnî Sultân Süleymân Han
- On Birinci Pâdişâh Sarı Sultân Selîm Han-ı Sâni
- On İkinci Pâdişâh Sultân Murâd-ı Sâlis
- On Üçüncü Pâdişâh Sultân Mehmed Han-ı Sâlis
- On Dördüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Evvel
- On Beşinci Pâdişâh Sultân Mustafa Han, On Altıncı Pâdişâh Sultân 'Osmân Han
- On Yedinci Pâdişâh Sultân Murâd-ı Râbi'
- On Sekizinci Pâdişâh Sultân İbrâhîm Han-ı Evvel
- On Dokuzuncu Pâdişâh Avcı Sultân Mehmed Han-ı Râbi'
- Yirminci Pâdişâh Sultân Süleymân Han-ı Sâni
- Yirmi Birinci Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâni
- Yirmi İkinci Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Sâni
- Yirmi Üçüncü Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâlis

- Yirmi Dördüncü Pâdişâh Sultân Mahmûd Han-ı Evvel
- Yirmi Beşinci Pâdişâh Sultân Ahmed Han-ı Sâlis
- Yirmi Altıncı Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Sâlis
- Yirmi Yedinci Pâdişâh Sultân Abdülhamîd Han-ı Evvel
- Yirmi Sekizinci Pâdişâh Sultân Selîm Han-ı Sâlis
- Yirmi Dokuzuncu Pâdişâh Sultân Mustafa Han-ı Râbi‘
- Otuzuncu Pâdişâh Sultân Mahmûd Han-ı Sâni
- Otuz Birinci Pâdişâh Sultân Abdülmecîd Han
- Otuz İkinci Pâdişâh Sultân Abdülazîz Han
- Sûret-i Hatt-ı Hümayûn

Mezkûr başlıklar, padişahların hicri doğum yılları başlayıp, tahta çıkışları hem hicri hem de miladi olarak verilmiştir. Ardından cüluslarından sonra meydana gelen olaylar aktarılmıştır. Eserde padişahların tahta çıkışları hariç hep hicri takvim kullanılmıştır. Yerine göre ilklerden bahsedilen bu eserde detaylara fazla inmeyip olaylar kısa ve öz bilgiler ile bizlere aktarılmıştır. Çoğu olaylar günümüzdeki gibi adlandırılmamış olup tarih, mevki, şahıs ve devlet isimleri verilerek geçilmiştir. Örneğin Yıldırım Bayezid ile Kadı Burhaneddin arasında geçen savaş “Kırkdilim Savaşı” olarak adlandırılrsa da eserde bu ve benzeri bir adlandırma olmamış konu verilip geçilmiştir.

Eserde yerine göre bazı önemli olaylar kısaca anlatılıp geçilirken bazı olaylara ise hiç yer verilmemiştir. Buna örnek olarak Yıldırım Bayezid döneminde gerçekleşen Venediklilerle yapılan ilk deniz muharebesini verebiliriz.¹⁶⁹

Tarihte vakaların tek bir boyutu yoktur. Olayların yaşanılıp bitmesi söz konusu olmayıp birçok konunun sebebi olması ve birçok sonuç doğurması gerekir. Bu da onlara çok boyutluluk katmakla kalmayıp ehemmiyet atfeder. Mamafih bazı olaylar büyük sonuçlar doğururken bazılarının üzerinde durulmadan geçilir. Eserde de olaylar çoğu tarih kitabında gördüğümüzün dışında sebepleri, sonuçları, Türk ve dünya tarihi açısından önemi üzerinde durulmadan geçilmiştir.

¹⁶⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s.353

Eserde bulunan hatā-savâb cetveli yazarların hatalarını düzelttikleri yerdir ama yazarların hataları bunlarla kalmamış, transkript edilirken başka göze çarpan hatalarda olmuştur. Eserdeki cetvel şu şekildedir:

(Hatā Savâb Cedveli)

Sahife	Hatā	Savâb
5	Patin	Pasin
11	Gāzîi	Gāzîyi
14	İmparator	Hükümdâr
20	Osman	Orhan ¹⁷⁰

Bunlardan başka bulunan hatalar ise şöyledir:

Sahife	Hatā	Savâb
23	Nasislani	Venseslas
24	Benî Merisî	Benî Merîni
42	861	761
54	Oladislas	Ladislas
67	Yedinci Şarl	Altıncı Şarl
67	Altıncı Hanri	Beşinci Hanri
82	Mehmed Çelebi	Mahmud Çelebi
130	Altıncı Jan Sansuvar	Dördüncü James Stuart
132	Kırk altı	Kırk iki
140	Üçüncü	İkinci
168	Yirmi Altıncı	Yirmi İkinci
169	Andreya Dorya	Andrea Dorya
181	Kalgu Gavri	Kansu Gavri

¹⁷⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s. 4

186	Şane	Şahane
198	Yirmi	Yirmi Dokuz
208	Doje	Doçe
222	Matyas	Rudolf (Yerleri yanlış yazılmış.)
222	Rudolf	Matyas
224	Kozima	Kosimo
237	Rakočki	Rakoçi
237	Gabril	Gabriel
238	Yirmi	Yirmi Altı
254	Şarl	Dokuzuncu Şarl
254	Dokuzuncu Şarl	Onuncu Şarl
276	Teplen İştvan	Betlen İştvan
276	Rakoçe	Rakoçi
279	Ladislás	Vladislás
280	Üçüncü Luyi	On Üçüncü Luyi
299	Zaporok	Zaporog
305	Lazdin	Ladjin
305	Amerik Tökeli	İmre Tökeli
306	1093	1094
306	1094	1095
306	1095	1099
306	1099	1104
313	Dasu	Nassau
314	Salankak	Salankamen
315	Halil Paşa	Arabacı Kadı Ali Paşa

319	Giylom	Gilyom
325	Karan	Ukran
328	Dpon	Deux Ponts
332	Kalaçi	Galati
332	Tagtarok	Tagonrog
336	İmoha	İmoçka
336	Nice	Niş
337	Bahr-i Hazez	Bahr-i Hazer
340	Hüveyre	Hüveyze
352	Marseizban	Maria Theresia
354	Çeteci Ahmed Paşa	Çeteci Abdullah Paşa
360	Lafzanks	Leçinski
361	1112	1110
363	Hoşaf	Hoşab
365	Leftonks	Leçinski
371	Bombatovski	Ponyatovski
375	Tulcı	Tulca
375	Toman	Taman
391	1788	1789

Yazarlar şehzade adlarını ve muasırı bulunan devlet adamlarının adlarını alt başlık şeklinde kaleme almışlardır. Ayrıca kitabın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nden ayrılan topraklar “Memâlik-i mümtâze” şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn kısmı II. Abdülhamid'e aittir. Bu başlıkta kanunların hakkıyla yerine getirilmemesinden, idarede herkesin keyfince yönetiminden, devletin mülki ve mali işlerindeki nizamsızlıklardan dolayı kamuoyunda oluşan güvensizlikten bahsedilmektedir. Bu durumun düzeltilmesi içinde kanunlara

uyulması gerektiğinden, gelir ve gider dengesinin gözetilmesinden, memurların ehil işlerde istihdam olmasından, Avrupa'nın maddi-manevi ilerlemelerini almaktan, yeteneğe uygun özel eğitim ve öğretim sisteminin acilen yayımlanmasından, kaybedilen topraklara üzülmeyi bırakıp elimizdeki topraklar için gereken tedbirlerin alınmasından ve barışın sürdürülmesinden bahsedilmektedir.

Yazarların hazırladıkları bu eserin rüştiye talebelerinin seviyelerine uygun olduğunu incelediğimizde daha net anlıyoruz. Amaçlarına ulaşarak, bir takım yargılamalara girmeden ve ayrıntılı açıklamalardan kaçınılarak yararlı bir eser ortaya koymuşlardır. Eksikleri ve hataları olsa dahi o zamana kadar sistemli şekilde hazırlanmış tarih ders kitabı olmadığından bu kitap ile büyük bir boşluğu doldurmuşlardır.

ESERDE GEÇEN BAZI TARİHİ MESELELERİN MUKAYESESİ

Kayı Boyu meselesi

Mirât-ı Târîh-i Osmânî adlı eserde, Osmanlı atalarından Kayı Han bilindiği için boylarına da "Kayı" denilir ¹⁷¹ şeklinde boy meselesini ele alınmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'da devleti kuran ailenin, Oğuzların sağ kolu olan Günhan kolunun Kayı boyundan geldiğini ispatlamıştır.¹⁷² Feridun Emecen ise Kayı boyundan geldiklerini sadece ilk kronik yazarları değil Osmanlı hanedanının da benimsediğini söylemiştir.¹⁷³

Ertuğrul Gazi'nin Babası

“Süleyman Şah bin Kayı Alp” ¹⁷⁴ibaresi eserde Ertuğrul Gazi'nin babasının Süleyman Şah olduğunu söyler fakat bu isim şüphelidir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarındaki kaynaklarda Ertuğrul Gazi'nin babasının ismi Süleyman Şah ve Gündüz Alp olmak üzere iki ayrı biçimde ele alınmıştır. Bugüne gelindiğinde ise

¹⁷¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.4

¹⁷² Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s.97

¹⁷³ Feridun Emecen; DİA, Osmanlılar Maddesi I. Siyasi Tarih Bölümü, c.XXXIII, İstanbul 2007, s.487

¹⁷⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.4

Osman Bey'e ait bir sikke bulunmuş olup bu sikkede "Osman bin Ertuğrul bin Gündüz Alp" ibaresinin geçmesi akıl karışıklığını sonlandırmıştır.¹⁷⁵

Kuruluş Tarihi Hakkında Nazariyeler

Eserde, Başkenti Konya olan Selçukluların 1299 senesinde tamamen yıkılmasının ardından Anadolu'daki pek çok aşiretin Osman Gazi'ye sığınıp onun reisliğini kabul etmesiyle Osmanlı Devleti'nin kurulmuş olduğu görüşü ileri sürülmüştür.¹⁷⁶

İ.H. Uzunçarşılı ise bu tarihi kabul etmeyip Osman Gazi'nin hem bu tarihte hem de daha sonraki tarihlerde İlhamilerin hakimiyeti altında bir uçbeyi bulunduğu görüşünü ileri sürmüştür.¹⁷⁷

H. İnalcık, eski rivayeti izleyen tarihçiler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak 1299 yılını kabul etseler de devletin kuruluşu için, Türk devlet geleneğinde hükümdarın Tanrı'dan kut alan karizmatik bir lider olması gerektiği ve adına hutbe okutup sikke bastırmasının yetersiz olduğundan bahseder. Osman'ın 27 Temmuz 1302 de meydana gelen Bapheus (Koyunhisar) Savaşında Bizans ordusuna karşı kazandığı zaferle Paflagonya bölgesinde karizmatik bir bey durumuna gelerek elde ettiği ün devleti kurduğunu söylemektedir.¹⁷⁸

Yıldırım Ünvanı

Yıldırım ünvanı eserde; Karamanoğlu Ali Bey'in Timurtaş Paşa'yı esir alıp birçok insanı katlettiği haberinin duyulmasının ardından Şehzade Bayezid'in süratle Karaman'da bulunan Akçay Ovası'ndaki düşmanın yanına gelmesi sonucu aldığı söylenirken¹⁷⁹ H. İnalcık'ta 1386'da Bayezid, babasının Karamanoğlu Alaeddin Bey'e karşı giriştiği Frenk Yazısı savaşında gösterdiği cesaret ve atılganlıktan dolayı Yıldırım lakabını aldığından bahsedilmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Fahameddin Başar; DİA, Ertuğrul Gazi Maddesi, c.XI, İstanbul 1995, s.314

¹⁷⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.8

¹⁷⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s.108

¹⁷⁸ Halil İnalcık; DİA, Osman I Maddesi, c.XXXIII, İstanbul 2007, s.449

¹⁷⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.44

¹⁸⁰ Halil İnalcık; DİA, Bayezid I. Maddesi, c.V, İstanbul 1992, s232

İ. H. Uzunçarşılı'da ise 1387'de Karamanoğlu Alaeddin ile Konya önlerinde meydana gelen muharebede Bayezid'in her tarafa yetişmesinden ve gösterdiği gayretten dolayı bu ünvanının verildiği söylenmektedir.¹⁸¹

Bayezid ünvanı farklı yerlerde almış gibi gözüksede Mirât'ta verilen Karamanoğlu Ali Bey ismi aslen Karamanoğlu Alaeddin olacaktır. Yapılan savaş ise Konya civarındabulunan Akçay Ovasında meydana gelmiştir ve bu savaş Frenk Yazısı olarak adlandırılmaktadır.

Timur'un Yıldırım Bayezid'e Davranışı

Mirât'ta, Yıldırım Bayezid'in esir edilerek Timur'un yanına götürüldükten sonra padişahın vefatına kadar Timur tarafından izzet ve ikramlarda bulunulduğundan bahsedilmektedir.¹⁸² Bayezid ölünce de naaşı Musa Çelebi'ye bırakılıp Bursa'ya götürmesine müsaade edilmektedir¹⁸³

J. V. Hammer, Şehzade Mehmed'in babasını kurtarma girişimi ve Bayezid'in de kaçmaya yeltenmesi sonucunda Timur'un, Bayezid'i daha kalabalık muhafız kuvvetleri tarafından korutup, geceleri de zincire vurdurduğunu hatta bunlarla da kalmayıp, Bayezid'in av merakıyla alay etmek için ona bir takım köpekler ve balıkçıl kuşlar yolladığı ve bir gün de harem kaidelerini bozarak Bayezid'in eşi olan Sırp prensesini kendisine servis yapmaya zorladığından bahseder.¹⁸⁴

İ. H. Uzunçarşılı ise Çelebi Mehmed'in bu kaçırma teşebbüsünün ne derece gerçek olduğunu anlayamamıştır.¹⁸⁵

Fetret Devri ve Çelebi Mehmed'in Cülusu

Timur, Bayezid ile yaptığı savaşın ardından Osmanlı'nın gücünü azaltmak için Anadolu topraklarını yine eski beylerine dağıtmıştır. Bunun üzerine şehzadeler birbirine düşmüştür. Sultan Süleyman Bursa'da hazineyi ele geçirdiysede diğer şehzadelerde saltanata ortak koşarak on bir sene sürecek olan fetret devrini

¹⁸¹ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s. 248

¹⁸² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s 51

¹⁸³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s 52

¹⁸⁴ Hammer, a.g.e., 2014, s. 129-131, 133

¹⁸⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s. 315

başlatmışlardır. Şehzade Musa savaş Timur'a esir düşerken Şehzade İsa Bursa'ya, Şehzade Mehmed ise Amasya'ya çekildi.¹⁸⁶

806 yılında Süleyman, İstanbul'a gedip imparatorla ittifak yaptıysada Mehmed'in Anadolu'daki zaferleri üzerine Bursa'ya geçti. Çelebi Mehmed, Süleyman'ın üstüne kendi gitmeyip kardeşi Musa'yı gönderdi. Süleyman ise Musa'yı Eflak'a kadar kovaladı.¹⁸⁷

Süleyman 809 senesinde kardeşi Musa'ya yardım eden krallar ile uğraşarak Macar sınırına kadar gidip Venedik'le anlaşma yaptı. Böylece Avrupa'da işleri yoluna koyarak İstanbul'a dönerken yolda birkaç sipahinin saldırmasıyla şehit oldu. 813 senesine gelindiğinde Musa, Edirne'yi zapt etti.¹⁸⁸

815 yılında Musa, Osmanlıdaki beylerin çoğunun Mehmed'i desteklediğini görünce bu desteği kendi tarafına çekmek için İstanbul'a saldırılara başladı. İmparatorun bunun üzerine Mehmed'den yardım istedi. Ertesi yıl ordu toplayan Mehmed'e Evrenos Bey ve Mihaloğulları'da katıldı. Çamurlu Ovada iki kardeş karşı karşıya geldiler ve Şehzade Musa bu savaşta ölürken, ordusunda perişan oldu.¹⁸⁹

Şehzade İsa ise Mehmed'i gözetleyip meşgul olduğu sırada Bursa'yı aldı. Orada hüküm sürmeye başladı. Mehmed, İsa'nın üstüne yürüyerek ordusunu dağıttı. Böylece rakiplerini eleyerek memleketi tek başına yönetmeye başladı.¹⁹⁰

Çelebi Mehmed 817 yılında Rumeli'ye geçerek padişahlığını duyurduysada saltanatının başlangıcı olarak 816 yılı kabul edilmiştir. Ayrıca fetret devrinin bitişi de yine bu yıl esas alınmıştır.¹⁹¹

İ. H.Uzunçarşılı yukarıdakilere ek olarak Ankara Savaşı sonrasında Balkan tebasında hiçbir vukuat meydana gelmediğinden hatta bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Venedik, Ceneviz ve Macarlar tarafından saldırıya uğramadığından bahsetmiştir.¹⁹²

¹⁸⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s 56

¹⁸⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s 56-57

¹⁸⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s 57

¹⁸⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.57-58

¹⁹⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.58

¹⁹¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.58

¹⁹² Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a, s.325

Şeyh Bedreddin

823'te Sultan Musa zamanında Mevlana Şeyh Bedreddin'in kazaskerliği sırasında kethüdası bulunan Börklüce Mustafa, yanına ahaliden 10.000 kadar taraftar toplayıp Şeyh Bedreddin'in halifesi suretinde Aydın taraflarında bağımsızlık davasına başladı. Şeyh Bedreddin kendisine ortak olunur ve bundan dolayı sorgulanırım zannıyla evvelce bin akçe ücret ile ikamete memur olduğu İznik'ten kalkıp İsfendiyaroglu marifetiyle Eflak hakiminin yanına gitti.¹⁹³

Sultan Mehmed, Anadolu'da ayaklanma çıkaran Börklüce Mustafa ile eşkıya reisi Torlak Hu Kemal'in cezalandırılmasını Amasya valisi Şehzade Murad'a verdi ve tedbirler içinde Bayezid Paşa'yı gönderdi. Şehzade Murad Karaburun'da Mustafa'yı tutup cemaatini perişan etti ve Bayezid Paşa'da adı geçen Torlak Hu Kemal'i derdest ederek öldürttü. Şeyh Bedreddin'i ise Siroz'da büyük âlim Teftazani öğrencilerinden Haydar Harevi'nin verdiği fetva üzerine astı.¹⁹⁴

İ. H.Uzunçarşılı eserinde, Şeyh Bedreddin'in kendi saltanatını kurmak için yola çıktığını ve bu yolda hareketini meşru kılmak için Türkiye Selçuklu hükümdarı Alaeddin Keykubad neslinden geldiği iddiasından söz etmiştir.¹⁹⁵

J. V. Hammer ise bu isyan için "Osmanlı tarihinde meydana gelen isyanların en tehlikelilerinden biridir" demektedir. İsyancılar, kötü niyetlerini aşırı fanatiklik altında gizlemeye çalışmış ve bunu da sabır kisvesi altında yapmışlardır.¹⁹⁶ Ayrıca Vahhabiliği bir kenara bırakılacak olursak isyanın dini bir biatten çıkması da olaya farklı bir boyut katmıştır. Şark tarihinde elebaşı ve taraftarlarının hepsi dervişlerden oluşmuş başka bir isyan yoktur.¹⁹⁷

Düzme Mustafa

Sultan Murad (II.) kılıç kuşandıktan sonra içişlerine düzen verip sınır komşuları ile dostluk kurmak istese de başarısız olmuştur. Çünkü İmparator Sultan Murad'ı meşgul etmek için Düzme Mustafa namında bir şahsı bazı anlaşmalar ile

¹⁹³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.65

¹⁹⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.65-66

¹⁹⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019a,s.360-361

¹⁹⁶ Hammer a.g.e., 2014, s.162-163

¹⁹⁷ Hammer, a.g.e., 2014, s.166

Limni'den salıverdi. Bu şahıs kendisini Timur vakasında kaybolan Şehzade Mustafa olduğunu ve karnının üzerinde harp yarası bulunduğunu dile getirerek Gelibolu'dan Siroz'a varıp saltanat davasına düştü.¹⁹⁸

J. V. Hammer, bu olayın kahramanı olan Mustafa Çelebi'nin, Ankara Savaşı'nda kaybolan Bayezid'in oğlu olduğu iddiasından dolayı Osmanlı tarihçilerinin "Düzme Mustafa" dediğini, Bizanslıların ise bunun aksine Mustafa'nın gerçekten Bayezid'in oğlu olduğunu söylediklerinden bahsetmektedir ve şu şekilde devam etmektedir: "Savaş sonrasında Mustafa'nın cesedinin bulunmayışı onun ölmüş olduğuna dair ipuçlarını boşa çıkarır hatta Cüneyt Bey, Timurtaş ve Evrenos'un oğulları gibi birçok devlet adamı gerçek olmasa neden Mustafa'nın yanında yer alır? Her ne olursa olsun sonuç olarak Düzme Mustafa Avrupa'da kendini Osmanlı'nın mirasçısı olarak ilan etti."¹⁹⁹

Evrenos Bey gibi o vakit Rumeli ayanı bulunanların evlatları Mustafa'ya tabi olup bir hayli taraftar toplayarak Sultan Murad'ın Edirne'de bulunan ordusuyla cenkleşti. Hatta Bayezid Paşa'yı esir edip bir süre kendisine vezir yaptıysa da daha sonra Sazlıdere mevkiinde paşayı katletti. O sırada padişah Anadolu'da Kahraman, Menteşe ve Aydınogulları'nın şer ve fesatlarını teskine uğraşırdı. Bu haber üzerine harp hazırlıklarına başladı. Düzme Mustafa ordusu da Bursa'ya geliyordu. İki ordu Ulubat şehrinde karşılaştı. Düzme'nin askerleri Sultan Murad'ın askerinden fazla olmasına rağmen Sultan Murad, Allah'ın yardımı ve İvaz Paşa'nın tedbiri ile orduyu tefrikaya düşürerek Düzme Mustafa'yı kaçırttı. Veziriazam Cüneyd'in kendisinden ayrılmasıyla ordusu dağılan Düzmece Mustafa zar zor Gelibolu'ya can atmışsa da Sultan Murad'ın takibi ile 826 senesinde tutulup Edirne'de asıldı.²⁰⁰

Fatih'in Tahta Üç Kez Çıkışı

847'de Sultan Murad, Avrupa ile işleri yoluna koymasının ardından Şehzade Alaeddin'in ölmesi üzerine inzivaya çekilmek için tahtı Şehzade Mehmed'e bıraktı. Kendisi de Manisa'da uzlete çekildi.²⁰¹

¹⁹⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.70

¹⁹⁹ Hammer, a.g.e., 2014, s.166-167

²⁰⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.71-72

²⁰¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.83-84

848'de Alman İmparatoruyla Papa, Karamanoğlu'nun kışkırtmalarıyla Macar Kralı ile anlaşarak Bosna, Hersek ve Boğdanlılarla anlaşarak 80.000 kadar asker toplayıp Osmanlı toprakları üzerine yürüdüler. Bu gelişin haberin alan Sultan Mehmed, pederi Sultan Murad'ı yardım için Edirne'ye davet etti. Sultan Murad'da bu davete iştirak etti.²⁰²

Sultan Mehmed aslında taht işlerinin oyun olmadığını düşünerek babasını çağırarak istemiyordu. Lakin savaş kapıdayken devlette bir karışıklık çıkmasından çekinerek babasını davet etti. Sultan Murad'da aynı şekilde gelmek istemesede devlet erkanının ısrarına dayanamadı.

Düşman ordusu Varna'ya geldiğinde iki ordu karşılaştı ve savaşmaya başladı. Başta Osmanlı ordusunda bozulma görülsede Sultan Murad ve askerlerinin direnmesiyle düşman ordusu korkuya kapılarak kaçmaya başladı.²⁰³

Varna zaferden sonra Sultan Murad yine tahtı oğluna bıraktı ve Manisa'ya geri döndü. Ardından Murad'ın yönetimine alışan askerlerin ayaklanma başlatmasıyla ve vezirlerin ısrarlarıyla Sultan Murad 849'da Osmanlı tahtına üçüncü defa çıktı.²⁰⁴

J.V. Hammer bu çıkan isyanı Sultan Mehmed'in askerlerin maaşına yarım akçe zam yaparak bastırdığını lakin vezirler korkarak tahta Murad'ı çağırdığından bahsetmiştir. Genç sultana ise vezirler tahttan çekil diyemediklerinden Halil Paşa ile bir oyun kurup onu ava çağırdıklarından ve av dönüşünde Mehmed'in tahtta Sultan Murad'ı görmesi üzerine babasına saygısızlık etmeyip tahttan feragat ettiğini söylemiştir.²⁰⁵

855 yılında ise Sultan Murad Edirne'de iken başına saplanan ağrının artmasıyla Sultan Mehmed Manisa'dan çağırıldı. Bu süre zarfında padişahın tedavisi devam etse de fayda vermeyip 49 yaşında vefat etti Böylece Sultan Mehmed tahta son defa çıkmış oldu.²⁰⁶

İstanbul'un Fethi

²⁰² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.84

²⁰³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.84-85

²⁰⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.86

²⁰⁵ Hammer, a.g.e., 2014, s.217

²⁰⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.89

Sultan Mehmed, Karamanoğlu seferinden Edirne'ye dönerken Gelibolu'ya ulaştığında düşman gemileri boğazı tutmuş olduğundan, Karadeniz Boğazı'nı dolaşarak Rumeli'ye geçti. İmparator Konstantin, Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman'ın torunu Orhan Çelebi'yi yanında tuttuğu için tahsisat talebinde bulunmasından dolayı padişah sinirlenerek Rumeli Hisarı'nın inşasını başlattı.²⁰⁷

Rivayete göre 3 ay ya da 40 günde eksiklikleri tamamlayıp baharda İstanbul'u muhafaza etmek için padişah Edirne'ye geçti. Sefer mühimmatı ve harp hazırlıkları tamamlandıktan sonra 857 yılında sultan Mehmed 200.000 askerle Edirne'den hareket ederek İstanbul Hisarı'nı kuşatmaya başladı. Donanma dahi kuşatmaya yetiştirdi. Cenevizliler Bizans'a gemiler ile asker yardımında bulundu. Galata'daki Frenkler de Osmanlı ile uzlaşmış olsa da İstanbul'a yardım ettiler. Boğazdan karşılıklı çektikleri bir zincir ile kuşatmaya denizden müdafaa edilmesi zorlaştırıldı.²⁰⁸

Muhasaranın 54. gününe gelindiğinde sabahın erken vakitlerinde padişah askerleriyle beraber içeriye yürüdü. İmparator şehri müdafaa için Tekfur Sarayı'ndan çıktığında karşılaştığı bir bölük Osmanlı askeri ile çarpışırken başı kesilerek öldürüldü. Böylece İstanbul fethedildi. İmparatorun adamlarından birçoğu tutuldu. Notaras Lukas ve ona tabi olanlar hapsedildi. Orhan Çelebide idam edildi.²⁰⁹

Silivri Kalesi aman dilemesi üzerine alındı Karacabey, Burgus ve Bugados'u muharebesiz aldı. Böylece 1500 senelik Bizans, Fatih'in gayretiyle yok oldu.²¹⁰

Ayasofya ve bazı kiliseler camiye çevrildi ve bazılarına da harp mühimmatı konuldu Bir hayli devlet binası inşa edildi. Galata'da hüküm süren Cenevizliler de padişaha tabiiyetlerini bildirdiklerinden oralar da alınmış oldu. Bu sırada Bizans İmparatoru'na taraftarlıkla suçlanan Sadrazam Halil Paşa idam edildi.²¹¹

Eser, İ. H. Uzunçarşılı ve J. V. Hammer ile karşılaştırıldığında İstanbul'un fethi çok kısa şekilde anlatılmış ve farklı bir noktaya değinilmemiştir. Ayrıca

²⁰⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.94-95

²⁰⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.95

²⁰⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.96

²¹⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.97

²¹¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.97

gemilerin karadan yürütülmesi, Macar elçisinin gelmesi gibi konulara ise yer verilmemiştir.

Cem Sultan Vakası

Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine Şehzade Bayezid Amasya'dan gelinceye kadar İstanbul'da yeniçeriler ayaklanma çıkartarak Şehzade Cem'e gizlice haber gönderilmesine engel oldular. Şehzade Bayezid ise sekiz günde İstanbul'a gelerek tahta cülus etti.

Bayezid, bu fesat ateşini söndürmek için yeniçerileri affetti ve İshak Paşa'yı sadrazam olarak nassetti. Daha sonra sürülmüş olan Mustafa Paşa'yı ikinci vezir tayin ederek makamlarda düzenlemeye gittiği sırada Sultan Cem bir takım Karaman eşkıyasıyla beraber Bursa'ya yürüdüğü haberi gelince Ayas Paşa maiyetiyle beraber üzerlerine gönderildi. Bursa'da karşı karşıya geldiler. Ahali yeniçerileri istemeyerek Sultan Cem'i karşılayıp şehri ona teslim ettiler. Bu sırada Ayas Paşa ve birçok yeniçeri de esir düştü.

Sultan Cem burada adına hutbe okutup etrafına bir hayli asker topladı. Bu haber Bayezid'in kulağına gelince Cem'in üzerine yürüdü. Yenişehir nehrinde karşılaşan askerler kavgaya tutuşmuş iken, Bayezid vekillerinin tedbiriyle Sultan Cem'in lalası Yakup Bey'i bazı vaatlerle gizlice Bayezid'e meylettirildi. Harp esnasında Yakup Bey, Sultan Cem'den ayrılp askerleriyle beraber Bayezid tarafına geçmesiyle Cem'in ordusu zaafa sürüklenip dağıldı Sultan. Cem bunun üzerine Konya taraflarına kaçtı. Bayezid Han'ın askerleri takip etti lakin yetişemedi. Cem ise Konya'dan sonra sırasıyla Halep'e, Şam'a ve en son da Mısır'a ulaştı.

Mısır'da Memlük Sultanı Kayıtbay'ın iltifatına mazhar oldu. Burada bir süre kaldıktan sonra hac farızasını yerine getirmek için Mekke'ye gitti. Bayezid Han da boş durmayıp Karaman diyarını tamamıyla zapt etti.

Kayıtbay, kendisine sığınan Cem'i Osmanlı Devleti'ne karşı siyasi bir koz olarak kullanmak istese de Cem'in hacca gitmesi bunu engelledi.²¹²

²¹² Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.165

Sultan Cem'in Mısır'a döndüğünü Kasım Bey haber alınca ona bir mektup gönderdi. Mektupta devlet erkânının Bayezid'e kırgın olmasından faydalanarak mirası olan mülkü biraderinden almasının tam zamanı olduğundan bahsetti. Sultan Cem bunun üzerine Halep'e gelerek Kasım Bey ile buluştuktan sonra Osmanlı Devleti'nden birçok emir Cem'in tarafına geçti.

887 yılında Sultan Bayezid, Ahmed Paşa dahi Sultan Cem'i tanıyan meyleder diye Sultan Abdullah'ın Karahisar Kalesi'ne yerleştirilmesini söyleyerek İstanbul'a gelmesini emretti. Ahmed Paşa, Abdullah ile Karahisar Kalesi'ne giderken yolda Cem taraftarı Trabzonlu Mehmed Bey karşılarına çıktı ve orada savaştılar. Daha sonra Mehmed Bey Konya'yı muhasara etti. Sultan Cem, Konya muhasarasına yetiştiyse de Osmanlı ordusu üzerlerine geldiğinde yeniden kaçtı. Bayezid, Cem'e bir mektup yazdı. Mektupta, Cem'in Kudüs'e gidip kendisine verilecek olan gelirler ile istirahate çekilmesini ve padişahlık fikrinden feragat etmesini yazdı. Cem ise bu teklifi kabul etmeyerek Rumeli taraflarına geçmek için Rodos Şövalyelerine sığındı ve gönderilen gemi ile adaya geçti. Şövalyeler, Cem'in gelmesini Osmanlı Devleti'nin başına kakarak zaman zaman devletten bir hayli para aldılar ve onu doğruca Fransa'ya gönderdiler.

Fransızlar ise Sultan Cem'i yedi sene kadar kulede tutmuşlardır. Ardından Papa'ya teslim eylemişlerdir. Bilahare Fransızlar Roma'yı alınca Papa'nın adamları yine Fransızların eline düşen sultanı zehirlemişlerdir. 13 sene çektiği sıkıntıların ardından Napoli'de hayatı son bulmuş cenazesi ise Bursa'ya getirilerek defnedilmiştir.

Papa, Cem Roma'da iken Hristiyanlığı teklif etse de Cem bu teklifi kesin bir dille reddetmiştir.²¹³

Cem olayında Mirât'ta bahsi geçmesede şu bir gerçektir ki Karamanoğlu Kasım Bey, Kayıtbay, Rodos şövalyeleri, Papa ve Fransa kralı kendi çıkarları doğrultusunda Cem Sultanı Osmanlıya karşı koz olarak kullanmışlardır. Osmanlının da bu dönemde eli kolu bağlanmıştı. Bayezid, Cem'in ölmüyle aktif bir siyasete başlamıştır.

²¹³ Hammer, a.g.e., 2014, s.394

Sultan Selim'in Tahta Çıkışı

Sultan Bayezid 912 senesine kadar devlet ve milletin idaresiyle ve memleketin imarıyla uğraşırken bu tarihten sonra padişahın mizacı zayıflamış ve şehzadeler arasında nifak baş göstererek saltanat işlerinde anlaşmazlıklar meydana gelmiştir.²¹⁴

Sultan Bayezid kendisine Ahmed'i halef olarak seçmişti. Fakat yaş büyüklüğü bakımından Korkut'un tahta çıkması gerekiyordu. Bu sistemin Ahmed lehine bozulması için Selim'in hırsını tahrike çalıştılar.²¹⁵ Selim ise Fatih'in kanunnamesi gereği biraderleri Korkut ve Ahmed'in hareketlerini gözetmeye başladı.²¹⁶

915'te Padişah, Şehzade Ahmed'i veliaht tayin etmiş, devlet erkânı da adı geçen şehzadeye meyletmiştir. Trabzon valisi Şehzade Selim veliahtlığı elde etmek üzere padişahın huzuruna yüz sürmek istemişse de devlet erkânı buna mani olduklarından Şehzade Selim yeniçerilerin gözüne girmek için 916'da padişahın emrini dinlemeyip Kırım'a oradan da Rumeli'ye geçti. Padişah hazretleri Edirne'de oturmasına rağmen devlet erkânı yine şehzadeyle sultanın görüşmesine mani oldular ve nihayet Şehzade Selim'e Semendire sancağını verdiler.²¹⁷

917'de Şehzade Selim Semendire sancağına gitmekteyken devlet erkânı Şehzade Ahmed'i gizlice saltanata cülus için İstanbul'a davet etmeleriyle Selim'in geri dönmek için aradığı bahaneyi sunmuş oldular. Bu sırada Teke valisi Şehzade Korkut, Manisa'ya giderken devlete güvenmiş olan bazı eşkıya tayfası padişahı vefat etti sanıp taht için İstanbul'a gittiğini zannederek Teke semtinde başına nice derviş toplayan Şahkulu, adı geçen topluluğa kendini padişah kabul ettirip oraları zapt etmeye kalkmış olmalarıyla Şehzade Selim bunu fırsat bilerek Edirne'ye döndü. Burada üzerine 40.000 kadar asker gönderilmiş olduğundan Selim bir hayli karşılık verse de çaresiz kalarak Karadeniz canibine doğru gitti. Ardından Çorlu Ovası'nda

²¹⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.125

²¹⁵ Hammer, a.g.e., 2014, s.440

²¹⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.238

²¹⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.127

şehzadeyi tutmak istediklerinde Ferhat Bey şehzadeyi selamete çıkarıp Kefe taraflarına gönderdi.²¹⁸

Şehzade Ahmed ise Maltepe'ye kadar gelmişse de yeniçeriler şehzadenin cülusuna mani oldu. Devlet erkânının evlerini basıp kendilerine de katlettiler ve Şehzade Selim'in tahta çıkmasını ısrar ettiler. Bayezid Han, Şehzade Ahmed'in Anadolu'ya dönerken yaptığı bazı davranışlara kırılarak 918 yılında Şehzade Selim'i huzuruna davet etti. Tahtı Şehzade Selim'e terk ederek Dimetoka'ya gitmek için yola çıktı. Bu yolculuk sırasında Edirne Söğütlüdere mevkiine vardıklarında Sultan Bayezid ahirete irtihal etti.²¹⁹

Mirât'ta Şahkulu isyanına fazla yer vermediklerinden Bayezid'in tahtı Selim'e bırakmasındaki bir başka neden ıskalanmıştır. Selim daha şehzadeyken İran şahına karşı kazandığı zaferle ün salmıştır.

Sultan Selim ilk icraatı olarak kendisine rakip olan şehzadeleri ortadan kaldırmak istemiştir. Şehzade Ahmed, padişahın maliyeyi ve savaş mühimmatlarında ıslahata gittiği sırada oğlu Alaeddin'i bir miktar asker ile Bursa'ya gönderdi. Sultan Selim bunu duyunca Bursa'ya gitti. Burada bulunan küçük şehzadeler, iki kardeş arasında çıkacak kavganın neticesinin kötü olacağını düşünerek Sultan Selim'i tebrik etmeye geldiler. Sultan Selim bundan memnun kalarak onların Bursa'da oturmalarına izin verdi. Şehzade Ahmed'in askerleri kaçmaya başladı. Ahmed yeniden asker toplamaya koyulduğu sırada Sultan Selim hükümet işlerine Mustafa Bey'i tayin kılıp Amasya'ya hücum etti ve Şehzade Ahmed'i yakalattırdı. Padişah biraderini öldürtmeyip kendisine vezir eyledi. Şehzade Ahmed amacından vazgeçmeyerek padişahlığın kendi hakkı olduğunu ilan etmesi üzerine Anadolu emirleri şehzadenin başına toplandı. Bu emirlerin Selim taraftarlarına hoş davranmamaları padişaha arz olunca Sultan Selim hemen tedbir almaya başladı ve ilk önce Bursa'daki şehzadeleri idam ettirdi.²²⁰

908'de Sultan Selim'in büyük biraderi Şehzade Korkut korkusundan padişahlığı istemese de fitnecilerin gammazlığından padişah Manisa'ya asker

²¹⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.127-128

²¹⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.129

²²⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.133-134

gönderip şehzadeyi de öldürttü. Rakiplerini ortadan kaldırdıktan sonra kendi şehzadesi Süleyman'ı Kefe'den İstanbul'a getirterek kendi yerine tayin eyledi. Sadrazam Koca Mustafa Paşa ve bazı emirleri Şehzade Ahmed taraftarıdır diyerek katlettirip Hersekzade Ahmed Paşa'yı sadarete getirdi. Bunun üzerine Şehzade Ahmed, Selim ile baş edemeyeceğini anlayıp ona iltica etse de sığındığı mahale geldiğinde idam edildi. Böylece Selim Han tahta çıktığı iki yıl içinde sadece şehzadeleri bertaraf etti.²²¹

Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı konusu İ. H. Uzunçarşılı ve J. V. Hammer ile karşılaştırıldığında bir farklılık gözükmemiştir.

Mısır Seferi

Sultan Selim, Şah İsmail ile ittifak kuran Mısır meliki Kansu Gavri'den intikamını almak için Acem seferine çıkıyormuş gibi İstanbul'dan ayrıldı. Halep üzerine doğru giderken Sultan Gavri padişahın elçilerine ettiği hakaretler için pişman olduğunu dile getiren mazeret nameler yazarak elçi gönderdiyse de kabul edilmedi.²²²

922'de Kansu Gavri bütün askerleri ile birlikte Mercidabık mevkiinde Osmanlı ordusuyla savaşa girdi. Memlük ordusu savaş sırasında birdenbire hezimete uğrayıp perişan oldu. Sultan Gavri de savaş meydanında düşerek öldü. Sultan Selim oradan doğruca Halep'e girip ganimetler elde etti ve Karaca Paşa'yı Halep valiliğine getirdi. Hama ve Humus'da zapt edildikten sonra padişah galibiyetle Dımaşk Şam'a girdi. Burada Arap ve Dürzi şeyhleri itaat altına aldı. Ardından güneye yönelerek Nablus, Kudüs ve Gazze kaleleri alındı ve Süveyş Çölü kenarına gelindi. Gavri'den sonra yerine Tomanbay tahta cülus etti ve Arabistan'dan Osmanlı'yı kovmak için Sultan Selim üzerine asker sevk etti. İki taraf savaşa girdikten sonra Tomanbay'ın askeri bozuldu. Ramle kasabasında çıkan isyanda bastırıldı.²²³

923'de Selim Mısır'a yaklaşınca Sultan Tomanbay 50.000 asker ile Osmanlı ordusunu karşıladı. Bir hafta süren savaş da Sadrazam Sinan Paşa ordudan ayrılıp Mısır'a başka yoldan girmek isterken şehit düştü. Yerine Yunus Paşa sadrazam oldu.

²²¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.135-136

²²² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.145

²²³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.146-147

Osmanlı askeri Tomanbay'ı hezimete uğratarak Eski Mısır'a kadar kaçırdı. Mısır halkı şehre giren Selim'in ordusundan intikam almak için ellerine gelen her şeyi fırlattı. Bu muharebede Mısır halkından 50.000'den fazla leş sokağa serildi.²²⁴

Sultan Tomanbay, Osmanlı'yı Mısır'dan çıkarmak için asker tedarik ettiği haberi gelince Sadrazam Yunus Paşa bin asker ve kırk topla üzerlerine gönderildi. Çıkan harpte Sultan Tomanbay yakalanıp idam edildi.²²⁵

Çerkez Devleti yıkılınca Hayır Bey, Mısır'a emir tayin edildi. Bu sırada Osmanlı donanmasının bir kısmı İskenderiye limanına girdi. Mekke şerifinin oğlu Ebu el-Numey, Mısır'a gelerek Sultan Selim'i tebrik edip yanında bulunan kutsal emanetleri de padişaha teslim etti. Sultan Selim, Mısır halkının işlerini tamamlamaya ve düzenlemeye uğraşırken Avrupalıların Rumeli'de zulmü artmasından dolayı Mısır'da bulunan Abbasi halifelerinin evladı Mütevekkil Alallah'ı da yanına alarak İstanbul'a döndü.²²⁶ Mütevekkil Alallah, Eyüp Camii veya Ayasofya Camii'nde yapılan bir törende Sultan Selim'e hilafet kılıcını kuşattı.²²⁷

Osmanlı'nın Hicaz ve Mısır'daki hâkimiyetinden sonra İslâm âleminde de nüfuzlarını artırmıştır. Ayrıca fetihten sonra padişaha gelen mektuplarda halife ünvanı kullanılmıştır.²²⁸

Osmanlı ilk defa Kuzey Afrika'ya geçerek üçüncü kıtada da hüküm sürmeye başlamıştır.

Eser başka kaynaklarla mukayese edildiğinde yukarıda bahsi geçen konunun özet şekilde bizlere nakledildiği ve bir farklılığın göze çarpmadığı görülmüştür.

Canberdi Gazali İsyanı

927 yılında Şam hakimi Canberdi Gazali Bey, Arap memleketinin istilası bahanesi ile isyan etmesi üzerine Ferhat Paşa mevcudunda bulunan asker ile Halep muhafızı Karaca Paşa'ya yardım etmesi için Halep'e gönderildi. Canberdi, Halep

²²⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.147-148

²²⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.148

²²⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.149

²²⁷ Azmi Özcan, DİA. Hilafet Maddesi, c.XVII, İstanbul 1998, s.546

²²⁸ Özcan, a.g.m., s.546

Kalesi önünde birkaç defa muharebeye kalkışmışsa da taraftarının savaşmaya gücü kalmayıp kaçmasından sonra Canberdi'de Şam önünde helak edildi.²²⁹

İ. H. Uzunçarşılı'ya göre, Mısır'ın zaptından sonra padişaha sığınan Gazali, Hayır Bey'in aracılığıyla affedilmiş olup padişahın İstanbul'a avdetinde Şam beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Ek olarak da Kudüs ve Gazze sancakları verilmiştir. Sultan Selim'in vefatını duyunca hükümdarlığını ilan ederek adını hutbe okutmuştur. Sebebi ise Memlûk Devletini yeniden canlandırmak istemesidir.²³⁰

Ahmed Paşa İsyanı

Mısır valisi Hayır Bey'in vefatı üzerine yerine Mustafa Paşa vali olarak atandı. İlerleyen zamanlarda Sultan Süleyman, Rumeli serdarı Ahmed Paşa'yı Mısır valisi tayin etti. Ahmed Paşa, Mısır halkını Osmanlı Devleti aleyhinde isyana sürükledi ve ardından kendi adına hutbe okutup sikke bastırarak istiklale kalkıştı. Anadolu askeri başına Ayas Paşa kumandan yapılarak Mısır'a gönderildiyse de paşa daha Kütahya'ya vardığında Ahmed Paşa'nın kesik başı gelmesi üzerine İstanbul'a geri döndü.²³¹

İ. H. Uzunçarşılı, Ahmed Paşa isyanının aslında makam sevdası yüzünden çıktığı dile getirmiştir. Çünkü Ahmed Paşa veziriazam olmak istemiş ve olamayınca da Mısır valiliğini isteyip orada Memlûk Devleti'ni yeniden canlandırmak için uğraşmıştır.²³²

930'da Mısır'ın idaresini yoluna koymak üzere Sadrazam İbrahim Paşa, Ayas Paşa'yı yerine bırakarak Mısır'a gitti. İbrahim Paşa vazifesini yerine getirince Mısır valiliğini Süleyman Paşa'ya bıraktı.²³³

Baba Zünnun İsyanı

Karaman diyarında Zülkadriye beyleri ile ittifak kuran Türkmen aşiretleri Osmanlı Devleti aleyhinde isyan ettiler. Olay Karaman beylerbeyi Hadım Paşa'ya

²²⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.153-154

²³⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.307-308

²³¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s. 157-158

²³² Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.319

²³³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.158

arz edildikten sonra Paşa'nın çabasıyla isyan bertaraf olup isyancılar İran tarafına geçti.²³⁴

Eserde yukarıdaki gibi isyana fazla yer verilmemiş olsa da İ. H. Uzunçarşılı bu isyanı şöyle yazmıştır: Sultan Selim, Şah İsmail'i sarsmıştır. Ardından Anadolu Kızılbaşlarıyla Safevilerin ilişkileri gizlice devam etmiştir. Hatta fırsatını buldukça da isyan etmekten çekinmemişlerdir. Mohaç seferi sırasında Osmanlı ordusunun olmayışını fırsat bilerek Bozok'ta ayaklanmışlardır. İsyanı çıkaranlar Kadri Hoca Baba ve oğlu Şah Veli idiyse de Alevilerden Baba Zünnun'un da isyana katılmasıyla isyan büyümüştür. Bu isyana Safevilerde yardım etmiştir.²³⁵

Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa ve Adana beyi Ramazanoğlu Piri Bey'in gayretiyle isyan bastırılmıştır.²³⁶

Kalenderoğlu İsyanı

Baba Zünnun isyanının akabinde, Hacı Bektaşoğlu Kalender adındaki şahıs bir takım eşkıyayı başında toplayıp Amasya, Anadolu ve Karaman beylerini perişan eylediği haberi İstanbul'a gelince Sadrazam İbrahim Paşa yanına asker olarak eşkıyaları telef edip İstanbul'a geri döndü.²³⁷

İbrahim Paşa, Kalender'e daha önce sığınan Dulkadirli askerleriyle görüşerek onlara tımarlarını yeniden vereceğini söyledi. Böylece Kalender Çelebi'nin etrafındaki adamlar çözülmeye başlamayınca isyan rahatlıkla durduruldu.²³⁸

Don-Volga Kanal Projesi

Tebriz'den Tahran'a ve Isfahan'a kadar çöl ve kumluk olduğundan asker göndermek zordu. Sultan Selim(II) dönemi devlet politikasının ülküsü Safevi Devleti'nin nüfuzunu kırmaktı.²³⁹ Bununla birlikte Osmanlı'nın kuvvetini Türkistan

²³⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.162

²³⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.345

²³⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.346

²³⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.162

²³⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., 2019b, s.347

²³⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.185

içlerine sokarak Şii olan İran'ı, Sünni hanlıklar arasında sıkıştırıp Avrupa devletleriyle ittifak kurmasını engellemekti.²⁴⁰

Bölgede sadece İran tehlikesi yoktu. Ruslar Astarhan'a kadar inerek, Türkistan Müslümanlarının Osmanlı ile münasebetlerini kesmiş ve onların hac farızasını yerine getirmelerini imkansızlaştırmıştır. Müslümanların yardım istemeleri Osmanlı'yı tedbir almaya sevk etmiştir.²⁴¹

Osmanlı sınırlarının Maverâünnehir'e kadar yayılması için Don-Volga kanal projesi ortaya atılmıştır. Bu yolda Çerkez Kasım Paşa Kefe sancağına gönderilmiş, Kırım hanı Devlet Giray'dan da amele göndermesi istenmiştir. Giray Han 16.000 amele, 3.000 kadar yeniçeri 20.000 Türk atlısı 50.000 Tatar süvarisi ve yeteri kadar kazma ve küreği Volga Nehri'ne göndermiştir.²⁴²

Kazma işlemleri başlayıp üçte biri tamamlanmışken Rusya'nın aldatmalarıyla Tatarlar burada şiddetli kış olurmuş insan dayanamazmış diye ordu içinde bir dedikodu yayması üzerine askerler çalışmayarak oradan ayrıldılar ve kullanılan mühimmatın hepsi telef oldu. Bu teşebbüs böylece tamamlanamadı.²⁴³

İnebahtı Deniz Bozgunu

Kıbrıs fethi esnasında Pertev Paşa donanma ile Avrupa kıyılarını zapt etmek ile görevlendirildi. Müezzinzade Kaptan Ali Paşa, Cezayir beyi Uluç Ali Paşa, Trabzon beyi Cafer Paşa ve Hayrettin Paşazade Hasan Paşa donanmaları ile Pertev Paşa'ya katıldılar.²⁴⁴

979 Cemaziyel evvelinde yüz seksen adet gemiden oluşan Osmanlı donanması İnebahtı boğazından çıkararak Mora açıklarında alay bağladılar ise de Venedik Cumhuriyeti; İspanya, Papa, İtalya Hükümetleri ve Malta haydutlarıyla ittifak edip Osmanlı donanmasına 200'den fazla gemi gönderip donanma-yı hümayunu mağlup etti. Bu mağlubiyet paşaların birlik sağlayamayışından kaynaklandı. Çünkü Uluç Ali Paşa, donanmanın ihtiyaçları eksiktir ilkbaharda savaşa

²⁴⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.34

²⁴¹ Mehmet Saray, DİA, Astarhan Hanlığı Maddesi c.3, İstanbul1991, s. 505

²⁴² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.185

²⁴³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.185-186

²⁴⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.189

girelim dese de Sadrazam Mehmed Paşa, Serdar Pertev Paşa'nın nüfuzunu kırmak için Müezzinzade Ali Paşa'yı kendi yanına çekip savaşılmasını istemiştir. Yine Uluç Ali Paşa, düşman gemileri pusudadır gemileri açıktan geçirelim dese de Müezzinzade buna da yanaşmayıp donanma kaçtı dedirtmem diyerek saldırıya geçti. Müttefiklerin donanması, Osmanlı donanmasına karşı gelerek Kanlı Burun mevkiinde savaşa girildi. Müezzinzade Ali Paşa, İspanyol gemisi elinde şehit oldu. Pertev Paşa'nın gemisi parçalandı ve kendisi de denize düştüğünde ip ile kurtarıldı. Uluç Ali Paşa ise Cezayir gemileri ile birleşip düşmanı dağıtmakla meşguldü.²⁴⁵

Venedikliler ellerine geçen Osmanlı esirlerinin başlarını keserek gemilerin direklerine astılar. Padişah bu habere üzülmekle hezimetin acısını çıkartmak için Sadrazam Mehmed Paşa'ya bir donanma hazırlanmasını emretti. Donanmaya da Uluç Ali Paşa'yı serdar tayin etti.²⁴⁶

İnebahtı yenilgisi Türk donanmasını adeta mahvetse de düşman devletlerinin de kayıplarının fazla olması, sahillere ve boğazlara saldırılarını erteledi. Bu süre zarfında Osmanlı'da yeni gemilerin hazırlığına koyuldu.²⁴⁷

Avrupa devletleri artık Osmanlı Devleti'ni yenebileceklerine kanaat getirerek yeni ittifaklar oluşturup savaş hazırlıklarına başladılar. Venedikte bu yenilginin etkisi geçmeden barış antlaşması yapmak istemiş ve elçi göndermiştir.

Venedik elçisi Osmanlı'nın barışa bakışını anlamak için Sokullu'yu yoklamış. Sokullu'da "Biz sizden bir krallık yer alarak (Kıbrıs) kolunuzu kestik, siz ise donanmamızı mağlup ederek sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilmiş kol yerine gelmez, lakin tıraş edilen sakal daha gür çıkar" demiştir.²⁴⁸

Genç Osman'ın Şehadeti

Sultan Osman, Hotin seferi sırasında yeniçerilerin yaptıkları zararlardan dolayı İstanbul'a geldiğinde tütün ve meyhaneleri yasaklayıp geceleri de tebdil

²⁴⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.189-191

²⁴⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.191-192

²⁴⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s. 21

²⁴⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.23

çıkarak yeniçerilerle mücadeleye başladı ve vekillerden bazılarını da gücendirdi. Böylece pek çok gizli düşman kazandı.²⁴⁹

Savaşlardaki başarısızlığı, Kızlar ağası Süleyman Ağa ile Hoca Ömer Efendi askerlerin gayretsizliğine yordugundan tecrübesiz padişah saraydaki yakınlarının tesiri altında kalarak ıslahata ocaklardan başladı.²⁵⁰

İlerleyen zamanlarda Sultan Osman, yeniçerileri terbiye etmek söyle dursun, öfkelerinin arttığını görüp bunun kesin çaresini bulmak için bazı dostlarının sözleriyle hacca niyet etti. Halk ise padişahın amacının Berruşşam ve Mısır toprağına geçerek Arap ahalisinden kendisine sadık olan askerleri toplayıp yeniçerileri ortadan kaldırmak şeklinde yorumladıysa da bu fikir padişahı hayrete düşürmüştür.²⁵¹

Sultan Osman bu olaylar üzerine bir rüya görmüştür. Rüya Hz. Muhammed, padişaha azar ile karışık bir muamelede bulunmuştur. Hoca Ömer Efendi bu rüyayı padişahın haccına olan niyetini destekler nitelikte yorumladıysa da padişah bu yorumla yetinmeyip Aziz Mahmud Hüdayi hazretlerine gitmiştir. Hüdayi hazretleri de rüyayı güzele yorduysa da seferden vazgeçmesi için haylice nasihatte bulundu. Padişah yine de bu yoldan geri dönmedi.²⁵²

Genç Osman'ın Anadolu'ya geçeceği aşikâr olunca ahali arasında daha önce örneği görülmemiş bir ihtilal meydana geldi. Yeniçeri ve sipahiler silahlanarak devlet ricalinin konaklarını basıp yağmaladıktan sonra At Meydanı'na gelerek oradan da saraya geçtiler. İsyancılar ulemadan bazı kimseleri göndererek sadrazamı, saray hocası Ömer Efendi'yi ve Kızlar Ağası gibi bazı devlet adamlarının başlarını istedilerse de cevabın uzamasından dolayı sarayın içine girdiler. İsyancılar hep bir ağızdan "Sultan Mustafa'yı isteriz" deyip süratle Şehzade Mustafa'yı tutuklu olduğu odadan çıkarıp taht odasına götürdüler. O sırada Sultan Osman, Sadrazam Dilaver Paşa'yı ve Süleyman Ağa'yı teslim ettiyse de zorbalar bununla da yetinmeyip Sultan

²⁴⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.245

²⁵⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.134

²⁵¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.245-246

²⁵² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.246

Mustafa'nın deli olduğunu ve biat edilmesinin caiz olmayacağını söyleyen ulemaya da saldırmışlardır.²⁵³

Sultan Osman ise iş işten geçtikten sonra dostlarının ahmaklıklarını anlayıp bu yolda çareler aradığı sırada zorbaların eline düşüp türlü işkencelere maruz kaldı. Şehir içerisinde aşağılarcasına dolaştırılarak Yedikule Zindanları'na götürüldü. Katlini ise iki defa affettiği Davut Paşa gerçekleştirdi. Öyle bir padişahın katli ikinci kez Kerbela yaşattı. Genç padişahın kanı bütün milleti tutmuş ve nice afetler meydana gelmişti.²⁵⁴

Tarihçiler yukarıda bahsi geçtiği gibi Sultan Osman'ın ıslahata ocaklardan başlamasını hatalı bulup hatta sefer sırasında araları açılan askerlerle ilişkilerinin giderek bozulduğundan bahseder. Ayrıca Mirât'ta Hac bahanesiyle gideceği topraklardan asker toplayacağı fikri padişahı hayrete düşürmüş şeklinde ele alınırken tarihçilerin genel kabul bunun padişahın asıl amacı olduğudur.

Bağdat'ın Fethi

Bekir Subaşı 1033'de Bağdat ayanı olup başına buyruk hareket etmeye başlayınca Vali Yusuf Paşa ile mücadeleye girişti. Paşa'yı şehit ettikten sonra kaleyi zapt edip valilik tasladı. Hatta kendisine Şah Abbas tarafından yardım edildiği haberi duyulunca devlet tarafından Süleyman Paşa vali ve Hafız Paşa da serdar tayin edildi. Hafız Paşa talihsiz bir vezir olmasından dolayı Subaşı'na birden baskı yaparlarsa kaleyi Şah Abbas'a teslim eder düşüncesiyle fırsat kollaması, İstanbul'da Subaşı'nı koruduğuna yorumlanıp Paşa'ya belanın defî ferman buyurulmasıyla Bağdat kuşatma altına alınır.²⁵⁵

Bekir Subaşı, kuşatmaya direnemedi ve Şah Abbas'tan yardım isteyip Bağdat'ı da kendisine vermeyi vaat etti. Şahın ise bu fırsatı gözlediği ve 30.000 kadar askerini Bağdat'a sevk ettiği anlaşılmca Hafız Paşa tarafından Bekir Subaşı'na valilik menşuru yazıldı. Bekir Subaşı ise ilk önce Şah Abbas'ı davet ettiğine pişman olup onlara düşmanlık gösterdi. Bunun üzerine Şah, şehrin her tarafını kuşattı. Bekir Subaşı ve oğlu Deli Mehmed'i işkence ile öldürdü. Üç ay içerisinde Şah, şehri zapt

²⁵³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.247-248

²⁵⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.248-249

²⁵⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.256-257

edip 30.000'den fazla nüfusu öldürerek Bağdat'ı Şiilerle doldurup, zulmünü sona erdirdi.²⁵⁶

Serdar Hafız Paşa geri dönmek için yola çıktığında Erzurum ve Sivas beylerbeyi Abaza Paşa'nın isyanı üzerine Diyarbakır tarafına geçti.²⁵⁷

İranlı Kasım Han, Kerkük ve Musul'u boş bulup zapt ettiyse de Arnavut yiğitlerinden Küçük Ahmed adında bir sipahi beş kadar adamı ile beraber oraları tekrar alması üzerine Hafız Paşa, Musul eyaletini Küçük Ahmed'in yeğeni Süleyman'a verdi.²⁵⁸

Veziriazam Kemankeş Ali Paşa, Bağdat'ın elden gittiğini padişahıtan saklaması suçuyla makamı elinden alınıp sadarete Çerkez Mehmed Paşa getirildi. Mehmed Paşa ilk önce Abaza Paşa'nın belasını ortadan kaldırıp Bağdat'ı tekrar almakla görevlendirildi. Sadrazam asileri vurup Abaza Paşa'yı Erzurum'a kaçırdı. Lakin kış mevsimi gelince Mehmed Paşa, Abaza'yı affedip Erzurum'u da ona vererek kendisi de Tokat'a gitti. Burada vefat etmesiyle mührü hümayun Diyarbakır valisi Hafız Ahmed Paşa'ya gönderildi.²⁵⁹

1034'de Şah Abbas, Bağdat'ın zaptından sonra Osmanlı'nın hükmü altında bulunan Gürcistan toprağına dahi göz dikip Karçakay hanı 30.000 askerle birlikte Gürcistan'a saldırtmışsa da Gürcüler ayaklanıp Çıldır valisi Türkçe bilmez Hüseyin Paşa'nın yardımıyla Şah'ın askerlerini kılıçtan geçirdi.²⁶⁰

Veziriazam Hafız Paşa etrafında bulunan beylerbeylerini, memurları ve askerleri yanına toplayıp Bağdat'ı geri almak için o tarafa gidip şehri kuşatma altına aldı. Şah Abbas ile defalarca çarpışıp askerlerini dağıttı. Şah'ın başka çaresi kalmadığından sulh teklifini kabul edip şehri teslim etmek üzereyken Osmanlı ordusundaki yeniçerilerin yolsuzlukları meselesi patlak verince şah antlaşmadan vazgeçti. Veziriazam ve ordu çaresizce Musul'a geri döndü.²⁶¹

²⁵⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.257-258

²⁵⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.258

²⁵⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.258-259

²⁵⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.259-260

²⁶⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.261-262

²⁶¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.262

1040 yılında Veziriazam Hüsrev Paşa yeniden Bağdat'ı kuşatma altına aldı. Yardıma gelen İran ordusunu dağıtıp kalenin duvarlarını yıkıp tam muvaffakiyet görünmüşken bir anda orduya bozgunluk geldi. Kış mevsimi şiddetli geçmeye başlayınca da Veziriazam 10.000 askeriyle Halil Paşa'yı Hille muhafazasına bırakıp kendisi de Musul'a geçti. Şah vazgeçmeyip bu seferde Hille'yi kuşattı. Üç ay devam eden kuşatmada Halil Paşa'ya yardım gidemeyince paşa canı derdine düşüp düşman ordusunu yararak Musul'a vardı.²⁶²

Hüsrev Paşa, Bağdat için tedbir düşünmekteyken sadaret makamı Damat Hafız Paşa'ya verilmesi üzerine İstanbul'a ordu ile beraber geri çağırdı. Asker bu haberi işletince ayaklandıysa da Hüsrev Paşa onları durdurup İstanbul'a geldi. Lakin isyan ateşi bunlarla kalmayıp Anadolu'ya sıçradı.²⁶³

İsyancılar, Hüsrev Paşa'nın azline sebep olanların öldürülmesi için kışkırtmalara başlayarak İstanbul'da karmaşa çıkardılar. Padişah zorbalara nasihat etse de durduramadı. En son Hafız Paşa, fitneyi durdurmak için padişaha canım feda diyerek Kerbela Meydanı'na benzeyen meydana yürüdü ve oracıkta şehit oldu. Sadarete Recep Paşa geçti. Şeyhülislam Yahya Efendi de görevinden alınınca fitne ateşi söndü. Padişah onlara dayanamayıp zorbaları ayaklandıran Veziriazam Recep Paşa'yı boğdurarak cezasını verdi. Zorbalar bu sefer de Eşref Paşa'nın azlini bahane gösterdikleri için Hüsrev Paşa'yı da katlettirdi. Meydana gelen bu ölümler üzerine zorbalar tekrar ayaklandılar ve paşanın katiline sebep olan Defterdar Paşa, Hasan Halife ve Musa Çelebi isyancılar elinde şehit oldu.²⁶⁴

Sultan Murad olanlara hazmedemeyip bizzat devlet idaresini kendi eline alarak sadarete Arnavut Mehmed Paşa'yı geçirdi. Mehmed Paşa ilk önce isyancıları birer birer buldurup temizletti.²⁶⁵

1044 yılına gelindiğinde Sultan Murad ilkbaharda eksiksiz bir ordu ile bizzat ordunun başına geçerek İran'a sefere çıktı. Önce Revan Kalesi fethedildi.²⁶⁶

²⁶² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.267-268

²⁶³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.268-269

²⁶⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.269-271

²⁶⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.272

²⁶⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.274-275

1045 yılında Revan'dan Tebriz'e geçildi. Rüstem Han kaçıp uzaktan barış teklifinde bulunduysa da kabul edilmedi. Van tarafına saldırılıp Acem Şahı mücadeleye çağrıldı. Bunun üzerine şah kaçmaya başladı. Kış mevsimi gelmesiyle padişah İstanbul'a geri döndü.²⁶⁷

1046'da İran Şahı Revan' ı kuşattı. Kışın şiddetli geçmesiyle Osmanlı Revan'a yardım gönderemeyince İran eline geçti. İlerleyen zamanlarda İran Şahı, Sultan Murad'a elçi gönderse de cevabı Bağdat'ta verilmek üzere reddedildi.²⁶⁸

1048'de Sultan Murad yeniden sefere çıktı. Bağdat kuşatıldığından itibaren kırk gün kadar şiddetle mücadele edilip nihayet fethedildi. Padişah fethin ardından İstanbul'a avdet etti. Veziriazam Mustafa Paşa, Dertenk Kalesi'nin Osmanlı'ya terk edilmesi şartıyla devletin menfaatine uygun bir antlaşma imzaladı.²⁶⁹

Bağdat'ın ticaret yolları üzerinde bulunması Osmanlı'nın Avrupa ile mücadelesinde önemli bir role sahipti. Bu yüzden Avrupa'yı ekonomik yolla baskı altına almak için Basra'dan Bağdat'a ve oradan da Suriye'ye uzanan hattı elinde tutması gerekirdi. Yukarıda belirtilen antlaşma ile de İranlılara Bağdat'ın Osmanlı'ya ait olduğu kabul ettirilmiştir.²⁷⁰ Ayrıca Şah tarafından Bağdat'a kesin olarak saldırı yapılmayacaktır.²⁷¹

Viyana Bozgunu

1092'de Macaristan'da çıkan ayaklanma ile Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı Tökeli İmre'yi Macar kralı tayin eylediğinden Avusturya ile Osmanlı arasında savaş çıktı. 1094 yılında Osmanlı askeri, düşman askerine galip gelerek Viyana'yı kuşattı. Fakat bu kuşatmada Leh kralı Sobieski fırsat bulup Osmanlı ordusunu bozguna uğratmasıyla Mustafa Paşa Belgrad'a çekilmek zorunda kaldı.²⁷²

Bu bozgunun en önemli nedeni kuşatmanın daha önceden planlanmamasından kaynaklıdır. Yanlarına kuşatmada gereken büyük topları almamışlardı. Buna karşılık Avusturya elindeki top gücü daha yüksekti. Osmanlı

²⁶⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.275

²⁶⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.275-276

²⁶⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.276-278

²⁷⁰ Yusuf Halaçoğlu; DİA, Bağdat Maddesi c.IV, İstanbul 1991, s.434

²⁷¹ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.205

²⁷² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.305

askerinin hazırlıksız bu işe kalkışması kuşatmanın uzamasına neden oldu. Ayrıca Sadrazam Mustafa Paşa'da bu kalenin teslim yoluyla alınması taraftarıydı. Uzayan kuşatma ise askere bıkkınlık veriyordu. Ayrıca yukarıda bahsedilen Sobieski ve ordusunun durdurulması için Mustafa Paşa Kırım hanını görevlendirse de beklenen yardım gelmedi.²⁷³

Uzunçarşılı bu bozgunu Avrupa'nın içlerine kadar girmiş olan Türk ordusunun son seferi olarak görür. Osmanlı askerlerinin istilalarla Avrupa'yı telaşlandırmasının da sonu olmuştur.²⁷⁴

Karlofça Antlaşması

1095 yılında Avusturya İmparatoru ordusunu Bosna tarafına, Venedik Cumhuriyeti de Hersek ve Mora taraflarına yürütmeye başlayınca Sultan Mehmed üç koldan Osmanlı ordusunu sevk ederek Lehistan askerini bozguna uğrattı. Sultan Mehmed'in tahttan indirilip ardından yerine Sultan Süleyman'ın çıkmasına sebep olanlar Leh üzerine sevk edilen orduda taşkınlık çıkartmalarıyla, düşman devletler bunu fırsat bilip Avusturyalı Eğri Kalesi'ni, Venedikli Mora'yı zapt etti.²⁷⁵

İsyancıların taşkınlıkları Anadolu ve Rumeli'ye sıçradı. Girit ve Temeşvar askerleri ayaklandı. Bosna'daki askerler ise Avusturyalıya yenilerek o bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Hal böyleyken devlet Avusturya ile barış yapmanın yollarını aramaya koyuldu. Sultan Süleyman gayretle Mora Adasını, Sırbistan'ı, Transilvanya'yı ve kaybedilen diğer toprakları tekrardan Osmanlı'ya ilhak ettirdi. Hersek ve Arnavutluk civarında Venedik'le mücadeleye ağırlık verildiyse de Padişah o günlerde vefat etti yerine Sultan Ahmed geçti.²⁷⁶

Sadrazam Mustafa Paşa, İsklovenya'da Avusturya ile savaşa girdi. Padişahın cülusundan bir ay sonra Osmanlı ordusu Sava Çayı'nı geçip Varadin Kalesine yürürken Salankak Ovası'nda büyük bir cenge girdi ve Avusturya İmparatorluğu ordugâhına birkaç kere hücum edildiyse de başarısız olundu. Mustafa Paşa'nın şehit olmasıyla Osmanlı donanması hizmete uğradı. 1103'te Avusturya askeri,

²⁷³ Abdülkadir Özcan; DİA, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Maddesi c.XXIX, Ankara 2004, s.247

²⁷⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.455

²⁷⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.306

²⁷⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s. 310-312

Osmanlı'nın bozguna uğraması ile Varadin Kalesini ve Leh Kralı'nda, Kamanıçe Kalesini kuşattı. 1104'te Sadrazam Ali Paşa, Edirne'den Rusçuk'a gidip Eflak ve Boğdan taraflarını düzeltmek için Kırım Hanıyla birleşip Erdel taraflarına geçmekteyken düşmanın Yanova Kalesini alıp Belgrad'ı kuşatmak istediğini anlayıp düşman üzerine gittiler. Temeşvar ve Göle kalelerine yardıma gittiler. Bosna civarında da Venedikliler ile arbedenin önü arkası kesilmeyip ordu halkı savaştan usandı.²⁷⁷

1105 yılında Osmanlı ordusu yine Belgrad'a gönderilerek Varadin Kalesi baskı altına alındı. Venediklilerde Gable Hisarı'nı zapt etmeleriyle oraya ordu nakledildi.²⁷⁸

Kırım Hanı, Erdel ve Kanceva semtlerine ve Boğdanlıda Kamanıçe'ye yardıma gitti ve Leh üzerine hücum ettiler.²⁷⁹

Sultan Ahmed ölünce yerine Şehzade Mustafa tahta cülus etti.²⁸⁰

Sultan Mustafa, kendinden öncekilerin kendi rahatları için devlet düzenine bakmadıklarından bahsedip devletin idaresini bizzat eline alacağını ilan etti. Hemen harp hazırlığına koyularak hazinenin darlığından verilemeyen cülus bahşişi için sürekli ayaklanma çıkaran yeniçerilerin bazılarını harbe sevk etti.²⁸¹

1107'de padişah bizzat orduyla beraber Avusturya üzerine giderek Belgrad Niçev ve Karlesburg üzerinden Macaristan'a girdi. Lipva ve Netel kalelerini vesair hisarları feth edip, Lagos muharebesinde düşman hezimete uğratılarak Sultan Mustafa zaferle İstanbul'a döndü. Bu esnada Amcazade Köprülü Hüseyin Paşa dahi Sakız açıklarında Venedik donanmasını perişan etti. Diğer taraftan Tatarlar da Lehistan'ı ateşe verdi. Daha sonra Hersek ve Mora civarlarında Venediklilerle savaşa girdi.²⁸²

²⁷⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.314-316

²⁷⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.316

²⁷⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.317

²⁸⁰ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.318

²⁸¹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.320

²⁸² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.321

1108'de Rus Çarı I. Petro Osmanlı'nın kuzeyine saldırarak Azak Kalesi'ni kuşattı. Üç ay kadar süren şiddetli vuruşmadan sonra Ruslar umutsuzca geri dönmek zorunda kaldı.²⁸³

Padişah Avusturya üzerine yürüyerek Kamanice Kalesini kuşatmaya gelen Lehlileri yendikten sonra Bega Suyu kenarında Avusturya ordusunu perişan edip sınırları sağlamlaştırıp zaferle geri döndü.²⁸⁴

Rus Çarı kuvvetli ordu hazırladıktan sonra Azak Kalesini tekrar muhasaraya alıp Osmanlı'yı yendi ve kale Ruslar eline geçti. Bu sırada Venedik askeri Mora'dan Atina'ya ve İstife kazalarına doğru yürüdü.²⁸⁵

1109'da Osmanlı ordusu Tisa Çayı'nı geçerek Zenta karyesi önünde Avusturya Prensi Eugene karşı muharebeye girişti. Düşman Bosna eyaletine girip Bosna Sarayı'nı yaktı.²⁸⁶

Sadrazam Hüseyin Paşa ordu hazırlayıp Avusturya ile savaşmak için Belgrad taraflarına yürüdü. Sofya'ya ulaştıklarında İngiltere ve Hollanda devletleri aracılığıyla sulh görüşmelerine başlandı.²⁸⁷

Görüşmelerde, her devletin elinde bulunan topraklar yine kendisinde kalması şartından ibaret olması Leh ve Rus devletleri buna karşı tavır aldılarsa da Almanya barış antlaşmasına hevesli olduğundan bütün Avrupa'yı ateşkese ve barışa istekli kıldı.²⁸⁸

Nihayet Osmanlı bundan böyle vergi ve hediye adı altında hiçbir şekilde akçe almayacaktı. Avusturya Tuna, Sava ve Una nehirlerinin karşı yakasında olan toprakları idare edecekti. Venedikli elinde Mora, Cezayir-i Seba, Yunan ve Dalmaçya toprakları kalacak İnebahtı Kalesi'nden ve Arnavutluk'tan çekilecekti. Lehistan sınırı Turla Suyundan itibaren Bodalya ve Ukran Lehistan'a terk olundu. Kırım Hanları vergiden muaf tutularak Azak Kalesi de Rusya'ya verildi. Böylece

²⁸³ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.321

²⁸⁴ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.332

²⁸⁵ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.332

²⁸⁶ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.323

²⁸⁷ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.324

²⁸⁸ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.324

Osmanlı Devleti Macaristan, Transilvanya, Dalmaçya, Bodolya, Karan, Mora Adası ve Azak Kalesi'ni kaybetti.²⁸⁹

Viyana bozgununun ardından Avusturya, Lehistan ve Venedik bir araya gelerek ittifak oluşturdu. Bu ittifaka daha sonra Rusya'da dahil oldu. Bu ittifak ile açılan birçok cephe Karlofça Antlaşması ile kapanmış olsa da Osmanlı-Rus görüşmeleri yarım kalmıştı. Diğer devletlerin kendisini tek bırakmasından çekinen Rusya, Osmanlı'yla karşılaşma endişesiyle birkaç ay sonra İstanbul'da yeniden barış görüşmelerine başladı.²⁹⁰

Karlofça Antlaşması sonrasında Osmanlı, en kıymetli topraklarını terk etmiştir. Artık ordunun yeni usullere göre ıslahatı gerekli görülmüştür. Bu antlaşma Osmanlı askerinin zaafa uğradığını göz önüne sermiş ve asırlar süren Türk üstünlüğünü yok etmiştir.²⁹¹

Sultan Abdülaziz'in Vefatı

93 senesi Cemaziyelevvel'in de Sultan Abdülaziz hal' edilerek tahtı şehzadelerden Sultan Mehmed Murad Han'a bıraktı. İlerleyen günlerde Sultan Abdülaziz, önceden yakalandığı illetin neticesiyle bulunduğu odada makas ile iki kolunun damarlarını keserek vefat etti.²⁹²

Sultanın ölüm haberi duyulmasının ardından saraya ilk Hüseyin Avni Paşa geldi. Onun emriyle Abdülaziz'in naaşı Feriye Karakolu'na götürüldü ve burada bir rapor hazırlanmaya başlandı. Hüseyin Avni Paşa ise rapor hazırlayacak doktorların naaşı etraflı şekilde muayene etmelerine mâni oldu. Heyet bunun üzerine yüzeysel muayene ederek, kendilerine gösterilen makasın bu yaraları vücuda getirebileceği ifadeleriyle raporu hazırladı. Rapor hazır edilince padişahın naaşı II. Mahmud Türbesi'ne defnedildi.²⁹³

Günümüzde sultanın katledildiği şeklindeki iddia vardır. Abdülaziz'in katledildiğini savunanlar, sultanın zorla tahttan indirilmesinden sonra Sultan

²⁸⁹ Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.324-325

²⁹⁰ Abdülkadir Özcan; DİA, Karlofça Maddesi c.XXIV, İstanbul 2001, s.504,507

²⁹¹ Uzunçarşılı, a.g.e., 2009, s.595

²⁹² Aziz, Sami, Şevki, a.g.e., 1886, s.447-448

²⁹³ Cevdet Küçük; DİA, Abdülaziz Maddesi c.I, İstanbul 1988, s.183

Murad'ın iradesiyle bir komisyon oluşturulduğunu ve Sultan'ın katli bu komisyon tarafından kararlaştırıldığını söylerler. Sonradan yapılan yargılamalar ile cinayet faillerinden Mustafa Pehlivan ifadesinde; Toplam dört kişi birden Sultan'ın üzerine atıldıklarını, Sultan'ın karşı koymasına rağmen minderin üzerine yatırdıklarını, Mabeyinci Fahri Bey'in padişahın omuzlarından tutarak hareket etmesini engellediğini, Cezayirli Mustafa ile Hacı Ahmed'in birer bacağı tuttuğunu, kendisinin de taşıdığı bir çakı ile Padişahın iki kolundaki damarları kestiğini itiraf etmiştir.²⁹⁴

²⁹⁴ YENER, Abdülnasır, Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilişi ve Darbeyle Gelen Meşrutiyet (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sehirveirfan/issue/64038/968807>) s. 106, 109

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nde padişahlar devleti toparlayabilmek adına ıslahatlar yapmışlardır. Bu ıslahatlar ilk önce kaybedilen toprakları geri alma düşüncesiyle askeri alanda yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde iyileşmenin sadece askeri alanla mümkün olmayacağını anlaşıncı sivil alanlarda da ıslahat çalışmalarına başlanmıştır. II. Mahmud, rüştiye mekteplerini açarak eğitimde ıslahata başlamış ve burada yetişenler ise devletin memur ihtiyacını karşılamıştır.

1869 yılında rüştiye mekteplerine tarih derslerinin konulmasıyla burada yetişen memurların yaşanan olayları etraflıca düşünmesinin sağlanması ve onları tedbir sahibi kılması bu yönüyle kaliteli devlet adamlarının ortaya çıkması amaçlanmıştır.

İstanbul'dan sonra taşrada da rüştiyelerin açılmasıyla ders kitaplarına duyulan ihtiyaç artmıştır. Aziz, Sâmî, ve Şevki Beyler ise tarih alanındaki bu açığı gidermek için bir araya gelmişlerdir.

32 bölümden oluşan Mirât-ı Târîh-i Osmânî adlı eser Osmân Gazi'den başlayıp II. Abdülhamid'e kadar tahta çıkan padişahların dönemlerindeki olayları sade, açık, ve anlaşılır biçimde fazla ayrıntıya girilmeden yazılmıştır. Bölümler padişahların doğumları, tahta çıkışları, saltanat süreçleri, vefatları, türbeleri, yaptıkları eserleri, şehzadelerinin adları ve çağdaşları olan hükümdarların listeleri verilmiştir.

Eser, Osmanlı tarihinden ibaret olup Osmanlı Devleti öncesindeki dönemlere yer verilmemiştir. Eserin konusunu savaş ve antlaşma gibi siyasi olaylar oluştursa da sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler; deprem, yangın ve şiddetli kış gibi afetlere de değinilmiştir. Eser bazı kaynaklarla mukayese edildiğinde olayların büyük çoğunluğunun aynı olduğunu örnek verecek olursak İstanbul'un fethi, Mısır seferi, Genç Osman'ın şehadeti gibi konuların aşağı yukarı farklı kaynaklarla örtüştüğü ve bize bu konuların özet şeklinde verildiği ve bu olayların önemine değinilmediği anlaşılmıştır. Farklı olan konuların ise kaynak yetersizliğinden dolayı ilerleyen dönemlerde bulunan veriler ile değiştiği görülmüştür.

Hazırlanan bu eser ile dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin herkesin eşit sayıldığı, döneminde ideolojisi olan Osmanlıcılık fikrini yayarak Gayrimüslim ve Müslüman tebaanın devlete bağlılığını artırıp milliyetçilik gibi zararlı fikirlerin mekteplere girmesi engellenmek istenmiştir. Ayrıca Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn'un eklenmesi ile talebelere devletin içinde bulunduğu buhranı ve bu buhrandan nasıl çıkılacağıнын yolu gösterilmiştir.

Bu çalışma neticesinde Mirât-ı Târîh-i Osmânî adlı eser, menkıbelerin kaydedildiği Osmanlı klasik tarih yazımı dışında kalarak, toplum bilinci oluşturmak ve talebelere Osmanlı tarihini öğretmek amacıyla o dönemin ideolojik anlayışına göre hazırlanması açısından daha sonraki dönemlerde tarih ders kitaplarına örnek teşkil etmiştir.

KAYNAKÇA

KAYNAKLAR

Aziz, Sami, Şevki 1886. Mirât-ı Târih-i Osmânî, İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası (<https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=243676&dkymId=467>)

Muallim Naci 2012. Lûgat-ı Nâci, 6. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları

Şemseddin Sâmî 2015. Kamûs-ı Türkî, İstanbul: YeditepeYayınevi

Şemseddin Sâmî Kamusu'l-âlam (<https://alam.cagdasozluk.com>)

ARAŞTIRMALAR

Kitaplar

HAMMER, J.Von 2014.Osmanlı İmparatorluğu Tarihi Cilt I, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık

SEZEN, Tahir 2017. Osmanlı Yer Adları, Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/genel-mudurluk-yayinlar/osmanli_yer_adlari.pdf)

ŞAHİN, Sefa; Rüştîye Mekteplerinde Okutulan Bir Tarih Ders Kitabı Örneği Mirât-ı Târih-i Osmânî, (<https://openaccess.artvin.edu.tr/xmlui/handle/11494/3013>)

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı 2009. Osmanlı Tarihi II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Antlaşmasına Kadar Cilt III, I.Kısım, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı 2019. Osmanlı Tarihi Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime ile Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar Cilt I, 13.Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

UZUNÇARŞILI, İ.Hakkı 2019. Osmanlı Tarihi İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar Cilt II, 12. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Makaleler

BAŞAR, Fahmeddin 1995. DİA Ertuğrul Gazi Maddesi c.XI, İstanbul

EMECEN, Feridun 2007. DİA Osmanlılar Maddesi c.XXXIII, İstanbul

HALAÇOĞLU, Yusuf 1991. DİA Bağdat Maddesi c.IV, İstanbul

İNALCIK, Halil 2007. DİA Osman I Maddesi c.XXXIII, İstanbul

KÜÇÜK, Cevdet 1988. DİA Abdülaziz Maddesi c.I, İstanbul

ÖZCAN, Abdülkadir 2001. DİA Karlofça Maddesi c.XXIV, İstanbul

ÖZCAN, Abdülkadir 2004. DİA Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Maddesi c.XXIX, Ankara

ÖZCAN, Azmi 1998. DİA Hilafet Maddesi c.XVII, İstanbul

SARAY, Mehmet 1991. DİA Astarhan Hanlığı Maddesi c.III, İstanbul

YENER, Abdülnasir. Sultan Abdülaziz'in Tahttan İndirilişi ve Darbeyle Gelen Meşrutiyet, (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sehirveirfan/issue/64038/968807>)

Sözlükler

Kubbealtı Lugatı (<http://lugatim.com>)

EKLER

SÖZLÜK

A'câm اعجام: Acemler

Adâlet-nisâr عدالت نثار: Adalet saçan

A'dâ اعدا: Düşmanlar

Add عد: Sayma

'Adem عدم: Var olmama, yokluk

'Adem-i Cevâz عدم جواز: İzinsiz

'Adem-i İttifâk عدم اتفاق: Uyuşmazlık

'Adem-i Kabûl عدم قبول: Kabulsüzlük

'Adem-i Lüzûm عدم لزوم: Gereksizlik

'Adem-i Mahâret عدم مهارت: Beceriksizlik

'Adem-i Muvaffakiyet عدم موفقیت: Başarısızlık

'Adem-i Ri'âyet عدم رعایت: Uymama

'Âdet-i Celîle-i Osmaniyân عادت جلیله عثمانیان: Osmanlıların yüce geleneği

Agavât اغوات: Ağalar

Ağrâz اغراض: Maksatlar

'Ahd-şiken عهد شکن: Antlaşma bozan

Ahkâm-ı Celîle-i Şer'îyye احکام جلیله شرعیه: İslam hukukunun yüce hükümleri

Ahkâm-ı Mukaddese-i Şer'-i Şerîfe احکام مقدسه شرع شریفه: Şerefli İslam hukukunun kutsal hükümleri

Ahvâl-i Hâzıra احوال حاضره: Şu andaki hâller.

Ahz ü Girift اخذ و گرفت: Esir etme

Ahz-ı Sâr اخذ ثار: İntikam alma

Akalli اقلی: En az

Akdem أقدم: Daha mühim

Akdemce اقدمجه: Evvelce

‘Âkıbet-i âlâm آقابت آلام: Acı son

‘Akkâm عكام: Osmanlı Devleti’nde sürre alayında hizmetçilik yapan Hicazlı, Şamlı, Halepli Araplardır.

Aksâ-yı Emel اقصای امل: Ülkü

‘Alâ Merâtibihim على مراتبهم: Rütbe ve derecelerine göre

A‘lâ-yı illiyyîn اعلاى عليين: Cennette en yüksek derece

Âlây-ı vâlâ الاى والا: Gösterişli bir şekilde

‘Ale’l-gafle على الغفله: Dalgınlığa getirerek

‘Ale’s-sabah على الصباح: Erkenden

‘Ale’t-tevâlî على التوالى: Peşpeşe

‘Âlî-kadr عاليقدر: Çok kıymetli

‘Âlînejâd عالينژاد: Yüksek yaratılışlı

‘Âlî-tebâr عاليتبار: Sülâlesi temiz ve soyu yüce olan

‘Allâme علامه: Büyük âlim

Âmâl امال: Emeller

Ânifen أنفا: Demincek

‘An عن: Türkçe -den ekinin karşılığıdır ve ön ek gibi kullanılır.

Ârâm ارام: Durma, dinlenme

Ârâm-sâz ارامساز: Yerleşen

Ârâyiş ارايش: Süs

Arazi-i Vesî’a-i Ecnebiye اراضى وسيعه اجنبية: Yabancı geniş arazi

‘Ârız عارض: Musallat

‘Arîz ü ‘Amîk عريض و عميق: Etraflıca

‘Arz عرض: Bildirme

Arzûkeş ارزوکش: Hevesli

‘Asâkir-i a‘dâ عساكر اعدا: Düşman askerleri

‘Asâkir-i Nusret-i Me’âsir عساكر نصرتمآثر: Askerlerin zafer izleri

Asâr-ı Mağlûbiyet اثار مغلوبيت: Yenilgi izleri

Asâr-ı Yâdigâr اثار يادگار: Hatıra eserler

Asdikâ اصداقا: Sadık dostlar

Ashâb-ı Ağraz اصحاب: Kötü niyetleri olan arkadaşlar

Ashâb-ı tahkik اصحاب تدقيق: Gerçeği delilleriyle araştıran kimseler

Asil-zâdegân اصلزادگان: Soylu kişiler

‘Âsiyân عاصيان: Asiler

Asren ba‘de asır عصرأ بعد عصر: Yüzyıllarca

Asya-yı Vustâ اسياى وسطا: İç Asya, Orta Asya

‘Aşr عشر: On

‘Âtifet عاطفت: Şefkat gösterme

‘Atîk عتيق: Antik

Avâ‘id عوائد: Gelirler

Avân اوان: Zaman

Avân-ı Sabâvet اوان صباوت: Çocukluk zamanı

‘Avâriz عوارض: Belalar

‘Avene عونہ: Yardakçı

‘Avnât عونات: Yardımcılar

‘Avn-ı Bârî عون بارى: Allah’ın yardımıyla

Ayan ايئن: İleri gelenler

‘Ayn-ı hayr عين خير: Hayır pınarı

‘Azîmet-i sefer عزيمت سفر : Sefere gidiş

‘Azîmet عزيمت : Gitmek

‘Âzim-i dâr-ı cinân عازم دار جنان : Cennet yurduna göçmek

Ba‘de Harâbü’l-basra بعد خراب البصرة : İş işten geçtikten sonra

Ba‘delirtihâl بعد الارتحال : Ahirete göçtükten sonra

Ba‘det-teshîr بعد التسخير : Ele geçirdikten sonra

Ba‘de-zin بعدازين : Bundan sonra

Bâdî بادى : Sebep olan

Bâğîy باغى : Azgınlık

Bahş بخش : Verme

Bâ‘is باعث : Sebep

Bakıyyetü’s-Suyûf بقية السيوف : Kılıçtan kurtulan kimseler

Bâmahzar بامحضر : Dilekçe ile

Bâr-ı Girân بار کران : Ağır yük

Bast-ı Makāl بسط مقال : Söz açma

Becâ بجا : Yerde

Beden بدأ : Başlayarak

Beher بهر : Her bir

Beka بقا : Devamlılık

Benam بنم : Meşhur

Bendegân بندکان : Köleler

Benî Âdem بنى ادم : İnsanoğlu

Berâyâ برايا : Osmanlı Devleti’nde halkın vergi ve haraç vermeyen Müslüman ve kılıç ehli kısmı.

Beriyye Çöl

Berk برق: Şimşek

Berkemâl بركمال: Mükemmel

Bertakrîb برتقريب: Hukuka aykırı

Bervech-i muharrer بروجہ محرر: Yazıldığı üzere

Bervech-i zîr بروجہ زیر: Aşağıda olduğu gibi

Besâlet بيسالت: Yiğitlik

Beşâret بشارت: Müjde

Beşâretnâme بشارتنامہ: Müjde kağıdı

Betahsîs بتخصيص: Özellikle

Beyne'l-ahâlî بين الاهالى: Halk arasında

Beyne'l-vükelâ بين الوكلا: Vekiller arası

Bi'd-defa'ât بالدفعات: Defalarca

Bi'n-nefs بالنفس: Kendi kendisi

Bidâyet بدايت: Başlama, eskiden Asliye mahkemeleri için kullanılırdı.

Bihasabü's-sin بحسب السن: Taze hesabıyla

B'îlâç ببيعلاج: Çaresiz

Bîintihâ ببيانتها: Sonsuz

Bikâ' بقاع: Topraklar, ülkeler

Bilâd-ı Mu'azzama بلاد معظمه: Büyük beldeler

Bilâharb بلا حرب: Savaşsız

Bilâhere بالاخره: Daha sonra, sonradan

Bilâistisnâ بلا استثناء: İstisnasız

Bilâmûcib بلا موجب: Gereksiz, sebepsiz

Bilâpervâ بلا پروا: Korkusuz

Bilâtevakkuf بلا توقف: Durmaksızın

Bilâveled بلا ولد: Çocuksuz

Bi'l-icâb بالايجاب: Lâzım olduğu için, gerekli görüldüğü için.

Bi'l-istiklâl بالاستقلال: Başlı başına, istiklal üzere

Bi'l-istimân بالاستيمان: Aman dilemekle

Bi'l-istishâb بالاستصحاب: Yanına alarak

Bi'l-muhârebe بالمحاربة: Harp ile

Bi'l-verâse بالوراثة: Varislik ile

Bî-minnet بيمينت: Lütufkâr

Binâberîn ببناب رين: Bundan dolayı, bu sebebe binaen

Bir Gûne بر كونه: Hiçbir şekilde

Bi'r-rıza بالرضا: Rıza ile

Bi's-sühûle بالسهولة: Kolaylıkla

Bîsûd بى سود: Faydasız

Bitekrar بتكرار: Tekrarıyla

Bi't-tavassut بالتوسط: Aracılığıyla

Bi't-tevsît بالتوسيط: Aracısız

Boyar بويار: Eskiden Rusya, Eflak, Boğdan ve Transilvanya'da asilzadelere verilen ünvan

Burhân برهان: Delil

Cay-gir جايكير: Yerleşen

Cedvel جدول: Su kanalı

Cefâlana جفالنه: İnsan topluluğu

Celâdet جلادت: Yiğitlik

Cenâb-ı Muvaffıku'l-umûr جناب موفق الامور: İşlerin başarıya ulaşmasını sağlayan Allah

Cenâh-ı Adâlet جناح عدالت: Adalet kanadı

Cereyân جریان: Akan

Cerh جرح: Yaralama

Cerîde جريدہ: Resmi dâ'irelerin büyük hesaplarının kaydedildiği defter, tutanak

Cesâmet جسامت: Büyüklük

Cesbân جسبان: Layık

Cesîm جسم: İri

Cevâmi' جوامع: Camiler

Cezâ-yı Sezâ جزای سزا: Uygun ceza

Cidâl جدال: Savaş, mücadele

Cihât جهات: Hususlar

Cilveger جلوه کر: Görünen, ortaya çıkan

Cinân جنان: Cennet

Cünûn-ı mutbik جنون مطبق: Geçmeyen, sürekli olan delilik

Çarhacı چرخه جی : Osmanlı Devleti'nde ordunun öncü kuvvetini teşkil eden hafif süvâri birliklerden biri.

Çaryek چاریک: On beş dakika, saatin dörtte biri

Çehre-güşâ چهره کشا: Yüzünü açan

Çehre-nüma چهره نما: Görünen

Çend چند: Birkaç

Çerakese چراکسه: Çerkesler

Dağdar-ı Teessüf داغدار تأسف: Teessüf eden

Dâ'î داعی: Davet eden, olmasına sebep olan şey

Dâmen-i Sulh دامن صلح: Sulh tarafı

Dâmen دامن: Taraf

Dâne دانه: Kurşun

Dâr-ı Bek بقا: Ahiret

Dâr-ı Cinân دار جنان: Cennet yurduna kavuşan

Darü's-saltanat دار السلطنت: İstanbul

De'âvî دعاوی: Davalar

Def'aten دفعة: Bir defada

Dehâlet دخالت: Sığınma

Dera'kab در عقب: Hemen

Derbâr دربار: Kapı

Derece-i Kifâye درجه کفایه: Yeterli derece

Derpîş درپیش: Öngörme, Göz önünde bulundurma

Derzincîr در زنجیر: Zincire vurmak

Dessâslık دساسلق: Hilekarlık

Destkeş دست کش: El çeken

Destres olmak دسترس اولمق: Kazanmak

Dest دست: Fayda

Devr-endîş دور اندیش: Devri düşünen

Dîgergûn دیگر کون: Başka

Dil: Bir yarımadayı karaya bağlayan, iki yanı su, dar kara parçası.

Dilgîr دلگیر: Kırgın, Gölü incinmiş

Dilîr دلیر: Yiğit

Dilîrâne دلیرانه: Mert şekilde, yiğitçesine

Dilîri دلیری: Cesur

Dirâyet-semîr درایت سمیر: Dirâyetli

Dûcâr-ı Maraz ve İllet دوچار مرض و علت: Hastalık ve illete tutulmuş

Dûrendîş دور اندیش: İleri görüşlü

Düşân-ı Tefrikadan دوشان تفرقه دن: Sürekli anlaşmazlığa uğramalarından

Düvel-i Ecnebiye دول اجنبیه: Yabancı Devletler

Düvel-i mütehâbbe دول متحابه: Dost devletler

Ecdâd-ı 'Îzām اجداد عظام: Ulu ecdat

Ed'îye-i Me'sûre ادعیه مأثوره: Rivâyet yoluyla Hz. Muhammed'den gelen duâlar.

Ef'âl افعال: Fiiller

Ef'âl-i Sakîme افعال سقیمه: Bozuk fiiller

Efgen افکن: Düşüren

Efkâr افکار: Fikirler

Efkâr-ı 'âmme افکار عامه: Kamuoyu

Efkâr-ı Hâlisiyye افکار خالصیه: Saf fikirler

Ekîd اکید: Kesin

Ekrâd اکراد: Kürtler

Ekspozisyon اکسپوزسیون: Sergi

El hâletü hazihi الحالة هذه: Şimdiye kadar

Elân الآن: Şimdi

Elhâleti hezihi الحالة هذه: Şimdiki zamanda

El-hâletü-hazihi: Şimdiye kadar

Elviye الویه: Sancaklar

Eman امان: Güvenlik

Emced امجد: Çok şerefli

Emir-ül Ümera امیرالامرا: Beylerbeyi

Emrar امرار: Geçirme

Emrâz-ı Mühlike امراض مهلكه: Öldürücü hastalıklar

Emr-i Mesnûn امر مسنون: Sünnetin icâbı olan iş

Emsâli Bilâd امثالی بلاد: Benzer beldeler

Emvâl-i Mîriye اموال میریه: Devlete âit mallar

Encâm انجام: Son

Encâm-ı kâr انجام کار: Netîce(de)

Enfiye انفیه: Buruna çekilen çürütülmüş tütün tozu

Engürüs انکروس: Eskiden Türklerin Macarlar'a verdiği isim.

Erâcîf اراجیف: Yalanlar

Erâzil ارازل: Çok rezil

Erbâb-ı Ağrâz-ı İlkâat ارباب اغراض القآت: Fikir aşıl原因 kötü niyet sahipleri

Erbâb-ı Fitne ارباب فتنه: Fitne sahibi

Erbâb-ı Menâsib ارباب مناصب: Makam sahipleri

Erbâb-ı tahkîk ارباب تحقیق: Araştırma başkanı

Esbâb اسباب: Sebebler

Esbak اسبق: Önceki

Esb-süvâr اسب سوار: Ata binmiş

Esînne اسینه: Kılıçlar

Eskâl ائقال: Ağırılık

Esliha اسلحه: Silahlar

Esnâ-yı râh ائئای راه: Yolculuk esnası

Etvâr اطوار: Tavırlar

Evâ'il اوائل: İlk günler

Evâsıt اواسط: Ortalar

Evvel be evvel اول باول: Her şeyden önce

Evzâ' اوضاع: Durumlar

Ez Ser-i Nev از سر نو: Yeni baştan

Fâl-i bilhayr فال بالخير: Hayır alameti

Fârûkî فاروقى: Adil

Fasıl فصل: Bölüm

Fâsıla فاصله: Aralık, boşluk

Faysal فيصل: Kesin karar

Ferâğ فراغ: Vazgeçme

Ferîk فريق: Eskiden fırka kumandanlarına verilen ünvan.

Fesâd-âîmîz فساد آمیز: Oyunbozanlık eden

Fetânet فطانت: Anlama yeteneği, zihin açıklığı

Fezâhat فضاحت: Rezillik

Fıkdân فقدان: Yokluk

Fırsatbîn فرصتبین: Fırsat gören

Fîmâba'd فيمابعد: Bundan böyle, bundan sonra

Firdevs-âşiyân فردوس اشیان: Yeri cennet olan

Fitne-pîşe فتنه پیشه: Fitne peşinde koşan

Florin فلورین: Avrupa'da ve Osmanlı ülkesinde kullanılan, üzeri zambak çiçekli altın para.

Füc'eten فجأة: Ansızın

Fütûhât فتوحات: Zaferler

Gâ'ile غائلة: Sıkıntılı iş

Gadr غدر: Zulüm

Galebe غلبه: Üstünlük

Gamz غمز: Söz taşıma, gammazlık

Gārât غارات: Yağmalar

Gāret غارت: Talan, yağma

Garibe غريبه: Şaşılacak durum

Garîk غريق: Boğulmuş

Gark غرق: Batırma

Gavâ'il غوائل: Sıkıntılar

Gavâ'il-i Harbiye غوائل حربيه: Harp sıkıntıları

Gaybûbet غيبوبت: Kaybolmak

Gayretşiar غيرتشعار: Gayretli

Gayûr غيور: Çok çalışkan

Gem almaz كم المزم: Söz dinlemez

Geşt ü Güzâr كشت وكذار: Gezip tozma

Gezend كزند: Felaket

Girîbân كريبان: Yaka

Girift كرفت: Yakalama

Gufrân غفران: Merhamet

Gulâmân-ı Etrâk-ı Ebeveye غلامان اتراك ابويه: Ana babası Türk Köleler

Gumûm-ı Mütevâliye غموم متواليه: Peş peşe gelen kederler

Gurre غره: Arabî ayların birinci günü

Guzât غزات: Gaziler

Güftâr كفتار: Kelam

Güftgû كفتكو: Dedikodu

Gülşensaray گلشنسرای: Gül bahçesi içindeki saray

Güzâr كذار: Geçme, geçiş

Hâb خواب: Uyku

Habâsetden Nâşî خباثتدن ناشى: Kötülükten dolayı

Haber-i Meserret-eser خبر مسرت اثر: Mutluluk veren haber

Habl-i Metîn حبل متين: Çok kuvvetli ip

Hademe-i Hassa خدمة خاصة: Padişah hizmetçileri

Hafâ خفا: Gizlilik

Hafakân حفقان: Çarpıntı

Hafî خفى: Gizli

Hafîd حفيد: Torun

Hafiyen خفياً: Gizlice

Hafr حفر: Kazma

Hakâyık-agâh حقایق اگاه: Hakikate uyanık

Hâkipây خاكپای: Bir kimsenin huzuru

Hâl-i Esef حال ائف: Üzüntü hâli

Hâlî خالی: Boş, تنها, açık yer

Hal' خلع: Tahttan indirmek

Hamâkat حماقت: Ahmaklık

Hâmil حامل: Sahip olmak

Hamiyet حميت: Koruma gayreti

Haml حمل: Yorma, yüklenme

Han-ı Hanân خان خاتان: Hanlar hanı

Harbe حربه: Süngü

Harf be harf حرف بحرف: Harfi harfine

Harîk حريق: Yangın

Harîkzedegân حريقزدگان: Evi barkı yanmış olanlar.

Hasbel-lüzûm حسب اللزوم: Lüzumu icabı, gerekli olduğundan

Hasmâne خصمانه: Düşmanca

Hasr حصر: Vakfetme

Haşerât حشرات: Zararlı kimseler

Havâs خواص: İleri gelenler, seçkinler

Havâss-ı Etba' خواص اتباع: Tabi olanların ileri gelenleri

Havf خوف: Korku

Hâvî حاوی: İçeren

Havl حول: Çevre

Hayme-nişin خیمه نشین: Göçebe

Hayyam خيام: Çadır

Hayyen حياً: Canlı olarak

Hedm هدم: Yıkma

Hemîşe همیشه: Her zamân

Hempâ همپا: Arkadaş

Hercümerç هرج مرج: Karmakarışık

Hevâdâr هوادار: Taraftar

Hısn حصن: Kale

Hilâf خلاف: Aykırı

Hirfet حرفت: Meslek

Hitân ختان: Sünnet etme

Hîz حیز: Coşkunluk

Huccac حجاج: Hacılar

Hud'a خدعه: Düzen, hile

Hudûs حدوث: Meydana gelme

Hulûl حلول: Gelip çatma, gelme

Hûnrîz خونریز: Zalim, kan dökücü

Hurûç 'Ale's-sultân خروج على السلطان: Meşrû bir sultana karşı ayaklanma

Husûl حصول: Ortaya çıkma

Hülâsa-i Âmâl خلاصة امال: Emellerin özü

Hüsn-i Cereyân حسن جریان: Güzel gidişat

Hüsn-i Mu'âşeret حسن معاشرت: Güzel davranış

Hüsn-i Sûret حسن صورت: En iyi biçim

Ilgar ايلغار: Hücûm

Isgâ اصغا: Söylenilen sözü dinleyip kabûl etme ve yerine getirme.

Islâh اصلاح: İyileştirme

İttılâ' اطلاع: Öğrenme

İ'âne اعانه: Yardım

İbkâ ابقا: Daimi kılma, devam ettirme

İblâğ ابلاغ: Çıkarma

İbrâz ابراز: Ortaya koyma

İbtidâr ابتدار: Başlama

İbtidâ ابتدا: Başlama

İcbâr اجبار: Zorlama

İclâs اجلاس: Cülûs ettirme, oturtma

İcrâ اجرا: Uygulama, yapmak

İcrâ-yı Sûr اجرای سور: Dügün yapma

İctimâ' اجتماع: Toplanma

İctinâben اجتناباً: Sakınarak

İ'dâm اعدام: Yok etme

Îfâ ايفا: Ödeme, yerine getirme

İfnâ افنا: Yok etme

- İğbirâr** اغبرار: Darılma
- İğfâl** اغفال: Aldatma
- İğfâlât** اغفالات: Aldatmalar
- İğrâ'** اغراء: Kışkırtma
- İğtinâm** اغتنام: Ganimet bilme
- İğtişâş** اغتشاش: Karışıklık
- İğzâb** اغضاب: Çok kızdırma
- İhdâs** احدث: Oluşturma
- İhrâk** احراق: Yakmak
- İhrâz** احراز: Elde etme
- İhtilâl** اختلال: Karışıklık
- İhtirâ'** اختراع: Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme
- İhtirâmat** احترامات: Hürmetler
- İhtirâzen** احترازاً: Çekinerek, sakınarak
- İhtişâmât-ı Za'ide** احتشامات زائده: Artan gösterişler
- İhtiyâr** اختيار: Seçme
- İhzâr** احضار: Hazırlama
- İk'âd** اقعاد: Oturtma, yüksek bir mevkiye çıkarma
- İkâme** اقامه: Oturma
- İkdâm** اقدام: Gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme
- İklîm-i Vücûd** اقليم وجود: Meydana geldikleri yer.
- İkmâl** اكمال: Tamamlama
- İktifâ** اكتفا: Yetinme
- İktinah** اكتناه: Bir şeyi gerçeğini anlama
- İktizâ** اقتضا: Gerekme

İla الى : -e kadar anlamındadır.

İlcâât الجآآت : Zorlamalar

İlhâd الحاد : Dinden çıkma

İlhâh الحاح : Üstüne düşme

İlliyyîn عليين : Cennetin en yüksek kabûl edilen yeri

İltihâk التحاق : Katılma

İltimâs التماس : Kayırma

İm'ân-ı Nazar امعان نظر : Çok dikkatli bakma

İmdâd امداد : Yardım için gönderilen kuvvet

İmtidâd-ı Eyyâm-ı Habs ve Halvet امتداد ايام حبس و خلوت : Hapis ve halvet günlerinin uzaması

İmtizâc امتزاج : Kaynaşma

İnbâ انبا : Haber verme

İnfisâl انفصال : Ayrılma

İnhizâm انهزام : Bozguna uğrama

İnkıyâd انقياد : Boyun eğme

İnkirâz انقراض : Çökme

İnkiyâz انقياض : Yıkılmak

İntâc انتاج : Sonuçlandırma

İntihâb انتخاب : Seçme

İntihâ انتها : Sona erme

İnzimâm انضمام : İlave etme

İrâde-i serî'a ارادة سريعة : Hızlı irade

İrâd ايراد : Gelir

İrâs-ı hasâr ايراث خسار : Hasara sebep olma

- İrkâben اركاباً: Bindirerek
- İrtihâl ارتحال: Ölüm
- İrtikâb ارتكاب: Yapma
- İsâl ایصال: Ulaştırma
- İskât اسقاط: Düşürme
- İskât اسکات: Susturma
- İsr-i Himmetiyle اثر همتيله: Yardım yoluyla
- İsr-i Sa'y اثر سعی: Çalışma yöntemi
- İstâr اسطار: Yazılma
- İsti'âne استعانه: Yardım isteme
- İstid'â nâme-i 'afv استدعا نامه عفو: Af dilekçesi
- İsti'dâd استعداد: Yetenek
- İstid'â-yı 'Afv استدعای عفو: Af dilekçesi
- İstid'â استدعا: Rica ve talep etmek
- İsti'fâ-yı Cürm استغفای جرم: Suçundan affını isteme
- İstihbâr استخبار: Haber alma
- İstihkâmât استحکامات: Siperler
- İstihsâl استحصال: Elde etme, ele geçirme, üretme
- İstikâmet-i mücerrebe استقامت مجربه: Tecrübe edilmiş doğru yol
- İstikbâl استقبال: Karşılama
- İstikmâl استكمال: Tamamlama
- İstiknâh استكناه: Bir şeyin hakikatini araştırma
- İstikrâz استقراض: Borçlanma
- İstilzâm-ı Râhat استلزام راحت: Rahatı gereği
- İsti'mâl استعمال: Kullanma

İstîmân استيمان: Aman dileme

İstimdâd استمداد: Yardım isteme

İstînâf استيناف: Bidayet mahkemelerinin verdiği kararı kabul etmeyerek davayı istinaf mahkemesince yeniden bakılması için başvurma.

İstirhâm استرحام: Yalvarma

İstirhâm-ı Âtîfet-i Seniyye استرحام عاطفت سنيه: Yüksek merhamet isteme

İstîzân استيذان: İzin isteme

İşâ'a اشاعه: Herkese duyurma

İş'âr اشعار: Bildirme

İşti'âl اشتعال: Tutuşma

İştigâl اشتغال: Meşgûl

İştikâ اشتكا: Şikayet etme

İştîmâl اشتمال: Kaplama

İtâb عتاب: Azarlama

İtâb-âmiz عتاب آميز: Azar ile karışık

İtbâ' اتباع: Tâbi kılma

İtfâ اطفاء: Bastırma, söndürme

İ'tibâr اعتبار: Dikkate alma

İ'tizâr اعتذار: Özür dileme

İtlâf اتلاف: İsrâf

İtlâk اطلاق: Bırakma

İttılâ' اطلاع: Bilgi sahibi olma

İttifâk-ı Ârâ اتفاق ارا: Oybirliği

İttihâz اتخاذ: Kabûl etme, ... olarak kullanma, alma

İttisâl اتصال: Bitişme

İyâî عيال: Hanım

İzâle ازاله: Giderme, yok etme

İ'zâm اعزام: Gönderme

İ'zâz اعزاز: Saygı gösterme

İzhâr-ı Nedâmet اظهار ندامت: Pişmanlığını göstermek

İzmihlâl اضمحلال: Bozulma

Kâ'in كائن: Bulunan

Kâbil قابل: Kabûl eden

Kabza-i Teshîr قبضة تسخير: Elinde tutma

Kademnihâde قدمنهاده: Ayak basmış

Kademnihâde-i 'âlem قدمنهاده عالم: Dünyaya ayak basmış

Kademnihâde-i sâha-i 'âlem قدمنهاده ساحه عالم: Dünya alanına geçmiş

Kâffe كافة: Bütün, hepsi

Kâffe-i emvâl كافة اموال: Bütün mallar

Kâffe-i vükelâ كافة وكلا: Vekillerin hepsi

Kâfil كافل: Bir işi üzerine alan

Kahr قهر: Helak etme

Kaht ü galâ قحط و غلا: Kıtlık ve pahalılık

Kaht قحط: Kıtlık

Kā'ide-i Sâbit قاعدة ثابت: Sabit usul

Kal' قلع: Yok etme

Kangی قنغی: Hangi

Kâr کار: Tesir etmek

Kârdân کردان: İşbilir

Kârgir کارگیر: Taş veya tuğladan yapılmış

Karîn Kabûl قرين قبول: Makbul

Karîn قرين: Yakın

Kasabât-ı ma'mûre قصبات معموره: Mamur kasabalar.

Kat'ân قطعاً: Kesinlikle

Kâtibe-i ahvâlde قاطبه احواله: Bütün şartlarda

Katl-i 'âm قتل عام: Halkı bütünüyle kılıçtan geçirme.

Kavâ'im قوائم: Kâğıt para

Kavânîn قوانين: Kanunlar

Kavl قول: Sözde

Ke'l-evvel كالاول: Evvelki gibi

Kemâkân كماكان: Eskiden olduğu gibi

Kemâl-i İ'zâz كمال اعزاز: Tam bir değer verme

Kerân كران: Uç, kıyı, kenar, ahir, son, nihayet

Kesîr كثير: Çok

Kesret-i Muhâcemesi كثرت مهاجمه: Saldırıların çokluğu

Ketm كتم: Saklama

Kevn كون: Varlık

Keyfiyet كيفيت: Mes'ele, vaziyet

Kezalik كذلك: Aynı şekilde

Kılâ' فلاع: Kaleler

Killet قلت: Azlık

Kıtâl قتال: Vuruşma

Kıyâm قيام: Ayaklanma

Kulûb قلوب: Kalpler

Kurâ قرا: Köyler

Kurenâ قُرْنَا: Hükümdarın yakın adamları

Kuvve-i Cesîme-i A'dâ قُوَّةُ جَسِيمَةٍ اَعْدَا : Düşmanlara büyük güç

Kuvve-i Kâhire-i Osmaniyan قُوَّةُ قَاهِرَةٍ عَثْمَانِيَان : Osmanlıların üstün kuvveti

Kuvvetü'z-zahr قُوَّةُ الظَّهْرِ : Yardımcı kuvvet

Küdûret كُدُورَت : Gamlı

Kürsî-i Hükûmeti كُرْسَى حُكُومَتِي : Merkez Hükûmeti

Küşâd كُشَاد : Açma

Lâhik لَا حَقَّ : Şimdiki

Lâne-i bûm ü gurâb لَانَةُ بَوْمٍ وَ غُرَاب : Baykuş ve karga yuvası

Laşe لَا شَيْءَ : Leş

Levâzım-ı Hakîkiyye-i Meşrû'a لَوَازِمُ حَقِيقِيَّةٍ مَشْرُوعَةٍ : Meşru gerçek ihtiyaçlar

Levendân لَوْنَدَان : Levendler

Levs لَوْث : Pislik

Licâm لَجَام : Dizgin

Liecli't-tahkîk لِأَجْلِ التَّحْقِيقِ : Soruşturma için

Lillahi'l-hamdü ve'l-minne لِلَّهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ : Tüm hamd ve minnetler Allah'a mahsustur, O'na aittir.

Lücce لُجَّة : Deniz

Ma'a Vezâret مَعَ وَزَارَت : Vezirlikle beraber

Mâ'adâ مَا عَدَا : -den başka

Maa'l-iftihâr مَعَ الْاِفْتِخَارِ : Gururla

Ma'ber مَعْبَر : Köprü

Mâfi'z-zamîr مَا فِي الضَّمِيرِ : Gönülde olan şey

Mağfiret مَغْفِرَت : Bağışlama

Mahâkim مَحَاكِم : Mahkemeler

Mahallât محلات: Mahalleler

Mahalle-i Mahsūs محله مخصوص: Husūsî Mahalle

Mahsūr محصور: Kuşatılmış

Mahzā محضا: Yalnız

Mahzar محضر: Dilekçe

Mâ-i Lezîz ماء لذیذ: Lezzetli su

Makālât مقالات: Sözler

Makarr-ı Saltanat مقرر سلطنت: Saltanat merkezi

Makarr مقرر: Başkent, merkez

Makāsıd مقاصد: Maksatlar

Makrûn مقرون: Yakın

Makta مقطه: Kesim

Maktûl مقتول: Öldürülmüş

Ma'lûmât معلومات: Bilgiler

Mâmelek ماملک: Bir kimsenin sahip olduğu her şey, mal varlığı

Mânend مانند: Benzer

Mansıb منصب: Makam

Mansûb منصوب: Atanan

Mansûren منصوراً: Allah'ın yardımıyla zafere ulaşarak

Manzar-ı şehriyârîde منظر شہریاریدہ: Hükümdarlıkta görünen

Marazî مرضی: Aşırı

Ma'reke معركة: Savaş alanı

Ma'rız معرض: Bir şeyin arz edildiği yer, makam.

Ma'rûf معروف: Tanınan

Masārıf-ı zâ'ide مصارف زائده: Artan masraflar

Masârifât مصارفات : Giderler

Maslahat مصلحت : Dirlik düzenlik

Maslûben مصلوباً : Asılarak

Matlûb مطلوب : İstenilen

Mavaka'a ماوقعه : Hadise

Mazarrat مضرت : Zarar

Mazmûn-ı Celîl مضمون جليل : Yüce mana

Ma'zûl معزول : Azledilmiş

Me'haz مأخذ : Kaynak

Me'nûs مأنوس : Birçok defalar alışılmış

Me'yûsen مأیوساً : Umutsuzca

Me'zûn مأذون : İzin

Me'zûnen مأذوناً : İzinli olarak

Mebâdî مبادئ : İlkeler

Mebde' مبدأ : Başlangıç

Meberrât مبرات : Allah için yapılmış iyilikler.

Mebni مبنی : Dayanan

Mecrûh مجروح : Yaralı

Meczûm مجزوم : Kesin karara bağlanan

Medâr-ı Ma'îşet مدار معیشت : Geçim vâsıtası

Medâris مدارس : Medreseler

Medfen مدفن : Mezar

Medfûne مدفونه : Defnedilmiş

Mefsedetkâr مفسدتکار : Nifak

Meftûr مفطور : Kederli

Mehâkim محاكم: Mahkemeler

Mehleke مهلكه: Mahv ve helak olacak mahal.

Mekârim مكارم: Cömert

Mekâtib-i Rüşdiye مكاتب رشديه: Ortaokul

Mekâtib مكاتب: Okullar

Mekr مكر: Aldatma

Melâl ملال: Usanç

Memâlik-i Mahrûse ممالك محروسه: Korunan memleketler

Memâlik-i Mevrûse ممالك موروثة: Miras edilmiş topraklar

Menâm منام: Rüya

Menâsıb مناصب: Makamlar

Menşûr منشور: Bir rütbenin verildiğini gösteren padişah fermanı

Menvî-i Zamîr منوى ضمير: İçindeki niyet ve maksat

Merâhim مراحم: Merhametler

Merdâne مردانه: Yiğitçe

Merdûd مردود: Kovulmuş

Merkûm مرقوم: Yukarıda adı geçen, zikredilen

Mes'ûl Olmak مسؤول اولمق: Sorumlu olmak

Mesâcid مساجد: Mescitler

Mesbûk مسبوق: Daha önce geçmiş

Meserret مسرت: Sevinç

Meskûkât مسكوكات: Akçe çeşitleri

Mesmû' مسموع: Duyulan, haber alınmış

Mesned مسند: Makam

Mesned-i Celîl مسند جليل: Ulu makam

Mesned-i Meşîhat مسند مشيخت: Şeyhülislamlık makamı

Mestûr مسطور: Yazılmıştır

Meşâgil مشاغل: Uğraşlar

Meşâkk-ı Sefer مشاق سفر: Seferin sıkıntıları

Meşîhat-ı İslâmiyye مشيخت اسلاميه: Şeyhülislamlık makamı ve dairesi

Meşîyyet-i İlâhiyye مشييت الهيه: Allah'ın takdiri

Metbû' متبوع: Kendisine tâbi olunan

Metropolid متره پوليد: Ortodokslukta patrikten sonra gelen din adamı. Bir bölgenin din ve sosyal işlerini yürütür.

Mevâcib مواجب: Aylık

Mevâd-ı Sakîme مواد سقيمه: Yanlış işler

Mevâ'id مواعيد: Vaadler

Mevrûs موروث: Miras kalmış.

Mevsim-i Şitâ موسم شتا: Kış mevsimi

Meydân Almak ميدان المق: Yayılmak

Mezâri مزارع: Tarlalar

Miftâh مفتاح: Anahtar

Mihmânnüvâz مهماننواز: Misafîr ağırlayan

Mihver محور: Eksen

Miknet مكنت: Kudret

Mikrâz مقراض: Makas

Mîrâhûr ميراخور: Sarayda atların bakımı ve yönetimiyle görevli kimse

Mirât مرأت: Ayna

Miyâne ميانه: Ara

Mu'âheze مؤاخزه: Sorgulama

Mu'âhede معاهدة: Antlaşma

Mu'âhede-i Muzirre معاهدة مضره: Zararlı antlaşma

Mu'âhidât معاهدات: Antlaşma yapan taraflar

Mu'akkib معقب: Takip eden

Muallem معلم: Eğitilmiş

Mu'âraza معارضة: Kavga

Mu'avedet معاودة: Geri dönme

Mu'âvenet معاونت: Yardım

Mu'âvin معاون: Yardımcı

Mu'azzezen معززاً: İzzet ve ikram ile

Mûcib موجب: Gerek

Mûcib-i Kânûn-i 'Osmânî موجب قانون عثمانی: Osmanlı kanunu gereği

Mudârebe مضاربة: Döğüşme

Mudhik مضحك: Gülünç

Muğber مغبر: Kırgın

Muhâceme مهاجمة: Saldırma

Muhâkemât محاكمات: Yargılamalar

Muhakkirâne محقرانه: Aşağılırcasına

Muhâribeyn محاربين: Savaşan iki taraf.

Muhârib محارب: Savaşan

Muhâsama مخاصمة: Düşmanlık, kavga

Muhâsara محاصرة: Kuşatma

Muhassasât مخصصات: Bir kimse için ayrılmış maaş, ödenek

Muhtasar مختصر: Kısa

Muhteriken محترقاً: Yanarak

- Mukābele** مقابله: Karşılık
- Mukābeleten** مقابلةً: Karşılık olarak
- Mukâbil** مقابل: Karşılık
- Mukaddemâ** مقدما: Evvelce, önceden
- Mukaddime** مقدمه: Giriş
- Mukannen** مقتن: Düzenli
- Mukātele** مقاتله: Kavga, savaş
- Mukāvelât** مقاولات: Sözleşmeler
- Mukāvele** مقاوله: Sözleşme
- Mukâvemet** مقاومت: Karşı koyma
- Muktezâ-yı Şecâ'at** مقتضای شجاعت: Yiğitliği gereği
- Mûmâileyhim** مومى اليهم: Adı geçenler
- Munkatı'** منقطع: Kesilmiş
- Muntazam** منتظم: Düzenli
- Munzam** منضم: Ek
- Murâfakat** مرافقت: Arkadaşlık
- Murahhas** مرخص: Devlet adına görevli kimse
- Musaddık** مصدق: Tasdik eden
- Musâfât** مصافات: Samimi ve hâlis dostluk
- Musâlaha** مصالحه: Barış
- Musarra'** مصرع: Beyit
- Musır** مصر: Israrcı
- Muşt** مشت: Yumruk
- Mu'tâd** معتاد: Alışılmış
- Mutazammın** متضمن: Kapsayan

Mu'tedil معتدل: Ölçülü

Muttasıl متصل: Bitişik

Muvâfakat موافقت: Uygun bulma

Muvakkaten مؤقتاً: Geçici olarak

Muvâlât موالات: Dostluk

Muvâsalat مواصلت: Varma

Muvâzene Defteri موازنه دفتری: Tüccarlar tarafından tutulması zorunlu olan gelir gider defteri

Muvâzene موازنه: Denge

Muvazzaf موظف: Vazifeli

Muzâfât مضافات: Bir merkeze bağlı olan şubeler.

Muzaffer مظفر: Zafer kazanarak

Muzır مضر: Zararlı

Muzmahil مضمحل: Perişan duruma gelmiş.

Muzmer مضمّر: Gizli

Muztar مضطر: Çaresiz kalmış

Mübâderet مبادرت: Bir işe süratle girişme

Mübâşeret مباشرت: Başlama

Mübâya'a مبايعه: Satın alma

Mübtelâ مبتلا: Tutulmuş

Müceddeden مجدداً: İlk defa, yeniden

Mücerreb مجرب: Tecrübe edilmiş

Mücerred مجرد: Yalnız

Mücerrib مجرب: Tecrübe eden

Mücessem مجسم: Soyut

Mücmelen مجملأ: Özetle

Müdbir مدير: Bahtsız

Mü'esses مؤسس: Kurulu

Müessis-i sâni devlet مؤسس ثانی دولت : Devletin 2. kurucusu

Müessis مؤسس: Kurucu

Müeyyid مؤيد: Destekleyen

Müfid مفيد: Yararlı

Müfsid مفسد: Bozguncu

Mükâleme مکالمه: Müzakere

Mükâlemât مکالمات: Müzâkereler

Mülâbese ملاپسه: Münasebet

Mülâhaza ملاحظه: Düşünce

Mülâkât ملاقات: Görüşme

Mülâtafat ملاطفت: Şakalaşmalar

Mülekâ ملکا: Melik'in çoğulu

Mülhakât ملحقات: Bir merkeze bağlı kazâ, nâhiye, köy vb. yerler

Mümâna'at ممانعت: Muhâlefet

Mümâsil مماثل: Benzeyen

Mümted olmak ممتد اولمق: Sürmek, uzamak

Münâfese منافسه: Gizli düşmanlık

Münâkaşa مناقشه: Tartışma

Mün'akid منعقد: İmzalanmış, kabûl edilmiş

Münâza'a منازعه: Ağız kavgası, çekişme

Münba'is منبعث: İleri gelen

Münhali' منخلع: Çıkarılmış

- Münhasır** منحصر: Ait, mahsus, yönelik
- Münhedim** منهدم: Harap olmuş
- Münhezim** منهزم: Bozguna uğramak
- Münkariz** منقرض: Yıkılmış, yok olmuş.
- Münkasım** منقسم: Ayrılmış, kısımlara ayrılmış
- Mürâ'ât** مراعات: Saygı
- Müretteb** مرتب: Düzenlenmiş
- Mürg-ı Ruh** مرغ روح: Ruh Kuşu
- Müsâlemet** مسالمت: Barış
- Müsâlemet-kârâne** مسالمتکارانه: Barış severcesine
- Müsâra'at** مسارعت: Acele etme, sürat, teşebbüs
- Müsellahan** مسلحاً: Silahlanarak, silahlı olarak
- Müsellem** مسلم: Kabûl edilen, kabûl görmüş
- Müsellem-i Cihân** مسلم جهان: Herkes tarafından kabûl edilmiş
- Müskirât** مسكرات: Sarhoş edici şeyler
- Müstashiben** مستصحباً: Yanına alarak
- Müsted'ayât** مستدعيات: İstenilen
- Müstenid** مستند: Dayanan
- Müstevlî** مستولى: Ele geçiren, yayılan
- Müşâreket** مشاركت: Ortaklık
- Müşekkeli** مشكلى: Heybetli
- Müşted** مشتد: Şiddetlenmiş
- Müştehir** مشتهر: Şöhret bulmuş, ünlü
- Mütâla'a** مطالعه: İnceleme
- Müte'addid** متعدد: Birçok, çok sayıda

- Müte'âkiben** متعاقبا : -den sonra
- Müte'allikât** متعلقات : İlgili olanlar
- Mütecâsir** متجاسر : Cüret eden, kalkışan
- Mütecâviz** متجاوز : Geçen
- Müteferrik** متفرق : Dağınık
- Mütegallib** متغلب : Zorba
- Mütemâdî** متمادي : Aralıksız
- Mütemekkin** متمكن : Yerleşmiş
- Mütena'im** متنعم : Refah içinde yaşayan
- Mütenâsib** متناسب : Uygun
- Mütenevvi'** متنوع : Çeşit çeşit
- Mütevâliyenâ** متواليينأ : Durmadan
- Müteveccih** متوجه : Yönelik
- Müteveccihenâ** متوجهأ : Yönelerek
- Müteveffâ** متوفى : Ölmüş
- Mütevellid** متولد : Doğmuş
- Müvâlât** موالات : Dostluk
- Müvâsalet** مواصلت : Bir yere ulaşma
- Müveddi** مؤدى : Sebep olan
- Müyesser** ميسر : Nasip olma
- Müzâyaka** مضايقه : Sıkıntı
- Müz'ic** مزعج : Rahatsızlık veren, bıktırıcı
- Nâ'il-i Hürriyet** نائل حريت : Hürriyete erişen
- Nâbedîd** نابديد : Yok olmak
- Nâbûd** نابود : Perişan olmak

Nâçâr : ناچار Çaresiz

Nâdim : نادم Pişman

Nâehil : نا اهل Ehilsiz

Nâgâh : ناکاه Ansızın

Nâgehânî : ناکهانی Ansızın olan

Na-hemvâr : ناهموار Uygunsuz

Nakz-ı 'Ahid : نقض عهد Ahdi bozma

Nakz : نقض Bozma

Nâm-ı 'Âlî : نام عالی Yüce isim

Nâmî : نامی Meşhur

Nasb : نصب Bir kimseyi bir hizmete geçirme, tayin etme, yerleştirmek

Nâşî : ناشی Dolay

Nefir-i 'âmm : نفر عام Seferberlik

Nefy : نفی Sürgüne gönderme

Nehib : نهیب Yağma

Neşr : نشر Yayınlamak

Nezâret : نظارت ايلمك Denetlemek

Nezd : نزد Yan

Nezdine : نزدینه Yanına

Nez' : نزع Zorla almak

Nîm Cezîre : نیم جزیره Yarım ada

Nisbet : نسبت Bağlantı

Nisvân : نسوان Kadınlar

Nitâic : نتایج Sonuçlar

Nizâ' : نزاع Kavgâ

Nukûd نفود: Paralar

Nükûl نكول: Vazgeçmek

Nüzûl نزول: Felç

Pâdişâh-ı Gayûr پادشاه غيور: Hamiyetli pâdişâh

Pâ-nihâde Mehd-i Vücûd پانهاده مهد وجود: Dünyaya ayak basmak

Pâyimâl پايمال: Ayakaltına alan

Pençe-i Kahr پنجه قهر: Kahreden pençe

Rabt-ı Karâbet ربط قرابت: Yakınlık bağlama

Rabt ربط: Bağlamak

Rafz رفض: Terk etmek

Râh راه: Yol

Rahmetullah-ı ‘Aleyh Rahmeten Vası’a رحمة الله عليه رحمة واسعه: Allah bol bol rahmet etsin

Rahne رخنه: Zarar

Ra’iyyet رعيت: Bir hükümdarın yönetimi altında olan, vergi veren ve devlet tarafından korunan halk.

Râm رام: İtaat eden

Râsime راسمه: Tören

Rasîn رصين: Sağlam

Re’fet رأفت: Merhamet

Ref’-i âvâ-yı ‘isyân رفع اوای عصيان: İsyanın sessizce kaldırılması

Ref’-i Kabûl-gâh رفع قبولگاه: Kabûl yerine yükselerek

Rigistân ريکستان: Kumluk

Rekz رکز: Dikme

Resm-i Küşâd رسم کشاد: Açılış töreni

Revâbıt روابط: İlişkiler

Ri'ayet رعایت: Uyulma

Ric'at رجعت: Geri çekilme, geri dönüş

Rif'at رفعت: Yükseklik

Rikâb ركاب: Huzur

Rikâb-ı Hümayûn ركاب همايون: Padişahın huzuru

Rikâb-ı Şâhâne ركاب شاهانه: Padişahın huzuru

Risâlet-penâhî رسالتپناهى: Hz.Muhammed

Riyâset-i Meclis-i Vükelâ رياست مجلس وكلا: Vekiller meclisi başkanlığı

Riyâset رياست: Başkanlık

Ru'üs-i Maktû'a رؤس مقطوعه: Kesilmiş başlar

Rub' ربع: Dörtte biri

Rûh-ı pür-fütûh روح پرفتوح: Manevi faziletle dolu ruh

Rukabâ رقبا: Rakipler

Ruy-ı Muvâfakat روى موافقت: Uygun görme

Rû-yi Arz روى ارض: Yeryüzü

Rü'yet رؤيت: Görme, görüş, idare etme

Rüsûmât رسومات: Vergiler

Sâdât سادات: Seyyitler

Sâde Dilân ساده دلان: Safça

Saded صدد: Teşebbüs

Sademât صدمات: Musibetler

Sadr صدر: Göğüs

Sadr-ı esbak صدر اسبق: Eski sadrazam

Sahâbet صحابت: Sahip çıkma

Sâha ساحه: Alan

Sâha-i Vücûd ساحه وجود: Varlık alemine ayak basma.

Sahayif صحايف: Sayfalar, Kitaplar

Sahîhen صحيحاً: Gerçekten

Sâ'ika صاعقه: Yıldırım

Sâir سائر: Diğer

Salâbet صلايت: Sağlamlık

Salb صلب: İdam

Sâlifü'z-zikr سالف الذكر: Daha önce adı geçmiş olan, zikredilen

Saltanat سلطنت: Hükümdarlık, şatafatlı ve gösterişli yaşayış.

Sârîca صاريجه: Eskiden eyaletlerde valilerin emrindeki kapı kulu halkının meydana getirdiği başıbozuk bir nevi asker.

Satvet سطوت: Boyun eğdirici güç

Savb صوب: Yön

Savlet صولت: Akın, saldırı

Sa'y سعى: Çabalama, çalışma

Sâye-i Ma'delet-i Pâdişâhiye سايه معدلت پادشاهيه: Padişahın adaletle koruması

Sayf سيف: Yaz

Sebât ثبات: Kararlılık gösterme

Sebûkbâr سبكبאר: Yüğü hafif

Sebûkmağzân سبكمغزان: Akılsızlar

Sefâ'in-i Mütenevvi'a سفائن متنوعه: Çeşit çeşit gemiler

Sekene سکنه: Sakinler, ikâmet edenler

Selb سلب: Yok etme

Semere ثمره: Meyve, netice, sonuç verme

Semeresiz Kalmak ثمره سز قالمق: Bir sonuç vermemek

Sene-i Sâbika سنه سابقه: Geçen yıl

Serd سرد: Dile getirmek

Sergerde سرکرده: Başkan

Sergerde-i Eşkîy سرکرده اشقیا: Eşkîya reisi

Ser-i Maktû' سر مقطوع: Kesik baş

Serîr سریر: Taht

Serkerde سرکرده: Osmanlılarda gönüllü olarak savaşa katılan kabile başlarına verilen ad.

Serrişte سررشته: Bahane

Serteser سرتسر: Baştanbaşa

Sevâhil سواحل: Sahiller

Seyl سیل: Sel

Seyl-i Kühsâr سیل کهسار: Dağ seli

Seyyie سینه : Günah, kötülük, suç

Sezâ سزا: Yaraşır

Sihriyet صهریت: Evlilikten doğan akrabalık

Sinn سن: Yaş

Siyâdet سیادت: Beylik

Sudûr صدور: Çıkış

Sufûf صفوف: Sıralar

Sugûr ثغور: Hudut

Sukût سقوط: Düşüş

Sûr-i Hümayûn سورهمايون: Kutlu düğün

Sûr سور: Düğün, toplantı, şekil

Su'ûbât سَعَوِيَّات: Güçlükler, zorluklar

Süfehâ سَفَهَا: Reziller

Sülûk سَلُوك: Yola koyulmak

Sülûs ثَلَاث: Üçte bir

Sülûsân ثَلَاثَان: Üçte iki

Sürûr سُرُور: Sevinç

Şakî شَقِي: Haydut

Şâkirdân شَاكِرْدَان: Öğrenciler

Şâyeste شَايِسْتَه: Yaraşır

Şâyi' شَايِع: Yayılmış

Şâyi'a شَايِعَه: Söylenti

Şecâat شَجَاعَت: Cesaret, yiğitlik

Şecî'âne شَجِيْعَانَه: Yiğitlere

Şehrâyîn شَهْرَايِيْن: Gösterişli şenlik

Şehûd شَهُوْد: Şahitler

Şehzâdegân شَهْزَادَكَان: Şehzâdeler

Şekâvet شَقَاوَت: Haydutluk

Şerâ'it شَرَايِط: Koşullar

Şer'-i Mübîn شَرَع مَبِيْن: İslam Şerîati

Şevket شَوَكْت: Heybet

Şikāk شَقَاق: Anlaşmazlık

Şikest شَكْسَت: Kırma

Çimşirlik چِمَشِيْرَلِك: Eski metinlerde çimşirlik olarak geçen şimşirlik, sancağa çıkma sisteminin kaldırılmasından sonra şehzadelerin ve hal' edilmiş padişahların Topkapı Sarayı'nda kapatıldığı, kafes de denilen yer.

Şîrâze شیرازه: Nizam

Şitâb شتاب: Acele, koşmak

Şu'ûnat-ı cihân شنونات جهان: Dünyada meydana gelen olaylar

Şûr شور: Fitne

Şûriş شورش: Kargaşa

Şûriş-i Eşkîyâ شورش اشقيا: Eşkîya kargaşası

Şüce'ân شجعان: Yiğitler

Şüru'ât شروعات: Şart

Şürût شروط: Şartlar

Ta'ab تعب: Yorgunluk

Ta'âdiyât تعديات: Zulümler

Tâb-âver تاب اور: Güçlü

Ta'bîrât-ı hasene تعبیرات حسنه: Güzel manalar

Tabl-ı beşâret طبل بشارت: Sevinç davulu

Ta'dâd تعداد: Sayma

Tafsîlât تفصیلات: Ayrıntılı açıklama

Tafsîlen تفصیلاً: Ayrıntılı olarak

Tafsîl تفصیل: Açıklama

Tagayyürât تغیرات: Değişmeler

Tâgî طاغی: Asi

Tahaddüs تحدث: Zuhur etme

Tahassun تحصن: Korunmak için kale ve hisara kapanma

Tehiyye تهیه: Hazırlama

Tahlîs-ı girîbân تخلص کریبان: Kurtulma

Tahlîs تخلص: Kurtarma

Tahsîsât تخصيصات: Ödenek

Taht-ı İnkıyâd تحت انقياد: İtaat altına alma

Taht-ı Memnû'îyet تحت ممنوعيت: Yasaklanma altına

Taht-ı Teba'îyyetinde تحت تبعيت: İtaati altında

Takarrüb تقرب: Yakınlaşma

Takayyüd تقيد: Özen gösterme

Talî'a طليعه: Keşif kolu, öncü

Tâli' طالع: Talih

Ta'mîm تعميم: Umuma yayma

Ta'mîm-i Ma'ârif-i Husûsî تعميم معارف خصوصى: Özel eğitim ve öğretim sisteminin genelgesi

Tanzîm تنظيم: Düzenleme

Tarafeyn طرفين: İki taraf

Tard طرد: Kovma, sürme

Târî'î طارى : Ansızın

Târîhşinâsan تاريخشناسان: Târîhçi

Tasallutât تسلطات: Musallat olmalar

Tasallut تسلط: Musallat olma

Tasavvurât تصورات: Zihinde canlandırmalar

Tastîr تسطير: Yazma

Tatbîkan تطبيقاً: Uygun olarak

Tavâif-i Mülûk-i İslâmiye طوائف ملوك اسلاميه: İslam Beylikleri

Tavâif-i Mülûk طوائف ملوك: Küçük devletler

Tavâif طوائف: Kavimler, bölükler

Tavassut توسط: Araya girme, arabuluculuk etme.

Tavzîhat توضیحات: Açıklamalar

Tayerân طيران: Uçuş

Tazallüm تنظم: Sızlanma

Ta'zîmât تعظیقات: Hürmetler

Te'dîb تأديب: Terbiye etme

Te'kid تأكيد: Sağlamlaştırma

Te'kît-i Muvâlât تأكيد موالات: Dostluğun pekiştirilmesi

Te'lîf-i beyn تأليف بين: Ara bulma

Te'mîn تأمين: Sağlama

Te'sir تأثير: Etkilemek

Te'yîd تأييد: Doğrulanmış

Te'yîd-i Esâs تأييد اساس: Temelini kuvvetlendirme

Te'yîd-i Muvâlât تأييد موالات: Yardımlaşmayı kuvvetlendirme

Te'atî تعاطى : Karşılıklı alıp verme

Teba'iyet تبعیت: Tabi olma, uyma

Tebdîl تبديل: Değişiklik

Tebeddülât تبدلات: Değişiklikler

Tebeddülât-ı Mütevâliye تبدلات متواليه: Peş peşe gelen değişiklikler

Tebeddül تبدل: Değişme

Teber تبر: Balta

Teberrükât-ı Celîle تبرکات جلیله: Sakal-ı şeriflerden başka diğer kutsal emanetleri kapsayan eşyalar.

Tebeyyün تبين: Ortaya çıkma

Teb'îd تبعيد: Uzaklaştırma

Tebşîr تبشیر: Müjde verme

- Tecâvüz-kârâne** تجاوزكارانه: Saldırırcasına
- Tecâvüz** تجاوز: Sınırı geçme, haddini aşma
- Tecdîden** تجديداً: Yenilemek suretiyle
- Tecdîd** تجديد: Yenilenme
- Tecemmu'** تجمع: Toplanma
- Tecrîm** تجريم: Cezalandırma
- Tecvîz** تجويز: İzin verme, uygun görme.
- Tedâbîr** تدابير: Tedbirler
- Tedâbîr-i Müessire** تدابير مؤثره: Etkili tedbirler
- Te'dîb** تأديب: Terbiye etme
- Tedmîr** تدمير: Yok etme
- Tedrîs** تدريس: Ders vermesi öğretim
- TeHHür** تأخر: Geri kalma, sonraya kalma.
- Tefârik** تفارك: Küçük hediyelik eşyalar
- Teferrüd** تفرد: Bağımsız olma
- Teferrüs** تفرس: Sezme
- Tefrika** تفرقه: Ayrılık
- Tefvîz** تفويض: Bir iş veya şeyi bir kimsenin üstüne bırakma, ihâle.
- Tehâcüm** تهاجم: Hücum etme
- Tehaddüs** تحدث: Meydana gelme
- Tehevür** تهوور: Öfkelenme
- Tehî-dest** تهی دست: Eli boş
- Tehiyye** تهیه: Hazırlama
- Tekâbül** تقابل: Karşı karşıya gelme.
- Tekâlif-i Sâ'ire** تكاليف سائره: Bazı yükümlülükler

Tekâlîf-i Şâkka تكاليف شاقه: Ödeme gücünü aşan ve şer'î cevaz bulunmayan ağır vergiler.

Tekâsül تكاسل: Gevşeklik, üşenme

Tekevvün تكون: Oluşum, var olmuş

Tekmîl تكميل: Bütün

Tekrîmât تكريمات: Saygı göstermeler

Teksîr تكثير: Çoğaltma

Tekye تكيه: Tekke

Telâmiz تلامذ: Öğrenciler

Telefât تلفات: Savaş ve âfetler sebebiyle uğranılan can kaybı

Telkîb تلقيب: Lakaplandırma

Temâruz تمارض: Yalandan hasta gösterme

Temlîk تمليك: Mülk verme

Temsîl تمثيل:

Temyîzen تميزاً: Temyiz yoluyla. (Temyiz: Mahkemece verilen kararın kanun ve usûl bakımından yüksek mahkemede yeniden incelenmesi yolu)

Tenkîh تنقيح: Düşürme

Tenkîhât تنقيحات: Bir dairede gelirle gideri birbirine uydurmak için memur aylıklarında ve memur sayısında yapılan kısıntılar

Tensîb تنسيب: Uygun görme

Terakkiyât-ı mâddiyye ve ma'neviyye ترقيات مادية و معنوية: Maddi ve manevi ilerlemeler

Terakkî ترقى: İlerleme

Terâküm تراكم: Yığılma

Terk-i Dağdağa-i Hayat İtmesi ترك دغدغه حيات اتمسى: Hayat telaşını terk itmesi

Terk-i Dağdağa-i Saltanat ترك دغدغه سلطنت: Saltanat gösterişini terk etmek.

Tertûb-i sufûf ترتيب صفوف: Sıraları düzenleme

Tervîc ترويج: Kabûl ettirme

Teshîlât تسهيلات: Kolaylıklar

Teshil تسهيل: Kolaylaştırmak

Teshîr تسخير: Ele geçirme

Tesviye تسويه: Düzeltme

Teşkîl تشكيل: Şekillendirme

Tevâbi' توابع: Maiyet

Tevcîh توجيه: Rütbe verme, yöneltme

Tevdî'ân توديعاً: Bırakarak

Tevesü' توسع: Yayılma

Tevesül توسل: Vesile sayma

Tevfikan توفيقاً: Uygun olarak

Tevfîkât-ı Samedâniyye توفيقات صمدانيه: Hiçbir şeye muhtaç olmayan ve her şey kendisine muhtaç olan Allah'ın başarılı kılması

Tevfîkât-ı Sübhâniyye توفيقات سبحانيه: Bütün kusur ve eksiklerden münezze ve uzak olan Allah'ın verdiği yardım ve başarılar.

Tevsî' توسيع: Genişletme

Tevzî' توزيع: Dağıtmak

Teyessür تيسر: Kolay olma, muvaffakiyet ve başarı ile bitirme.

Tezevvüc تزوج: Evlenme

Tezvîc تزويج: Evlendirme

Tezyîd تزيد: Arttırma, çoğaltma

Tîğ تيق: Kılıç

Tuğyân طغيان: Taşkınlık

Tûl طول: Uzaklık

Tu'me-i şemşîr طعنه شمشیر: Kılıç tadı

Turuk طرق: Yollar

Tüfenk-endâz تفنك انداز: Tüfenk atan, nefer

'Ubûr Etmek عبور ايتمك: Geçmek

Uğur اغور: Yol

'Ulüvv-gîr علوكير: Ululuk tutan

'Ulyâ عليا: Çok yüksek

Umûr-ı Mühimme-i Devlet امور مهمه دولت: Devletin önemli işleri

'Urbân عربان: Bedeviler

'Usât عصات: Asiler

Usûl-i Ma'ârif اصول معارف: Eğitim ve öğretim yöntemi

'Uzemâ عظماء: Mevki bakımından büyük olan kimseler

'Uzmâ عظمى: Çok yüce

Vâfi وافي: Kâfi

Vâfir وافر: Çok

Vahîm وخيم: Korkunç

Vak'anüvisân وقعه نويسان: Târîh yazarları

Vâlid-i Mükerrerem والد مكرم: Şerefli baba

Vâridât واردات: Gelirler

Vâridât-ı Mîriye واردات ميريه: Devletin gelirleri

Varta ورطه: Uçurum

Varta-i Helak ورطه هلاك: Helak çukuru

Vâsıl-ı Sem' واصل: Kulağına gidince

Vâsıl واصل: Ulaşan

Vâsi' واسع: Geniş

Vaz' وضع: Tavır, tespit etme

Vefîr وفير: Bol, Çok

Vehleten وهلة: Ansızın

Velâdet-i Hümâyûn ولادت همايون: Padişahın doğum tarihi

Vesâ'il وسائل: Vesileler

Vesâ'il-i Umrân وسائل عمران: İlerleme vesileleri

Vesâit وسائل: Araçlar

Vesâtet وساطت: Araya girme

Vesâyâ-yı Mukteziye Bilicrâ وصاى مقتضيه بالاجرا: Gerekli olan vasiyetleri yapma

Veza'if-i Mevkûle وظائف موكوله: Bir vekile emanet edilmiş vazifeler

Vezi'r-i Me'âlî-semîrim وزير معاليسميرم: Yüce nitelikli vezirim

Vikāye وقايه: Koruma

Vire ويره: Kale vb. müstahkem bir yerin düşmana teslim edilmesi.

Vukû'ât وقوعات: Olaylar

Vukûf وقوف: Bilme

Vücûb وجوب: Gereklilik

Vürûd ورود: Geliş

Yed يد: El

Yed-i Tûla يد طولا: En uzun el

Yed-i zabt يد ضبط: Hâkimiyet eli

Ye's يأس: Ümitsizlik

Yevm-i Ahad يوم احد: Pazar (Günü)

Zahîre ذخيره: Erzak

Za'îf ضعيف: Güçsüz

Zamîme ضميمه: Ekleme

Zamîr ضمير: Gönül, iç

Zâyi ضايع: Kaybetmek

Zecriye زجريه: Osmanlı Devleti'nde alkollü içkilerden alınan bir vergi.

Zekâvet ذكاوت: Zekilik

Zemân-ı Selâtîn-i Al-i Osman زمان سلاطين آل عثمان: Osman hanedanının sultanları zamanı

Zevâl زوال: Yok olma

Zevât ذوات: Zatlar

Zevâtı Müntehab ذواتى منتخب: Seçilmiş Kişiler

Zımnında ضمننده: Maksudıyla

Zımn ضمن: Dolayı

Zîkıymet ذى قيمت: Değerli

Zimâm-ı Hükûmet زمام حكومت: Hükümet yönetimi

Zîr ü Zeber زیر و زبر: Darmadağın

Zirâ ذراع: Dirsek ile orta parmak ucu arasındaki uzaklık

Zîr-i Destan زیر داستان: Tebaa

Zîr-i Sâye-i Devlet زیر سایه دولت: Devletin gölgesi altında

Zu'm زعم: Sanmak, zannetmek

Züll-i Firâri ذل فرار: Firar etme alçaklığı